

This material was made publicly available by the

Heritage Projects Foundation

info@yiddish-culture.com

<https://yiddish-culture.com>

© The Heritage Projects Foundation

This material is provided online strictly for personal use only. For commercial, academic or any other use, please contact us at the following email address:

info@yiddish-culture.com

© The Heritage Projects Foundation

31 - 52

סאָוועטיש

3

1987

דיימלאנד

סאוו עטויש והיימלאנד

ליטעראריש-קינסטלערישער
כױדעש-זשורנאל

אָרגאַן פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד פֿון פֿסטר

דערשיינט פון 1961

פארלאג „סאָוועטסקי פּיסאַטעל“

מאַסקװע

מאַרט

1987

אײנעם אלט

טעאָרעטישע קאָנפערענץ פון „סאָוועטיש היימלאנד“.
אלעקסאנדער קאפּטאָ. די דיאלעקטישע
איינהייט פונעם אינטערנאציאנאליזם און דעם
פאטריאטיזם 3
ליאַנעל דאדאני. צוויי מינים פונעם קליינבור-
זשואזן נאציאנאליזם 6
גריגארי באקאנורסקי. דער בונד מיט דער
קלעריקאלער רעאקציע 13
70 יאָר אַקטיאבער. צאָדעק דאָלגאָפּאָלסקי. דעם
קייסערס פאָרטרעט 19
שמועל ברעגמאן. פונעם ראָמאן „סרייפּעס“ . . . 23
ווערק פון אונדזערע לייענער. לידער פון מירימ
קאגאן, קלארע פעשטשאנסקע, העניע גאַרנשטיין,
גיטמאן שמערקאוויטש, אווראָם ראכמאן 30
כאים מעלאמוד. ארום די פיר ווערבעס (ראָמאן) . 34
ווערק פון אונדזערע לייענער. ראַכל קוזניעצאָווא, אווראָם
נוגער, אווראָם לעמבערגער, לייב יודאָוין, שמועל
גערשוני, איצי לערנער, סימכע שווארצמאן, איסאק
רויט, מאַשע קאַפּשטיין 77
אונדזער קאָסמאָס-ווינקל. פאָוועל פאָפּאָוויטש.
דער פרימאָרגן פונעם שטערן-שטעטל 82
עלווירע פאגעל. אן אויסגעלייזט לעבן 95
מיר זעצן פאַר צו דרוקן ווערק פון יונגע שרייבער.
גענאדי עסטרייך. א צימער מיט א הויכער
סטעליע. — די ווערענע באַבע באשעווע 102
מיכאיל פעלזענבאָם. לידער 108
אונדזער רעפליק. אלעקסאנדער בראַדסקי. קעגן
אומפאראנטוואָרטלעכע אַנפאלן אָף א יונגן דיכטער . 110
נינע זילבערמאן. לידער 112
ליטעראַרישע געדענק-דאטעס. ייִסראָעל אַקסענ-
פּיעלד (1787—1866) דער ערשטער ייִדישער רעקרוט
אין רוסלאנד 113
ליטעראַטור-קריטיק. ביבליאָגראַפיע. פראַגן פון קונסט.
מויזשע וואָלף. אומרו און גלויבן 131
קורצע רעצענזיעס. לעאָניד קאַוואַל. אן איידעם
מיצאד דער באשולדיקונג 135
לעוו יאקאבסאָן. א נייער אַנציגער 138
איגאָר קרופּניק. פראַבלעמען פון די אוראלטע
מיזרעך-קולטורן 139
פון דער ליטעראַטור-געשיכטע. כאַים בייִדער. דריי
עטיודן 140
אַרקאדי דובנאָו. דער גענאָלער קאַמפּאָזיטאָר
דמיטרי שאַסטאַקאוויטש 153
מאניע לאנדמאן. וויאזוי דארף אויסזען א
מענטש 155
מיר אינפאָרמירן אונדזערע לייענער. פון קאַמפּעטענטע
קוועלן 158
אַנגאבן פון דעם נייסטן ייִסראָעלדיקן רעגירונגס-יאָרבוך
דאָס איז טשיקאָווע. ערעוו דעם הונדערטסטן געבורטסטאָג
פון א געלערנטן 161
סטאַניסלאָו יעזשי לעץ. נייט קיין צוגעקעמטע
געדאַנקען 164
זעלבסטלערער פון ייִדיש 168
רעזומע (רוסיש, ענגליש, שפּאַניש) 1

הויפט־רעדאקטאָר

א. ווערגעליס

רעדקאָלעגיע:

כ. בייִדער (שטעלפארטרעטער פון

הויפט־רעדאקטאָר).

ש. גאַרדאַן, ט. גען,

א. טווערסקאָי, נאָטע לוריע,

ב. מאָגילנער, ב. מילער,

כ. מעלאמוד, ה. פאָליאַנקער,

י. שוסטער (פאראנטוואָרטלעכער

סעקרעטאַר), י. שרייבמאַן

אלעקסאנדער קאפטא

קאנדידאט פון היסטארישע וויסנשאפטן

די דיאלעקטישע איינהייט פונעם אינטערנאציאנאליזם און דעם פאטריאָטיזם

דער רעאלער סאציאליזם האט איבערצייגעוודיק באשטעטיקט, אז א דערפאלגרייכע לייזונג פון דער נאציאנאלער פראגע, די פארמירונג פון א נייעם מענטשן, וועלכער איז אן אינטערנאציאנאליסט און פאטריאָט, ווערט מעגלעך בלויז אף דער באזע פון די מארקסיסטיש-לענינישע אידיען. סטארענדיק זיך דיסקרעדיטירן אין די אויגן פון דער וועלט די לענינישע נאציאנאלע פאליטיק און איר גרונטווערט — די אומצעשטערבארע פריינטשאפט פון די פעלקער פון פסער, פירט דער אימ-פעריאליזם א בייזוויליקע פראפאגאנדיסטישע קאמפאניע פון דעזינפארמאציע. אף דער אנטיקאמוניסטישער פלאטפארם פארייניקן זיך קאלערליי בורזשואז-נאציאנאליסטישע, ציעניסטישע און קלע-ריקאלע צענטערס. די שארף פון זייערע אטאקעס איז געריכטעט קעגן דער איינהייט און באהעפטונג פון די סאָוועטישע מענטשן, קעגן זייער טריהייט דעם היימלאנד, דער קאמוניסטישער פארטיי. דעריבער איז דאס אופדעקן די סאציאל-קלאסעווע באדינגטקייט פונעם אינטערנאציאנאליזם און פאטריאָטיזם פונעם סאָוועטישן פאלק, דאס דעמאסטרירן די בורזשואזע פעלשונגען פון דער טעאריע און פראקטיק פון פארמירן דעם אינטערנאציאנאליסטישן באוועגונג פון די מאסן — א וויכטיקע טעאָרעטישע און פאליטישע אופגאבע. זי ווערט אלץ מער אקטועל היינט, ווען עס פאָדערט זיך פארווירקלעכן א פסיכאלאגישע איבערבוינג אין גייסט פונעם XXVII צוזאמענפאר פון דער קאספ, רעאליזירן א נאָוואטאָרישע פאליטיק, וועלכע פארשנעלערט אונדזער פאָרויסבאוועגונג, אנטפלעקט טיף די פארצוגן פונעם סאציאליזם, זיין דינאמיזם און ריכטונג אין דער צוקונפט.

זיין אן אינטערנאציאנאליסט, — האט אָפגעמערקט לענין, — באטייט „טראכטן ניט נאר וועגן דיין נאציע, נאר שטעלן העכער פון איר די אינטערעסן פון אלע...“ (פולע זאמלונג פון די ווערק, ב. 30, ז. 44—45). לענין האט געפאָדערט קעמפן קעגן דער נאציאנאלער פארשלאָסנקייט, אָפגע-זונדערטקייט. דער ארבעטער-קלאס איז סײַ א היסטאָרישער, סײַ א לאַגיש-פירנדיקער קויעך און א זיכערער גאראנט פון אַט דעם פראָצעס, ווייל אין זיין פאליטיק זינען פארלייגט „די אינטערעסן פון ברידערלעכקייט, סאָלידאריטעט פון די ארבעטער פון פארשיידענע נאציעס“ (לענין, ב. 27, ז. 441). דער אינטערנאציאנאליזם און פאטריאָטיזם זינען אָרגאניש איינגעטימלעך דעם ארבעטער-קלאס, וועלכער איז לויט דער נאטור פֿרעמד דעם נאציאנאליזם, די גאנצע גייסטיקע אנטוויקלונג זינע איז, לויט פ. ענגעלסעס אויסדרוק, הומאניסטיש און אנטיוואציאנאליסטיש. די אַביעקטיווע לאַגע און די מיסיע פונעם ארבעטער-קלאס אלס קלאס אינטערנאציאנאליסט און פאטריאָט, אלס קלאס שעפער, דערמעגלעכן אים, אונטער דער אָנפירונג פון דער מארקסיסטיש-לענינישער פארטיי, נעמען אף זיך די הויפטראַל אינעם קאמף פאר דער רעוואָלוציאָנערער איבערבוינג פון דער געזעלשאפט. דער איצטיקער עטאפ פון דער אנטוויקלונג פון אונדזער געזעלשאפט, וועלכער כאראקטערי-זירט זיך מיט דער פארמירונג פון זיין אַנקלאסן-סטרוקטור, מיט דער פאָרויסבאוועגונג צו סאציאלער איינארטיקייט, באטייט ניט קיין ניוועלירונג פון די אידעאלאגיש קלאָרע אַריענטירן פונעם ארבע-

טער-קלאס. פארקערט, די פארויסבאוועגונג איבער אט דעם וועג איז א רעוולוטאט פון א פארשטאר-
קונג פון זינע קלאסן-פאזיציעס, פון איין זייט, און פון דער איבערדערציונג פון אלע סאציאלע שיכטן
און גרופעס, זייער איבערגאנג אף סאציאליסטישע פאזיציעס, פון דער אנדערער זייט. אויך אין די
נייע היסטארישע באדינגונגען איז דער ארבעטער-קלאס א פירנדיקער סאציאל-פאליטישער און עקא-
נאמישער קויער, דער הויפט-איניציאטאר און ארגאניזאטאר פון אלע דערנאכערונגען. זיין פאליטישער
כאראקטער, זיין פסיכאלאגיע און מאראל ווינען דער פונדאמענט פון דער נייער היסטארישער
מענטשן-געמיינשאפט — דעם סאָוועטישן פאלק. די אינטערעסן און אידעאלן פון דעם ארבעטער-קלאס
ווינען אויסגעדריקט אין דער מארקסיסטיש-לענינישער טעאריע, און זיין קלאסן-זעלבסטבאוויסטזיין
איז דער קערן פון דער קאמוניסטישער וועלט-אנשיונג. דאס איז א מין ריכט-ליניע, וואס באשטימט
די סטרוקטור און דעם אינהאלט פונעם געזעלשאפטלעכן באוויסטזיין, די אינטערנאציאנאל-פאט-
ריאטישע דערציונג פון אלע שיכטן פון דער געזעלשאפט.

דעם קלאסן-צוגאנג איז פרעמד א שמאל-קלאסעווער עגאָיזם. פארקערפערנדיק די אינטערעסן
און אידעאלן פונעם ארבעטער-קלאס, פילט ער אן דעם דערציונגס-פראצעס מיט א טיפן הומאנישן
זין, דערמעגלעכט אביעקטיוו אנאליזירן און אפשאצן די אנטוויקלונג פונעם באוויסטזיין בא דעם
מענטשן, געפינען קעגנווירקנדיקע קויכעס און טענדענצן.

די סאציאלע דערפארונג פון דער מערהייט סאָוועטישע מענטשן האט זיך אויסגעפורעמט אין
באדינגונגען, ווען די פראגע „ווער וועמען?“ איז אינעם לאנד גופע שוין געלייזט געווארן לעטוועס
דעם סאציאליזם. דער דאזיקער אימפּטאנד, וועלכער האט א קאלאסאלע באדייטונג, אנטהאלט איין-
ציטיק אין זיך אויך א געפאר, אז אייניקע מענטשן זאלן אין די היינטיקע באדינגונגען פארגעסן
די קלאסן-קריטעריען בייסן באטראכטן די אלעמענטלעכע ווערטן. אונדזערע אומפריינט וואלטן מער
פון אלץ געוואלט ארויסשטויסן פונעם באוויסטזיין בא די סאָוועטישע מענטשן, באוונדערס בא דער
יוגנט, די איבערגעגעבנקייט די קאמוניסטישע אידעאלן, די טריהייט דעם רעוואלוציאנערן כויוו,
דעם אינטערנאציאנאליזם און פאטריאטיזם. דעריבער איז די דערציונג פון אלע שיכטן פון דער
באפעלקערונג געווען און פארבליבן אונדזער צענטראלע פאליטיש-אידעאלאגישע אופגאבע.

די אינערלעכע איינהייט פון די היסטארישע עטאפן, דער איבערגאנג פון איינעם צום אנדערן
גאראנטירט אן אומצערניסלעכע אנטוויקלונג פון די געזעלשאפטלעכע באציונגען. דער דיסקאנט פון
זייער אייגנארטיקייט דערמעגלעכט איינצוהייטן און בארייכערן די אנגעזאמלטע דערפארונג, צוגעבן
א היינטיקייטן אקצענט דער אינטערנאציאנאלער און פאטריאטישער דערציונג.

וו. אי. לענין האט אין דעם באגריף אינטערנאציאנאליזם קעסיידער ארויסגערוקט אפן ערשטן
פלאן זיין קלאסן-כאראקטער. די ווערטער „אינטערנאציאנאליסט“, „רעוואלוציאנערער ארבעטער“,
„סאציאליסט“ האט ער אויסגענוצט ווי סינאנימען. „אן אינטערנאציאנאליזם איז נישטא קיין עכטע
רעוואלוציאנערשקייט, פונקט אזוי, ווי ס'קאן נישט זיין קיין עכטער אינטערנאציאנאליזם אן דעם
קאמף פונעם ארבעטער-קלאס פאר אויסבויען א געזעלשאפט פון סאציאלער גערעכטיקייט.

די אימפעריאליסטישע רעאקציע, אריינטיירנדיק זיך אף עפעס א „ניטצעגלידערטער נאציאנא-
לער אידיי“ און „נאציאנאלן גייסט“, לייגט צו נישט ווייניק באמיונגען, קעדיי קולטיווירן די קליינבור-
זשואזע טראקטירונגען פונעם פאטריאטיזם. איין נאך איז אבער דער שמאלער, צווייטערדיקער „פאט-
ריאטיזם“ פון דער בורזשואזיע, וועלכער איז נישט מער, ווי א שטרעבונג צו איינהאלטן די מאנאפאל-
רעכט אף עקספּלואטירן די ארבעטנדיקע פון דער „אייגענער“ נאציע, און אן אנדער נאך איז —
דער פאטריאטיזם פונעם ארבעטער-קלאס אין זיין קאמף פאר דער רעוואלוציאנערער איבערבויונג
פון דער געזעלשאפט.

אינעם יעסאד פון דעם פאטריאטיזם פונעם האָרעפאשניק ווינען טאָמיד געווען פארלייגט די
אידייען פון איינהייט מיט די קלאסן-ברידער פון אנדערע פעלקער. דער סאציאליזם האט געשאפן
א נייעם טיפ פאטריאטיזם, וועלכער איז אַרגאניש אין אומצערניסלעך געבונדן מיטן אינטערנאציא-
נאליזם. דער סאציאליסטישער פאטריאטיזם, וואס איז אפגעקומען אדאנק דעם גרויסן אַקטיאבער,
איז אין דער וועלכער מאַס קרויוויש דעם אינטערנאציאנאליזם, ווי ער איז פיינטלעך זיין אנטיפאד —
דעם בורזשואזן נאציאנאליזם.

אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט טרעטן ארויס דער פאטריאטיזם און דער אינטערנאציא-
נאליזם אין זייער דיאלעקטישער איינהייט. אבער די אנערקענונג פון אזא איינהייט באטייט נישט קיין
מעכאנישער גלייכגעוויכט צווישן זיי. דער פירנדיקער עלעמענט איז אן אינטערנאציאנאלער, וואס
עס גאראנטירט א ריכטיקע גייסטיקע אנטוויקלונג פון דער פערזענלעכקייט, שטעלט א בארייער פארן
נאציאנאליסטישן איינפלוס.

דער פאטריאטיזם און אינטערנאציאנאליזם דריקן אויך די מאראלישע שטאנדפונקטן, רע-
גולירן די אופירונג פון דער פערזענלעכקייט. אין דער פסיכיק פונעם סאָוועטישן מענטשן בירגערן

זיך פעסט איין געפילן פון פריינטשאפט און ברידערלעכער סאלידאריטעט, קעגנזייטיקן צוטרון און ווירדע. פאטריאטיזם, אינטערנאציאנאליזם אין די לענדער פון דער סאציאליסטישער געמיינשאפט — דאס איז איינצייטיק א באשטאנדטייל פונעם מאראלישן באוועגונג, א נארמע פון אפירונג און א פאליטיק, וואס באזירט זיך אף א וויסנשאפטלעכער וועלט־אנשויונג. דערביי דאמינירט זי, די פאליטיק־טיק, אין דער ארבעטסטיקייט, אינעם טאגטעגלעכן לעבן. די מענטשן גייען ארויס נישט נאר פון טימים פון פרעסטיזש, נאר קוידעמקאל פון אלמעלדישע, אינטערנאציאנאלע קלאסן־אינטערעסן.

צושרייבנדיק די קאמוניסטן „נאציאנאלן ניהיליזם“, טראגן אונטער די בורזשואזע פאלסיפיקאטאן טאָרן די ארבעט אין דער אינטערנאציאנאלער און פאטריאטישער דערציונג ווי אן אפגאנג פון די רעכט פון די נאציעס אף זעלבסטבאשטימונג, ווי די שטרעבונג צו א „ווילקירלעכער ליקווידאציע“ פון די נאציאנאלע שטריכן אינעם כאראקטער פון די מענטשן. באזונדערס אייפערדיק פאלן אן די אפאלאגעטן פונעם אימפעריאליזם אף דער קאמפראמיסלאזער פאזיציע בענעגניע דעם בורזשואזן נאציאנאליזם, אונטערטראגנדיק זי ווי „אן אויסוואַרצונג פון דעם נאציאנאלן“ אין דער גייסטיקער ספערע. אשטייגער, דער קאמף קעגן דעם אוקראינישן בורזשואזן נאציאנאליזם ווערט אונטערגעטראגן ווי אן אנגריף אף דער אוקראינישער קולטור, די דעמאסקירונג פון דער אידעאלאגיע און פאליטיק פונעם צווישנפעלקערלעכן ציעניזם — ווי אנטיסעמיטיזם.

און, לעסאף, די בורזשואזע פאלסיפיקאטאן סטארען זיך דערווייזן, אז דער סאציאליזם האט קלוימערשט נישט געענדערט דעם כאראקטער פון די נאציאנאלע באציונגען, וועלכע האבן עקזיסטירט באם קאפיטאליזם. זשאנגלירנדיק מיט די אנגאבן וועגן דער דעמאגראפישער אנטוויקלונג פון די נאציעס און פעלקערשאפטן אין סאָוועטנפארבאנד, מוסירן זיי די אנטוויסנשאפטלעכע אידיען וועגן „אייביקע“ מיזערעדיקע און מיזערעדיקע סטערעאטיפן פון מענטשן, וועגן עפעס א „מוסולמענישער געפאר“, וועגן א נאָענטן „נאציאנאליסטישן אופרייס“ אין אונדזער לאנד אדג.

די בורזשואזע אידעאלאגן זיינען נישט אימשטאנד צו באנעמען דעם טאָר און די קאָלאַסאלע איבערגעשטאלטנדיקע קראפט פונעם סאציאליסטישן אינטערנאציאנאליזם, ווייל זיי גייען ארויס פון א פאלשער מעטאדאָלאגישער פארהאנאכע, ווילן נישט באמערקן, אז ער איז ארגאניש פארבונדן מיט די היסטארישע ענדערונגען אינעם ארט לעבן פון די סאָוועטישע מענטשן. די ראדיקאלע ענדערונגען אין דער סאציאל־קלאסעווער סטרוקטור פון דער געזעלשאפט, די קאנסעקווענטע פארפֿולקומונג פון די נאציאנאלע באציונגען, די דערציונגס־ארבעט האבן גאראנטירט יענע בעעמעס רעוואָלוציאנערע איבערקערעניש אינעם געזעלשאפטלעכן באוועגונג, ווען דער אינטערנאציאנאליזם איז געוואָרן א נארמע פון אפירונג בא מיליאָנען סאָוועטישע מענטשן פון אלע נאציאנאליטעטן.

די סאָוועטאָלאָגן נוצן אויס די שוין פון לאנג זיך קאמפראַמעיטירטע טעאָריע וועגן דער אומעגלעכקייט צו דערקענען די „איראציאָנעלע“ נאציאנאלע געפילן, וועגן דער „אומבאגרייפלעכקייט“ פון דער נעשאַמע פונעם פאָלק, וועגן „דער אייביקייט און אומפארמיידלעכקייט“ פון די נאציאנאלע אַג־טאגאָניזמען. אין דעם מעטאדאָלאגישן אספעקט פארייניקט זיי אלעמען דער בויילעט אויסגעדריקטער אידעאליזם, די סוביעקטיוויסטישע, מעטאפיזישע פאַרשטעלונג וועגן נאציאנאלע באציונגען. דערפון דרינגט ארויס די פולשטענדיקע אימפעקט פון דער בורזשואזע אידעאלאגיע אויסצוהאלטן דעם אידייש־טעאָרעטישן קאמף מיט דער עכט וויסנשאפטלעכער, אינטערנאציאנאליסטישער, קאמוניסטישער אידעאלאגיע.

מע דארף אָפּמערקן, אז אין די טעאָרעטישע פאַרשונגען גיבן זיי בעפֿיירעש אָפּ די בכּוירע דער גענאָרעריי, די פארדרייענישן און רעכילעסן. די אָנפאלן אף דער לענינישער נאציאנאלער פאליטיק, אף דער סאָוועטישער סיסטעם פון אינטערנאציאנאליסטישער און פאטריאטישער דערציונג בוייען זיך אף אויסטראכטענישן.

זייערצייט האט ק. מארקס געזאגט, אז דעם מענטשנס קאָפּ, דער מענטשלעכער באוועגונג — דאָס איז אן אימציטריטלעכע פעסטונג, און פאר א פעסטונג קעמפט מען, פעסטונגען שטורמעוועט מען, קעדיי אופהייבן איבער זיי זיגערנישע פענער. א פעסטונג קאן מיט זיך פארקערפערן די אַרומ־לעכקייט פון שטאנדפונקטן, די פעסטקייט פון אַנשויונגען. ווען די פעסטונג שטורמעווען קויכעס פון ביזן, איז נייטיק אומבייגזאמער גלויבן אין דער גערעכטיקייט, קעדיי נישט דערלאָזן, אז די דאָזיקע קויכעס זאָלן אַריין אינווייניק אין דער פעסטונג.

הייסט עס, אז אקטיוו קעגנשטעלן זיך דער אָפּענער גייסטיקער אגרעסיע מיצאד דעם אימפע־ריאליזם איז היינט איינע פון די איקערדיקע פראגן. אינעם אינטערנאציאנאליזם און פאטריאטיזם איז פארלייגט יענער צעמענטירנדיקער יעסאָד, אף וועלכן עס באהעפטן זיך אלע קלאסן און סאציאלע שיכטן, נאציעס און פעלקערשאפטן אין סאָוועטנפארבאנד. עס באקומט נייע קויכעס דער קאמף פאר לייזן די אקטועלע פראַבלעמען פון דער אנטוויקלונג פון אונדזער געזעלשאפט, פאר פעסטיקן דעם שאַלעם, פאר פארמיידן א נוקלעארע קאטאסטראַפּע.

צוריי מינים פונעם קליינבורזשואזן נאציאנאליזם

די פראגע וועגן דעם קלאסן-מעהוס פונעם „בונד“, דער אידעאלאגיע און פאליטיק פון אט דער קליינבורזשואזער סאציאל-דעפארמיסטישער און נאציאנאליסטישער ארגאניזאציע, איז גענוי דער- לערנט געווארן אין דער סאָוועטישער ליטעראטור. אונדזער ציל איז — באטראכטן בלויז איין אספעקט פון דער אידעאלאגיע און פאליטישער פראקטיק פונעם „בונד“, וועלכן מיר האבן טיילווייז שוין בא- רירט, און נעמלעך דעם כאראקטער פון דעם בונדיסטישן נאציאנאליזם, זיין באציונג צום ציעניזם און די קעגנזייטיקע באציונגען מיט די סאציאל-ציעניסטישע ארגאניזאציעס.

די לידערס פונעם „בונד“ (סיי אין דער פארגאנגענהייט, סיי אין אונדזערע טעג) טייענען, אז דער „בונד“ איז, זעט איר, א פרינציפיעלער קעגנער פונעם ציעניזם. אזוי, דעמאָשט, האָט איינער פון זיי, כ. ערליך, נאָך אין 1917 דערקלערט, אז „דער קאמף מיטן ציעניזם איז די וויכטיקסטע פון אונדזערע (ד.ה. בונדיסטישע. — ז. ד.) אינערלעכע אופגאבן“. אן ערעך אזוי באלייכטן די דאזיקע פראגע אויך אנדערע בורזשואזע אוטאָרן. אין דער יידישער ענציקלאָפּעדיע ווערט געזאָגט, אז אנהייבנדיק פון זיין IV צוזאמענפאָר (אפרעל 1901) האָט דער „בונד“ קלוימערשט אָנגעהויבן שאַרף קריטיקירן דעם ציעניזם, און מיט דער אנטשטייגונג אין 1903 פונעם „ארבעטער-ציעניזם“ האָט „דער קאמף פונעם „בונד“ קעגן דער ציעניסטישער באוועגונג באוונדערס זיך פארשטארקט“ אדג.

דער היינטיקער ענגליש-אמעריקאנישער בורזשואזער פאליטאָלאָג או. לאקער שרייבט אין זיין „געשיכטע פונעם ציעניזם“, וועלכע ווערט רעקלאמירט אפן מינעווען, ווי איינע פון די סאמע „ערנסטע וויסנשאפטלעכע אָפּהאנדלונגען“ מיקויער אָט דער פראָבלעם, אז „די בונדאָוועס זיינען אנטציעניסטישע יידישע סאציאליסטן“. די סאציאל-דעמאָקראטישע טעאָרעטיקער און לידערס האָבן, פון זייער זייט, מיט אייניקע אויסנאמען, קעסיידער געקוקט אפן „בונד“, ווי אף אן „אנטיציעניסטי- שער ארגאניזאציע“.

די סאציאל-ציעניסטן פון פארשיידענע מינים זיינען, אלס קלאָל, גאנץ שאַרף ארויסגעטראָטן קעגן די פראָגראם-אינשטעלונגען און אייניקע אספעקטן פון דער פראקטישער טעטיקייט פונעם „בונד“. ב. באַראַכאָו האָט, אשטייגער, געשריבן (אומגעפער אין 1916), אז „שיר ניט פאר דער וויכטיקסטער אופגאבע און פארדינסט האָט דער „בונד“ געהאלטן דעם קאמף קעגן ציעניזם מיט אלע מיטלען, אינגעשלאָסן ביז רעכילעס“ און אז „די אסימיליאַטאָרישע און האַלב-אסימיליאַ- טאָרישע גרופעס פון דער יידישער בורזשואזיע האָבן געגעבן א ניט-אַפגעשוואכטע מאָראַלישע און מאטעריעלע שטיצע זייער פראָלעטאָרישן קאַרעו“...

דער געוועזענער סעקרעטאר איבער צווישנפעלקערלעכע פראגן פונעם צענטראַל-קאָמיטעט פון מאפאם פ. מערכאָו האָט דערקלערט, אז דער „בונד“ האָט ניט פארשטאנען, אין וואָס עס באשטייט

דער רעאָרגאניזירטער אין 1947 „בונד“ גייט אריין (פונעם 1976 אלס אסאָציירטע ארגאניזאציע) אין סאציאליסטישן אינטערנאציאנאל (פונעם 1930 איז ער געווען א מיטגליד פון דעם סאציאליסטישן ארבעטער-אינטערנאציאנאל; די שטאב-קווארטיר זיינע געפינט זיך אין ניו יאָרק. דער היינטיקער „בונד“ (ער פארמאָגט זיינע ארגאניזאציעס אין 12 קאפיטאליסטישע לענדער און ציילט 21 טויזנט מיט- גלידער) שטעלט מיט זיך פאר א קליינבורזשואזע און נאציאנאליסטישע, אנטיסאָוועטישע, אנטיקאָמו- ניסטישע ארגאניזאציע פון רעכט-סאציאליסטישן טאָלן.

די ווירקלעכע „רעטונג און ווידערגעבורט פון דעם יידישן פאלק“. דעריבער, האט רעזומירט מער-
כאוו, האט דאס לעבן, אזוי צו זאגן, געלייזט דעם שטרייט צווישן דעם „בונד“ און די סאציאל-סא-
ציאליסטן לעטיוועס דעם ציעניזם.

וואס איז שייך די אויסגעשפראכענע בורזשואזע ציעניסטן, קאן מען זייער אפשאצונג פונעם
„בונד“ איליוסטירן מיט א ציטאטע פון דעם אזויגערופענעם לעקסיקאן פונעם ציעניזם, וועלכער
איז ארויסגעלאזט געווארן פאר די נייע אימיגראנטן. „דער „בונד“ האט קאנסעקווענט אפגעלייקנט
די מעגלעכקייט צו פארייניקן די יידן לויטן נאציאנאלן סימען, ער איז געווען א פארביסענער סיינע
פונעם ציעניזם“, — ווערט געזאגט אין אט דער פראפאגאנדיסטישער אויסגאבע.

די באהויפטונגען פון די בונדאָוועס, סאציאל-דעמאָקראטן און בורזשואזע אויטאָרן, ווי אויך
פון די ציעניסטן, אז דער „בונד“ איז, הייסט עס, א קעגנער פונעם ציעניזם, אנטשפּרעכט ניט דער
ווירקלעכקייט. די טומלדיקע און צייטנווייז, באזונדערס אין דעם אנפאנג-פּערִיאָד, אפילע פארביטערטע
פאלעמיק פון די בונדאָוועס מיט די פאָאליי-ציעניסטן און מיט אנדערע סאציאל-ציעניסטן זיינען ניט
ארויס אויסער די ראמען פונעם יידישן קליין-בורזשואזן נאציאנאליזם. קעגנשטעלנדיק די סאציאל-
ציעניסטישע לאָזונגען וועגן דער גויטווענדיקייט „אומצוקערן זיך אָף דער ערד פון די אָוועס“ (אדער
דערווערבן א וואסער-ניטראיז אנדער טעריטאָריע) א ניט-ווייניקער רעאקציאָנערע טעאָריע וועגן „א
קולטור-נאציאנאלער אויטאָנאָמיע“, האט דער „בונד“ אפגעסאמלט די האַרעפאשנע יידן מיטן גיפט
פון סאציאל-נאציאנאליזם און סעפּאראטיזם, געגאסן פאקטיש וואסער אָף דער מיל פונעם
ציעניזם. די בונדאָוועס האט דערנענטערט און פארקרווישט מיט די אנהענגער פון דעם סא-
ציאל-ציעניזם ניט נאָר דער קליין-בורזשואזער נאציאנאליזם, נאָר אויך בעטאָך די אידענטישקייט
(ניט געקוקט אָף די צווייטראנגיקע מיינונגס-פארשיידנהייטן איבער די אָדער יענע פראגן אין
פארשיידענע פּערִיאָדן) פון דער אפּאָרטוניסטישער סאציאל-רעפּאָרמיסטישער פּלאטפאָרמע און
טעטיקייט.

פירנדיק א קאנסעקווענטן קאמף קעגן דעם יידישן (ווי אויך קעגן יעטוויידן אנדערן) נאציאנא-
ליזם, האבן וו. אי. לענין, די לענינישע „איסקרא“, די באַלשעוויקעס קעסיידער זיך באזירט אָף דעם,
אז דער בונדזיזם און דער סאציאל-ציעניזם זיינען צוויי מינים פונעם קליין-בורזשואזן נאציאנאליזם,
וועלכע פארמאגן סיי אלגעמיינע, סיי באזונדערע שטריכן. דאס, וואס די באַלשעוויקעס האבן טיף
געקענט דעם טאָך און די אנטפלעקונגען פון ביידע קליין-בורזשואזע שטרעמונגען, האט דערמגעלעכט
אויסצוארבעטן א ריכטיקע טאקטיק פונעם קאמף קעגן זיי אין די אינטערעסן פון דער רעוואָלוציאָ-
נערער באוועגונג, פון באפרייען א באדייטנדיקן טייל פון די יידישע האַרעפאשניקעס פונעם נאציא-
נאליסטישן נעפל.

אין געגעבענעם קאנטעקסט האט א זין צו ברענגען וו. אי. לענינס ארויסזאגונג, וואס האט א
שיינעס צום יאָר 1912. מירן דערמאָנען, אז צו אַט דער צייט האט דער נאציאנאליזם פונעם „בונד“
געלאָזט ביז גאָר טיפע וואַרצלען. דאס האט אָבער ניט אראפגענומען די אופגאבע פון קאמף קעגן
דער ווייטערדיקער אראפּקלינג פונעם „בונד“ צום סאציאל-נאציאנאליזם, פאר אפּשפאלטן פונעם
„בונד“ אלע יענע, וואס האבן זיך געפונען אין געפּענקעניש פון דער בונדיסטישער דעמאגאגיע, נאָר
זיינען געווען פעיק צו געפינען א ריכטיקן וועג. קריטיקירנדיק די געריכטעטע קעגן די באַלשעוויקעס
בלאָקירונג פון די רוסלענדישע ליקווידאטאָרן, איינגעשלאָסן די בונדאָוועס, מיט די לינקע פּפס־לייט,
וועלכע זיינען דעמלט געווען איינע פון די פראקציעס פונעם פוילישן סאציאל-נאציאנאליזם, האט
וו. אי. לענין געשריבן: „דאס איז אלציינס, ווי ווען די רוסישע סאציאל-דעמאָקראטן וואלטן אָנגעהויבן
זיך „פארייניקן“ אויסערן „בונד“, לאָמיר זאָגן, מיט די אזויגערופענע „סאציאליסטן-ציעניסטן“ אָדער
אן דער לעטישער סאציאל-דעמאָקראטיע מיט דעם אזויגערופענעם „לעטישן סאציאל-דעמאָקראטישן
פארבאנד (אינדערעמעסן עסערישן)“...¹

ווען דער „בונד“ וואלט קעסיידער פולשטענדיק געשטאנען אָף די בורזשואזע פאָזיציעס, וואלטן
די באַלשעוויקעס קיינמאָל ניט אָנגעווענדט לעגאבע אים די טאקטיק פון לינקן בלאָק. בינע לעבינע
האט די פארטיי באַלשעוויקעס ניט איין מאל געשטרעבט צוציען דעם „בונד“ צום איינהייטלעכן
פראָנט פון דעם קאמף פונעם ארבעטער-קלאס. „איינע פון די אנטפלעקונגען פון דער לינק-בלאָקיס-
טישער טאקטיק, — האט געשריבן דער סאָוועטישער היסטאָריקער ל. א. סלעפּאָוו, — איז געווען די
אנטשטייונג ביים די יון-און מיי-שטריקן אין אָדעס (1905) פון דער אזויגערופענער „קאנטאקט-
קאמיסיע“, אין וועמעס באשטאנד עס זיינען אריין פאַרשטייער פון די באַלשעוויקעס, מענשעוויקעס
און פונעם „בונד“. די דאָזיקע קאמיסיע האט עקזיסטירט ניט לאנג, אָבער ווען עס האט אָף דעם
אויסערלעכן רעיד פונעם אָדעסער האפן זיך באוויזן דער אופשטענדלערישער פאנצערטרעגער „פא-
ר-“

¹ Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 21, стр. 355; см. также: т. 14, стр. 105.

טיאמקין", האט זי אפסניי באנייט איר טעטיקייט¹. אין דער ארבעט פון דער קאנפערענץ אין ריגע (7—9 סענטיאבער 1905), וואס האט לויט דער אינציאטיוו פון די באַלשעוויקעס באהאנדלט די פראגע וועגן באַיקאטירן די בולגינישע דומע, האט צווישן אנדערע סאַציאַל־דעמאָקראטישע פארטייען אַנטיילגענומען אויך דער „בונד“, וועלכער האט אויסגעפילט דעם אַנגענומענעם באשלוס וועגן באַיקאט.

ביים דער רעוואָלוציע פון 1905—1907 האָבן באַזונדערע גרופעס פון דער רוסדאפ אין ווייס־רוסלאנד (אין מינסק, האַמעל, מאַגיליאָו, סמאָרגאָן) אויסגעניצט די טאקטיק פון געמיינזאמע אקציעס מיט די קאמיטעטן פונעם „בונד“², קעדיי באהעפטן די ארבעטער פון אלע נאציאנאליטעטן. אין אייניקע פאלן זיינען די גרופעס פון דער רוסדאפ באם שליסן אזעלכע פארשטענדליקונגען אָפגעגאן פון די פרינציפן פון אינטערנאציאנאליזם און קלאסנקאמף, און דאס האט נעגאטיוו זיך אָפגערופן אף זייער טעטיקייט און געבראכט שאַדן דער אינטערנאציאנאלער דערציונג פונעם ארבעטער־קלאס. דעריבער זיינען אפן III צוזאמענפאַר פון רוסדאפ אזעלכע אנטפלעקונגען פון דער טאקטיק פונעם איינהייטלעכן פראנט שארף פארורטיילט געוואָרן. דער צוזאמענפאַר האט אונטערגעשטראַכן, אז באַליביקע פארשטענדליקונגען מיט די בונדיסטישע אָרגאניזאציעס דארפן פירן ניט צום פארשטאָרקן די סעפאראטיסטישע טענדענצן, נאָר צו אן אינאָליאציע פון די בונדיסטישע לידערס, צום בייקומען די נאציאנאלע אָפגעפרעמדטקייט און סעפאראטיזם.

מע קאָן ברענגען אַ גאנצע ריי אנדערע ביישפילן פון קאנטאקטן און מיטארבעט פון די באַל־שעוויקעס מיט די לינקע בונדאָוועס.

אנאליזירנדיק די טאקטיק פון די באַלשעוויקעס אין די יאָרן פון דער ערשטער רעוואָלוציע, שרייבט די סאָוועטישע היסטאָריקערן מ. מ. טשערוויאקאָווא: „די דערפארונג פון דער מיטארבעט פון דער באַלשעוויסטישער פארטיי מיט די לינקע בונדאָוועס אין 1905 זאָגט איידעס וועגן דעם, אז די לענינצעס האָבן אַרויסגעוויזן דעם גרעסטן טאקט און נאָכגליבליכע בענעגייע די פארבינדעטע, רעספעקטירט זייערע רעכט, מיט געדולדיקער אָפּקלערונגס־ארבעט זיך דערשלאָגן זייער איבערגאנג אף דער אויסגעהאלטענער פראָלעטארישער פאָזיציע. די פירנדיקע ראַליע פון דער באַלשעוויסטישער פארטיי איז ניט אָפגעצווונגען געוואָרן, נאָר איז נאטירלעך אַרויסגעשווימען פון דער מיטארבעט אפן סמאך פון גלייכע רעכט און גלייכע היסטאָריעס. פאַר אַ סאך לינקע בונדאָוועס איז דער גע־מיינזאמער קאמף מיט די באַלשעוויקעס אין 1905 געוואָרן אַ וויכטיקער פאקטאָר פון זייער ווייטער־דיקער עוואָלוציע צום באַלשעוויזם“³ (אונדזער קורסיוו. — 2. ד.). וו. אי. לענין, די פארטיי באַלשע־וויקעס האָבן אונטערגעהאלטן אינעם „בונד“ ביים דער ערשטער רוסלענדישער רעוואָלוציע דעם לינקן פליגל, וואָס איז אין אַ קלענערער מאָס געווען אַנגעשטעקט מיט נאציאנאליזם און איז אַרויס־געטראָטן פאַר פארייניקן זיך מיט דער רוסדאפ. לענין און זיינע מיטקעמפער האָבן פאָזיטיוו אָפגע־שאצט די באשלוסן פון דער VII קאנפערענץ (פרילינג, 1906) און פון דעם VII צוזאמענפאַר פונעם „בונד“ (אויגוסט—סענטיאבער 1906) וועגן אָפּזאָגן זיך פון דעם פרינציפ פון פעדעראליזם און וועגן פארייניקן זיך מיט דער רוסדאפ.

אזא קורס, וואָס אנטשפּרעכט פולקום די פרינציפן פון פראָלעטארישן אינטערנאציאנאליזם, פארווירקלעכן קעסיידער די מארקסיסטן־לענינצעס בענעגייע אלע נאציאנאלע סאַציאַל־דעמאָקראטישע פארטייען. וואָס איז שוין די סאַציאַל־ציעניסטישע פארטייען, האט דאָס דורכפירן די טאקטיק פונעם לינקן בלאָק בענעגייע זיי געהאט אַן אַרט בלויז אין אויסנעמעלעכע פאלן, אינעם פערלאַד פון דעם העכסטן אופשטייג פון דער רעוואָלוציאַנערער באוועגונג אין 1905.

דער אומשטאנד, וואָס די לידערס פונעם „בונד“ זיינען נאָך דער מאפּאַלע פון דער רעוואָלוציע אין 1905—1907 ווידער אריבער אף די פאָזיציעס פון נאציאנאליזם, סעפאראטיזם און אָפּאַרטוניזם, מאכט בעשום־אויפן ניט די אויבנבאטראכטע טאקטיק פון די באַלשעוויקעס פאַר אַ פעלערהאפטער. איינגייענדיק אף קאנטאקטן און מיטארבעט מיט די לינקע בונדאָוועס, האָבן די מארקסיסטן־לענינצעס גלייכצייטיק קאנסעקווענט דעמאסקירט די פרווון פון די בונדיסטישע לידערס צו פאַר־

¹ Слепов Л. А. Применение большевиками тактики левого блока. — Вопросы истории. 1973, № 1, стр. 9; см. также: Деренковский Г. М. Восстание на броненосце «Потемкин». — Военно-исторический журнал, 1965, № 6, стр. 119—120.

² אַרויסווייזנדיק מאקסימאלע בייגעווינדקייט אין דער טאקטיק, זיינען די באַלשעוויקעס פון ווייס־רוסלאנד מאסקים געווען אין די אָקטיאבער־טעג פון 1905 איינשליסן אין אייניקע שטעט אין די קאָל־ליציע־שטריק־קאמיטעטן באגלייך מיט פאַרשטייער פון אַ ריי אנדערע קליינבורזשואווע פארטייען און שטרעמונגען (מענשעוויקעס, פּשאַרעניקעס, עסערן, בונדאָוועס) אויך די לינקע פאָאליי־ציעניסטן.

³ Борьба коммунистической партии против правого и «левого» оппортунизма (1909—1921). Калинин, 1979, стр. 49.

מאסקירן זייער אפגאנג פון די פרינציפן פון אינטערנאציאנאליזם, באווייזן, אז דער „בונד“ איז ניט קיין קאנסעקווענטער קעגנער פונעם ציעניזם.

אין דער וועלכער צייט האבן די מארקסיסטישע-לעניניזעס קעסיידער באטראכט די סאציאל-ציעניס-טישע פארטייען, ווי נאציאנאליסטישע ארגאניזאציעס, וועלכע שיידן זיך פאקטיש ניט אונטער פון די אויסגעשפראכן בורזשואזע פארטייען און וועלכע געפינען זיך אויסער די ראמען פון דער סאציאל-דעמאקראטישער באוועגונג.

די ארגאניזאציעלע סטרוקטור פונעם „בונד“, וועלכער איז אין אונטערשייד פון אלע אנדערע סאציאל-דעמאקראטישע ארגאניזאציעס אין רוסלאנד געבויט געווארן ניט לויטן טעריטאריעלן, נאר לויטן נאציאנאלן סימען, האט אן שום סאפעק באטייט דאס אראפגליטשן זיך צום סאציאל-נאציאנאליזם און דאס פאנאדערייסן מיטן פראלעטארישן אינטערנאציאנאליזם. נאציאנאליסטישע און אפארטוניס-טישע טענדענצן האבן זיך אנטפלעקט אינעם „בונד“ שוין דעמלט, ווען ער איז אנטשטאנען. די גרונט-סיבע דערפון איז געווען — קימאט א פולשטענדיקע אפוועזנהייט אין די בונדיסטישע ארגאניזאציעס פון אינדוסטריעלע ארבעטער און פארגעשריטענע אינטעליגענטן, די איבערוועגנדיקע מערהייט פון וועלכע זיינען געווען ניט אינעם „בונד“, נאר אין דער רוסלאנד און אין דער סאציאל-דעמאקראטישער פון דעם פוילישן און ליטווישן קיניגרייך.

די „טעאָרעטישע“ באגרינדונג פונעם בונדיסטישן סעפאראטיזם און נאציאנאליזם האט פארמיר-לירט 5. מארטאוו (יו. א. צעדערבאום), דער קינפטיקער פירער פונעם מענשעוויזם, אין זיין רעדע אין ווילנע דעם 1 מיי 1895. אין אט דער רעדע, וועלכע איז אף דורך און דורך געווען דורכגעזאפט מיט א סעפאראטיסטיש-נאציאנאליסטישן גייסט, האט ער געפרוהט קעגנשטעלן די יידישע ארבעטער-באוועגונג אין פראט פון קלוימערשט „אויסנעמלעכע באזונדערקייטן“ דער אלרוסלענדישער ארבעטער-באוועגונג, באגרינדן די נויטווענדיקייט צו שאפן א באזונדערע פארטיי פונעם יידישן פראלעטאריאט. „מיר... הארפן געדענקען, — האט דערקלערט 5. מארטאוו, — אז אונדזער דעמאקראטישער לאזונג: „אלץ מיט דער הילף פונעם פאלק“ דערמעגלעכט אונדז ניט צו דערווארטן א באפרייגונג פונעם יידישן פראלעטאריאט פון דער עקאנאמישער, פאליטישער און בירגערלעכער פארשקלאפונג ניט פון דער רוסישער, ניט פון דער פוילישער באוועגונג.“ ער דערגייט אפילע ביז אפערנער רעכילעס אפן ארבע-טער-קלאס פון רוסלאנד, באהויפטנדיק, אז „ווען דעם רוסישן פראלעטאריאט וועט אויסקומען מאקרו-זיין אייניקע פון זיינע פאדערונגען, קעדיי זיך דערשלאגן כאטש עפעס-וואס, וועט ער גיכער מאקרו-זיין אזעלכע פאדערונגען, וועלכע האבן א שטיכעס בלויז צו די יידן, לעמאשל, פרייהייט פון רעליגיע אדער גלייכבארעכטיקונג פון די יידן“.

ארויסגייענדיק פון דער נאציאנאליסטישער קאנצעפציע, אין גרונט פון וועלכער ס'איז געלעגן דער טעזיס וועגן דער „אייביקייט פון אנטיסעמיטיזם“, האט 5. מארטאוו געפאדערט צו שאפן „א ספעציעלע יידישע ארבעטער-ארגאניזאציע“. נעמלעך די דאגמע וועגן דעם „אייביקן“ און „אלגעמיי-נעם“ כאראקטער פונעם אנטיסעמיטיזם, האבן אין די ערשטע יארן פון דער עקזיסטענץ פונעם „אלגעמיינעם יידישן ארבעטער-פארבאנד“ האבן די בונדיסטישע טעאָרעטיקער דאס ניט ארויסגעהויבן, איז געווארן דער ווינקלשטיין פון דער טעאָריע און פראקטישער טעטיקייט פונעם „בונד“, אונטער-שטריכנדיק די אידיי'ישע נאָענטקייט פונעם בונדיזם און דעם סאציאל-ציעניזם. די בונדאָוועס און סאציאל-ציעניסטן האבן דאך באטראכט די יידן-פראגע אין רוסלאנד און אין אנדערע לענדער ניט פון די פראלעטארישע, אינטערנאציאנאלע קלאסן-פאזיציעס, נאר פון נאציאנאליסטישע קליינבור-זשואזע פאזיציעס.

ווינטער 1901 האט דער צענטראל-קאמיטעט פונעם „בונד“ אנגענומען א פראגראם וועגן דער נאציאנאלער פראגע, וואס איז בעטאך געריכטעט צו אנערקענען די יידן אין רוסלאנד אלס עקסטר-ריטאריעלע נאציע, און וואס באווייליקט אין פרינציפ די בורזשואז-נאציאנאליסטישע „קולטור-נאציאנאלע אוטאָנאָמיע“. און האבן די רעזאָלוציע פונעם צוזאמענפאר האט גערעדט וועגן דער נויטווענדיקייט

¹ שפעטער האט 5. מארטאוו זיך אפגעזאגט פון די אידיען, וועלכע ער האט ארויסגעזאגט אין אט דער רעדע, און ניט געהאט קיין ארגאניזאציעלע פארבינדונגען מיט דער יידישער ארבעטער-באוועגונג און מיטן „בונד“, אבער ער האט דערלאזט פשאַרעמאכעריי און ניט-קאנסעקווענטקייט אין דער קריטיק פונעם בונדיסטישן נאציאנאליזם. אין 1912 האט ער צוזאמען מיט אנדערע מענשעוויסטישע לידערס אונטערגעהאלטן די נאציאנאליסטישע טעאָריע וועגן א „קולטור-נאציאנאלער אוטאָנאָמיע“. 5. מארטאוו איז לאכלוטן ניט געווען קיין קאנסעקווענטער קעגנער פונעם נאציאנאליזם און סעפאראטיזם פון דעם „בונד“, ווי עס סטארעט זיך אונטערטראגן די אויסלענדישע בורזשואז היסטאָריאָגראפיע. וואס איז שוין דעם אפארטוניזם און אנטויבאלשעוויזם פונעם „בונד“, האט מארטאוו פולקום זיי צעטיילט און אונטערגעהאלטן.

אויסמיידן צו „צעבלאזן דעם נאציאנאלן געפיל (פֿינקטלעכער האָט מען געדארפט זאָגן דעם „נאציא-נאליסטישן“ — 1. 2. 1) האָבן די לידערס פֿונעם „בונד“ אָנגעהויבן פֿון אַט דער צייט אַקשאָנעסדיק פֿירן אַ נאציאָנאליסטישן קורס. דער VI צוזאמענפאַר פֿונעם „בונד“ (אַקטיאבער 1906) האָט ענדגיל-טיק באשטעטיקט די פראַגראַם פֿון א „קולטור-נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע“.

דער „טעאָרעטישער“ יעסאָד פֿון דער „קולטור-נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע“ איז באשטאנען, אויסער פֿון דעם אַלגעמיינ-נאציאָנאליסטישן צוגאנג, פֿון דער באַ די ציעניסטן אנטלענער מיטאָד די בונדאָר-צעס דאָגמע וועגן אַן „עקסטעריטאָריעלער יידישער נאציע“. צוערשט האָבן די בונדיסטישע טעאָרע-טיקער געהאַלטן פֿאַר אַן אויסדערוויילטער נאציע די יידישע באפעלקערונג אין יעדער באַזונדער לאַנד, דערנאָך האָבן זיי אָנגעהויבן איינשליסן אינעם באגריף „יידישע נאציע“ די יידישע באפעל-קערונג, קוידעמקאַל דעם פראַלעטאריאַט, פֿון פֿוילן, ליטע, דאַרעם-רוסלאַנד, גאליציע, פּשא און לאַנדאָן² און, לעסאַף, זיינען הארט צוגעגאָן צו דער ציעניסטישער דאָגמע וועגן אַן „אלוועלטלעכער יידישער נאציע“³. דער פֿרינציפֿ פֿון די „באזונדערע אינטערעסן פֿונעם יידישן פראַלעטאריאַט“ האָט דערפֿירט די בונדאָוועס צו אַנערקענען די ציעניסטישע אידיי וועגן „אַן אויסדערוויילט יידיש פּאַלק“, וועגן אַן עקסטעריטאָריעלער „יידישער נאציע“.

די טעאָריע וועגן א „יידישער נאציע“ און וועגן א „באזונדערער לאַגע“ פֿונעם יידישן פראַלע-טאריאַט האָבן די בונדיסטישע לידערס אויסגענוצט, קעדיי באגרענעצן זייער סאָציאַל-נאציאָנאליס-טישע פּאַדערונג צו האַלטן דעם „בונד“ פֿאַר דעם „איינציקן פאַרשטייער פֿונעם יידישן אַרבעטער-קלאַס“. אין אונטערשייד אָבער פֿון די „פּאַליטישע ציעניסטן“ זיינען די בונדאָוועס אַרויסגעטראָטן קעגן דער גרינדונג פֿון א „יידישער מעלכע“ אין פאַלעסטינע אָדער אַף אַ וועלכער-ניטאָז אַנדער טעריטאָריע. זיי זיינען ניט מאַסקים געווען אויך מיטן „גייסטיקן ציעניזם“, וועלכער האָט באטראכט די „נאציאָנאַלע נעסט“ אין פאַלעסטינע אַלס קולטורעלן און רעליגיעזן צענטער פֿון די יידן. די בונדאָוועס האָבן געהאַלטן, אַז די צוקונפֿט פֿון די יידן איז אָפהענגיק ניט פֿון איינעם אַ וואַסער-ניטאָז צענטער, נאָר פֿון אַ סאך צענטערס — פֿון די לענדער, וווּ יידן וווינען, און אַז אַ מיטל אַף צו לייזן די יידן-פראַגע קאָן זײַן בלויז א „קולטור-נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע“. מיט אַנדערע ווערטער, דער „בונד“ האָט קעגנגעשטעלט דעם סאָציאַל-ציעניסטישן נאציאָנאליזם זײַן אייגענעם נאציאָנאליזם, וואָס איז נאָך אַ מער ראַפּינירטער און פאַרמאָסקירטער.

רייזנדיק וועגן די אונטערשיידן צווישן דעם נאציאָנאליזם פֿונעם „בונד“, פֿון איין זײַט, און פֿון די ציעניסטן (איינגעשלאָסן די „אַרבעטער-ציעניסטן“) — פֿון דער אַנדערער זײַט, דאַרף מען אָפּמערקן, אַז דער בונדיסטישער סאָציאַל-נאציאָנאליזם האָט געהאַט, אַזוי צו זאָגן, צוויי אויסמעסטונגען. פֿאַנאַ-דעריינסנדיק פֿולשטענדיק נאָך דער רעוואָלוציע פֿון 1905—1907 מיט דער רעוואָלוציאָנערער סאָ-ציאַל-דעמאָקראַטיע און ווערנדיק פאַקטיש אין 1912 אַ פֿילאַל פֿון דער מענשעוויסטישער פאַרטיי, איז דער „בונד“ אַלץ מער אַרויסגעטראָטן ווי איינער פֿון די אויסדריקער און פאַרטיידיקער פֿון די אינטערעסן ניט נאָר פֿון די רוסלענדישע קאפיטאליסטן פֿונעם יידישן אָפּשטאַם, נאָר אויך פֿון דער גאַנצער רוסלענדישער בורזשואַזיע. לויט אייניקע פראַגן (בילדונג, קולטור א.א.וו.) איז דער בונדיס-טישער נאציאָנאליזם געווען געציילט אַף דער יידישער באפעלקערונג, לויט אַ ריי פּאַליטישע גרונט-פראַבלעמען איז דער „בונד“ געשטאנען (צוזאַמען מיט די מענשעוויקעס, עסערן, מיט אַנדערע קרוי-ווישע צו אים קרעפֿטן) אַף די פּאַזיציעס פֿונעם רוסלענדישן שאָוויניזם.

די דאָזיקע פּאַזיציע האָט באַזונדערס בילעט זיך אנטפלעקט אין די יאָרן פֿון דער ערשטער וועלט-מיליטאַרע, פֿון דער פּעווראַל-רעוואָלוציע, אין אַקטיאבער 1917 און נאָך דער סאָציאַליסטישער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד. די אויבנדערמאָנטע טענדענצן אינעם בונדיסטישן נאציאָנאליזם זיינען,

¹ דער דאזיקער קאמופליאזש ווערט דערקלערט ניט נאָר מיט דער אַלגעמיינער טאַקטיק פֿונעם „בונד“, וואָס האָט קעסיידער דעמאָגאָגיש זיך געמאַלדן פֿאַר אַ מאַרקסיסטישער פאַרטיי, נאָר אויך דער-מיט, ווי ס'האָט געמוזט אַנערקענען איינער פֿון די טעאָרעטיקער פֿונעם בונדיזם וו. מעדעם, וואָס אין יענע יאָרן „האַט אַ גאַנץ באַדייטנדיקע צאָל מענטשן“ אין דער פאַרטיי זיך באַצויגן צו דער „קולטור-נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע“, אינדיפֿירענט אָדער שאַרף נעגאַטיוו.

² פֿונקט ווי די סאָציאַליסטן, האָבן די בונדיסטישע טעאָרעטיקער געטיינעט, אַז גראַד די יידישע אַרבעטער טרעטן, זעט איר, אַרויס ווי טרעגער און קעמפֿער פֿאַר דער „נאציאָנאַלער אידיי“. די אַסי-מילירטע יידן פֿון מירעוור און מירעך-איראַפּע האָבן די אידעאָלאָגן פֿונעם בונדיזם אויסגעשלאָסן פֿונעם באַגריף „יידישע נאציע“.

³ נאָך דער צווייטער וועלט-מיליטאַרע האָט דער „בונד“ פֿולקום אָנגענומען דעם ציעניסטישן פּאַס-טולאַט וועגן אַן „אלוועלטלעך יידישן פּאַלק“, אָבער אין אונטערשייד פֿון די ציעניסטן טרעט ער, ווי פֿריער, אַרויס קעגן „צונויפֿזאַמלען די יידן אין יסראַעל“.

פארשטייט זיך, ניט געווען קיין אנטיפאדן, זיי האבן דערגאנצט איינע די אנדערע און אקטיוו מיט געארבעט. אין פארשיידענע פערזאנלעכע אפהענגיק פון ווייערע צילן און פון דער קאנקרעטער פאליטישער אומגעבונג, האבן די בונדיסטישע לידערס אפגעגעבן דעם פראריטעט אט איינער, אט אן אנדער פארם פון נאציאנאליזם.

די קאנפליקטן צווישן דעם „בונד“ און די ציעניסטן האבן צומאל אנגענומען א גאנץ שארפן כאראקטער אין דער פרעסע, אף פארזאמלונגען, מיטינגען אאוו. דאס איז אבער ניט געווען קיין קאמף פון צוויי פרינציפיעלע קעגנזעצלעכע וועלט-אנשווינגען, נאר א קאנפראנטאציע צווישן דעם בונדיסטישן פסעוודא-סאציאליזם און דעם סאציאל-ציעניזם אפן באדן פון קאנקורענץ פאר דעם איינפלוס אף די יידישע הארעפאשניקעס. די דאזיקע ביידע שטרעמונגען האבן, ניט געקוקט אף די שטרייטן און קעגנזייטיקע באשולדיקונגען, געטאן איין זאך: פארפלאנצט צווישן די יידישע אינטעליגענטן, האנט-ווערקער און אייניקע קאטעגאריעס ארבעטער די אידייען פון נאציאנאליזם.

די ציעניסטישע לידערס האבן, אלס קלאל, אויסגעצייכנט פארשטאנען, אז וויאזוי דער „בונד“ זאל מיט ווערטער ניט קריטיקירן דעם ציעניזם, האבן די טעאריע וועגן א „קולטור-נאציאנאלער אויטאנאמיע“ און די פראקטישע טעטיקייט פון די בונדאויצעס, באזונדערס פון ווייער רעכטן פליגל, געפירט צום פארשטארקן די ציעניסטישע און פראציעניסטישע אנשווינגען און שטימונגען צווישן א טייל פון דער יידישער באפעלקערונג. טאקע דערפאר האט דער ציעניסטישער טוער וו. זשאבאטינסקי געשריבן: „איך געהער צו די איבערצייגטע און הייסע פארערער פון די בונדיסטן. איך וועל זיך דערלויבן צו צווייפלען, אז ווייערע העלדנטאטן זאלן שפילן א באזונדערס מערקבארע ראליע אין די גויראלעס פון רוסלאנד; אבער מיר, אלס ציעניסט, אינטערעסירן מערער, די גויראלעס פונעם יידנטום, און אין דעם פראט איז די ראליע פון די בונדיסטן א קאלאסאלע“. ער האט אונטערגעשטראכן, אז די טעטיקייט פונעם „בונד“, פארגרינגערט אונדז (דה. די ציעניסטן. — 2. ד.) באדייטנדיק די פארווירקלעכונג פון די סאמע ברייטע פאליטישע אפגאבן פונעם ציעניזם“ (אונדזער קורסיוו. — 2. ד.). וו. זשאבאטינסקי האט דערקלערט, אז „דער „בונד“ און דער ציעניזם זיינען ניט קיין צוויי שפראצלינגען פון איין און דעם וועלכן ווארצל: דאס איז א גרויסער שטאם און איינער פון זיינע שפראצלינגען...“, אז דער „בונד“ איז „א צוגרייטונגס-קלאס אין א מוסטערהאפטן כידער פונעם ציעניזם“, „איינער פון די עפיואדן פונעם ציעניזם“ (אונדזער קורסיוו. — 2. ד.).

נאך דער זעלבסטליקווידאציע אין 1921 פונעם „בונד“ אין סאוועטן-רוסלאנד האט די פארטיי פאליטישע ציען פארעפנטלעכט ב. באראכאווס קסאוויאד, וואס האט א שייכעס צום 1910 יאר, אין וועלכן ס'איז קימאט אפגעוואנדן די קריטיק פונעם בונדיזם, האגאם אזא קריטיק איז כאראקטעריסטיש פאר אנדערע ארבעטן פון אט דעם אויטאר. „דער „בונד“ און די יידישע ארבעטער-באוועגונג, — האט געשריבן אין דער דאזיקער ארבעט ב. באראכאוו, — זיינען סינאנימען. און ניט נאר אין דער פאר-גאנגענהייט, נאר אויך אין דער קעגנווארט, ווי אויך אין דער נײַער פאזע פון דער יידישער ארבע-טער-באוועגונג...“.

לויט אונדזער מיינונג, האבן די ציעניסטישע לידערס אין דער ווירקלעכקייט ניט געהאלטן איינדייטיק דעם „בונד“ פאר אן „עפיואד פונעם ציעניזם“. מאכנדיק צומאל אזוינע דערקלערונגען, האבן זיי געשטרעבט, ערשטנס, דערהויבן דעם ציעניזם, אופהייבן זיין פרעסטיזש, אונטערטראגן אים ווי אן אידעאלאגיע און פאליטישע שטרעמונג פון אלע אדער לעכאליהאפאכעס פון דער מערהייט יידן; צווייטנס, סטימולירן, אקטיוויזירן די עקסטרעם-נאציאנאליסטישע קרייזן צווישן די בונדאויצעס; דריטנס, מיטוירקן דער אפשוואכונג פון יענע עלעמענטן אין אט דער פארטיי, וועלכע זיינען אין דער אדער אנדערער מאס ניט געווען מאסקים מיטן נאציאנאליסטישן קורס, ארויסגעטראטן קעגן אים; פערטנס, קאנסאלידירן, דערנענטערן פארשיידענע שטרעמונגען פונעם יידישן נאציאנאליזם. די ציע-ניסטן האבן, פונקט ווי די ניט-ציעניסטישע יידישע בורזשואזע פארטייען, אי דירעקט, אי אומדירעקט קעסיידער אונטערגעשטויסן דעם „בונד“ אלץ ווייטער אף רעכטס סיי אין דער נאציאנאלער, סיי אויך אין אנדערע פראגן, און דאס האט אויך געשפילט ווייער ראליע אינעם פראצעס פון א קעסיידערדיקן איבערגאנג פונעם „בונד“ אף אלץ מער נאציאנאליסטישע און סאציאל-רעפארמיסטישע, מענשעוויסטי-שע פאזיציעס.

די ציעניסטן פון אלע מינים האבן באגריסט דעם ארויסגאנג פונעם „בונד“ פון דער רסדאפ אפן II פארטיי-צוזאמענפאר. „אין 1903 איז קיינער אין דער וועלט ניט געווען אזוי צופרידן דער-מיט, וואס דער „בונד“ האט זיך ניט אונטערגעגעבן און פארהיט זיין זעלבשטענדיקייט (דה. זיין נא-ציאנאליסטישן טאך. — 2. ד.), ווי מיר, בורזשואזע ציעניסטן“, — האט געשריבן וו. זשאבאטינסקי. ווען דער IV (פארייניקטער) צוזאמענפאר פון דער רוסלענדישער סאציאל-דעמאקראטישער ארבעטער-פארטיי (אפרעל 1906) האט באשטעטיקט די באדינגען פון דער פארייניקונג פונעם „בונד“ מיט דער רסדאפ, האבן די ציעניסטן פאנאנדערגעוויקלט א ברייטע קאמפאניע, געריכטעט צו שטיצן יענע בונדיסטישע לידערס, וועלכע האבן פארגעזעצט פארטיידיקן דעם סעפאראטיזם און ארגאניזאציעלע

נאציאנאליזם¹. א באזונדערע אקטיווקייט האבן ארויסגעוויזן אין אט דער קאפמאניע די סאציאל-ציעניסטישע גרופירונגען, וועלכע האבן געוואלדעוועט, אז „דער „בונד“ האט פאראטן די אינטערעסן פונעם יידישן פראלעטאריאט“, אז דאס איז „א כארפע פאר דעם זעלבסטמאָרד פונעם „בונד“, זיין איבערגאנג „צו אסימיליאציע“, פארוואנדלונג „אין א גארנישט“ אאוו.

אזויארום, האט די טאקטיק פון די ציעניסטן בענעגייט דעם „בונד“, אָפהענגיק פון קאָנקרעטע צילן און פון דער אומגעבונג, פאָרגעשטעלט מיט זיך א מעשונעדיקע איבערפלעכטונג פון קריטיק און מיטארבעט. די בונדאָוועס און די סאציאל-ציעניסטן זינען פארבליבן, אפילע קריטיקירנדיק איינע די אנדערע, פארבינדעטע אינעם קאמף קעגן די אינטערנאציאנאליסטן. „די בונדאָוועס זינען געוויינלעך ארויסגעטראָטן קעגן דעם ציעניזם, — האט געשריבן אין זיינע זיכרוינעס דער אלטער באַלשעוויק, דער ווייסרוסישער ארבעטער פ. וו. סימאָנטשיק. — אָבער דאָרט, וווּ ס'איז געגאנגען א רייד וועגן געמיינזאמע רעוואָלוציאָנערע מאַסן-ארויסטרעטונגען פון די פראַלעטאריער פון אלע נאציאנאליסטען קעגן דעם צאריזם און זיינע באהעלפער, האבן די בונדאָוועס זיך פארייניקט מיט די ציעניסטן קעגן די אינטערנאציאנאלע לאָזונגען פון דער רוסדאפ, קעגן דער „איסקרא“ און לענינס לערע וועגן די אופגאבן פון אונדזער רעוואָלוציע“².

די קריטיק פון דער ציעניסטישער אידעאָלאָגיע און פאָליטיק מיצאד די בונדיסטישע טעאָרעטי-קער האט, אלס קלאַל, געטראָגן אן איבערפלעכלעכן און טעאָרעטיש פארוואַלירנדיקן כאראקטער. אזוי, לעמאַשל, איז אין דער רעוואָלוציע פונעם IV צוזאמענפאַר פונעם „בונד“ דער ציעניזם אינטער-פרעטירט געוואָרן ווי א „רעאקציע פון די בורזשואווע קלאַסן קעגן אַנטיסעמיטיזם און דער אומנאַרמא-לעך רעכטלעכער לאַגע פונעם יידישן פאָלק“. די דאָזיקע דעפּיניציע האט נישט נאָר נישט אופגעדעקט, נאָר אין טאָך מאַסקירט דעם עכטן קלאַסן-מעחוס און די סיבעס פון דער אַנטשטיינג פונעם ציעניזם. ווייטער איז דערקלערט געוואָרן, אז אויב די ציעניסטן וועלן זיך דערשלאָגן, אז א קליינער טייל פון דער יידישער באפעלקערונג וועט ארויספאַרן, וועט עס נישט לייזן די ייִדן-פראַגע, און אויב אלע ייִדן אָדער א באדייטנדיקער טייל וויערער וועלן זיך קאָנצענטרירן אָף א וועלכער-ניט-איז טעריטאָריע, וועט דאָס זיין אן אוטאָפּיע.

אינעם ארטיקל „וועגן דער יידישער ארבעטער-באוועגונג אין רוסלאַנד“, וואָס איז פארעפנטלעכט געוואָרן אין 1902 אין דעם סאציאל-דעמאָקראטישן זשורנאַל „זאריא“³, ווערט ריכטיק געזאָגט, אז די אויבנדערמאָנטע רעוואָלוציע האט דערפירט דעם גאַנצן שטרייט צווישן דעם „בונד“ און די ציע-ניסטן צו דעם, אז דער ערשטער האט געהאלטן פאר אומעגלעך די באזעצונג פון א באדייטנדיקן טייל ייִדן אָף איין טעריטאָריע, אין דער צייט, ווען די צווייטע האבן געהאלטן, אז דאָס איז נישט העאל. „אין אויב דאָס וואָלט געווען מעגלעך, — האט געשריבן דער אווטאָר, — וואָלט דער „בונד“, לויטן זיין פון דער רעוואָלוציע, נישט געווען גארניט קעגן דעם ציעניזם לויטן טאָך“.

אין דער אויבנדערמאָנטער רעוואָלוציע ווערט גאַנץ ווייך געזאָגט, אז „די אַגיטאציע פון די ציעניסטן צעבלאָזט דעם נאציאנאלן געפיל און קאָן שטערן (בלויז קאָן! — 2. ד.) דער אַנטוויקלונג פונעם קלאַסן-באוועגונג“ צווישן די ייִדן. און לעסאָף, שוין אינגאַנצן אין א נאציאנאליסטישן גייסט איז דערקלערט געוואָרן, אז „דער צוזאמענפאַר באציט זיך... צו דער קולטור-טעטיקייט פון אייניקע ציעניסטישע גרופעס... ווי צו יעטווידער לעגאלער טעטיקייט“. אזוי איז באשטאנען די זאך מיטן „אַנטיציעניזם“ פונעם „בונד“. די בונדאָוועס און די ציעניסטן האבן, אלס קלאַל, געהאנדלט פאך טיש אין איין ריכטונג, האגאם אויך מיט דער הילף פון פארשיידענע טעאָרעטישע אינסטרומענטן. דער פראַצעניזם פונעם „בונד“, ווי ס'האט געשריבן דעם 5 נאָיאַבער 1912 די באַלשעוויסטישע צייטונג „סאציאל-דעמאָקראט“, זיין „ניט-קאנסעקווענטער ציעניזם האבן פארשטארקט דעם סאציאל-ציעניזם, פארברייטערט זיינע רייען. ווען אָבער די נאציאנאליסטן-בונדאָוועס זינען אריבער אין די ציעניסטישע „ארבעטער“-פארטייען, זינען די רעוואָלוציאָנערע און אינטערנאציאנאליסטיש געשטימטע בונדאָוועס געוואָרן אונטער דער ווירקונג פון די מאַרקסיסטן-לענינצעס מיטגלידער פון דער רוסדאפ.

¹ ווי באוואוסט, איז איבער דער שולד פון די בונדיסטישע לידערס די פארייניקונג נישט פארווירקלעכט געוואָרן.

² Симончик Ф. В. В огне трех революций. Воспоминания старого коммуниста. Минск, 1964, стр. 13.

³ דער אווטאָר פונעם ארטיקל, אונטערגעשריבן מיט די בוכשטאבן ק. ק., איז געווען אי. ל. דא-ווינסאָן, מיטגליד פונעם פארבאנד פון די רוסישע סאציאל-דעמאָקראטן. אין 1904 האט ער זיך אָנגע-שלאָסן צו די מענשעוויקעס, און אין 1921 איז ער ארויס פון דער מענשעוויסטישער פארטיי. דאָס ארטיקל שטעלט מיט זיך פאַר א היפּשן אינטערעס, אָבער עס אַנטהאַלט אויך נישט קיין קלאַרע גרונט-לאַגעס. אויסער דעם, האבן נישט אלע באהויפטונגען און האשארעס פונעם אווטאָר אויסגעהאלטן דעם אויספֿרוו פון דער צייט.

דער בונד מיט דער קלעריקאלער רעאקציע

אין דער סטרוקטור פון דער ציעניסטישער אידעאָלאָגיע דארף מען אויסטיילן אין דער ערשטער ריי די אידיי פון אן „אלוועלטלעכער יידישער נאציע“. זי שטעלט מיט זיך פאר דעם גרונטיגעסאך פונעם ציעניזם. לויט איר שאפן אלע יידן, אומאפהענגיק פון דעם, אין וועלכע לענדער זיי וווינען, אף וועלכע שפראכן זיי ריידן און צו וועלכע קולטור-ווערטן זיי זינען באהעפט, אן איינהייטלעכע נאציע. אף וויפל די דאזיקע נאציע איז עקסטעריטאָריעל, קאָן איין מעלכע, אף וועמענס טעריטאָריע עס לעבן יידן, ניט פארשטעלן זייערע אינטערעסן. אזויארום, פארטיידיקנדיק דעם מין וועגן אן „אלוועלטלעכער יידישער נאציע“ אפן גרונט פון באוויסטיגן איגנאָרירן דעם באשימפערלעכן פאקט, וואָס די רעאלע געשיכטע ווייסט ניט פון אזא פאָרם פון סאָציאלער געמיינשאפט, פרוווט דער ציעניזם, ערשטנס, פארשטעלן זיין באוועגונג אלס דעם איינציקן געזעצלעכן רעפרעזענטאנט פון דער דאזיקער נאציע און מיט דעם אליין בארעכטיקן זי ווי אן אידיי-שפאָליטישע שטרעמונג. צווייטנס, ניצט ער אויס די דאזיקע אידיי אף צו בארעכטיקן די דאקטרינעס, וואָס זינען פארבונדן מיט טעריטאָריעלע פרעטענזיעס. און צולעצט, דריטנס, ווערט די דאקטרינע אויסגענוצט אלס מיטל אף אריינצומישן זיך אין די אינערלעכע אינאָנים פון יענע מעלכעס, אף וועמענס טעריטאָריע עס וווינען יידן.

די יידישע באפעלקערונג ציילט אן היינט-צו-טאָג ארום 14 מיליאָן מענטשן, וואָס וווינען אין 81 לענדער, רעדן אף צענדליקער פארשיידענע שפראכן, זינען אינטעגרירט ניט נאר אין קעגנזעצ-לעכע סאָציאל-עקאָנאָמישע סיסטעמען, נאר אויך אין פארשיידענע עטנאָקולטורעלע און עטנאָפסיכאָ-לאָגישע סיסטעמען. אין די דאזיקע באדינגונגען פילן אף זיך די יידן, וואָס שטעלן מיט זיך פאר פארהעלטניסמעסיק קליינע עטנישע גרופן, איינגעשלאסענע אין די מער ברייטערע נאציאָנאלע אויס-בילדונגען, די ווירקונג פון א נאטירלעכער אסימיליאציע, פונקט ווי אנדערע נאציאָנאלע מינדערהייטן, וועלכע געפינען זיך אין אנאלאָגישע אומשטאנדן. אפילע אין ייִסראַעל גופע טיילט זיך די יידישע באפעלקערונג אף פיל עטנאָגראפישע גרופן, וועלכע האָבן צווישן זיך פראקטיש קיין שום אלגע-מיינס ניט.

אף דער פראגע פונעם קארעספאָנדענט פון דעם זשורנאל „ייִסראַעל היינט“: „וואָס באמרויקט אייך באזונדערס?“ — האָט דער פרעזידענט פון דער מעדינע כ. גערצאָג געענטפערט: „פריער פאר אלץ, דער איינרייס צווישן די אפשטאמיקע פון פארשיידענע לענדער... עס באמרויקן מיר זייער די צווישנבאציאָנען צווישן די רעליגיעזע און די נישט-רעליגיעזע שיכטן פונעם לאַנד. די קעגנזייטיקע נישט-טאלעראנטקייט אין דער דאזיקער פראגע איז ביז גאר געפערלעך. עס באמרויקט מיר אויך די אפשוואכונג פון געזעלשאפטלעכע אידעאלן. אויב היינט-צו-טאָג פעלט אונדז עפעס, איז דאָס די געמיינזאמקייט פון אידעאלן, די אייניקייט פון די צילן“¹. מיט דער זעלבער פארזארגטקייט האָט זיך ארויסגעזאָגט דער מער פון יערושאלאים ט. קאלעק: „בא אונדז זינען פאראן גענוג געלעגנהייטן פאר קאנפליקטן — רעליגיעזע, נאציאָנאלע, איבער שפראך און קולטור... אויב צוגעבן דעם אונטער-שייד צווישן דעם לעבנס-ניוואָ, קאָן עס ווערן דער טראָפּ, וואָס וועט איבערפולן דעם קאָס“².

די פילצאָליקע פאקטן, וואָס צווינגען אפילע די אָנפירער פון ייִסראַעל צו אנערקענען דאָס אויב-געזאָגטע, זינען א באווייז, אז די אידיי פון אן „אלוועלטלעכער יידישער נאציע“ ווערט ניט באשטע-

¹ „ייִסראַעל היינט“. יערושאלאים, 1983, נומ. 8, ז. 4.

² „ייִסראַעל היינט“. 1982, נומ. 3, ז. 7.

טיקט אויך מיט דער פראקטיק פון ייִסראַעל, וווּ דער פראַצעס פון אויסבילדן די ייִסראַעלידיקע נאָ- ציאַנאליטעט הייבט זיך ערשט אָן און וועט זיין אַ לאנגדויערנדיקער.

וויאזוי זשע פרווון זיך די ציעניסטן אין אַנזיכט פון די אומבעראכמאַנעסדיקע פאקטן צו פאר- טידיקן די דאָזיקע גרונטיקע דאָקטרינן פון זייער אידעאָלאָגיע און פאליטיק? זיי ווענדן זיך קוידעמקאַל צו דער רעליגיע, וועלכע דריקט אויס דעם זעלבסטבאוואוסטזיין פון דער „אלוועלטלעכער יידישער נאציע“ און איז דער „באוויז“ פון איר פראקטישער עקזיסטענץ.

ס'איז גייטיק גלייך אונטערצושטרייכן, אז אַט דער טעזיס איז לאכלומן ניט באגרינדעט, ווייל רעליגיעזקייט און נאציאנאליטעט זינען גאַר פארשיידענע זאכן און צווישן זיי טאָר מען ניט שטעלן קיין גלייכצייכן. די רעליגיע אלס רעאקציאָנערער קויער האָט שטענדיק געשפילט אינעם לעבן פון די אָדער אנדערע פעלקער א נעגאטיווע ראָליע אָף וויפֿל זיי האָט קעסיידער אָפגעווענדט די ארבעטן- דיקע מאסן פונעם קאמף פאר סאָציאלער גערעכטיקייט, פאר דעם געזעלשאפטלעכן, דערין קולטורעלן, פראַגרעס. כוץ דעם, איז אַ באשטימפערלעכער פאקט, אז אין דער יידישער סווייווע קאָן די רעליגיע ניט דינען פאר אַ סימען פון דער נאציאנאליטעט מאכמעס דעם, וואָס אַ באדייטנדיקער טייל יידן אין די קאפיטאליסטישע לענדער און אַן אבסאָליוטע מערהייט אין די באדינגונגען פון סאָציאליזם זינען ביכלאל ניט קיין גלויביקע. אפילו צווישן די גלויביקע זינען פאראן ניט ווייניק אזעלכע, וואָס זינען אזעלכע בלויז לויט דער טראדיציע, און זיי פילן אויס אייניקע פאַרשריפטן פונעם קולט לויט א געווינהייט. אזוי, לעמאַשל, באזוכן אין פשא וועכנטלעך די סינאגאגע 3,4 פראצענט יידן, אין ענגלאנד — 0,2 פראצענט. די דאָזיקע ציפערן זינען באדייטנדיק קלענער, איידער די אַנגאבן וועגן אנאלאגישע קאנפּעסיעס — פראַטעסטאנטישע, קאטאלישע, אנגליקאנישע.

אפילו אין ייִסראַעל, וווּ רעליגיעזקייט פלאנצט מען איין אָף א דעספאָטישן אויפן, זינען 40—50 פראצענט פון דער יידישער באפעלקערונג ניט רעליגיעז און אַ טייל פון זיי טרעט אָפן ארויס קעגן די ראבאָנים.

ניט געקוקט אָף די ראבאָנישע אופוירקונג-מיטלען, וועלכע ווערן אין דער פולער מאָס רעאלי- זירט מיטאד דער פאליטישער סיכטעס פון ייִסראַעל, שטעלן מיט זיך פאַר די ארויסזאָגונגען לעטוי- וועס א טעאָקראטישער מעלכע אינגאנצן 15 פראצענט פון דער דערוואקסענער יידישער באפעלקער- רונג פונעם לאנד. העכער 30 פראצענט טרעטן ארויס פאר א „פולשטענדיק סעקולאריזירטער (דאָס הייסט וועלטלעכער) מעלכע“, און די איבעריקע 55 פראצענט זינען יענע, וואָס האלטן, אז ס'איז גייטיק א „בונד“ פון דער מעלכע מיט דער רעליגיע, און די, וועלכע טרעטן ארויס פאר דעם, אז די סינאגאגע דארף זיין פולשטענדיק אָפגעטיילט פון דער מעלכע, ווי אויך די שול פון דער סינא- גאגע.”²

וואָס ס'איז שנייער די גלויביקע יידן אין די סאָציאליסטישע לענדער, איז זייער פראַצענט בא- דיטנדיק ווייניקער, איידער אין די לענדער פון קאפיטאַל, אָף וויפֿל די ליקווידאציע פון פריוואט- אייגנטום און עקספּלואטאציע אין רעזולטאַט פון דער סאָציאליסטישער רעוואָלוציע האָט אונטערגע- ריסן די סאָציאלע וואַרצלען פון יעדער מין רעליגיע, בעסויכעם אויך פון דער יידישער. אין פססר, לעמאַשל, פילט אָף זיך די ווירקונג פון דער רעליגיע אַן אומבאדייטנדיקער טייל פון דער יידישער באפעלקערונג (לויט די אַנגאבן פון די פאַרשער וואקלט זי זיך פון 3 ביז 12 פראצענט אין פארשיי- דענע רעגיאָנען פונעם לאנד), דערביי איז די דאָזיקע ווירקונג אין אַ גרויסער צאָל פאלן ניט קיין אידעאָלאָגישע, נאָר גיכער אַ טראדיציאָנעל-שטייגערישע.

די אויבנגעבראכטע דערווייזונגען זאָגן איידעם, אז די רעליגיע האָט קיינמאָל ניט אויסגעדריקט און דריקט ניט אויס די נאציאנאלע אָפּשטאמונג פון אַ מענטשן, און באזונדערס אין דעם זין, ווי די ציעניסטן ניצן זי אויס, קעדיי צו באשטעטיקן די אידיי פון אַן „אלוועלטלעכער יידישער נאציע“.

די רעליגיעזע „אטאָ-בעכאָרטאָנו“-אידיי בא די אוראלטע יידן איז אנטשטאנען דעמלט, ווען ס'איז פאַרגעקומען דער בעהאָדראָגעדיקער איבערגאנג פון די פאליטעיסטישע (פילגעטערדיקע) פאַרשטע- לונגען צו די פאַרשטעלונגען פון איין („נאציאנאליזם“) גאָט, וועלכער איז אויסגעטיילט געוואָרן פון דעם פריערדיקן פאליטעיסטישן פאנטעאַן פון די געטער. אזא רעליגיעז-אידיאָלאָגישע טראנספאָר- מאציע האָט אָפגעשפיגלט אין אַ פארקריפטער פאנטאסטישער פאַרם גאנץ רעאלע היסטאָרישע פראַצעסן, וועלכע זינען פאַרגעקומען אינעם לעבן פון דעם אָדער יענעם פאַלק. קוידעמקאַל זינען זיי פארבונדן געווען מיטן אונטערגאנג פון דער מישפּאַכע-שוואַטים-אַרגאניזאציע און מיט דעם אי- בערגאנג צו אַ מעלכע, בעראַש פון וועלכער עס איז געשטאנען אַן אליינהערשנדיקער קייסער-דעס- פאַט. דאָס אויסטיילן איין גאָט פון אַ גאנצער מענגע געטער האָט אָפגעשפיגלט דעם פראַצעס פון דער קאָנצענטראציע פון דער וועלטלעכער מאכט אין די הענט פון אַ זעלבסטהערשער. די רעאלע

¹ Argule M. Beit-Hallahmi B. The Social Psychology of Religion. London—Boston, 1975, pp. 11-12, "Jewish Chronicle," 1980, febr. 1.

² Safran N. Israel. The Embattled ally—Cambridge (Mass.), 1978, p. 200.

היסטארישע געשעענישן האבן זיך טראנספארמירט אין דעם רעליגיעזן באוויסטזיין פון יענער ווייטער עפאכע אזוי, ווי קלוימערשט גאט האט אויסדערוויילט „זיין“ פאלק, כאטש אינדערעמעסן איז די זאך פארגעקומען פונקט פארקערט: אויסדערוויילט האט זיך גאט, נאך דער מענטש. אזוינס איז אויך פארגעקומען אינעם לעבן פון די אוראלטע יידן, בא וועלכע עס האט זיך צום סוף פונעם II יאָר-טויזנט פאר אונדזער ערע אנגעהויבן דער צעפאלוג-פראצעס פון די מישפאכע-שוואטש-פארהעלטע-נישן, און דאס האט אין X יאָרהונדערט פאר אונדזער ערע געבראכט צו דער אנטשטיינג פון א מעלכע-ארגאניזאציע.

די היינטיקע קלעריקאל-ציעניסטישע אפאלאגעטן טייטשן אויס די „אטא-בעכארטאנו“-אידיי אין גייסט פון מאנאטעיזם, ד.ה., פון גלייבן אין דעם איינציקן גאט, וועלכער האט דורך די יידן קלוימערשט געגעבן אלע מענטשן פון דער וועלט איינהייטלעכע פארשטעלונגען וועגן מאראל און אן איינהייטלעכן „לעבנסוועג“, שאפנדיק דורך דעם באדינגונגען פאר דער אלגעמיינער מענטשלעכער ברודערשאפט.

אינדערעמעסן אבער, האט די יודאישע „אטא-בעכארטאנו“-אידיי אין פערלאד פון איר אופקום קיין שום געמיינזאמעם ניט געהאט מיטן מאנאטעיזם און פלעג ניט ארויס אויסער די ראמען פון די פאליטעיסטישע גלויבנס. דאס ווערט פילמאליק אפגעשפילגט אין טאנאך, וועלכער באגלייט זייער אפט די „אטא-בעכארטאנו“-אידיי מיט א שטרענגער פאדערונג זיך ניט בוקן צו די געטער פון אנ-דערע פעלקער, דער זעלבער טאנאך איז פיל מיט באקלאגענישן און דראנגען בענעגייט צו די אוראל-טע יידן, וועלכע האבן ניט אויסגעפילט דעם אפמאך מיט „זייער“ גאט און פלעגן זייער אפט אים „פאראטן“. באשולדיקונגען קעגן די יידן, וואס זיינען אויווער אף גאטס געכאט קאן מען געפינען ניט נאך אין די פריע, נאך אויך אין די שפעטערדיקע קוואלן פון טאנאך, וואס געהערן צום II יאָר-הונדערט פאר אונדזער ערע (צום ביישפיל, דאניעל, קאפיטל 3, פאסעק 28, 29, 30).

אזוי אז די פרווון צו דערווייזן די ערשטיקייט פונעם מאנאטעיזם אין דער יידישער רעליגיע, פארבינדן אים מיטן „אטא-בעכארטאנו“-דאגמאט און אזויארום ארגומענטירן די אויסשליסלעכקייט פון די יידן פאלסיפצירן די ווירקלעכקייט. ד מאנאטעיסטישע אידיען אין יודאיזם הייבן זיך אן פאר-שפרייטן אין רעליגיעזן באוויסטזיין פון די מאסן אין II יאָרהונדערט פאר אונדזער ערע, אבער דא-מינרנדיק ווערן זיי א סאך שפעטער, דעמלט, ווען די רוימער האבן איינגענומען פאלעסטינע און אין רעזולטאט פון דעם זיינען ליקוידירט געווארן די רעשטן פון דער מעלכישער זעלבשטענדיקייט בא די אוראלטע יידן און אליין האבן זיי אנגעהויבן עמיגרירן אין אנדערע לענדער באם מיטלענדישן יאם. פ. ענגעלס האט אין צוזאמענהאנג דערמיט אונטערגעשטראכן, אז נאך די באדינגונגען פון דער עלעניזירטער דיאספארא „איז דאס יידנטום, א ראציאנאליסטיש ווילגאריזירטס, אדאנק דער צונויפמישונג אין די קאנטאקטן מיט די נייטיידן און האלבע יידן, דערגאנגען ביז צו גרינגשע-צונג בענעגייט די ריטועלע צערעמאניעס, ביז צום פארוואנדלען דעם פריערדיקן אויסשליסלעך יידישן נאציאנאלן גאט יאהווע... אין דעם איינציקן עכטן גאט, דעם באשעפער פון הימל און ערד“¹.

הייסט עס, אז די יידישע רעליגיע, אירע דאגמאטן, דערווערט, אויב די „אויסדערוויילטקייט“ שטעלט מיט זיך פאר ניט עפעס קיין אויסשליסלעכס, נאך אן אויסדרוק פון יענע אלגעמיינע אנט-וויקלונג-סטאדיעס, וועלכע עס זיינען אין דער אדער יענער מאס, פריער אדער שפעטער, דורכגע-גאנגען די רעליגיעזע אנטוויקלונגען בא פיל אנדערע פעלקער. פונדאנען דרינגט ארויס די גרונטלאזי-קייט פון די ציעניסטישע באמונגען צו ארגומענטירן די „אויסשליסלעכקייט“ פון די יידן קלוימערשט מיט די אוניקאלע אייגנשאפטן פונעם יודאיזם.

מע דארף אפמערקן, אז די היינטיקע קלעריקאלע אפאלאגעטן פונעם ציעניזם ניצן אויס די „אטא-בעכארטאנו“-אידיי ניט אין איר טראדיציאנעלן טאנאכישן באטייט, נאך אין א מאדערניזיר-טער פארם. דער טאך פון דער דאזיקער מאדערניזאציע באשטייט אין דער שטרעבונג אויסבאהאלטן דעם שאוויניזם און אנעקסיאניזם, וואס איז אייגנטימלעך פאר דער „אטא-בעכארטאנושאפט“ און צוגעבן איר אן אוניווערסאל-עטישן כאראקטער, פאריינס אויך אונטערשטיצן די אידיי פון דער „אויס-שליסלעכקייט“ פון דער „אלוועלטלעכער יידישער נאציע“, פארופנדיק זיך אף איר מאראליש-היסטא-רישער מיסיע צו זיין א מין קאלעקטיווער „פריסטער פון גאט“.

די דאזיקע אויסגעטראכטע אידעאלאגישע קאנסטרוקציע ווערט אויסגעבויט לויט דער פאלג-דער סכעמע: ערשטנס, פארקריפלט מען די עצעם נאטור פונעם יודאיזם אלס א רעליגיע און מע טראגט אים אונטער ווי עפעס א מאראלן קאדעקס, וועלכער איז פאסיק פאר אלע צייטן. „די יודאישע רעליגיע האט אן אומאפגעמבארן עטישן כאראקטער, — באהויפטן אינעם ארויסגעגעבענעם אין יערו-שאלאים זאמלבוך „יידישע ווערטן“ זיינע אווטאָרן. — פון די ביבלישע צייטן אן און ביז דעם היינטיקן

¹ Энгельс Ф. Бруно Бауэр и первоначальное христианство. — Маркс К., Энгельс Ф. Соч., 2-е изд., т. 19, с. 308—309.

עטאפ פון איר אנטוויקלונג איז די עטיק טאמיר געווען דער צענטראלער מאמענט פונעם יודאזם סיי אלס זיין פרינציפ און סיי אלס זיין ציל. צווייטנס, פרוווט די דאזיקע עטיזאציע אן שום גרונט פארשטעלן די יודאישע מאראל אלס אן אייביקע אומפארענדלעכע ווערט, אן אנווערסאלע לויט איר באדייטונג.

אין דעם זעלבן פלאן איז אין פשא ארויסגעגעבן געווארן א רעליגיעז-פראפאגאנדיסטישער כ"י בער אונטערן קעפל "יודאזם און עטיק", ווו די ראבאניש-טעאָלאָגישע אוטאָרן שטעלן פעסט, אז די יודאישע עטיק — ניט נאר זי געפינט זיך אין איינקלאנג מיט דער היינטיגער עטיק, נאר זי שטעלט מיט זיך פאר דעם איינציקן מאראלן יעסאד צו דערלייזן אלע לעבנסוויכטיקע פראבלעמען פון אונדזער צייט. פון די דאזיקע צוויי פאלסיפיקאציעס גייען די ציעניסטיש-קלערקאלע טעאָרעטיקער איבער צו דער דריטער, וועלכע איז אומדירעקט אנגעצילט צו "באגרינדן" די קאנצעפציע פון דער "גאט-אויסדערוויילטקייט" אין איר היינטיגער אינטערפרעטאציע. לעמאשל, די אוטאָרן פונעם "האנט-בוך פאר יידישע קענטענישן" — א רעליגיעזער לערנבוך, וואס האט פאר די לעצטע דריי יארצענד-ליק אויסגעהאלטן אפן מירעו בא צען אויסגאבעס, שטעלן פעסט: "די אויסדערוויילטקייט פונעם פאלק ישראל (מיט דעם ווארט באצייכענען זיי דא די "אלוועלטלעכע יידישע נאציע". — ג. ב.) איז בארופן צו ברענגען דער וועלט דעם עמעס וועגן דעם איינציקן גאט און די ברודערשאפט צווישן אלע מענטשן... דורך זיין מיסיע ווערט דאס פאלק ישראל דער רעליגיעזער וועגווייזער פאר דער מענטשהייט".

קיינ שום רעליגיעזע מאראל, בעסויכעם די יודאישע, קאן ניט פרעטענדירן צו זיין פאסיק פאר אלע צייטן פון דער מענטשלעכער געשיכטע. די מאראלע פארשריפטן פון דער יודאישער רעליגיע נעמען אין זיך אריין פארשיידענע, צומאל ווידערשפרעכלעכע פארשטעלונגען פון דער ליב-אייגנטי-מערשער און פרייפּעאָדאלער עפאָכעס, אין די באדינגונגען, אין וועלכע זיי האבן זיך פארמירט און זיינען געווען אפגעשפיגלט אין טאנאך און אויך אין טאלמוד, וועלכער איז דער צווייטער קוואל פונעם יודאזם. עס ציט צו די אופמערקזאמקייט ניט נאר די אבסאָליוטע אומבאגרינדעטקייט פון די פרעטענציעס אף דעם אלעמענטשלעכען כאראקטער פון דער יודאישער מאראל, נאר אויך זייער ציניזם: פאר די עטלעכע יארצענדליקער זינט ס'איז אנטשטאנען "ישראל" (מיי 1948 יאר) האבן די ציעניס-טישע אנפירער פון דער מעדינע, מאסקירנדיק זיך מיט שיינע רייד וועגן דער אלעמענטשלעכער ווערט פון דער יודאישער מאראל, פארוואנדלט אין א קארבן פון זייער ראסיסטישער פאליטיק ניט נאר די אראבישע לענדער, נאר אויך דאס פאלק פון ישראל גופע. די לעצטע געשעענישן, וואס זיינען פארבונדן מיט דער אגרעסיע קעגן לייוואן, זאגן איידעס וועגן דער צווייאקישקייט און פאלשקייט, מיט דער הילף פון וועלכע עס מאסקירט זיך די אידעאָלאָגיע און פאליטיק פונעם ציעניזם.

די פולשטענדיקע אומבאגרינדעטקייט פון די פרווון פארצושטעלן די יודאישע מאראל פאר אן אלעמענטשלעכער, דרינגט אויך קלאר ארויס שוין פון דעם פאקט אליין, וואס די דאזיקע מאראל שפילט ניט קיין באשטימענדיקע ראליע אינעם לעבן פון די יידן גופע. קוידעמקאל האט עס א שייכעס צו אונדזער צייט, ווען א באדייטנדיקער טייל יידן זיינען ניט רעליגיעז און א סאך פון זיי, באזונדערס אין די סאציאליסטישע לענדער, זיינען אטעיסטן.

דער סאמע אומאנגענעמער פאקט פאר די קלייקוידעש און די ציעניסטן איז דעם פראט דאס, וואס די יודאישע מאראל, וועלכע שטעלט מיט זיך פאר אין ישראל לויטן טאך א מעלדוכע-אידעאָלאָגיע, האט דארט ניט נאר נישט געפונען קיין פארקערפערונג אין דער פראקטיק פון די געזעלשאפטלעכע פארהעלטענישן, נאר, פארקערט, זי האט ארויסגעוויזן פילע אומבאהאלפנקייט אינעם אנבליק פון די קראנקהאפטע דערשיינונגען אינעם לעבן פון דער דאזיקער קאפיטאליסטישער מע-לדוכע. אזוי, צום ביישפיל, זאגט איידעס דער זשורנאל "איוראעל דינזשעסט", אז בלויז פאר די דריי צענדליק יאר נאכן אופקום פון ישראל איז די צאל פארברעכנס, דערונטער ארגאניזירטע, אויסגע-וואקסן אין פינף מאָל. אפילע אייניקע בורזשואזע קאמענטאטארן פון דער "ישראלדיקער ווירקלעכ-קייט קאנען ניט אפלייקענען, אז די וואקסנדיקע פארברעכערישקייט אין לאנד איז פארבונדן מיט די שטענדיקע מילכאמעס, וואס ישראל פירט. אין דעם בוך, "די אנשטרענגונג אין ישראל", וואס איז ניט לאנג צוריק דערשינען אין ניו-יאָרק און וועלכע טרעט קלאל ניט ארויס קעגן דעם ציעניזם אלס אזעלכן, ווערט אפגעמערקט, אז די פארברעכנס אין לאנד זיינען אפהענגיק פון די מילכאמעס. דערביי ווערט אונטערגעשטראכן, און ניט אן קיין גרונט, אז "פארן פאלק פון ישראל זיינען די מילכאמעס געווארן א טייל פון זיין לעבן".

א כאראקטעריסטישן שטריך צו די פרעטענציעס אף אן אלעמענטשלעכען כאראקטער פון דער יודאישער מאראל גיט צו דער סקאנדאל (קלאל) ניט קיין וועלטענער אין די באדינגונגען פון "ישראל"

מיטן מיטגליד פון דער בעגירעגירונג אבוכאצירען. פארנעמענדיק דעם פאסטן פון א טראנספארט מיניסטער, האט ער צוגעייגנט מעלכע-מיטלען און באקומען פאר דעם טפיסע.

נאך דער באפריינג האט ער זיך גאנץ רויק אומגעקערט אף זיין ארט אלס דעפוטאט פונעם פארלאמענט, און די צייטונג „דזשערוואלעם פאסט" האט אפגעדרוקט זיין פארטרעט. אבוכאצירא האט פארגעשטעלט אין פארלאמענט די רעליגיעזע פאליטישע פארטיי טאמי. אט אזא איז דער מארא-לער פארזעה פון די קלעריקאל-ציעניסטישע מאראליסטן, וואס פרעטענדירן אף דער ראליע פון וועג-וויזערס פאר דער מענטשהייט.

די יידישע נאציאנאליסטן און זייערע קלעריקאלע שוטפים טוען אלץ, וואס איז נאך מעגלעך, קעדיי אנצובינדן די יידן, אומאפהענגיק פון זייער באציונג צו דער רעליגיע, וא מין פארפאליטיזירטן וואריאנט פונעם יודאזם, איינפלאנצן אין זייער באוועגונג די קלעריקאל-ציעניסטישע אידעאלאגיע. ניט געקוקט אף דעם, וואס א גרויסער טייל פון דער יידישער באפעלקערונג באשטייט פון ניט קיין גלויביקע, בינדט מען אן די רעליגיע אלעמען אן אויסנאם, און דערביי ווערט דאס געטאן מיט מיטל-אלטערלעך-דעספאטישע מיטלען.

דאס, וואס אין ייסראעל ווערט דער יודאישער קלעריקאליזם, ברענגט צו דעם, אז עס ווערן אונטערגעריסן די רעכט ניט בלויז בא דער גייטלישער באפעלקערונג, איינגעשלאסן די גלויביקע מוסלמענער און קריסטן, נאך עס ווערן אויך צעטראטן די עלעמענטארע דעמאקראטישע פרייהייטן בא דער מערהייט יידן, אין דער ערשטער ריי — די פרייהייט פונעם געוויסן. די ייסראעליקע ווירק-לעבן באשטעטיקט די ריכטיקייט פון די אויספירן, וואס עס אנטהאלט די רעזאלוציע פונעם XVII צוזאמענפאר פון דער קאמוניסטישער פארטיי פון ייסראעל: „דער עקזיסטירנדיקער רעליגיעזער דיקטאט אין לאנד באגרענעצט ערנסט די רעכט פון די בירגער, צעשטערט די פרייהייט פון געוויסן, רופט זיך שווער אפ אף דער לאנד פון דער פרוי, רירט אן אירע עלעמענטארע מענטשלעכע רעכט. פארשיידענע פאקטן האבן באוויזן, אז די הערשאפט פון די רעליגיעזע געזעצן אין דער ייסראעל-דיקער געזעלשאפט ברענגט צו די כאמע שעדלעכסטע רעזולטאטן".¹

היינט-צו-טאג פרווון די קלעריקאל-ציעניסטן טעאָרעטיש „באגרינדן" דעם דיקטאט מיט צו די יודאישע קלייקוידעש און שטעלן אים פאר אלס אן אומבאדינגטן טניי פארן נארמאלן פונקציאנירן פון דער ייסראעליקער געזעלשאפט. אין שייכעס מיט דעם ציט צו זיך צו די אופמערקזאמקייט דער בוך פון כ. ליבמאן און יע. דאָו-יעכיי „די בירגערלעכע רעליגיע אין ייסראעל: דער טראדיציא-נעלער יודאזם און די פאליטישע קולטור אין דער יידישער מעלכע", וועלכער איז ארויסגעגאנגען אין בערקלי (פשא) אין 1983 יאר. אין דעם דאזיקן בוך ווערט פארמולירט דער טעזיס וועגן פאר-וואנדלען דעם טראדיציאנעלן יודאזם אין ייסראעל אין דער אזויגערופענער „בירגערלעכער רעליגיע", וועלכע שטעלט מיט זיך פאר א „סימבאל פון דער סיסטעם, וואס זאל מעגלעך מאכן גייסטיק צו סאנקציאנירן די סאציאלע ארדענונג". דערביי ווערט אונטערגעשטראכן, אז צווישן דעם טראדיציא-נעלן יודאזם און דער בירגערלעכער רעליגיע איז ניטא קיין שום ווידערשפרוך. די אוואַרן פונעם בוך שטעלן פעסט, אז דורך דער „בירגערלעכער רעליגיע", ווערט געהייליקט די געזעלשאפט, אין וועלכער זי פונקציאנירט.

אויבן האט זיך שוין גערעדט וועגן יענער „אייניקייט", וועלכע עס באזארגט אין דער ייסראעל-דיקער געזעלשאפט די יודאישע רעליגיע ביכלאל און די סיסטעם פון אירע מאראלע פארשטעלונגען ביפראט. אין דער שיין פון די רעאלע פאקטן זיינען די באהויפטונגען, אז די „בירגערלעכע רעליגיע איז פעיק אויסצופילן אן אינטעגראטיווע פונקציע אין דער ייסראעליקער געזעלשאפט און פארייניקן זי אפן גרונט פון רעליגיעזע אידעאלן" — בלויז א פרוו אויסצוגעבן דאס געווינטשענע פאר א ווירק-לעבן. די ריידערייען וועגן א „בירגערלעכער רעליגיע" זיינען גייטיק די ציעניסטן צוליב דעם, קעדיי, ערשטנס, צו „בארעכטיקן" דעם יודאזם אלס אן אינסטרומענט צו פארשטארקן די ציעניסטישע „ארדענונג", און, צווייטנס, קעדיי מיטן אויסערלעך-רעספעקטאבעלן טערמין „בירגערלעכע רעליגיע" אפשוואכן די אנטיקלעריקאלע אפאָזיציע אין ייסראעל.

אז די ציעניסטן קאנען זיך ניט באגיין אן דעם בונד מיט די קלעריקאלן האבן נאכאמאל קלאר באוויזן די געשעענישן, וואס זיינען פארבונדן מיט די אויסערארדנטלעכע וואלן אינעם פארלאמענט פון ייסראעל אין יולי 1984 יאר. אין דעם קאמף פאר דעפוטאטן-ערטער האבן אנטהאלטענע פיר רעליגיעז-פאליטישע פארטייען — מאפדא (די נאציאנאל-רעליגיעזע פארטיי — די גרונטיקע קלערי-קאלע ארגאניזאציע אין ייסראעל), שאס — א רעליגיעזע פארטיי, וואס פארייניקט גלויביקע ספארדן

¹ XVII צוזאמענפאר פון דער קאמוניסטישער פארטיי פון ייסראעל, מ., 1973, ז. 160.

(זי איז אנטשטאנען ערעוו די וואלן פון 1984 יאר אפן סמאך פון די ווידערשפּרוכן, וואס גילטן צווישן די געמיינדעס, דה. צווישן יידן, אפשטאמיקע פון מירעוו און פון מירער), אגודאס-ישראלע און טאמ"י. די געשאפענע נאך די וואלן רעגירונג פון „נאציאנאלער אייניקייט" פון פערעס-שאמיר האט טייקע איינגעשלאסן אין איר באשטאנד די לידערס פון די פארטייען מאפדאל און שאס — אי. בורגן און אי. פערעצן, צוטיילנדיק זיי די וויכטיקסטע מיניסטער-פּאָסטנס. לאמיר צוגעבן, אז כּוץ די צוויי דערמאנטע רעליגיעז-פּאָליטישע טוער גייט אריין אין קאבינעט איין „אומפארטיישער" ראוו און די אלע האלטן אפ געמיינזאמע זיצונגען מיט די פארשטייער פונעם ביזנעס און מיט די מילי-טערישע רעדלפירער (אין מיניסטער-באשטאנד זינען איינגעשלאסן פינף גענעראלן אין דעמיסיע). דער אַנטייל פון די רעליגיעז-פּאָליטישע פארטייען אין די העכסטע ארגאנען פון דער רעגירונג איז א באשטענדיקער פאקטאָר פון די פּאָליטישע פארהעלטענישן אין ייִסראַעל. אין מעשער פון דער גאנצער געשיכטע פון דעם האַזיקן לאנד איז ניט געווען קיין איין פארלאמענט און קיין איין רעגירונג, אין וועלכער עס וואָלן ניט זיין פארגעשטעלט די קלעריקאלן. דאָס אלץ, באנאנד מיט אנדערע פאקטאָרן, באשטעטיקט, אז דער קלעריקאליזם איז ניט נאָר א פריידיקער פון די ציעניסטישע דאָגמעס, נאָר אויך א דירעקטער מיטשולדיקער אין דער ראסיסטישער פּאָליטישער פראקטיק און טראַגט פאר איר די וועלכע פאראנטוואָרטלעכקייט, וואס דער ציעניזם.

דער היינטיקער קלעריקאליזם-ציעניזם שטעלט מיט זיך פאַר איינע פון די אקטיווע גרופעס פון דער רעאקציע — א פיינט פונעם שאַלעם און סאַציאלן פראַגרעס בא די פעלקער. אין דער זעל-בער צייט איז ער אַנטינאַציאָנאַל וויטן טאָד, מאכמעס ער שטעלט אין קאָן די לעבנס-אינטערעסן פון ייִסראַעל גופע און פון די פעלקער, וואס באוויינען די מעדינע.

ווי עס האט מידע געווען דער אמעריקאנער ווערנאָל „קאמענטארי", וועלכער פארנעמט א פראַצעניסטישע פאָזיציע, האלטן צוויי דריטל יידן אין פשא, אז די פראַבלעם פון שאַלעם אפן נאָענטן מירער דארף זיין געלייזט, רעכענענדיק זיך מיט דער געפארלאַזיקייט פון ייִסראַעל און ניט אפן יעסאָד פון די „היסטאָרישע אָדער רעליגיעזע" פרעטענויעס און בעשום-אויפן ניט אפן גרונט פונעם אויגערוּפּענעם „גרויסן", אָדער „ביבלישן" ייִסראַעל.

אַנטיקלעריקאַלע פאָזיציעס פארנעמען אויך א ריי ייִסראַעלדיקע געזעלשאפטלעכע ארגאניזא-ציעס, וועלכע זינען אופגעקומען אין די 60-ער יאָרן פון אונדזער יאָרהונדערט: די „פארטיידיקונגס-ליגע קעגן רעליגיעזן צוואנג", די „ליגע פאר בירגערלעכע רעכט" א. א. א. סאַמע קאָנסעקווענטער קויער, וואס טרעט ארויס קעגן דעם היקמאט פון די קלעריקאלן און קעגן זייער בונד מיט די ציע-ניסטן איז דער „דעמאָקראטישער פראַנט פאר שאַלעם און גלייכבאַרעכטיקונג", וואס זיין קערן שטעלט מיט זיך פאַר די קאָמוניסטישע פארטיי פון ייִסראַעל.

¹ "Commentary", 1982, N° 5, p. 22 cm. также: Gavron D. Israel after Begin.—Boston, 1984, p. 80.

צאדעק דאלגאפאלסקי

דעם קייסערס פארטרעט

טער קאפצן אין לאשעווקע. ער האט פייערלעך א קלאפ געטאן איבערן טיש און אויסגעשריען:
— אויס קייסער, יידן, אויס ניקאליי. שוין א טעג פינף, אז אויס ניקאליי.

האבן זיך גענומען קלייבן רעדלעך אין די גאסן, און די ארטיקע קוסטארן האבן באשלאסן: — גענוג וואס מיר האבן פארשפעטיקט אף גאנצע פינף טעג, אף ווייטער טאר לאשעווקע נישט אפשטיין. א רעוואלוציע איז א רעוואלוציע, אבער פונדאנען הייבט מען אָן?

מע האט באשלאסן צוגיין צום אוריאדניק. בא אים אין קאנצעליאריע הענגט נאך אף דער וואנט דער קייסער.

באגעגנט די קוסטארן האט די אוריאדני-טשיכע אליין. פאר איר, פאר דער אוריאדניטשיכע, האט שטעטל זייער מוירע געהאט. זי איז געווען אן ענערגישע פרוי, וועלכע האט געהאלטן אין די הענט אויך דעם מאן אירן, דעם אוריאדניק.

— וואס ווילט איר? — האט די אוריאדני-טשיכע געפרעגט.

— דעם קייסערס פארטרעט.

— וואָ-אַ-ס-ס?

און האט פארהאקט די טיר.

וועט מען דאך נישט נעמען ברעכן די טיר — נארישקייטן!

איז ווהיין זשע גייט מען ווייטער? נישט לאנג געטראכט, האבן לאשעווקער באשלאסן:

— צום אפטייקער! מיר גייען צום אפטיי-קער.

ער איז אמאל א קעמפער געווען. בא אים וועט עס זיין איינס און צוויי...

די דעמאנסטראנטן זיינען אריין אין אפטייק.

— וואס וועט איר עפעס זאגן גוטס, יידן? —

האט דער אפטייקער געפרעגט.

— וואָרעם איר האט נישט געהערט? א רע-וואלוציע אף דער וועלט.

— איז וואס זשע ווילט איר?

אין פעטערבורג, פארשטייט זיך, האט מען דעם קייסער אראפגעווארפן. אין לאנד זיינען גע-שטאנען בא דער מאכט נייע מענטשן. דעם קיי-סער און די קייסעריניע האט אפגעהיט א שטאר-קע וואך. די סאלדאטן האבן געשווירן דער רע-וואלוציע. די קאזעמאטן און טפיסעס — פאנאנ-דערגעפנט.

עס איז פארגעקומען א קאמף צווישן די פא-ליטישע פארטייען.

— בארויקט זיך, נישט אלץ פאראמאל, —

האבן געטיינעט אייניקע.

— א סאף זאל זיין צו דער מילכאמע, גענוג

בלוט צו פארגיסן פארן קאפיטאל, — האבן גע-ענטפערט ארבעטער און סאלדאטן.

— ביזן ענדגילטיקן ניצאכן, — האבן גע-שריען פון די טריבונעס אויסגעפוצטע לייט אין

פרענטשן.

די רעוואלוציע האט מארשירט מיט איר נא-טירלעכן גאנג. נאך אין שטעטל לאשעווקע האט זיך נאך די רעוואלוציע נישט אנגעהויבן. דער או-ריאדניק פילט זיך דא גאר זיכער. אפילע בא דעם ארטיקן אפטייקער הענגט נאך אף דער וואנט דעם קייסערס פארטרעט.

אז דער איינציקער באלעגאלע פון שטעטל איז געקומען פון דער ווייטער סטאנציע און האט אנגעזאגט אלעמען: — דעם קייסער האט מען אראפגעווארפן, — האבן די לאשעווקער באלע-באטים נישט געוואלט גלייבן.

דער ארטיקער ראוו האט געזאגט:

— מאלכוסע דעארע קעמאלכוסע דערקיע —

א קייסער, יידן, איז א קייסער. זאגט „האנויסן טשוע“.

און די שטעטלדיקע באלעבאטים האבן גע-

מאכט א מישעביירעך דעם קייסער.

אבער אינמיטן מוטעף האט זיך אריינגעריסן

אין בעסמערדעש הירשל דער שוסטער, דער גרעס-

צאדעק דאָלגאַפּאָלסקי איז גע-
בוירן געוואָרן אין 1879, אָנגעהויבן שרייבן
נאָך פאר דער רעוואָלוציע. די וויכטיקסטע
פּראָזע-ווערק: „בא געעפנטע טויערן“
(1928), „אף סאַוועטישער ערד“ (1931),
„זינד“ (1933), „אגיתפאיעוד“ (1935),
פיעסעס: „מאשינען-געראנגל“ (1930), „ביז
דעם לעצטן“ (1931). געשטאַרבן אין 1959.

— און אייערע קינדער וואָס וועל איך מאַרגן
זאָגן, — האָט זיי אָפּגעשטעלט דער פארוואַל-
טער. — דער, וואָס גלייבט ניט אין קייסער, דער
הערט און צו גלייבן אין גאָט. פאסט עס פאר
לאַשעווקער יידישע קינדער?.. אגעו, לעקאָוועד
דער רעוואָלוציע פירן מיר אריין יידישע ליי-
דער. — און האָט טייקע אָנגעהויבן זינגען מיט
די קינדער:

אונטער די גרינינקע ביימעלעך
זיצן זיך מוישעלעך, שלוימעלעך;
ציצעס, קאפאטקעלעך, פייעלעך —
ייִדעלעך, פריש פון די אייעלעך.

דער פארוואַלטער, ווי איר זעט, האָט צע-
טומלט די מויכעס פון די לאַשעווקער רעוואָליו-
ציאָנערן, כאַטש, זאָגנדיק דעם עמעס, איז דאָס
לידל ניט שטארק געפּעלן געוואָרן.

פונדעסטוועגן האָבן זיך די דעמאָנסטראַנטן
ארויסגערוקט פון טאלמעטוירע און זינגען אוועק
צום קאזיאָנער ראָוו.

— קאָלזמאן בא מיר זינגען די אלטע ביכער
און איך האָב ניט קיין אינסטרוקציעס פון גובער-
ניע, וועל איך זיך צום פאַרטרעט ניט לאָזן צו-
רירן, — האָט אָנגערופט דאָס היטל אפן פליכיקן
קאָפּ דער קאזיאָנער ראָוו. — יידן, איך האָב גע-
געבן א שווע, איר פארשטייט? איך האָב געגעבן
א שווע.

— וואָס טוט מען, וואָס טוט מען? — די
גאנצע דעמאָנסטראַציע האָט ניט געוויסט וואָס צו
טאָן. נאָר דאָ האָט פונדעסטוועגן זיך באוויזן א פור.
פונדעסטוועגן קען דאָס פאָרן שאבעס א פור? —
האָבן זיך לאַשעווקער געכידעשט. די פור האָט
זיך אָפּגעשטעלט אפן ראָג. פון וואָגן איז אראָפּ-
געשפּרונגען פישל דער סטאַליער.

— נעמט אראָפּ דעם פאַרטרעט דעם קייסערס.

— איך זשאַלעווע אייך ניט דעם קייסער, —

האָט דער אפטייקער געדרייט די לאנגע וואָג-
צעס. — איך שפיי זיך אויס אף אים. איר זעט,
יידן, איך שפיי אף אים. איך בין אליין אין 1905
יאָר א קעמפער געווען, נאָר וואָס? קיין אָפּגעטשקע
האָב איך ניט אין אפטייק — איז זאָל ער הענגען
אָנשטאַט אן אָפּגעטשקע. דער פויער — ער גייט
אריין אין אפטייק, ציילעמט ער זיך איבער, און
דאָס איז זייער וויכטיק. איך זאָל אים אראָפּנעמען
פון וואנט, איז פאר מיר א ראָע... אגעו, היינט
ווארפט מען אראָפּ דעם קייסער, און מאַרגן קומט
ער צוריק — וועלן יידן האָבן צאָרעס.

דער אפטייקער האָט גערעדט ווי א בארדאס.
אייניקע פון די דעמאָנסטראַנטן זינגען אוועק אהיים,
אַבער ניט אלע, שטארקערע לאַשעווקער בירגער
זינגען אוועק אין טאלמעטוירע.

דאָרטן האָט מען געלערנט איוריס בעיווריס.
די אַרטיקע גאבאָים האָבן געהיט, אז די לאַשעו-
קער יידישע שול-קינדער זאָלן כאסוועשאַלעם קיין
אין וואָרט ניט אויסריידן אף יידיש.

— שאלאָם, — האָט זיך דער פארוואַלטער
באגריסט מיט די דעמאָנסטראַנטן, — מעאין?
— מעלאַשעווקע... דייטיע פאַרטרעט מיי-
האקייסער.

טכילעס האָבן די דעמאָנסטראַנטן זיך צע-
ווערטלט אין לאַשנקוידעש, נאָר די שפראך איז
בא זיי ניט געגאנגען, זינגען זיי אריבער אף פראַסט
יידיש.

דער פארוואַלטער האָט פאריכט דאָקטער
הערצלען אפן לאַז און האָט געענטפערט אין
יידיש. ער רעדט אן ערשטן מאָל יידיש מיט די
עלטערן.

— פישלען האט מען פון טורמע באפרייט!
זאל לעבן דער קעמפער פישל! — האבן די דע-
מאנסטראנטן אויסגעשריען.

— ער וועט מאכן א טאלק, — האבן זיך
די ארעמע מענטשן דערפרייט. אייגענע און בא-
קאנטע האבן ארומגערינגלט פישלען פון אלע
זייטן.

— וואס טוט זיך דא בא אייך? — האט
פישל געדריקט די הענט, מיט אנדערע געקושט
זיך.

— אין לאשעווקע קומט אן שווער די רע-
וואלוציע, — האבן זיך פאר פישלען די קוסטא-
רעס געקלאגט.

— נישקאשע, קומט מיט מיר, — האט
פישל ארויסגענומען זיין רעוואלוציע פון איין קע-
שענע און איבערגעלייגט אין דער צווייטער, און
האט צוגעגעבן:

— כאויררים, מיר גייען צו יעכיעל מינץ,
צום שניט-קרעמער.

— עפן די קראם, — האט פישל אנגעקלאפט
דעם מאנופאקטוריסט אין פענצטער.

— היינט איז שאבעס, — האט יעכיעל גע-
ענטפערט.

— די רעוואלוציע איז טייערער פון שא-
בעס, — האט געענטפערט פישל.

— אף וואס טויג אייך מיין קראם? — האט
געפרעגט יעכיעל.

— מיר דארפן קומאטש, — האט פישל גע-
ענטפערט.

— קומאטש איז אויסגעגאנגען, — האט
יעכיעל געמאלדן.

— דאן גיט אונדז רויטן סאטין.

— רויטער סאטין איז אויך ניטא.

— איז וואס זשע האט איר יא?

— פאראנען רויטע זייד, אבער דאס וועט
אייך קאסטן טייער.

— די רעוואלוציע קאן באשטיין, גיט דעם
רויטן זייד.

— און ווער וועט באצאלן? — האט יעכיעל
פארגעסן אין שאבעס.

— די רעוואלוציע וועט צאלן.

— מע דארף זיך זען מיט געלט.

— די רעוואלוציע איז קרעדיט-פעיק. גע-
נוג אנגערעדט זיך. טייקעף עפן די קראם.

אין יעכיעלס קראם איז געווען אי קומאטש,
אי רויטער סאטין, נאר פישל האט פארארדנט:
— זייד! דאפקע זייד!

און דוויירקע די שניידערקע האט אופגענייט
א רויטע זיידענע פאן און אנגעטיילט מיט רויטע
בענדלעך די גאנצע ארעמקייט פון שטעטל. און
אלע האבן זיך געלאזן אין וועג. קינדער זיינען
נאכגעלאפן.

דער אוילעם איז אריין אין אפטייק.

— נעם צו פון די פאליצעס די גלעזערנע
קאנעס, — האט פישל געקאמאנדעוועט ווי א בא-
לעבאס.

— באלשעוויסטישע האזע, — איז רויט גע-
ווארן דער אפטייקער און האט צוגעגעבן: — אלס-
פאלס א ביסל איידעלער.

נאר פישל האט זיך שוין ארופגעכאפט אינ-
דערהייך, אראפגעשליידערט דעם קייסערס פארט-
רעט. די דיקע גלאז האט זיך צעבראכן אף פיין-
פיצלעך, די ראם איז ארויס פון די שלעסער.

פון אפטייק האט זיך די ארעמקייט געלאזן
צום קאזיאנעם ראוו, צו דער טאלמעטוירע און
צום סאף דערקליבן זיך צום אוריאדניק. די או-
ריאדניטשיכע האט אראפגעלאזן פון קייט דעם
הונט, נאר פישל האט זיך אריבערגעכאפט דעם
פארקאן, דערשאסן דעם הונט. די לאשעווקער
ארעמקייט איז געווארן האפערדיקער.

מע האט געבונדן דעם אוריאדניק און אויס-
געריכט אים אין שטאט. און די אוריאדניטשיכע?
וואס פאר א באדייטונג האט זי איצט? וואס פאר
א ווערט?

אף מארגן איז געווען א מארק-טאג. פיל
פויערס פון די ארומיקע דערפלעך זיינען געקו-
מען אין שטעטל. האט פישל אפגעהאלטן אפן
מארק דעם ערשטן מיטינג און נאכן מיטינג האט
מען אנגעצונדן א פוסטע פאס פון זעגעכץ און
אפן פלאקער אנגעווארפן איינע אף די אנדערע
דעם קייסערס פארטרעטן.

דאכט זיך, אזא פאשעטע ארבעט, און ביז
פישלס קומען האבן זיך אין לאשעווקע קיין בע-
ריעס ניט געפונען. לאשעווקער יאטן האבן זיך
געשעמט פאר זיך אליין.

א כארפע צו דערמאנען. אבער אזוי האט
עס פאסירט!

פונעם ראָמאן „סרייפּעס“

אָוונטן, אָוונטן אין דאָרפישע כאטקעס, אין פינצטערע הייזלעך. דערפער פארווייטע, צעשפרייטע, עלנטע ווי די סטויגן היי אף גרענעצלאזע בלאטעס. דערפער אין אנהייב ווינטער, אין טויזנט ניין הונדערט זיבעצנטן יאָר.

בא אנטאָסן איז א קליין הייזל. מע האט דאס אויסגעמאָסטן מיט טריט, נאך ווען אנטאָס האט געלייגט די פארהרובינעם (דעם פונדאמענט). עס האט אכט שפאן אין דער לענג, זיבן אין דער ברייט.

אנטאָסעס הייזל האט אָבער א מיילע, עס איז דאס פארלעצטע הויז פון דאָרף.

זיצן איצטער בא אנטאָסן אין שטיבל היפש מענטשן. אנטקעגן די אלע געסט, וואָס זיצן אף דער באַנק, הענגט דאס לייוונטענע וויגל, וואָס איז אנגעצויגן אף א הילצערנער ראם. אין דעם ליגט דאס איצטער קימאט א נאקעטער, נאָר אין איין העמדל ביזן פופיק, אנטאָסעס זעקסכאדאשימ-דיקער יירעש מיקאָלקע.

יעדעס מאָל, ווען מיקאָלקע פארשלעפט זיין ראָזעווע פיסל צום מויל, הייבט ער זיך אָן ווארגן מיטן גראָבן פינגער און מאכט אזא גוואלד, אז אלע קוקן זיך ארום.

אפן אויוון, די באַרוועסע פיסלעך אונטער זיך, זיצט די פינפֿיאַריקע אַלעסקא. זי קוקט איצט טער אף אלע „פעטערס“, וואָס זיצן בא זיי אין שטוב, ווי א כייילע, וואָס מע האט ערשט געבראכט א געכאפטע פון וואלד.

אף דער באַנק, אנטקעגן פריפעטשעק, ווו עס פלאקערן און רויכערן פעט־פעכיקע שפענדלעך, זיצט אנטאָסעס ווייב מיט א קודעלקע פון גיט געבלייכטן פלאקס, פון וועלכן זי שפינט פאָדעם אף פארלאטען א העמד אָדער א סוויטקע, צי גאָר א זשאק (פיש־נעץ). פון פולן עמער וואסער, וואָס שטייט אין ווינקל, באלד באם אריינגאנג אין שטוב, איז שוין ווייניק געבליבן. אלע טרינקען פונעם עמער, מע ווישט אָפּ די טעלער מיט די ארבל פון סוויטקעס, פון שינעלן, עס ווענדט זיך אין וואָס מע איז אנגעטאָן, און פריכאָדקא זיצט אויבנאָן ארום טיש, ער דערציילט:

— ארום אכצנטן אַקטיאבער האט אונדזער קאָמאנדיר אונדז איבערגעלייענט א באפעל: „באלד אופהייבן די אנקערס און ארויס אין אָפענעם יאם אף א פרוו“...

— מיר, מאטראָסן, האָבן טייקעף דערשמעקט, אז ס'איז עפעס גיט פריילעך, נו, און אונדזער אלטער מאטראָס קורקאוו, ער איז דאך געווען דער פאָרויצער פון דעם ראט אף דער שיף „אוראָרא“, האט ער באלד וועגן דעם געגעבן צו וויסן, ווהין מע דארף. ער האט געשיקט א יעדיע קיין פיטער. באלד האט זיך באקומען אן ענטפער: „מע וויל פון אייך פאָטער ווערן, מע וויל אָפשוואכן די ראטן“... נו, איז ווייסט שוין קורקאוו וואָס צו טאָן. איינס און צוויי. מע גיט דאָס איבער דער קאָמאנדע פון שיף, און מיר זאָגן זיך אָפּ אראָפּנעמען פון די אנקערס.

פריכאָדקא באקוקט אלעמען, הוסט זיך קלוי-מערשט אָפּ.

— איר פארשטייט, וואָס איך דערצייל? צי עפשער ווייסט איר גאָרנישט, וואָס עס הייסט „דיסציפלינע“... איז דעמלט האָב איך אייך גיט וואָס צו דערציילן.

— דערצייל, דערצייל.

— ווילסט דאך דאָס אליין, וואָס מאכסטו שטיק.

פריכאָדקא זעצט פאָר:

— נו, איז הערט זשע, וואָס מיר, קראָנשטאד-טער, האָבן דעמלט געזאָגט:

„די ראטן טאָר קיינער גיט טשעפען, מירן אייך אונטערשטיצן מיט געווער אין די הענט“.

האט מען אונדז פון פיטער אָפגעענטפערט: „שיקט ארויס „אוראָרא“ און זאָלן אייערע מינען-שיפן צודעקן דעם דעסאנט באם ניקאָליי-ווער בריק“.

באלטפלאַט האט באלד אָפגעשיקט קיין פיטער א דעסאנט פון דריי טויזנט מאן. צוגעגרייט די „אוראָרא“, די מינען-שיפן „זאריא סוואַבאָדי“ און „אמור“ פאר באגלייטער.

פריכאָדקא גיט זיך א קנייטש דעם שטערן, פאריכט דעם יאָזשיק, וואָס פון פאָרנט אפן קאָפּ, זעצט פאָר:

— בא אונדז איז געווען אזא מענטש מיטן נאָמען פראָנין. איז דאָס גיט קיין מענטש, א מא-שין. באטאָג און באנאכט איז ער אף די פיס, ווערט גיט מיד צו נעמען באפעלן און צו אויס-פילן. באנאכט זינען מיר ארויס פון קראָנשטאדטער האפן: די נאכט איז געווען א פינצטערע, געדיכט ווי געקאכטער לעבער. אונדז באגלייטן מינען-שיפן.

דער אווטאר פון דעם דאזיקן פראג-
מענט שמועל ברעגמאן איז געבוירן גע-
ווארן אין 1891. די וויכטיקסטע ווערק:
„דורך קריג און רעוואלוציע“ (1932), „אפן
מיזערע איז אומרוק“ (1934), „ניאמע
שווארק“ (1935), „סרייפעס“ (1935),
„פריידל העלמאן“ (1938), „שלימקע גר-
סערמאן“ (1939). אומגעקומען אין 1942.

געווארפן אינדערלופטן. אבער אונדז אטעמט זיך
גרינג. מיר זינען געווינט צו אלערליי וועטערן,
מיר האבן אפן עקוואטאר געזען די זון אזא רויטע,
אז שפייען האט זיך געוואלט אף איר. נאר אין
מויל איז געווען טרוקן... אבער אף דער נייעווא
איז ניט אפן עקוואטאר. מיר ווייסן, אז מיר שטייען
ניט ווייט פונעם ווינטער-פאלאך, אז אונדזערע
קראנשטאדטער מיט דער רויטער גווארדיע, מיט
ארבעטער פון פעטראגראד זינען אוועק אראפזעצן
די צייטווייליקע רעגירונג...

צאפלט זיך בא יעדערן פון אונדז, מאטראסן,
דאס הארק. נאר דער קאפיטאן און די אפיצערן
זינען אנגעבלאזן. אבער ווער הערט זיי, ווער
דארף זיי. די ארטיילעריסטן זיצן אין די הארמאטן-
טורעמס, ווארטן אפ נאר א באפעל, וועלן זיי
ארויסלאזן א טשאטע „פיקלעך“, וואס וועלן צע-
טראגן דעם פאלאך אף איינצלע ציגל.

אזוי גייט דורך א שא, די צווייטע. דער טומאן
אפן טייך ווערט נאך געדיכטער. און פון ברעג
דערטראגן זיך איינציקע, דערנאך א סאך ביקסן-
שאסן. מיר שטייען אף די ערטער.

די שיף-וואכטע האט אפגעציילט האלב פיר
דעם זיגער. פון פעטראפאולאווקע דערהערט זיך
א שווערער זעץ... ניט ווייט רייסט זיך א גרא-
נאטע... דער ווידערקלאנג צעטראגט זיך איבערן
טייך און קומט צו אונדז. מיר וואלטן שוין וועלן
עפעס אנהייבן טאן. אבער די ראדיא שווייגט.
אונדזערע ריידן צווישן זיך:

„שוין זשע וועלן מיר קיין איין שאס ניט געבן
אין די בורזשוקעס?“

אבער באלד גיט מען איבער א באפעל:
„אריינלאזן א זעקסצאליקן אין ווינטער-
פאלאך.“

און ווען מיר קומען אין נייעווא, ווערט אפגעגעבן
א באפעל:

— אריינפירן אין קאנאל א מינען-שיף אנט-
קעגן דער כטאנציע ליקאווע.
דאס ווערט אויסגעפילט.

אונדזער קאפיטאן דרייט נאר מיטן עק:
— אין נייעווא איז פאר אים דער פארוואטער
ניט קיין טיפער, ער וועט ניט פירן די שיף אף
צעשעדיקן זי.

אבער ניט געטראפן דאס ארט.
אונדזער קאמיסאר פון דער שיף בעט דעם
הער קאפיטאן אין כאלדאטישן קובריק. פארשליסט
אים. מיר פירן דערוויל צונויף די ניקאליי-עווער
בריק, וואס די קאנטרע, די יונקערס און פראפארן
האבן פאנאנדערגעטיילט, קעדיי די ארבעטער זאלן
זיך ניט דערשלאגן אין שטאט. „אורארא“ האט
געפירט דער לאצמאן. האט דער קאפיטאן דערזען,
אז מע קאן אן אים אויסקומען, האט ער זיך
אונטערגעגעבן.

פארשטייט זיך, אז די יונקערלעך און די
איבעריקע קאנטרע האבן דערזען די שווארצע
קוימענס פון „אורארא“, האבן זיי פארהייבן
פיאטקעס, זיך באהאלטן, ווי קליינע מינעלעך,
ווען זיי דערשמעקן דעם שווייס פון א קאך.

אפגעשלאסן די ניקאליי-עווער בריק, אריין
אין דער נייעווא, זינען מיר געבליבן שטיין, ווארטן
אף א באפעל, וואס טאן ווייטער, די מינען-שיפן
שטייען זיך בא אונדז פון ביידע זייטן. מיר אינמיטן.
קינער שלאפט ניט, כאטש עס איז שוין נאך
האלבער נאכט, כאטש די אויגן קלעפן זיך. אף
דער נייעווא שווימט ארום א געדיכטער טומאן, די
פייערן, וואס באלייכטן די שטאט, זעען זיך קוים-
קוים, ווי אנגעצונדענע שוועבעלעך וואלט מען

דער צייל איז געווען ווי אף דער דלאניע.
אנגעשטעלט דעם פראזשעקטאר, ארויסגעלאזן א
„פאמפושקע“ פון זעקסצאליקן... דערנאך א צוויי-
טע...

שטיל זינען געווארן די ביקסן-שאסן. דוכט
זיך, דער נעפל איז גאר שיטערער געווארן. ס'איז
גרינגער געווארן אפן הארצן...

דא גיט א קרעכץ פריכאדקא און בלייבט
שווייגן. (2891) „סע“ (2891).

— א סאך האט מען אריינגעשאסן? — פרעגט
דער ערשטער לאפוך.

— מיסטאמע געמאכט א טעל פון דעם
קייסערס פאקאיעס, — וויל וויסן לוקאש.

מיכאס לענאק קוקט אף פריכאדקא און
פרעגט:

— וואס זשע ביסטו שטום געבליבן, געבן
דיר א טרונק וואסער? האסט זיך דערווארגן מיט
א ווארט?

פריכאדקא גיט ווידער א קרעכץ:
— מער קיין איין שאס ניט געבן, נאר צוויי.

פארוואס? וויל מיט דער שיסער? האט גע-
קאמאנדעוועט...

— ווער, ווער?

— זאג שוין, זאג!

— לענין!

— לענין?

— וואס רעדסטו, וויסט דאס אף געוויס?

— האסט אליין געהערט, דו האסט געהערט?

— און אז איך האב ניט געהערט, לוינט

...

...

...

...

דריי טעג און דריי נעכט זינען די דארפישע

לייט: אנטאס, האפאנאס און גוטערמאן געפארן

ביז דער שטאט קרעמענסק. זיי זינען דורכגעפארן

וועלדער, פעלדער, פארפרוירענע בלאטעס, געקו-

מען אין שטאט פארנאכט: הונגעריקע, דערפרוי-

רענע, מיט אויסגעמארדעוועטע פערד.

פארפארן אין א פויערשן איינפאר-הוין, גע-

טרונקען אקרעפ מיט געפרוירן ברויט. זיך געלייגט

שלאפן.

אנטאס מיט האפאנאס אין שטאל, אפן

שליטן בא די פערד, גוטערמאן אין הוין אפן דיל,

אף אונטערגעבעטע שטרויענע מאטנעס.

גוטערמאן איז אפגעשטאנען פרי. פון דיל

האט זיך געצויגן א פייכטקייט. די לופט איז גע-

ווען א געפרעכטע, א שטיקנדיקע, ער האט געפילט,

אז נאר זיין אויסגעמאטערטקייט, דאס, וואס ער

איז ניט געשלאפן דריי נעכט נאכאנאנד אין וועג,

האט אים צוגעמאכט די אויגן.

ער האט אפגליך אף זיך ארופגעווארפן זיין

שינעל, מיט וועלכער ער האט זיך צוגעדעקט, פאר-

דאס אייך ניט, אז דער מאטראס, וואס האט צוגע-

נומען די באפעלן, האט דאס איבערגעגעבן.

— איז פארוואס האט ער ניט געלאזט שיסן,

איך מיין טאקע לענין?

— דערפאר: די מיניסטארן האבן באקומען

דאס קאדאכעס, אפגעהויבן די הענט, שרייען:

„מיר גיבן זיך אונטער“, איז צו וואס זאל מען

מאכן א טעל פון אזא פאלאץ?

פריכאדקא פארקלערט זיך:

— אבער דעם ווינטער-פאלאץ... נאר פון

אויסווייניק אים געזען, קאנטוושעט געווארן פון

א האנט-גראנאטע. און ווער האט זי געווארפן? א

ספאדניצע...

— וואס רעדסטו? א פרוי?

— ווער אזעלכע?

— וואס הייסט ווער? פון דעם „זשענכקי

באטאליאן“ פון די שליוכעס...

— איך וואלט זיי... — קרעכצט אויס פאר

קאס גריגארי לאפוך.

— וואס וואלסטו זיי, — קרימט אים איבער

פריכאדקא, — זיי זינען פארט ווייבער, פארט

זשענכקי פאל... וואס וועסטו מיט זיי טאן? אט פון

אזא גארניט, פון א ספאדניצע א קאנטוויזע גע-

כאפט...

עמעצער פרוווט א לאך טאן, נאר פריכאדקא

איז ערנסט און דערשלאגן.

— איבער אזא גארניט, — זאגט ער. —

אבער דעם סאף האב איך שוין ניט געזען... אף

א נאסילקע האט מען מיך אוועקגעטראגן פון

דארטן... שטשאב טיעבע ני דנא, ני פאקרישקי...

...

...

זיכטיק, ניט אנצוטערעטן אף קיין מענטשן, ארויס

פון איינפאר-הוין.

אין שטאל איז מען נאך געשלאפן. דארטן

זינען געווען גענוג מענטשן אויסער אנטאסן. די

פערד האבן געוואכט. זיי האבן זיך געביטן די

צווייפגעשמידטע, געפענטעטע פיס, ברייט געפאכט

מיט די נאזלעכער, געקייט דאס היי.

גוטערמאן האט אפגעזוכט זיין שליטן, אין

וועלכן זינען ביידע לאנדסלייט, אנטאס און האפא-

נאס זינען געלעגן, א ווילע אף זיי געקוקט, דער-

נאך אפגעוועקט האפאנאסן. האפאנאס האט זיך א

רייב געטאן די אויגן.

— וואס, שפעט? — האט ער א פרעג געטאן

און צוריק א ווארף געטאן זיין קאפ אין דער נעסט,

וואס איז געווען פון היי, זיך א נורע געטאן.

— ניין, ניט שפעט, אבער ביז מירן אופזוכן

טאמוכן וועט זיין דיכטיק די צייט.

אינצווייזן — גוטערמאן און האפאנאס —

זינען זיי ארויס פון שטאל (אנטאס איז געבליבן

בא די פערד), דערנאך פון הויף.

די שטאט איז נאך געשלאפן. טירן און לאדנס זיינען געווען צוגעמאכטע. די הילצערנע טראטוארן זיינען גראב געווען אונגעפערלעך מיט קויטיקן שניי. אף די טעלעגראף-סלופעס זיינען געהאנגען פאר-בראנזעטע, באדעקט מיט פראנדזון פון ווינטערדיקן מארגן-טוי זעקס ווירעס דראט, פון די סלופעס האט זיך געהערט א ברומען. גוטערמאנס און הא-פאנאסעס טריט האבן זיך מיט פרישע ווידערקלאנג-גען אפגערופן. אף א ראג האט זיי אפגעווארט א היימלאזער הונט מיט בעטנדיקע אויגן, זיי בא-געגנט און מיט אן אראפגעלאזענעם קאפ זיי בא-גלייט.

דערווייל זיינען זיי געגאן פארביי א הויז, ווו פון א קעלער-ווינונג האט זיך דערטראגן א רייעך פון געבאקענעם ברויט. האפאנאס האט א צי געטאן מיט דער נאז די לופט. געבליבן שטיין.

— מיר האט זיך פארוואלט עסן... ער האט דערלאנגט געלט פון די הויזן-קעשענעס, זיך אראפגעלאזן מיט די טרעפ, וואס האבן געפירט אין דער קעלער-ווינונג.

גוטערמאן האט אף אים ניט לאנג געווארט. ער איז ארויס מיט א לאנגלעכן ברויט, וואס איז געווען געקארבט. ער האט עס צעבראכן אף צוויי העלפטן, איינע דערלאנגט גוטערמאנען.

וואס ווייטער זיי זיינען געגאנגען, אלץ אפגעלעכטער זיינען געווארן די גאסן. יונגעלייט מיט פארשלאפענע פענעמער, מיט אינסטרומענטן אונטער די הענט, אדער מיט פעקלעך עסנווארג, פארוויקלטע אין טיכלעך און שמאטקעס, זיינען שנעל פארביי געגאן. פון א ווייטן שטאטראנד האט זיך דערטראגן א ריזיקער פיף פון א פאב-ריק-הודאק.

אזוי זיינען זיי, שמועסנדיק, נאכפרעגנדיק בא דורכגייער דעם וועג צו דער באן-סטאנציע, אינגיכן געקומען צום וואקזאל.

גוטערמאן האט דערקענט דעם וואקזאל. ער איז געווען דער זעלבער, וואס אין יענעם טאג, ווען אף דער פלאטפארמע האבן עטלעכע טויזנט סאלדאטן געטופעט מיט די פיס, זיך אפגעזאגט פארן ווייטער, העלפן דעם גענעראל קארנילאוו דערשטיקן די רעוואלוציע. אבער די טירן פון וואקזאל זיינען געווען אראפגעריסן פון די זא-וויסעס. די וואנט, ווי בא א געפאקטן פאנעם — אין דורכויסיקע גריבלעך.

— קענטיק, אז דא איז מען זיך ניט בא-גאנגען אן קוילנווארפערס, — האט זיך אפגערופן האפאנאס.

— געוויס, איבערנעמען א מאכט. און נאך בא וועמען... דאס האט מען דאך ארויסגעריסן ווי בא א הונט פון צווישן די ציין...

ביידע האבן נאכאמאל באטראכט די וואנט פון וואקזאל, געפונען, אז די צעבראכענע שויבן

זיינען אויך איידעס פון קאמף, זיינען זיי אריין אינווייניק.

דא האט גוטערמאן פאר זיך דערווען אן אלט בילד. ער האט זיך דערמאנט דעם טאג, ווען ער האט זיך באגעגנט מיט טאמוכן, נאך איצטער איז דאס געווען א ביסל ערגער.

מענער, קינדער, פרויען, אלטע פויערים, פויערטעס, סאלדאטן, קלאל מענטשן מיט אויסגע-מאטערטע קויטיקע פענעמער, מיט פוילע באווע-גונגען, מיט אויסגעלאשענע אויגן — האבן זיך געוואלגערט אפן בלאטיקן שטיינערנעם דיל.

אף זיי אלעמען קוקט דער פראסטיקער פרימארגן דורך די אויסגעשלאגענע פענצטער-שויבן. אף זיי רוקט זיך א טאג פון זארגן.

— קוים זיך דורכגעקליבן, — האט דער ערשטער זיך אפגערופן האפאנאס, ווען ביידע זיינען געווען בא דער צווייטער טיר, וואס פירט ארויס אף דער פלאטפארנע.

זיי האבן זי מיט מאטערניש אופגעעפנט — דא זיינען אויך געלעגן מענטשן.

— אט צו יענע באראקן, — האט א צופרי-דענער געזאגט גוטערמאן. — לאמיר צוגיין אהיים. ביידע האבן שנעל געשפרייזט פאפערעך די מיט שניי באדעקטע רעלסן. גיך געקומען צו די באראקן. אבער ווי גרויס איז געווען גוטערמאנס ווונדער, ווען זיי האבן דארטן שוין קיינעם ניט געטראפן. די טירן זיינען געווען אראפגענומען. די פענצטער אן שויבן.

גוטערמאן האט א ווילע געקוקט אף האפא-נאסן, האפאנאס אף גוטערמאנען.

— מירן זיך, אפאנעם, מיט טאמוכן שוין מער ניט זען? — האט געוואלט וויסן האפאנאס. גוטערמאן האט אף דעם ניט געענטפערט. אין א צווייטן באראק, וואס איז אויך געשטאנען א לידיקער, זיינען זיי ניט געגאנגען, אבער ווען זיי זיינען געווען שוין אפן סאמע עק פון דער באראק-ליניע, האט זיך פון אן אייזערנעם קוימען א רויך באוויזן.

— דא זיינען פאראן מענטשן, — האט גע-זאגט האפאנאס און איז דער ערשטער אריין אין פאדערהייזל.

גוטערמאן האט זיך נאכגעפרעגט אף טאמוכן. — יא, מיר האבן אים געקענט, זיין ווייב האט מיט מיר געגראבן צוזאמען קארטאפל, דא ניט ווייט באם פארעץ, — האט דערציילט א גע-פאקטע עלטערע פרוי.

— איז ווו זיינען זיי? — האט געוואלט וויסן האפאנאס, — אוועקגעפארן, צי וואס?

— ניין, עס קאן זיין אין שטאט זיך איבער-געקליבן, — האט זיך אריינגעמישט א דארער, א בלוי-אויגיקער יאט פון א יאר זעכצן. ער האט אפן אנגעקוקט ביידע פרעמדע און צוגעגעבן:

— דא זיינען בא אונדז איצט א סאך הייזער פרייע.

— ווער האט זיי באפרייט, — האט ווידער געוואלט וויסן האפאנאס. דאס יינגל האט פארכי- דעשט אף אים זיך פארקוקט, אבער באלד געענט- פערט:

— וואס איז, איר ווייסט דען ניט, אז די באַלשעוויקעס האבן פארטריבן די פאבריקאנטן און גוירים? אוואדע!

ער האט דאס אזוי ארויסגעזאגט, ווי ער וואלט עפעס א גרויסן געפינס דערזען — צוגע- געבן:

— די פריצים האט מען אויך צעקלאפט. איצטער קאן מען זיך אפילע אריינקלייבן צו א פארעץ אין א פאלאץ...

— אט הערט וואס ער וועט אייך אנברע- שען, — האט זיך געבייזערט די געשטופלטע מאמע זינע, — מישע, פארמאך דיין נארישן מויל. לייטישע מענטשן פארנעמען זיך ניט מיט רויבן פרעמד גוטס, וועלן זיך ניט אריינקלייבן אין א פרעמדן פאלאץ.

— אבער, מאמע, — האלט זיך ניט איין מי- שע, — דער פעטער טאמור האט דאך גענומען א גוט פערד באם פארעץ, ווען דו מיט זיין ווייב האבן געגראבן קארטאפל, אן עמעס, ער האט גע- נומען.

— גאר פון זינען ארויס, — גיט זיך א פאטש איבערן שטערן די פרוי, — זיי זינען דאך אוועק- געפארן צוריק צו זיך אין דארף. אוואדע, זיך אפילע מיט מיר געזעגנט.

מישע האט זיך אויך דערמאנט. — אן עמעס, אף א פערדל. א זשערעבעץ. אז ער פלעגט א הירזשע טאן, פלעגן בא אונדז אין באראק די שויבן ציטערן. האפאנאס מיט גוטערמאנען זינען צוריק אוועק אין שטאט.

צוריקגייענדיק, האבן זיי שוין אויסגעמיטן דעם וואקזאל. די שטאט איז שוין געווען וואך. מענטשן זינען שוין געווען אוף. די גאסן — צערודערט.

אף ראגן פון גאסן — פרויען מיט קוישלעך יאדערן און „סעמעטשקעס“, מיט מאנדעלעך, מיט צוקערלעקעכלעך. בא פייער-טעפלעך — געהארבע- טע פארקויפער און פארקויפערנס.

געווען אויך קרעמלעך — א מין שאפקעס, איינגעמויערטע אין גראבע מויערן-ווענט, דארטן האט מען פארקויפט אנליין-פארבן צוזאמען מיט פראנצויזישע בולקעס, קליוקווע מיט פיראזשנעס.

אבער דאס איז נאך ניט געווען דער צענטער פון שטאט. וואס ווייטער גוטערמאן און זיין כאווער זינען געגאנגען, אלץ פרישערע פענעמער האבן זיי באגעגנט, אלץ אנדערע מענטשן געזען.

געווען זייער א גרויסע צאל סאלדאטן, נאך ניט ווייניקער פון סאלדאטן — יונגעלייט און יוגנטלעכע מיט ביקסן איבערן אקסל.

זיי האבן מארשירט איבער די גאסן אפטיילונ- גענווייזן, געגאנגען איינציקע מיט פאקעטן. בא איינעם פון די באוואפנטע האט גוטערמאן באשטימט צו פרעגן, ווו עס געפינט זיך דער רעווקאם.

באלד האט איינער, א יונג יאטל, זיך אונטער- גענומען ווייזן, אבער אפן וועג, ווען ער האט זיך פאנאנדערגערעדט מיט די דארפישע, האט ער דערפילט, אז ניט אין רעווקאם דארפן זיי, נאר אין פארטייקאמיטעט.

ער האט זיי געבראכט ביז א טויער, זיי גע- זאגט: „אט דא אין פארק, אין פאלאץ“, און איז ניט געווארן.

אבער באם טויער זינען געשטאנען צוויי באוואפנטע מיט ביקסן און געפאדערט א צעטל אף אריינגיין.

— אט דאס איז קלאגעדיק, — האט זיך דער ערשטער אפגערופן האפאנאס, — ווי זשע האבן מיר דאס ניט באקלערט נאך אינדערהיים?

נאר גוטערמאן האט געשוויגן. ער האט גע- קערעוועט מיט זיין מארך: „ווו נעמט ער כאטש איינעם פון יענע, וואס זינען ארויסגעטראטן אף דער סטאנציע?“

גוטערמאנען פאלט אבער איין פרעגן בא די, וואס שטייען אף דער וואך:

— איר ווייסט ניט, ווי איז די פאמיליע פון דעם עלטסטן, וואס בא די באַלשעוויקעס? — און אז איך ווייס, וואס וועט דאס דיר העלפן?

— אויב א באקאנטער, וואלט איך געבעטן ארויסרופן.

— מיר זינען דאך ניט אומזיסט געפארן אזא ווייטעניש מיטן שליטן, — זאגט ארויס זיין אומצופרידנקייט האפאנאס.

דערהערט די רייד פון פויער (האפאנאס איז געפארן אנגעטאן אין א פעלץ), האט דער צווייטער וועכטער זיך אנגערופן:

— אויב דעם אלטן כאווער, איז רופט מען אים באַגדאנאוו. ניט לאנג איז געקומען צו פארן א נייער כאווער — איז דעם רופט מען זעמעט. — זע-מע-ט? — האט מיט פארווינדערונג געפרעגט גוטערמאן, — עפשער אזא — א הויכער מיט בלאַנדע וואַנצעס, א ברייטפלייציקער?

— אזא איז ער טאקע, — האט זיך ווידער אנגערופן דער עלטערער, — אבער וואס איז דער- פון, איר דארפט דאך האבן א צעטל אף צוקומען צו אים.

„אויב אזוי, ווייסט שוין גוטערמאן וואס ער האט צו טאן.“ ער דערלאנגט פון קעשענע א בליישיפט, א שטיקל פאפיר. ער שרייבט:

„גוט-מארגן, זעמעט. געקומען זיך זען מיט דיר. דיין כאווער גוטערמאן.“

ער האט דאס קוויטעלע ניט פארקלעפט,

געבעטן איינעם פון די וועכטער, ער זאל עס איי-
בערגעבן זעמעטן.
איז דער עלטערער געבליבן און דער
יונגער — אוועק.
דערוויל האט האפאנאס געטרייסלט גוטער-
מאנען, אים געפרעגט:
— פונוואנען וויסטו, אז דאס איז דער זעל-
בער, ווייניק מענטשן מיט איין פאמיליע געפינען
זיך אין רוסלאנד?
גוטערמאן איז געווען פריילעך:
— מיין הארץ זאגט מיר, — האט ער לאכנ-
דיק אפגעענטפערט.
ביידע כאוויירים האבן אפגעווארט אף זע-
מעטן, ווי אף אן אויסלייזער.
זעמעט איז אינגיכן ארויס.
ער האט פונדערווייטן דערקענט גוטערמאנען,
מיט גרויסע טריט אים געגאנגען אנטקעגן, ווארעם
זיך מיט אים צעקושט, געדריקט די האנט האפא-
נאסן. אלע זיינען געגאנגען צום הויז, וואס איז
געווען אין פארק.
גייענדיק, האט זעמעט געפרעגט:
— ווי האסטו געוויסט, אז איך בין דא?
— ווער ביסטו דא, — האט אים איבערגע-
שלאגן גוטערמאן...
האפאנאס האט זיך פארקלאגט:
— געקומען פון אזא ווייטעניש, און דא, נא-
דיר, ווייז א פראפוסק.
זעמעט האט אים געקוקט ווי א גרויסער
דערוואקסענער מענטש אף קינדער, געשמייכלט:
— די מאכט, — האט ער געזאגט, — איז
נאך א יונגע. און סאגן האט זי אלטע, אט פאר-
וואס נישט אלעמען קאן מען אריינלאזן.
האפאנאס האט נאך אלץ געהאט א טיינע:
— אונדז האט מען דערציילט, אז בא די
באלשעוויקעס איז פראנק און פריי... און דא — נא-
דיר, גאר א פראפוסק...
— דא איז נישט ווייט דער פראנט, טייע-
רער, — האט אים געוואלט געבן צו פארשטיין
זעמעט, — ווייל דא איז מען שוין אנגעפאלן אף
עטלעכע, געווען שוין קארבאנעס אויך...
ער האט זיך געווענדט צו גוטערמאנען, און
געוויזן אף האפאנאסן, געפרעגט:
— דער כאווער איז מיט דיר געקומען?
— זעסט דאך.
גוטערמאן איז געווען א ביסל נערוועז, נאך
זעמעט האט פון דעם שטריך אין גוטערמאנס כא-
ראקטער געוויסט, ער האט אים געפירט אונטער
דער האנט און געטרייסט:
— קומט מיט מיר, איך וועל אלץ, וואס איר
דארפט, איינארדענען.
ווען זיי זיינען געווען אין קארידאר פונעם
גרויסן פאלאץ, האט זעמעט אלעמען דערציילט:
— דא איז נישט נאך דער פארטייקאמיטעט,

דא איז אויך די טשעקא, דא געפינט זיך אויך
דער רעוומיליטראט פון מירעו-פראנט.
נאך נישט גוטערמאן, נישט האפאנאס האבן נאך
נישט געוויסט, וואס אט די נעמען באטייטן.
בא זעמעטן אין צימער איז א ברייטער, גע-
שניצטער דעמבענער טיש און אזעלכע שווערע
שטולן.
זעמעט בעט אלעמען זיצן, דעקט צו די מאפע,
וואס ליגט בא אים אפן טיש, מיט א צייטונג. ער
פרעגט בא גוטערמאנען:
— ווי פילסטו זיך אין געזונט? א גרויס דיר
פון אנען. זי איז א וויל מידל. פארגעסט דיר
נישט. מיר געלייענט דיין בריוו. נאך נישט רויטל
זיך, זי איז א דיפלאמאטקע, זי איז דיר אויך נישט
קיין נארעלע...
אין צימער איז פלוצעם אריין באגדאנאוו,
וועמען גוטערמאן האט פארגעדענקט נאך גאר פון
אמאל. גוטערמאן האט אים גלייך דערקענט, זיך
אופגעשטעלט און צו אים אויסגעשטרעקט די
האנט.
— איך געדענק נישט, — האט געזאגט דער
כאווער באגדאנאוו, — אבער גוטערמאנס האנט
האט ער געדריקט.
— אף דער באן-סטאנציע, ווען ס'איז געווען
דער בונט פון די עשעלאנען, וואס זיינען געשיקט
געווארן קארנילאוו צו הילף.
— אזוי, אזוי, דו לעבסט, ביסטו דאך א
מאזיק!
באגדאנאוו האט דערציילט זעמעטן, ווי גע-
פערלעך קראנק גוטערמאן איז דענסטמאל אף דער
סטאנציע געווען, דערנאך געפרעגט:
— וואס טוט איר איצט דא?
— געקומען אנעמען זיך באלשעוויכטיש-
קייט, — האט געענטפערט האפאנאס.
אלע האבן זיך צעלאכט.
— דאס איז מיינער א גוטער באקאנטער, א
כאווער, — האט, אנווייזנדיק אף גוטערמאנען, זיך
אפגערופן זעמעט. — מיט אים איינינעם שיר דעם
קאפ נישט געלייגט אין מאסקווע...
עס איז אריין א פרוי, מיטגעבראכט א טאך
טיי, ברויט מיט קעז באלייגט. זי האט צעשטעלט
די גלעזער, און אזויווי באגדאנאוו האט געפעלט
א גלאז, האט זעמעט צו אים צוגערוקט זיינע.
— איך האב געטרונקען און געגעסן, —
האט ער בארויקט באגדאנאוו.
— איז וואס טוסטו אין דארף?
— איך וויל ארבעטן צווישן די פויערים, צו-
זאמען מיט אט דעם און מיט נאך כאוויירים.
— און מיר ווייסן נישט פון וואס אנהייבן, —
האט זיך אריינגעמישט האפאנאס.
באגדאנאוו האט אפגעווישט זיינע היפשע
וואנצעס און געפרעגט:

— שוין זשע טאקע ווייסטו גארניט? איך געדענק, ביסט ארויסגעטראטן דא אף דער סטאנציע — און גאר ניט אזא פרייז. גוטערמאן האט געוואלט אנהייבן ריידן, נאך ס'איז אריין נאך א כאווער, ער איז צוגעגאנגען צו זעמעטן, אים געגעבן די האנט, דערנאך באג-דאנאון, אנגעקוקט די געקומענע, האפאנאסן און אויך גוטערמאנען.

דאס איז געווען מעשעל, דער זעלבער, וואס איז אויך ארויסגעטראטן אף דער סטאנציע, נאך אים האט גוטערמאן ניט געדענקט. מעשעל איז געווען אין מיטעלן וווקס, שווארצכיינעווידיק, געטראגן פענסנע אף זיין ניט-לאנגער נאז.

ער האט פארפירט א געשפרעך מיט באגדא-נאון וועגן א קיך, וואס מע דארף ארגאניזירן פאר דער ארעמשאפט. דערנאך וועגן דער זעלבער פראגע זיך אופגערעדט מיט זעמעטן און שוין פארן אוועקגיין זיך געווענדט צו גוטערמאנען:

— פונוואנען קומסטו, כאווער? גוטערמאן האט אפגעענטפערט. האפאנאס האט זיך פארקלאגט:

— ניטא קיין לעבעדיקער מענטש אין דארף, ניטא קיין מענטשן פון פראוויטעלסטווא. מעשעל האט געשמייכלט.

באגדאנאון האט זיך אפגעהויבן, אנגעהויבן פארשפילען זיין פעלן, וואס ער האט געטראגן, האט געפרעגט בא מעשעלן:

— גייסט, אדער בלייבסט דא? — איך גיי, איך גיי.

מעשעל האט א ניג געטאן צו אלעמען מיטן קאפ און שוין זיך אויסגעגלייכט מיט באגדאנאון, אבער אפן שוועל האבן זיי זיך געמוזט אפשטעלן. פון גאס-טיר זינען אריין מיטאמאל א פופצן-זעכצן מאנצבלען, עטלעכע פרויען.

די אריינגעקומענע זינען געווען אלע אופ-גערעגטע, אנגעצונדענע, געווארפן זיך מיט איינ-ציקע פראזן. דערגיין קלאר, וואס זיי האבן גע-וואלט, האט זעמעט ניט געקאנט.

באגדאנאון מיט מעשעלן האבן זיך צוריק צום טיש אומגעקערט.

זיי האבן אפגעווארט, געמיינט, אז מיט דער צייט וועלן זיך די געקומענע בארויקן, אבער ווען זיי האבן דערפילט, אז עס וועט זיך אזוי לאנג ציען דער געפילדער, האט זיך אפגערופן זעמעט: — קלייבט אויס איינעם אדער צוויי, אפילע דריי, זיי וועלן דערציילן, וואס עס פעלט אייך, אין וואס איר גייטיקט זיך... צוליב וואס איר זינט געקומען.

דער, וואס האט העכער פון אלעמען גע-שריען, איז געווען א באוואקסענער, געלבערדי-קער ארבעטער ער איז געווען אין געלאטעטע שטיוול, אין אן אלטן אפגעקראכענעם שווארצן פעלצל...

זעמעט האט געשמייכלט. באגדאנאון האט זיך אריינגעמישט: — ווער זינען די באלשעוויקעס? ניט איר — ארבעטער? ניט איר האט אפגענומען בא די בורזשויען און בא די קאפיטאליסטן די מאכט? ניט איר האט געשאפן א דיקטאטור פון דעם פרא-לעטאריאט... — ער האט א קוק געטאן צו האפא-נאסן און גוטערמאנען. צווישן די געקומענע איז געווארן א שוש-קעריי.

— מיר זינען געקומען, — האבן עטלעכע אנגעהויבן צוזאמען מיט דעם געלבערדיקן, — דער רעווקאם, די ראטנמאכט זאל אנעמען מיט-לען...

איין מיידל מיט א שווארצער קוטשמע אפן קאפ, מיט סמאלענדיקע גרויסע אויגן, האט א מאך געטאן מיט דער האנט, צו אלעמען גע-שריען:

— שווייגט! זי האט אפגעעטעמט, און ווען אלע האבן זי אנגעקוקט, האט זי פאמעלעך ארויסגעשאטן:

— וואס, מיר זינען דען קעגן די באלשע-וויקעס, מיר זינען דאך צו אייך געקומען... — זי איז גערעכט, — האבן זיך דערהערט שטימען.

— וואס זשע, מיר זינען קאנטר-רעוואליו-ציאנערן?

זעמעט האט זיך אפגעשטעלט... — מירן אייך אויסהערן, מירן פון אייערע-וועגן טאן אלץ, נאך זינט רוין, עס פאדערט זיך זאכלעכקייט.

— מיר ריידן ניט קלאר? — מיר זינען געקומען צו אונדזער „וואסט". — אייער מאכט, אייערע, ברידער, — האט געזאגט באגדאנאון, — ווער עס איז באוויסט-זי-ניק, יענער וועט ניט זאגן „פארכאפט". דער ארבעטער מיט דער געלער בארד האט זיך ווידער אפגערופן:

— וויבאלד די מאכט איז אן ארבעטערשע, איז פארוואס לאזט מען דעם באלעבאס פון הוטע פארמאכן דעם זאוואד, ארויסווארפן אלע ארבע-טער אינמיטן ווינטער?

ווידער האט גערעדט זעמעט: — איך זע, — האט ער געזאגט, — איר זינט געקומען מיט גערעכטע טייעס, אייך פעלט אבער ארגאניזירטקייט...

— אט דאס איז אונדזער אומגליק, — האט זיך ווידער אפגערופן דאס מיידל מיט דער שוואר-צער קוטשמע, — שטענדיק אזוי געווען...

— כאוויירן, — האט ווידער זיך אפגערופן זעמעט, — קלייבט אקארשט אויס איינעם אדער צוויי, וואס זאלן קלאר איבערגעבן אייערע פאר-לאנגען...

ער האט אנגעוויזן אף דעם מיידל, וואס האט

נארוואס גערעדט, אף דעם יידן מיט דער געלער באַרד.

— זיי וועלן אונדז דערציילן, און איר קאנט זיצן און ווארטן אין צווייטן צימער, אף דאָ ניט שטערן, אָדער אפילו גיין אהיים, זיי וועלן אייך אלצדינג איבערגעבן.

האַבן די ארבעטער איינגעשטימט, נאָר אַן געזאָגט:

— זע זשע, פראדל, ניט לאָז אראָפּ די נאָז!

— און דו, שמערל, פארייס זיך ניט...

— ניט זיי צעהיצט.

— וואָס די רייד, קאַל האסכאַלעם קאַ-

שעס, — האָט צוגעגעבן א קורצזיכטיקער ייד אין עלטערע יאָרן, — יעדער אָנהייב איז שווער, — האָט ער פארטייטשט פאר די איבעריקע זיין הערע ברעישן פאַסעק.

— האָבן מיר דאָ, הייסט דאָס, ניט וואָס צו

טאָן, — האָבן עטלעכע זיך געווענדט, ווער צו באַג-דאנאָוון, ווער צו זעמעטן.

— איר קאָנט גיין רויק אהיים, אלץ וועט גע-טאָן ווערן, — האָט באַרויקט באַגדאנאָו.

— מירן אָנעמען דרינגענדיקע מיטלען, —

האָט געענטפערט זעמעט. — די בורזשואזיע וועט באַ אונדז אין לאַנד מיט די עקן ניט פאטשן.

זינען אוועק די ארבעטער.

— וואָס וועסטו זאָגן, — האָט מיט א פריי-

לעכער מינע זיך געווענדט זעמעט צו גוטערמא-נען, — אָט ווי דו זעסט... נאָך אלץ פריש, נאָך אלץ רוי...

פראדל האָט זיך געזעצט באַם צווייטן טיש. דער ארבעטער איז געשטאנען. אים האָט דערלאנגט א שטול פון צווייטן כיידער מעשעל.

— זיצט, כאווער. באַלד וועט מען באַ טראכטן...

ער האָט זיך געווענדט צו באַגדאנאָו:

— געאַרגי מיכילאָוויטש, גייסט, אָדער בלייבסט זיצן?

— איך גיי, איך גיי, — האָט אָפגעענט-

פערט באַגדאנאָו.

ווען באַגדאנאָו מיט מעשעלן זינען ארויס, האָט זעמעט גענומען ביידע ארבעטער אין א צווייטן צימער, ער איז דאָרט אָפגעזעסן מיט זיי גאָר א לאנגע צייט און ערשט אין א שאַ ארום

זיך אומגעקערט צוריק צו גוטערמאנען און צו זיין כאווער.

— איצטער איז אייער ריי, — האָט ער גע-זאָגט.

ווי ניי-געבוירענע זינען ארויס צוויי כאוויי-רים — האַפאנאס און גוטערמאן — פון פירשט פאסקעוויטשעס פאלאץ. גרינג איז זיי געווען צו טראָגן די שווערע פעקלעך ליטעראטור, צייטונגען און אינסטרוקציעס.

— איצטער זע איך אויך, אז די באַלשע-וויקעס זינען עמעכע פריינט פון אַרעמעלייט, — האָט זיך ניט איינגעהאלטן האַפאנאס, — אָט זעט איר, ווי זיי האָבן דאָס רויק אויסגעהערט די זיד-לעריי, כאַטשבי פון אן ארבעטער, אָט פון דעם געלן, — א שלעכט וואָרט ניט געענטפערט.

— וואָס האָסטו געמיינט, — האָט מיט גיווע זיך אָפגערופן גוטערמאן, — אז דער ארבעטער-קלאַס נעמט זיך...

אָנגעקלעפטע מיט די ביכער, מיט צייטונגען, זינען זיי געקומען צו אנטאָסן אין שטאַל, נאָר אים געטראָפן א באַרויגען.

— אייך איז גוט שיקן נאָכן מאַלכאמאָועס, אָבער ניט אין שטאַט, א האַלבן טאָג ערגעץ גע-פאטערט!

האַבן אים באַלד האַפאנאס און גוטערמאן דערציילט די לאַנגע מיסע, ווי זיי האָבן ניט גע-פונען טאַמוכן. ווי גוטערמאן האָט זיך באַגעגנט מיט זינעם א „זעמליאק“, וואָס איז פון סאמע מאַסקווע און איז דאָ אין קרעמענסק דער גאנצער פירער.

אנטאָס האָט נאָך קיינמאל ניט געהערט פון דעם כמורנעם פארהארטעוועטן האַפאנאס אזעלכע רייד:

— ברודערל, פירט זיך דאָ א מעלוכע, —

האָט מיט היץ גערעדט האַפאנאס, — אָבער גאָר א נייער סאָרט ארבעט. קומסט אריין — „זיך פאַזשאלויסטא“. רעדסטו, הערט מען דיר מיט די אויגן און ניט נאָר מיט די אויערן. און ביסטו מיט עפעס אומצופרידן, זאָג דאָס אָפּ, קיינער ווערט ניט אין קאס, מאכט ניט קיין טאטע-מאמע...

— איך האָב עס לאַנג געוויסט, — האָט מיט א באַרימערשן ווונק א זאָג געטאָן אנטאָס, — און אלע דריי האָבן זיך פלוצעם אזוי פריילעך, אזוי גליקלעך צעלאכט.

מיריאם קאנקאגאן (ריגע)

פארלאנג

אף אלטע קלעצער וויל איך זיצן אף דער זון
באם שאכנס פלאנקן.
אונטער די קני — די מילדע ווארעמקייט
פון האלץ פון אנגעגליטע דערפילן,
און בא די אקסל מיך ארומנעמען,
עס זאל א ווינט א קילער,
ווי וואסער אין א טייך.
די אויגן צומאכן און הארען שטיל
דעם שארכנדיקן רויש פון ווילדגראן.
זיין גליקלעך גלאט אזוי...

מיין הארץ שמייכלט

אנטקעגן דעם גרויסן פארמעסט
אין האלבקינדערשע הענט.
און עס שטייען און שמייכלען אין טיר
מינע אייגענע מיידלשע יארן,
וועלכע זינען געפלוין, ווי א הילצערן שליטל
פון בארג אין א פראסטקען אונט
און געפאלן אין הארטן צעפינקלטן שניי.

ניט דערפאר

און ס'ליגט שוין צוגעגרייט א שטריק פאר יעדן
האלדן,
און יעדער גאסן-ראג אין פרעמדער וועלט איז
פול מיט שעקער,
מיט זאטער נארישקייט און הונגעריקן האס.
איך וועל ניט אפגעבן פאר אלע פריילינגדיקע
וואסערן און שוואלבען
מיין זיין אף סרייפעס שרעקלעכע אין קאס.

מיר איז גוט, ווען עס קומט אין מיין היים
א נעפעש א יונגער
און ברענגט מיר אריין זינע יארן.
ווי א ווינט ברענגט אריין
דעם צעקלונגענעם יאמטעו פון ווייטע גלעקער.
מיין הארץ שמייכלט אנטקעגן דעם ביסעלע
ווארעמער נארישקייט,

ווען ס'בענקט אין מיר מיין הארץ
נאך מינע זעכצן יאר,
איז ניט דערפאר, וואס איך וויל ווערן יונג,
אראפשיטן פון זיך די אפגעבליטע יארן
און אויסבייטן די ביטערקייט אף זיסקייט,
וואס האט אין זיי געצייטיקט און גערייפט.
פאר אלע פריילינגדיקע וואסערן און שוואלבען
וועל איך ניט אפגעבן מיין טרויעריק פארשטיין,
אז ס'ציטערט אונטער יעדער שטוב די ערד,

דער פרילינג-רוף

איך האב געזען, ווי ווייטע שוואנען פליען
פון ווייטע לענדער. שווער איז זייער וועג.
נאך פריילעך, זיגרייך האבן זיי געשריען —
זיי האבן שוין דערזען דעם היגן ברעג.

דער טייך, דאס פעלד, דער וואלדישער געווימל,
מיט הייליכן געזאנג די געסט זיי נעמען און,
א גרויסע סימכע אינעם בלויען הימל,
אין הויכן רוים עס שאלט א פרילינג-רוף.

שאלעם

ווי שיין ארום איז פרילינג-צייט, ווי גרין,
ארום די קווייטן הארעוועט די בין,
סע שמעקט מיט ליפע, לאנדישן און ראזעס,
איך טרינק זיך אן מיט זאפט פון די בעריאזעס,
עס אטעמט זיך אזוי אי גרינג, אי פריי —
מיר דוכט, אז כ'ווער געבוירן אפדאסניי.
איך וויל, עס זאל געוועלטיקן דער שאלעם,
כ'זאל אין דער וואך געניסן פון דעם כאַלעם.

באם אייביקן פייער

איך שטיי לעבן אייביקן פייער פארקלערט:
יא, ווידער עס טראגט שוין דאמאקל
זיין שווערד,
און ס'יאטערן ווונדן פון פאריקער שלאכט,
ווען דא האט געהערשט די פאשיסטישע
נאכט,
ווען אונדזערע שלאכטלייט, פארווונדעטע
שווער,
געטוילעט זיך האבן צו ווארעמער ערד.
און איצט אין דער שטילקייט כ'דערהער
מיטאמאל:
זיי רופן צו אונדז, איך דערקען זייער קאל...

א שטעגעלע אין קארן

כ'האב ליב די בלויע קווייטלעך אינעם
קארן,
באגעגן זיי ווי גוטע, ליבע פריינט.
כ'פלעג קלייבן זיי אין ווייטע קינדער-יאָרן,
נאך אין זיקארן היט איך זיי ביז היינט.
פאר טרייער מי עס צאלט מיט פולע זאנגען
דאס זוניקע, דאס ראכוועסדיקע פעלד,
די טווע, וואס מע כאוועט מיט געזאנגען,
ברענגט פולע שעפע, וועלכע פרייט
און העלט.
אין קארן איך געדענק א שמאלינק שטעגל,
פון ביידע זייטן הויכט א וואנט פון גאלד,
מיר קומען קארנשוועסטערלעך אנטקעגן,
די בלויע בלימעלעך, וואס איך האב
זייער האלט,
זיי שיינען מיט די הימלשע קאלירן.
מיין סאך פארשעמטערהייט איך זאג
זיי אויס:
כ'בין נאך א קינד, כ'קאן זיך אין זיי
פארלירן,
און ס'קוקט די מאמע שוין אף מיר ארויס...

ערשטע טריט

א קינד, וואס גיין עס קאן נאך נישט,
שטעלט אפן דיל די ערשטע טריט.
דערביי די מאמע זינע שטייט,
מיט ווערטער דרייסטע אים באגלייט:
„דו האב נישט מוירע, ווען דו פאלסט,
ווען ברייט די פיסלעך דו צעפראלסט,
דו הייב זיך און ווידער גיי,
וואל זיין דערביי מיט א געשריי,
דו שרעק זיך נישט פאר גארניט אפ,
אפילע, ווען צעביילסט דעם קאפ.“
דערנאך, ווען ער אין קאסמאס פליט,
זי בענטשט אויך זינע ערשטע טריט.

גיטמאן שמערקאוויטש

(קאונע)

מינאטיר

דער כוידעש מיי איז בלוי צעבליט,
די פעלדער אין א גרינער קליידונג,
דאס יונגע בלוט אין הערצער גליט
און ס'פלעכטן זיך די הענט אין פריידן.
די הייך צו אונדז מיט שטערן קוועלט,
עס טרעלט אן אומבאקאנטער פויגל.
דערוען איך האב די נייע וועלט
אין אוראלטע אין דינע אויגן...

פייסער זילבערג

(סטאראקאנסטאנטינאוו)

עפעס פעלט מיר

עפעס פעלט מיר, עפעס פעלט מיר
אין דעם טומל און מישמאש,
פון די אופגעפראלטע וועלטן
הודעט העכער אלץ דער ראש.

רונד ארום איז פריש און לויטער,
אף דער ערד עס שמעקט מיט מיי.
וואס זשע פעלט דיר, אלטער שויטע?
לעב זיך — לעבן איז קעדיי.

אבער פארט עפעס עס פעלט מיר
אינעם אנפאנג פון מיין הארבסט,
לאזט נישט נאכאמאל א קוועל טאן
ברייט מיין אלט, מיין נאריש הארץ.

עפעס פעלט מיר, עפעס פעלט מיר
אינעם אנהייב פון מיין הארבסט.
בייזע צוגווינטן און קעלטן
פרוון אפקילן דאס הארץ.

כ'כאלעש דען נאך לארבער-קרענצלעך?
וואס זשע איז מיט מיר געשען?
מיין יערושע כ'האב צעטרענצלט?
ווי געשען איז עס און ווען?

עפעס פעלט מיר, עפעס פעלט מיר,
איך געפין זיך נישט קיין ארט.
אינעם הויז בא מיר שוין זעלטן
טוט א קלונג מיין מאמעס ווארט.

קרימער עטיודן

די לופט

די לופט איז לויטער,
ווי קרישטאָל,
און זיסער פון וויין
פון בעסטן.
איך וויל זי טרינקען.
נאָר ווו נעמט מען א קאָס
און א מאָס,
איר זיכקייט צו מעסטן?
כ'וואָלט אזא קאָס באשטעלעט
אפילע אָף עק וועלט...

יאָטע

די שטאַט איז געזאָטלעט
מיט א בארג,
ווי אן אייזל מיט א רייטער,
וואָס זיצט אפן האַרב
אין א זילבערן היטל
פון שניי.
בא די פיס פונעם אייזל —
ניט קיין זאמד, נאָר דער יאם,
פארקישעפט און מילד
קושט ער זיי.

די זון

די זון איז אראָפגעפאלן אין יאם
און וויל פון אים ניט ארויס.
זי שווימט און טוקט זיך אין אים.
ווי א גאנדז,
און פאָכעט מיט גאָלדענע פליגל.
איך ליג אָף דער זון,
איך טוק זיך אין איר
מיט פארזשאווערטע אויגן.
נאָר ווען איך שוויים ארויס,
באווייזט זי מיר א צונג,
טוט א ווונק
און קלעטערט ארוף אָף א רעגנבויגן.

א יין מאָל געזען

דער הימל — מיט שטערן א
ציפערבלאט,
די לעוואָנע — א זילבערנער ווייזער,
וואָס פירט אָפ באצויבערט א שאַ
נאָך א שאַ
צו די בערג, איבער יאם, איבער הייזער.
איין מאָל אַט דעם ווונדער איך האָב
געזען:

שטיק ייט

די רו פון יעדן בלעטל טריפט,
ווי טראָפנס נאָך א רעגן.
דער יאם האָט זיך אין זיך פארטיפט —
פארגעסן אין די ברעגן.

די ציפערן-שטערן,

דעם זילבערנעם ווייזער —
פון דעמלט כ'האָב רוען מער ניט
געקענט,
גרייט שוין א דיכטער צו ווערן...

כאים מעלאמוד

ארום די פיר ווערבעם

ראמאן

צווייטער טייל

10

סענדער האט זיך אומגעקערט קיין ווערביווקע אין איינעם א זומערדיקן גאנצפרי מיט א גרינג קלומעקל אף די פלייצעס און מיט אן אויסגעדארט מיידעלע פאר דער האנט. דורכגעשפאצירט איבער די דארפישע גאסן, דורכגעגאנגען פארביי זייער האלבדריגער שטוב, איז ער אריינגעקומען צו די שווינסקיס און געבליבן שטיין בא דער טיר. ער איז געשטאנען, געפלאטערט פון אופרעגונג, און דאס שמייכעלע אף זיין פאנעם האט אונטערגעציטערט. דאס מיידעלע האט אויך געציטערט. צי פון קעלט, צי פון שרעק.

ס א. פ. אנהייב זע „סאוועטיש היימלאנד“, נומ. 1, 2, 1987.

— סידאר יערמאליעוויטש! — האט מיכילא אויסגעשריען און זיך א גלאז געטאן צו אים.
 — און דאס איז מיין קאלע, — האט סענדער ארויסגערעדט און א גלעט געטאן דאס מיידעלע
 איבערן קעפעלע.
 — וואס זשע שטייט איר בא דער טיר? קומט אריין!
 בא אלענען איז דאס געווען אן אויסגעשריי מיט א געוויין אינינעם.
 — נו, וויינען איז איצט אן איבעריקע זאך. — האט מיכילא זיך אנגערופן, איבערגעבנדיק איר
 סענדערן פון האנט צו האנט.
 אלענע האט אים ארומגענומען, אויך זיך צעקושט, דערנאך א נעם געטאן דאס מיידעלע פאר
 דער האנט.
 — קום, קום אריין, שרעק זיך ניט, — האט אלענע זי אונטערגעמונטערט.
 — לאמיר נאר א קוק טאן, וואס פאר א קאלע האסטו דארטן געקראגן?
 — ס'איז לייעלע, — האט סענדער דערקלערט. — דאס מיידעלע, וואס אייער שוועסטער האט
 אויסבאהאלטן.
 — אוי, — האט אלענע א קוויטשע געטאן, ארומגעכאפט דאס מיידעלע און אנגעהויבן קושן,
 באגיסנדיק איר פאנעם מיט הייסע טרערן.
 — וואס זשע איז זי אזא קליינע, דיין קאלע? — האט מיכילא ווידער ווי געשפּעט.
 סענדער האט אפגעענטפערט גאנץ ערנסט:
 — זי האט גאנצע דריי יאר די ליכטיקע שיין ניט געזען. וואסילינע האט אויסגעמאסטעט פאר
 איר זייער א גוטע באהעלטעניש אין קעלער.
 — נישקאשע, — האט אלענע בארויקט דאס מיידעלע און אראפגעווישט פון איר פאנעם די
 טרערן. — איצט וועסטו האבן זון איבערגענוג.
 ארויסגערעדט דאס און א קוק געטאן אפן מאן. מיכילא האט פארשטאנען איר שטומע פראגע
 און גלייך אפגעענטפערט:
 — דערווייל וועט איר זיין בא אונדז. און ווען מיר וועלן פאריכטן אייער שטוב...
 — וועלן מיר פראווען א כאסענע, — האט אלענע אונטערגעכאפט, א דערפרייטע דערפון, וואס
 מיכילא האט זי פארשטאנען.
 זיי זיינען שוין געזעסן באם טיש, אלענע האט ארויסגעשטעלט אלץ, וואס איז געקומען אף
 אזא אומגעוויינלעכן, פייערלעכן פרישטיק, און בא אלעמען האבן געגלאנצט די אויגן, דערמאנענדיק
 זיך דאס, וואס איז שווער איבערדערציילן און וואס דוכט זיך אומגלייבלעך. שוידערלעך און אומ-
 גלייבלעך.
 — איך האב געוואלט, אז דו וועסט אינגיכן קומען, — און מיכילא האט אים ווידער ארומ-
 גענומען. — ס'איז דאך געווען א ספעציעלע באשטימונג וועגן אזעלכע, ווי דו. און איך האב די
 גאנצע צייט ארויסגעקוקט אף דיר. איצט וועט מיר זיין פריילעכער. איך אין קאלוירט, דו אין
 דארפראט.
 — איר האט שוין באוויזן אופשטעלן דעם קאלוירט? — האט סענדער זיך געכידעשט.
 — קימאט. עס האבן זיך געמאלדן אלע פריעדריקע קאלוירטניקעס, עס זיינען צוגעקומען
 עטלעכע נייע. נאר דערווייל פארמאגן מיר ניט מערער, ווי א צעטל. עס וואלט געגאנגען פיל גרינ-
 גער, נאר די באנדעראוועס... זיי טוען אן צארעס. און נעסטער, אט די שווארצע וואראנע... ניט
 געסטעטעט א פאר וואכן פאר דעם, ווי אונדזערע האבן זיך אומגעקערט, און מיטגעשלאפעט מיט זיך
 צוויי ווערביווקער. אלעקסען געדענקסטו? קיריל פוזדריאקס א זונדל.
 — יענץ הארבאטע נישטיקל? איך וואלט זיך גיכער געריכט א טויט אף אים!
 — זיין טויט איז געווען געזיכערט, — האט מיכילא א זיפץ געטאן, — נאר דערווייל, וויפל
 סרייפעס און טויטן! זיי בושעווען, ווי מעשוגענע הינט. און נאך ווער מיינסטו? יוכטים. יוכטים
 גאנדזיק. איבערגעלאזט דאס ווייב מיטן קינד און אוועק אין וואלד, צו די באנדעראוועס.
 — נו, דאס איז שוין עפעס אנדערש. פון דעם אויסווארף האט מען געקאנט אלץ ווארטן.
 — מיר וועלן נאך האבן מיט אים צו זינגען און צו זאגן. — מיכילא האט א קוק געטאן אף
 זיינע אומגעריכטע געסט, אפן יאמטעווידיק געדעקטן טיש און א מאך געטאן מיט דער האנט:
 — כאפט זיי דער רוער! לאמיר בעסער רעדן וועגן פריילעכערע זאכן. אט וועלן מיר זיך
 נעמען פאר דיין שטוב...
 דער „מיר" איז געווען א גאנץ ברייטער. אלע די, בא וועמען סענדער האט זיך אויסבאהאלטן.
 און ניט נאר זיי. ווער ס'האט געבראכט א טיר, ווער א פענצטער, ווער א ביסל גלאז און ווער עט-
 לעכע ציגל. די מענער האבן געמייסטערעוועט, די פרויען האבן אונטערגעוואלקעוועט דארטן, וווּ מע

האט געדארפט אונטערוואלקעווען, אויסגעווייטסט די ווענט פון דרויסן און פון אינווייניק. אין מעשעך פון איין וואך האט די שטוב געפינקלט ווי א נייע.

— איצט קאנען מיר זיך גרייטן צו דער כאסענע, — האט שושינסקי געריבן די הענט. — זאלן נאך די ווענט א ביסל אונטערטריקענען.

נאך אונטערטריקענען האבן די ווענט ניט באוויזן. די צווייטע נאכט נאך דעם, ווי די שטוב איז באנייט געווארן, האט מען זי אונטערגעצונדן.
— ס'איז דער וואראנעס ארבעט!

מיכילא איז געווען ביז און אנגעכמורעט, גלייך ער איז שולדיק אין דעם, וואס עס איז געשען. אלענע האט ארומגעכאפט ליעלען און צוגעדריקט צו זיך. גלייך זי האט זי נארוואס ארויסגע-ראטעוועט פון דער סרייפע. ליעלע האט ניט אופגעהערט ציטערן, און אין אירע אויגן האט א בליק געטאן דער פיליאריקער שרעק. זי האט אלץ געקוקט ארום זיך, ווי ווידער געזוכט אן ערטעלע אף אויסבאהאלטן זיך און געטוליעט זיך צו אלענען מיט אירע אויסגעדארטע פלייצעס.

— האבן מיר, הייסט עס, מיט דער וואראנע אלטע כעזשבוניעס, — האט סענדער גערעדט צו זיך אליין, ארומשפאנענדיק איבערן צימער. — נישקאשע, איצט ווייסן מיר, וואס מיר האבן צו טאן. מע דארף שאפן א פעסטן שוץ-אטריאד. מע דארף קריגן א ביסל געווער. כאטש א צענדליק אווטא-מאטן. טאקע היינט פאר איך אין ראיאן.

ליעלע איז קוים געקומען צו-זיך און אויסגעשריגן:

— סענדער! איך האב מוירע. פיר מיך ערגעץ אוועק פונדאנען!

— גוט, גוט, ליעלע, בארויך זיך. איך וועל דיר אוועקפירן. איך וועל דיר אוועקפירן קיין טשערנאוויץ צו מיינעם א קארעו. אויב ער לעבט נאך. איך וועל טאקע היינט פרווון זיך דערוויסן...
...איך געדענק גוט יענע ערשטע נאכמילכאמעדיקע יארן אין בוקאווינע, יארן אומרויקע און אנגעשטרענגטע, ווען זייער אפט האט מען אונדז, קאמוניסטן פון דער טשערנאוויצער שטאטישער פארטיי-ארגאניזאציע, אופגעהויבן אינמיטן דער נאכט, אין איילעניש באוואפנט און פאנאדערגעפירט אף מאשינען אין פארשיידענע דערפער פון דער געגנט, ריכטיקער, ניט אין די דערפער, נאך הינטער די דערפער, נעענטער צו די וועלדער, פונוואנען מע האט געווארט אף אן אנפלי פון די באנדערישע באנדעס. די שטאטישע פארטיי-ארגאניזאציע איז דאן געווען ניט קיין גרויסע, נאך באשטאנען פון דעמאביליזירטע סאלדאטן און אפיצערן, מענטשן, וועלכע האבן געוויסט ווי באגיין זיך מיט א ביקס, מיט אן אווטאמאט און מיט א קוילנווארפער. אזוי האבן מיר, וואס האבן זיך ערשט ניט לאנג ארויס-געקליבן פון אזא בלוטיקער מילכאמע, ווידער געדארפט נעמען געווער אין די הענט.

איך האב דאן נאך ניט געוויסט, אז די דריטע גאס פון מיר, ניט ווייט פונעם „ידישן מארק“, וויינט בא סענדערס א קארעו און אויסגעדארט מיידעלע ליעלע, וואס האלט זיך פאר סענדערס א קאלע. איך האב דאן אויך ניט געוויסט פון קיין שום סענדערן, איך האב נאך א סאך זאכן ניט געוויסט.

אין יענער נאך אומרויקער צייט האבן פון בערשאדער געטא זיך אומגעקערט אייניקע ווערביוו-קער. פון די דרייסיק פאמיליעס בלויז צען. און די איבעריקע? ווער ווייסט? סיבעס פארשיידענע. איך האב זיך אנגעהערט פיל שוידערלעכע געשיכטעס וועגן דעם אומדערטרעגלעכן, אומענטשלעכן לעבן אין בערשאדער געטא, ווו מענטשן זיינען געשטארבן ווי פליגן. נאך... ווי ס'האט מיר דערציילט איינע א פרוי: אין איין שטוב האט מען באוויינט א מעס און באנאנד, אין דער צווייטער, האט מען געפרא-וועט א כאסענע. יא, אין דער געטא זיינען געווען אויך ליבעס, שווערע און הונגעריקע ליבעס. און עס זיינען געווען אויך כאסענעס. געווען אויך אזעלכע... ערשט מיט א פאר טעג צוריק געווארן אן אלמען, און א שכינע צי ניט קיין שכינע איז ערשט נעכטן געווארן אן אלמאנע... און דאס לעבן איז געווען אזוי קורץ! יא, געווען אויך אזעלכע כאסענעס. זייער שטילע און ווייט ניט קיין פריילעכע, נאך — כאסענעס. די לעבעדיקע האבן געוואלט לעבן!

איך דערמאן דאס, קעדיי אויסקלארן פאר זיך אליין, פארוואס האבן פון די דרייסיק פאמיליעס זיך אומגעקערט נאך צען. בא אייניקע האבן די קינדער כאסענע געהאט פאר א בערשאדער טוישעו, איז מען שוין אלע געבליבן בערשאדער. אדער אזוי — א ווערביווקער אלמען פאר א בערשאדער אלמאנע, צי פארקערט. און אויך דאס סאמע ערגסטע, ווי עס האט געטראפן מיט סענדערס עלטערן. וועגן דעם האט אים דערציילט זיין פעטער, דעם טאטנס א ברודער, וועמען מע האט גערופן מוישע דער לאנגער. ער האט אים ביכלאל דערציילט וועגן אלץ, וואס ס'איז געשען נאך דעם, ווען בערל מיט זיינע כעוורע האבן אוועקגעלייגט א פאר באנדיטן און זיינען אוועק.

מע האט געווארט אף ערגערס, נאך די רומענער האבן, אפאנעם, ניט געוואלט מאכן קיין אי-בעריקן טומל ארום דעם. ס'איז זיי ניט אנגעשטאנען. נאך די ווערביווקער קאלאנע האט מען גענומען אונטער א שטרענגער וואך און אלעמאל אויסגעטיילט פאר איר קאנוואירן פון איינע גאזלאנים.

די באלעבאטים האבן באשטימט וואס גיכער פאטער ווערן פון זיי, און מע האט זיי געטריבן אן אפרו, באטאג און באנאכט. און מע האט קיינעם ניט געלאזט אוועק ערגעץ קריגן א ביסל עסן ווארג. אירמע קאצעוו האט ווייניג-איז זיך אויסגעדרייט, און ס'איז געבליבן אומבאוויסט, ווער האט דער ערשטער אופגעהויבן די האק. נאר דעם שויכעטס וועגעלע האבן די קאנוואירן צעקלאפט אף שטיקלעך און געצוונגען אים גיין צופוס. נאר גיין האט זאלמען ניט געקאנט. מע האט אים געמוזט שלעפן אף זיך, אמאל טאקע טראגן אף די הענט.

מאטל קירזשנער איז געווען ניט איינער, ווער עס איז גרייט געווען דוירעס זיין בערלען, וואס האט אוועקגעפירט זייערע קינדער ווער ווייסט ווהיין, און איבער וועמען ס'איז זיי צוגעקומען נייע ליידיגן. נאר מאטל, בא וועמען די מילכאמע נעמט צו שוין דעם צווייטן זון, איז געווען באזונדערס אופגעבראכט, האט ער ניט אופגעהערט זידלען זיך:

— ס'איז איבער אים, איבער אט דעם פארשיווע קאוואל, א רוער אין זיין טאטן אריין! פאר-שאלטן זאל ער ווערן, אט דער יידישער ציגיינער!

זאלמען שויכעט איז שוין שווער געווען אויסרעדן א ווארט, נאר אפשווייגן מאטלען האט ער ניט געקאנט:

— נאך וואס שעלטן, נאך וואס פארשעלטן?

ארויסגערעדט, פארדעכעט זיך און געמוזט פריער כאפן דעם אטעם. און דערנאך האט ער א זאג געטאן אזוינס, וואס האט איבעראשט אלעמען מערער, ווי דער געמיש פון פארשיידענע טפילעס, וואס ער האט ארויסגעלייגט פאר גאט יענעם שאבעס.

— ווען איך האב געזונטע פיס, — האט ער א זאג געטאן, — עפשער וואלט איך אויך אוועק מיט בערלען. ווייל אויב אומקומען...

דאס זיינען, דוכט זיך, געווען זיינע לעצטע ווערטער. אין איינער א נאכט, שוין ניט ווייט פון בערשאד, איז ער שטיל אויסגעגאנגען. די לעווייט איז אויך געווען זייער א שטילע.

דערנאך איז געווען א שווערער ווינטער אין בערשאדער געטא, און ניט אלע האבן אויסגע-האלטן די קעלט און דעם הונגער. און ערשט נאך אלעמען, ווען מע האט קוים דערלעבט דעם פרי-לינג, האט אירמע קאצעוו זיך אוועקגעלאזט אין א נאענטן דארף, ער האט זיך איינגעשפארט: ער מוז קריגן א פוד מעל אף מאצעס. אף צוריקוועגס, שוין מיטן פוד מעל אף די פלייצעס, זיינען אף אים אנגעפאלן צוויי רומענישע פאליצייטן און אים אפגעשלאגן די לונגען. אין געטא האט ער זיך דערקליבן קוים א לעבעדיקער. אין א כוידעש ארום איז ער געשטארבן. און די מאמע? זי איז גע-שטארבן אין א האלב יאר ארום.

מיישע דער לאנגער איז געווען פונקט דער הייפער פון זיין ברודער אירמע. זייער א באדאכטער, קיינמאל זיך ניט געהיצט און ליב געהאט יעדער זאך לאנג באטראכטן. די סיבע דערפון איז עפשער געווען אין דער פארשיידנקייט פון זייערע טועכצן. מיישע איז געווען א שטיקל פויער, אן ערדאר-בעטער. קיין אייגענע ערד האט ער קיינמאל ניט געהאט, נאר ער האט אלע יארן ארענדירט א פאר דעסיאטין בא דער מעשוגענער פריצע.

— ווייסט וואס דער טאטע האט מיר געזאגט עטלעכע מינוט פארן טויט? — האט ער דערציילט סענדערן. — „אוי, — האט ער געזאגט, — וואלט איך איצט געוואלט אופעסן א פרישן עפל...“ — מירן עסן גוטע עפל! — האב איך אים צוגעזאגט. — לאמיר זיך נאר אומקערן קיין ווער-ביווקע. איך גיב דיר דאס ווארט. איך וועל פארפלאנצן א גרויסן סאד. ווי מיינסטו, סענדער, מיר וועגן פארפלאנצן? איך האב אים דאך צוגעזאגט, דיין טאטן.

— אומבאדינגט. לאמיר נאר...

סענדער האט געמיינט דערמיט די באנדעראוועס, וואס האבן ניט אופגעהערט צו בושעווען. אלעמאל האבן זיי אין אן אנדער דארף אונטערגעצונדן א קאלוירטישע שטאל, די געביידע פון א דארפראט, אדער א פאשעטע כאטע פון אן ארעמען פויער, וואס איז מיט א פאר טעג צוריק אריינגע-טראטן אין קאלוירט. אף אן אכזאריעשן אויפן האבן זיי אומגעבראכט גאנצע פאמיליעס פון קליין ביז גרויס, און אליין צעשפרייט וועגן דעם קלאנגען איבער די ארומיקע דערפער.

— אט, לאמיר זיך נאר אפפארטיקן מיט די באנדעראוועס, — האט סענדער אפגעענטפערט. איז אוועק א סעדרע... זייער א לאנגע און זייער א בלוטיקע. א סעדרע, אין וועלכער עס איז אף א גאנץ מאדנעם אויפן אריינגעצויגן געווארן אויך טאדאר. פארשטייט זיך, אז טאדאר איז אין דעם ניט געווען שולדיק. שולדיק איז געווען זיין שטיבל, וואס איז געשטאנען אפגעזונדערט פונעם דארף, הארט צוגעשפארט צו א בערגל, א פאר הונדערט שפאן פונעם וואלד. יענץ בערגל, אף וועלכן מיר האבן מיט א וואך צוריק געקאסיעט דאס היי און ווו טאדאר האט מיר דערציילט וועגן דעם, וויאזוי אף דעם ארט איז פייוול ארויסגעלאפן פונעם וואלד מיט מאריטשקען אף די הענט. מיט

אט דעם בערגל האט ניט איינמאל באנאכט זיך אראפגעלאזט א באנדעראוועץ און אנגעקלאפט צו טאדארן אין פענצטער.

ס'איז געווען א מאדנע שפיל, נאך אנדערש האט זי די ערשטע צייט ניט געקאנט זיין. דער ניט לאנג געשאפענער פארניכטונגס-אטריאד איז געווען נאך זייער א שוואכער, אן איבעריקער דער-פארונג, און ס'האט געמוזט דורך א שטיקל צייט, אז די זיבעציגריקע כעוורע זאלן זיך דערפילן פעסטער און זיכערער. האט זיך באקומען אזוי: באטאג איז געווען טעטיק דער דארפראט, די קאל-וירט-פארוואלטונג, יעדן טאג זיינען צוגעקומען נייע קאלווירטניקעס, און באנאכט האבן געבושעוועט די באנדעראוועס. איז אט... אין איינער א נאכט האט מען אנגעקלאפט צו טאדארן.

— עפן אוף אף א ווילע!

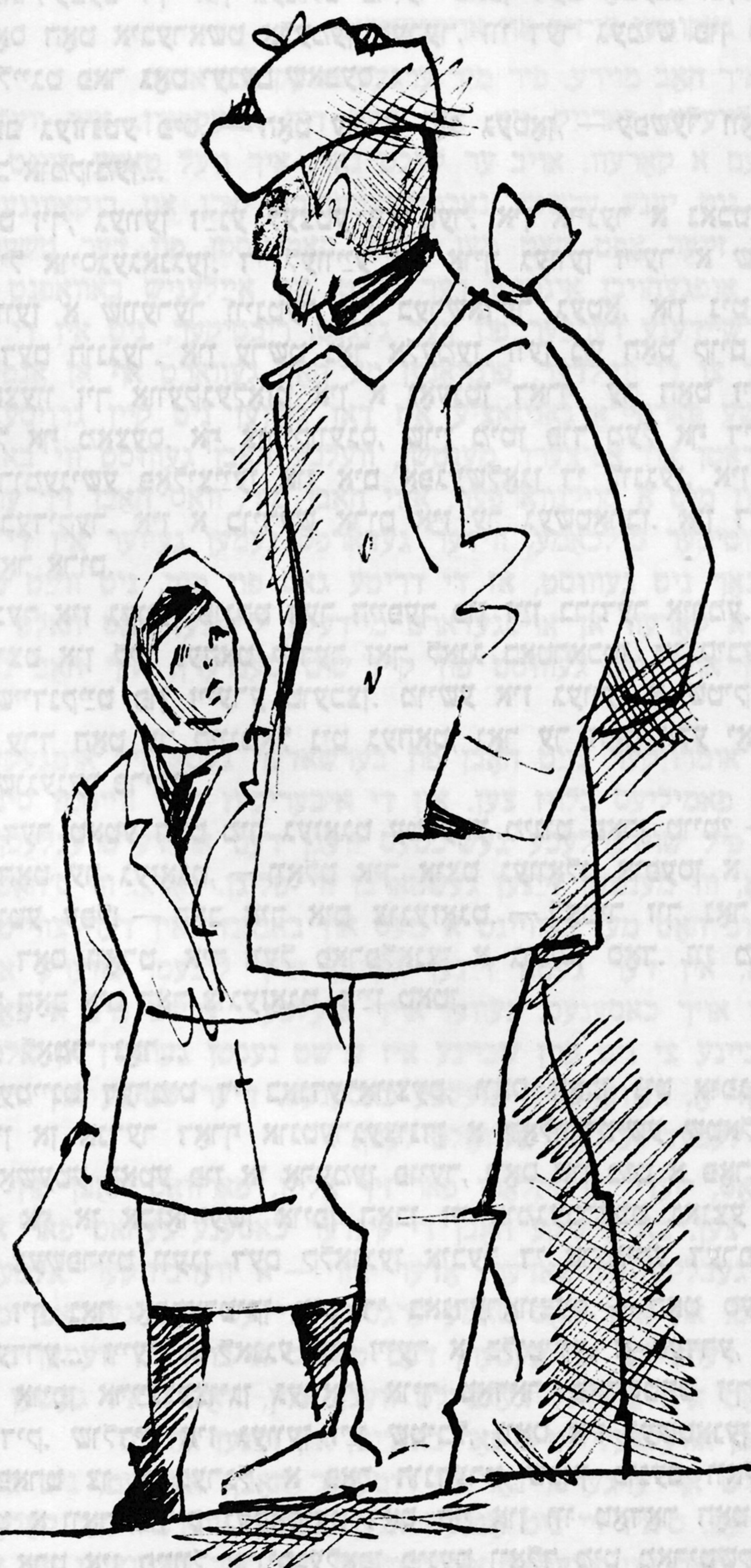
טאדאר האט גלייך דערקענט זיין שטים. ס'איז געווען דאס הארבאטע נישטיקל, אלעקסא פוז-דריאק.

— איך האב געבראכט א צעטעלע, — האט ער ארויסגערעדט, ווי געשעמט זיך.

— פון וועמען א צעטעלע?

— פון אונדזער אטאמאן.

— וואס פאר א שייכעס האב איך צו אייער אטאמאן?

— ס'איז ניט פאר אייך. איר דארפט דאס איבערגעבן דעם פארזיצער פון דאפראט. מארגן באנאכט וועל איך קומען נאך אן ענטפער.

איבערגעגעבן דאס צעטעלע און ניט געסטײעט. און טאדאָר האט שוין דערנאָך ניט געקאָנט איינשלאָפן. ס'האט מיט אים געמאַרדעוועט, ווי אין א קאדאַכעס. ער האט אלץ געטראכט, וויאזוי ארויסדראפען זיך פון אַט דער פארשעלעפעניש און גאַרניט נישט געקאָנט צוטראכטן. און שוין ניט געוויסט, אף וועמען ביזערן זיך: צי אף זיך אליין, צי אף זײַן ביטערן גוירל, וואָס טוט אים אלעמאָל אַפּ א שפיצל און ער מוז... און ער מוז האנדלען קעגן זײַן אייגענעם ווילן. און גיי דערקלער דערנאָך אלעמען, אז ער האט אנדערש ניט געקאָנט, ניט געטאַרט!

גאנצפרי איז ער אוועק אין דאָרפראט א פארומערטער, קוים ארויסגערעדט דעם גוטמאַרגן און מיט אן אראפגעלאָזטן קאַפּ דערלאנגט סענדערן דאָס צעטעלע.

— פון וועמען א צעטעלע? — האט סענדער געפרעגט.
— פונעם אטאמאן זאדירא...

— וואָס זשע, ביסט שוין געוואָרן א פאניבראט מיטן אטאמאן?
ער האט געוויסט, טאדאָר, ער האט געוויסט, אז סענדער וועט אים גלייך אויסווארפן עפעס ענלעכס. און מיט וואָס פארענטפערן זיך?

— וואָס פאר א פאניבראט? — האט טאדאָר ארויסגערעדט מיט טרערן אין די אויגן. — א פע- גירע אף אים. געקומען באנאכט דער האַרבאטע, אַנגעקלאפט אין פענצטער און איבערגעגעבן.

איבערגעלייענט דאָס צעטעלע, איז סענדער אוועק מיט דעם אין שכינעסדיקן צימער, וווּ עס האט זיך געפונען די פארוואלטונג פון קאַלוירט.

— טו אומיסטן א קוק, — האט ער זיך געווענדט צו שושניסקין, — סארא ליבע-בריוועלע דער אטאמאן האט מיר אַנגעשריבן.

אין צעטעלע זײַנען געווען עטלעכע ווערטער.
„פארשיווע זשיד, פארנעם זיך פונדאנען. און נעם מיט מיט זיך די איבעריקע זשידעס! אויב דו ווילסט ניט ליגן אין יאר.“

— ס'איז דער וואַראָנעס קסאוו, — האט שושניסקי ארויסגערעדט א צערודערטער, — אַט דער זאדירע קאַן אליין קיין וואַרט ניט אַנשרייבן. איך ווייס.

טאדאָר האט אַנגעהויבן פארהיקען זיך, ווען ער האט געמוזט איבערגעבן אַלעקסעס ווערטער.

— ער האט געזאָגט, דער האַרבאטע, אז די צווייטע נאכט וועט ער קומען נאך אן ענטפער.

— וואָס זשע זאָלן מיר אים אַפּענטפערן? — האט שושניסקי געפרעגט.

— מיר וועלן פרווון אזוי...

סענדער האט א נעם געטאָן פונעם טיש א פאפירל און אף אים אַנגעשריבן:

„דער יאר איז גרויס, ער וועט סטייען פאר אייך אלעמען, נאָר דו וועסט אינגיכן הענגען אף א היליאקע, טאקע נעבן יענע פיר ווערבעס.“

צעטעלעך אהין, און צעטעלעך אהער. ס'איז געווען זייער א מיעסע שפיל. און ניט איין מאָל איז דאָס סענדערן געוואָרן אזוי דערעסן, אז ער האט געוואָלט אוועק פונדאנען אין עק וועלט. אוועק צו זײַן קאַרעו אין טשערנאָוויץ, נעמען זײַן לייצעלען און אנטלויפן. נאָר... ער האט ניט געקאָנט, ער האט ניט געקאָנט ווערן קיין פאכדן. כּוץ אלעמען, האט ער זיך געפילט א באלכויוו פאר זײַנע דאָרפס- לייט, וועלכע האָבן אים אויסבאהאלטן, ריזיקירנדיק מיטן אייגענעם לעבן. האט ער בא זיך פעסט באשטימט: ער מוז, ער מוז אויסהאלטן אלץ ביזן סאָף, אויב אפילע... וועגן דעם „אפילע“ האט ער זיך געסטארעט ניט טראכטן.

איז אויסגעקומען ווערן א נאווענאדניק, א פאָרזיצער פון דאָרפראט — א נאווענאדניק! יעדע נאכט גענעכטיקט ערגעץ אנדערש. און שטענדיק האט דאָס געדארפט זײַן א סאָד. ס'איז געווען א מאַדנע איבערכאזערונג פון דעם, ווען יעדע וואָך האט מען אים אויסבאהאלטן אף אן אנדער בידעם. זייער א לעפישע און זייער א פארדריסלעכע איבערכאזערונג. דער כילעק איז געווען בלוז אין דעם, וואָס געשלאָפן איז ער ניט אפן בידעם נאָר אין שטוב. און אונטערן קישן איז שטענדיק געלעגן זײַן אַנגעלאָדענער פיסטאַלעט. נאָר קיין רויקע נעכט זײַנען דאָס ניט געווען. ניט פאר אים, ניט פאר די באלעבאטים, וווּ ער האט גענעכטיקט.

א ביסל רויקער האט ער זיך דערפילט, ווען ער איז געבליבן נעכטיקן אין ראיצענטער באם פאָרזיצער פון ראי-אויספירקאם, פיאָדאָר איוואנאָוויטשן. רויקער, געמיטלעכער און זיכערער. פיאָדאָר איוואנאָוויטש האט געקאָנט לינדערן, אמאָל אינגאנצן צעווייען זײַן מאַרעשכוירע, זײַן פארצווייפלונג, ווען אים האט זיך געדוכט, אז עס וועט קיינמאָל ניט נעמען קיין סאָף צו אַט די באנדערישע רע- ציכעס.

פיל זעלטענער איז אים אויסגעקומען זיין אין טשערנאוויץ און זען זיך מיט לייעלען. און שטענדיק איז בא איר געווען איינע און די זעלבע פראגע — ווען וועט איר שוין מאכן א סאך צו די באנדעראוועס?

לייעלע, לייעלע... זי איז טאקע געווען נאך גאר א קינד. כאטש זי איז שוין אלט געווען קימאט פופצן יאר. געוויינט קינדערש, געצאפלט קינדערש און געבענקט נאך סענדערן אויך קינדערש. און סענדער האט שטענדיק זי בארוקט און איינגעשטילט אויך אזוי, ווי מע שטילט איין א קליין קינד. און אוואדע איז דאס געווען ריין קינדערש, ווען נאך אינמיטן ווינטער האט זי פלוצלינג א פרעג געטאן:

— און מאצעס אף פייסער וועסטו מיר ברענגען?
— ווי דען, לייעלע? — האט ער זי געטרייסט. — ווי קאן זיין פייסער אן מאצעס?
די עטלעכע יידישע פאמיליעס, וואס האבן זיך אומגעקערט קיין ווערביווקע, האבן ניט אויס- געהאלטן די דראנגען פון די באנדעראוועס, די אפטע אנפליען אפן דארף און אינגיכן זיך אריי- בערגעקליבן קיין טשערנאוויץ. סענדערס פעטער האט זיך איינגעשפארט.

— איך האב זיי אין דער ערד, די באנדעראוועס, — האט ער געשפאסט און געזידלט זיך. — איך האב דאך צוגעזאגט דיין טאטן פארפלאנצן א סאך. און צוליב וואס בין איך אריינגעטראטן אין קאלוירט? דו קריג נאך פאר מיר א ביקס...

ניט אומזיסט האט מען אים גערופן מוישע דער לאנגער. ער איז געווען מיט א קאפ העכער פון אלע דארפישע מענער. ווער ווייסט, וויאזוי האט ער פארהיט אין געטא דעם פעסטן שפאן און די שטאלטנעקייט. מעגלעך, אז אין דעם האט אים מיטגעהאלפן זיין פויערישע פארהארטעוועטקייט, זיין פיליאריקע צוגעוויינטקייט צו זליוועס און זאווערוכעס, ווער ווייסט... פון איין זאך האט ער דארטן זיך געמוזט אפגעוויינען. גאלן זיך איז דארטן ניט שטענדיק געווען מיט וואס. האט ער זיך אומגעקערט פון דארטן מיט א געדיכטער בארד. זי איז שוין געווען היפש גראוולעך, און ער האט אויסגעזען פיל עלטער, נאך אפגאלן זי האט ער שוין ניט געוואלט.

— מיט דער בארד איז א סאך ווארעמער, — האט ער געשפאסט. — און ביכלאל פילסטו זיך א ביסל זיכערער. אפילע מיין כאנען איז די בארד געפעלן.

די ווערביווקער האבן געשטוינט, צוקוקנדיק, ווי מוישע דער לאנגער שפאנט איבערן דארף מיט א נייעם אוטאמאט אפן רעכטן אקסל. און איינינעם מיט די יונגע כעוורע לערנט ער זיך יעדן פאר- נאכט שיסן.

— מיינסט, איך האב ניט געוויסט, — האט ער דערציילט סענדערן, — אז בערל רעדט איין בעסאד-סוידעס די יונגע כעוורע, מע זאל אנטלויפן? און מיין מיכעלע איז אויך אוועק מיט זיי. דעם עמעס זאגנדיק, ווען ניט מיין כאנע, וואלט איך דאן אויך אוועק. און עפשער ניט נאך איך. און אזוי וואס? מיר ווייסן אפילע ניט, ווו זיין געביין איז אהינגעקומען.

דעם קומענדיקן פריילינג האבן שוין איינינעם פארזיט זייערע פעלדער פערציק קאלוירטניקעס. און אין א כוידעש ארום, ווען עס האט אפגעהילכט די בסורע וועגן דעם ענדגילטיקן זיג איבערן דייטשישן פאשיזם, זיינען צוגעקומען נאך פופציק פאמיליעס. און טאדאר... טאדאר האט זיך נאך אלץ געוואקלט. פראזינע האט אים ניט איינמאל פירגעווארפן, פארוואס ציט ער אזוי מיט דער מעל- דונג, ער האט שוין אזוי אויך א שלעכטן שעם אין דארף. און ס'איז פאשעט א ביזאיען...

— איך ווייס, איך ווייס, — האט טאדאר זיך מוידע געווען, — נאך איך האב מוירע.

— פאר וועמען האסטו מוירע? — האט פראזינע געפרעגט.
— פאר די באנדעראוועס.

— וואס דארפסטו מוירע האבן מערער פון אנדערע?

— אונדזער שטיבל... איך קאן דיר דאס ניט דערקלערן, זיך אליין אויך ניט. נאך אפטמאל טראכט איך... אף וועמעס ערד געפינען מיר זיך? אף דער סאוועטישער צי אף דער באנדעראווישער.

— וואס דיר קאן קומען אין קאפ אריין, — האט פראזינע אים אויסגעמוסערט.
— מעגסט דיר זאגן וואס דו ווילסט. נאך אט דער הארבאטע... ער קומט דאך אלעמאל, ווי צו זיך אהיים. און איך האב מוירע.

האט פראזינע ווי גאר אים געפלעט:

— טוט מען דאס, וואס אנדערע טוען. מע נעמט א ביקס אין דער האנט!

אין דער מינוט האט טאדאר א טראכט געטאן, אז זיין פראזינע איז אין פיל זאכן ענדלעך אף איר מירטשען. ס'איז נאך א גליק, וואס זי איז אין די פריערדיקע צייטן ניט געווארן קיין אונטער- ערדלערן.

— וואס זשע ווילסטו, — האט ער איר דערווידערט, — זיי זאלן אין איינער א נאכט אונדז אונטערצינדן?

— גאט וועט אונדז אפהיטן!

האָט שוין טאָדאָר אָפגעענטפערט ביזלעך:
— דו מיט דיין גאָט. מיר האָבן שוין געזען, ווי ער היט אָפ.
ענדלעך האָט טאָדאָר זיך אָנגענומען מיט מוט:
— קום, פראַזינע, — האָט ער א זאָג געטאָן צו איר אין איינעם א גאנצפריי. — לאָמיר אוועק-
טראָגן די מעלדונג.
— וואָס דארפסטו מיך האָבן? ס'איז אזא שווערע מאסע, די מעלדונג?
ס'איז געווען א שפאס, נאָר זייער א גוטער, פול מיט פרייד.
— נו, דו ביסט דאָך בא זיי... זיי האלטן דייך... נו, ווי פארשטייסטו ניט?
פראַזינע האָט גראַד יא פארשטאנען, זי האָט דערביי בלוין א זיפן געטאָן.
— ער, ווען מירטשע זאָל געווען דערלעבן...
דערנאָך האָבן זיי ביידע זיך פארפוצט, ווי זונטיק אין קלויסטער אריין, און אוועק אפן קאָל-
ווירטישן הויף.
— אין א גוטער שאַ! — האָט מיכילאַ סושינסקי זיי פייערלעך באגריסט. — און וואָס קלייבסטו
זיך טאָן אין קאָלוירט?
— דאָס, וואָס אלע. אקערן און זייען.
— וועגן דעם וועלן מיר א טראכט טאָן. דעריקער איז דאָס, וואָס דו האָסט זיך ענדלעך בא-
טראכט.
— איך בין קיינמאל ניט געווען קעגן, — טאָדאָר האָט דערביי זיך שטארק פארהוסט. — נאָר
א מענטש... און איך האָב מוירע געהאט. איך האָב איצט אויך מוירע.
— נו, אויב לעבן די גאנצע צייט אין שרעק... אָט דאָס ווילן זיי דאָך, די באנדעראַוועס...
אין א פאָר טעג ארום האָט דער האַרבאטע געבראכט א ניי צעטעלע אדרעסירט ביידן — סענ-
דערן און מיכילען. „איילט זיך ניט אזוי מיט דער קאָלעקטיוויזאציע. וואָס יאָגט איר אזוי אנטקעגן
אייער טויט?“
— ווי געפעלט עס דיר? — האָט סענדער זיך אָנגערופן צו סושינסקי.
מיכילאַ איז געזעסן אן אויסגעמאטערטער פון פיל שלאָפלאָזע נעכט, פון די ארומיאַגענישן
פון גאנצפריי ביז פארנאכט איבערן דאָרף און איבער די פעלדער. און די פעלדער אליין? זיי זיינען
דערווייל געבליבן צעוואָרפן און אָפגעזונדערט מיט אלטע מעזשעס און יונגע וועלדער, מיט פיל
בארג-ארופן און בארג-אראַפן. און פערד זיינען געווען ווייניק, די פלוגן, באַראַנעס און זייעלקעס, אלטע
שיורע-קיילים. און מע האָט געדארפט האָבן כאַטש וועלכע-ניט איז שטאלן — פאר די פערד, פאר די
קעלבלעך, פאר די שאַף. אלץ איז געווען נאָך רוי, אלץ אומגעוויינלעך, און אים האָבן געשראָקן ניט
אזוי די צעטעלעך פון די באנדעראַוועס, ווי דער קאָלוירט אליין. וואָס גרעסער ער צעוואַקסט זיך,
אלץ גרעסער זיינען די נויטן. וואָס מערער ער וואַקסט, אלץ מערער פעלט אים. און די מענטשן
אליין? זיי באלאָגערן אים יעדן טאָג מיט אַן א שיר פראַגן, אַף וועלכע ער קאָן ניט ענטפערן.
— איך וועל דיר זאָגן דעם עמעס, — האָט מיכילאַ אָפגעענטפערט. — מיר געפעלט דאָס
דאפקע ניט.
— מע דארף פארשטארקן די וואך, בעטן אין ראַיאָן נאָך א ביסל געווער, און אריינציען נאָך
עטלעכע כעוורע אין אַטריאד, — האָט סענדער ארויסגעלייגט זיין פלאַן.
נאָר שטאלן, שטאלן... וואָס טראכט מען צו, זיי זאָלן וואָס גיכער אויסגעבויט ווערן? אין פיל
דערפער און אויך אין ווערביווקע האָט מען באשטימט קאָלעקטיוויזירן די סטאָדאַלעס. פון זיי וועט
מען קאָנען גיך אופשטעלן די ווענט פאר די שטאלן און עס וועט אויך זיין מיט וואָס צודעקן. דעם
אויסלעס איז שווער געווען זיך געזעגענען מיט די סטאָדאַלעס. נאָר מע האָט געמוזט. נאָר ווען מע
איז געקומען צו טאָדאָר...
אלץ, וואָס טאָדאָר האָט פארמאָגט, — א פערד און א וואָגן, א פלוג און א פאָר באַראַנעס,
א זייעלקע און א ווייעלקע, און אפילע די יונגע טעלעצע האָט ער אוועקגעפירט אין קאָלוירט. נאָר
ווען עס איז געקומען צו דער סטאָדאַלע, האָט ער זיך איינגעשפארט — איינמאל ניין, די סטאָדאַלע
וועט ער ניט אוועקגעבן.
— א מאָדנער מענטש, אָט דער טאָדאָר, — האָט סושינסקי זיך פארקלאָגט.
זיי זיינען געזעסן אינעם ניט-גרויסן צימערל פונעם דאָרפראט, און סושינסקי האָט זיך געקלאָגט
פאר סענדערן:
— א מאָדנער מענטש. איך הייב אים ניט אָן פארשטיין. צי דען דרייען אים אָן אזוי די באנ-
דעראַוועס? עפשער וועסטו זיך דורכשמועסן מיט אים?
גענומען מיט זיך א פאָר מייסטערס, זיי זאָלן גלייך אַפּטאָן דאָס שטיקל ארבעט, איז סענדער
מיט פולער זיכערקייט אוועק צו טאָדאָרן. ער וועט זיך שוין מיט אים דורכשמועסן אזוי, אז ער וועט

קיין אנדער בריירע ניט האבן. ער האט אויך געהאפט, אז פראזינע וועט אים מיטהעלפן. נאך טאג דאך — ווידער דאס זעלבע:

— אלץ יא, נאך ניט די סטאדאלע... איך קאן ניט.

— זאג אים דו עפעס, פראזינע, דו ביסט דאך...

נאך פראזינע איז דאס מאל געווען יאדאכעס מיט איר מאן. דערפון איז סענדער געווען נאך מערער דערשטוינט.

— מע טאג ניט, — האט פראזינע געמאלדן נאך מער קאטעגאריש.

— אבער פארוואס? — איז סענדער געווארן אומגעוויינלעך שטרענג. — פארוואס קאנט איר

ניט און פארוואס טארט איר ניט?

— קום אוועק א ביסל אין א זייט, — האט טאדאר אפגעענטפערט גאנץ רויק, — וועל איך

דיר דערקלערן.

ער האט אים אוועקגעפירט אונטער דער סטאדאלע, עטלעכע מאל ארומגעקוקט זיך, צי ס'איז

ניטא דערביי קיין זיטיקער, און אנגעהויבן טאקע אזוי, ווי מע גיט איבער א גרויסן סאד:

— איין זאך בעט איך דיר, סידאר יערמאליעוויטש. דאס, וואס איך וועל דיר זאגן, זאל בלייבן

צווישן אונדז. איך האב שטארק מוירע. ווייסט דאך, די באנדעראוועס... זיי וועלן מיר דערפאר אומ-

ברענגען...

און אויסדערציילט אלץ, וואס איז געשען יענע נאכט, ווען מע האט ארויסגעטריבן די ווער-

ביוקער יידן און אויסגערעכנט ביז דער מינדסטער קלייניקייט אלץ, וואס זיי האבן איינגעם מיט

בערלען און פרומען אריבערגעטראגן און פארבאהאלטן אין דער סטאדאלע. אפילע וועגן דעם קעס-

טעלע, וועגן וועלכן בערל האט געזאגט, אז אין דעם ליגט דאס ביסל יערושע-צירונג, כאטש וואס

ליגט דארטן, ווייסט ער ניט. ליגט אלץ ווי געווען, און ער ווארט, עפשער וועט פיוול זיך א יאווע

טאן. ס'איז דאך אלץ זינס.

— אזא געשיכטע...

זיי זיינען געשטאנען איינער קעגן אנדערן, צום ערשטן מאל אזוי נאענט, צום ערשטן מאל

דורכגעדרונגען מיט פיל אזעלכן, וועגן וואס עס האט זיך געוואלט רעדן אן א שיר, אויסדערציילן

איינער פארן אנדערן פיל אנגעווייטיקטס.

— אזא געשיכטע, — האט סענדער בלויז איבערגעכאזערט, אן איבעראשטער פון דער אומ-

דערווארטער אנטדעקונג.

ענדלעך, האט טאדאר באקומען א מעגלעכקייט אויסרעדן זיך דאס הארץ און אראפנעמען פון

זיך דעם שענדלעכן כשאד.

— און פארוואס, מיינסטו, האב איך דיר דאן אזוי געשלאגן? איך האב דאך געזען, ווי אט די

פארשיווע וואראנע שפרינגט ארום מיט די אויגן פון איינעם צום אנדערן. און זאלסט געווען זען,

ווי ער האט מיר מאמעש דורכגעשטאכן מיט זיין בליק. און בא מיר אין דער סטאדאלע — אזא

באמבע. פרעג בא פראזינען. וויפל געזונט דאס האט מיר אפגעקאסט. זי האט דאך א וואך צייט ניט

גערעדט מיט מיר.

אן אופגערודערטער, ביז גאר אן אופגערעגטער, האט סענדער ארומגעכאפט טאדארן און פעסט

א טרייסל געטאן.

— אוי, טיפעש איינער! טיפעש איינער, וואס זשע האסטו די גאנצע צייט געשוויגן?

— איך האב מוירע געהאט. איך האב איצט אויך מוירע. ווייסט דאך, מיין כאטע איז צווישן

צוויי וועלטן. און אט דער הארבאטע, דער רוער זאל אים נעמען... זיך זאנאדיעט צו מיר מיט די

צעטעלעך.

— האב קיין מוירע ניט, — האט סענדער אים בארויקט. — דיין סטאדאלע וועט קיינער ניט

טשעפען, און איך וועל קיינעם ניט דערציילן.

נאך שווינסקין האט ער דאך דערציילט.

— גיי ווייס, — האט מיכילא געשטוינט ניט ווייניקער. — מע קאן קיינמאל ניט אריינקריכן

צו א מענטשן אין דער נעשאמע. אט האסטו דיר טאדארן.

פון יענעם טאג האבן זיך עס אנגעהויבן נייע באציונגען צווישן סענדערן און טאדארן, פריינט

לעכע און צוטרוילעכע. באציונגען, וועלכע דויערן ניט איין צענדליק יאר. און וואקסן פון יאר צו

יאר אריבער אין קרווישער טריישאפט און איבערגעבנקייט, דאס, וואס האט מיר ניט אפגעהערט

כידעשן אלעמאל ביים זייערע באגעגענישן.

איך בין ניט איינמאל אריינגעקומען אין אט דער סטאדאלע — די איינציקע סטאדאלע אין גאנץ

ווערביווקע. אפטמאל האב איך אריינגעקוקט אהין דורך די אפענע טויערן, אזעלכע ברייטע, אז מע

האט געקאנט אריינפארן אהין מיט א וואגן. קיין וואגן איז שוין בא טאדארן ניט געווען, בלויז אן

אלטער, היפש איבערגעטריקנטער שליטן. געווען אין דער סטאדאלע אויך אנדערע רעשטלעך פונעם פויערישן רעמאנענט: א הילצערנע באראנע, א פאר גרויסע זיפן, צוויי קאסעס, ווילעס און גראבלעס. איך האב ניט פארשטאנען, צוליב וואס דארף ער אט די סטאדאלע און אט די אלע אומנוצלעכע זאכן. איך האב זיך נאך מערער געווינדערט, ווען מיר האבן אראפגעטראגן פון יענעם בערגל דאס שוין אויסגעטריקנטע היי. מיר האבן עס דארטן קוים איינגעמאסטעט. און ערשט איצט האב איך זיך דערוויסט וועגן דעם סאד, וואס די סטאדאלע האט פארהיט אין זיך אזוי פיל יארן.

— און אלץ איז נאך דארטן ביז איצט? — האב איך געפרעגט.

— און צוליב וואס, מיינט איר, האלט איך דארטן דעם שליטן און פיל אנדערע אומנוצלעכ-

קייטן?

ס'איז געווען א שטילער, זומערדיקער אונט, ווען עס דוכט זיך, אז די ארומיקע בערג האבן זיך צונויפגערוקט און אויסגעצויגן זיך, ווי שווארצע ווענט ביזן הימל. און דער הימל אליין... ער איז אומגעוויינלעך שווארץ און אומגעוויינלעך גלאנציק... און עס פינקלען איינס צום אנדערן די געדיכט אנגעזעצטע שטערן. טאדאר מיט פראזינען זיצן אפן פריזבעלע, איך מיט דער פרוי אף א נידעריק בענקעלע, און מע קאן מיינען, אז מיר אלע זיינען פארנומען מיט איין זאך: מיר סטארען זיך וואס שטארקער אנעטעמען מיט דער פארשיקערנדיקער דופטיקייט, וואס עס האבן אויסגעדאמפט פארן טאג די רויזן און די פלאקסן, די געארגינען און די טולפאנען. דער אלטער נוסנבוים, וואס שטייט א ביסל אין א זייט, גיט צו א ביסל פון יענער טערפקייט, מיט וועלכן עס זיינען פול די נאך גרינע ניס. נאך איך האב זיך אנגעשטויסן, אז טאדאר און פראזינע זיינען איצט זייער ווייט פונעם היינטיקן אונט און פון זיין איצטיקער דופטיקייט. פראזינעס אויגן האבן ארויסגעקוקט אין דער נאכט פול מיט טרערן, און טאדאר איז געזעסן א פארטרויערטער, ווי אן איבערגעמאטערטער פון די אופגע-שווימענע זיכרוינעס.

— איצט זייט איר דער דריטער, וואס ווייסט וועגן דעם סאד, — האט ער שטיל ארויסגע-

רעדט. — און איך בעט אייך זייער, איר זאלט קיינעם ניט דערציילן וועגן דעם ביז...

— ביז ווען? — האט זיך בא מיר ארויסגעכאפט.

— מיר ווארטן... מיר ווארטן אף פייוולען. עס קאן דאך ניט זיין, ער זאל זיך ניט א יאווע

טאן...

— און אף אנדזער מאריטשקען ווארטן מיר... — האט פראזינע ארויסגערעדט, שטילנדיק די

טרערן.

— אזויפיל יארן?..

— דאס גאנצע לעבן, דאס גאנצע לעבן וועלן מיר ווארטן!..

פראזינע האט דאס ארויסגערעדט מיט אזא אקשאנעס, מיט אזא פעסטקייט און מיט אזא זי-

כערקייט, גלייך זי האט גענומען בא דער וועלט א מאשקן, און זי מוז, זי מוז, די וועלט.

— די וועלט איז גרויס, — האט טאדאר ארויסגערעדט מיט דער זעלבער אקשאנעס. — און

אלעמאל גיט זיך א יאווע פון עק וועלט אזא, וועמען מע האט שוין לאנג פארגעסן. און מיר... מיר

האבן דאך ניט פארגעסן!

11

א גאנצע נאכט זיינען מיכיללא און סענדער ארומגעגאנגען פון איין פאסטן צום צווייטן, פון איין באהעלטעניש צו דער צווייטער. אמאל ביידע איינינעם, אמאל יעדערער באזונדער און ווידער זיך צונויפגעקומען. די נאכט איז געווען א שפעט-הארבסטיקע. דער נעפל איז געווארן וואס א מאל געדיכטער, פארדעקט מיט זיך דעם הימל, און איינגעהילט דעם ארום אין א טונקעלן און פיכטן אומרו. דער אומרו איז געקומען פונעם נאענטן וואלד, פון די ארומיקע בערג, פונדאנען מע האט יעדע מינוט געקאנט ווארטן אף אן אנפלי פון א באנדערישער באנדע.

די לעצטע צייט האבן די באנדעראוועס געבושעוועט נאך מער צעיושעט, מער אכזאריעסדיק, מיט יענער זינלאזיקייט און העפקיירעס, וואס זיינען געקומען פון אלץ וואקסנדיקער פארצווייפלונג און פארורטיילטקייט, פונעם פארשטאנד, אז זייערע פארברעכערישע מייסן וועלן גארנישט ניט ענדערן.

עס זיינען שוין דורך אריבער צוויי נאכמילכאמעדיקע יארן, אין אלע דערפער זיינען אופגעקור מען קאלוירטן און די צאל קאלוירטניקעס האט געהאלטן אין איין וואקסן. ניט לאנג איז פארעפנט לעכט געווארן אן אוקאז פון פרעזידיום פונעם אויבער-סאוועט וועגן אן אמניסטיע פאר די, וועלכע

וועלן זיך פרייוויליק מעלדן אין די געהעריקע ארגאנען, אפגעבן דאס געווער און אפזאגן זיך פון זייער קאנטר-רעוואלוציאנערער טעטיקייט. אייניקע פון יענע, וועמען מע האט פארנארט אין די באנדעס, האבן באציטנס זיך באנוצט מיט דעם אוקאז און באוויזן ארויס פון די וועלדער. אנדערע, וואס האבן זיך געקליבן דאס טאן, אדער מע האט זיי כוושעד געווען אין דעם, זיינען אף אן אכזא-ריעסדיקן אויפן אומגעבראכט געווארן, קעדיי די איבעריקע זאלן ניט וואגן אפילע טראכטן וועגן דעם. געוויס איז דאס געווען די סיבע פון אט דער צעיושעטקייט: דערשלאגן זיך, אז בא אלעמען זאלן די הענט זיין איינגעטונקען אין בלוט. איז אוועק א סעדרע פון שוידערלעכע סרייפעס און האריגעס.

טאדאר און פראזינע האבן אפגעלעבט א יאר אין הוילע שרעק. זיי האבן זיך געפילט זייער איינזאם און אומבאשיצט, און יעדער נאכט געווארט אף אן אומגליק.

— גיט מיר אויך א ביקס, — האט טאדאר זיך געבעטן בא סענדערן. — איך ווארט דאך יעדער נאכט אף געסט.

— האב קיין מוירע ניט, — האט סענדער אים בארויקט. — דיין שטוב ווערט פעסט באוואכט. און אנדזערע כעוורע באמערקן שטענדיק, ווען דער הארבאטע קלאפט אן צו דיר אין פענצטער. — פארוואס זשע נעמט איר אים ניט?

— ווער דארף אים האבן? ער וועט אונדז נאך צוניץ קומען. פאר די פאר יאר איז אין ווערביווקע אויסגעוואקסן אן עמעסדיק פיצוכט-שטעטל: א פערד-שטאל, צוויי שטאלן פאר די קי און קעלבלעך, א כאזער-שטאל און א קאשארע פאר די שאף. און דער סאד, וואס מע האט פארפלאנצט פאריקן הארבסט, האט זיך זייער גוט אָנגענומען. ס'איז געווען וואס אפצוהיטן.

און לייפלע, סענדערס קאלע, איז שוין אלט געווארן זיבעצן יאר... א גאנצע נאכט זיינען זיי ארומגעגאנגען פון איין פאסטן צום צווייטן, אלעמאל זיך פאנאנדער-געגאנגען אין פארשיידענע ריכטונגען און דערנאך ווידער זיך צונויפגעקומען, געכאפט א קורצן שמועס און ווידער זיך פאנאנדערגעגאנגען.

פאר מיכילא סושינסקין האט יענע נאכט זיך געצויגן אומדערטרעגלעך לאנג. ער האט ניט געקאנט בייקומען אין זיך דעם אומגעדולד, דעם פלאטער און א ביסל אויך די שרעק. באגינען האט ער געדארפט פארן אין ראיאן, אף דער זיצונג פון דער ביורא פונעם ראיקאם, אף וועלכער מע האט געדארפט באהאנדלען זיין מעלדונג וועגן אופנעמען אים אלס קאנדידאט פון פארטיי. ווען זיי זיינען צום וויפלען מאל זיך צונויפגעקומען, האט ער געפרעגט בא סענדערן:

— ווי מיינסטו, סידאר יערמאל'עוויטש, מע וועט מיך אופנעמען? — פארוואס צווייפלסטו אין דעם?

— איך ווייס ניט. נאר איך שטעל זיך פאר. א קאמוניסט דאס איז אזא מענטש... אט, ווי מירטשע איז געווען.

— מירטשע... — האט סענדער איבערגעכאזערט. — ניט אלע קאנען זיין אזעלכע, ווי מירטשע. אט, איך, אשטייגער, פונדעסטוועגן האט מירטשע מיך רעקאמענדירט אין פארטיי. און מע האט מיך גלייך אופגענומען. א כוידעש פאר דער מילכאמע.

— ווילסטו זאגן, אז לויט דיין רעקאמענדאציע וועט מען מיך אויך גלייך אופנעמען? — איך מיינ עפעס אנדערש, איך מיינ דעם, וועמען מע רעקאמענדירט.

— וואס בין איך? א פאשעטער הוצול. — עפשער טאקע דערפאר...

— ביסט עפשער גערעכט. אט... מיטן הארצן נעם איך אוף און פארשטיי אלץ. נאר די גע-דאנקען זיינען בא מיר א ביסל צוגעטעמפט. כ'האב א פאר מאל דורכגעלייגענט דעם סטאטוט און די פראגראם פון דער פארטיי. נאר זאל מען מיך פרעגן וועגן דעם אף דער ביורא פון ראיקאם, וועל איך ניט קאנען ענטפערן. אט, וואס איז דאס פאר א פראגראם-מינימום און פראגראם-מאקסימום? — וואס דארפן מיר קלערן וועגן אזעלכע זאכן? דעריקער, מיר זאלן וויסן, וואס מיר האבן צו טאן. אט, אשטייגער, וואס איז איצט אנדזער פראגראם-מינימום, דאס סאמע ערשטראנגיקסטע? מיכילא האט א זיפץ געטאן.

— אוי, ווי עס ליגט מיר אין די ביינער אט דער מינימום. מיר זאלן, ענדלעך, פאטער ווערן פון די באנדעראוועס און קאנען רויק זיך אויסשלאפן.

— פון די באנדעראוועס, מיינ איך, וועלן מיר אינגיכן פאטער ווערן, — האט סענדער ווי פארזיכערט אים. — נאר צי וועלן מיר קאנען רויק שלאפן, דאס ווייס איך ניט. מע וועט דאך דארפן זיך נעמען פאר דער פראגראם-מאקסימום.

פון סענדערס דערקלערונגען איז סושינסקין ניט געווארן ניט קלארער און ניט גרינגער. — אבער דו וועסט פארן מיט מיר? — האט ער געפרעגט. — וועט זיין א ביסל היימלעכער.

— אומבאדינגט. סייזוי האָב איך די טעג זיך געקליבן פֿאַרן אין ראיאָן.
באגניען, ווען די געפאר פון אן אַרדנטלעכן אָנפֿלי פון די באנדער־אָוצעס איז דורך, האָבן זיי
איינגעשפּאַנט די בעדארקע, וועלכע בערל האָט נאָך צונויפגעשטיקעוועט פון פארשיידענעם ברוכ־
ווארג, וואָס האָט זיך געוואלגערט אפן הויף פון דער מעשוגענער פריצע, און דערמאָנט דערביי
בערלען מיט א גוט וואָרט.

— אַך, ווי ער פּעלט איצט אונדז אויס, בערל, — האָט סושינסקי ארויסגערעדט, צופראווענדיק
אפן פערד דעם כאָמוט.

אַלענע האָט געוויסט, נאָך וואָס זיי פֿאַרן היינט אין ראיאָן און צוגעגרייט א גאנץ רייכן, קימאט
א יאָמטעוודיקן פרישטיק.

— עפּשער אייך דערלאנגען צו קויסעלעך? — האָט זי געפרעגט.
— דערנאָך, — האָט סושינסקי א ווונק געטאָן צו סענדערן. — אין אַוונט, ווען מיר וועלן זיך
אומקערן.

צום ראיאָנישן צענטער איז געווען א ביסל מערער פון דרייסיק קילאָמעטער, און איילן זיך האָט
מען ניט געדארפט. די זיצונג איז געווען געמאָלדן אַף דריי אזיגער באַטאָג. זיינען זיי געפֿאַרן
פאמעלעך. דער שפּעט־הארבסטיקער טאָג האָט זיך אויך ניט געײַלט. די זון האָט זיך פּוילבלעך אופֿ-
געהויבן פונעם הימל־ראנד און באַשיינט די ערד מיט א ווייכער און ווייטלעכער שיין. דער הימל איז
געווען ריין, ווי א צוגעקערטער. נאָר דער נעפֿל, וואָס איז געשווומען איבער דער ערד, האָט ווי
געשפּילט מיט זיי אין בלענדעניש. אַט זיינען זיי אריינגעפֿאַרן אין א ליכטיקן פאס, וווּ די זון האָט
אומגעשטערט באַשטראַלט די ערד און געמאכט די לופט זויכער און דורכזיכטיק, און אַט זיינען זיי
אריינגעפֿאַרן אין א געדיכטן נעפֿל, ווען דער גאנצער ארום האָט אויסגעזען ביינהאשמאָשעסדיק
גרוילעך. און דער נעפֿל אליין... ער האָט אַלעמאָל ווי איבערגעטאָן זיך און באוויזן זיך פאר זיי אַט
אין גרינעם און אַט אין געלן. און אמאָל גאָר אזוי: אנטקעגן זיי האָט זיך באוויזן א נעפֿל אן איבער-
געפארבטער אין פארשיידענע פארבן, מיט וועלכע עס זיינען פול די הארבסטיקע פּעלדער.

א צייט זיינען זיי געפֿאַרן שווינגנדיק, ווי ניט געוואָלט צעשטערן די אויסטערלישע שפּיל פון
פארבן, דאָס פארכאפנדיקע געיעג פון זוניקן און נעפֿלדיקן. דערנאָך, ווי אַנגעזעטיקט זיך מיט אַט
דער שפּיל, האָט סושינסקי ארויסגערעדט:

— אַט... וויפֿל מאָל האָב איך שוין געזען אזעלכע הארבסטיקע טעג. און אַלעמאָל... איך קאָן
זיך פאַשעט ניט אַנכידעשן...

— עפּעס ביסטו היינט... — האָט סענדער א שפּאַס געטאָן.

— אַט דאָס וויל איך טאקע זאָגן. כאָטש... מיר איז דאָס שווער צו דערקלערן אפּילע זיך
אליין. נו, וואָס איז אזוינס א פויער? ווי דאָס יאָר אליין. ער דרייט זיך איינינעם מיט דער ערד.
מיטן פּרילינג און מיטן זומער, מיטן הארבסט און מיטן ווינטער. און האָט אפּילע ניט קיין צייט א
טראכט טאָן, ווער ער איז און צוליב וואָס לעבט ער אַף דער וועלט. גלייך אזוי איז אַלץ באַשאפן
געוואָרן, און ער אליין איז ניט מערער, ווי א שטיקל צולאָג צו דער ערד. און אַט היינט... אַט דאָס
פאָר איך און טראכט. א גאנצע נאכט האָב איך געטראכט! איך פיל זיך ווי איך וואָלט איצט אריינג-
געפֿאַרן אין אן אנדער צייט, וואָס קאָן זיך ניט איינמאַסטען אין די פיר צייטן פון יאָר. און איך
אליין... איך ווייס נאָך אליין ניט... נאָר איך בין שוין ניט דער, וואָס נעכטן. שוין גאָר אן אנדערער.
— דו ביסט שוין לאנג אן אנדערער, — האָט סענדער אים אַפּגעענטפּערט, איינקוקנדיק זיך אין
דעם אנטקעגניאָגנדיקן נעפֿל. — און דאָס, וואָס וועט היינט געשען, איז בלויז א באַשטעטיקונג פון
אַט דער איבעראנדערשונג.

— ווען, ווען בין איך עס געוואָרן אן אנדערער?
— איז דער מינוט, ווען דו האָסט אראַפּגענומען פון זיך דעם קעפטאר און מיך צוגעדעקט.
— נו, יענץ איז געווען עפּעס אנדערש.

— גאנץ מעגלעך. נאָר דאָך איז דאן געשען דאָס סאַמע וויכטיקסטע. ווען דער מענטש איז
גיווער די אייגענע שרעק, ווען באַם מענטשן דערוועקט זיך א געפּיל, אין וועלכן ער אליין האָט
ניט כּוּישעד געווען, און דאָס צווינגט אים ריזיקירן מיטן לעבן, פארפּעסטיקט אין זיך אַט דעם געפּיל,
האנדלען לויט דעם רוף פון מענטשלעכן געוויסן. פון דעם הייבט זיך עס אָן. און אויב גוט א
טראכט טאָן, איז ניט היינט, נאָר אין יענער מינוט ביסטו געוואָרן א פארטייער. און וועלדיק דו האָסט
מיר דערציילט, האָט מען אין צענטער אויך אזוי אַפּגעשאצט יענע מינוט.

— זע נאָר, זע נאָר! — האָט סושינסקי זיך געכידעשעט. — שוין וויפֿל צייט ווי מיר ארבעטן
איינינעם, און איך האָב גאַרנישט ניט געוויסט, אז דו קאָנסט אזוי שיין רעדן. ווי קומט עס צו דיר?
— עס איז געקומען פון די קלעפּ, וואָס איך האָב געכאַפט פון די סיגוראַנצע־לייט. פון די
שלאָפֿלאָזע נעכט, ווען איך בין געלעגן אין געהאַקטע ווונדן, אין הוילע ווייטיקן, און געטראכט.
כּ'האָב געהאַט גענוג צייט אַף צו טראכטן. און אויך דאן, ווען איך בין געלעגן בא דיר אפן בוידעם

און אף פיל אנדערע בוידעמס. טאקע דאן האב איך געטראכט וועגן דעם, וואס דו האסט נאָרוואָס געזאָגט: צוליב וואָס לעבט א מענטש אף דער וועלט? און איך האב אויך געהאט א מעגלעכקייט אָפּשאַצן דאָס, ווען דער פויער הערט און זיך פילן בלוז ווי א צולאָג צו דער ערד, און הייבט אָן דענקען. און אויך אופירן זיך, ווי אן עכטער מענטש.

— א שאַד, א שאַד... — האָט שושינסקי א זיפן געטאָן.

— וואָס איז דיר א שאַד?

— וואָס פאר אריבער צוויי יאָר האָבן מיר ניט געפונען קיין צייט, מיר זאָלן אויף... זיך דורכ- שמועסן א ביסל וועגן וועלט-זאכן, מיר זאָלן אליין באנעמען א ביסל טיפער דאָס, מיט וואָס מיר זינען אזוי פאריאָגט די טעג מיט די נעכט.

— אין דעם גייט עס דאָך, וואָס פאריאָגט... אזויפיל דיגעס זיך אָנגעוואלגערט אף אונדז. נאָר נישקאַשע, עס וועלן אינגיכן קומען בעסערע צייטן.

— אוי, ווי עס ווילט זיך דערלעבן, סינאָק.

פאר דער גאנצער צייט נאָך דעם, ווי סענדער איז געקומען צו-זיך בא אים אפן בוידעם און מיכילאָ, אן אפגערודערטער און א דערפרייטער, האָט אים אזוי צארט אָנגערופן — סינאָק, זונעניו, — האָט ער מערער זיך ניט באנוצט מיט דעם וואָרט, פארשטייענדיק, צי פילנדיק, אן מיט אזעלכע ווערטער טאָר מען זיך ניט וואַרפן. זיי ווערן וואַכעדיק, פארלירן זייער טאם און זייער באדייט. און דאָס, וואָס ער האָט אים איצט ווידער אָנגערופן אזוי צערטלעך, האָט סענדער אפגענומען ווי א סימען פון זיין אומגעהייערער אפגערודערטקייט. ער האָט איבערגענומען בא שושינסקי די לייצעס, הויך א פאָכע געטאָן צום פערד און פריילעך זיך אָנגערופן:

— נו, באטיא, לאַמיר פאָרן א ביסל גיכער אנטקעגן דער נייער צייט!

אף דער זיצונג פון ביוראָ איז אלץ אדורך גלאַטיק. קיין איבעריקע פראַגן האָט מען שושינסקי ניט געשטעלט. בלוז זיך דורכגעשמועסט א ביסל וועגן די קאָלוירטישע איניאַנים. וועגן זיי האָט שושינסקי געקאָנט רעדן א גאנצן טאָג. דערנאָך האָט דער נאטשאַלניק פון דער ראיאָנישער מיליציע א פרעג געטאָן:

— און ווען קלערט איר פאָטער ווערן פון די באנדעראָוועס?

— וועגן דעם טרוימען מיר די גאנצע צייט. זיי ליגן אונדז אין די ביינער.

— טרוימען איז ווייניק, — האָט באמערקט דער נאטשאַלניק. — מע דארף עפעס טאָן.

— אדעראַבע, — האָט סענדער גענומען א וואָרט, — גיט אן איינע און העלפט אונדז מיט.

— ס'איז געקומען א צייט... — דאָס האָט שוין גערעדט דער סעקרעטאר פון ראיקאָם. — ווער

עס וויל ניט פרייוויליק אוועקלייגן דאָס געווער, דארף מען צווינגען.

מיט דעם האָט זיך געענדיקט דער שמועס אף דער זיצונג פון ביוראָ. שושינסקי איז געווען צופרידן, וואָס מע האָט אים ניט געשטעלט קיין פראַגן וועגן דעם סטאטוט און דער פראַגראַם פון דער פארטיי, אף וועלכע אים וואָלט שווער געווען צו ענטפערן. דער סעקרעטאר פון ראיקאָם האָט זיך אפגעהויבן פון זיין בענקל, באגריסט אים, פעסט געדריקט די האנט און זיך אָנגערופן:

— און איצט גייט אריין אין דיסקאָנט-אָפטייל, וועט מען אייך אויסשרייבן דעם קאנדידאטן- בילעט.

ביידע, מיכילאָ און סענדער, זינען ארויס פון ראיקאָם באפליגלטע און אפגעמונטערטע דער- מיט, וואָס איצט וועט מען זיך נעמען פאר די באנדעראָוועס גאָר אנדערש און מע וועט אינגיכן מאכן א סאָף צו זיי. סענדער האָט ארומגענומען מיכילאָ און פעסט א טרייסל געטאָן די פלייצעס.

— דו ווייסט, — האָט ער ארויסגערעדט פייערלעך. — בא מיר איז היינט א צווייענדיקער יאָמ- טעוו. דאָס, וואָס דו ביסט געוואָרן א פארטייער, און דאָס, וואָס מע האָט אין ראיקאָם צוגעזאָגט. — ריכטיק. וועלן מיר דאן ווידער פאריכטן דיין שטוב און דו וועסט אראַפברענגען דיין קאלע. דער קורצער הארבסטיקער טאָג האָט געגויסעט. די זון, וואָס איז גאנצפרי אזוי פויל אפגע- גאנגען, האָט אין איילעניש זיך אראַפגעלאָזט צום מיירעווראנד. דעם גאנצן ארום האָט פארציגן א שיטערער נעפל.

שושינסקי האָט צום וויפלען מאָל ארויסגענומען דעם קאנדידאטן-בילעט, זיך איינגעקוקט אין דער אייגענער קלייניקער פאָטאָ און ארויסגערעדט אן אנציקטער:

— איך קוק און גלייב אליין ניט, צי דען בין איך טאקע געוואָרן אן אנדערער? — און מיטאמאָל, ווי דערמאָנט זיך אין עפעס אנדערש: — וועלן מיר גלייך פאָרן אהיים?

— ווהיין וועלן מיר פאָרן קעגן נאכט? מיר וועלן אריינפאָרן צום פאָרזיצער פון ראי-אויספיר- קאָם, צו פיאָדאָר איוואַנאָוויטש. דו וועסט דאָרט איבערנעכטיקן, און איך וועל אוועק אף דער סטאנ- ציע און זיך אריבערכאפן קיין טשערנאָוויץ. שוין לאנג ניט געזען מיין לייעלען. באגינען וועל איך זיך אומקערן אהער און מיר וועלן ביידע אוועקפאָרן אהיים.

— און די וואך-פאָסטנס?

— מיר וועלן אנקלינגען אין דארפראט. דארטן דעזשורעט וואסיל קוואסניוק. אף אים מעג מען זיך פארלאזן. ער איז דאך קאמאנדיר פונעם פארניכטונגס-אטריאד.
אזוי האבן זיי טאקע געטאן. אנגעקלונגען אין דארפראט, דערנאך פארפארן צום פארזיצער פון ראי-אויספירקאם און אויסגעשפאנט דאס פערדל. גאלינע ניקאלייטעווע, פיאדארס פרוי, איז שוין געווינט צו אזעלכע געסט. שטענדיק נאך א ראיאנישער באראטונג, אדער נאך א זיצונג פון ביורא פלעג עמעצער פארפארן צו זיי. א פולבלעכע מיט א קיילעכיק רונד פאנעם, איז גאלינע ניקאלייטעווע געווען זייער א רירעוודיקע, שטענדיק א פארהאוועטע, שטענדיק אינעם קיך-פארטעכל, גלייך זי האט יעדן טאג געווארט אף געסט. זי האט זיי אפגענומען מיט איר אפריכטיקער גאכטפריינטלעכקייט און גלייך גענומען גרייטן די וועטשערע.

— פאר מיר גרייט ניט, — האט סענדער זי געווארנט. — איך גיי שוין אוועק צו דער סטאנציע. נאך צום פרישטיק וועל איך זיך אומקערן.

אפגעזעגנט זיך מיט מיכיללעך און מיט דער גאסטפריינטלעכער גאלינע, האט סענדער אוועק-געשפאנט צו דער סטאנציע, צו וועלכער ס'איז געווען צוויי קילאמעטער. ער האט געשפאנט ווי שטענדיק, מיט דער פולער זיכערקייט, אז אויב ער וועט ניט טרעפן אף א פאסאזשיר-צוג, וועט ער זיך ארופכאפן אף די טרעפלעך פון א דורכגייענדיקן פראכטצוג.

געבליבן אליין, האט מיכיללעך זיך ניט געוואלט זעצן צום טיש ביז פיאדאר איז אנאָוויטש וועט ניט צוקומען. די וועטשערע איז דאס מאָל געווען אן אומגעוויינלעכע, מיט באגריסונגען און ווינטשע-וואניעס. נאך ווען גאלינע האט אנגעהויבן גרייטן פאר מיכיללעך א געלעגער, האט ער איר געזאגט: — א דאנק. נאך מע דארף ניט. איך וועל באַד אוועקפארן.

— נאך וואָס אזא יאָגעניש אינמיטן דער נאכט? — האט פיאדאר איזאנאָוויטש געפרוווט אים אַפרעדן.

— אזא אָונט, — האט מיכיללעך זיך פארענטפערט. — און מיין אַלענע... זי קוקט שוין ארויס אף מיר. און די קינדער אויך. זיי ווייסן דאך, נאך וואָס איך בין היינט געפארן אין ראיאן... — וועסטו באגינען ארויספארן.

— ניין, ניין, איך מוז איצט. עס ציט מיך אהיים. און איך בעט אייך, רעדט מיך ניט אָפּ. — פונדעסטוועגן, — האט פיאדאר איזאנאָוויטש אים געווארנט, — איך וואָלט ניט געראטן. — א גוטע נאכט! — דערמיט האט מיכיללעך ווי אַפגעוואָרפן אלע וואָרענונגען. — און א דאנק פאר דער וועטשערע.

ס'איז געווען א זעלטענער הארבסטיקער אָונט. דער פארנאכטיקער נעפל האט ניט געסטויטעט און איבער דער ערד איז געהאנגען א ריינער הימל, פול מיט פינקלדיקע שטערן, די ארומיקע פעל-דער האבן זיכערדיק ארויסגעגלאנצט פון ביידע זייטן, און סושינסקי האט געקאנט באמערקן, אז פונעם אַפגעזעצטן נעפל הייבט זיך אן אויספורעמען א ווייס פרעסטעלע, דער ערשטער אָנזאג פונעם נאָענטן ווינטער. ער האט טאקע דערפילט, ווי איבערן לייב זיינעם האבן דורכגעיאָגט עטלעכע קאלטע שטעכלקעס און ער האט א קרעכץ געטאן פון פארגעניגן, ער האט שטענדיק ליב געהאט אזא אָפּ-פרישנדיק פרעסטעלע, באזונדערס, ווען דער הימל איז אזוי רייך און מע קאן ציילן די שטערן. ציילן אָן א סאָף.

ער האט אלץ געקוקט אפן הימל און אלעמאָל א טאפ געטאן די בוזעם-קעשענע, ווו עס איז געלעגן דער קאנדידאטן-בילעט. דערפון איז אים געווארן ווארעמער, טאקע ווי געמיטלעכער, און דאס פרעסטעלע איז אַפגעטראָטן. די געדאנקען זיינען אויך געווען אזעלכע: ווארעמע און יאָמטעווי-דיקע. דער אומגעוויינלעכער יאָמטעווי האט זיך געהאלטן אין אים די גאנצע צייט, און אין דער ווארעמקייט איז געווען פיל טרוימערשס. ער האט געמאָלט פאר זיך אלץ, וואָס וועט פאַרקומען, ווען ער וועט אריינקומען אין שטוב און אלעמען אפוועקן. אַלענע וועט אים ארומנעמען, פעסט זיך צו-דריקן צו אים און הייס א קוש טאן. סילוועטשקע וועט אונטערשפרינגען פאר פרייד און וועט דערנאך מיט שטאַלץ דערציילן וועגן דעם אין שול אלע אירע כאווערטעס. און פעטריק... נו, פעטריק פאר-שטייט נאך ניט אזעלכע זאכן. ער גייט ערשט אין ערשטן קלאס.

און ער אליין... וועגן זיך גופע איז אים שווער געווען פאַרשטעלן זיך. איין זאך האט ער גע-פילט: איצט וועט אים זיין פיל גרינגער און פיל שווערער. ווייל כוץ דעם פאַרזיצער, האט ער גע-נומען אף זיך נאך א מערער שווערע מאסע. און דאך... שווערער און גרינגער, גרינגער און שווערער. ער האט זיך א ביסל פארפלאַנטערט אין די אייגענע געדאנקען און אים איז שווער געווען זיי פאנאנדערפלאַנטערן.

שווערער און גרינגער, גרינגער און שווערער... מיט די עטלעכע ווערטער איז ער אנשלאָפן געוואָרן. דאָס פערדל האט גרינג אונטערגעטיאָפּקעט, די בעדארקע האט גרינג זיך אונטערגעהוידעט אף די ווייכע רעסארן און אונטערגעקלונגען מיט א דינעם ווייכן און איינזיגנדיקן קלאנג. ער האט

אלעמאל געפרוויט ארויסרייסן זיך פונעם שלאף, נאָר דער שלאף אליין, ער איז געווען אזא געשמא-
קער, אזא זיסער, אז ס'האט זיך פאַשעט ניט געוואלט אים פארטרייבן.

שווערער און גרינגער... אים האט זיך אלץ געבאמבלט אין קאפ אט די פאָר ווערטער און קיין
אנדערע האָבן ניט געוואלט אופקומען. די מידקייט פון פיל שלאפלעזע נעכט האט זיך ארופגעוואל-
גערט אף אים און ער איז ניט געווען בעקויער זי אראפּווארפן.

אזוי האט דער שלאף אריינגענומען אים אין זינע קלעמען און ניט געוואלט ארויסלאָזן. דער
שלאף איז געווען א לאנגער און א טיפער, א שלאף אָן כאַלוימעס, ווען עס אַטעמט זיך בלויז מיט
א גרינגן און שוואכן אַטעם. און פון יענעם שלאף האט ער זיך שוין ניט אופגעכאפט.

ער האט ניט באמערקט, ווי ניט ווייט הינטערן דאָרף זינען פון ביידע זיטן צוגעלאָפן צוויי
באנדיטן און א זעץ געטאָן מיט זייערע אויטאמאטן איבערן קאָפּ. צי האט ער נאָך געזיפּעט צי
ניין, נאָר דעם באוויסטזיין האט ער פארלוירן. דאָס איבעריקע האָבן זיי אָפּגעטאָן אכזאָריעסדיקרויק.
צעפאסעוועט דאָס לייב מיט מעסערס, אָנגעשטאַפט דאָס מויל מיט בלאַטע, און אזוי, א פארבלוטיקטן,
אים איינגעמאַכטעט אף דער בעדארקע, ער זאָל ניט ארויספאלן און א שמייס געטאָן דאָס פערדל.
יא, זיי האָבן נאָך צוגעטשעפּעט צום פארבלוטיקטן רעקל א צעטעלע, וואָס די וואַראַנע האט מיט
געגעבן: „דאָס איז אונדזער צוגאָב צו דיין פארטיי-בילעט“.

דערפילט, אפאָנעם, אז ס'איז געשען עפּעס שרעקלעכס, האט דאָס פערדל אפּגיך אוועקגעיאָגט
אין דאָרף מיט אן אליארמירנדיקן הירושען. ביז די נאכט-פאטרוילן האָבן אָפּגעשטעלט די בעדארקע.

סענדער איז שוין געווען געוויינט צו די זעלטענע באגעגענישן מיט לייעלען, צו איר קינדער-
שער פרייד, ווען ער האט איר געבראכט א מאטאָנע, צי א ביסל עסנווארג, אָדער א פאָר נייע שיכע-
לעך. ער איז אויך געוויינט געווען צו איר שטענדיקער פראגע, ווען וועלן זיי שוין מאכן א סאָף צו
די באנדעראַוועס, און צו אירע פיל אנדערע, קינדערשע פראגן. נאָר איצט, פאַרנדיק צוריק פון
טשערנאָוויץ, האט ער געפילט, אז דאָס מאָל איז געווען גאָר אנדערש. אז עס איז געשען אזוינס,
וואָס אים איז שווער געווען באנעמען און אָפּשאצן.

ביז איצט האט ער דאָס וואָרט „קאלע“ ארויסגערעדט, ווי א לייכטן שפאס און אים האט זיך
געדוכט, אז לייעלע אליין האט דאָס ארויסגערעדט אויך אזוי. זיין געפיל, זיין באציאָנג צו לייעלען
איז געווען, ווי צו א קליין שוועסטערל, פול מיט זאָרג און מיט צארטקייט. מעגלעך, אז דערצו האט
זיך צוגעמישט אויך יענע אופטרייסלונג, ווען וואסילינע האט אין איינער א נאכט צום ערשטן מאָל
ארויסגעפירט לייעלען פונעם קעלער און אריינגעפירט אין שטוב אריין. איר פאָנעם — טויטלעך-ווייס
און אירע אייגעלעך, אזעלכע ארומטאנצנדיקע און פינטלענדיקע. צי פון שרעק, צי דערפון, וואָס זי
איז ניט געווען צוגעוויינט צו דער ליכטיקער שיין. דאָס אלץ, און איר אומגעוויינלעכע אויסגעדארט-
קייט, און איר קינדערש פארסאָפּעטקייט, ווען זי האט ארויסגעבראכט באזונדערע, אָפּגעריסענע איינס
פונעם אנדערן ווערטער, גלייך זי איז שוין פון לאנג אָפּגעוויינט פון א מענטשלעכער שפראך. און
אויך דאָס, וואָס זי האט גערעדט אף קיינעם ניט קוקנדיק, גלייך זי איז מערסטנטייל געוויינט צו
רעדן מיט זיך אליין. דאָס אלץ האט אים דערשיטערט און ארויסגערופן א הייסן געפיל צו אַט דעם
אומגליקלעך מיידעלע, וואָס לעבט אין אים ביז איצט, א געפיל פון ריינעם ראכמאַנעס און הייסן
פארלאנג מיטהעלפן דעם, מיט וואָס ער וועט קאָנען...

נאָר דאָס מאָל... ניין, דאָס וואָרט „קאלע“ איז ביכלאל ניט ארויסגערעדט געוואָרן, נאָר ס'איז
געשען אזוינס, וואָס איז אים נאָכגעגאנגען דעם גאנצן וועג און ארויסגערופן געפילן, וואָס האָבן אים
דערפרייט און דערשראקן מיט זייער אומדערווארטקייט און מיט זייער פולער אומבאקאנטקייט.
צוערשט האט לייעלע, ווי געוויינלעך, געפרעגט וועגן די באנדעראַוועס, דערנאָך האט זי א
זאָג געטאָן, ווי בארימט זיך:

— דו ווייסט, איך גיי שוין אין זעקסטן קלאס!

מיט דעם איז, אייגנטלעך, ניט געווען וואָס אים איבעראשן. ער האט געוויסט, אז ביז דער מיל-
כאַמע האט זי געענדיקט די ערשטע צוויי קלאסן, און דאָ איז זי אָנגעקומען ניט אין דריטן, נאָר
גלייך אין פערטן, האט זי, פארשטייט זיך, געדארפט איצט זיין אין זעקסטן קלאס. נאָר דאָס, וויאזוי
דאָס איז געזאָגט געוואָרן, ווי געגעבן אים אַנצוהערן וועגן פיל מערער וויכטיקן, ווי וועגן זעקסטן
קלאס, האט אים געצווינגען א קוק טאָן אף איר, ווי מע זאָגט, מיט נייע אויגן. און ער איז דערצי-
טערט געוואָרן דערפון, וואָס ער האט ערשט איצט באמערקט: זי האט זיך גאנץ פיין אויסגעמיידלט,
זיין לייעלע! און אויב זאָגן זיך אליין דעם עמעס — טאקע א שיין מיידל. נאָר דער האלדז... א מיידל-
שער קאָפּ אף א דאר, קינדערש העלדזעלע. און די הענטעלעך אויך אזעלכע: דארינקע, שוואכניקע,
קינדערשע הענטעלעך. ער האט אליין ניט פארשטאנען, וואָס האט ער געדארפט אזוי איבערקלייבן,
וואָס איז אין איר מיידלשס און וואָס קינדערשס! נאָר די אויגן! געגלאנצט האָבן זיי קינדערש, נאָר
ס'איז געווען אין זיי אזויפיל ווייטיקדיקס און אזויפיל בעטנדיקס, און שוין ניט קיין קינדערשס, נאָר

אזוינס, טיף באזיניקט, פאר וואס זי האט נאך נישט געקאנט צוקלייבן די געהעריקע ווערטער. און בלויז די טרערן... הייסע, בענקענדיקע מיידלשע טרערן...

איז ער געזעסן אין וואגאן, אן אנגעפילטן מיט שלעפערדיקע פארשוינען און געפרוויט דער-קונדיקן זיך, וואס איז דאס מאָל געשען, וואס האט ער אזוינס דערזען און וואס האבן אים געזאגט אירע אויגן, און אויך אויסקלאָרן פאר זיך די אייגענע געפילן.

וואס זשע האט זי אים אזוינס געזאגט, וואס ער הערט נישט אף טראכטן וועגן דעם? ער טראכט, פארגעסט פון מאָל צו מאָל אירע עטלעכע ווערטער, און דערמאָנט זיי ווידעראמאָל מיט א נייער שטוינונג, דערפילנדיק אין זיי זייער עמעסן מיין.

— ווען זשע וועסטו שוין מיר פארנעמען אהיים?

יא, אזוי האט זי טאקע געזאגט. און אין דעם איז געווען אלץ. דאס ווייטיקדיקע און דאס בעטנ-דיקע, און די הייסע מיידלשע טרערן.

— טיפעש איינער, — האט ער זיך אויסגעזידלט. — פארוואס האסטו מיט גארנישט נישט געענט-פערט אף איר רוף, אף איר אָפענער אנערקענונג? זי האט דאך געווארט אף דעם, געווארט כאַטש אף איין וואָרט!

ער איז געזעסן אין וואגאן מיט צוגעמאכטע אויגן און געזען פאר זיך זיין לייעלען: דעם מיידלשן קאָפּ אפן דארן קינדערשן העלדזעלע, און אירע דארע נאך קינדערשע הענטעלעך און איר מיידלשע צעבליטקייט, פול מיט קינדערשער אומבאשיצטקייט האט ארויסגערוּפן בא אים א זיסע בענקעניש, פון וועלכער עס האט אים פארקלעמט באם הארצן. ער איז גרייט געווען אראָפּשפרינגען פונעם צוג, אוועקלויפן צוריק קיין טשערנאָוויץ און איר זאָגן דאס, וואס ער איז געקומען איר זאָגן, דאס, וואס אים ווילט זיך זייער איצט זאָגן. און ארומנעמען זי, און... און...

ער האט זיך געפרייט און געשראָקן פאר די אופגעקומענע געפילן, ווייל אזוינס האט ער נאך קיינמאָל נישט איבערגעלעבט און האט זיך קיינמאָל נישט פארטראכט וועגן דעם, וואס איז אזוינס ליבע. זאָל זיין, הייסט עס, אז דאס איז טאקע ליבע?

פונעם צוג איז ער נישט אראָפּגעשפרונגען, נאָר אין די געדאנקען געזאָגט לייעלען אלץ, וואס ער האט געוואָלט זאָגן.

— גוט, לייעלע, גוט. אין עטלעכע טעג ארום וועל איך קומען נאך דיר און וועל דיר מיטנע-מען אהיים. מיר וועלן אריינגיין צו די סושינסקיס און זיך מעלדן טאקע שוין ווי כאַסן-קאלע. און אינגיכן פראווען א כאסענע. מיר וועלן דערוויל ווינען בא די סושינסקיס. זיי זינען פאר מיר ווי טאטע-מאמע... און אונדזער שטוב וועלן מיר אינגיכן אופשטעלן...

נישט געטראָפן אפן הויף די בעדארקע, איז סענדער אריין אין שטוב א דערשראָקענער.

— ווו איז מיכילאַ פאנטעלייטש? — האט ער געפרעגט, פארגעסן אפילו אָפּגעבן דעם „גוט-מאָרגן“.

— מע האט נישט לאנג געקלונגען פון ווערביווקע. דער נאטשאַלניק פון מיליציע איז שוין ארויסגעפאָרן אהין. איך פאָר אויך באלד ארויס. — האט פיאָדאָר איוואנאָוויטש אָפּגעענטפערט א פארטרויערטער.

— אָבער וואס איז געשען? — האט סענדער אויסגעשרייען.

— די באנדעראָוועס... סאמע הינטערן דאָרף...

— עס קאָן נישט זיין! איך האָב דאך מיט אים אָפּגערעדט!

— איך האָב אויך געפרוויט אים אָפּרעדן. נאָר אים איז עפעס פלוצלינג באפאלן...

— וואס זשע וועט זיין, וואס זשע וועט זיין?..

סענדער האט א צעדולטער ארומגעשפאנט איבערן צימער און אלעמאָל זיך א כאפּ געטאָן מיט ביידע הענט פארן קאָפּ. ער האט נישט געוואָלט גלייבן אין דעם, וואס איז געשען, און נישט געקאָנט בייקומען אין זיך דאס געפיל פון אייגענער שולד. ווען ער זאָל נישט געווען אוועקפאָרן קיין טשער-נאָוויץ! און ווי וועט ער קאָנען קוקן אַלענען אין די אויגן? וואס וועט ער איר זאָגן, מיט וואס פאר-ענטפערן זיך, און וואס וועט דאס ענדערן?

גאלדיע איז געזעסן אפן הילצערנעם סאָפקעלע און שטיל געוויינט. א וויש געטאָן די טרערן, האט זי א זאָג געטאָן צו זיך אליין:

— וויי, וויי, איך האָב דאך שוין געהאט צוגעגרייט פאר אים דאס געלעגער!

פיאָדאָר איוואנאָוויטש איז געזעסן באם טיש, צוגעשפארט מיט דער רעכטער האנט דעם שטערן, און געשוויגן, דערהערט, ווי צו דער שטוב איז צוגעפאָרן די מאשין, האט ער ווי אופגעכאפט זיך פון שלאָף.

— פאָרן מיר, — האט ער ארויסגערעדט און ראשיק זיך א הייב געטאָן.

דעם גאנצן וועג, וואס זיי זינען געזעסן באנאנד אף דעם היפש אָפּגעריבענעם און שטארק אונ-טערשפרינגענדיקן „וויליס“, האָבן זיי געשוויגן. אלעמאָל האָבן זיי א קוק געטאָן איינער אפן אנדערן,

געוואלט עפעס זאגן, נאך די ווערטער, וואס האבן איצט געקאנט ארויסגעזאגט ווערן, האבן ביידן זיך געדוכט אומנוצלעך און זינלאז.

אפן קאלוירטישן הויף האט זיך צונויפגעקליבן דאס גאנצע דארף. מע איז געשטאנען א ביסל פונדערווייטנס פונעם בארמינען, וואס איז געלעגן אף דער ערד, און ניט פארשטאנען, וואס דא קומט פאר: וואס טאפן די מיליציאנערן אזוי ארום די בעדארקע, וואס זוכן זיי בא דעם בארמינען אין די קעשענעס און וואס פאטאגראפירן זיי? ס'איז דאך אזוי אויך אלץ קלאר. ס'איז וואראניוקס ארבעט. ס'איז אט די פארשיווע וואראנע, וואס האלט אין איין טשאטעווען איבער ווערביווקע און קראקעט אלעמאל אן אן אנדער צארע. נאך פונוואנען האט ער געוויסט, אז שווינסקי איז אוועקגעפארן אין ראיאן? און צוליב וואס איז ער געפארן?

אלענע איז געשטאנען נעבן בארמינען, צוגעדריקט צו זיך ביידע יעסוימימלעך, סילווען און פעטריקן. סילווע האט אלעמאל פארווארפן די אויגן ארום צו דער מאמען, ווי פרעגנדיק און זוכנדיק אף איר פאנעם אן ענטפער אף דעם, וואס האט צונויפגעפרעסט איר נאך קינדערש הארץ. פעטריק האט, אפאנעם, נאך ניט פארשטאנען, וואס דא קומט פאר. ער האט בלויז א דערשראקענער געקוקט אף דער מאמען און זיך איינגעקלאמערט מיט ביידע הענט אינעם קליידל פונעם עלטערן שוועסטערל. דערזען סענדערן, איז אלענע צוגעלאפן צו אים, צוגעפאלן מיט איר צעשויערטן קאפ צו זיין ברוסט און זיך צעוויינט אפן פולן קאל.

— סענדערקע, טייערער, וואס זשע וועט איצט זיין, וואס וועט זיין? דאס, וואס אלענע האט אים אנגערופן ניט אזוי, ווי אלע רופן אים איצט, סידאר יערמאל'עוויטש, נאך אזוי, ווי מע האט אים גערופן נאך פאר דער מילכאמע, אזוי, ווי זי און מיכיללא האבן אים גערופן, ווען זיי האבן אים געפאיעט פונעם לעפעלע מיט הייסער מילך בא זיי אפן בוידעם, האט מיט אמאל צערודערט אין אים אלץ, וועגן וואס ער האט געטראכט און וועגן וואס דערמאנט זיך די גאנצע צייט, ווען זיי זיינען געפארן אהער. נאך ווידער — ארויסרעדן א טרייסטווארט האט ער ניט געקאנט. ער האט בלויז געגלעט אירע צעשויערטע האר און געפרוויט צוטראכטן אזוינס, וואס ער וואלט איצט געדארפט איר זאגן. אלענע האט אופגעהויבן צו אים אירע פארוויינטע אויגן און געפרעגט:

— וויאזוי איז דאס געשען, סענדערל? וויאזוי האט דאס געקאנט?... אין איר בליק, אין איר שוין הייזעריקלעכער שטים, ווי אויך אין דעם, וואס זי האט ניט דער-זאגט, האט סענדער דערפילט דאס, וואס ער אליין האט ניט אופגעהערט פרעגן בא זיך, וואס האט אים ניט אופגעהערט הריזען די גאנצע צייט...

— מיר האבן דאך פעסט געהאט אפגעזעט, — האט ער ווי פארענטפערט זיך, — מיר זיינען דאך שוין געזעסן בא זיי אין שטוב. האב איך זיך אריבערגעכאפט קיין טשערנאוויץ, און באגינען האבן מיר ביידע געדארפט זיך אומקערן אהיים.

— איך האב אים געווארנט, — האט פיאדאר אייוואנאוויטש באשטעטיקט. — און מיין גאלינע. זי האט שוין געהאט אויסגעבעט פאר אים א געלעגער. האט אים פלוצלינג א צי געטאן.

— וואס זשע וועט זיין? — האט אלענע איבערגעכאזערט. — מינע ארעמע יעסוימימלעך... וואס האט סענדער געקאנט איר ענטפערן? מיט וואס געקאנט פארענטפערן זיך פאר מיכיללען, פאר זיי ביידע, וועלכע האבן ריזיקירט מיטן לעבן, אים אפגעראטעוועט פונעם זיכערן טויט? האט ער גערעדט אזוי, ווי אויסגעלייגט זיינע געדאנקען פאר זיך אליין:

— סילוויטשקע איז שוין א גרויסע, זי ענדיקט אינגיכן די שול, און וועט שוין קאנען אליין... וואס וועט זי קאנען אליין, האט ער ניט געוויסט. נאך ניט דאס איז געווען פאר אים דער איקער, דאס וויכטיקסטע האט זיך ארויסגעכאפט בא אים נאך איידער ער האט באוויזן א טראכט טאן. — און פעטריק... פעטריקן וועל איך נעמען צו זיך.

— וואס רעדסטו, סענדערקע, ווהיין וועסטו אים נעמען? האט ער שוין געמוזט, אויך מערער פאר זיך אליין, דערקלערן דאס וויטערדיקע.

— אט, לאמיר נאך פאריכטן די שטוב, וועל איך ברענגען מיין לייעלען... אט וועסטו זען... איך וועל אים אויסלערנען, וואס נאך ער וועט וועלן. א שאפער, א טראקטאריסט, און אפילע א דאך-טער. וואס נאך ער וועט וועלן.

אלענע האט געקוקט אף אים, ניט באנעמענדיק, וואס ער האט געזאגט און וואס ער מיינט דערמיט.

— א שאפער, א דאקטער, — האט זי ארויסגעכליפעט, — און מיין מיכיללא, מיין מיכיללא! דאס איז געווען אויסגעשריען ניט צו סענדערן, נאך צו דער גאנצער וועלט: גוואלד, גוואלד! ווי וועט זי קאנען לעבן אן איר מיכיללען?

נאך אף דעם האט סענדער ניט געקאנט ענטפערן. דערפאר, אפאנעם, האט ער זיך געווענדט צו פיאדאר אייוואנאוויטשן:

— איר קערט זיך באלד אום אין ראיאן? האב איך צו אייך א ביטע.

— ניין, מיר בלייבן דא אלע, — האט געענטפערט דער פארזיצער פון ראיאויספירקאם. — מיר וועלן דא נעכטיקן. מיר וועלן זיין מארגן אף דער לעווייע. און ביכלאל... מע דארף זיין אף דער וואך. און וואס פאר א ביטע בא דיר?

— עטלעכע מעטער רויטע ליינונט.

— וועל איך שיקן דעם שאפער מיט א צעטעלע, ער וועט אלץ ברענגען.

— און עפשער אן ארקעסטער אויך? אף מארגן.

— נו, יא, פארשטייט זיך.

דאס ערשטע מאל האט ווערביווקע געפראוועט אזא לעווייע. א ביז גאר אומגעוויינלעכע. און די טרערן זינען אויך געווען אומגעוויינלעכע. און די רעדעס אויך... סענדער געדענקט שוין ניט, וואס האט ער דאן אזוינס געזאגט באם אפענעם קייווער. נאך ער האט געגעבן א שווע. און דער אוילעם האט אים געגלייבט. מע גלייבט אים ביז היינט.

נאך דער לעווייע האט פיאדאר אייוואנאוויטש זיך דורכגעשמועסט מיט סענדערן.

— איך האב היינט גאנצפרי געקלונגען אין ראיקאם און מיר האבן וועגן אלץ זיך צונויפגע- רעדט. אין אוונט וועלן מיר דורכפירן א פארזאמלונג און רעקאמענדירן דיר אלס פארזיצער פון קאלווירט. וועמען לייגסטו פאר אף דיין ארט אין דארפראט?

סענדער האט זיך פארטראכט. נאך ניט וועגן דעם, וועמען רעקאמענדירן אף זיין ארט. ער האט געטראכט וועגן זיך אליין, וועגן דעם ביטערן גוירל, וואס איז אויסגעפאלן אף אים, — אלעמאל פאר- בייטן אן אנדער קארבן פון די באנדעראוועס.

— און ווען וועט נעמען א סאף דערצו? — האט זיך בא אים ארויסגעכאפט.

— ווען און ווען, — האט פיאדאר אייוואנאוויטש ווי אנגעבייזערט זיך. — און מיר, מיינסטו, איז אזוי פריילעך? וואס איז דאס פאר א שטעלע בא מיר? איך פאר ארום פון איין לעווייע אף דער צווייטער, און דארף אלעמאל טראכטן, מיט וועמען פארבייטן דעם ארדנטלעכן קארבן. איז וועמען לייגסטו פאר?

— מיר פארבייטן איז ניט שווער, — האט סענדער אפגעענטפערט. — פאראן זייער א ווילער יאט, טאקע א דעפוטאט פון דארפראט וואסיל קוואסניוק. נאך צי וועל איך אליין קאנען פארבייטן? — וועסט קאנען, וועסט מוזן קאנען! — האט פיאדאר אייוואנאוויטש אויסגעשריען. טאקע גאנץ בייזלעך.

זינען געווען צוויי טרויעריקע פארזאמלונגען. סענדער איז שוין געווען צוגעגרייט צום געדאנק און אף דער קאלווירטישער פארזאמלונג זיך געפירט גאנץ רויק. ער האט בלויז, ווי באם אפענעם קייווער, צוגעזאגט... נאך ווען מע האט אף דער סעסיע פונעם דארפראט אנגערופן וואסיליס נאמען, איז יענער אפגעשפרונגען:

— פארוואס עפעס איך?

— און פארוואס ניט? — האט אים סענדער געפרעגט.

— איך ווייס ניט, איך ווייס ניט, צי איך וועל קאנען.

— וועסט קאנען, — האט סענדער איבערגעכאזערט פיאדאר אייוואנאוויטשעס ווערטער. — וועסט מוזן.

די האסקאמע האט וואסילי געגעבן נאך דעם, ווי דער פארזיצער פון ראיאויספירקאם האט אים פארזיכערט, אז דאס איז בלויז צייטווייליק, ביז מע וועט צוקלייבן אן אנדער קאנדידאטור.

קיין אנדער קאנדידאטור איז ניט געווען. און אזוי, צייטווייליק, האט וואסיל קוואסניוק אפ- געארבעט אלס פארזיצער פון דארפראט גאנצע פיר יאר, עפשער די שווערסטע יארן אין זיין נאך יונג לעבן. און דאך... פאר די פיר יאר איז ער גוט פארסארפעט געווארן. אליין ניט באמערקט, ווי זיין גאנג איז געווארן פעסטער, ווי זיין שטים האט אנגעהויבן קלינגען זיכערער און שטרענגער. און שוין ניט קיין ניינציאריקער קאמיוגיסט, נאך א פיר-און-צוואנציקאריקער פארטייער.

וועמען זשע דען האט געלוינט שיקן לערנען זיך אין דער רעפובליקאנישער פארטיי-שול? איצט ארבעט ער טאקע דא, אין ווערביווקע, אלס סעקרעטאר פון פארטקאם.

טרויעריקע, ווייטיקפולע דערמאנונגען. און ווען ניט די געשיכטע מיט די פאמידארן און זיין צוזאמענשטויס מיטן איצטיקן פארזיצער פון ראיאויספירקאם, ווער עס האט אים פירגעווארפן, אז ער האט א שטארקע נייגונג צו קאמערציע, ווער ווייסט, צי וואלט ער געווארן אזוי באריידעוודיק. ער האט זייער ניט ליב געהאט דערציילן וועגן זיך. נאך ס'איז געווען צו באמערקן, אז דערפון איז אים געווארן א ביסל גרינגער אפן הארצן. ער האט אפילע א שמייכל געטאן, דערמאנענדיק זיך, וויאזוי זיי האבן זיך אפגעפארטיקט מיט זאדירעס באנדע.

א וואך צייט האט זי ניט געלאזט הערן וועגן זיך. זאדירע האט געוויס פארשטאנען, אז איצט איז די וואך געוויס פארשטארקט געווארן און אז ווערביווקע דארף זיין פארפולט מיט דער ראיאני-

שער מיליציע. מעגלעך אויך, אז ער האט באקומען א באשטימטע אינפארמאציע פון זיינע מענטשן. אין א וואך ארום, ווען אים האט זיך געדוכט, אז ווערביווקע האט זיך בארויקט, האט ווידער זיך באוויזן זיין באשטענדיקער שאַלדעך און אנגעקלאפט צו טאדאָרן.

— איך האב געבראכט א צעטעלע פארן נייעם פארזיצער פון קאלווירט, — האט ער אפגיך ארויסגערעדט. — איך וועל מאַרגן קומען נאָך אן ענטפער.

אינעם צעטעלע זיינען געווען עטלעכע געציילטע ווערטער: זאדירעס נוסעך און וואַראַניקס קסאוו.

„דו מיינסט, פארשווער זשיד, לאנג באַלעבאטעווען אין קאלווירט? גרייט זיך.“

— גוט, וועלן מיר זיך גרייטן, — האט סענדער אפילע א שמייכל געטאָן צו טאדאָרן. — היינט באנאכט וועלן מיר נעמען דיין גאסט.

— אָבער איצט מעגט איר מיר שוין געבן א ביקס? — האט טאדאָר זיך געבעטן.

— ביקסן וועלן היינט זיין א סאך. אפילע א קוילנווארפער אויך. די גאנצע מיליציע פון ראיאן וועט היינט נעכטיקן בא דיר אין הויף.

ווען דער האַרבאטע האט אנגעקלאפט צו טאדאָרן אין פענצטער, האבן אים גלייך אונטערגעכאפט צוויי פאַר הענט, טאקע גאנץ פעסט אונטערגעכאפט און אריינגעפירט צו טאדאָרן אין שטוב. פראַ- זינע און טאדאָר זיינען געזעסן אַף זייערע געלעגערס אין אַנטאָן. די לעצטע פאַר נעכט האבן זיי קיין אויג ניט צוגעמאכט.

— איך בעט אייך, — האט פראַזינע געבעטן זיך בא די מיליציאַנערן. — איך בעט אייך ניט שיסן.

— מיר וועלן ניט שיסן, — האבן זיי זי בארויקט. — מיר וועלן בלויז האבן מיט אים א קורצן שמועס.

דעם גאסט האט מען אריינגעפירט שוין אן אנטוואָפנטן. דערזען ארום זיך אזא אוילעם, האט ער צוגעמאכט די אויגן. און לויט דעם, ווי ער האט ראשיק זיך אנגעבויגן, האט מען געקאנט פאר- שטיין, אז ער קלייבט זיך פאלן אַף די קני. דער קאפ האט זיך שוין קימאט ניט אנגעזען און אַף זיין אַרט האט ארויסגעטארטשעט עפעס א שפיציקס און זייער א מעגושעמדיקס.

— אופשטיין! — האט אים באפוילן דער נאטשאַלניק פון דער מיליציע. — שטיין גלייך! אַט אזוי! איצט זאג: דו ווילסט בלייבן לעבן?

— אי-אי-איך... — האט דער האַרבאטער ארויסגעהיקעט, — אוואדע...

— וועסטו אונדז היינט דורכפירן צו אייער באהעלטעניש. פארשטאנען?

— פארשטאנען, — האט ער ארויסגערעדט גאנץ דיטלעך.

— דעם פאראַל ווייסטו?

— איך ווייס.

— און ווו זיינען פאנאנדערגעשטעלט די וואך-פאַסטנס?

— איך ווייס, איך ווייס אַלץ.

און מיטאמאָל זיך צערעוועט.

— איך... איך בין ניט שולדיק! ניט שולדיק! ס'איז זי, די וואַראַנע, פארשאַלטן זאָל זי ווערן. איך... אַלץ, וואָס איר וועט באפוילן!

זיי זיינען געווען א מענטשן דרייסיק. דער היגער אַטריאד און די מיליציע-גרופע פון ראיאן. דער מארש איז געווען ניט קיין נאָענטער, קימאט צען קילאָמעטער, טיף אין וואַלד. נאָר דער האַר- באטער האט זיי געפירט גאנץ זיכער, אלעמאָל אנגערופן דעם פאראַל. און זיי האט זיך איינגעגעבן שטיל, אָן איין שאַס זיך דערקלייבן צו דער הויפט-באהעלטעניש פון דער באנדע. אייניקע פאַסטנס האבן זיי מיטגעשלעפט מיט זיך שוין אנטוואָפנטע און געבונדענע, אנדערע האט מען געמוזט, אויך שטילערהייט, ליקווידירן. ארומגערינגלט דעם בונקער פון אלע זייטן און ארויסגעלאָזט א גאנגע ריי פונעם קוילנווארפער, האט דער נאטשאַלניק פון דער מיליציע אויסגערופן:

— הער מיך אויס, זאדירא! מיר זיינען דרייסיק גוט באוואָפנטע לייט. און ווי דו האסט שוין געהערט, האבן מיר אויך א קוילנווארפער. נאָר מיר ווילן ניט קיין אומזיסטע קאַרבאַנעס. לייגט דאָרטן צונויף דאָס געווער און גייט ארויס מיט פארהויבענע הענט. איינציקווייז!

די שטילקייט האט זיך געצויגן צו לאנג, כאַטש געדויערט האט זי ניט מערער פון דריי, צי פיר מינוט. און ס'איז שווער געווען פארשטיין, וואָס קומט פאַר אינעם בונקער: א באראטונג, א קרי- געריי, צי עפשער אויך א געראנגל. דערנאָך האט א קנאל געטאָן א שאַס. בלויז איין שאַס. און איינער נאָכן אנדערן האבן אנגעהויבן ארויסגיין מיט פארהויבענע הענט.

— און ווו איז אייער אטאמאן זאדירא? — האט סענדער געפרעגט.

— ער איז געבליבן דאָרטן, — האט אָפגעענטפערט איינער און א ווייז געטאָן מיט דער האנט אפן בונקער.

— מיר האבן אים אוועקגעלייגט, — האט דערקלערט א צווייטער. — אלץ איבער אים! ווען
 נישט ער, וואלטן מיר שוין לאנג אליין אוועק אין דער מיליציע.
 די וואראנע איז אויך נישט געווען צווישן זיי. נעסטער וואראניוק האט געוויס עפעס אנגעשמעקט.
 מיט א נאכט פריער איז ער אוועק קיין דראניוועץ און זיך נישט אומגעקערט. פארפאקעוועט דאס אָנ-
 געראבעוועטע גוטס, מיטגענומען מיט זיך זיין פרוי און דאס פינפֿיאַריקע יינגעלע, און נישט געסטייעט.
 ס'איז שוין געווען סאָף אווגוסט. די היץ איז שוין א ביסל אראָפּ, סײַ די הימלשע און די ערדײ-
 שע, און סענדער האט זיך דערלויבט אָפּזיצן מיט אונדז א ביסל לענגער. ער האט דאך געמוזט
 אויסדערציילן אלץ ביזן סאָף. דערנאָך האט ער צוליב עפעס אויסגעשרייען:
 — פעטראָ! — האט ער א רוף געטאָן דעם שאַפער, וואָס האט זיך געפֿארעט נעבן דער מאשין.
 — דאָס איז טאקע יענער? — האב איך געפרעגט.
 — יענער, ווער דען? פעטריק איז אויסגעוואקסן בא מיר אין שטוב. איך האב אים טאקע
 כאסענע געמאכט. נאָר אַט, שוין באלד צוואנציק יאָר א שאַפער. און מיר פֿאַרן ארום די גאנצע צייט
 אינצוויייען. ער איז אזוי געראַטן אין זײַן טאטן, אז אַפּטמאַל דוכט זיך, אז לעבן מיר זיצט מיכײַלאַ
 סושינסקי.
 שוין דאן, ווען ער איז געשטאנען נעבן דער מאשין און א נעם געטאָן זיך פֿארן טירל, האט ער
 א זאג געטאָן:
 — וויסט איר וואָס? קומט מאַרגן זעקס אזייגער אינדערפרי צו אונדז אין קאַנטאָר. מיטן
 אראָפּנעם האבן מיר זיך שוין אָפּגעפֿארטיקט. און איך האב באנייט די געוויינלעכע אַרדענונג. דעם
 נאריאד און דעם אפּנאם. איר האט נישט קעגן?
 — מיטן גרעסטן פארגעניגן, — האב איך געענטפערט.
 — ווארט איך אָפּ אייך זעקס אזייגער אינדערפרי.

12

ס'איז נאך געווען זומער, נאָר ס'האט שוין געשמעקט מיט הארבסט. עס האט זיך געפילט אין
 די פארקירצטע טעג און אין די פארלענגערטע נעכט, אין דעם צוגעשווארצטן אויסגעשטערנטן הימל,
 אינעם געדיכטן באגינענדיקן טוי און אין דער שלעפֿעריקער שטיקקייט פון די פעלדער. אלץ ארום
 איז געווען אין טיפער פארטראכטקייט, פול מיט שטומען אומויסדעריקלעכן אומעט.
 פון צייט צו צייט האט דער ווינט פאנאנדערגעטרייסלט די ביימער און אנטבלויזט פאר דער
 וועלט זייער בלישטשענדיקע באזילבערטקייט, ווי א פרי אנגעקומענע גרויקייט. דערווייַל איז דאָס
 געווען נישט מער, ווי א ווייטער אַנזאג פונעם אַנקומענדיקן הארבסט, ווען דאָס זילבער וועט פאר-
 וואנדלט ווערן אין גאלד, און די פארגעלטע בלעטער וועלן אָנהייבן אַפּפאלן איינס נאָכן אנדערן,
 און מענטשן וועלן טרעטן דאָס גאלד מיט די פיס.
 און די נאכט אליין? אין איר איז שוין נישט געווען יענע אַפּפרישנדיקע קילקייט, נאָר א פראַס-
 טיקע פייכטקייט, וואָס האט זיך אריינגעקליבן אין שטוב דורכן אָפּענעם פענצטערל, דורכגענומען
 ביז די ביינער, און צו באגינען באדעקט די קישנס און די קאלדערע מיט א גלאנציקער קרירע, מיט
 דעם זעלבן פראַסטיקן טוי, מיט וואָס ס'איז געווען צוגעפֿלעטשט דער שטויב אפן הויף, באזילבערט
 דאָס גראַז אינעם נאָענטן טאָל און געמאכט די שיטער-געוואָרענע בלעטער אָפּ די ווערבעס ענלעך
 אָפּ אראָפהענגענדיקע זילבערנע מאטבייעס.
 מעגלעך, אז דאָס איז געקומען פון די קארפאטן, וווּ אין די טיפּע שפאלטן פון די פארשאַטנטע
 בערג פארהיט זיך ביזן קומענדיקן ווינטער דער פאראיאַריקער שניי. זאָל זײַן, אז דאָס האט דער
 פאראיאַריקער שניי זיך פארקליבן צו אונדז און באדעקט אונדזער געלעגער מיט לאנגאַניקער
 פייכטקייט?
 וויפל הארבסטן, פרייע און שפעטע, און ביז גאָר פארשיידענע אינעם לעבן און אינעם גוירל
 פון די ווערביווקער זיינען פארצייכנט געוואָרן אין דער דאָזיקער דערציילונג! הארבסטן, וועלכע
 זיינען פארשיידן איבערגעלעבט געוואָרן, פארשיידן געזען און אפּגענומען געוואָרן, און אויך פאר-
 שיידן דערמאָנט געוואָרן דורך מינע העלדן. איך קאָן נישט זאָגן, אז איך האב פינקטלעך אופגע-
 שריבן אלץ, ווי דאָס איז דערציילט געוואָרן. דער מענטשלעכער זיקאַרן האט א טעווע איבערשמעלצן
 אלץ אָפּ א באזונדערן אויפן. און מעגלעך, אז ער האט דאָס געטאָן אויך מיט מיין אייגענעם ווער-
 ביווקער פרייען הארבסט.

נאָר אַף דער וועלט איז נאָך געווען זומער, און פיל פויערישע זאָרגן זינען נאָך אויך געווען זומערדיקע. און דאָס, וואָס איז פאָרגעקומען יענעם פרייען באגיןען אינעם געראמען קאבינעט פונעם קאָלואירט-פאָרזיצער, איז נאָך אויך געווען פול מיט זומערדיקן.

דער הויף פון דער געוועזענער מעשוגענער פריצע איז שוין געווען אינגאנצן ניט ענלעך אַף דעם הויף פון יענע צייטן, ווען די פריצע האָט געפראוועט אירע הוליאנקעס און ווי עס איז יענעם אומפארגעסלעכן הארבסט פון פערציקסטן יאָר אופגעקומען דער ניט-גרויסער קאָלואירט. פון אלעמען, וואָס דאָ איז געווען אָנגעטוצקעט און אָנגעוואלגערט איינס אפן אנדערן, איז געבליבן בלויז דער מויער. א פיינער צווייגאַרנדיקער מויער, א באנייטער פון דרויסן און פון אינווייניק. פיל איבעריקס האָט מען באזייטיקט, פיל ניס צוגעגעבן, געמאכט די צימערן געראמער, ליכטיקער און עפּשער אויך אזוי... לעבעדיקער. און דאָס סאמע וויכטיקסטע... יא, געוויס איז דאָס טאקע דאָס סאמע וויכ-טיקסטע. ניט ווייט פונעם אריינגאנג, א שפאן פופציק פון די עטלעכע צעמענטענע טרעפלעך, אַף וועלכע מע הייבט זיך אָף צו דער קאָנטאַר, — א דענקמאַל! א גאנץ באשיידענער דענקמאַל, אן ארומגעצאמטער מיט ניט קיין הויכע הילצערנע שטאכעטלעך און ארומגעפלאנצט פון אלע זייטן מיט נידעריקע, ווי קינדערשע, יעלן... גריין-גרוילעכע, זעען זיי שטענדיק אויס, ווי באזילבערט. צי זינען זיי איינגעטונקען אין געדיכטן טוי, צי אינגאנצן טרוקן. און אַף א ניט הויכן פאַסטאמענט — מירטשע. אזא, ווי איך האָב זיך אים פאָרגעשטעלט לויט אלעמענס דערציילונגען, און געוויס אזא, ווי ער איז געבליבן אין זיקאַרן פון זיינע לאַנדסלייט. אין שמאַלע ליינונטענע הויזן, אין אן אויסגע-נייט העמדל און אין א קעפטאר, פארוואָרפן אפן רעכטן אקסל. ער שטייט אָן א היטל, א ביסל א צעשויערטער און לויט דער אופגעלעבטקייט פון זיין פאָנעם, לויט דעם גלאנץ פון זיינע אויגן קאָן זיך דוכטן, אז ער טרעט ארויס מיט א הייסער און זייער ליינדנשאפטלעכער רעדע. און ס'איז צו זען, אז ער איז ארויס צום אוילעם ניט פון א געמיטלעכן צימער, נאָר גלייך נאָך א לאנגן וועג. אַט אזוי, אומגעריכט, שפאנענדיק פון איין דאָרף צו א צווייטן מיטן קעפטאר אפן אקסל, האָט ער אָנגעטראָפן אַף א געדיכטן און ראשיקן האמוין. ארופגעכאפט זיך אַף עפעס — א בענקל צי א פעסל, און האלט זיין רעדע אין גרויס איילעניש, קעדיי ארויסזאָגן אלץ און ניט סטייען, איידער די סיגוראנצע-לייט וועלן זיך דערקלייבן צו אים.

איך ווייס ניט, ווער איז געווען דער סקולפּטאָר און וויאזוי האָט זיך אים איינגעגעבן שאפן אזעלכע לעבעדיקע, איינדרוקספולע שטריכן. אז דו קוקסט זיך איין און פארטראכסט זיך א ביסל, זעסטו ניט נאָר אין וואָס ער איז אָנגעטאָן, נאָר אויך די פארבן פונעם אויסגענייטן העמדל, די גרוילעכע הערעלעך פונעם שמאַלן שמויסעלע, מיט וועלכן עס איז ארומגעזוימט דער קעפטאר, און עס דוכט זיך דיר טאקע, אז דו הערסט זיין לעבעדיקע קלינגענדיקע שטים.

אלע שטאלן, קיכן און פארשיידענע קאָנורקעלעך פאר די אויפּעס, כאזיררים און אויך פאר די באטראקעס זינען אראפגענומען געוואָרן. די ערד איז אויסגעגלייכט און איבערגעאקערט געוואָרן, און די אופגעקומענע ראכוועס איז פארוואנדלט געוואָרן אויך אין אן אייגנארטיקן דענקמאַל — אין א פרעכטיקן עפל-סאָד, וואָס מווישע דער לאַנגער האָט פארפלאנצט, אויספילנדיק דאָס, וואָס ער האָט צוגעזאָגט זיין ברודער אירמען פאר זיין טויט.

מוישע אליין איז שוין אויך ניטאָ. נאָר דער סאָד זינער... אַט קוקט ער ארויס אַף דער וועלט מיט א שטומען אומעט. ניטאָ קיין ווינטעלע, וואָס זאָל דערוועקן אין די ביימער זייער שושקענדיקע שפראך. די עפל הענגען אראפ מיט א געדיכטן אָנוואלגער, בייגנדיק די צווייגן צו דער ערד. הארבסט-טיקע און ווינטערדיקע עפל זינען פול מיט זאפטיקער רייפקייט, הארטע און דראַטיקע, וועלכע ס'איז נאָך שווער איינצובייסן. נאָר זיי שיינען צוציענדיק מיט זייערע בעקעלעך. עפעלעך, וואָס האָבן מיר דערמאָנט אין מיין זייער ווייטער און זייער פרייער קינדהייט. אזעלכע עפעלעך האָבן מיר אָנגעטשע-פעט אַף אונדזערע פאפירענע פענדעלעך סימכעסטוירע, זיך אויסגעשטעלט אַף די בענק לענגוויס די ווענט פון דער גרויסער שול, און פארגאפטע נאָכגעקוקט נאָך די אויסטערלישע האקאפּעס. צענד-ליקער מענער גייען איינער נאָכן אנדערן מיט טוירעס אין די הענט. טוירעס גרעסערע און קלענערע און גאָר פיצניקע, קינדערשע טוירעלעך. און פאָרויס גייט דער אלטער כאזן מיט דער גרעסטער טוירע. ער טראָגט זי אַף די הענט, ווי מע טראָגט א קינד און זינגט אויס:

— אויזער דאלעס הוישיאָנו...

וואָס א פאַשעטער עפל מיט רויטע בעקעלעך קאָן דערמאָנען!

אין די פופציקער יאָרן, ווען איך האָב געארבעט אין דער רעדאקציע פון דער היגער צייטונג, בין איך ניט ווייניקער פון צוויי טעג אין דער וואָך געווען אין די ארומיקע קאָלואירטן. דאן בין איך געווען גוט באהאוונט אין דער דעמלטיקער טעכניק און אגראַטעכניק, אין די נידעריקע גערעטענישן, אין דעם ביז גאָר שווערוואָגיקן ארבעטססאָג, אין דעם בידנע לעבן פון די בוקאווינער קאָלואירטני-קעס, אין זייערע פיסנע מיטיקס, וואָס זינען באשטאנען פון מאמעליגע און קארטאפּל, און אין

זייערע הארטע געלעגערס אף די הילצערנע טאפטשאנען, אויסגעבעט מיט שטרוי און צוגעדעקט מיט א רעדנע. מיר אליין איז ניט איין מאָל אויסגעקומען שלאָפן אף אזעלכע געלעגערס. אלץ איז נאָך געווען פֿול מיטן נעכטיקן, מיטן פרימיטיוון פויערישן לעבן און ארט דענקען. די קליינצאָליקע און ביז גאָר שוואַכע טעכניק, די עטלעכע אָפּגעפאַרענע טראַקטאָרס און קאַמביינען — דאָס גאַנצע פאַר- מעגן פון די דעמלטיקע עמטעסן, האָבן דערווײַל גאַרנישט ניט געקאַנט ענדערן. דער סערפּ און די קאַסע, די סאַפּקע און, דעריקער, די פעסט אַנגעמאַזאַליעטע הענט פון די מענער און פרויען, וואָס האָבן געדארפט פאַליען און קאַסיען, בינדן די סנאַפּעס און גראָבן די בורעקעס, אויסשיילן די פאַפּשוויקאַטשענעס און אויסדרעשן מיט שטעקעלעך די זונרויזן-קעפלעך — מיט דעם האָט דאן דער קאַלוירטניק געמוזט אויסקליאַנטשען באַ דער ערד דאָס פיסנע שטיקל ברויט און אויך די שמאַלע הייזעלעך פון גראָבן, מיט די אייגענע הענט אויסגעארבעטן ליוונט.

איצט, זיצנדיק אפן באגינענדיקן נאריאד, וואָס סידאַר יערמאַלייטש האָט דורכגעפירט, א נאריאד, אף וועלכן מע האָט געדארפט אויספלאַנירן די ארבעט אף דער נאַענטסטער וואַך, האָב איך זיך אַ ביסל פאַרלוירן. איך וויל ניט זאָגן, אז איך האָב ביכלאַל ניט געוויסט וועגן די קאַלאַסאַלע ענדערונגען, וואָס זײַנען פאַר די פאַר צענדליק יאָר פאַרגעקומען אין בוקאַווינער דאַרף. נאָר... איך בין געווען שטאַרק פאַרנומען מיט מײַנע שעפּערישע פלענער, וואָס זײַנען געווען פאַרבונדן מיט די ערשטע נאַכמילכאַמעדיקע יאָרן, מיט דער מילכאַמע אליין און אויך מיט דעם פאַרמילכאַמעדיקן. בין איך ניט איבעריק טיף אריינגעדונגען אין דעם איבעראשנדיקן שפּרונג, וואָס די בוקאַווינער דערפער האָבן דורכגעמאַכט פאַר דער צײַט. בין איך געזעסן און געגאַפט, געזעסן און געסמאַצקעט מיט די ליפּן, און אויך אַ ביסל געשלאָנגען דעם ניכטערן שפּײַעכץ פון פאַרדראָס.

אַט האָט מען אַנגערופן בייסן נאריאד פארשיידענע מאשינען, וועלכע איך האָב געזען אין טע- לעוויזאָר, און מיר איז אַ ביזאַיען זיך מוידע זײַן, אז איך וואָלט איצט ניט געקאַנט פאַנאנדערשיידן דעם קאַמביין, מיט וועלכן מע גראָבט די צוקער-בורעקעס, פונעם קאַמביין, מיט וועלכן מע נעמט אראָפּ די קוקורוזע. און וויפֿל הויפטן עס האָבן זיך באוויזן פאַר דער צײַט! און וויפֿל פאַרטרעטערס! הויפט-אינושעניער און הויפט-אַגראָנאַם, הויפט-מעכאַניקער און הויפט-עקאַנאָמיסט, הויפט-זאַאָטעכני- קער און הויפט-בוכהאַלטער.

געווען פריער באַ אַ פאַרויצער פון קאַלוירט איין פאַרטרעטער. איצט — אַ גאַנצע גרופּע. פאַר- טרעטער לויט דעם פעלדצוכט און פאַרטרעטער לויט דעם פיצוכט, פאַרטרעטער לויט דער בויונג און פאַרטרעטער לויט די פראגן פון קולטור און שטייגער. דערצו נאָך — פאַרטרעטער לויט די אינ- דוסטריעלע אינאַנים. וועלכע אינדוסטריעלע אינאַנים? וועלכע אינדוסטריע? איך האָב געוויסט פאַר- שיידענע פאַרוואַלטערס. פון דער מילך-פערמע, כאזירים-פערמע, שאַף-פערמע, נו, און אויך אַ פאַר- וואַלטער פון סקלאַד. אָבער... פאַרוואַלטער פון דער קאַמונאַלער ווירטשאפט?

מיט איין וואָרט, פאַר איין שאַ האָב איך באקומען עטלעכע אַנשוילעכע לעקציעס וועגן דעם קאַמפליצירטן מעכאַניזם פון אַ היינטצײַטיקן קאַלוירט, וועגן זײַן אומבאַגרייפלעכער צעצווייגטקייט, וואָס אַ ניט-באַהאווטן מענטשן איז זייער שווער אפצונעמען.

און ערשט איצט האָב איך זיך דערוויסט, אז דער קאַלוירט נעמט אריין אין זיך פיר גרויסע דערפער מיט אַ שעטעך פון אריבער צען טויזנט העקטאַר. און זײַן טעכנישע און ענערגעטישע אַנגע- זעטיקטקייט שטייגט אריבער אין צען מאָל די טעכניק פון דער סאַמע גרעסטער אַמאַליקער מאשינ- טראַקטאָר-סטאַנציע. און די גערעטענישן: פערציק צענטנער ווייץ פון אַ העקטאַר! באַ זעכציק צענט- נער קוקורוזע! אין דריי מאָל העכער פון די גערעטענישן פון די פופציקער יאָרן! און דער פאַרנעם פון דער פראָדוקציע פון די פיר גרויסע פיצוכט-פערמעס! יעדן טאַג גייען אוועק עטלעכע ציסטערנעס מילך צום טשערנאָוויצער מילך-זאַוואַד! יעדן כוידעש הונדערטער טאָן פלייש אפן פלייש-קאַמבינאַט! און די פאַרדינסטן פון די קאַלוירטניקעס! שוין גאַרניט צו גלייבן!

און מע דאַרף גאָר ניט פאַרנעמען זיך מיט פאַרשיידענע אויסרעכענונגען. מע דאַרף בלויז זיך דורכגיין איבערן דאַרף און אַ קוק טאָן אף די הייזער. פון יענע אלטע כאטעס מיט די קלייניקע פענצטערלעך און שטרויענע דעכער איז קיין זיכער ניט געבליבן. בלויז ערגעץ-ווי פאַרוקט אין אַ ווינקל, קיין זיטיק אויג זאָל דאָס ניט זען, שטייט אַן אלטע כאטע, וואָס איז פאַרוואנדלט געוואָרן אין אַ גאַראזש פאַרן אייגענעם אוטאָמאָביל. און די נייע הייזער, ניט קיין הייזער, נאָר מויערלעך איינגאַרנדיקע, צי צווייגאַרנדיקע, יעדערס מיט זײַן אייגענעם כיין, מיט זײַנע באזונדערע פאַרבן און באזונדערן גלאַנץ. מויערלעך, אין וועלכן יעדער באַלעבאַס און באַלעבאַסטע האָבן אריינגעלייגט פיל ארכיטעקטאָרישע דערפינדערישקייטן. צי עפשער נאָך מערער. זייער אייגענעם טרוים וועגן שיינקייט, רו און געמיטלעכקייט. מויערלעך, וואָס נעמען אריין אין זיך פיל זונען-שיין און זײַנען אליין ארויס קעגן דער זון מיט זייער פּרעכטיקער, צוציענדיקער און רייצנדיקער יונגקייט.

און נאָך אלעמען — פראַבלעמען. פון גאָר אַן אנדער ניוואַ, פון גאָר אַן אנדער קוואַליטעט. נאָר ניט ווייניקער קאַמפליצירטע און ניט ווייניקער אַנטשיידנדיקע. יעדער „הויפט“ און יעדער פאַרטרעטער

האָט זיך זיין פעקל. און ווי עס זאל נישט זיין, איז יעדער אינפארמאציע א ביסל אפגענייגט פון דער ווירקלעכער לאגע אין דער אדער אין יעדער זייט. איינער סטארעט זיך א ביסל צופוצן דעם איניען, ער זאל אליין אויסזען א ביסל פינער, א צווייטער, פארקערט, מאלט אן א כוושעכדיק בילד, קעדיי אויסקלאנטשען פאר זיך אן איבעריקן טראקטאר צי אן איבעריקע לאסטמאשין. און ער, סענדער אירמע דעם קאצעווס, סידאר יערמאלייטש, זיצט שטיל און אנגעשטרענגט באם טיש, הערט זיך ערנסט איין אין יעדער ארויסטרעטונג און מאכט דערביי אייניקע פארצייכענונגען בא זיך אין בלאקנאט. די אלע „הויפטן“, וואס האבן געענדיקט פארשיידענע אינסטיטוטן, פארשטייען גוט, אז ער, סידאר יערמאלייטש, ווייסט אזוינס, וואס זיי ווייסן נישט, און אז זיין אויג, זיין מויעך און עפשער מערער פון אלץ זיין הארץ באמערקן און נעמען איהן אזוינס, וואס זיי קאנען נישט נישט באמערקן און נישט אופנעמען. אף זיין ריין אויסגעגאלטן פאנעם, וואס איז נאך אלץ מאלדאוויש פארקלייטשט, אוקראיניש א ביסל אויסגעצויגן און יידישלעך ווער ווייסט מיט וואס, האבן פאר דעם פערטל יארהונדערט זיך אפגעקארבט מיט אזויפיל זארגן, אלץ אין אים איז דורכגעדרונגען מיט אזויפיל באהאוונטקייט, אז ער ווייסט שטענדיק אלץ אף אויסווייניק, ווייסט יעדער טאלעכעל און יעדער בערגעלע, יעדער ריטשקעלע און יעדער שפארונקעלע, ווי זיינע אייגענע פינגער, ווי דאס אייגענע הארץ, וואס האט די לעצטע צייט אנגעהויבן צו פרעסן סאמע דאן, ווען מע דארף נישט. זיי פארשטייען גאנץ גוט, אז אן די אלע אינפארמאציעס ווייסט ער אליין גאנץ גוט, ווי גרייט זיך דער באדן צום הארבסט-פארזיין, ווי האלט עס מיט דער זריע און מינעראלע באמיסטיקונגען, ווי גייט די סילאסירונג און דער רעמאנט פון די פיצוכט-שטאלן. ער ווייסט אויך, ווי גייט די ביונג פונעם קאנסערוון-זאוואד. און ווי האלט עס מיט דער געביידע, אין וועלכער עס ווערט געשאפן א פילאל פונעם זאוואד „עלעקטראן“, און ווי גייען די לימודים בא די פערציק מיידלעך, וועלכע באהערשן איצט נייע פראפעסיעס אין די צעכן פונעם זאוואד. ער ווייסט דאס אלץ גאנץ גוט אן זיי. נאר אן אט דעם אויסטויש פון אינפארמאציע קאן מען אויך נישט לעבן. סידאר יערמאלייטש מוז וויסן, וואס ווייסן זיי אליין. ווי שאצן זיי אפ די לאגע, אין וואס גייטיקן זיי זיך און וויאזוי זעען אויס די צוזאמענבאצונגען און די קעגנזייטיקע הילף צווישן די אלע הויפטן און פארטרעטער. זיי אליין מוזן אויך וויסן, וואס וועט זאגן דערוף דער פארזיצער, ווי וועט ער דאס אלץ אפשאצן און וואס וועט ער פארלייגן.

און זיינע אפשאצונגען... ניין, ער האט קיינעם נישט געזידלט, קיינעם גארניט פירגעווארפן, נאר אלעמאל האט עמעצער זיך פארויטלט און זיין פאנעם איז באגאסן געווארן מיט שווייס. אן אנדערער האט זיך א ריס געטאן פונעם ארט, געקליבן זיך דערווידערן, צי פארענטפערן זיך, נאר שוין שטייענדיק א מאך געטאן מיט דער האנט, און, אפאנעם, א ביסל אן אפגעקילטער, צוריק אוועקגע-זעצט זיך אף זיין ארט.

פאר מיר איז דאס אלץ געווען נישט, ביז גאר אינטערעסאנט. און ווען איך זאל געווען קומען אף דעם נאריאד אלס קארעספאנדענט פון אונדזער געגנטלעכער צי רעפובליקאנישער צייטונג, וואלט איך געווען געהאט וועגן וואס אנצושרייבן.

דערנאך האט זיך אנגעהויבן דער אפנאם. איך וויל דא נישט איבערדערציילן וועגן אלע נויטן, גרעסערע און קלענערע, מיט וועלכע די קאלווירטניקעס קומען אין אט דער שא צו זייער פארזיצער. איינער האט א שטוב און עס פעלט אים אויס שיפער, א צווייטער וויל קויפן א „מאסקוויטש“ און דארף א צייגעניש פונעם קאלווירט, א דריטער האט זיך צעקריגט מיטן שאכן איבער א נארישקייט און איז געקומען אנקלאגן זיך אף אים. טאקע אין יענעם גאנצפרי האב איך דערהערט פון איינעם אן אלטיטשקן א ווערטל, וואס דריקט אין א געוויסער מאס אויס די פארגעקומענע ענדערונגען.

— נארישע מענטשן, — האט ער ווי א שפאס געטאן, — פריער האבן מיר זיך געקלאגט, וואס דער ארבעטסטאג איז געמיין, איצט טיינען מיר, אז דער „מאסקוויטש“ איז צו קליין.

מיר האבן זיך פארגעדענקט צוויי באזוכערנס. די ערשטע איז געווען א יונג מיידל. זי איז אריינגעקומען מיידלש-פארשעמט און שוין מוטערלעך אנגעפילט. דאס איז געווען צו זען לויט דעם כאלאטל, וואס האט אומגעוויינלעך פארקלייטשט איר יונגע שטאלטעקייט. זי אליין האט בלענדנדיק זיך דורכגעלויכטן ווי דורכגעזאפט אף דורך און דורך מיטן באגינענדיקן טוי. זי האט נישט גע-וויינט. און ס'איז נישט געווען צו פארשטיין, פארוואס ווישט זי די אויגן. נאר, אפאנעם, אז טיף אינ-ווייניק האט אין איר אלץ געוויינט. זי האט א קוק געטאן אף מיר און אומצופרידן זיך פארקרימט. אין דעם פאל בין איך געווען נישט קיין געוויינטשענער איידעם.

— זען זיך צו, איכטימקע, — האט סענדער זי איינגעלאדן. — און שעם זיך נישט פאר אים (ס'הייסט פאר מיר). אים מעג מען אלץ דערציילן.

ערשט איצט, שוין זיצנדיק, האט איכטימקע זיך צעכליפעט.

— ער האט מיר צוגעזאגט, אז מיר וועלן כאסענע האבן. און איצט וויל ער נישט. און איך בין שוין אין פערטן כוידעש.

— ווער איז דאס? — האט סענדער געפרעגט, אן אפגעבראכטער.

— ס'איז ער, דמיטרא, דער שאַפער.
 — אַך, אַט דער מיטקע? — ס'איז שוין געווען מערער, ווי אַפגעשפּעט. — זאָג אים, ער זאָל מאַרגן אריינקומען צו מיר. און נאָך זאָג אים: ער מעג שוין היינט אָנהייבן זיך גרייטן צו דער כאַסענע, אויב ער וויל בלייבן א שאַפער. און זאָל ער נאָר פרווון מיך ניט איינלאָדן.
 און צוגעגעבן שוין אזוי, טרייסטנדיק און שמייכלענדיק:
 — סייזוי וועל איך קומען.
 די צווייטע איז שוין געווען פון גאָר אן אנדער מין. נאָך פון דער שוועל האָט זי אָנגעהויבן פארנייגן זיך. טאקע מאמעש געפאלן קוירים און זיך צעוויינט, נאָך איידער זי איז צוגעקומען צום טיש.
 — פאני פאַרזיצער, האָט ראכמאַנעס אָפּ אונדז. דער מאן איז שטארק קראנק. ער האלט באם שטארבן. און אין שטוב איז קאלט און נאס. און ס'איז ניטאָ מיט וואָס אפילע א ביסל אַקרעפּ אופֿ-זידן. שרייבט אונדז אויס כאַטש א צענטנער שטרוי.
 די גאנצע אופירונג אירע, אַט דאָס דערנידערנדיקע פארנייגן זיך, אַט דער „פאני פאַרזיצער“, דער געבעט וועגן ראכמאַנעס און אַט די פייכטע קעלט אין שטוב אינמיטן זומער האָט א שמעק געטאָן מיט שוין לאנג פארשוונדענעם, גלייך זי, אַט די אומבאקאנטע פרוי, האָט זיך א יאווע געטאָן פון גאָר אן אנדער וועלט.
 — ווער ביסטו? — האָט סענדער א פרעג געטאָן. — עפעס האָב איך זיך ניט פארגעדענקט.
 — איך בין ניט קיין ווערביווקער. איך בין א דראניוועצער.
 — און אז א דראניוועצער? שוין אריבער צען יאָר, אז מיר זיינען איין קאָלוירט. און איך קען דאָרט אלעמען.
 — מיר... מיר האָבן ערשט די טעג זיך אומגעקערט.
 — פונוואנען?
 — נו, פון דאָרטן.
 און ווידער זיך צעוויינט. שוין מיט א געיאַמער און מיט א שלוקערן.
 — פינף און צוואנציק יאָר!
 — ווער זשע ביסטו? — אין סענדערן האָט שוין אלץ געקאכט.
 — דאָמניקע בין איך, זיין פרוי, נעסטער וואַראַניק, דער רוער זאָל אים געווען נעמען.
 — ער לעבט נאָך, נעסטער וואַראַניק? — האָט סענדער אויסגעשרייען.
 — ער לעבט, ער לעבט. — האָט דאָמניקע געענטפערט. — אזא לעבן אָפּ אונדזערע סאַנים! איך וויל ניט טרעפן, וואָס איז אין דער מינוט פאַרגעקומען מיט סענדערן, וואָס האָט ער זיך דערמאָנט און וואָס האָט ער בייסמייסע איבערגעלעבט. כאַטש אַנשטויסן זיך איז געווען ניט שווער. נאָר דאָס, וואָס איך האָב אין יענער מינוט באַמערקט... ער האָט א ציטער געטאָן... ניין, ניט אזוי. עפעס האָט אין אים אינווייניק אפגעציטערט, א ריס געטאָן זיך ארוף און א ווארג געטאָן אין האלדז. דאָס איז געווען צו זען לויט דעם, ווי ער איז מיטאמאָל רויט געוואָרן, אלץ אין אים האָט זיך ווי אָנגעצונדן, אָנגעשטרענגט אָפּ בייקומען די ווארגעניש. און פלוצלינג זיך דורכגעריסן ניט דורכן האלדז, נאָר דורך די אויגן. און אָפּ זיין פאַנעם, א באַגאַנסט מיט שווייס און מיט טרערן, האָט מען שוין קלאָר געקאָנט איבערלייענען די ווייטיקן פון יענעם פארנאכט, ווען נעסטער וואַראַניק האָט אים דורכגעטריבן „קאָליסטרוי“, און דריקלעך האָבן איינס נאָכן אנדערן זיך אראַפגעלאָזט איבער זיינע שוין צעפאסעוועטע און פארבלוטיקטע פלייצעס...
 א פיר געטאָן מיט די הענט איבער די אויגן אָפּ אַפּווישן, פארטרייבן אלץ, וואָס איז נאָרוואָס ארויסגעשווומען, האָט ער ארויסגעריסן א בלעטל פונעם בלאַקנאָט, עפעס אָנגעשריבן אָפּ דעם און דערלאנגט דאָמניקען.
 — נא, וועסט עס געבן דעם בריגאדיר, וועט מען דיר צופירן א הארבע שטרוי.
 באקומען אזא רייכע מאטאָנע, איז דאָמניקע טאקע א פאל געטאָן אָפּ די קני, א כאפּ געטאָן זיין האנט, צוגעפאלן צו איר מיט די ליפן, און ווידער זיך צעוויינט.
 — אוי, גאָטעניו, פארוואָס קומט עס אונדז, פארוואָס?
 סענדער האָט זי א הייב געטאָן פון דער ערד, ארויסגעפירט פאר דער האנט פונעם קאבינעט, און קימאט א גלעט געטאָן איבערן קאפּ.
 — בארויק זיך, דאָמניקע. און מע דארף ניט וויינען. וואָס געווען איז שוין געווען.
 דערנאָך, נאָך אלץ אן אפגערגעטער פון אַט דער אומדערווארטער באַגעגעניש, האָט ער זיך צוגעזעצט אָפּ זיין בענקל, הויך אַפּגעסאַפּעט, ווי נאָך א גיכן געלויף, און פון זיינע אויגן האָבן גע-האַלטן אין איין אראַפרינען טרערן. ער האָט זיי אלעמאָל אויסגעווישט און זיי האָבן אלץ גערונען און גערונען.
 — פונוואנען בא אייך אזויפיל טרערן? — האָב איך זיך פארווונדערט.

— ווייסט עס דער רוער, — האָט ער גאָר ווי פארשעמט זיך. — נאָר איך קאָן ניט צוקוקן, ווי א פרוי וויינט.

דאָס ווייס איך שוין ניט, צי איז דאָס בא אים געווען פריער פארפלאַנרט, צי אָט די באגעגע- ניש האָט אים אזוי אופגערוּדערט און ער האָט געמוזט עפעס צוטראַכטן אָף אויסלאָזן זיך. און עפּ- שער איז דאָ געווען אויך אן אנדער סיבע?

— ווייסט איר וואָס? — האָט ער א זאָג געטאָן און ראשיק זיך א הייב געטאָן פונעם בענקל. — לאַמיר היינט איינינעם אָפּפרישטיקן. בא אונדז איז היינט א שטיקל סימכעלע, אונדזער אירמעלעס געבורטסטאָג.

— אירמעלע? — האָב איך איבערגעפרעגט. — דאָס איז נאָך אייער טאטן? — נאָך וועמען דען?

מעגלעך, אז דאָס איז אויך געווען אונטערן איינדרוק פון דער אומגעריכטער באגעגעניש. נאָר די עטלעכע ווערטער, וואָס איך האָב דאן דערהערט פון אים, זיינען געווען אזעלכע, וואָס האָבן זיך אויסגעפורעמט אין מעשעך פון א לענגערער צייט.

— אירמעלע צי יערמאָל, סענדער צי סידאַר, — האָט ער זיך צערוּדערט, ווען מיר זיינען ארויס אין דרויסן. — אין דער וועלט קומט איצט פאַר אזוינס, וואָס לייגט זיך ניט אפן סייכל, נאָר איך קלער אזוי: ס'איז קיינעמס ניט פארדינסט, וואָס ער איז געבוירן געוואָרן א רוס, אן אוקראַינער, צי א דייטש. און ס'איז קיינעמס ניט שולד, וואָס ער איז געבוירן געוואָרן א ייד. דו דערווייז, וואָס פאר א מענטש דו ביסט! אָט, איך געדענק, בא וועלכע אומשטאנדן האָט בא טאָדאָרן זיך ארויסגע- כאפט אַנשטאָט סענדער — סידאַר... ער האָט געוואָלט מיך פאַרשטעלן ווי זיינעם א קאַרעו. און אלעמאָל, ווען מע רופט מיך אָן סידאַר יערמאָלעוויטש, דערמאָן איך זיך יענעם גאנצפרי אין לאַגער. נאָר אלעמאָל, ווען עמעצער טוט מיך א רוף סענדער, טוט אין מיר א צאפל יענן לאַנגאַניקע... אייגנטלעך, סענדער, סידאַר, א קליינער כילעק. נאָר... זעט איר דאָך. איר האָט געזען דעם פילם „געדענק דײַן נאָמען“? איך געדענק, און איך האָב ניט פאר וואָס זיך צו שעמען מיט אים.

ער האָט גערעדט און גערעדט, ווי געוואָלט פאר איין מאָל ארויסזאָגן אלץ, וואָס האָט ניט איינמאָל צערוּדערט זיינע געדאַנקען, אלע אינגעוויידן.

— אָט, געווען בא מיר א באקאנטער אין טשערנאָוויץ, — האָט ער זיך פלוצלינג דערמאָנט, — טאקע זייער א נאָענטער באקאנטער. זיין פאמיליע איז געווען וואַלצמאַן. אוועקגעפאַרן קיין ייִסראָעל און איבערגעמאַכט זיין פאמיליע אָף „יאארי“. נו, איז וואָס? געווען א פאסקודניאק און געבליבן אן אויסוואַרף...

ווען מיר זיינען שוין צוגעקומען צו דער מאשין, האָט ער זיך אָנגערופן: — עפשער וועלן מיר זיך דורכגיין צופוס? ס'איז ניט אזוי ווייט... און די מאשין וועלן מיר צושיקן נאָך אייער ריווען און נאָך פראַזינען. טאָדאָרן וועלן מיר ניט וועקן, זאָל ער זיך אויסשלאָפן נאָך דער באנאכטיקער דעזשורסטווע.

13

איך האָב אפילע זיך ניט פאַרגעשטעלט, אז אין איינעם א גאנצפרי וועל איך דערזען איינינעם אלע נאָך לעבעדיקע העלדן פון אָט דער געשיכטע: די, וועמען איך זע קימאט אלע טאָג, און די, וועמען איך האָב נאָך ביז איצט ניט געזען. אַלענען האָב איך צופעליק געזען אפן צווייטער מיט אריבער צוואנציק יאָר צוריק. נאָר דאן האָב איך גאַרנישט ניט געוויסט וועגן איר, ווי וועגן אלע אנדערע. דאן איז דאָס געווען א יונגע אלמאַנע, און פון אירע פארוויינטע אויגן האָט ארויסגעקוקט דער נאָך ניט אויסגעלאָשענער גלאַנץ, דער א ביסל צוגעניטעטער כייץ, וואָס באשיינט יעדער פרוי מיט יענער שטילער שיינקייט, וואָס שרייט מאמעש ארויס צו דער וועלט וועגן איר נאָך ניט אויסגע- שעפטער מוטערלעכער קראפט. איצט איז פון דעם אלעמען קיין סימען ניט געבליבן. איבער די גראַווע פאסמעס האָר האָבן נאָך מערער פארדריסלעך זיך געוואָרפן אין די אויגן די פארסארפעטקייט פון איר איבערגעקארבט פאַנעם, אָף וועלכן מע האָט געקאָנט איבערציילן אלע אירע שווערע זומערס און ווינטערס. און די הענט אירע... ניין, ניט די הענט ביכלאַל, נאָר אירע פינגער, די צונויפגעקאָרטשעטע פינגער, וואָס האָבן פאר די אלע יאָרן איבערגעטאָן ווער ווייסט וועלכע ארבעטן, און איבערגעהאלטן אין די הענט ניט ווייניק סאפקעס און לאַפעטעס, ווילעס און גראבליעס, איבערגעטאסקעט ווער ווייסט וויפיל הונדערטער עמערס וואסער, און אויך אפילע קאַרעטעס מיט קארטאָפֿל און פאפּשוי, וואָס זי האָט געקאָכט און מיט וואָס זי האָט געהאַדעוועט די קאַלדוירטישע כאזיריים.

ס'איוו געווען צו זען, אז אלענע פילט זיך בא סענדערן אין שטוב, ווי בא זיך אינדערהיים. זי האט געוויסט, ווי יעדער זאך ליגט און וואס צוגרייטן אזוי, אז היינטיקער פרישטיק זאל טאקע זיין א יאמטעוודיקער.

פראזינען האב איך געזען אלע טאג. אין דעם טונקעלן כאלאטל, אין וועלכן זי האט געבאלעט באטעוועט אין הויף און אין שטאל, אין די גרויסע גומענע שטיוול, אין וועלכע זי האט אוועקגעפירט די קו פאשען. דאס מאל איז זי געווען גאר אן אנדערע. א קלענערע, וואלט איך געזאגט, א גרינגערע, אינגאנצן א לופטיקע. טו א בלאז, וועט זי אוועקפליען. אין גרינגע שיכעלעך אף נידעריקע אפצאסן, אין א ראזעווע קאפטעלע פון ריינער וואל און אין א דורכזיכטיק טיכל אפן קאפ, האט זי אויסגעזען שטארק אויסגעיידילט. בלויז איר פענעמל, איר קליין פארשרומפן פענעמל, וואס האט פארהיט אין זיך פיל שפורן פונעם איבערגעלעבטן, האט געמאכט צונישט איר קלוימערשטע גרינג-קייט, ארויסגעשטעלט יענץ ביטערלעך-זקיינישע און אומגעוויינלעך האמעטנע. זי איז גלייך אוועק אין קיך און אויך געבאלעבאטעוועט, ווי בא זיך אינדערהיים. פאר דער גאנצער צייט האט זי ניט ארויסגערעדט קיין ווארט. זי האט בלויז געשמייכלט. געשמייכלט, וויינענדיק, און געוויינט, שמייכל-לענדיק. און די דריבנע טרערעלעך האבן ארויסגעלאנצט פון אירע אויגן...

לייעלען האב איך געזען צום ערשטן מאל. אויב אויסרעכענען איר עלטער, האלט זי שוין צווישן פערציק און פופציק, פארמאגט שוין אויך אן אויסגעגעבענעם זון, אירמעטשקען, דעם היינטיקן באל-יוויל. אט זיצט ער באם טיש, ארומגענומען מיט פעטריקן, ווי מיט אן עלטערן ברודער, און קוקן איינער אפן אנדערן מיט פארליבטע אויגן. און דערביי צוויי מאמעס, צוויי שוטפעסדיקע מאמעס, אלענע און לייעלע, וועלכע האבן אין ביידע זין אריינגעלייגט ניט ווייניק מי, זייער גאנצע מוטערלעכע געטריישאפט און מעסירעסנעפעשדיקייט. נאר לייעלע אליין, בא אירע שוין מיטעלע יארן איז זי גע-בליבן נאך אלץ א לייעלע. אנדערש קאן מען זי פאשעט ניט רופן. איר האבן געפעלט יענע עטלעכע קינדערשע יארן, ווען דער מענטש צעוואקסט זיך, פארווארצלט זיך אין דער ערד, צי אין דער וועלט, און צעבליט זיך יעדערער אף זיין אויפן. איז זי געבליבן א ביסל ניט דערוואקסן, ניט דערבליט, מיט יענע דארע קינדערשע הענטעלעך, מיטן שמאלן קינדערשן העלדזעלע. און אין אירע אויגן איז אף שטענדיק פארגליווערט געווארן דער גרויל פון יענעם שרעקלעכן ווינטערדיקן טאג און די קעלט פון פיל ווינטערדיקע מעסלעסן אין פינצטערן קעלער... אזוינס, וואס קאן ניט אויסגעוועפט ווערן און וויל ניט אנטרונען ווערן...

אפן טיש איז געווען אלץ, וואס עס קומט בא אזא יאמטעוודיקער סודע, אלץ אף אויסצוטרינקען און פארבייסן. נאר איך האב געהאלטן אין איין קוקן אפן געפלאכטענעם קוישל מיט עפל. יענע ווינטערדיקע עפל, נאך זייער הארטע, ניט איינצובייסן. און איך האב זיך אנגעשטויסן, אז זיי זיינען ארויסגעשטעלט אפן טיש ניט אף צו עסן, נאר ווי א זיכער, א זיכער נאך כענדערס טאטע, וואס האט פארן טויט געטרוימט וועגן א פרישן עפל, און אין אנדענק פונעם פעטער מוישען, וואס האט דעם סאך פארפלאנצט. אלץ איז דא געווען פול מיט ייזקער, פול מיט אן אומגעוויינלעכן קאדיש. און ארום דעם טיש האט געהערשט א שטומער טרויער, ווי יענער אומעט אף די פארגליווערטע ביימער. און בא מיר איז געווען א געפיל, אז דא, ארום טיש, זיצן, ווי לעבעדיקע, אלע די, וואס הערן ניט אוף יאטרעווען בא אלעמען אין זייער פארווינדעטן זיקארן: מירטשע און מיכילל, סענדערס און לייעלעס עלטערן, און אויך אלע שכינים און קרויווים פונעם פארשווינדענעם יידישן געסל. און אפילע די באגריסונגען און ווינטשעוואניעס, וואס זיינען ארויסגעזאגט געווארן דעם באל-יוויל, זיינען אויך געווען איבערגעפולט מיט יענעם, אומפארגעסלעכן. איך בין געזעסן, באקוקט אט די אומגע-וויינלעכע סימכע און מיר האט פארקלעמט באם הארצן.

— גאט מיינער, — האב איך דערביי א טראכט געטאן. — וואס דארף א מענטש? אזוי ווייניק! גוט אפהארעווען דעם טאג און רויק שלאפן באנאכט. און עס זאלן ניט זיין אף דער וועלט קיין סינע און האס, קיין ווילדע אנגערייצטקייט און אונטערגעהעצטקייט, א שטיל און רויק לעבן, אן מילכאמעס און אן בלוטפארגיסונגען... אזוי ווייניק און אזוי פיל!

איך בין געזעסן און אלץ באקוקט אט די אומגעוויינלעכע באגעגעניש פון די, וואס זיינען אזוי-פיל אויסגעשטאנען און טראגן אין זיך דעם טרויער און ווייטיק פון די אומפארפולבארע פארלוסטן. זיי זיינען געזעסן און אף שטומלעשן ארויסגערעדט אלץ, וואס האט אין זיי געוירט, געשטורעמט, ארויסגערעדט דאס, וואס מע קאן מיט קיין שום ווערטער ניט איבערדערציילן. און ס'איז געווען צו זען, אז זיי איז גוט פון אט דעם שטורעם, גוט, וואס זיי קאנען אף אזא אויפן אויסלייענען זייער ייזקער, גוט און ביטערלעך. אוי, ווי ביטערלעך!

— סענדערקע, זאג עפעס, — האט זיך אנגערופן אלענע, דערפילט, אז אט דער שטומער ייזקער ווערט פאר אלעמען אומדערטרעגלעך.

נאר דאס, וואס סענדער האט געהאט צו זאגן, דאס, וואס האט יענעם גאנצפרי די גאנצע צייט געווארגן אים אין האלדז, האט ער געמוזט האלטן אין זיך. ער האט ניט געוואלט, ניט געטארט

איצט, באם טיש, דערמאנען נעסטערס נאָמען. איז גוט, וואָס ער האָט זיך דערמאָנט אין עפעס אנדערש.

— אוואדע האָט באַ היינטיקן טיש געדארפט זיצן אויך די מומע וואסילינע. קימאט דריי יאָר האָט זי אויסבאהאלטן מיין לייעלען. נאָר זי איז שוין נישט, די מומע וואסילינע. לאַמיר זי דערמאָנען מיט אַ גוט וואָרט.

אָפגעזאָגט, אַ קוק געטאָן אָף זיין לייעלען און דערפילט, אז באלד וועלן באַ זיי ביידע זיך אַ גיס טאָן די טרערן, האָט ער זיך אַ הייב געטאָן פונעם בענקל.

— איר וועט שוין ענדיקן אַן מיר, — האָט ער, ווי אנטשולדיקט זיך. — איך מוז שוין צופאָרן אין דער דריטער בריגאדע. קום, פעטריק.

ערשט נאָך אלעמען, ווען עס האָט זיך געדוכט, אז דער פרישטיק איז שוין געענדיקט, האָט לייעלע ארויסגעשטעלט אַ נייעם פארבייטעכען — אַ גרויסן טעלער מיט מאצעס. מיט עמעסדיקע פירעקיקע פייסעכדיקע מאצעס. באמערקט, ווי איך בין דערשטוינט, האָט זי דערקלערט:

— באַ מיר בלייבט שטענדיק איבער נאָך פייסעך אַ ביסל מאצעס. האלט איך זיי שוין צו אירמעטשקעס אימענינעס.

ערשט איצט, אדאנק די מאצעס, האָב איך פון לייעלען אליין זיך דערוואָסט, וואָס מיט איר האָט געטראָפן. אַ גרויליקע געשיכטע, וואָס האָט אין די מילכאָמעיאָרן זיך איבערגעכאזערט אין פארשיידענע ערטער מיט דער זעלבער זינלאָזער אכזאָריעס און בלוטדורשטיקייט. צוליב וואָס, אשטיי גער, האָבן די מערדער פון דער זאָנדערקאָמאנדע זיך געדארפט אריינרייסן צו זיי אין שטוב אינמיטן דער נאכט און נאָך שלעפּעריקע אוועקהארגענען דעם טאטן מיט דער מאמען? גאנצפרי האָט מען דאָך סייווי אוועקגעטריבן אלע יידן אויסער דעם שטעטל און אלעמען דערשאָסן. זי, לייעלע, איז געבליבן לעבן, ווייל אין יענער מינוט האָט די מאמע זי אראָפּגעקליקט פונעם בעט, אָף וועלכן זיי זיינען געשלאָפן. איז זי געבליבן ליגן אונטערן בעט. דערנאָך איז זי אַ נאקעטע און אַ באַרוועסע אוועקגעקראָכן איבערן שניי. נישט דערפאר, וואָס זי האָט באנומען, וואָס דאָ איז געשען. אָנהייב צוויי און-פערציקסטן האָט זי נאָך נישט געהאט קיין פולע צען יאָר. זי האָט בלויז דערפילט, אז זי איז איינע אליין אין שטוב. דער טאטע מיט דער מאמען ליגן פארבלוטיקטע און ווילן זיך נישט אופהייבן. האָט זי זיך דערשראָקן און איז אוועקגעקראָכן צום פעטער זעליק, וואָס האָט געווינט די דריטע שטוב פון זיי. גאנצפרי האָט מען אלע יידן אוועקגעטריבן, קלוימערשט צום צוג, מיט קלומעקלעך אָף די פלייצעס. אריינלויפן צו זיך אהיים זיך אַנטאָן האָט זי שוין נישט באוויזן, האָט דער פעטער זי אָנגעטאָן אין עפעס אַ רעקל מיט לאַנגע אַרבל, פארוויקלט אירע דינע פיסלעך אין שמאטעס און ארופגעצויגן אָף זיי אַ פאַר גרויסע שקראַבעס. זי האָט קוים געשלעפּט די פיס און נישט אופגעהערט צו וויינען.

די מומע זלאַטע, שוין גאָר אַן אלטיטשקע, האָט געפרוּווט זי איינשטילן און ארומגעיאָגט מיט די אויגן איבער ביידע זייטן פונעם וועג, ווי עס זיינען געשטאנען אַ סאך מענער און פרויען, געווישט די אויגן, געציילעמט זיך און שווינגנדיק באגלייט די יידישע שכינים. דערווען די שכינע וועראַניקע, מיט וועמען זיי האָבן אָפּגעלעבט באַנאנד עטלעכע צענדליק יאָר, האָט זי איר אַ ווונק געטאָן און שטארק, אפילע בייזלעך אָפּגעשטופט פון זיך די פלימעניצע. וועראַניקע איז גלייך צוגעלאָפן, אַ כאַפּ געטאָן לייעלען פארן לאַנגן אַרבל און אויסגעזידלט זי אפן פולן קאָל:

— אַך דו, פארשיווקע, ווהיין ביסטו פארקראָכן? איך האָב דאָך דיר טויזנט מאָל אָנגעזאָגט. און טוט נאָר אַ קוק, ווי עס האָט זיך אָנגעפרינדעט, דאָס טיפּעשל! היידא, אהיים!

און דערביי דערלאַנגט איר עטלעכע גרינגע שמיץ איבערן לאַנגן רעקל.

טאקע באַ אַט דעם לאַנגן אַרבל האָט וועראַניקע זי געשלעפּט מיט זיך, און לייעלע איז איר נאָכגעלאָפן, געציטערט און אונטערגעטאנצט און נישט אופגעהערט צו וויינען.

אין שטוב האָט וועראַניקע זי גלייך איבערגעטאָן און געפרעגט באַ איר:

— ווי רופט מען דיר, מיידעלע?

— לייעלע, — האָט זי ארויסגעכליפּעט.

— לייעלע, — האָט וועראַניקע איבערגעכאזערט. — פאר איצטיקע צייטן טויג נישט אזא נאָמען.

בעסער זאָלסטו הייסן לייעלע.

— פארוואָס לייעלע? איך בין דאָך לייעלע!

— נו לינע, מאַגדאלינע, פארשטייסט?

נאָר לייעלע האָט גאַרנישט נישט פארשטאנען.

צוויי כאַדאַשים האָט וועראַניקע אויסבאהאלטן באַ זיך לייעלען-לינעלען. דערנאָך האָט זי באַ-

מערקט, אז די היגע פאָליצייען האָבן צו אַפּט אָנגעהויבן דורכשפּאַצירן זיך פארביי זייער שטוב. גע-

וויס האָבן זיי עפעס אָנגעשמעקט. אין איינעם אַן אַוונט האָט וועראַניקע געמאָלדן:

— היינטיקע נאכט וועלן מיר מיט דיר אוועק.

— ווהיין?

— צו מינער א שוועסטער.

— און ווו ווינט די שוועסטער?

— ווייט. זייער ווייט.

ס'איז עפשער געווען ניט אזוי ווייט, נאָר יענעם פראַסטיקן און שנייטקן ווינטער, ווען יעדער שפאן, יעדער קער איז געווען פול מיט געפאר, איז דאָס געווען זייער ווייט. געוויינט האָבן זיי אין א שטעטל הינטער לואו, און וועראַניקעס שוועסטער האָט געוויינט אין א דאָרף הינטער קאַלאַמיי, קימאט אָף דער גרענעץ מיט בוקאווינע.

זיי זיינען געגאנגען לאַנג, זייער לאַנג. מערסטנטייל דורך די נעכט, און שטארק געטוילעט זיך צו די בערג. אַפּטמאַל אויך געטאַגט און גענעכטיקט אין די בערג. נאָר לייעלע איז שוין געווען אַנגעטאָן ווינטערדיק. אין וואַלענע זאַקן, אין גוטע פוישטלעך און אין א פוטערנעם פעלצל.

און דאָר האָבן זיי היפש צוגעפרוירן. א ביסל געהונגערט אויך. זיי זיינען געגאנגען פיל לענגער, ווי וועראַניקע האָט אויסגערעכנט. באזונדערס האָבן זיי אויסגעמאטערט די טיף-אַנגעשניטע קאר-פאטן, ווו ס'איז שווער געווען שטעלן א פוס. נאָר מיט די בערג איז געווען זיכערער. מע האָט ניט געדארפט מוירע האָבן פאר די פאַליצייען. אין א טעג צען ארום, צי עפשער אלע פופצן, האָבן זיי זיך דערקליבן צום דאָרף, ווו עס האָט געוויינט וועראַניקעס שוועסטער — וואסילינע.

— וואָס איז דאָס אזוינס? — האָט וואסילינע געפרעגט, באקוקנדיק דאָס אויסגעדארטע און אונטערציטערנדיקע נעפעשע.

— ס'איז לייעלע, — האָט וועראַניקע דערקלערט, — נאָר איך רוף זי לינאַטשקע, מאגדאלינע.

— וואָס איז שוין דער כילעק? לייעלע צי לינאַטשקע, — האָט וואסילינע אַפגעענטפערט, —

סייווי מוז דאָס בלייבן א סאד.

זיך פארטראכט א ביסל, זייער אומצופרידן געטראכט און בארויגעזלעך באקוקט לייעלען. דער-נאָך, ווי זיך מעיאשעו געווען, האָט זי א מאך געטאָן מיט דער האנט:

— מיילע, א סאד מערער, א סאד ווייניקער. וואָס האָבן מיר אַנצווערן?

סידעס איז בא וואסילינען געווען ניט ווייניק. איר שטיבל, וואָס איז געשטאנען א ביסל אַפ-געשיידט פונעם דאָרף, איז געווען א פאסיקער מאַקעס-מיקלעט פאר יעדערן, וואָס האָט זיך אין דעם גענייטיקט. א זיכער ערטלעך, ווו עס האָבן זיך געקאַנט באגעגענען פארטיזאנער און אונטערערד-לער, ווו עס האָט געקאַנט איבערנעכטיקן יעדערער, וואָס איז געקומען אהער מיט א סימען. די זאך איז, פארשטייט זיך, געווען ניט אזוי אינעם שטיבל, ווי אין וואסילינען אליין. שוין ניט קיין יונגע, מיט א ביסל א פארגרעכט, ווי אַנגעשוואַלן פאַנעם, מיט א שטים, אין וועלכער עס איז געווען מערער מענערישס, אפילע א ביסל הייזעריקלעכס, און מיט הענט, וואָס זיינען שטענדיק געווען מיט עפעס פארטאָן. שטענדיק האָט זי עפעס געקאַכט, עפעס פארקנאַטן און מערער פון אלץ עפעס איבערגעוואשן און איבערגעשווענקט, ווער ווייסט וואָס און פאר וועמען.

אהער, צו וואסילינען, איז אין א שטיקל צייט ארום אַנגעקומען סענדער. אויך מיט א סימען.

נאָר ניט אָף איין נאכט. אָף זייער א לאַנגער צייט. אלס פארבינדלעך צווישן די אונטערערדלעך און פארטיזאנער.

אין איינעם פון די פריילינגדיקע טעג פון צוויי-און-פערציקסטן, ווען אין דרויסן איז שוין געווען ווארעם און זוניק, ווען אלע גאסן און הויפן זיינען געווען פארגאָסן מיט צעגאנגענעם שניי, האָט וואסילינע זיך אראַפגעלאָזט אין קעלער, ווו לייעלע האָט זיך אויסבאהאלטן, און זיך אַנגערופן: — לייעלע, לאָמיר זיך צעקושן. היינט איז פייסער. קריסטוס איז אפגעשטאנען טכיעס-האמיי-

סים. — און ארויסגעלייגט פאר איר אלץ פון די פייסעכדיקע מייכאָלים: א גרויסן שטיק פאסקע, וואָס האָט אפילע אין דער פינצטער ארויסגעשיינט מיט איר שמעקנדיקער געלקייט, עטלעכע אויסגעפארבטע אייער און א פאסיקל כאזער-שמאלץ.

וועגן קיין שום קריסטוסן האָט לייעלע ניט געוויסט, וועגן טכיעס-האמייסים קיין אונג ניט געהאט. נאָר אויב פייסער...

— ווו זשע זיינען די מאצעס? — האָט לייעלע געפרעגט.

— וועלכע מאצעס?

— פייסעכדיקע! — האָט לייעלע זיך צעוויינט. — איך וויל פייסעכדיקע מאצעס.

פון אלע איבעריקע יידישע יאָמטוויים איז אין לייעלעס קינדערשן זיקאַרן גאַרנישט ניט פאר-בליבן. נאָר פייסער... סיי דער ערעוויסער, סיי דער פייסער אליין. דער סיידער, וואָס האָט זיך איר פארגעדענקט, ווי א שיין מייסעלע, דאָס פייסעכדיקע געפעס, וואָס איז א גאנץ יאָר געלעגן אפן בוידעם. און באזונדערס די קוויסעלעך פון פארשיידענער גרייס און קאָליר. און איר אייגן קווי-סעלע, גאָר א פיזעלע. א קליין קוויסעלע מיט ווייסע פאסיקלעך. און די מאצעס, דעריקער טאקע די

מאצערס, וואָס האָבן געטרעטשעט אונטער די ציין. און די לאַטקעס פון מאצע-מעל, וואָס זיינען זיך צעגאנגען אין מויל.

— איך וויל מאצעס, — האָט זי ניט אופגעהערט צו וויינען.

— נאריש מיידעלע, וווּ זאָל איך דיר איצט נעמען מאצעס? — האָט וואסילינע זי געמוסערט.

— מאצעס, — האָט לייעלע דערקלערט כליפענדיק. — דער טאטע פלעגט זיי ברענגען פון

לואוואָ אָדער פון דראָהאַביטש.

נאָר יענעם פייסער האָט מען אין ערגעץ קיין מאצעס ניט געבאקן. ניט געווען, ווער ס'זאָל באקן. און ס'איז ניט געווען פאר וועמען.

— ווייסטו וואָס? — האָט וואסילינע זי באַרויקט, — איך וועל אליין דיר אָפּבאקן מאצעס.

— וויאזוי?

— גאנץ פאַשעט. איך וועל באַלד פארקנעטן א שטיקל טייג און אויסקאטשען עטלעכע מאצעס.

— ניין, ניין, זיי דארפן זיין פירעקיקע.

— זאָל זיין פירעקיקע.

געוויס איז דער יידישער פייסער געווען מיט א וואָך פריער אָדער געדארפט ערשט קומען מיט א וואָך שפעטער. זעלטן-ווען ביידע פייסעכס, דער יידישער מיטן קריסטלעכן, קומען זיך צונויף אין איין וואָך. נאָר וואסילינע האָט פארקנאָטן א גרויסע שטיק טייג און אָנגעבאקן א פאַר צענדליק פירעקיקע מאצעס.

יענעם פייסער אין פינצטערן און קאלטן קעלער, יענעם פייסער, וואָס איז ביכלאָל קיין פייסער ניט געווען, האָט לייעלע פארגעדענקט אפן גאנצן לעבן.

דערנאָך זיינען געווען אנדערע פייסעכס. ניין, פריער האָט באַ וואסילינען אין שטוב זיך באַ-וויזן סענדער. אין לייעלעס אויגן, וואָס האָבן זעלטן-ווען געזען די ליכטיקע שיין, האָט סענדער אויס-געזען ווי א ריז. זי האָט ניט געוויסט, ווער ער איז, וואָס טוט ער דאָ, ווהיין ווערט ער אלעמאָל פארפאלן און קערט זיך ווידער אום אהער. נאָר זי האָט אָנגעהויבן שטארק בענקען נאָך אים. און דער גרעסטער יאָמטעוו איז באַ איר געווען, ווען די מומע וואסילינע האָט זי ארופגעבראכט פונעם קעלער אין שטוב אריין און זי האָט געטראָפן סענדערן. און ניט קיין קלענערע יאָמטיווים זיינען באַ איר געווען יענע נעכט, ווען סענדער אליין האָט געדארפט איבערנעכטיקן אין קעלער. זי האָט זיך צוגעבונדן צו אים, קינדערש ליב באקומען און זיך געטוילעט צו אים, ווי צו זייער א נאָענטן, זייער אן אייגענעם. אפילע איצט, אין פיל יאָרן ארום, קאָן זי ניט דערקלערן, וואָס דאָס איז געווען און וויאזוי באשטימען אירע דעמלטיקע געפילן. זאָל זיין, אז דאָס איז געווען אן אָנהייב פון א ליבע? וואָס פאר א ליבע פון אן עלפיאָריק אויסגעדארט מיידעלע צו א פינף-און-צוואנציקיאָריקן גוואר? גיכער פאר אלץ איז די סיבע געווען אין דער שטיקנדיקער איינזאמקייט, אין די אומדערטרעגלעכע מעסלעסן אין פינצטערן קעלער. נאָר אין פריילינג פיר-און-פערציקסטן, ווען מע האָט באפרייט די היגע קאנטן און מע האָט באפוילן סענדערן זיך אומקערן צו זיך אין דאָרף, איז לייעלע צוגעפאלן צו אים:

— איך וויל גיין מיט דיר!

סענדער האָט א קוק געטאָן אָף לייעלען, אָף איר בלאס פענעמל, א וויסלעכס, ווי אן אויסגע-קאלכטס, אָף אירע שמאַלע פלייצקעלעך און דארע הענטעלעך און אים האָט ווייטיקלעך א בראָט געטאָן אונטערן הארצן. ער האָט זי א גלעט געטאָן איבערן קעפעלע און ארויסגערעדט פול מיט זאָרג און ראכמאַנעס:

— וואָס זשע וועסטו באַ מיר טאָן, לייעלע?

— איך וועל זיין דיין קאלע, — האָט לייעלע אָפּגעענטפערט.

סענדער האָט א קוק געטאָן אָף וואסילינען, פּרעגנדיק באַ איר אן אייצע, און זי, א שמייכלענ-דיקע, א גליקלעכע, וואָס אלע געפארן זיינען שוין פארביי, האָט געענטפערט מיט איר מענערשישער שטים, וואָס איז פאר די יאָרן געוואָרן נאָך מערער הייזעריק:

— א קאלע איז א קאלע, וואָס דערלייגן מיר דאָ? זאָל זיין מיט מאַזל און מיט ליבע.

די ליבע אין געקומען דערנאָך.

זיינען געקומען נייע פייסעכס. יעדן יאָר ערעוו פייסער האָט סענדער געמוזט קויפן אין טשער-נאָוויץ ניט ווייניקער פון צען קילאָ מאצעס, עס זאָל סטייען אָף פייסער און אָף נאָך פייסער. עס זאָל סטייען פאר זיי און אויך פאר וואסילינען. איר זיינען זייער געפעלן געוואָרן די עמעסדיקע פירעקיקע מאצעס, די לאַטקעס פון מאצע-מעל, די געפרישטע מאצעס, און באַזונדערס קעזלעך, אויסגעפרעגלטע אָף גענדזענער שמאַלץ. האָבן זיי שוין אלע איינינעם געפראוועט ביידע פייסעכס. צום קריסטלעכן פייסער איז וואסילינע געקומען צו זיי מיט א פולן קויש געלע פאסקעס און געפארבטע אייער, און צום יידישן האָבן זיי ביידע, סענדער און לייעלע, אָפּגעפירט וואסילינען איר כוילעק. מע האָט איינינעם געבאקן לאַטקעס פון מאצע-מעל און געפרעגלט יענץ פעטע און גלאנציקע קעזל.

אזא איז די אויסטערלישע מאצע-געשיכטע, וואָס איך האָב געהערט יענעם גאנצפרי, מאצעס, ווי
אן אַנדענק וועגן יענעם שרעקלעכן פייסער, ווען מע האָט קיין מאצעס ניט געבאקן. דאָס איז לייעלעס
אַנדענק. און דאָס איז דאָך געווען יענעם ערעוויסער, ווען סענדערס טאטע איז צעמאזיקט געוואָרן
אויך דערפאר, וואָס אים האָט זיך פארוואָלט מאצעס. זיינען זיי אויך אן אַנדענק נאָך אירמע קאצעוו,
סענדערס טאטע. איצט איז דאָס אויך אן אַנדענק נאָך דער גוטער, מעסירעסנעפעשדיקער העלדישער
פריי, נאָך דער מומע וואסילינען.

— ס'איז עפּשער א נארישקייט, — האָט לייעלע ארויסגערעדט און א ביסל פארוויטלט זיך, —
נאָר אז מע טוט א טראכט...

— פארוואָס א נארישקייט? — האָב איך איר דערווידערט און איבערגעכאזערט דאָס, וואָס סענ-
דער האָט געזאָגט, ווען ער האָט אונדז געבראכט עטלעכע שטיקלעך מאצעס. — יעדער מענטש טראָגט
אין זיין זיקארן אזוינס, מעג דאָס זיין וואָס-ניט-איז, נאָר פאר אים איז דאָס הייליק.
— ריכטיק, — האָט לייעלע אונטערגעכאפט א דערפרייטע און א פארווונדערטע. — מיין סענדער
זאָגט אויך דאָס זעלבע.

איך האָב גענומען אין דער האנט איר קליין הענטלעך און ארויסגערעדט, געזעגענענדיק זיך:
— אנטשולדיקט, וואָס איך האָב אייך געצוונגען דערמאָנען זיך.
— דערמאָנען זיך, זאָגט איר? — און אין אירע אויגן האָט א פלאם געטאָן א ווייטיקלעכער
אופבליץ. — איך פארגעס דאָס ניט אף קיין איין טאָג, אף קיין איין שאַ. אלץ...

איך האָב געפילט, אז מיט דעם וועט זיך דער היינטיקער טאָג ניט ענדיקן. עס מוז נאָך עפעס
פאַרקומען! כאַטש וואָס מוז נאָך פאַרקומען, האָב איך ניט געקאָנט וויסן. נאָר די צערודערטקייט, וואָס
די באגעגעניש מיט נעסטערס פרוי האָט באהערשט סענדערן, האָט אויך מיך רוען ניט געלאָזט.
דער טאָג איז אוועק מיט זיין געוויינלעכן גאנג. ביזן מיטיק האָב איך געשריבן, און נאָך א קורצן
אַפרו זיך אוועקגעלאָזט צו די פיר ווערבעס. איך בין שוין געוויינט געווען אונטער זייער דאך פארנע-
מען זיך מיט מינע באטראכטונגען. דאָס אַרט באם טיש האָט פארנומען מיין ריווע. זי האָט אויך
געהאט איר נאַרמע — די צאָל זייטלעך, וואָס זי דארף אַפּדרוקן אף דער מאשינקע. איך האָב געוויסט:
ארום פיר אזייגער, ווען טאָדאָר וועט זיך אויסשלאָפן, וועט ער אריינקומען אין אונדזער צימער, זיך
אוועקשטעלן אונטער אירע פלייצעס און א פארגאפטער זיך איינקוקן אין די יידישע אויסזעס. און עס
וועלן בא אים אופקומען ווארעמע זיכרוינעס וועגן יענער צייט, ווען ער מיט בערלען האָבן אויסגע-
קלאפט אזעלכע אויסזעס אף די שטיינערנע מאצייוועס. דערנאָך קומען אויף שוין אנדערע זיכרוינעס.
אמאָל בלייבן זיי אין אים, און אמאָל מוז ער זיי וואָס גיכער אויסדערציילן. דאן גייען מיר ביידע זיך
צונויף און זעצן זיך אוועק אפן פריזבעלע. פון יענע זיצונגען איז, אייגנטלעך, אופגעקומען אַט דער
ראַמאן.

ארום פיר אזייגער איז צוגעפאַרן סענדער. ס'איז געווען צו זען, אז די אופגערודערטקייט פון דער
גאנצפריעדיקער באגעגעניש איז ניט פאַריבער. באגריסט זיך מיט טאָדאָרן און פראָזינען, האָט ער
גלייך ארויסגעשאַטן:

— איר האָט ניט קיין כיישעק זיך זען מיט דער וואָראָנע?
פראָזינע האָט אופגעציטערט און מיט שרעק א קוק געטאָן אף טאָדאָרן.
— וואָס פאר א וואָראָנע? וואָס רעדט ער, סענדער?
— נעסטער וואָראָניק, — האָט סענדער דערקלערט. — ער איז שוין ווידער דא, אין דראניוועק.
— אין דראניוועק? — האָט פראָזינע אויסגעשרייען, גלייך דאָס דראָט איר מיט א נייער געפאר.
— ווילט איר גאָר ניט א קוק טאָן אף אים?
— סענדערקע! — האָט פראָזינע א קרעכץ געטאָן. — טו א קוק אף מינע פינגער! און מיין
הארץ... עס וועט ניט אויסהאלטן!

טאָדאָר האָט אויך געפרווט אַפּשלאָגן זיך פון אַט דער באגעגעניש, פול מיט ביטערע דער-
מאָנוגען.

— גענוג פון מינטוועגן דער האַרבאטער, — האָט ער ארויסגערעדט, — ווי אפצולאָכעס קאָן
איך אים ניט אויסמיידן. יעדן פארנאכט, ווען איך גיי אף דער דעזשורסטווע, און גאנצפרי, ווען איך
קער זיך אום אהיים. און ער, ער בייגט אָן דעם קאָפּ מאמעש ביז דער ערד — „דאָברי ראנאָק“, „דאָברי
וועטשער“. נו, אז מע גיט דיר אַפּ א גוט-מאָרגן, מוז מען שוין אַפּענטפערן. נאָר אין זיך טראכט איך:
א כוואַראַבע אף דיר! צי דען האַסטו פארגעסן יענע נעכט, ווען דו האַסט געקלאַפט צו אונדז אין
פענצטער?

— נאָך וואָס דערמאָנען דאָס, וואָס איז געשען מיט פינף און צוואנציק יאָר צוריק? — האָט
סענדער אים דערווידערט. — ער גראַבט דאָך מאמעש מיט דער נאָז די ערד, קעדיי אויספיינען זיך.

— ניט צוליבן קאלוירט. האסט געזען, סארא מויער ער האט זיך אויסגעבויט? ער רייסט מאמעש דאס אויג!

— נו, זיין מויער איז ניט קיין כאריפעס. מיר דוכט, אז זיין אלטע כאטע איז געבליבן די איינציקע, ווי א זיכער פון דער אמאליקער ווערביווקע. אלע ווילן געניסן פון דער ראטנמאכט.

— אלע יא, נאר בא אים איז עפעס אנדערש.

— ניט געזארגט. צייטן בייטן זיך, און מענטשן אויך.

— מענטשן... אבער ווי זאגט דאס אלטע ווערטל: א הארבאטן וועט נאר דער קייווער אויסגלייכן.

— דאס איז שוין אונדזער זאך.

זיי האבן פֿיין זיך דורכגעווערטלט, סענדער מיט טאדארן, פֿיין, נאר גאנץ רויק, פארשטייענדיק, אז יעדערער פון זיי איז אַף זיין אויפן גערעכט. נאך אלעמען האט אין טאדארן געזיגט די נייגעריקייט. און ווען מיר האבן זיך אריינגעזעצט אין דער מאשין, האט ער ניט אויסגעהאלטן. שוין אין וועג האט סענדער זיך בערעדט.

— און איך האב היינט זיך דערמאנט, ווי מע האט מיך געשמיסן. איר וועט דאך לאכן, נאר פון יענעם שמיסן, פון דעם, וויאזוי יעדערער האט א פאכע געטאן מיטן דריקל, האב איך דערנאך, ווען איך בין געווארן פארזיצער פון קאלוירט, געבויט מיין קאדערען-פאליטיק, אזוי צו זאגן. געוויסט, וועמען אוועקשטעלן פאר בריגאדיר, פארוואלטערס פון די פערמעס, און וועמען פארטרויען די קאלוירטישע קאמאנדעס. און איך דארף אייך זאגן, אז איך האב זיך ניט טויע געווען.

טאדארן איז ניט געווען צום הארצן די דאזיקע דערמאנונג.

— און מיך האסטו אויך אפגעשאצט נאך יענעם קלאפ? — האט ער געפרעגט.

— פארשטייט זיך, — האט סענדער צוגעשמייכלט, ווי זיך גערייצט מיט אים. — נאר שפעטער האט די געשיכטע מיט זיין סטאדאלע אלץ אויסגעקלארט. ווי אנדערש וואלט איך דך אוועקגעשטעלט פארוואלטן מיט דער כאזער-פערמע?

— איז דערצייל שוין אויך וועגן דער טשומקע.

— ניין, ניין, פעטער טאדאר. וועגן דער טשומקע דערציילט אליין.

די געשיכטע וועגן דער טשומקע, וואס האט אין דער מיט פון די פופציקער יארן באפאלן קימאט אלע כאזירים-פערמעס אין אונדזער קאנט, איז מיר ביכלאל געווען באקאנט. איך געדענק אויך דעם שטרענגן קאראנטין, וואס איז געווען איינגעפירט אין שייכעס מיט אט דער מאגייפע, וועלכע האט אומגעבראכט טויזנטער כאזירים. אין איינער א נאכט האט די טשומקע זיך אריינגעכאפט אין דער פערמע, ווו טאדאר האט באלעבאטעוועט, און באגינען זיינען אריבער הונדערט כאזירימלעך געלעגן אין זייערע שטינגן מיט פארווארפענע קעפלעך.

טאדאר איז ארומגעלאפן איבער דער כאזער-שטאל ווי א צעדולטער, ניט געוויסט וואס פארצו-נעמען אף אפראטעווען די איבעריקע כאזירימלעך. ער האט שוין באוויזן ברענגען אהער דעם וועטערי-נאררויפע און דעם זאטעכניקער, און אלעמאל זיך א כאפ געטאן פארן קאפ. סענדער איז געקומען צו לויפן אין שטאל א צעכראסטעטער, געפאכעט מיט די הענט און ווי געקליבן זיך עמעצן אויסשמיסן.

— וויאזוי איז דאס געשען? — איז ער אנגעפאלן אף טאדארן. — ווי האט איר דאס דערלאזט?

און כאטש די פראגע האט געהאט א שייכעס צו אלעמען, נאר טאדאר האט געהאלטן, אז דער הויפט-שולדיקער איז ער. וואס צו ענטפערן האט ער ניט געוויסט, איז ער ארויסגעלאפן פון דער שטאל, ארויסגעריסן א דריקל פונעם שטאכעטניק, און צוגעקומען צו סענדערן:

— נעמט, סידאר יערמאליעוויטש, און שלאגט מיך.

— וואס רעדט איר, פעטער טאדאר, וואס הייסט שלאגן? — האט סענדער געפרעגט אויך שטארק א פארמאראטשעטער.

— אזוי ווי איך האב דעמלט אייך. ביז בלוט. מיימעסט מיך, און שוין...

סענדער האט ארויסגעכאפט בא אים דאס דריקל און אוועקגעווארפן אין א זייט.

— גייט שוין גייט, פעטער טאדאר. וואס אייך קאן קומען אין קאפ אריין...

גראד דאס האט א ביסל בארויקט סענדערן, און ער האט ארויסגערעדט גאנץ געלאסן:

— מע דארף שוין אריבערפירן די איבעריקע כאזירימלעך אין אן אנדער געביידע, און אנעמען אלע מיטלען...

— טוט מיט מיר וואס איר ווילט, סידאר יערמאליעוויטש. — ס'האט טאקע געהאלטן דערביי, אז טאדאר זאל זיך צעוויינען. — נאר מיט דער פערמע וועל איך מער ניט...

...נעסטער וואראניוקס שטיבל איז געשטאנען הארט צוגעשפארט צו די בערג, פארשאטן פון אלע זייטן מיט די ארומיקע יעלן. ס'איז טאקע געווען אין דעם אזוי, ווי דאמניקע האט געזאגט, — קאלט און פייכט. מעגלעך אויך דערפאר, וואס אינעם פארווארפענעם שטיבל האט א לענגערע צייט קיינער ניט געווינט. אין שטוב איז געווען פוסט און וויסט. איין הוילער, צעטראסקעטער טיש. די צוויי פאר-שטויבטע, פארקויטיקטע פענצטערלעך זיינען געווען פארהאנגען מיט פאפירענע פארהענגלעך. נעסטער

איז געלעגן אף א הילצערנעם טאפטשאן, אויסגעבעט מיט שטרוי, פארשפרייט מיט אן אלטער רעדנע און ניט אופגעהערט צו הוסטן. דערזען די אומגערעכטע געסט, האט ער א ציטער געטאן, ריכטיקער, א דריגעווע געטאן מיט אלע אייוורים און צוגעמאכט די אויגן. דערנאך האט ער געפרוויט צו זעצן זיך, נאך שטארקער זיך פארהוסט און צוגעפאלן צום געלעגער, ווי אן אונטערגעשאסענער. ער האט פארווארפן דעם קאפ און אומנאטירלעך אויסגעלאצט די אויגן. אונטער זיין ניט איבעריק ריינעם העמדל האבן האסטיק אונטערגעטאנצט זיינע ארויסשפארנדיקע ריפן.

דאמניקע האט ארומגעיאגט איבער דער פוסטער שטוב, געזוכט אף וואס אוועקזעצן אונדז, און, גארנישט ניט געפונען, פאנאנדערגענומען די הענט.

— נישקאשע, נישקאשע, — האט סענדער זי בארויקט, — מיר זיינען אריינגעקומען ניט אף לאנג. מע דארף דאך באקאנען זיך מיט א נייעם קאלוירטניק.

נעסטער האט זיך א קרים געטאן און געווארפן אף סענדערן א בליק פול מיט סינע. און געוויס דערביי א טראכט געטאן מיט פארדראס, פארוואס האט ער דאן, אין יענעם הארבסטיקן טאג, זיך ניט אפגעפארטיקט מיט אים אין קעלער.

— ווי זשע האסטו דאן פלוצלינג ניט געסטייעט? — האט סענדער געפרעגט. — דיין גאנצע

כעוורייע האבן מיר ארויסגערויכערט פון דער באהעלטעניש, און דיר האבן מיר ניט געטראפן.

— איך בין דאך ניט קיין דראניוועצער, — האט נעסטער געפרוויט דערקלערן, ווארגנדיק זיך

מיטן הוסט. — ווען איך האב דערפילט, אז מיר האלטן דא שלעכט, בין איך אוועק צו זיך אהיים אונטער יארעמטשע. דארטן האבן מיר נאך א שטיקל צייט געהאט וואס צו טאן.

אף א וויילע איז ער אנשוויגן געווארן, ווי דערמאנט זיך דאס, וואס זיי האבן נאך באוויזן אפטאן: די אונטערגעצונדענע הייזער, די אויסגעקוילעטע קאלוירטישע פאמיליעס און פיל אנדערע זאכן. און, ווי אונטערפירנדיק זיין אייגענעם סאכאקל, ארויסגעהוסט:

— געמישפעט האט מען מיר דארטן.

— און קינדער זיינען בא דיר דא? — האט סענדער געפרעגט.

— א זון, — האט דאמניקע געענטפערט. — שוין א דערוואקסענער. ער האט ניט געוואלט

אומקערן זיך מיט אונדז אהער. ער האט דא ניט וואס צו טאן, — האט ער געזאגט. און ער וויל זיין א ביסל ווייטער פון זיין שיינעם ייכעס. ער איז א מעכאניקער אין א געהילף-קאמבינאט. פארדינט ניט שלעכט.

— און וואס האט אייך געצויגן אהער?

— נעסטער האט זיך איינגעשפארט. ער וויל כאטש פארן טויט אפלעבן א ביסל אף דער אייגענער ערד. וואס זשע האב איך געזאלט טאן? אזא איז שוין מיין ביטערער גוירל.

און דאמניקע האט זיך ווידער צעוויינט.

נעסטער איז געלעגן, שווער און הילכיק געסאפעט. ער האט זיך געקליבן צוגעבן עפעס צו דעם, וואס דאמניקע האט געזאגט, נאר אים איז שווער געווען ארויסרעדן א ווארט. ער האט מוירעדיק געהוסט און אלעמאל ארויסגעשפיגן אן עקלדיק קיילעכל פארזאטן בלוט. ס'האט זיך געפילט, אז יעדער אטעם זיינער איז פון יענע געציילטע אטעמס, וואס דער גויסעס ציילט אפ אין זיינע לעצטע טעג צי אין די לעצטע שאען. נאר דער בליק זיינער... פאראן ניט ווייניק באשריבענע בליקן. דער בליק פון א פאריאגטער, פארווונדעטער כייז און פיל אנדערע. איך אליין האב זיי ניט געזען, בלויז אויסגעלייענט אין פארשיידענע ווערק. ווייס איך ניט, מיט וואס צו פארגלייכן נעסטערס גליווערדיקן בליק. נאר דער שטומער האס, וואס האט ארויסגעקוקט פון אים, די אפגעסאמטע בייזקייט און פיל אזוינס, פאר וואס ס'איז מיר שווער צוקלייבן די פאסיקע ווערטער, האט מיט א דערשיטערנדיקער קלארקייט ארויס- גערעדט: זאל ער איצט נאר האבן אין די הענט אזוינס... נו, א פלאקערנדיקן סטורקאטש, א שפיז, א ביקס, צי כאטש א קליין באמבעלע, וואלט ער אונטערגעצונדן, אופגערופן און צעמאזיקט ארום זיך אלץ און אוועק מיטן פייער איינינעם מיט זיי.

סענדער האט וועגן עפעס געטראכט. זייער לאנג און זייער שווער. ווי געשפארט זיך מיט זיך אליין. דערנאך האט ער ארויסגענומען זיין בלאקנאט, ארויסגעריסן א זייטעלע און עפעס אנגעשריבן אף דעם.

— וועסט עס איבערגעבן דעם פארוואלטער פון דער מילך-פערמע, — האט ער געזאגט, איבער-

געבנדיק דאמניקען דאס צעטעלע. — וועסטו אלע טאג באקומען א ליטער מילך. אפן כעזשבן פונעם קאלוירט.

און אפגייך ארויס פון דער שטוב, ניט ארויסרעדנדיק מערער קיין ווארט.

ווען מיר זיינען שוין געזעסן אין דער מאשין, האט טאדאר זיך אפגערופן:

— מילך וואלט איך אים געגעבן? א קרענק וואלט איך אים געגעבן.

— איך פארשטיי דיר גאנץ גוט, פעטער טאדאר. איך אליין עפשער אויך. נאר מע טאר דאך ניט

אזוי... א מענטש האלט באם שטארבן.

— א מענטש? א גאזלען, א מערדער, א באנדער־אָוועץ!
 — נו, ווער האָט איצט פאר זיי מוירע, פאר די באנדער־אָוועס?
 — אוי, סידאַר יערמאַל־עוויטש. אוי, דארפן מיר מוירע האָבן פאר זיי! — און ער האָט זיך צערעדט, טאָדאַר.
 — דער איצטיקער באנדער־אָוועץ צינדט ניט אונטער די קאַל־ווירטישע פערמעס, הארגעט ניט די דאַרפישע אקטיוויסטן און באהאַלט זיך ניט אויס אין די וועלדער. נאָר ער טוט ניט ווייניקער געפערלעכס. ער הארגעט אוועק מענטשלעכע נעשאַמעס. אָט, נעמט, אשטייגער, סטעפאניען די פארקויפערן פון אונדזער קלייט. אזוי, בעפארהעסיע. טאָג נאָך טאָג באגאנווענען, באראבעווען דעם קוינע. און האָט פאר קיינעם קיין מוירע ניט. און טוט אומיסטן א קוק אָף אירע הענט! די הענט זיינען פול מיט בלאַטע, און עס בלישטשען אָף זיי עטלעכע גאַלדענע פינגערלעך מיט טייערע דימענטן, בלישטשען אזוי פריקער, אזוי ארויסרופעריש, גלייך זיי לאַכן זיך אויס פון אונדז, איזדיעקעווען זיך איבער אונדז, נאראַנים. און אז איך גיב א טראכט וועגן דעם, באפאלט מיך א פאכעד, עפּשער זיצן אויך העכער אַזעלכע לייט. פונוואנען האָט זיך עס גענומען צו אונדז, אָט די אומריינקייט? און זאָל נאָר א ווייע טאָן פון ערגעץ ניט אזוי, ווי מע דארף... איר טראכט אמאָל וועגן דעם?
 איך האָב געשוויגן, כאַטש איך טראכט וועגן דעם ניט זעלטן. און געשריבן וועגן דעם אויך ניט ווייניק. סענדער האָט אָף טאָדאַרס פראגע געענטפערט גאנץ קורץ:
 — אין דעם גייט עס דאָר, עס זאָל פון ערגעץ ניט א ווייע טאָן. דאָס וועלן מיר ניט דערלאָזן.
 — איך פארשטיי. איך פארשטיי, — טאָדאַרס ווערטער האָבן א קלונג געטאָן אזוי, אז ס'איז שווער געווען צו זאָגן, צי איז ער מאסקים מיט סענדערן, צי ער דערווידערט אים. — נאָר אָט, בא אונדז אליין... איך האָב געזען, וואָס אפן טשערנאָוויצער מארק טוט זיך. איר געדענקט דעם קאָמענ־דאנט, יענץ ניוויקל, וואָס האָט זיך צוגעטשעפּעט צו אונדזערע פאַמידאַרן? מיר זיינען פאר אים געווען ניט געזעצלעך, און מיט אלע ספּעקוליאַנטן איז ער יאדאכעס. און מאכט ניט קיין שלעכטע געשעפטן. און איך קאָן אים דאָך גוט. ער איז דאָך אויך ניט לאַנג פון דאַרטן, וווּ אונדזער נעסטער איז געווען. ווער האָט עס אים איינגעאַרדנט אָף אזא פּעסטער שטעלע?
 איך האָב א קוק געטאָן אָף טאָדאַרן פון דער זייט, שטאַרק איבעראשט פון זיין פּלוצלינגדיקער צערודערטקייט. ביים אונדזערע זיצענישן אפן פריזבעלע איז ער קיינמאָל ניט געווען אזוי אופגערעגט. און גערעדט האָט ער דאָס מאָל שוין ניט וועגן גאָט, רעליגיע און וועגן נאציעס. פראַגן, אָף וועלכע ער האָט אלץ געזוכט אן ענטפער און ניט געקאָנט געפינען. נאָר וועגן דעם, וואָס באומרויקט אונדז אלעמען. דערווידערן אים איז ניט געווען מיט וואָס, און אויב עפּעס צוגעבן, וואָלט דאָס געווען זייער א לאַנג צעטל. און ארום איז געלעגן און שטיל געעטעמט א מידער, א שווער אָפּגעהאַרעוועטער זומער. געלעגן דאָס סאמע הייליקסטע אן ערלעכסטע, וואָס טראַגט דעם נאָמען ערד און נאָך וועלכן עס קומט דאָס וואָרט — ערדארבעטער, פויער — דער אייביקער ברויטגעבער אונדזערער. מעגלעך, אז טאקע דאָס, אָט דאָס ריין־פּויערישע, וואָס ווייסט ניט פון קיין שום פאלשעווען, ווייל מיט דער ערד טאָר מען פאַשעט ניט פאלשעווען, האָט אזוי אפּגעבראכט טאָדאַרן, פונקט אזוי, ווי אלע אַרנטלעכע האָרע־פאשניקעס.
 טאָדאַר האָט ניט געווארט, מיר זאָלן אים ענטפערן. ער האָט געמוזט אויסרעדן זיך דאָס הארץ.
 — און אז איך זע אמאָל, ווי אין קלייט קומט אריין אונדזער פלייסיק־צוגעקעמטער סעקרעטאַר פון דאַרפראט און שטעפאניע, פול מיט כניפּע, גיסט אים אָן א קויסעלע, גייט מיר דורך א גרויל איבערן לייב. מיר דוכט זיך, אז איך זע פאר זיך דעם אמאָליקן נעסטערן, וואָס איז אריינגעקומען נאָך זיין קויסעלע. וואָס איז דאָס פאר א שוטפּעס, פּרעג איך אייך?
 צום ערשטן מאָל האָב איך געזען, ווי סענדער פילט זיך א ביסל געטראָפּן, גלייך טאָדאַר האָט אים אויך כוישעד געווען אין אָט דעם שוטפּעס. גאנץ מעגלעך, אז מיר האָבן ביידע א קוק געטאָן אָף טאָדאַרן מיט א בליק, וואָס איז פאר אים געווען אומגעוויינלעך.
 — וואָס קוקט איר אזוי אָף מיר? — האָט ער ווי אַנגעברויגעזט זיך.
 און שוין צו מיר אליין:
 — זאָגט מיר נאָר, בא אייך אין שטוב זיינען ניטאָ קיין טאראקאנעס? פון וועלכע איפּעשדיקע פינצטערנישן קריכן זיי ארויס?

דער צווייטער זומער איז געווען אן אויסערגעוויינלעך־רעגנדיקער. ס'האָט געגאָסן באטאָג און באנאכט. אמאָל ראשיק, מיט דונערן און בליצן, עמעסדיקע זליוועס, וואָס האָבן פארגאָסן פיל הויפּן, גאנצע דערפער און אויך די גאסן ארום פרוט פון אונדזער בארגיקער שטאָט. מוטנע שטראָמען, צעבר־

שעוועטע ריטשקעס האבן געיאגט און געבלאזן זיך, געפינעט זיך ווי עפעס רעכטס, פארגאסן פיל קעלערס און אריינגעכאפט זיך אין די ערשטע שטאקן. אפטמאל איז דער רעגן געווען א שטילער, א גאנץ לייטישער, נאך דערפאר געגאסן אן אופהער. געווען שאען, ווען קיין רעגן איז אינגאנצן ניט געווען, ניט מערער, ווי א מראקע אדער א משיטשקע, ווי מע רופט עס אין בוקאווינע, מע זעט אפילע ניט, אז א טראפן זאל אראפקאפען, נאך אלץ איז דורכויס דורכגענעצט, גלאנצט ארויס פייכט און עסעריק. און דער גאנצער ארום פונעם הימל ביז דער ערד איז איינגעהילט אין א געדיכטן נעפל, אין יענעם פייכטן עסעריקן, וואס נעמט דורך ביז די ביינער. אין יענע טעג, צוהערנדיק זיך, ווי די היגע מעטעאָרביוראָ פרוווט א ביסל אונטערמונטערן דעם אוילעם, צוזאגנדיק אף מאַרגן בלויז א קורצטערמיניקן רעגן, האב איך פארשריבן בא זיך אין העפט אזא שפאס:

„דריי טעג און דריי נעכט האט אומופהערלעך געגאסן א קורצטערמיניקער רעגן!“
דער רעגנדיקער זומער האט אונדז געהאלטן אין שטאט, כאטש מיך האט די גאנצע צייט געצויגן קיין ווערביווקע. איך האב געבענקט נאך מינע נייע באקאנטע. ניט ווייניק געטראכט וועגן דעם, וואס איך האב זיך אנגעהערט, און אפטמאל אפילע זיי געזען אין כאלעם. מיך האט געצויגן צו די פיר ווערבעס, צו דעם אויסטערלישן סוקעלע, ווו איך האב פיל צייט פארבראכט איינער אליין מיט מינע געדאנקען און ווו עס האט זיך געטראכט גרינג און געשמאק.

אין איינעם פון יענע זומערדיקע טעג, ווען דער רעגן איז געווארן טאקע א קורצטערמיניקער, האבן מיר באקומען א טעלעגראם פון טאדאָרן:
„קומט צו פארן באגעגענען פייולען“.

די טעלעגראם האט א קלונג געטאן פאר אונדז מיט פרייד און מיט פלאטער. לאנג טראכטן איז ניט געווען ווען. פארכאפט מיט זיך די רעגנמאנטלען, זינען מיר אוועק צום אוטאבוס אף יענער זייט פרוט.

דער וועטער האט זיך דערבארעמט איבער אונדז. ס'איז ארויס די זון און באלויכטן דעם דורכגע-
נעצטן, אויסגעוויקטן און פארמוליעטן ארום. די זון אליין האט אויסגעזען א דורכגעוויקטע, גלייך זי
האט די גאנצע צייט זיך גענעצט אונטערן רעגן. דער ניט-ברייטער און ניט-טיפער פרוט, וועלכן מע
קאן אין א זומערדיקן טאג דורכשפאנען פון איין ברעג ביזן צווייטן בלויז די קני אין וואסער, האט
מירעדיק זיך צעגאסן, נאך אלץ געבושעוועט און גערוישט און אלעמאל א שלידער געטאן א מוטנע
כוואליע איבער דער בריק.

קיין ווערביווקע זינען מיר אנגעקומען פארנאכטלעך, ווען די זון איז שוין געהאנגען אף די ביי-
מער פון די נאענטע בערג מיט אן א שיר פלאמיקע פאסיקלעך אף איר צעהיצטן לייב.
ארויס פונעם אוטאבוס, זינען מיר גלייך אוועק צו יענעם שמאלן ליקעלע, וואס איז שטענדיק
באדעקט מיט די איבערגעפלאכטענע צווייגן, ווי מיט א זיכערן דאך, און צוגעקומען צום שיטערן
וועלדל. בא די ערשטע טריט זינען מיר גלייך פארהעריזנעט געווארן אין דער צעקוואסעטער שיטעריצע
און פארשטאנען, אז דורכגיין דורכן וועלדל וועלן מיר ניט קאנען. מיר האבן דערביי באמערקט, אז
ס'איז ניטא צוליב וואס. אונדזער קלאדקעלע, די צוויי בערווענעס איבערן טייכל, האבן ניט געסטייעט.
און דאס טייכל אליין... וואס איז געשען מיט אונדזער שלעפערדיקער און מורמלענדיקער ווערביווקע?
וואס פאר א בייזער קויער האט פארוואנדלט דאס שטילע, זויבערע טייכעלע אין א צעבויטעטן אויסגוס?
און דאס גרינע טאלעכל אונדזערס, דאס טאלעכל, איבער וועלכן איך האב אזוי לייב געהאט א שפאציר
טאן איבער דעם אין פרייען באגינען... דאס טאלעכל, וואס האט א גאנץ יאָר געלעבט אין מיר מיט
זיין זיידענער גרינקייט... ס'איז געווען אינגאנצן פארדעקט מיט אנגעמוליעטער ערד, איבערגעקרייצט
מיט ניט קיין הויכע מאהילקעס, ווי מיט אופגעשוואלענע ווונדן. און מיר האט זיך געדוכט, אז דאס
טאלעכל פארדעכט זיך מאמעש אונטער דער שווערקיט פון דער אנגעמוליעטער שיטעריצע. זעלסט-
וו עס האט ארויסגעשטעקט א גרעזעלע — א צוגעפלעטשטס, א פארוויאנעטס, א נעבעכדיקס און אן
איבערגעפרוירנס.

די וואסער איז, זעט אויס, שוין אפגעפאלן, געשווומען פיל מיט א בליינענער שווערקיט, ווי
איבערגעמאטערט פון אט דער פארפלייצנדיקער צעיושעטקייט. לענגוויס דעם ברעג און א ביסל ווייטער
איבערן גאנצן טאל האבן ווי בארמינענס זיך געוואלגערט ארויסגעריסענע ביימער. זיי זינען געלעגן
מיט די ווארצלען ארום און צוגעגעבן דעם ארום יענע כאאטישע אנגעוואלגערטקייט, ווי א שלאכט-
פעלד נאך א בלוטיקן געראנגל. געוויס האט עס די ביימער אויסגעריסן ניט דא, נאך פיל ווייטער,
ערגעץ העכער, ווו די בארג-שטראמען זינען געווען פיל מעכטיקער. נאך דאס, וואס די ביימער זינען
געבליבן שטעקן דא, ווען דאס וואסער איז שוין אפגעפאלן, האט געמאכט דעם טאל נאך מער מעגל-
שעמדיק און אפשטויסנדיק.

מיר האבן געמוזט פארקערעווען צוריק, דורכגיין מיט דער צענטראלער גאס צו אן עמעסדיקער,
ברייטער און הויכער בריק, צו וועלכער דאס וואסער איז ניט דערגאנגען. מיר האבן זיך דערקליבן צו

א צווייטער גאס, פיל העכער פון טאדארס שטיבל, און דערנאך אראפגעלאזט זיך מיט א שמאל ליי-
קעלע, וואס די נאטור אליין האט אויסגעפלאסטערט מיט גרויסע שטיינער.
דערווענדיק אונדז פונדערווייטנס, איז פראזינע ארויס אונדז אנטקעגן א ביסל א צעשויערטע
מיט א פיבערדיק פלאמעלע אף איר איינגעשרומפן פאנעם.
— ניטא, ניטא נאך פייוול, — האט זי זיך פארקלאגט פאר אונדז, — ווהין האט ער געקאנט
אהינקומען?

קיינער פון אונדז האט ניט געוויסט, ווען ער דארף קומען, מיט וועלכן צוג און פון וועלכער
זייט. און עפשער גאר ניט מיטן צוג, נאר מיטן אוטאבוס.

אף פראזינעס פראגע האט קיינער ניט געקאנט ענטפערן. זי אליין האט דאס גוט געוויסט, נאר
זי האט ניט געקאנט שטילן איר אומגעדולד און געמוזט אלעמאל פרעגן איינס און דאס זעלבע.

דער פיבערדיקער אומגעדולד האט זי ארומגעיאגט איבערן הויף און איבער דער שטוב. זי האט
געהאלטן אין איין ברעכן די הענט, יעדן פינגער באזונדער, און אלץ אין איר איז געווען פול מיט
איבערגעזאטענעם, וואס האט אלעמאל זיך ארויסגעפליעסקעט מיט אן אנדער טועכץ. פלוצעם איז זי
ארופגעקראכן אפן בוידעם, אראפגעטראגן פון דארטן א גרויסע מאקרטע, אן א שיר טעלער און
קויסעלעך, אלץ, וואס מע באנוצט אף א גרויסער סימכע. זי האט דאס אלץ ארויסגעשטעלט אפן טיש,
באקוקט מיט אנגעטרערטע אויגן און ווידער גענומען ברעכן די הענט. א פינגער נאך א פינגער.

טאדאר האט אויך ניט געקאנט איינזיצן אף אן ארט. אלעמאל איז ער אוועק אין קלוינע, אריי-
געטראגן אהין א סאפעטקע היי און אפסניי איבערגעדעקט דאס ביסל מעבל, וואס איז געשטאנען
דארטן ווער ווייכט וויפל יארן.

פאר דעם פארגאנגענעם יאר האט טאדאר קימאט זיך ניט געענדערט. פונקט אזא זשוואוער, ווי
פריער, פארליבט אין זיינע קווייטן. אלעמאל איז ער צוגעקומען צו אונדז, זיך געקליבן עפעס זאגן,
נאר בלויז ארויסגעצויגן פון זיך א שוואך שמייכלע, און ווידער אוועק. ס'איז געווען צו זען, אז ער
איז אויך, ווי פראזינע, פארכאפט מיט דער פארשטייענדיקער באגעגעניש און איז, ווי זי, פול מיט
אומגעדולד, קוקט אלץ ארויס אפן וועג און ווארט... ווארט שוין מערער פון דרייסיק יאר.

און פראזינע... צי קאן א מענטש פאר איין יאר זיך אזוי עלטערן! זי האט זיך שטארק געהויקערט,
שלאבעריק, ווי אינגאנצן אן קויכעס, קוים געשלעפט די פיס, און נאך דעם, ווי זי האט ערגעץ א יאג
געטאן, איז זי מיטאמאל געבליבן שטיין, א כאפ געטאן זיך פארן הארצן און שווער, זייער שווער אפ-
געאטעמט. אף איר איינגעשרומפן פאנעם און, נאך מער, אף איר איינגעקנייטשטן שטערן און אין
אנגעשטרענגטן, צוגעזשמורעטן בליק זיינען געווען בילעטע סימאנים פון איר אומדערטרעגלעכן
קאפווייטיק. און נאך א זאך: זי איז געווארן א ביסל טויבלעך, פראזינע, און געמוזט אונטערהאלטן
דאס געהער, אונטערשפארנדיק דעם אויער מיט דער רעכטער האנט. טאדאר האט זיך ארומגעדרייט
איבערן הויף, געזוכט אלעמאל עפעס אנדערש, וואס נעמען אין די הענט אריין, אפילע א כאפ געטאן
דעם באשפריצער און אנגעגאסן מיט וואסער. געכאפט זיך, אז דאס איז אן איבעריקע זאך, פאר די
פאר וואכן האט דא גענוג אנגעגאסן, האט ער אויסגעגאסן די וואסער איבערן הויף און א שמייכל
געטאן צו זיך אליין.

— איר האט געזען וואס דא טוט זיך? — האט ער זיך געווענדט צו אונדז. — איר זאלט דא גע-
ווען זיין מיט א וואך צוריק. די וואסער האט זיך שוין געהאט דערקליבן צו אונדזער שטוב, שוין ארומ-
געשווענקט די דרויסנדיקע ווענט.

— מיר האבן דאן אלע זאכן ארופגעטראגן אפן בוידעם, — האט צוגעגעבן פראזינע, — און איך
האב שוין געהאט ארויסגעפירט די קו פון דער שטאל, גרייט אריבערפעקלען זיך העכער, אפן בארג.
א ביסל שפעטער איז טאדאר אוועק אף זיין דעזשורסטווע, און פראזינע האט צוגעגרייט פאר
אונדז אונדזער באלבטע וועטשערע: א הייסע מאמעליגע, באגאסן מיט ווארעמער, נארוואס אויסגע-
מאלקענער מילך. דערנאך האט זי זיך אוועקגעזעצט נעבן פענצטערל, וואס קוקט ארויס צום שליאך,
און אזוי ווי מיר האבן זי איבערגעלאזט באם פענצטערל, ווען מיר זיינען אוועק שלאפן, אזוי האבן מיר
זי געטראפן באגינען. וועגן וואס האט זי איבערגעטראכט, וואס דערמאנט זיך און וואס איבערגעלעבט
פאר אט דער זומערדיקער נאכט?

אפגעטאן אלע ארבעטן, וואס דארפן אפגעטאן ווערן באגינען, אנגעהאדעוועט און אנגעפאיעט די
אויפעס, דערלאנגט דעם הונט זינס און דעם כאזער זינס, אויסגעמאלקן די קו און זי איבערגעלאזט
אין שטאל, ארויספירן אף פאשע איז דערווייל ניט געווען ווהין, האט פראזינע זיך איבערגעטאן, מע
קאן אפילע זאגן, זיך פארפוצט, און א זאג געטאן צו אונדז, ווי אנטשולדיקט זיך:

— איר וועט שוין פרישטיקן אן מיר. איך וועל אוועק צום אוטאבוס, עפשער וועט באלד פייוול
אנקומען.

סענדער, וואס האט אויך מיט אומגעדולד געווארט אף פייוולען, איז פארפארן צו אונדז זייער
פרי.

— וויהיז וועסטו גיין? — האט ער זי אָפּגערעדט. — און ווי וועסטו אים דורכפירן דורכן פאר-
מוליעטן טייך? מיר ווייסן דאך ביכלאל ניט. עס קאן אויסקומען ווארטן נעבן אוואָבוס א גאנצן
טאָג.

— איז וואָס, אז א גאנצן טאָג? — האט פראָזינע זיך איינגעשפארט.
— גיין, מירן צוטראַכטן עפעס אנדערש... איך וועל אוועקשיקן פעטריקן מיט דער מאשין
דעזשורען נעבן אוואָבוס. און ווי נאָר ער וועט זיך א יאווע טאָג, וועלן מיר אים גלייך ברענגען
אהער.

פֿייוועלען האט סענדער געבראכט ארום האלבן טאָג. מע האט נאָר געקאָנט אַנשטויסן זיך, אז דאָס
איז פֿייוועלע. אלץ אף אים און אין אים, דער גאנצער אויסזען זינער האט גאַרנישט ניט געהאט צו טאָן
מיט יענעם פֿייוועלען, וועגן וועלכן מיר האָבן זיך אָנגעהערט פאַריקן זומער. סײַדן עפּשער דאָס: ער
איז זייער געווען ענלעך אף זײַן טאטן, אף בערלען דעם ציגלינער, אזא, ווי איך האָב אים פאר זיך
אויסגעמאַלט לויט טאָדאָרס דערציילונגען. כאַטש — אָן א באַרד.

ער איז געווען אויסלענדיש פון קאָפּ ביז די פיס. די קורצע געקעסטלטע הויזן, דאָס גרינגע ווייסע
רעקל מיט ראָזעווע פאסיקלעך, די א ביסל שווערלעכע שיך מיט ברייטע טעמפע נעז און אויך דער
גאנץ היפשער רוקזאק אף די פלייצעס האָבן אים געמאכט ענלעך אף פיל אנדערע הונדערטער טו-
ריכטן, וואָס קומען יעדן זומער אהער פון אמעריקע, פון קאנאדע און פון פיל אנדערע לענדער. מע
האט אָבער געקאָנט גלייך באַמערקן, אז נעבן א מיליאָנער איז ער אפילע נאָענט ניט געשטאנען. אלץ
אף אים איז געווען ווייט ניט ערשטקלאַסיק, ניט דאָס, וואָס מע קויפט אין די סאַמע געהויבענע קלייטן,
נאָר דאָס, וואָס ווערט אויספארקויפט האלב אומזיסט נאָך דעם, ווי ס'איז ארויס פון דער מאַדע. און
ער אליין — אָן יענעם אויסלענדישן גלאַנץ, אָן א מינדסטן פארלאנג מאכן דעם אַנשטעל, אז ער איז
ווער ווייסט ווער און ווער ווייסט וואָס. און עפּשער מערער פון אלץ — דאָס פאַנעם... ווער ווייסט,
וועלכע זונען עס האָבן דאָס אָפּגעסארפּעט און וועלכע ווינטן האָבן דאָס צוגעבראַטן. נאָר ס'האט
אויסגעזען ווי פארדעמבעוועט. און די קארבן... גאנץ אומגעוויינלעכע בא זינע ניט-פולע, צי זאָל זײַן
פולע פערציק יאָר, האָבן אויסגעזען ווי אויסגעשניצט. לויט זײַן פארטרויערטיקייט, און ניט ווייניקער
פארלירנדיק האט מען זיך געקאָנט אַנשטויסן, אז ער האט פאַרגענומען די ריזע ווער ווייסט פון
וועלכע אויסרייסענישן, ניט אף צו פארוויילן זיך. עס האט ערשט געדארפט קומען זײַן אייגענע דער-
ציילונג, פול מיט אומגלייבלעכע פאסירונגען, עס זאָל קלאָר ווערן, וואָס האט אזוי פארדעמבעוועט
זײַן פאַנעם און פארוואָס קאָן ער ניט פארגלעטן דעם טיף איינגעוואַרצלטן אומעט.

פראָזינע איז צוגעפאלן צו אים מיט א געוויין, וואָס האט זיך געריסן פון איר דעם גאנצן פאָ-
ריקן מעסלעס. און עפּשער אזא, וואָס האט שטיל אין איר געוויינט און זיך ניט אויסגעוויינט פאר
פיל יאָרן. און דאָס, וואָס זי האט ארויסגערעדט, ווארגנדיק זיך און כליפענדיק, איז אויך געווען פול
מיט פיליאַריקן:

— ווו זשע ביסטו אהינגעקומען, ניט-געוואָרענער איידעם מינער? און וואָס איז געשען מיט
מאָריטשקען?

פראַגן, טיינעס... און אזא שטורעם אין אלע אירע אינגעוויינדן! און אזא ווייטיק אין אירע אויגן!
און אזא פיבערדיקער פלאטער, ווען זי האט זיך איינגעגראָבן מיט איר פאַנעם אין זײַן ברוסט!..
פֿייוועלע האט ניט געקאָנט אויסרעדן קיין וואָרט. זינע שוין גרוילעכע באקענבארדן האָבן אונ-
טערגעציטערט. ער האט אלץ געדריקט צו זיך פראָזינען, און זײַן אייגענער פלאטער, א מעכטיקער,
א מענערשער, וואָס זאָגט עפּשער פיל מערער פון ווערטער, האט ווי איינגעווייגט זי, איינגעשטילט,
ווי געגעבן איר אַנצוהערן וועגן זינע אייגענע ווייטיקן און אייגענע פראַגן.

ניט דערווארט זיך אף קיין ענטפער, האט פראָזינע פארהויבן צו אים דעם קאָפּ. גיין, דער קאָפּ
איז געבליבן ווי פריער איינגעגראָבן אין פֿייוועלס ברוסט. נאָר די אויגן אירע... אירע פארוויינטע אויגן
האָבן זיך א צי געטאָן צו פֿייוועלס און געוויס דערזען אין זיי אזוינס...

— וויי, וויי, פֿייוועלע... — האט זי ארויסגערעדט שוין אָן געוויין און אָן כליפעניש, דערמאָנט
זיך מיטאמאל זייער פארדראַסיקס. — אָט זע איך דיר ווידער בא זיך אין הויף...

בלויז זיי ביידע און געוויס אויך טאָדאָר האָבן פארשטאנען, וואָס זי מיינט דערמיט און וואָס
זי האט זיך דערבײַ דערמאָנט: יענעם פארנאכט, ווען פֿייוועלע האט זיך אראָפּגעלאָזט פונעם בערגל
מיט מאָריטשקען אף די הענט, און זי, פראָזינע, א דערשראָקענע און א דערצאָרנטע, האט אָנגע-
שריען אף אים:

— גיי דיר שוין פונדאנען! און דיין פוס זאָל מערער ניט זײַן בא אונדז אין הויף!
וויפל שוידערלעכע געוויטערס האָבן געדארפט דורכיאָגן איבער דער ערד, וויפל בלוטיקע גע-
ראנגלען, אומפארפולבארע פארלוסטן און צעקאליעטשעטע גיראַלעס, עס זאָל אינגאנצן געבראַכן
און געענדערט ווערן זייער לעבנס-פארשטאנד, זייער גלויבן און זייער מענטשלעכער וועזן, עס זאָל
קאָנען געשען דאָס, וואָס איז געשען יענעם זומערדיקן טאָג.

און אַט... קימאט אין פערציק יאָר ארום איז פֿינול צום ערשטן מאל ווידער אריינגעקומען אין זייער הויף. שוין ניט יענץ פֿינולע. אינגאנצן א גראווער, מיט א פֿאַנעם, אף וועלכן עס האָט זיך אָפּגעשטעמפֿלט פֿיל גרויליקס פֿון דעם, וואָס אים איז אויסגעקומען איבערלעבן און אויסשטיין. עס האָט געדארפֿט פֿארשוונדן ווערן די צייט, עס האָבן געדארפֿט פֿארשוונדן ווערן די אוועק-געפֿלוגענע יאָרן, אלע געוויטערס און שטורעמס, אז אלץ זאָל ווידער אופשווימען מיט אזא פֿרישן ווייטיק, גלייך געשען איז דאָס נעכטן.

— איר פֿארשטייט, — האָט פֿינול ענדלעך זיך אָנגענומען מיט קויער. — ווען איך האָב זונטיק דעם צוויי-און-צוואנציקסטן יון באקומען פֿון מאריטשקען איר טעלעגראם, בין איך צו דער אָנגע-מערקטער צייט ארויס צום צוג. נאָר דער צוג האָט שטארק פֿארשפּעטיקט און מאריטשקע איז ניט געקומען. איך האָב א טראכט געטאָן, אז אפֿן קויער וואָקזאל האָט געקאָנט עפעס טרעפֿן, איבער וואָס זי איז יענעם טאָג ניט ארויסגעפֿאַרן. ס'איז דאָך שוין געגאנגען די מילכאָמע און מיר האָבן געוויסט, אז מע האָט באַמבירט קויער. בין איך דעם צווייטן טאָג ווידער ארויס זי באַגעגענען. דעם דריטן טאָג אויך. און דעם פֿערטן טאָג אויך. א גאנצע וואָך בין איך יעדן טאָג ארויס צום וואָקזאל. איך האָב שוין פֿארשטאנען, אז מיט מאריטשקען איז געשען דאָס סאמע שרעקלעכסטע. כ'האָב זיך באַפֿרייט פֿון דער ארבעט און אוועקגעפֿאַרן קיין קויער אף ניט אומקערן זיך. אזוי צי אזוי, האָב איך באשטימט גלייך אוועק אפֿן פֿראַנט.

אין קויער האָב איך אויסגעשפּאַנט אלע גאסן, אויסגעווען אין אלע ציווילע און מיליטערישע שפּיטאַלן. קיין שום שפורן וועגן מאריטשקען האָב איך אין ערגעץ ניט געפֿונען. ניטאָ, ניטאָ שוין מײַן מאריטשקע, אומגעקומען און ס'איז אפֿילע אומעגלעך געווען פעסטשטעלן, וווּ, פֿון וועלכער באַמבע.

די פֿאַר מינוט, ביים וועלכע ס'איז דערציילט געוואָרן דאָס, וועגן וואָס פֿראַזינע און טאָדאָר האָבן זיך שוין לאַנג אָנגעשטויסן, האָט פֿראַזינע ניט אָפּגעהערט שלוקערצן. א שרעקלעכער שלד-קערץ מיט א קוויטש, ווי ווען עס סטייעט ניט קיין אַטעם און מע הייבט אָן וואַרגן זיך. טאָדאָר האָט זי אלעמאל א טרייסל געטאָן, ווי ארויסגעשלעפט זי פֿון א כאלאַשעס. נאָר אלעמאל נאָך פֿינולס עטלעכע ווערטער האָט זיך איבערגעכאזערט דאָס זעלבע. פֿינולען אליין איז געווען אומדערטרעגלעך שווער דאָס איבערדערציילן. ער האָט פֿון מאל צו מאל געמוזט דערשטיקן אין זיך די אייגענע וואַר-געניש. צום סאָף האָט ער ארויסגערעדט אזוי, גלייך ער איז מיט עפעס שולדיק פֿאַר מאריטשקען און פֿאַר אירע עלטערן:

— מערער זוכן האָט ניט געהאט קיין זין, בין איך אוועק אין וואַיענקאַמאַט.

— נו, און דערנאָך? וואָס איז ווייטער געווען? — האָט באַ פֿראַזינען זיך ארויסגערײַסן.

נאָר וועגן דעם, וואָס איז געשען דערנאָך, איז אויך געווען שווער צו דערציילן, האָט ער זיך אָפּגעהויבן פֿון זײַן בענקל און א בעט געטאָן:

— איר וועט מיר דערלויבן? איך מוז זיך א ביסל דורכגיין. דאָ ניט ווייט...

ער איז אוועק באַרג-ארום צום נאָענטן וועלדל. קיינער האָט אים ניט באַגלייט, קיינער האָט אים ניט געוואַרנט, אז נאָך די פֿיל זליוועס איז דאָרטן די בלאַטע ביז די קני. מיר אלע האָבן פֿאַר-שטאנען, אז ס'ווי וועט אים דאָס ניט אָפּשטעלן, אז דער איינציקער טרוים פֿון אַט דער יאָדע, פֿאַר וועלכער ער האָט ניט איין יאָר צונויפֿגעקליבן געלט, א דאָלאַר צו א דאָלאַר, איז געווען, קעדיי נאָכאמאל דורכמאכן דעם וועג צו יענעם אַרט, וווּ ער מיט מאריטשקען האָבן דערזען דעם בער, וווּ מאריטשקע איז פֿון שרעק פֿאַרכאלעשט געוואָרן, וווּ ער איז געלאָפֿן צוריק מיט מאריטשקען אף די הענט, און דאָס איינציקע מאל אין לעבן זי א קוש געטאָן, ווען ער האָט געמיינט, אז זי איז טויט. אז די אלע יאָרן האָט ער אקשאַנעסדיק געטרוימט וועגן דעם, ער זאָל נאָכאמאל דורכמאכן דעם וועג אהין און צוריק, און ווידער איבערלעבן די סאמע גליקלעכסטע שאַ אין זײַן לעבן.

מיר זײַנען געבליבן וואַרטן אף אים. מע האָט געדארפֿט עפעס צוטראַכטן אף פֿאַרטרייבן די שווערע שווייגעניש.

— ווי גייט עס אייך היינטיקס יאָר מיט די פֿאַמידאַרן? — האָב איך געפֿרעגט.

— א, — האָט סענדער אָפּגעענטפֿערט א דערפֿרייטער, — היינטיקס יאָר... שוין א ביסל ליי-טישער. א ביסל קליגער, וואָלט איך געזאָגט. עמעס, איך האָב געוואָלט עפענען אין שטאָט אן איי-גענע קלייט, נאָר דאָס האָט מען מיר ניט דערלויבט. דערפֿאַר אָבער האָבן מיר געשלאָסן אָפּמאכן מיט דריי קלייטן פֿון גרינוואַרג און פֿירן ארויס אלץ גלייך אהין. ווי מע שרייבט אין די צייטונגען — פֿונעם פֿעלד אינעם מאַגאזין. ס'איז טאקע א פֿאַרגעניגן צוצוקוקן, ווי מיר ברענגען אין די קלייטן אונדזערע אויגערקעס און פֿאַמידאַרן פֿריש-צאפֿליקע, מיט שפורן פֿונעם באַגינענדיקן טוי. דער שטאַטישער אוילעם ווייכט שוין וועגן דעם און וואַרט שטענדיק אף אונדזערע מאַשינען. עמעס, אייניקע טוער פֿון די באַזעס זײַנען שטארק באַרויגען אף מיר, גלייך איך האָב זיי אָפּגעראַבעוועט, נאָר מיך קימערט דאָס ווייניק-וואָס. מיך לאַזט ניט שלאָפֿן עפעס אנדערש.

— לעמאש?

— איר האט געזען, וואס עס טוט זיך? אזא גערעטעניש איז נאך בא אונדז קיינמאל ניט געווען.
נאך די רעגנס... צוויי וואכן האט ניט אפגעהערט צו גיסן. און אט די שטורעם-ווינטן. די זאנגען
זינען צוגעפלעטשט צו דער ערד און אזוי פארדרייט און איבערגעפלאכטן. די קאמבינען וועלן ניט
קאנען...

— מיט די קאסעס דארף מען, מיט די קאסעס, — האט טאדאר פארגעלייגט.
— וואס רעדסטו, פעטער טאדאר? — האט סענדער אים דערווידערט. — וואס הייסט מיט די
קאסעס?

— אט דאס וואס דו הערסט. אף א וואך צייט פארמאכן די קאנטאר, דעם קאנסערוון-זאוואד
און אפילע דיין צעך פונעם זאוואד „עלעקטראן“.

— פארוואס עפעס מיינ צעך? — האט סענדער זיך באליידיקט.
— ווייל דו זוכסט אליין פאר זיך אלעמאל אן אנדער מאראקע. האסט קארג אן דעם?
— ווי געפעלט עס אייך? — האט סענדער זיך געווענדט צו מיר. — פערציק מיידלעך! פערציק
קאלעס! זיי וואלטן דאך אלע אוועק אין שטאט אריין! און נאך זיי פערציק כאסאנים! האב איך זיי
איצט אלעמען אין דארף. און אויב עס וועט טאקע אויסקומען נעמען די קאסעס אין די הענט, איז
אויך דא ווער.
— עפשער ביסטו גערעכט, — האט טאדאר זיך אונטערגעגעבן. — נאר... האסט שוין אבער
פארגעסן?

— איך האב גארנישט ניט פארגעסן. נאר איר ווייסט דאך, — ווידער צו מיר, — די געגנט
איז ווייט, דער גאספלאן נאך ווייטער, און אויב אנהייבן ארומגיין מיט די פאפירן פון איין קאבינעט
אין צווייטן נאך רעזאליוציעס, קאנען די יארן אוועק! האט פאראיאן זיך געפונען איינער א קנאקער
און אנגעשריבן קיין קיעוו, אז אונדזער צעך איז ניט קיין געזעצלעכער. נו, איז אויסגעקומען א ביסל
א שווייך טאן. סיי אין ראיקאם, סיי אין געגנטקאם. נאך איר בין שוין געוויינט צו אזא שוויצבאד.
מיר זינען שוין געווען אזוי טיף אריינגעטאן אין היינטיקן, אזוי ווייט אוועק פון דער אומדער-
ווארטער באגעגעניש, אז אפילע פראזינע האט זיך שוין אויך אריינגעמישט אין אונדזערע שמועסן.
— וואס זשע מיינסטו, סענדער, — האט זי פלוצלינג א זאג געטאן, — וועסט דערפאר האבן
א גרעסערע פענסיע? ווי געפעלט עס אייך, א נייע זאך צוגעטראכט. ווי הייסט עס בא דיר?
— א קולטור-פאלאק, — האט סענדער דערקלערט. — אט, לאמיר אים נאר אויסבויען, וועט
זיין דארטן וואס איר ווילט. א קינא-זאל און א דיסקאטעקע, א יוגנטלעכע קאפע און א טאנץ-זאל.
און מיר וועלן אראפברענגען צו אונדז די בעסטע זינגער און זינגערנס. אט, וועלכע זינגער האט איר
בעסער ליב, מומע פראזינע? סאפיע ראטארו, אלא פוגאטשאווא, צי ליודמילע זיקינא?
— איך האב ליב א שטיף בענימעסדיק לידל, — האט פראזינע אפגעענטפערט, — מע זאל זיך
ניט רייסן אפן גארגל און מע זאל ניט פויקן אין צענדליקער פויקן און פויקעלעך. עס שפאלט מא-
מעש דעם קאפ.

זי האט דערביי פארשטעלט מיט ביידע הענט די אויערן, גלייך עס האבן איצט מיטאמאל א
פויק געטאן צענדליקער פויקן.

צוריק האט פייוול זיך אומגעקערט אן איבעראשנדיק-פארענדערטער און א שטארק צערודערטער.
די אויגן האבן זיך געלויכטן מיט א פייכטן גלאנץ און דאס פאנעם האט אויסגעזען ווי נאך א לאנגן
און שווערן טאנעס. אף זינע שייך איז געווען צו באמערקן, וויפל ליים און זאמד האט ער איבערגע-
קנאטן ביז ער האט דורכגעמאכט יענעם אויסגעטרוימטן וועג.

פראזינע האט בייסמיסע באוויזן ארויסשטעלן אפן טיש אלץ, וואס זי האט צוגעגרייט. דער
מיטיק איז דורך פייערלעך-אפגעלעבט, און מערער פון אלע איז געווען אפגעלעבט פייוול אליין.
אים האט, זעט אויס, ארומגעכאפט א הייסער פארלאנג אויסרעדן זיך, אויסדערציילן אלץ מיט יענער
זעלטענער צוטרוילעכקייט און אפנהארציקייט, זעענדיק פאר זיך אזעלכע נאענטע און אייגענע, וועלכע
ער האט ניט געהאט און ניט געזען אזויפיל יארן. האט ער מערער דערציילט ווי פארביסן. ער האט
געמוזט אויסדערציילן אלץ, פונעם אנהייב ביזן סוף.

אין קיעווער וואיענקאמאט האט מען בא אים גארנישט ניט געפרעגט. מע האט אים גלייך אוועק-
געשיקט אין א מיליטערישן טייל, וואס האט זיך איינגעגראבן הינטער דער שטאט מיט אלע אירע
סאלדאטן, הארמאטן און קוילנווארפערס. נאך אין א שטיקל צייט ארום איז אויסגעקומען אפטרעטן.
ערגעץ הינטערן שטעטל זאלאטאנאשע איז זיי אויסגעקומען אויסהאלטן זייער א בלוטיקע שלאכט.
בייסן אפטרעטן זינען הונדערטער סאלדאטן אריין אין די טיפע בלאטעס און פארזונקען געווארן.
און וויאזוי האט ער און נאך עטלעכע זיך ארויסגעדראפעט פון זיי, ווייסט ער ביז היינט ניט. נאך
זיי האבן גלייך געטראפן אין נאך אן ערגערער בלאטע. אין דער דייטשישער געפענקעניש.

איך קאן איצט ניט איבערדערציילן מיט דער פולער פינקטלעכקייט, אין וועלכע טורמעס און קאנצלעגערן איז ער איבערגעווען אין פוילן און אין דייטשלאנד, וויפל מאל האט ער געפרוויט אנט-
לויפן און ווידער זיך געפאקט, ביז ער איז געווארן דער סאמע שרעקלעכסטער עלעמענט פארן דיי-
טשישן רייך. און אף אלע דאקומענטן, מיט וועלכע מע האט אים איבערגעשיקט פון איין טויט-לאגער
אין צווייטן, איז געווען אנגעשריבן: „זיין אומקערן זיך איז ניט געווינטשן“. דאס איז אין טאך געווען
א טויט-אורטייל, וואס האט געקאנט אויסגעפילט ווערן יעדן טאג, יעדע מינוט לויטן ביזן ווילן צי א
נארישן קאפריז פון א לאגער-נאטשאַלניק אדער פון א שיקערן קאפא.

אזוי האט ער ארומגעוואנדערט איבער דער מעשוגענער וועלט מיטן טויט אונטער די פלייצעס.
אייניקע זאכן איז אים אליין שווער געווען פארפינקטלעכן. ער געדענקט ניט ווען פינקטלעך האט ער
געטראפן אין א גרופע, וועלכע מע האט אריבערגעפירט קיין נארוועגיע און פארטריבן אין קאזעמאטן
טיף אין דער ערד מיט א שטרענגער אנווייזונג פון הימלערן אליין, אז קיין איינער פון זיי טאר פון
דארטן ניט ארויס א לעבעדיקער. אין יענע קאזעמאטן האט מען געגרייט דאס סאמע שרעקלעכסטע
געווער, מיט וועלכן היטלער האט זיך געקליבן פארניכטן גאנץ אייראפע. כאטש וואס איז דאס געווען
פאר א געווער, ווייסט ער ניט. ער ווייסט אויך ניט, וואס איז אזוינס געשען, איבער וואס מע האט
זיי ווידער אריבערגעפירט אין א לאגער אין מירעוו-דייטשלאנד, ווהיין עס זיינען אינגיכן אנגעקור-
מען די אמעריקאנער. עפעס זייער א געהויבענע פירמע האט זיי אוועקגעקויפט בא די אמעריקאנער,
און אין איינער א נאכט האט מען זיי אריבערגעפירט אין א שיף, וואס איז געגאנגען קיין טשילי. אין
יענער צייט איז ער געווען אין אזא צושטאנד, אז ער האט אינגאנצן געהאט פארלוירן די מענטש-
לעכע געפילן, דעם מענטשלעכן באוויסטזיין, געווען ניט מער ווי אן אייזל, וואס דארף די גאנצע צייט
עפעס טאסקען אף זיך, און שטענדיק זוכן, מיט וואס שטיילן דעם הונגער.

אין די קופער-גרובנס פון טשילי האבן געארבעט הונדערטער, צי עפשער טויזנטער אזעלכע,
ווי ער, — רעכטלאזע קנעכט. זיי האבן געלעבט און געארבעט אין אזעלכע שוידערלעכע אומענטש-
לעכע באדינגונגען, וועלכע לייגן זיך ניט אפן סייכל. נאר גראד דא האט בא אים אנגעהויבן אופלעבן
דער מענטשלעכער באוויסטזיין. ער האט אנגעהויבן טראכטן, באטראכטן זיך אליין און אלץ, וואס
דא קומט פאר. און ווען עס האט זיך געגרייט א שטרייך צי אן אופשטאנד פון די ארבעטער פון די
קופער-גרובנס, איז ער געווען צווישן די ערשטע, וועלכע זיינען ארויס אף דער אויבערפלאך מיט א
רויטער פאן אין דער האנט. דער שטרייך איז דערשטיקט געווארן, פיל שטרייקער האט מען ארעס-
טירט, און ער איז קוים אנטלאפן פון דארטן. אנטלויפן האט ער זיך גוט אויסגעלערנט. איז ער ארי-
בער קיין ארגענטינע. דא האט זיך ווידער איבערגעכאזערט דאס זעלבע. ווידער א שטרייך, ווידער
קימאט אן אופשטאנד. דערנאך, ווען די פאשיסטן האבן פארשאפט די מאכט, האט ער ווידער געמוזט
אנטלויפן. דאס מאל קיין בראזיליע.

דארטן האט ער זיך פארדונגען אף ארבעט צו אן אמעריקאנער פירמע, וואס האט געבויט א
גיגאנטישן כימישן קאמבינאט ניט ווייט פון דער אמאזאנקע. א זעלטן שיינער און ברייטער טייך מיט
פרעכטיקע ברעגן. דער אדמיניסטראציע איז ניט אנגעגאנגען, ווער זיינען עס אירע ארבעטער און
פונוואנען האבן זיי זיך גענומען. איז דאס געווען א גאנצער ערעויראוו פון פארשיידענע גאנאוים
און גאזלאנים, באנדעראוועס און היטלעראוועס. עס זיינען זיך דא צונויפגעקומען ניט ווייניק
אסירים פון די פאשיסטישע טויט-לאגערן איינינעם מיט זייערע הענקער. די אדמיניסטראציע האט,
פארשטייט זיך, יא געוויסט וועגן דעם אלעמען, נאר ווי וואלט זי נאך געקראגן אזא וואלוועלע אר-
בעטסקראפט?

און גראד אין בראזיליע... דאס איז שוין געווען א מאזל-זאך. צווישן די אנפירער פון יענער
בוינג איז געווען א ייד. זייער א רייכער ייד פון לאס-אנדזשעלעס. און פייוול איז אים שטארק גע-
פעלן געווארן. מיט זיין מייסטערשאפט, מיט זיין וויקס, מיט זיין שטאלטנעקייט און מיט זיין אנ-
שטענדיקייט.

— וואס וואלט געווען, ווען איך פיר זיך אריבער קיין לאס-אנדזשעלעס? — האט ער בא אים
געפרעגט.

— וואס וועל איך דארטן טאן?

— איך האב דארטן אויך א פיינע פאבריק. וועסטו ווערן מיין איידעם און דערנאך מיין יוירעש.

— איך בין אבער ניט קיין אמעריקאנער בירגער.

— פארלאז זיך אף מיר, — האט אים יענער פארזיכערט. — איך וועל דאס מאכן איינס און

צוויי. דאלארן קאנען אלץ.

קיין לאס-אנדזשעלעס איז ער אריבערגעפארן. אמעריקאנער בירגערשאפט האט ער באקומען.

נאר יענעם גוירס איידעם איז ער ניט געווארן. ניט זיין איידעם און ניט זיין יוירעש.

בא אונדז זיינען געווען אן א שיר פראגן, נאר מיר האבן וועגן גארנישט ניט געפרעגט. מיר
האבן פארשטאנען, אז אונדזער נייגעריקייט קאן שלעכט אויסגעטייטשט ווערן. און ביכלאל — פאר-

שיידענע דעטאלן זיינען דא אינגאנצן איבעריק. און גראד פראזינע, וואס איז די גאנצע צייט געזעסן א פארטייעטע, האט אים פלוצלינג איבערגעשלאגן:
 — און ביז איצט האסטו נישט כאסענע געהאט?
 — נישט געווען פאר וועמען, — האט פייוול אפגעענטפערט.
 — קארג מיידלעך אף דער וועלט?
 — פאר מיר איז אף דער גאנצער וועלט געווען בלויז איין מיידל, — האט פייוול אפגעענטפערט מיט ווייטיק.

פראזינע האט נישט אויסגעהאלטן זיין בליק און א פארשעמטע אראפגעלאזט דעם קאפ.
 אויסדערציילט אלץ, וואס ער האט געהאט צו דערציילן, האט פייוול ארויסגערעדט מיט א ציטערנדיקער שטיי:

— און איצט דערציילט, וואס איז געשען מיט מיין עלטערן.
 — דאס, וואס מיט אלע יידן, — האט טאדאר גלייך אפגעענטפערט.
 נאך דערנאך דערציילט וועגן דעם, וואס מיט זיינע עלטערן איז געשען נישט אזוי, ווי מיט אלע יידן. סענדער האט אויך געהאט וואס צוצוגעבן. וועגן זיין באגעגעניש מיטן קאמאנדיר פונעם פאר-טיזאנישן אטריאד פון די בערקוטן. די איינציקע און לעצטע באגעגעניש.

— און זיי האבן גארנישט נישט איבערגעלאזט נאך זיך, מיין עלטערן? קיין שום שפורן?
 — איבערגעלאזט, איבערגעלאזט! — טאדאר האט זיך א הייב געטאן פונעם טיש, א דערפריי-טער און אן אופגערעגטער. — קום, וועל איך דיר ווייזן. קומט אלע מיט מיר און זייט איידעס! צוליב וואס האט אונדז טאדאר געדארפט האבן פאר איידעס? וועגן וואס האבן מיר געדארפט איידעס זאגן? דאס האט טאדאר געוויס אליין נישט געוויסט. נאך ער איז געווען אופגערודערט נישט ווייניקער פון פייוולען. דער מיטיק איז געבליבן נישט פארענדיקט, און טאדאר, גלייך עמעצער האט אים אונטערגעיאגט, איז אוועק צו דער סטאדאלע און מיר אלע נאך אים. ער איז צוגעקומען צו יענעם ווינקעלע, ווו עס איז געווען פארדעקט מיט היי. מיט פרישן און מיט זייער לאנגאניקן. אראפ-געשארט דאס היי האט ער אויסגערופן פייערלעך-אופגערעגט:
 — אט, דא איז אלץ, וואס בערל האט בא מיר איבערגעלאזט. איך האב פון דעם אפילע קיין שפענדעלע נישט גענומען. טוט אומיסטן א קוק.

וואס איז דא געווען צו באקוקן? א שמאל אייזערן בעטל, א גרויסער טיש און א לאנגע היל-צערנע באנק, א קליין טישעלע, צוויי בענקלעך, א ביסל געפעס און... און דער פידל. נאך פייוול... ער האט גרינג זיך צוגעטוליעט צו יעדער זאך, דערנאך א גלעט געטאן, אראפגעווישט פון דעם דעם פיליאריקן שטויב און איינגעקוקט זיך אין דעם, ווי מע קוקט זיך איין אין א שפיגל. לאנג און שווינגנדיק. בלויז די ליפן האבן לאנגזאם זיך באוועגט און ער האט זיי אלעמאל א לעק געטאן מיטן צונג. און ווער ווייסט, וואס האט ער געזען אין דעם אומגעוויינלעכן שפיגל?

טאדאר האט ארומגעטאנצט ארום דעם מעבל, אראפגעווישט דעם שטויב, און מע האט זיך גע-קאנט אנטשטיסן, אז אויך אים דערמאנט עס זייער פיל: יענע נעכט, ווען זיי האבן דאס אהער אריי-בערגעטראגן, יענעם באגינען, ווען זיי זיינען אוועק מיטן פריש-אפגעכאקענעם ברויט און שוין קיינעם נישט געטראפן, און אויך דאס, וואס זיי זיינען אליין אויסגעשטאנען אין יענער שרעקלעכער צייט. געעפנט דאס שופלאדל פונעם קליינעם טישעלע, האט ער ארויסגענומען פון דארטן א היל-צערן קעסטעלע און עס דערלאנגט פייוולען.

— און אט אין דעם קעסטעלע, ווי דיין טאטע האט מיר געזאגט, ליגט אייער יערושע-צירונג. איך שווער זיך, אז איך האב דאס קיינמאל נישט געעפנט און ווייס נישט, וואס דארטן געפינט זיך. נעם, פייוול, עפן דאס אליין אוף.

די יערושע-צירונג איז געווען א גאנץ באשיידענע: א זילבערן בעכערל, וואס איז פיל דוירעס געלעגן נישט געניצט, א פאר אוירינגלעך, שוין אויך לאנג נישט געהאנגען אף מיידלשע אויערן, און א גאלדן פינגערל, מיט וועלכן עטלעכע דוירעס כאסאנים האבן מעקאדעש געווען זייערע קאלעס אונ-טער דער כופע. פייוול האט איבערגעהאלטן אין די הענט יעדער זאך, לאנג באטראכט און לאנג געטראכט, קוים בייקומענדיק די ווארגעניש אין האלדז. דערנאך שטיל ארויסגערעדט:

— צו וואס דארף איך דאס איצט?
 — וואס הייסט? — טאדאר איז געווען איבעראשט און טיילווייז באליידיקט. — פארקויף דאס, וועסטו האבן א ביסל געלט.
 — ניין, ניין! — האט פייוול ווייטיקלעך אויסגעשרייען. — אזעלכע זאכן טאר מען נישט פאר-קויפן. פון אזעלכע זאכן טאר מען נישט מאכן קיין געלט!
 — ווי זשע דען? — האט טאדאר ווי פארלוירן זיך.
 — זאל דאס בלייבן בא אייך אלס אנדענק.

— וואס רעדסטו, פייוול? — פראזינעס שטים און פראזינעס אויגן זיינען געווארן פול מיט שטוינונג. — וועסטו גארנישט ניט מיטנעמען מיט זיך? דאס איז דאך...
 — דעם פידל, — האט פייוול זי איבערגעשלאגן. — דעם פידל וועל איך נעמען. דעם טאטנס פידל.

א נעם געטאן דעם פידל אין די הענט, האט ער ווי פארשעמט א קוק געטאן אף דעם.
 — נאך איך ווייס ניט, צי וועל איך קאנען. די פינגער מיינע... אזויפיל יארן... זיי זיינען מערער געוויינט צום האמער און צו דער לאפעטע.

און דאך ניט אויסגעהאלטן. און טאקע דא, אין דער סטאדאלע, א פיר געטאן איבערן פידל מיטן סמיטשעק און א גיי געטאן מיט די פינגער איבער די סטרונעס. צוערשט האבן די פינגער זיך קעגנגעשטעלט, ניט געוואלט רירן זיך פון ארט, דערנאך האבן זיי אנגעהויבן ארומטאפן די סטרונעס ווי בלינדע... בלינדע פינגער! און ערשט דערנאך, ווי דערמאנט זיך אין זייער לאנגאניקן, האבן זיי אנגעהויבן ארומשפרינגען איבער די סטרונעס, זיך צעטאנצט, דערפרייטע און פלאטערנדיקע, גיך אריבערגעשפרונגען, ווי וועוויקלעך, פון איין סטרונע אף דער צווייטער. גלייך זיי, די פינגער אליין, האבן מוירע געהאט, זיי זאלן ווידער ניט פארגעסן דאס, וואס זיי האבן אמאל געוויסט. און ס'איז אוועק... איין ניגון נאכן אנדערן. אן איבערייס, אן וועלכן-ניטאיז איבערגאנג, א מין גוסרעגן, א זליווע פון פארשיידענע לידלעך, די, וועלכע פייוול האט געשפילט, ווען ער איז געזעסן אונטער דער שטוב און ארויסגעקוקט אף יענער זייט טייכל, צי וועט זיך מאריטשקע ניט באווייזן, און די,

וואס ער האט אויסגעשפילט אין דעם נארוואס געשאפענעם קלוב, ווען מאריטשקע איז געזעסן בא- נאנד. ער האט אלץ געשפילט און געשפילט פאר איר, פאר מאריטשקע. וואס איז גע- בליבן אין זיין יאטרענדיקן זיקארן, אין זיין אנגעווייטיקט הארץ אף שטענדיק. די פינגער זיינען געשפרונגען איבער די סטרונעס, און ער, פייוול אליין, אויך א דערפרייטער, א דערשטוינטער און א ביסל א דערשראקענער, האט געפלאטערט מיט אן אלץ אנוואקסנדיקן פלאטער אזוי, אז דער פידל אף זיין ברוסט האט געהאלטן אין איין אונטערהייבן זיך, וויגן זיך איינינעם מיט זיין פיבערדיקן אטעם. און ס'האט זיך געקאנט דוכטן, אז דער פידל אליין... יא, דער פידל אליין איז אויך דער- פרייט און דערשיטערט דערפון, וואס נאך אזויפיל יארן, ווען ער איז געלעגן אין דער פינצטער א פארשטענער מיט היי, געלעגן א שטומער און ווי א געליימטער, איז ער ווידער ארויס אף דער ליכטיקער שיין. עס האבן מיטאמאל אופגעלעבט אין אים אלע ניגנדלעך, וואס האבן געדערמלט אין אים, אין זיינע א ביסל איבערגעטריקנטע ריפן. פייוולס פאנעם האט אלץ געמינעט זיך, אט צעפלאמט זיך און אט געווארן שרעקעוודיק-בלייך. און די אויגן... זיי האבן אויסגעזען ווי צוגעמאכטע, נאך פון זיי האט געהאלטן אין איין רינען און רינען. אן אומדערווארטע זליווע פון טרערן...

דערנאך זיינען געקומען אנדערע ניגנדלעך: יידישע און ציגיינערשע. זיי זיינען מיטאמאל ארויס- געשווימען אין זיין צערודערטן זיקארן אזוי, ווי זיין טאטע האט זיי אמאל געשפילט. די פינגער האבן זיי אויסגעשפילט מיט דער זעלבער גרינגקייט, און פייוול האט דערביי געזען פאר זיך זיין טאטן, ווי ער שטייט מיט צוגעמאכטע אויגן, צוגעקוועטשט מיט זיין קוטשעראווע בארד דעם פידל צום לינקן אקסל.

מעגלעך, אז דאס ווייטערדיקע איז געשען טאקע דערפאר, וואס ער האט דערזען פאר זיך דעם טאטן. מיטאמאל האט ער ווי אפגעריסן פון זיך דעם פידל און דער סמיטשעק איז געבליבן הענגען אין זיין אראפגעלאזטער האנט. לאנגזאם און אנמעכטיק זיך געהוידעט. אף זיין פאנעם האט א בליץ געטאן זייער ווייטיקלעכס. געמאכט דאס ווי אפגעפרעמדט, און פון זיין נאך אלץ האסטיקן אטעם האט זיך ארויסגעריסן א פארהלושעטער קרעכץ.

— און ס'איז אינגאנצן אומבאוויסט, ווי מינע עלטערן זיינען אומגעקומען? — האט ער ווי געבעטן זיך בא אונדז אלעמען.

— א קאפ בא מיר! — האט טאדאר אויסגעזידלט זיך אליין. — וועגן אלץ דערציילט און וועגן דעם פארגעסן. דיין טאטע האט וועגן דעם מיך געבעטן אין יענער נאכט, ווען מיר האבן אריבערגע- טראגן דאס מעבל. און אפילע די אופשריפטן מיר געלאזט. האב איך אוועקגעשטעלט צוויי שטיינערנע מאצייוועס אפן יידישן בעסוילעם... מיט זייערע נעמען.

— קאנען מיר שוין גיין אהין? — האט פייוול ווי אונטערגעיאגט.

— פארוואס נישט? — האט טאדאר אפגעענטפערט און א קוק געטאן אף סענדערן.

— איך וועל באלד שיקן נאך א צווייטער מאשין. — האט סענדער אפגעענטפערט אף זיין בליק. אפן אלטן בעסוילעם זיינען געווען בלויז עטלעכע פרישע קווארים פון די, וואס האבן זיך אומ- געקערט פון בערשאדער געטא און דא אפגעלעבט זייערע לעצטע יארן. נאך אט די צוויי שטיינערנע מאצייוועס... טאדאר האט אפגעקליבן פאר זיי א באזונדער ערטעלע אף א בערגל, מע זאל זיי קאנען זען פונדערווייטנס. אייגנטלעך, האט ער דאס געטאן צוליב זיך אליין און זיין פראזינען.

פייוול האט זיך אנגעבויגן איבער די צאמען, דערנאך זיך געשטעלט אף די קני און געפירט מיט דער האנט איבער די יידישע אויסזעס, וואס טאדאר האט אזוי קונציק אויסגעהאקט. ער האט זיי געגלעט, געגלעט, און אין זיך אויסגעלייענט די נעמען פונעם טאטן מיט דער צאמען. זיין פאנעם איז ווי פארשטיינערט געווארן און זיינע פעסט-צוגעדריקטע ליפן האבן אקשאנעסדיק געשטיקט אלץ, וואס האט זיך געריסן פון אים מיט אן א שיר גוואלדן.

אופגעהויבן זיך, נאכאמאל א קוק געטאן אף די צאמען, האט ער שטיל ארויסגערעדט:

— א דאנק אייך, פעטער טאדאר, א גרויסן דאנק!

ווען מיר זיינען אפגעגאנגען א ביסל ווייטער, האט פייוול א זאג געטאן:

— איך וואלט זייער געוואלט צוקומען צו די פיר ווערבעס.

נאך צו די פיר ווערבעס איז דערוויל אומעגלעך געווען צוקומען. ארומגערינגלט מיט א שיי- טערער בלאטע, זיינען זיי נאך אלץ געשטאנען ביז די קני אין וואסער.

די פרייע וועטשערע איז געווען שוין נישט בא טאדארן, נאך בא סענדערן. דא האבן ווידער גע- באלעבאטעוועט דריי פרויען — אלענע, פראזינע און לייעלע. אוילעם איז געווען פיל מערער, נאך אלץ האט אויסגעזען, ווי בייסן פאראיאריקן פרישטיק. פול מיט יוקערס. און געדוכט האט זיך, אז אלע, וועמען מע האט דערמאנט, דאס מאל אויך בערלען מיט פרומען, זיצן ארום די געדעקטע טישן. אינמיטן דער וועטשערע האט טאדאר געפרעגט וועגן דעם, וואס האט אים געמוטשעט א גאנצן טאג: — אף לאנג ביסטו געקומען, פייוול?

— אף א פאָר טעג, — האָט ער געענטפערט. — עפּשער וועל איך אויסבעטן נאָך א פאָר טעג, איך זאל קאָנען צוקומען צו די פיר ווערבעס.

— און דערנאָך?

— דערנאָך וועל איך נעמען דעם פידל, איינמאַסטען אים אין מיין רוקזאק און אוועקלאָזן זיך אהין, וווּ ס'איז מיר זייער אומהיימלעך און זייער ביטערלעך.

— און ווילסט גאָר ניט בלייבן דאָ אף א לענגערער צייט?

פֿינור האָט א זיפֿן געטאָן און ארויסגערעדט אזוי, ווי מע ברענגט ארויס דאָס סאַמע אויסגע־טרוימטע:

— איך וואָלט דאָ אוואַדע פארבליבן. אף שטענדיק. קיין בעסער אַרט, קיין מערער הייליק אַרט, ווי דאָס טייכל, דאָס טאַלעכל דערביי, ווי די פיר ווערבעס זינען פאר מיר ניטאָ.

— אין וואָס זשע איז די מעניע?

— צי וועט מען מיר דערלויבן?

— פארוואָס זאל מען ניט דערלויבן? — טאָדאָר איז אויפגעבראכט געוואָרן. — מיר וועלן אַנשרייבן אין אויבער־סאָוועט. ווי מיינסטו, סידאָר יערמאַליעוויטש?

— אוואַדע וועלן מיר אַנשרייבן. — האָט סענדער באשטעטיקט. — מיר וועלן אַנשרייבן, און דאָס גאַנצע דאָרף וועט זיך אונטערשרייבן. און מיר וועלן דערציילן, ווער דיין טאַטע איז געווען, און ווער דיין מאמע איז געווען, און וואַזוי זיי זינען אומגעקומען.

— אָט דאָס איז, אייגנטלעך, מיין איינציקער טרוים און מיין איינציקע האַפּענונג, — האָט פֿינור ארויסגערעדט מיט טרערן אין די אויגן. — צוליב דעם בין איך אלץ אויסגעשטאַנען. א דאנק אייך. און איך וועל גלייבן...

אומבאַמערקט איז צוגעפאלן די נאכט. זי האָט זיך אראָפּגעלאָזט פון די בערג מיטן געדיכטן נעפל, וואָס האָט איינגעהילט די ערד מיט ניט קיין זומערדיקער קילקייט.

ווי באקאנט זינען מיר די דאָזיקע קילע און אומעטיקע נעכט אין די בערג!..

ראכל קוזניעצאוו

(אדעס)

היט די ערד

די אערפלאנען פארהיימישן די ערד,
די קאסמאנאוטן העלפן דער ערד.

שטעט און דערפער שטייען אף דער ערד,
ליבעס פירט מען אף דער ערד,
קינדער האט מען אף דער ערד.

הויכע הייזער איז פריידיק צו בויען,
הויכע הייזער איז שווער צו בויען.
אלץ, וואס איז געשאפן און געבויט,
איז צוליב לעבן, ניט צוליב טויט.

מענטשן ארבעטן מיט הענט און מיט קויער.
מיט הענט און מיט קויער און מיט מויער. היט די ערד!
ניט אפצושיידן דעם הימל פון דער ערד, זי איז עס ווערט!

אוראם נוגער

(בעלגארד)

דער קורגאן

ס'איז אט דער טאפאל — ער אליין
א וועכטער, זייער רו ער היט.
געלונגען זיי איז קעגנשטיין
דריי טעג פעטליורען דעם באנדיט.

— ווייזוי, יוכים, אצינד איך קלער:
ס'קאן זיין, אז דאן פארווונדעט שווער
עס איז געווען אין ווילדער שלאכט
מיין ברודער אין דער שווארצער נאכט...

א הוסט עס טוט יוכים אין לייד,
דערציילן ווייטער איז ער גרייט:

— פון דעמלט אן
מיט זון און ווינט,
אין וויכערען שטארקע אלערליי
דאס לעבן האט זיך דא געשפינט.
נאך מיטאמאל א ווילדן דריי
געטאן אין איינעם א גאנצפרי,

אין טיף וואלדן, אין פרייען פעלד,
ניט ווייט פון דערפל ווערבאָלאָ,
א טאפאל שטייט אינמיטן וועלט,
ארומגעזוימט מיט גרינעם גראָ.

א שוימער, קענטיק, איז דער ריז,
זיין קרוין אין הימל — ווי א שפיץ,
די ווארצלען טיף אין דר'ערד באם וועג.
פון דארף די זקיינים שטיל איך פרעג:
געזען זיי האבן, צי געהערט,
פארוואס דא שטיין איז אים באשערט?

עס זאגט דער אלטיטשקער יוכים —
אין זינע אויגן אומעט גלאנצט
און צאפלדיק עס קלינגט זיין שטים:
— ווילסט וויסן, ווער האט אים פארפלאנצט?

זיי זינען אכצן דאן געווען,
אין גינצנטן איז עס געשען...

וואס לוסטיק האט אין זון געהעלט —
 מיט טייכן ברוינע ביז די קני
 פארבלוטיקט און פארפלייצט די וועלט.
 וויי, וויפל צארעס אנגעטאן!
 הארע, הארע.
 מיט אט דעם וועג אין קנעכטשאפט אונדז געפירט.
 הארע, הארע.
 מיט יענעם וועג די יידן זיי אין וואלד געשלעפט.
 הארע, הארע.
 אויסגעשאכטן זיי ביז איינעם.
 הארע, הארע.
 קינדער, זקיינים, מאן און ווייב.
 אוי, הארע, הארע...

זיי האבן אבער דא בא אונדז קיין האניק ניט
 געלעקט,
 אומעטום, טאג-אין, טאג-אויס מיט פולווער
 האט געשמעקט.
 ווי נאך א נאכט — א פאר באנדיטן ווייניקער,
 ווי נאך א נאכט — איז סרייפעס דא און דארט,
 ווי נאך א נאכט — אראפגעלאזט א צוג האט
 עמעץ פון די רעלסן,
 און ווער?
 גיי ווייס. מע זאגט, אז פארטיזאנער.
 עפשער טאקע פארטיזאנער.

און עפשער גאר אט זיי —
 די אכצן, וועלכע ליגן אין קורגאן.

געמאלדן האט דאך דער פאשיסט, דער
 קאמענדאנט,
 אז אפגערייניקט איז וואלינער קאנט פון
 פארטיזאנער,
 אז אלע קלוימערשט זינען זיי געכאפט,
 צעשאסן אלע, און קאפוט, און אויס.
 און אינדערפרי,
 ווי נאך
 עס האט צעפלאמט זיך דער קאיאר —
 אף מיר אזא יאר! —
 אינדערהייך א רויטע פאן עס פלאטערט קלאר,
 און זעקס פאשיסטן
 ווי נעוויילעס
 אינעם ריוו בא דעם קורגאן.
 איז ווער האט עס געטאן,
 אויב ניט די אכצן?
 ס'קאן זיין אזוי.
 און איינער פון די אכצן איז מיין ברודער.
 יאנקל האט מען אים גערופן.
 פייסי דעם קאוואלס זון,
 יאנקל.

אוראם לעמבערגער

(קראמאטארסק)

ביטאכן

ס'נעמט פון טאגן מיט א רעגן,
 ריטשקעס מורמלען אף די וועגן,
 אין די פענצטער קלאפן טראפנס...
 נאך ביטאכן ליגט צוקאפנס:
 ס'זאלן כמארעס גיך פארשווינדן,
 ס'זאל באווייזן זיך א ווונדער —
 אינעם בלויען יאם דעם שטיין
 זאלן וואלקנדלעך זיך שפילן.

צווישן ריוון

אין ריוונפעלד אינמיטן
 א בודזיקל פארהיטן...
 די ריוון — דעם העכסטן קאוועד!
 נאך ס'בודזיקל צעבליט זיך.
 א בלימל א לילאווע
 פאר דיר, פאר דיר פארהיט איך...

ווינטערדיקס

דער ווינט אין א פראסטיקן זוניקן טאג,
איך ווייס ניט פונדאנען צו מיר טוט א יאג,
ער טוט מיר א כאפ און א נעם און א דריי
און פארשיט מינע אויגן מיט הויפנס שניי.
א פארע בא מיר רייסט פון מויל זיך ארויס,
פארפרוירן א טרער ווערט אין וועס, ווייזט אויס.

אום ווינטער בא מיר שפאנען לייכטער די פיס.
א ביסל נאך סקריפען איך וועל אף געוויס...

דאס געוויסן

זייער כ'וואלט וועלן וויסן,
ווי ס'לעבט אין אונדז דאס געוויסן —
אין קאפ צי אין הארץ איז זיין ארט,
אדער סיי דא און סיי דארט?

נאר ווי ער זאל זיך ניט געפינען,
היט אים, ער זאל ניט אנטרינען.
לאז ניט, ער זאל דורך בייסן,
אף פיציקע שטיקלעך צערייסן...

לייב יודאווין

(וויטעבסק)

א וויינשלבוי

יעדן פריילינג צו בליען גרייט
און זאפטיקע וויינשל געבן א סאך.
זיין שטאם אין דער ערד איז פארווארצלט פעסט,
אין אים איז פארבארגן א מעכטיקע קראפט,
א זינג-פויגל זיצט דארטן אף א נעסט
און הערט, ווי ס'ברויזט אינעם בוים דער זאפט.

די אויגן כ'פארמאך און דערזע קוים-קוים:
א שטיבל א קליינס מיט פענצטערלעך פיר,
אן איין-און-איינציקער וויינשלבוי,
וואס וואקסט דערנעבן, לעם דער טיר.

זיין צוויילינג-קרוין איז ברייט צעשפרייט,
צווייגן געדיכטע — איבערן דאך,

כ'האב געמיינט

ביסט געשטיגן אין די הייכן און געפינקלט ווי א פונק.
און מיין הארץ האסטו פארטשעפעט מיט דיין שמייכל, מיט דיין ווונק.
כ'האב געמיינט — אט וועסטו ווערן פון א פונק א העלער פלאם.
ביסט פארשווונדן, ווי א שטערן, ווען ער פאלט אריין אין יאם.

דערמאנונג

קיין פאנארי איך קום צו דיר. דאס בלוט פון דאך זידט אוף אין מיר.
זעסט, ס'האבן בלימעלעך אין פעלד צו זאגן קאדיש זיך געשטעלט.
עס האט א טויב געשטילט מיין צאר, געבראכט א גרוס פון באבי יאר —
פון רויטער ליים, פון געלער ליים —
איך בוי מיין היים,
און וויין געהיים...

שמועל גערשוני

(טשעליאבינסק)

די שווערד און דער מעסער

(א מאַש)

פון איין שטיקל שטאָל
האט מען אמאל
צוויי זאכן אויסגעקאוועט:
א שווערד —
זי האט פארדינט אין שלאכטן קאוועד,
און אויך א קיך-מעסער א פראסטן,
וואס מער ניט ווי א גראשן קאן ער קאסטן.
אוועק זינען ניט ווייניק יארן.
די שווערד איז הויך באלוינט געווארן:
מיט גאלד און זילבער שימערירט איר קלייד —
די שיינע שייד.

— איך בין אנציקט פון דינע מיילעס!
שרייט אויס דער מעסער מיט היספייילעס,
באגעגענענדיק די שווערד.
— און איך, פארקערט,
בין דיר מעקאנע, מעסער, —
די רייכע קרויווע זאגט, —
ווייל דיר איז בעסער:
מע וועט אין עסצימער און אין דער קיך
ניט וואגן צו פארגעסן דיר.
נאך ווען ס'וועט שאַלעם זיגן אף דער ערד,
ווער וועט שוין דארפן דאן א שווערד?

קוק זיך ארום

א ניס אין דער גאס
האט דאס ווינטל געבראכט:
דער הונט און די קאץ
האבן שאַלעם געמאכט.

די זון פאר זיי שיינט,
און קיינעם ניט שאט.
זיי זיינען איצט פריינט —
ווייל זיי זיינען זאט.

בא נעכטיקע סאָנים
די ציין זיינען שארף,
נאָר מע לעקט זיך אין פאַנעם,
די אויגן פארמאכט.

האַסטו פארשטאנען,
דאן קוק זיך ארום.
איך בין זיי מעקאנע —
דער קאץ און דעם הונט.

מוישע קאפּשטיין

(לענינגראד)

געשפרעכען

1. זיי ווייסן ניט, וווּ מיר צו זעצן
— זעקס שוין גענומען, וויפל דער שיר?
די מומע א שמייכל עס טוט בא דער טיר.
— ניט זעקס,
— זאגט זי שטיל און געלאסן און פֿיין, —
אופגעגעסן האַסטו גאנצענע ניין...

— מיניקע אויכעט אזוי, —
ענטפערט רעב טאָדערעס אפּגיר, —
זיי ווייסן ניט, וווּ מיר צו זעצן:
אין קאַרידאָר, צי אין קיר...

2. די גאסטפריינטלעכע מומע
— כּקאָן ניט קוקן אָף לייבן,
וואָס זיצן אין שטייגן,
זיצן אין שטייגן און שווייגן...

3. אין זאָפּפּאַרק
— פּלימעניקל, עס, נעם נאָך א פּאַר
וואַרעניקעס גוטע — אָף מיר אזא יאָר!

דער זיידע

אייניקלעך גרויסע מיט זיידעס
שמועסן ווינציק היינט.
אייניקלעך קליינע מיט זיידעס
זיינען גוטע פריינט.

ביטע, מיט בעסטע געפילן —
אָף אלץ איז גרייט דער זיידע.
און טאַמער א ליאלקע א בלאַנדע
דארף מען נאָך מיטיק פארוויגן,
זוכט מען אין זיידנס פאַנדן
א וואַרעמען יידישן ניגן...

אונדזער קאסמאס-ווינקל

פארוועל פאפא וויטש

דער פרימארגן פונעם שטערן-שטעטל

דער בוך אינעם לעבן פון א קאסמאנאווט

זינט דער אלטגריכישער מאטעמאטיקער און פילאסאף פיפאגאר האט איינגעפירט אין געברויך דאס ווארט „קאסמאס“ און האט עס אויסגעטייטשט: „די וועלט אלס איינגעאָרדנט גאנצס“ און דאס וואָרט „אלוועלט“ — אלס „הארמאנישע סיסטעם פון צאָלן און פארהעלטענישן“, — איז עס געוואָרן פאָפולער אין גאָר דער וועלט. דאָס אויספאַרשן דעם קאָסמישן רוים און באַזונדערס די פּלוגן פונעם מענטשן אין קאסמאס האָבן געהאַט א פּרינציפּיעלע ווירקונג אַף דער אנטוויקלונג פון דער וויסנשאַפֿט, טעכניק, אינדוסטריע, בילדונג און אפן געזעלשאַפֿטלעכן באַווסטזײַן פון דער מענטשהייט. דער קאסמאס האָט צוגעצויגן אין זײַנע לאַבאָראַטאָריעס די גרעסטע געלערנטע, זיך איינגעבירגערט אין דער ליטעראַטור, אין דער קונסט, גייט נישט אראָפּ פון די צײַטונגס-שפאלטן.

דעם 14 מארט 1960 האָבן זיך אָנגעהויבן רעגולערע פארנעמונגען אינעם ערשטן אַטריאַד סאַ-וועטישע קאסמאנאווטן. אונדז האָבן געלייענט לעקציעס די באַווסטע געלערנטע מ. ק. טיכאָנראַוואָוו, מ. וו. קעלדיש, ב. וו. ראַושענבאַך און דעמלט נאָך אומבאַווסטע יונגע ענטוויאָסטן פון ראַקעט-וועזן קאָנסטאַנטין פעאַקטיסטאָוו, וויטאַלי סעוואַסטיאַנאָוו, אַלעג מאַקאַראָוו, אַלעקסי יעליסייעוו. זיי האָבן אונדז פאַרשטאַנען מיט דער נאָוואַטאַרישקייט פון דער קאָסמישער פערספּעקטיוו, איבעראַשט מיט די טיפּע קענטענישן פון די געזעצן פון דער הימל-מעכאַניק, גערופן שטענדיק זיך לערנען. אונדזערע לערער האָבן אזוי גוט געוויסט דעם קעגנשטאַנד, אזוי ליכט און פרי גערעדט וועגן דער שעפּער-שער יערושע פון ציאלקאָווסקי, צאַנדערן, קאַנדראַטיוקן, אַז אונדז האָט זיך געדוכט — קיינמאַל וועט זיך אונדז נישט איינגעבן נישט בלויז באַגרייפן דאָס אַלץ, נאָר אפילו זיך דערנענטערן צום פאַרשטיין די קאַמפּליצירטע פּראָצעסן פון דער קאָסמישער אומענדלעכקייט.

די צוואַנציק צוהערער פונעם ערשטן אַטריאַד קאסמאנאווטן זײַנען געווען פאַרשיידענע לויטן כאַראַטקער, געווינהייטן, ניגונגען, בילדונג, אָבער איינס איז באַ אונדז געווען געמיינזאַם: מע דאַרף א סאך לייענען, קעדיי צו וויסן. מיר האָבן פאַרשטאַנען, אַז אין ביכער זײַנען קאַנצענטרירט קאָלאָסאַלע רייכטימער, דערפאַרונג פון כאַכאַמים, נאָר וויאזוי דאָס אַלץ באַנעמען?

„דער היינטצייטיקער מענטש שטייט פאַר הימאַליען ביבליאָטעקן ווי א גאַלדגריכער“. די דאָ-זיקע ווערטער געהערן, דאכט זיך, דעם אָנגעזעענעם סאַוועטישן געלערנטן סערגיי וואוילאַוון. מיר האָבן געדאַרפט האָבן קענטענישן, באַהאַלטענע אין פילבענדיקע פאַליאָנטן אונטער לעדערנע איינ-בונדן, קענטענישן, וועלכע ליגן פאַרבאָרגן אין די קליינע אויסזעלעך אַף פאַרגעלטע בלעטער, אָפּגע-דרוקטע ערגעץ אין פאַרוואָרפענע פּראָווינציעלע שטעט פון פאַרשיידענע רוסלענדישע גובערניעס. נאַטירלעך, אַז קוידעמקאַל האָבן מיר געזוכט עפּעס-וואָס וועגן קאָסמאָס. „וועגן מיין לעבן האָב איך

דערציילט אלץ, וואס איך ווייס, — האט ציאלקאווסקי געענטפערט איינעם א קארעספאנדענט. — זוכט מאטעריאל אין מינע ביכלעך...

און מיר האבן זיך דארשטיק ארופגעווארפן אף ציאלקאווסקיס ווערק אומעטום, ווי עס איז געלונגען זיי אפצוזוכן. מיט גיריקע אויגן האבן מיר באטראכט זיין בוך „אויספארשונגען פון די וועלט-רוימען מיט רעאקטיווע מאכשירים" — אף דער הילע איז געווען אנגעמאלט א סכעמע פון א ראקעטע, אין וועלכער ס'איז געזעסן א מענטש. ווי נעוויזש איז דאס געווען — דער בוך איז דאך געווען אפגעדרוקט אין קאלוגע אין 1914! דעם בוך האט מיר געגעבן איבערצולייגען אונדזער לע-רער ארקאדי אלעקסאנדראוויטש קאסמאדעמיאנסקי, און כ'האב זיך שוין ניט געקאנט אפרייסן פון אים. כ'האב זיך ניט געקאנט איינהאלטן און בין אוועקגעפארן קיין קאלוגע. פון דארטן האב איך זיך אומגעקערט אהיים מיט א גאנצן פאק ביכער. ציאלקאווסקיס ביכער! ס'איז פאשעט געווען א וונדער, וואס מענטשן האבן מיר פארטרויט אזא מין אויצער: אין עטלעכע כאדאשים ארום זיינען די דאזיקע ביכער געווארן אזעלכע יעקאר-האמציסן, אז כ'האב אליין זיך מעקאנע געווען, וואס עס האט מיר אזוי פאשעט אפגעגליקט.

דערנאך האב איך געקראגן ציאלקאווסקיס ווערק בא אנדערע מענטשן, עפעס-וואס האט זיך איינגעגעבן צו קויפן אין די בוקיניסטישע קראמען — דארט האט מען זיך אפילע דערפרייט, וואס מע קאן פאטער ווערן פון „פארלעגערטער סכירע".

אזוי האבן זיך בא מיר באוויזן אייניקע זעלטענע ווערק פונעם געניאלן געלערנטן: „אפרופן ליטערארישע", קאלוגע, 1928; „דער ווילן פון דער אלוועלט. אומבאוויסטע קלוגע קויכעס", ארויס-געגעבן אויך אין קאלוגע און אין דעם זעלבן יאר. נאך מער, כ'האב איינגעשאפן ציאלקאווסקיס „נירוואנא", וואס ציאלקאווסקי האט ארויסגעגעבן אין דער זעלבער קאלוגע אין 1914. שפעטער האט מיין ביבליאטעק זיך פארפולט מיט נאך אייניקע ווערק פונעם גרויסן געלערנטן. מיט גרויס אינטע-רעס האב איך געלייענט ציאלקאווסקיס „די צילן פון שטערן-שווימונג" (קאלוגע, 1929). אף דער זייט 39 האט ער געשריבן:

„די ערד, ווי א באליביקן הימל-קערפער, דערווארט אן אפרייס פון דער אנוואמלונג אינווייניק אין איר עלאסטישער מאטעריע. ס'וועט קומען א צייט, ווען דער מענטשהייט וועט דראָען אזא מין געפאר. ווהיזן זשע וועט זי זיך ראטעווען, אויב זי וועט ניט באהערשן דעם רוים פון דער זון-סיסטעם? און נאך איין געפאר: דאס אויסלעשן זיך און די אפיקלונג פון אונדזער זון. וועט אויסקומען דעמלט אויך לויפן פון דער זון-סיסטעם. נאך לויפן וועט זיין א סאך לייכטער פונעם עטער-רוים, איידער פון דעם פלאנעטע-כוישעך, וועלכער האט צוגעשמידט אונדז און אלץ, וואס מיר פארמאגן, מיט קייטן פון דער ערד-צוציונג.

די איבערבאפעלקערונג פון דער מענטשהייט אף דער ערד צווינגט אונדז אויך צו קעמפן מיט דער שווערקייט און אויסניצן דעם הימל-רוים און זיינע רייכטימער.

אזא נעוויזעס!

און אין דער זעלבער צייט:

„די פלאנעטע איז אנגעשפיקעוועט מיט פולקומע וועזנס".

באגרייפנדיק ציאלקאווסקין, זיינען מיר אלץ מער פארכאפט געווארן מיט זיינע ווערק און גע-ווארן פראפאגאנדיסטן זיינע, זיך געגרייט אויסצופילן זיינע טרוימען.

דער הויפט-קאנסטרוקטאר סערגיי פאוולאווטש קאראליאוו האט שטענדיק אונדז דערמאנט, אז ציאלקאווסקיס ווערק קאן מען קיין קאסמאנאווט ניט ווערן. צו יענער צייט האבן זיך שוין אנגע-הויבן צו באווייזן די ווערק פונעם געניאלן געלערנטן, וועלכע ס'האבן ארויסגעגעבן פארשיידענע פארלאגן, דעריקער די פארלאגן פון דער וויסנשאפט-אקאדעמיע פון פסער. אבער ס'ווייסי איז שווער געווען זיי צו קריגן, כאטש די טיראזשן זיינען געווען גאנץ גרויסע.

מיר האבן קאלעקטיוו באזוכט קינא, געקוקט טעאטראלע ספעקטאקלען, אויסשטעלונגען, בא-האנדלט איבערגעלייענטע ביכער.

אף די דאזיקע ליטערארישע אונטערן האבן לידירט וולאדימיר קאמאראוו און פאוועל בעליאיעוו. זיי זיינען געווען גוט באהאוונט אין דער קאסמישער ליטעראטור, וואגיק און ארגומענטירט גערעדט וועגן די איקערדיקע וויסנשאפטלעכע היפאטעזעס, וועגן די פערספעקטיוון פון פארשן די קאסמישע רוימען, וועגן יענער צייט, ווען א מענטשנס פוס וועט באטרעטן די נאענטסטע אסטעראידן. גראד זיי האבן טאקע איינגעשאפן די ערשטע נוצלעכע פערזענלעכע ביבליאטעקן אינעם שטערן-שטעטל. זיינע קענטענישן אין דער ליטעראטור האט גאנץ אריגינעל באוויזן גערמאן טיטאוו: א גאנצן אונט האט ער אונדז געלייענט פושקינען. און געלייענט האט ער זייער דורכדרינגלעך — ער האט אונדז פאשעט פארכאפט. שפעטער האבן מיר זיך דערוויסט, אז צוגעבונדנקייט צו ליטעראטור איז בא די טיטאווס געווען א פאמיליע-טראדיציע. ס'איז געווען פון וועמען צו נעמען א ביישפיל.

ס'איז שוין ניט ווייניק אנגעשריבן וועגן יורי גאגארניצען, וועגן דעם, פארוואס גראד אים איז אויסגעפאלן צו ווערן דער ערשטער קאסמאנאוט אין דער וועלט. פון גאגארניס ביאגראפיע ווייסן מיר, ווי גרויס עס איז געווען זיין ליבשאפט צו ליטעראטור, צום בוך. די דאזיקע ליבשאפט האט ער אין זיך דערצויגן נאך אין דער יוגנט. אין 1951 קומט ער אן זיך לערנען אין סאראטאווער אינ-דוסטריעלן טעכניקום, און שוין דעם ערשטן סענטיאבער, אין ערשטן טאג פון דער לער, פארשרייבט ער זיך אין דער ביבליאטעק. דעם 12 סענטיאבער נעמט ער פון דארטן מארינא ראסקאוועס בוך „נאטיצן פון א שטורמאן“, דעם 7 אקטיאבער — אלעקסאנדער פאדייעווס ראמאן „יונגע גווארדיע“, דעם 12 נאציאבער — דזשעק לאנדאנס דערציילונגען, דעם 22 נאציאבער — ליליאן וואיניטשס ראמאן „די בייספליג“. דערנאך פארטיפט ער זיך אין טאלסטאיען, סעראפימאויטשן, ווייטער גייען זשול ווערן, וויקטאר הוגא, אלעקסיי טאלסטאיי און א סאך אנדערע קאריפיען פון דער ליטעראטור...

נאך מער: ווען ער לערנט זיך אין דער מיליטער-שול, באזוכט ער דאס ליטערארישע קרייזל, שרייבט אליין לידער, סצענישע קאמפאזיציעס פאר דער זעלבסטעטיקייט. נאכן פלוג דערשיינט זיין בוך „דער וועג אין קאסמאס“. לויט דער ביטע פון פארשיידענע פארלאגן שרייבט ער אן העכער פערציק פארווערטער צו ביכער.

נאך יעדן פלוג אין קאסמישן רוים איז אומגעהייער אויסגעוואקסן דער אינטערעס צום קאסמאס, צו קאסמישע אויספארשונגען, צום לעבן און דער שאפונג פון געלערנטע, קאנסטרוקטארן, קאסמא-נאווטן. וועגן קאסמאס האבן שוין געשריבן א סאך אווטארן פון אלטערטום, פון מיטלאלטער. די קאסמישע טעמע טרעפן מיר אין די ווערק פון לעוו טאלסטאיי, וואלט וויטמען, פיאדער דאסטאיעווסקי, זשול ווערן, וואלערי ברוסאוו, לעא טאקסיל, פיאדער טיוטשעוו, ניקאליי זאבאלאצקי, אלעקסיי טאלסטאיי, אלעקסאנדער בעליאיעוו און פיל אנדערע. מאקסיס גארקי האט ניט איין מאל זיך ארויס-געזאגט וועגן דעם טרוים פון דער מענטשהייט אריינצודרינגען אין קאסמאס.

אויך מיר האט זיך געוואלט שרייבן אף דער דאזיקער טעמע. און כ'האב זיך גענומען פאר דער פען. כ'האב געשריבן וועגן מיינע כאוויירים, וועגן געלערנטע און קאנסטרוקטארן, ביפראט, אז נאך די פלוגן מיינע האב איך געהאט וואס צו זאגן. איצטער האבן קימאט אלע אונדזערע קאסמאנאוטן זייערע ביכער. אין 1962 האב איך פארעפנטלעכט עטלעכע לידער. דאס זיינען געווען, ווי מע זאגט, „אגיקעס“. נאך מע האט זיי אפילע איבערגעזעצט אף אוקראיניש און פארעפנטלעכט אין אייניקע צייטונגען און זשורנאלן אף אוקראינע. אבער גאר גיך האב איך זיך אפגעזאגט פון פאעזיע: כ'האב פארשטאנען, אז דאס איז ניט דיכטונג, באזונדערס ווען כ'האב זיך באגעגנט מיט עכטע פאעטן, ווארט-מייסטערס.

אין יענע יארן האט גענומען שטורמיש זיך אנטוויקלען די וויסנשאפטלעך-פאנטאסטישע ליטע-ראטור. און איך האב באשלאסן אויך א פרוו טאן מיינע קויכעס אין אט דעם זשאנער. און אט וואס עס האט זיך בא מיר באקומען.

א געשפרעך אין דער גאלאקטיק

— ווהיז פליסטו?

זארעמבא האט דערהערט אן אומבאקאנט קאל און זיך א קער געטאן: ווער האט דאס געקאנט ריידן? דאס קאל האט א קלונג געטאן פון לינקס, און איצטער האט עס זיך אויסגעדוכט צו זיין א באקאנטס. נו, געוויינלעך, די טעכניק בייט די שטים.

— זאך, אייטקאן איז דארעמדיקער.

— אייטקאן? וואס זאל דאס באטייטן? — האט א פרעג געטאן זארעמבא. ווער רופט עס אים מיט אן אומפארשטענדלעכן נאמען — זאך?

— אנטשולדיקט, אייטקאן — אזוי זאגט מען בא אונדז. אפן לאשן פון דער ערד — נאסקא. דער פארבארגענער אומבאקאנטער האט זיך אנטשולדיקט.

— וואס? — האט זיך פארווונדערט זארעמבא. — איר וויסט וועגן דער עקזיסטענץ פון נאסקא? און איך האב געמיינט, אז דאס איז א כאד בלויז פון אונדזער פלאנעטע.

— טשודאק! — איצטער האט זיך דאס קאל א גיס געטאן ערגעץ פון רעכטס. א הארט מאנצבלש קאל, אן אנגענעמער טעמבער, א גוטווייליקס און דרייסטס. — מיר האבן שוין פון לאנג געשאפן אט דעם פלאץ. אף אים פלעגט זיך זעצן נאך דער זידע מיינער. פאר אייך, ערד-מענטשן, איז דאס א כאד, פאר אונדז אבער איז עס א געוויינלעכע ארבעט, א פלאץ אף אראפשטייגן.

— הייסט עס, אז דאס איז א קאסמאדראם? דא זינען געווען וועזנס פון אנדערע פלאנעטעס?
 — פארשטייט זיך, געווען. ס'איז דען א ווונדער? פון אנדערע פלאנעטעס קומט מען צו פליען
 אויך אצינד.

— פארוואס? אך, זינט מיר מויכל, וויאזוי קומט מען צו פליען? א סאך גלייבן מיר ניט, אז אף
 אונדזער ערד זינען געווען מענטשן פון אנדערע פלאנעטעס. מע לאכט מיך אויס. מע זאגט: פאנטאזיע,
 נארישקייטן. עמעס, ס'איז מעגלעך? איך מין, פלוגן פון אנדערע פלאנעטעס?

— באליידיקט זיך ניט אף זיי. מענטשן דארף מען מויכל זיין פעלערן. בא אייך אף דער ערד
 איז נאך א סאך ניט אזוי, ווי אף אנדערע שטערן.

— איר זינט געווען אף אנדערע שטערן? ווער זשע זינט איר? איך קען אייך ניט.

— פארשטייט זיך, געווען. איך בין קאפיטאן דאל.

— וואס, איר זינט א לעבעדיקער מענטש און ניט קיין ליטערארישער העלד? איך האב וועגן
 אייך געליינעט אין אן אמעריקאנער בוך.

— ווי איר זעט, זאר, א לעבעדיקער מענטש. וועגן מיר האט מען אף אייער פלאנעטע ניט גע-
 שריבן. דאס זינען בלויז צונויפגעפאלן די נעמען. אט אזעלכע זינט איר, ערד-מענטשן. כ'בין אייך
 אבער מויכל. אף מין ערד רופט מען ניט מענטשן מיט צונעמען. באזונדערס, ווייס איך, איז דאס אין
 מאדע בא די אמעריקאנער. מיר האלטן זיי באזונדערס אין אויג.

— אנטשולדיקט מיך, קאפיטאן דאל, נאך מיר דאכט זיך אויס, אז צו אייך וועט עס ניט דערגיין:
 אמעריקאנער — דאס זינען א נאציע, און ניט קיין צונאמען... הייסט עס, אז מענטשן פון אנדערע
 פלאנעטעס זינען יא פאראן?

זארעמבא האט זיך געוואלט אויסקערעווען, נאך זיך געכאפט, אז ער איז צוגעבונדן צום זיין
 פלאץ מיט רימענס. איז ער געבליבן זיצן אומבאוועגלעך, איינהערנדיק זיך אין די רייד פונעם געהיימ-
 ניספילן קאפיטאן דאל.

— נו, געוויינלעך, פאראן!
 — ווו?

זארעמבא האט דערפילט, ווי דאס הארץ האט אין אים גענומען קלאפן הייליקער.

— אף דער ערד.

— אף דער ערד? איר שפאסט, קאפיטאן דאל... וואס פאר א מענטשן פון אן אנדערער פלאנעטע
 זינען מיר? מיר זינען די איינציקע ציוויליזאציע אין אונדזער גאלאקטיק און מעגלעך אפילע אין דער
 גאנצער אלטער. פארשטייט זיך, דאס איז ניט דערווייזן, אבער ניט דערווייזן זינען אויך א סאך
 אנדערע זאכן.

— א סאך מאל האבן מיר געפרוווט זיך פארבינדן מיט די ערד-מענטשן, נאך עס האט זיך
 אונדז ניט איינגעגעבן. איר ווילט ניט, עפעס קווענקלט איר זיך, איר ווייזט ניט ארויס קיין צוטרוי,
 איר פאדערט באשטעטיקונגען. מיר האבן אפילע א מאך געטאן אף אייך מיט דער האנט, אפגעהערט
 צו פליען, געענדערט די וויסנשאפטלעכע ריכטונג פון אונדזער פראגראם, אנגעהויבן ארויסשיקן
 אונדזערע ראבאט-אוטאמאטן. אף דער ערד רופט מען זיי „פליענדיקע טעלער“.

— וואס? זינען דאס אייערע שעליכים? הייסט עס, אז מענטשן פון אנדערע פלאנעטעס עקזיס-
 טירן? — זארעמבא האט מיט פארדאכט א קוק געטאן אין דער זינט, פונוואנען ס'האט זיך דערטראגן
 דאס קאל פונעם ניט-ערדישן שאליער.

— אוואדע עקזיסטירן זיי. זיי זינען פונקט אזוי רעאל, ווי די געשטערנס „טוקאן“ אדער „צעפיי“.

מיר האבן אף אייער פלאנעטע פון לאנג, נאך מיט פיל יארהונדערטער צוריק איבערגעגעבן די דאזיקע
 אינפארמאציע.

— הערט נאך, זשיוואגין, וואס פאר א ניסים עס קומען פאר! א כאלעם. אף דער ערד וועט מען
 אונדז ניט גלייבן. פארגעדענקט עס, מיר זאלן קאנען וועגן דעם דערציילן אלעמען, ווען מירן זיך
 אומקערן אהיים, באזונדערס די פילאטן.

זשיוואגין האט ניט געענטפערט. מעגלעך, אז ער איז געווען פארכאפט מיטן געשפרעך צווישן
 זארעמבא און דאלן און גלייך ניט געקאנט זיך איבערשליסן.

— זאר, איך ענטפער אף אייער פראגע: צוליב וואס בין איך דא. ניט לאנג צוריק האבן מיר
 איבערגעכאפט א ראדיא-אימפולס און גלייך צו אייך ארויסגעפלייגן. מיר האבן א טראכט געטאן, אז
 די ערד-מענטשן דראט א געפאר און מע דארף קומען צו הילף. דעריבער זינען מיר דא.

— א ראדיא-אימפולס? — האט זיך פארכידעשט זארעמבא. — דאס איז, קאפיטאן, א סיגנאל
 פון אונדזער ציוויליזאציע. דאס איז א רוף ניט וועגן הילף, נאך וועגן א פארלאנג זיך באגעגענען
 מיט מענטשן פון אנדערע פלאנעטעס. אונדזערע טאטן, איך מין אט דער סיגנאל, ווידערשפרעכט דער
 מיינונג, וואס עס האט וועגן אונדז אייער ציוויליזאציע. מיר ווילן ניט בלויז קאנטאקטן, נאך אויך
 מיטארבעטן — אף לאנג און שטענדיק.

— אָבער אַ ראדיאָ-אימפּולס מיט אזא אינהאַלט, וועלכן איר האָט געשיקט, גיבן מיר איבער בלוז דאן, ווען מיר ווילן וואַרענען וועגן אן אופרייס פון דער גאלאַקטיק, וועגן דעם פאַרשטייענדיקן אומקום פון אַ גאַנצער ציוויליזאַציע. אין צענטער פון דער גאלאַקטיק, וואָס דארף זעלבסט זיך פאַר-ניכטן, האָבן מיר געשאפן אַ קינסטלעכע פלאַנעטע, און זי גיט איבער אַף אַ מעהאלעך פון מיליאָנען ליכטיגער און אליאָרם-סיגנאַל מיט אַ געהעריקן קאָד. מיר, אלס אן אמערסטן אנטוויקלעטע ציוויליזאַציע, העלפן אנדערע גאלאַקטיקעס, אנדערש גערעדט, די איינוווינער פון אנדערע פלאַנעטעס. מיר האָבן געוואָרנט וועגן דער געפאַר אלעמאַל, ווען ס'האָט געדארפט פאַרקומען אַ קאטאַסטראָפּע פון אל-וועלטלעכן מאַסשטאַב, מיר האָבן געוואָלט, אז זיי זאָלן אויסמיידן דעם דאָזיקן געשטערן, אָפּגיין אין אַ זייט.

— קומט אויס, אז, לויט אייערע רייד, קאָן איך מאַכן אן אויספיר, אז די שוואַרצע לעכער, די קוואַזערס, די פּולסאַרעס — דאָס זיינען ניט קיין צאָרע פון דער נאַטור, ניט קיין רעטעניש פון דער אַלדוועלט, נאָר אַ קלוגשאפטלעכער שריט פון דער מענטשהייט?

— אוואדע. אַ פאַרכידעשטער פון דעם קאפיטאַן דאלס קאטעגאָרישקייט, האָט זאָרעמבאָ זיך אויסגעקערעוועט אַף רעכטס, ניט פילנדיק די וואָג פונעם אייגענעם קערפער, און אַ שוויים געטאָן איבער דער קאבינע. איצטער האָבן שוין די רימענס אים ניט געקאָנט שטערן.

ער האָט געזוכט דעם קאפיטאַן דאל. דאָס, וואָס די רימענס האָבן אים מער ניט געהאַלטן, ניט געשטערט צו באוועגן זיך איבער דער קאבינע, האָט אָנגעשפיצט זאָרעמבאָן. די פאַרביטערטקייט, וועלכע האָט אים אַרומגעכאַפט, האָט זיך נאָך מער געשטאַרקט איבער דעם, וואָס דער מיטשפּרעכער זיינער איז ערגעץ נעלעם געוואָרן. דאל איז אין ערגעץ ניט געווען.

עס זאָל אים זיין באקוועמער צו ריידן, האָט ניקאַליי זיך אומגעקערט צום פליער-שטול. — קאפיטאַן דאל, זייט מיר מויכל פאַר מײַן איינגעגעסנקייט, — זאָרעמבאָ האָט זיך צוגעהערט צום אייגענעם קאָל. — עפּשער כאַזער איך זיך איבער, נאָר די פראַגע באשטייט ווידעראמאַל אין דעם ראדיאָ-אימפּולס. מיר איז באוויסט, אז שטאַרקע ראדיאָ-סיגנאַלן אַף דער ערד באקומט מען פון ווייטע גאלאַקטיקעס. הייסט עס, אז אויך דאָרטן פאַרניכטן די מענטשן זייער ווייניג?

— ווייזט אויס, זאָר, איך ווייס ניט צופיל. מיר איז אויך ניט אויסגעקומען צו זיין אומעטום. די געזעצן פון דער וועלט זיינען איינע, נאָר די טאַטן פון די מענטשן זיינען די זעלבע. זאָרעמבאָ האָט ניט געקאָנט זיך באַרויַקן. ער האָט געוואָלט באקומען אַ ברייטע דערקלערונג פון די פראַגן, וועלכע זיינען אים אַ לאַנגע צייט געווען ניט אויסגעקלאָרט. ער האָט געהאַט זיין אייגענע מיינונג וועגן אַ סאך פון זיי, אָבער די דאָזיקע מיינונגען זיינען געווען ניט טראַדיציאָנעל-וויסנשאפטלעכע, אפילו ווידערשפּרעכיקע צו אייניקע אלגעמיינ-אַנגענומענע דאָגמאַטן.

— צוליב וואָס זשע דארף מען צעזייען די געשטערנס, דאָס הייסט די גאלאַקטיק, אין שטויב? — האָט ער געפרעגט. — ס'איז דאָך אַכזאַריעסדיק, אומענטשלעך, ניט הומאַניש. אַף דער פלאַנעטע פאַר-בלייבן דאָך כּײַעס, פייגל, אינזעקטן, פיש. מע קאָן זיי ניט אריבערפירן אַף אן אנדערער פלאַנעטע. — אוואדע, זאָר. דאָס טוען מיר ניט. הומאַנישקייט האָט אירע גרענעצן. דער מענטש איז אַ באשעפּעניש פון דער אַלדוועלט, איר העכסטער פונקט פון פאַרנופּט, און אלץ, וואָס ער האָט געשאפן, געהערט צו אים. איר רעדט וועגן ראַכמאַנעס אַף די באַלעכאַים, און אליין האַרגעט איר מענטשן פאַר מעטערס און קילאָמעטערס פון ערד-שטאַכים. איר פירט אומענדלעך מילכאַמעס, פאַרשווענדט לעבנס-מיטלען, אין וועלכע עס נייטיקן זיך אזוי די מענטשן. צוליב וואָס? נעמט אייך אייער כּײַלעק און לעבט זיך געזונטערהייט. די אַלדוועלט איז אומענדלעך. איין לעבן קלעקט אַף צו באַזוכן בלוז אַ פינף-זעקס געשטערנס...

— קאפיטאַן דאל, דערלויבט צו באקאָנען אייך מיט מײַן לערער זשיוואַגין. זאָרעמבאָ האָט געוואָלט באקומען אן אַנשפאַר, פאַרבעטנדיק צום געשפּרעך אויך זשיוואַגיןען. איין קאַפּ איז גוט, נאָר צוויי איז בעסער. און פון דעם דאָזיקן מאַמענט איז זיין לערער געווען ניט בלוז אן איידעם, נאָר אן אַנטיילנעמער פון דער פאַלעמיק.

— ביטע. — זשיוואַגין איז איינער פון די אָנגעלייגענסטע און געבילדעטסטע פילאָסאָפּן פון אונדזער פאַר-וואַלטונג. אַנטשולדיקט, עפּשער האָב איך זיך ניט אזוי פּינקטלעך אויסגעדריקט אַף אונדזער ערדישן אויפן. זשיוואַגין איז אַ פלייער פון אונדזער אַעראָפּלאַט. זשיוואַגין! — זאָרעמבאָ האָט אַ רוף געטאָן זיין לערער, זיך אויסגעקערעוועט אין זיין זייט, נאָר אפן אַרט פונעם צווייטן פילאָסאָפּ איז קיינער ניט געווען. דאָס אַרט איז געווען פּוסט. ווהיזן זשע איז ער דאָס פאַרפאלן געוואָרן? זאָרעמבאָ האָט אַ דריי געטאָן דעם קאַפּ און איז געבליבן פאַרכידעשט: אויך אנדערע מיטגלידער פונעם עקיפּאזש האָבן אויסגעפּעלט.

זארעמבא האט פארמאכט די אויגן און האט א קלער געטאן, ווי פארמאטערט ער איז אין אט דעם פלוג. ס'האט זיך אים געוואלט אונטערציען, אויסגלייכן דעם קערפער. דער קאפ האט ווי געטאן, ס'האט אים געבילט. און ער האט זיך א צי געטאן צום שטורוואל. אבער אויך דער שטורוואל איז נעלעם געווארן. ניט גלייבנדיק די אייגענע הענט, האט ער געוואלט עפענען די אויגן און א זוך טאן דעם שטורוואל, נאר ניט געווען בעקויער.

געפינען זשיוואגניען האט זיך ניט איינגעגעבן. אן אומזיסטע טירכע. — אנטשולדיקט, קאפיטאן דאל, — זארעמבא האט זיך געהאלטן בא די קלאליים פונעם ערדישן עטיקעט. — דער לערער איז, אפאנעם, ארויסגעגאנגען אין סאלאן. ער אינטערעסירט זיך, פונקט ווי איך, מיט דער געשיכטע פון דער אלוועלט, מיט די פערספעקטיוון פון די ציוויליזאציעס. ער וועט, ווייזט אויס, באלד זיך אומקערן.

— איך בין גרייט, זאר, צו באפרידיקן אייער נייגעריקייט. די געשיכטע פון דער אלוועלט — דאס איז די געשיכטע אויך פון אייער פלאנעטע. — דעם קאפיטאן דאלס שטים האט געקלונגען גאר נאענט, באנאנד, און געווען איז זי א ווייכע, א פארטרוילעכע. — איז וואס זשע קאנקרעט אינטערעסירט אייך?

ניקאלי האט געשוויגן. ער האט געקלערט וועגן דעם, וויאזוי בעסער, אויסדריקלעכער, וויסנשאפטלעך-איבערצייגעוודיק אויספארמולירן זיינע פראגן. ער, דער פארשטייער פון א גאנצער ציוויליזאציע, האט ניט געוואלט פארשעמען זיינע ערד-מענטשן. עפשער איז עס דעם קאפיטאן דאלס איינציקע באגעגעניש מיט די פלאנעטיאנער, און יענער קאן נאך, אפן סמאך פון אט דעם איינציקן ביישפיל, ארויסטראגן ניט זייער קיין אנגענעמע פארשטעלונג וועגן דער ערדישער ציוויליזאציע. האלטן פרעסטיזש איז געווען א כא-ראקטעריסטישער שטריך פון די ערד-מענטשן, און אויווער זיין אף אט דעם קלאל האט זארעמבא ניט געוואלט.

— קוידעמקאל, זאל אייך ניט באליידיקן מיין פראגע, וויאזוי האט איר זיך באוויזן אין דער זון-סיסטעם? — זארעמבא האט געמאכט א פאזע. — וויאזוי האט איר בייסן פלוג זיך געקאנט אנטפלעקן אינעם הערמעטיש פארמאכטן אעראפלאן? ווי איר זעט, זיינען פאראן א סאך פראגן. זייט מיר מויכל, קאפיטאן דאל, איך נעם מינע ווערטער צוריק, זיי זיינען ניט אזעלכע לייכטע פאר די ערד-מענטשן.

— יא, איר זייט גערעכט, זאר, זיי זיינען שווערע פאר די מענטשן פון דער ערד. נאר איך וועל גערן ענטפערן אף אלע אייערע פראגן. מיר האבן ניט קיין סוידעס — אין יענעם אספעקט, ווי זיי עקזיסטירן בא אייך אף דער פלאנעטע.

— צי קאן עקזיסטירן א מעלוכע אן סוידעס? — מוירע האבנדיק ניט אויסזען צו נאיוו, האט זארעמבא געהאלטן פאר נייטיק צו קאמענטירן זיין באגרייכטערונג. — יעדער מעלוכע היט אפ אירע מיליטערישע, וויסנשאפטלעכע, עקאנאמישע סוידעס.

דער קאפיטאן דאל האט, ווי ס'האט פארויסגעזען זארעמבא, זיך צעלאכט. — זאר, איר פארשמעלערט די פראבלעם: מיר האבן דאך גערעדט ניט וועגן א מעלוכע, נאר וועגן א פלאנעטע, וועגן ציוויליזאציעס און אפילע וועגן דער גאלאקטיק...

ניקאלי האט געוואלט דערווידערן, נאר דער קאפיטאן דאל האט אים איבערגעשלאגן: — אין אונדזער ציוויליזאציע, זאר, זיינען פאראן ניט קיין אנטדעקטע געזעצן פון דער נאטור, נאר מיר, אין אונטערשייד פון אייך, מאכן ניט איבער די נאטור — מיר באגרייפן זי, מיר אונטער-ארדענען זי, ניט, מיר פאלגן נאך שטרענג אירע פרינציפן און באוועגונג.

— מיר האבן זיך, ווייזט אויס, אפגעווענדט פונעם איקער.

דער קאפיטאן דאל האט רויק אפגענומען די באמערקונג פונעם מיטשפרעכער: — מעגלעך, נאר מעליצע איז ניט שטענדיק פעלערהאפט. דערלויבט, וועל איך פארענדיקן מיין געדאנק.

— נו, נאטירלעך, נאר דערלויבט מיר, קאפיטאן דאל, אפמערקן, אז שטענדיק פארגלייכט איר אייער ציוויליזאציע מיט אונדזערער. אין אייערע ווערטער, האגאם זיי דריקן אויס אויסערלעך אנט-שטענדיקייט, קאן מען בילעט זען א מין גייווע, א ביטל-באציונג צו די דערגרייכונגען פון דער זון-סיסטעם. אנטשולדיקט פאר אזא מין לאנגן מאנאלאג, נאר מיר דארפן וויסן דעם עמעס: אונדזער פלא-נעטע וועט גערן אפנעמען די מענטשן פון אן אנדערער פלאנעטע, איינשטעלן מיט זיי קאנטאקטן, ארויסווייזן הייל, אויב זיי וועלן זיך אין דעם נייטיקן, אבער מיר ווארפן אפ אנטשיידן פרוו פון נעמען די אויבערהאנט, אין וואס פאר א פארם זי זאל זיך ניט אויסדריקן.

— מיר ווייסן דאס, זאר. אגעו, איז דאס איינער פון די שטריכן פון די איינוווינער פון אייער פלאנעטע, וועלכע האט ארויסגערופן אן אינטערעס אין אנדערע ציוויליזאציעס.

— א, אזא באגרייכטערנדיקע ווילמוטיקייט!

— הערט און, זאך, צו קאנפליקטירן. איך שטעל פאר די העכסטע ציוויליזאציעס און אויב איר ווילט — דעם פארנופנט פון דער אללועלט, אזוי צו זאגן, די ציוויליזאציע פונעם עטער-רוים... אגעו, האבן מיר נאך ווייטער זיך אפגעווענדט פון דער טעמע, פונעם ענטפער אף אייערע פראגן.

— יא, ווירקלעך, קאפיטאן דאל, אנטשטאט א געשפרעך האבן מיר זיך אריינגעצויגן אין עפעס אן אומענדלעכער און, אפאנעם, נוצלאזער דיסקוסיע... אכויז דעם, איז שווער, פארשטייט זיך, צו פירן א געשפרעך, ניט זעענדיק דעם אפאנעם.

— פארוואס, זאך, איך בין דאך דא, אין אייער זון-סיסטעם.

— וויאזוי האט איר זיך דא אנטפלעקט? וויאזוי האט איר געקענט בייקומען אזעלכע גיגאנטישע אומענדלעכע מעהאלעכן? קעדדי דורכפליען מיליארדן קילאמעטערס, דארף מען האבן ענערגיע... דער קאפיטאן דאל איז גערן צו ענטפערן אף די פראגן פון זיין מיטשפרעכער:

— מיר ווייסן, אז בא אייך איז איינע פון די שווערסטע פראבלעמען — אויסארבעטן ענערגיע. איר האט זי דערפונדן, געפונען. מיר אבער האלטן, אז די ענערגיע פון באוועגונג איז פארלייגט דורך דער נאטור דירעקט אין יעדן אויטאנאמען וועזן. כוועל פאר אייך ניט אנטדעקן קיין סאך, זאך, אויב איך וועל זאגן, אז די סטרוקטור פון דער אללועלט שטעלט מיט זיך פאר א סיסטעם אין דער סיסטעם. די אלע קאפליצירטע געאמעטרישע סטרוקטורן ארדענען זיך אונטער דעם ווילן פונעם איינהייטלעכן אללועלטלעכן פארנופנט... באמיט זיך ניט צו אויסטייטשן אט דעם טערמין. די פרימיטיווקייט פונעם דענקען האט ארויסגערופן בא די ערד-מענטשן א מאסע פעלערן, האשאַרעס און אנדערע אויס-טראכטענישן. איר האט זיך אויסגעטראכט א גאט, אן אומרעאלע פערזאן, וועמען איר האט צוגעשריבן אויסערגעוויינלעכן קויער, גענומען זיך בוקן פאר אים. אגעו, איז גאט, אויב געברויכן אייער טערמין, פאראן.

זאנעמבא האט א ציטער געטאן. ער האט געמיינט דערהערן עפעס ניס, אומגעריכטס, אופטרייט-לענדיקס, נאך וועגן גאט? ניט ווילנדיק הערן אזעלכע נארישקייטן, האט ער געוואלט אפשטעלן דעם קאפיטאן דאל, וועלכער איז געווארן שוין גאר באריידעוודיק. נאך דער מענטש פון דער פרעמדער פלאנעטע האט, גלייך ווי ער וואלט דאס פארגעזען, באוויזן צו באמערקן:

— זאך, זייט א ביסל געדולדיקער. איך ווייס, אז אין אייער זון-סיסטעם בוקן זיך ניט אלע פארנופטיקע אינדיווידוואלעס דעם אויסגעטראכטן געץ, עס זיינען פאראן אויך אפיקאריסן, אטעיסטן. דער אללועלט-פארנופנט איז אן אפשפייגלונג פונעם ניווא פון דער אינטעלעקטועלער רייפקייט פון די ציוויליזאציעס, פון איינשטעלן א קעגנזייטיקע פארבינדונג צווישן די לעבעדיקע וועזנס מיט די נע-שאַמעס פון די אוועקגעגאנגענע. איר רופט עס אן אנדערש: די אייגנשאפט פון דער מאטעריע. די מאטעריע איז אייביק, קאנסטאנטירן די טעאָרעטיקער פונעם קאסמאס, עס ענדערט זיך בלויז איר פארם. די ענערגיע פון די לעבעדיקע וועזנס, איר אנטפלעקונג אין דער שעפערישער פארפולקומונג פון דער אללועלט, ווערט פארהיט, נאך מער — זי זאמלט זיך אן, ווערט א מין זיקארן פונעם אַוואַר, א באזע פאר פארויסבאוועגונג. און די דאָזיקע באוועגונג איז א שטענדיקע שטרעבונג פון לעבעדיקע וועזנס צו באזעצן די אללועלט.

— וועגן דעם האט געטרוימט קאנסטאנטין עדוארדאוויטש ציאלקאווסקי. אט דעם נאָמען האט איר געהערט?

— פארשטייט זיך, זאך, ער איז א לאנגאניקער טוישעו פון ניפעסיע. ניט לאנג צוריק האט ער זיך אומגעקערט אף זיין פלאנעטע.

— וואס הייסט, זיך אומגעקערט? — האט זאנעמבא ניט פארשטאנען. — ער איז דאך גע-שטארבן. אדער איר רעדט נאכאמאל וועגן גייסטער?

— ניין, זאך, ס'האט זיך אומגעקערט דער גייסט פון אונדזערן א געוויינלעכן מענטשן, און אף דער ערד איז געבליבן בלויז דער גוף, וועלכער האט ניט קיין צווייטן לעבנס-קרייז.

— קאפיטאן דאל, מיר גייען אויך איבער א קרייז. וויאזוי און ווען קאן זיך אומקערן א גע-שטארבענער מענטש? ציאלקאווסקי'ס גוף האט מען באערדיקט. איך בין געווען אף זיין קייווער.

— איר האט געבראכט צו קווערע דעם קערפער, דאס היינטל פונעם גייסט, נאך איראף אליין לעבט.

— ווער? — זאנעמבא האט א קלער געטאן, אז קאפיטאן דאל איז נאכאמאל באגאנגען א פעלער.

— איראף. דאס איז דער ניפעסיאנישער נאָמען פון ציאלקאווסקי. אף אייער פלאנעטע איז געפליגן ניט בלויז איראף. ער איז, אגעו, זייער א באגאבטער געלערנטער, א טעאָרעטיקער. מיר האבן צו אייך געשיקט שרייבער, קינסטלער, דערפינדער. זיי האבן געדארפט אייך העלפן אין דער אנטוויקלונג, אינעם באגרייפן דעם באפעלקערטן קאסמאס, אבער די ערד-מענטשן זיינען זיך מיט זיי באגאנגען ניט זייער איידל. פארשטייט זיך, זייער טעטיקייט איז פאר די ערד-מענטשן געווען אומפארשטענדלעך, אומבאוויסט. און אלץ, וואס איר פארשטייט ניט און באגרייפט ניט, דערקלערט

איר פאר שעדלעך. וויפל האבן געהאט אויסצושטיין דושארדאנא ברונא, לעאנארדא דא ווינטשי, ציאל-קאווסקי, ניוטאן, לאמאנאסאוו — ניט איבערצורעכענען די נעמען. איך האב זיי אנגערופן אזוי, ווי זיי האבן געהייסן אף דער ערד. זיי, פארשטייער פון פארשיידענע פלאנעטן-סיסטעמען, האבן געדארפט זיכערן א פארבינדונג מיט די מענטשן פון אנדערע פלאנעטעס, צוגרייטן אן איבערפלי פון ערד-מענטשן אף אנדערע גאלאקטיקעס און, געוויינלעך, מיטהעלפן דעם קאנטאקט פון זייערע פלאנעטעס מיט אייערער...

— א דאנק, קאפיטאן דאל. אייער פראטעקטארישער טאן שפיגלט ניט אפ די פרידנליכע, וועלכע איר דעקלארירט. דער ערשטער אין דער וועלט האט א טוישעו פון אונדזער פלאנעטע אנגעשריבן די „קאסמעטישע עטיק“. אויב איר זיט אזוי גוט אינפארמירט, ווייסט איר, אפאנעם, אט די אוניקאלע ארבעט. מיט גרויס טאקט, מיט כשיוועס צו דער קולטור פון מענטשן פון אנדערע פלאנעטעס, מיט אנערקענונג פון זייער אייגענעם וועג האט ער אין זיין ווערק גערעדט.

— אבער עס דארף זיין באוויסט, אז „קאסמישע עטיק“ איז ניט איראפס טעאָרעטישע ארבעט, נאר א באשרייבונג פון די מאַראליש-עטישע קלאַלים פון אונדזער פלאנעטע. טאקע צוליב קעגנזייטיקער פארשטענדיקונג, קעדיי צו פארהיטן דעם פרידנסליבנדיקן קאסמאס, די לעבעדיקע ארגאניזמען אין דעם וועלטאל, האבן מיר פארגענומען אונדזערע ווייטע פלוגן. דאס לעבן, באשטעטיקט אונדזער ציווי-ליזאציע, איז אן אומפארמיידלעכע פאָרם פון דער באוועגונג פון דער צעל, אדער מאטעריע, ווי איר זיט געוויינט צו האלטן...

זאָרעמבאָ איז געווען געפלעפט פון דעם, וואָס זיין מיטשפרעכער ווייסט אלץ, און דעריבער האט ער פארלוירן אפילע דעם אינטערעס צו אים. דאל ווייסט אלץ, אף אלץ האט ער א גרייטן ענטפער. אין אט דער לאנגער דיסקוסיע זינען ניט געווען צוויי גלייכע אפאָנעטן, און גראַד דאָס האט גע-קימערט ניקאליען, ארויסגערופן א ניט-באפרידיקונג, אפילע בייזקייט.

די פאזע האט זיך פארצויגן.

— איך, קאפיטאן דאל, בין ניט קיין אנהענגער פון דער טעאָריע וועגן איבערזעצן נעשאַמעס, — האט הארב געזאָגט זאָרעמבאָ. — מעגלעך, אז די פלאנעטיאנער ווייסן ווייניקער, איידער אייערע לאַנדסלייט, אבער מע דארף נעמען אין אכט, אז די עלטער פון אייער ציוויליזאציע איז א סאך גרע-סער, איידער אונדזערע. אפן שיידוועג פון צוויי יאָרהונדערטן האט א פארשטייער פון אונדזער ציווי-ליזאציע — ציאלקאווסקי — געשריבן וועגן פלענער פון באהערשן דעם קאסמאס ווי וועגן גאנץ רעאלע אופגאבן פון דער וויסנשאפט. דאָס דערלערנען די אלוועלט און דעם קאנטאקט מיט אנדערע ברידער האט ער געהאלטן פאר דער צענטראלער אופגאבע פון באוועגן זיך איבערן קאסמישן רוים. איך מיינ, כאַשעווער קאפיטאן דאל, אז אט די זיט פון דער טעטיקייט פון דעם דאָזיקן געניאלן געלערנטן איז אייך באקאנט?

— נאטירלעך, זאָר, באוויסט. די גאנצע פראַגראַם, וועלכע איז באשטאנען פון זעקס פונקטן. איר ווייסט, מיסטאמע, אז אלס צווייטן לויט דער באדייטונג פונקט פונעם פלאן פון באהערשן דעם קאסמאס, דאָס הייסט די סיבעדיקייט פון באפעלקערן אים, שטעלט איראף די פראַבלעם פון ראטעווען דעם קאסמאס פון ערדישע קאטאסטראַפּעס.

— יא, איך ווייס, אבער וועלכע ערדישע קאטאסטראַפּעס רופן ארויס בא אייך, מענטשן פון ווייטע פלאנעטעס, באומרויקונג פארן גוירל פון דער ערדישער ציוויליזאציע?

— אין אייער שטים, זאָר, קלינגט ווידעראמאָל איראַניע. מעגלעך, אז כ'האָב ניט דערקלערט, אנטשולדיקט, נאר אונדזער ציוויליזאציע געפינט זיך אף דריי שכינישע פלאנעטעס. די דאָזיקע פלא-נעטעס רופן מיר אָן: נופעסיע, סטאראס און רוטראטע... איז אַט, וועגן די ערדישע קאטאסטראַפּעס. פאר דער געפערלעכסטער האלטן מיר ערדציטערנישן, אויסברוכן פון ווילקאנען, הוראגאנען. ווייל עס זינען ניט-שטאנדאָהאפטיק די פארבינדונגען פון די אינערלעכע סטרוקטורן, לייזט אייער פלאנעטע גאנץ אַפט פון אַט די גלאַבאלע, רוינירנדיקע אפווירקונגען. מיר ווייסן, אז אין רעזולטאט פון ערדציטערנישן זינען פארשווינדן געוואָרן ניט בלויז שטעט, דערפער, לענדער, נאר אפילע גאנצע מאטעריקן. צום ביישפּיל, אטלאַנטידע, אדנאטארדע און אנד. מעגלעך, אז כ'וועל ווידעראמאָל אייך זיך אויסווייזן פאר אן איינגעגעסענעם, נודנעם, נאר איך וועל פונדעסטוועגן פאָרזעצן איבערעכענען די וויכטיקסטע סיבעס. איראף האלט, אז ווען די ציוויליזאציע דערגרייכט די בעסטע און העכסטע באדינגונגען, איז מעגלעך אן איבערבאפעלקערונג פון פלאנעטעס. אזעלכע פאלן זינען פאראן. פאר די עכטע הומאנישע ציוויליזאציעס דראָט עס ניט מיט אומקום. די ענערגאָבאוואָפענונג פון די לעבעדיקע וועזנס וועט דערלויבן צו באזעצן די נאָענטסטע פלאנעטעס. מיר וועלן טאקע אזוי טאן.

— אנטשולדיקט מיר, קאפיטאן דאל, — זאָרעמבאָ איז געוואָרן ווייכער. — נאר דעם דאָזיקן געהאנק וויל איך באשטעטיקן מיט ציאלקאווסקיס ווערטער. „איצטער זינען די מענטשן שוואכע, — האט ער געשריבן אין אָנהייב פון די צוואנציקער יאָרן, — נאר זיי שטאלטיקן איבער פאָרט די אויבערפלאַך פון דער ערד. אין מיליאָנען יאָרן ארום וועט אַט די מעכטיקייט זיך פארשטארקן אף

אזויפיל, אז זיי וועלן ענדערן די אויבערפלאך פון דער ערד, אירע אַקעאנען, די געוויקסן און זיך זעלבסט. זיי וועלן אַנפירן מיטן קלימאט און ווערן באלעבאטים אין די ראמען פון דער זון-סיסטעם... זיי וועלן דורכמאכן ריזעס אויך אויסער די גרענעצן פון דער פלאנעטן-סיסטעם, דערגרייכן אנדערע זונען און וועלן אויסניצן אפילע די מאטעריאלן פון די פלאנעטעס, לעוואַנעס און אסטעראידן אף צו בויען ניט בלויז זייערע געביידעס, נאָר צוליב שאפן נייע לעבעדיקע באשעפענישן". אזוי, דאכט זיך, האט געשריבן דער טעאָרעטיקער פון דער וועלט-קאָסמאָנאָמיק, דער פאַרשטייער פון אונדזער ציווי-ליזאציע קאָנסטאנטין עדואַרדאָוויטש ציאַלקאָווסקי.

— ניט אינגאנצן אזוי, — האט זיך צעלאכט דער קאפיטאן דאל. — איר האט דורכגעלאזט דאס וואָרט „אטמאָספער“, אין דער צווייטער פראזע. און אין דער דריטער פראזע פעלן די ווערטער „...ווי אויך אף דער ערד גופע...“ דאס איבעריקע איז ריכטיק.

— איך דאנק אייך, איר זינט גערעכט. כ'האב אומיסטן זיי דורכגעלאזט. זיי האבן ניט געענדערט דעם אלגעמיינעם אינהאלט. נאָר לאַמיר, קאפיטאן, אריבערגיין פון דער דיסקוסיע וועגן דער וויסנ-שאפטלעכער יערושע פון ציאַלקאָווסקי צו יענע ערשטע פראגן, וועלכע זינען געבליבן אַן ענטפער. — איך האב שוין אייך געזאגט, כאַשעווער זאָר, אז איך אלס פאַרשטייער פון מיין ציוויליזאציע האבן ניט קיין שום סוידעס. אַט אף אזא מין גרויסן מעהאלער האט מיך אין איין אויגנבליק א טראג געטאן דער געדאנק. אונדזער מויער, וויל איך אייך זאגן, פארשטייט זיך, ניט בא יעדן לעבעדיקן וועזן, פארמאגט אזא ענערגיע, אז ער קאן באווייזן ניסים.

— נו, — האט באמערקט זאָרעמבא, — עפעס-וואָס וועגן דעם מויער ווייסן מיר. מיר ווייסן וועגן זיין פענאָמענאלער ארבעטספעיקייט.

— אוואדע, — איז מאסקים געווען דאל, — אבער מיר האבן זיך אויסגעלערנט אויסניצן די ענערגיע פונעם מויער צוליב באוועגן זיך איבערן רוים...

דער קאפיטאן דאל האט אָנגעהויבן זיין פארטיידיקונגס-רעדע.

דער שטורוואל האט פלוצעם זיך א רוק געטאן אף זאָרעמבאן און האט אים שטארק א שטויס געטאן אין דער ברוסט. דער פלייער האט זיך א צי געטאן נאָכן שטורוואל, טראכטנדיק, אז מע דארף דרינגענד אויסמיידן אן אומגליק. אבי נאָר אַנכאפן דעם שטורוואל און איינהאלטן אים אין א נייטראלן צושטאנד.

ער האט פיבערדיק געטראכט, און דערנאָך, אין א רעגע ארום, זינען שוין קיין שום געדאנקען ניט געווען.

ס'איז אים געוואָרן ליכט אף דער נעשאַמע, אפילע פריילעך...

א בעקאוועדיקער אופטראג

אין זומער 1984 האט מען מיך איינגעלאדן אין דער צענטראלער פארוואלטונג פון דער אלפאר-באנדישער געזעלשאפט פון ביכער-ליבהאַבער אף א שמועס.

געגאנגען בין איך אהין אין פארלעגנהייט: צוליב וואָס? פארוואָס האט מען פלוצעם זיך דערמאנט גראַד אין מיר?

עפשער איז געווען די סיבע, וואָס מיינע ארטיקלען האבן זיך באוויזן אין צייטונגען און זשור-נאלן, און איז אייניקע פון זיי האב איך געשריבן וועגן דער לאגע מיט דער פראָפאגאנדע פון ביכער פון היינטצייטיקע אווטאָרן? און עפשער... ניין, כ'האב טרעפן ניט געקאנט.

דער פאַרזיצער פון דער צענטראלער פארוואלטונג פון דער אלפארבאנדישער געזעלשאפט פון ביכער-ליבהאַבער דער באוויסטער סאָוועטישער געלערנטער, העלד פון סאַציאַליסטישער מי, לאָרעאט פון דער לענין-פרעמיע איגאָר וואסיליעוויטש פעטריאנאָוו-סאַקאָלאָוו און דער ערשטער שטעלפארטרע-טער פון דער פארוואלטונג, קאנדידאט פון היסטאָרישע וויסנשאפטן סערגיי גאָורילאָוויטש שוואַלאָוו האבן גערעדט וועגן דעם וועטער, וועגן דעם, ווהיין זיי קלייבן זיך פאַרן אין אורלויב, מיך מעכאבעד געווען מיט שמעקנדיקער טיי, אויסגעפרעגט וועגן דעם לעבן אינעם שטערן-שטעטל...

דערנאָך זינען אוועק דערמאָנונגען וועגן דער קינדהייט און יוגנט. און דער געשפרעך וועגן ביכער איז אופגעקומען גאָר אומגעריכט, קימאט צופעליק. וועגן דעם, אז בא אונדז דערשיינען א סאך אויסגעצייכנטע ביכער, אָבער זייער פראָפאגאנדע איז אוועקגעשטעלט גאָר שלעכט, באזונדערס די פראָפאגאנדע פון טעכנישער, וויסנשאפטלעכער ליטעראטור.

איך האב געוויסט, אז באזונדערס ווייניק ווערן ארויסגעגעבן ביכער וועגן קאָסמאָנאָמיק, זייערע טיראזשן זינען קליינע. און נאָך: מיט א צייט צוריק איז אנטשטאנען א פעלערהאפטע מיינונג, אז ליטעראטור וועגן קאָסמאָס — דאָס איז ליטעראטור וועגן קאָסמאָנאָוטן. און ס'איז דאָך ניט ריכטיק,

אפילע שעדלעך פאר דער זאך, דערונטער פאר די קאסמאנאווען גופע. אינעם קאלאסאלן וויסנשאפטלעך-טעכנישן פראצעס באטייליקן זיך דאך טעאָרעטיקער, קאנסטרוקטאָרן, ארבעטער, אינושעניערן — פארוואס זאָל מען וועגן זיי ניט שרייבן?

סערגיי גאורילאָוויטש האָט גלייך אונטערגעכאפט מיין געדאנק. דער שמועס האָט לעסאָף זיך אויסגעלאָזט מיט א פאַרשלאָג, איך זאָל געבן די האסקאמע אויס-געוויילט צו ווערן אלס שטעלפארטער פון דער צענטראלער פארוואלטונג פון דער געזעלשאפט. זיך אָפּזאָגן האָט ניט געהאט קיין זין. וואָס זשע, באם אקאדעמיקער פעטריאָנאו-סאָקאלאָוו איז פאראן מער פרייע צייט? ער לעבט גאנץ אָנגעשטרענגט, זיין טאָג איז אָנגעלאָדן מאקסימאל, נאָר ניט בלויז ער באליידיקט זיך — ער פרייט זיך, ווען מע לייגט אים פאַר פאַרן אָף א באגעגעניש, ארויסטרעטן אָף א קאָנפערענץ, געבן אן אינטערוויו פאר זשורנאליסטן.

איך האָב געבעטן, מע זאָל מיר געבן צייט אָף צו באקלערן דעם איניען. כ'האָב געהאט זייער א סאך אופטראָגן — סײַ אָף דער ארבעט, סײַ געזעלשאפטלעכע. כ'האָב זיך באטייליקט אין דער טעטיקייט פונעם פארבאנד סאָוועטישע געזעלשאפטן פון פריינטשאפט מיט אויסלאנד, אין דער פעדעראציע פון באַקס, אין דער קאָמיסיע פון פישפאנג, אינעם ראט פון קאָס-מישער ליטעראטור און אנד.

אינגיכן בין איך בייגעווען אָף א פארברייטערטער זיצונג פון דער צענטראלער פארוואלטונג פון דער געזעלשאפט, אָף וועלכער ס'איז באהאנדלט געוואָרן די פראגע וועגן פראָפאגאנדע פון וויסנ-שאפטלעך-טעכנישע ביכער. די אַראטאָרס האָבן זיך ארויסגעזאָגט זייער קוואליפֿיצירט. נאָר וועגן קאָסמישער ליטעראטור האָט קיינער ניט דערמאָנט. איז טאקע אויסגעקומען זאָגן וועגן דעם מיר. ניט אלץ, וואָס איך האָב פאַרגעלייגט, איז גלייך אופגענומען געוואָרן, נאָר אלע זיינען מאסקים געווען מיט מיין באמערקונג, אז האגאם ביכער אָף קאָסמישער טעמאטיק איז ארויסגעגעבן געוואָרן א סאך, דארף מען האָבן נײַע ווערק, אין וועלכע עס זאָלן אָפגעשפיגלט ווערן די ענדערונגען אין דער וויסנשאפט.

ס'איז, פארשטייט זיך, געווען א גרויסער קאָוועד צו באטייליקן זיך אין דער ארבעט פון דער געזעלשאפט פון ביכער-ליבהאַבער. כ'האָב זיך דערוואוסט, אז היינט-צו-טאָג איז זי געוואָרן איינע פון די סאמע מאסעווע בא אונדז אין לאנד, פארייניקט בא 16 מיליאָן מיטגלידער. אונטער איר אָנפירונג ארבעטן 13 טויזנט קלובן, מיט איר זיינען ענג פארבונדן העכער 20 טויזנט שילערישע קאָאָפּעראטיוון „יונגע פריינט פונעם בוך“, מער פון 11 טויזנט פאָלקס-מאגאזינען און קיאַסקן, א מיליאָן געזעלשאפט-לעכע פארשפרייטער פון ליטעראטור.

די אַרגאניזאציעס פון דער געזעלשאפט דערלערנען די געשמאקן פון די לייענער, דיסקאנטירן זייערע פראָפּעסאַנעלע אינטערעסן און אפן דאָזיקן יעסאָד ווערט ארויסגעוויזן הייליך דער ביכער-האנדלונג אינעם קאָמפלעקטירן די באשטעלונגען אָף ליטעראטור. די ליבע צו לייענען באקומט בא עכטע פריינט פונעם בוך א געזעלשאפטלעכע כאראקטער. איינער עפנט פאר יעדן איינעם זיין פערזענלעכע לעכע ביבליאָטעק, א צווייטער גיט איבער א טייל פון זיינע ביכער אלס מאטאָנע פאר די שילער, אנדערע באטייליקן זיך מיט זייערע אָנזאמלונגען אין אויסשטעלונגען. היינט-צו-טאָג זיינען העכער 72 טויזנט פערזענלעכע ביבליאָטעקן אָפן פאר אלגעמיינעם באנוץ. אזויארום ווערט דער פינפמיליאַרדיקער פאָנד פון די מעלכע-ביבליאָטעקן דערגאנצט מיט די פערזענלעכע פאָנדן, וועלכע ציילן אָן בא 35 מיליאַרד ביכער.

דער בוך דארף זיין ניט קיין זאך פון קויפן-פארקויפן, ווי עס קומט ניט זעלטן פאַר, נאָר א נאָ-בעלע זאך פון אונדזערע קולטור-באציאָנען. און דעם דאָזיקן געפיל זיינען בארופן צו דערציען די מיטגלידער פון דער געזעלשאפט פון ביכער-ליבהאַבער.

די דאָזיקע געדאנקען האָב איך ארויסגעזאָגט אין מיין ארטיקל, וואָס איז געווען פארעפנטלעכט אין דער צייטונג „סאָוועטסקאיא קולטורא“ דעם 18 אָקטאָבער 1984. אין דעם זעלבן טאָג האָט אין מאַסקווע זיך געעפנט דער דריטער צוזאמענפאַר פון דער אלפארבאנדישער געזעלשאפט פון ביכער-ליבהאַבער. איך און מייןע כאוויירים קאָסמאָנאווען האָבן אקטיוו זיך באטייליקט אינעם צוגרייטן דעם צוזאמענפאַר, אויסגעוויילט געוואָרן אלס זיינע דעלעגאטן.

אין אָנהייב פונעם 1985 האָט זיך פאנאנדערגעוויקלט אן אקטיווע ארבעט ארום דער פאַרשטייענ-דיקער צווישנפעלקערלעכער ביכער-אויסשטעלונג אין מאַסקווע. אויך אין דער דאָזיקער ארבעט האָבן אקטיוו זיך באטייליקט אונדזערע קאָסמאָנאווען. זיי האָבן זיך באגעגנט מיט אויסלענדישע פארלעגער, געשמועסט מיט אווטאָרן. מיך האָט אינטערעסירט ביכלאל די לאַגע מיט ארויסגעבן ביכער, און כ'האָב זיך דערוואוסט, לעמאַשל, אז פאר די לעצטע צען יאָר זיינען בא אונדז אין לאנד ארויסגעגעבן געוואָרן העכער 2500 ביכער פון אמעריקאנער אווטאָרן מיט א טיראזש פון 160 מיליאָן עקזעמפליארן. אין דער זעלבער צייט האָבן די אמעריקאנער פארלעגער ארויסגעגעבן סאָוועטישע ביכער מיט א טיראזש פון אינגאנצן 12 מיליאָן עקזעמפליארן.

ס'האט איבעראשט דער מאסשטאב פון דער ביכער-פראדוקציע בא אונדז. 57 פארלאגן פון דער רוסלענדישער פעדעראציע לאזן ארויס 700 מיליאן ביכער א יאר. א סאך שרייבער האט צוגעצויגן די קאסמאס-טעמע, ס'איז געשאפן געווארן א קאמיסיע אף ארויסגעבן ליטעראטור וועגן קאסמאנאוטיק. אין אפרעל 1984 האט אין מאסקווע זיך געעפנט א ביבליאטעק אף יו. א. גאגארינס נאמען, וועלכע איז שוין געווארן א צענטער פון מעטאדישער ארבעט אף צו פראפאגאנדירן קאסמישע ליטעראטור.

דער גרעסטער פארגעניגן

כ'האב שוין דערמאנט, אז אין 1961 איז דערשינען יורי גאגארינס בוך „דער וועג אין קאסמאס“. ער האט זיך געפרייט מיטן בוך, געשענקט אלע זיינע פריינט אן עקזעמפלאר מיט אוטאגראפן. איך האב אויך באקומען זיין מאטאנע מיט אן אופשריפט: „דעם טייערן פריינט פאוועל ראמאנאוויטש פא-פאוויטשן. אף א גוטן אנדענק וועגן אונדזער פריינטשאפט, דינסט, וועגן דער צוגרייטונג פונעם ערשטן קאסמישן פלוג און זיין פארווירקלעכונג.

ווען עס וועט ווערן אומעטיקלעך, דערמאן זיך אונדזערע „לאנדישן“, און דו וועסט אומבאדינגט זיך צעשמייכלען.

איך ווינטש דיר די סאמע בעסטע קאסמישע פלוגן, און דעריקער, אן אויסגעצייכנטן אומקער צוריק שטענדיק.

גאגארין. 61.12.18 י."

וועגן אים האט מען שוין ניט ווייניק געשריבן. ביכער-ליבהאבער זאגן, אז וועגן דעם ערשטן קאסמאנאוט פון דער פלאנעטע זיינען אנגעשריבן העכער 50 ווערק אין מיליאנען עקזעמפלארן. וועגן אים האבן געשריבן זשורנאליסטן, פראזאיקער, דיכטער, דראמאטורגן, כאוויירים לויט דער פרא-פעסיע, געלערנטע, באקאנטע און אומבאקאנטע.

וויאזוי עס ווערן קאמפלעקטירט ביבליאטעקן, האבן מיר דעמלט ניט געוויסט. עס האבן, ווייזט אויס, עקזיסטירט וויסנשאפטלעכע יעסידעס פונעם ביבליאטעק-וועזן, פראקטישע אייצעס פון ביבליא-פילן, רעקאמענדאציעס פון אנגעזעענע זאמלער פון ביכער, וועלכע האבן אויסגעניצט די רייכע דערפארונג פון די פארגייענדיקע דורעס. דאס אלץ אבער האט עקזיסטירט אויסער אונדז. מיר האבן געלעבט מיט אנגעשטרענגטע אינדערוואכנס פון פלאנעווער צוגרייטונג צו פלוגן. פאר אונדז זיינען געשטאנען די וויכטיקסטע און קאמפליצירטסטע אופגאבן פון וויסנשאפטלעכער אויספארשונג פונעם קאסמישן רוים — פון א נייער, ווייניק דערלערנטער, ריזיקאלער זאך.

מיר האבן געוואלט, פונקט ווי א ראקעטע, מאכן א שפּרונג, דורכשלאגן דעם פלאסט פון ערד-צוציונג, זיך דערנענטערן צום ציל, און מיר האבן דעריבער א סאך געלייענט, א סאך זיך פארנומען, געזאמלט ביכער וועגן קאסמאנאוטיק.

פון אונדזערע לערער האבן מיר געוויסט, אז עס איז פאראן א קאלאסאלע ליטעראטור וועגן קאסמאנאוטיק, נאר אלץ קריגן האבן מיר ניט געקאנט. יאקאוו פערעלמאנס בוך „צווישנפלאנעטן-רייזעס“, וועלכן ס'האט איינגעשאפן יורי גאגארין, האבן מיר איבערגעלייענט אין איין אטעם. דער בוך האט אופגערודערט אונדזער פאנטאזיע, דערוועקט א כשיוועס צו די דרייסיקער יארן — צו די שטו-רעמדיקע און ראמאנטישע פינפֿיארן. מיר האבן געלייענט דעם בוך סיי קאלעקטיוו, סיי באזונדער, צושפארנדיק זיך ערגעץ צו א באוועגלעכן סטענד.

דער ביכער-פיבער, וואס האט אונדז בוכשטעבלעך פארכאפט, איז ניט געווען קיין צייטווייליקע פארכאפונג, ניט געווען קיין אפשפיגלונג פון דער מאדע אדער עפעס א האבי — דאס איז געווען אף שטענדיק.

אונדזערע ביאגראפיעס זיינען געווען ענלעכע — זיי האבן אפגעשפיגלט די שווערע מילכאמע-צייט. דער ערשטער קאסמאנאוט פון דער פלאנעטע יורי גאגארין האט, אזוי ווי איך, זיך געלערנט אין א האנטווערקער-שול, פארענדיקט א זיבניאריקע שול און אן אונט-שול, דערנאך א טעכניקום, אנגעהויבן פליען אין אן אויאשול, דערנאך אין א מיליטער-שול.

ערעו דעם סטארט האט זיך צו מיר געווענדט דער קארעספאנדענט פון דער צייטונג „קאמסא-מאלסקאיא פראוודא“ וואסילי פעסקאוו מיט א באקאנע צו ענטפערן אף עטלעכע פראגעס. ס'איז דעמלט געגאנגען א דיסקוסיע וועגן „פיזיקער“ און „ליריקער“ — א מאדנע דיסקוסיע, וועלכע מע האט צוגעבונדן דער יוגנט. איינער פון די אפאנענטן האט זיך ארויסגעזאגט: „אויך אין קאסמאס וועט נייטיק זיין „א צווייגעלע בעז““. האט מיך טאקע וו. פעסקאוו געפרעגט:

— צי וועט אין דיין קאסמישן באגאזש זיין „א צווייגעלע בעז“?

— איר ווילט מיך אויך אריינציען אין דער דיסקוסיע? — האב איך געענטפערט. — זעסט? —

און כ'האב אים אנגעוויזן אף דער צייכענונגס-ברעט, אף וועלכער כ'האב געשריבן פארמולעס. — בא-

נאנד מיט איר ליגט א באנד יעסענין. איך מיינ, אז אט די ברעט, א צירקול און אט דאס ביכל וועלן שטענדיק זיין גוטע שייניג.

— איך ווייס גוט, — האט געזאגט דער קארעספאנדענט, — אז דער באגאזש פונעם קאסמאנאווט איז אויסגערעכנט ביז א קילאגראם. דיר האט מען דערלויבט צו נעמען מיט זיך בלויז דריי ביכער. וועלכע ביכער וואלטו גענומען?

— אוי, פעסקאו, — האב איך אים א דראע געטאן מיטן פינגער, — איז דער. צוליב אונ-טערהאלטן דעם גייסט וואלט איך גענומען דזשעק לאנדאנען, מאיאקאוויטש... דערנאך וואלט איך גענומען... אייף און פעטראוו, דער גאלדענער קאלב" אדער אכטאפ ווישניא — איך האב אים זייער ליב, און ביכלאל האב איך ליב עפעס פריילעכס. און פאעזיע האב איך ליב. כ'וואלט גענומען שעור-טשענקאס, קאבזאר" און א באנד יעסעניען...

אין א צייט ארום, ווען וואסילי פעסקאו האט ארויסגעלאזט אינעם פארלאג, "מאלאדאיה גוואר-דיא" זיין בוך, "וויסע כאלוימעס", האט ער מיר געשענקט אט די אויסגאבע מיט אן אופשריפט: "די פאפאויטשעס — מארינען און פאוועלן פונעם בראדיאגע אף דער ערד — דעם אוואר פון אט דעם בוך, מיט דאנקבארקייט פאר דעם ערשטן אינטערוויו".

אגעו, האט ער אין יענעם אינטערוויו געשריבן:
"ער האט איבערגעזעצט עפעס אן אוקראינישן טעקסט. מיר לאכן ביידע. דערנאך טוט פאוועל א זיפק:

— זאגן דעם עמעס: אט פארסטו, שרייבסט, און לייענען איז פאראן צייט?.. וויפל כאכמע קאנסטו אויכליינען. אמאל ביסטו פאשעט אופגעבראכט אף זיך אליין. טרענירונגען, די אקאדעמיע. טוכט א קוק אין א ביכער-צעטל — דאס ניט באוויזן, יענץ ניט איבערגעלייענט. כ'וואלט טאג און נאכט געזעסן איבער ביכער, ווו נעמט מען צייט?.."

אין דער הויכער שאפע ליגן אויסגעשטעלט ביכער: "דער שטילער דאן", "קאבזאר", יעסענין, העמינגוויי. א צוויי צענדליק ביכלעך מיט א ראקעטע און מיט רייפן פון ארביטעס אף דער הילע. לענין, גיליארעוויטש, "דער בוך וועגן אלפניסטן", "רויטס און שווארצס", פארצייכענונגען פון מיכאיל קאלצאוו, מאיאקאוויטש, "פילאסאפישער ווערטערבוך", "צוועלף שטילן", קופרין. דאס זינען די רוקנס בלויז פון איינער א מיטעלער פאלקע. דא זשע באנאנד — אף א סטעלאזש — א צייכנברעט, א ריזיק קעסטעלע מיט צייכענונג-מאכשירים, פאפיר-רולאנען, האנטעלן, א לאמפ מיט א גרינעם אבאזשור...

און ציאלקאוויטש, רינין, צאנדער, פערעלאמאן... דאס האט דער קארעספאנדענט ניט באמערקט? מיינ קאסמאס-שיף, "וואסטאק-4" איז ארויסגעפלוגן דעם 12 אויגוסט 1962 עקף אזייגער מיט צוויי מינוט. די פראגראם פונעם פלוג איז געווען זייער אן אנגעשטרענגטע. מיינ בארט-זשורנאל איז אנגעשפיקעוועט מיט פיל פארנאטירונגען. קיין צייט אף צו לייענען איז ניט געווען.

וועגן אט דעם פלוג האט מען א כאך געשריבן. סיי בא אונדז, סיי אין אויסלאנד. ביים מיינ פלוג מיט אנדריאן ניקאליעוון איז אין פסכר געווען צוגאסט דער בארימטער טשילער דיכטער פאבלא נערווא, און אין אן אינטערוויו פאר די סאוועטישע זשורנאליסטן האט ער געזאגט:

"נאך די דאזיקע פלוגן וועלן בעלי סאפעק קומען נייע, און מיר וועלן צוביסלעך זיך דערוויסן די סוידעס פונעם וועלטאל, די סוידעס פון די פלאנעטעס, וואס זייער שימערירן האבן מיר באוונדערט נאך פון דער קינדהייט. א כאך וועט זיך ענדערן אויך אף דער ערד. די קאסמאנאוטיק געבירט א נייע פארשטעלונג וועגן דער וועלט. און ווירקלעך, צי איז דען נאטירלעך א מילכאמע צווישן פעלקער, ווען עס עפענען זיך די טירן פונעם ברייטן שטערן-רום? צי דען איז ניטא קיין מעגלעכקייט פונדאסניי אפשאצן די מענטשלעכע באציונגען? דער פלוג פון צוויי סאוועטישע קאסמאנאוטן — דאס איז א פלוג פון סאמע העכסטער פריינטשאפט, און ער דערלויבט צו האפן אף נייע אנטדעקונגען און אופטוען. צי קאנען זיי זיין ניט ריכטיק אויסגעטייטשט?"

נאכן פלוג האבן מיר זיך אוועקגעזעצט שרייבן א וויסנשאפטלעכן באריכט וועגן אונדזער קאס-מישער אדיסייע.

אבער סיי וויס איך זיך ניט געקאנט אפרייסן פון ביכער. איך האב פארגעזעצט איינקויפן אלץ, וואס עס האט זיך איינגעגעבן צו קריגן. איצטער ציילט אן מיינ ביבליאטעק העכער דריי טויזנט בענדער. אן אוניקאלע ביבליאטעק איז דאס. דא איז פאראן אלץ, וואס איך דארף האבן פאר מיינ ארבעט. אינטערעסאנטע אויסגאבעס וועגן אוואיציע — ביכער וועגן טשקאלאוו, באכטשיוואנדזשי, היסטארישע פארצייכענונגען וועגן די עלטסטע אוואישולן פונעם לאנד. מיר איז זייער טייער דער בוך "די געשיכטע פון לופט-שווימער" און אוואיציע אין פסכר", וואס איז ארויסגעגעבן געווארן אין 1944 אינעם פארלאג פון דער שוץ-אינדוסטריע. דא זינען צונויפגעזאמלט ארכיוו-מאטעריאלן און גוויס-איידעס פון מיטצייטלעך פארן פערנאד ביזן יאר 1914, און א פארווארט צום בוך האט אנגעשריבן ס. א. טשאפליגין.

באנאנד שטייען אנדערע ווערטפולע ווערק: „אײערע פליגל“, אווטאר — דער אמעריקאנער פליער אסען דזשארדאנאוו, „אויאציע און קאסמאנאוטיק אין פססר“. ביכער פון איוואן קאזשעדובן, גענאדי סעמעניכענען, יורי בעלאסטאצקין, וואסילי יעמעליאנענקאן, איגאר שעלעסטן, מארק גאליצען, לעוו עקאנאמאוו, אנאטאלי קאזשעוויקאוו, וויקטאר מיטראשענקאוו. און צוויי הונדערט בענדער פון דער סעריע „דאס לעבן פון מערקווירדיקע מענטשן“, אלע ביכער פון דער סעריע „די וועלט פון פאסירונגען“. ביכער מיט אוטאגראפן פון קאנסטאנטין סימאנאוו, וואדים קאזשעוויקאוו, געארגי מארקאוו, אלעקסאנדער קארניטשוק, יורי באנדארעוון, פון אלע מינע כאוויירס-קאסמאנאוטן. א באדייטנדיקער טייל פון דער ביבליאטעק באשטייט פון קריגס-מעמוארן, ביכער פון בארימטע פאָלקנפירער: וואסיליעווסקי, ראָקאסאָווסקי, באגראמיאן, זשוקאוו. אגעוו, פארמאג איך אלע אויסגאבעס פון ג. ק. זשוקאווס בוך, דערונטער די ערשטע אויסגאבע מיט אן אוטאגראף פונעם אווטאר.

צי איז דען מעגלעך אויסרעכענען אלץ, וואָס עס שטייט אָף מינע ביכער-פאָליצעס? ביפראט, אז יעדער בוך האָט זיך זײַן געשיכטע — וויאזוי ער איז געקומען אין מינע הענט.

טאראס שעוושענקאס „קאבזאר“ האָב איך באקומען נאָך אין שול פארן אַנטייל אין דער קינסטלערישער זעלבסטעטיקייט. איך האָב געזונגען אוקראינישע לידער, געזונגען, אפאָנעם, רירנדיק. דעם „קאבזאר“ האָב איך פאָרגעלייענט פאר מינע כאוויירס, אינדערהיים — פאר די עלטערן און ברידער. ס'איז זיי געפעלן געוואָרן. פאָרגעלייענט פאר די קינדער פון אונדזער גאס — מ'האָט גע-הערט מיט אינטערעס. כ'האָב שוין געוויסט אָף אויסווייניק גאנצע שטיקער. מע האָט מיך אפילע אין שפאס גענומען רופן — קאבזאר.

דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבן די מילכאָמע, און כ'האָב געמוזט ווארפן אלע קינדערשע פאר-וויילונגען.

דורך אונדזער דאָרף זײַנען געגאנגען אָף מיזערעך סאָוועטישע סאָלדאטן, שלעפנדיק מיט זיך די רעשטלעך טעכניק. זיי זײַנען געגאנגען ניט אַפּשטעלנדיק זיך, ניט גערעדט מיט די פרויען און קינדער. אָבער איינמאָל איז אין אונדזער שטוב אריינגעגאנגען א סאָלדאט, געבעטן א טרונק וואסער, זיך צוגעזעצט און שוין פארבליבן ביז אינדערפרי — ער איז געשלאָפן. ווען ער האָט זיך אופגעכאפט, האָט ער פארפירט א שמועס מיט מיר — לעבהאפט און פריילעך. געווען איז ער, אפאָנעם, נאָך גאָר יונג, כאָטש געטראָגן וואַנצעס.

ער האָט גענומען מיך פאנאנדערפרעגן וועגן די שילער, מינע כאוויירס, אויסגעפרעגט, מיט וואָס מיר פארנעמען זיך, אָנגערופן זײַן נאָמען — קוזמא. דער פעטער קוזמא האָט אליין ניט געריי-כערט, נאָר מאכאַרקע האָט ער געהאט און מעכאבעד געווען די דערוואקסענע. ווייזט אויס, ער האָט ליב געהאט דיכטונג, ווייל ער האָט מיך געבעטן עפעס איבערלייענען. האָב איך אים אָנגעהויבן לייע-נען דעם „קאבזאר“.

— לייען איבער אָף רוסיש, — האָט ער געבעטן. דעם רוסישן טעקסט האָב איך, געוויינלעך, ניט געוויסט. שעוושענקא איז אים, ווייזט אויס, געפעלן געוואָרן, נאָר ער האָט ניט אלץ פארשטאנען. איך האָב איבערגעזעצט עטלעכע פערזן. — גוט, טאלאנטפול, מאָלאָדיען, — האָט מיך געלויבט דער פעטער קוזמא. — זען זשע איבער אלץ, וועסט מיר איבערלייענען, ווען מיר וועלן זיך אומקערן. מירן אינגיכן זיך אומקערן. מע דארף, פאוולאַ, א קוק טאָן אָף בערלין. מע דארף!

נאָר דער פעטער קוזמא איז צו אונדז שוין קיינמאָל ניט געקומען. דעם „קאבזאר“ — גאנצע שטיקער — האָב איך איבערגעזעצט און לאַנג פארגעדענקט אָף רוסיש...

איך קוק אָף די פאָליצעס מיט ביכער פון פארשיידענעם פאַרמאט און קאַליר. ביכער באוויסטע און אומבאוויסטע, ליבלינגען און גלייך פארגעסענע, און איך טראכט וועגן דעם ריזיקן רייכטום פונעם מענטשלעכן אינטעלעקט. איך האָב ליב מיין ביבליאָטעק — די ביכער, וועלכע איך האלט פאר מינע, פאר מיין אייגנטום, איך האָב ליב צו קוקן אָף זיי, בלעטערן.

איך ווייס ניט, צי עס איז פאראן א מעטאָדאָלאָגיע פון לייענען, צי עס עקזיסטירן איינצעס פון אָנגעזעענע ביכער-ליבהאַבער, נאָר אין מעשער פון א סאך יאָרן האָב איך אויסגעארבעט מיין איי-גענע מעטאָדאָלאָגיע. איך זאָג עס ניט לעשעם פרעסטיזש און בארימערײ, און איך פאָדער ניט קיין פריאַריטעט אין אַט דער זאך. ביכער לייען איך לאנגזאם, א סאך מאָל קער איך זיך אום, לייען נאָכאמאָל איבער די ערטער, וואָס זײַנען מיר באוונדערס געפעלן, צומאָל שטרייך איך עפעס אונטער. איך האָב ליב צו דערציילן וועגן דעם איבערגעלייענטן אינדערהיים, מינע פריינט, אָף באגעגענישן מיט לייענער.

א גוטער בוך פארכאפט מיר, און איך קאָן א לאנגע צייט ניט צוטרעטן צו א נייעם בוך, לעבנ-דיק נאָך אלץ מיטן לעבן פון דעם פריערדיקן בוך.

יא, לייענען איז א גרויסער פארגעניגן!

על וירע פאגעל

אן אויסגעלייזט לעבן

מיין עקיפאזש איז א פאנעם-כאדאשעס אינעם האיאריקן מארש פון די ביינדארקעס. מיר זיינען שטארק פארכאפט מיט די שיינע בילדערישע ברעגן, אונדז אינטערעסירן דער העלער וואסער-ווירבל לעם בארט, די אומגעהייער גרויסע ליבע-לעך און זשוואווע פייגעלעך. איינס אזא, א פי-צינקס, אין געלע פעדערלעך, „פירט“ לאנג אונד-זער שיפל, גלייך עס וואלט אנגעוויזן, וווּ א קער צו טאן אף רעכטס, און וווּ — אף לינקס, פון וועלכער זייט אויסמיידן א זאמבאנק. דאס פיי-געלע הוידעט זיך געדולדיק אף אן ארויסשטעקנ-דיק צווייגל — ווארט איבער, ביזוואנען מיר גלייכן אויס דעם פאדערבארט פון דער ביינדארקע און הייבן אן אפסניי צו רודערן שנעל.

דערנאך פארלאזט אונדז דאס פייגעלע — מיסטאמע צוליב אייגענע איניאנים, און מיר בא-גלייטן מיט די אויגן אונדזער פרייוויליקן לאצמאן. און דא, פארקוקנדיק זיך אף אים, כאפן מיר אומ-געריכט א בעניץ: מיר טוען זיך מיטאמאל א זעץ ארוף אף א פניאק. פארטיק! דורכן ביינדארקע-דעק רייסט זיך צישענדיק אריין וואסער: דער דנא איז פלין דורכגעלעכערט געווארן. דער טייך איז דא גיט טיף, און ביזן ברעג איז גיט ווייט, קיין גע-פאר פאר דעם לעבן דראט גיט, אבער ס'איז עפעס אומהיימלעך, גיט אנגענעם: מיר האבן דאפקע יא באוויזן, אף וואס דילעטאנטן זיינען פעיק!

מיר פעקלען איבער דאס ביסל האב-און-גוטס פונעם שיפל אפן ברעג, קערן איבער די ביינדארקע מיטן דנא ארוף — טריקענען זי. דערנאך פאר-קלעפן מיר די לעכער. אף א פאר שא וועלן מיר אפשטיין פון דער קאמפאניע. דוכט זיך, אז קיי-נער האט אונדזער אוואריע גיט באמערקט, אבער

מיר שווימען אף ביינדארקעס איבער דעם שמאלן און שנעלן ליטווישן טייך אולא, דורכשמוג-לענדיק זיך צווישן קארטשעס, פארגאסענע מיטן וואסער, אדער כטארטשענדיקע, ווי צונויפגעשרומ-פענע פינגער פון עפעס א מייסעדיקער דערטרונ-קענער מעכאשייפע. צומאל רייסן מיר זיך דורך אונטער א ביימער-אנהויפונג, מאמעש ליגנדיק אפן דעק פונעם שיפל, ס'קומט אויס זיגזאגעווען ארום אן אנוואלגער פון צווייגן. פינף עקיפאזשן זיינען מיר. אונדז פירט אף זיין ליכטער, אן שווע-ריקייטן מאנעוורירנדיקער ביינדארקע „טיימען“ דער „אדמיראל“ סאבטשוק. אונדזער קאמאנדיר איז א פילדערפארענער, באשטענדיקער שוין אין מעשער פון פיל יארן. יעדן זומער פירט ער זיינע פריינט-צופוס, אדער אף ביינדארקעס.

דאס טייכל פליסט צווישן אראפגעהאנגענע, געדיכט באוואקסענע וויסטע ברעגן, אט פארשמע-לערט עס זיך, אט בייגט עס זיך שארף אויס, צע-לויפנדיק זיך אין צוויי ארבל. אונדזער קארטעזש, ראנגלענדיק זיך מיט שטערונגען, האט זיך צע-צויגן, מיר זעען גיט די אנדערע שיפלעך, און בלויז דאס „אדמיראלישע“ רוקט זיך אפ צייטנווייז פון די בייברעגיקע, נידעריק אראפגעלאזענע צום וואסער שטרויך-געדיכטענישן — דאס ווארט סאב-טשוק אף זיינע „שעפעלעך“, קעדיי ווארענען וועגן דעם ארדנטלעכן ביימער-פארוואלגער און באווייזן, פון וואס פאר א זייט אויסצוויילן דעם אומוועג. סאבטשוקס שיפל איז, ווי טאמיד, אנגעלאדן מער, איידער אלע אנדערע, ביז די סאמע ראנדן פונעם בארט. געוויינלעך באקומט זיך שוין אזוי, אז דער גרעסטער כוילעק געזעלשאפטלעך האב-און-גוטס קלעפט זיך צו סאבטשוקן.

סאָבטשוק — נאט איך, אַט איז ער! — שלעפט אָן לאנגע דיבורים אריבער די קעסטלעך צו זיך אין שיפל — ניטא, דוכט זיך, ווהיז, אָבער ער געפינט פאר זיי אן אַרט, — און פרעגט זיך אָן, צי בא אונדז איז פאראן, מיט וואָס צורעכט מאכן די ביי-דארקע. ער רעכנט אויס און דערקלערט אונדז, אין וויפל קילאָמעטער ארום זאָלן מיר זיך ארום-קוקן און אָפּזוכן דעם לאַגער, וווּ צו אונדזער אָנ-קום וועט שוין זיין גרייט ווארעם געקעכטס. אין געוויינלעכע באדינגונגען איז ליאַניע א שוויגער, שמייכלט ווייך, רעדט עטוואָס זינגעוודיק, די אויגן בא אים קוקן דערביי כיטרוואטע. נאָר ווען עס פאָדערט זיך אָנעמען א באשלוס, ווערט ער א הארטער און קאטעגאָרישער, א פלינקער און שטרענגער. פאר מיר בלייבט א סאָד: וואָס דער-לויבט אים אזוי טרעפלעך זיך אַרײַנשטירן אין די געגנטן, אין וועלכע ער געפינט זיך, ווי מיר, דאָס ערשט מאָל? וויאזוי גיט זיך אים איין פארבינדן און פארקניפן די צייט און דעם מעהאלעך? מיט וואָס פאר א כוש טרעפט ער אָן אַף די בעסטע ערטער אוועקצושטעלן לאַגערן?

מאכמעס קלאַרקייט וויל איך זאָגן, אז לעאָ-ניד מיכײַלאָוויטש סאָבטשוק פארוואלטעט מיט א לאַבאַראַטאָריע אין א מאַסקווער וויסנשאפטלעך-פאַרשערישן אינסטיטוט. ער איז א באוואוסטער אין זײַן פאך געלערנטער, א דאָקטאָר פון טעכנישע וויסנשאפטן, א פראָפּעסאָר, וועלכער האָט דער-צויגן א גאנצע קאָהאַרטע אספיראנטן.

...ווען מיר, עטוואָס פארשעמטע, שטייען צו צו דער יאבאַשע, וווּ עס האָט זיך שוין פארפונ-דעוועט דער אָפּשטעל-לאַגער, באגעגנט אונדז א בראווער באגריסונגס-כאַר. אזוי צי אזוי, נאָר דעם ערשטן אויספרוהן זינען מיר אויסגעשטאנען! מיר שלעפן ארוף די ביי-דארקע אפן ברעג, וווּ עס פלא-קערט און שמעקט געשמאק א שייטערל. סאָבטשוק באלעבאטעוועט איבער א בעקן, צעווארעמענדיק שטיקלעך לונגען-פלייש. נעכטן האָט דער „אדמי-ראל“ עס איינגעקויפט אינעם דאָרפישן קלייטל. אליין א באזאָרגטער מאטעריעל אפן בעסטן אויפן, סטארעט ער זיך זיין שפאַרעוודיק. פינקלענדיק מאמזעריש מיט די אויגן, ווארעמט ער דאָס, וואָס איז פארבליבן פון נעכטן אפן שייטערל, טשמאַ-קעט, באלעקט זיך, שמאַרעט מיט דער נאָז, רעדט זיך אליין איין, ווי זאפטיק און געשמאק עס איז דאָס עסעכץ. אלע הערן מיט אָנגעשפיצטע אויערן, פארגעסן, אז דאָס לונגען-פלייש איז שוין נימעס, און מע ציט זיך ווידער מיט די לעפל צום בעקן. א סוואַרע, אז א שפאַרזאמע באציונג צו דער אכילע איז פארבליבן בא סאָבטשוק פון יענע פארשאַלטענע טעג אין איין-און-פערציקסטן, ווען ער, א צוועלפֿיאַריקער, האָט געגעסן גראַז און קאַרע, פרווונדיק אָפּנארן דעם מאָגן, ווען עס זײַ-נען געשוואָלן געוואָרן די פיס און ער פלעג פאלן כאַלאַשעס פון הונגער... מיינט ניט, אז איך שפאס,

אויך איך געדענק אדהײַעם, ווי א קלייניטשקע נאָר, אין פינף-און-פערציקסטן, פלעג איך געפינען אונטערן קישן א שטיקל ברויט, וואָס דער טאטע האָט באהאַלטן פון אפדערנאכט. איך פלעג זיך ווונדערן, נאָר אין דער מאמעס אויגן זינען גע-שטאנען טרערן: אונדזער טאטע האָט איבערגע-לעבט די בלאָקאדע אין לענינגראד...

אַף היינט איז די נעסיע פארענדיקט. מיר באזעצן זיך דאָ, אינעם געמיטלעכן טאַלכל, מיר וועלן זיין הי גאנצע צוויי מעסלעס — סאָבטשוק מעלדעט א פארגרייטונג פון ריבענעס און יאגע-דעס.

נאָכן פרישטיק לאָזן מיר זיך אוועק צו קלייבן שווארצע יאגעדעס — טשערניקע. אין די דאָזיקע מעקווימעס קאָן מען צונויפזאמלען א קוואַרט, זיצן-דיק אַף איין אַרט. סאָבטשוק זאָגט, אז דאָרט, וווּ ער רוט אָפּ, האלט זיך טאַמיד אן אויסגעצייכנטער וועטער. נאָר אַט, מיטאמאָל... ארום און ארום ווערט אפגליך פינצטער, גלייך עס וואַלט שוין אָנ-געקומען דער אָוונט, און סע שטעלט זיך איין א גרויזאמע שטיקלעך. א טראסק פון א כוק לאַזט זיך הערן, ווי א שאָס. אפילע די גרעזלעך און דער אושור פון די בלעטלעך זעען אויס ניט עלאסטיש, לעבנסלאָז אין זייער אומבאוועגלעכקייט. כײַבא-מערק, אז איך שטיי אָפּ פון דער קאַמפאניע, און אַף אזויפיל, אז איך הער שוין ניט קיין קוילעס — עפשער זינקען זיי איין אין דער געדיכטקייט פון דער פינצטערניש... פלוצעם דערזע איך סאָב-טשוק. ער זיצט אַף דער ערד אין א מאַדנער פאַ-זע — צונויפגעקוועטשט די אקסלען, אָנגע-שטרענגט דער האַלדז. דאָס פילט ער, אז באלד וועט עפעס פאַרקומען אין דער נאטור. פאר פרייד, וואָס איך זע א לעבעדיקע נעשאַמע אין אַט דעם שרעקלעך געוואָרענעם וואַלד, טו איך זיך א וואָרף צו אים. ער שפרינגט אָף אזוי, גלייך עס וואַלט אים ארויסגעשטויסן א פרוזשינע. פונעם הימל רייסט זיך אראָפּ א גוסרעגן. מיר באהאַלטן זיך אונטער א צעצווייגטער כאַסנע. פארשטייט זיך, אז מיר ווערן פיטש-נאס, יעדעס אַדערל מיינס איז דורכגעשווענקט, איך אָבער פיל עס ניט, דערפאר וויל לעאָניד מיכײַלאָוויטש סאָבטשוק, מיין אלטער באקאנטער, דערציילט מיר דאָ צום ערשטן מאָל, אונטערן רעגן, מיט די בליצן און דונערן, אייניקע פראַטים וועגן זינע עלטערן, וועגן זיין היימשטאַט אומאן, וועגן דעם סאמע שרעקלעכסטן אין זיין זיבן-און-פופציקיאַריק לעבן.

ווען ס'האָט אויסגעבראַכן די מילכאַמע, האָט קלאַרע לוואָוונע האַלקין מיט אירע צוויי קינדער זיך געקליבן אוועקצוגיין אין הינטערלאַנד. נאָר די באַבע האָט ניט געקאָנט באנעמען דעם עלעמענ-טארן געדאנק, אז די ברוינע „אויבערמענטשן“ זײַ-נען פאַשעט צווייפסיקע כײַעס, אז זייערע אומ-באגרייפלעכע בלוטדורשטיקע פריידיקונגען זינען

ניט קיין קאטאָוועס. די באַבע, אן אינטעליגענטער מענטש מיט ארכאישע מאַראַלע מאַסן, גלייבט ניט אין קיין שום וואַרענונגען, זי לאַזט זיך ניט איינ-ריידן, און די גאנצע מישפּאַכע, אין וועלכער ס'האַט, אָנהייבנדיק פונעם זיבן-און-דרייסיקסטן יאָר, געפּעלט דער טאטע, בלייבט אינדערהיים.

אינמיטן יול זינען אין אומאן אריין די דייטשן. שוין אין אויגוסט הייבן זיך אָן די אקציעס קעגן יידן. די צייטונג „אומאנסקי גאַלאַס" — „אומאניער קאַל" — דרוקט אָן א באפעל, וועלכער פארפליכטעט יעדן ייד צו טראָגן א לאטע מיט א געלן מאַגנדאָויד. איינס נאך דעם אנדערן בא-ווירט זיך מיטיילונגען, אז עס זינען צעשאַסן גע-וואָרן צו 20—40 מענטשן. אין סענטיאבער נעמען צונויף די פאשיסטן יידישע יונגעלייט, פארשפארן זיי אין קעלער פונעם פיאנערן-הויז און לאָזן אהין אריין א גאז. אַט אזוי דערוויסן זיך די אומאניער, וואָס עס באטייט „דושעגובקע". אין אקטיאבער ברעכט אויס דער ערשטער פאַגראַם. די פאשיסטן און פאַליצייען רייסן זיך אריין אין די שטיבער פון יידן, ראבעווען און הארגענען. מענטשן בא-האַלטן זיך אויס אין די גערטנער, אנטלויפן, ווי-היין די אויגן קוקן, — ראטעווען זיך, ווער ווי עס קאָן. אינמיטן נאכט, ווען עס האָט שוין געהילכט א שיסערײ, קלאפט עמעצער פאַרויכטיק אָן אין שטוב צו די האַלקינס.

עס גייט אריין טאטיאנע אנטאָוונע קאַציר-בינסקאיא. די שוויגערדיקע, באשיידענע אוקראי-נישע לערערן זאָגט שטילערהיים:

— היינט באנאכט וועט דורכגעפירט ווערן אן אקציע. קומט צו מיר.

קאיאָר האָבן זיך אָף דער גאס געיאוועט מענטשן, און עמעצער האָט אָנגעוויזן די ארומניש-טערנדיקע צעהיצטע פאַליצייען אָף קאַצירבינסקעס הויז. קלארע לואוונע מיט די קינדער האָבן זיך א וואָרף געטאָן צום קעגנטאנקער-ריוו, וועלכער איז אָף א העלפט געווען פארפולט מיט שמוציקער וואסער. די באַבעשי האָט ניט געוואָלט קריכן אין דער שיטערער בלאַטע און איז טאקע אפן אַרט אריינגעפאלן אין א שיסערײ און איז אומגעקומען. קלארע לואוונע און די קינדער זינען געשטאנען ביזן האַלדז אין דער בלאַטע, ביזוואנען די שי-סערײ האָט אפגעהערט, און דאן זיך אומגעקערט אהיים.

גאָר אינגיכן נאָך אַט דעם פאַגראַם האָבן די פאשיסטן געשאפן א געטאָ אָף דער טעריטאָריע פונעם מאַרק און דעם ארומיקן ראיאָן, ווו עס האָבן געווינט יידן. יעדער הויז אין געטאָ איז געווען אָנגעפאַקט מיט עטלעכע מישפּאַכעס, מיט שפּיז און מעדיקאמענטן האָט די מאכט זי ניט באזאָרגט. דער אוילעם האָט געטוישט כפייצים און האַלבאַשע אָף עסנווארג, ארויסגייענדיק אין שטאָט דורך אן אויסגעבראַכענער ברעט אין דער וואנט. ליאַניע געדענקט די אויסגעלאסענע פארפוצ-

טע דייטשישע אַפיצערן אינעם האַטעל, וועלכער האָט זיך מיט איין וואנט געגרענעצט מיט דער געטאָ. לעס די פענצטער פונעם האַטעל זינען גע-שטאנען הונגעריקע געטאָ-קינדער — געהאַפט צו פארדינען א שטיקל ברויט. צומאָל פלעגט זיך איינגעבן פאר אויסגליאנצעווען מיט א שוכערשטל און מיט שוואַקס א פאַר אַפיצערישע שטיוול-כאַ-ליעוועס באקומען א פענעצל, אַפּטער — קלעפּ, זידלערײ און א כויעק-געלעכטער. אמאָל פלעג טאטיאנע אנטאָוונע און איר פערצינאַריקער זון פעטראַ ברענגען אין געטאָ פראָדוקטן, וועלכע ס'איז געווען ניט לייכט צו דאַביווען. אַפּטער אַבער פלעגט א שלונג וואסער פארבייטן דעם ווארמעס און די וועטשערע.

די דייטשן פלעגן אַנשיקן אָף דער געטאָ געלט-קאַנטריבוציעס. צאָלסטו ניט אויס, דראָט דער טויט. אַלץ שווערער און שווערער איז גע-וואָרן צונויפזאמלען דאָס מעזומען. און אַט איז דערגאנגען די ריי צו די האַלקינס. ווו נעמט מען אזא סומע, אז קיין דענעשקע איז, מישטיינסגע-זאָגט, ביכלאַל ניטאָ און אין שטוב איז קיין ווערט פולע זאך ניט געבליבן? קלארע לואוונע האָט באשטימט שיקן דעם זון צו איר געוועזענער קאַ-לעגע — דער דאָקטערשע מאַריע קראווטשענקאַ. וועגן איר האָט מען אין שטאָט גערעדט, אז זי לעבט גוט, ארבעט, ווי אמאָל, אין דער אַלטער פאַליקליניק, פארמאָגט אויך פריוואטע פראקטיק. עמעס, געהערט האָט אויך קלארע (טאטיאנע קאַ-צירבינסקאיא האָט איר וועגן דעם דערציילט בע-סאָד-סוידעס), אז קלוימערשט מאַריע באהאַלט אויס בא זיך א פארווונדעטן רויטארמייער.

דורך דער באנאכטיקער שטאָט שמוגלט זיך ליאַניע דורך צו קראווטשענקאַס הויז. טרערן שטיקן אים, ער פארכלינעט זיך מיט זיי, איבער-געבנדיק מאַריען דער מאמעס געבעט. און ער קערט זיך אום אין געטאָ מיט געלט!

— אויב וועסט בלייבן לעבן, זאָלסטו טאָן אַלץ, קעדיי אַפּצוגעבן מאַריען דעם כויוו. זי האָט אונדז געראטעוועט פון טויט, — אזא איז געווען דער מאמעס צאוואַע ליאַנקען.

פארלויפנדיק א ביסל פאַרויס, וועל איך זאָגן, אז דעם ערשטן זומער נאָך דער באפרייונג פון אוקראינע איז ליאַניע אַפּגעווען אָף ערדארבעט. דאָס גאנץ ביסל אַפּגעשפּאַרט געלט האָט ער דער-נאָך פארוויקלט אין א ריין אויסגעוואשענער שמאַטקע און איז אוועק מיט דעם קיין אומאן. אויסהערנדיק ליאַנקעס געשיכטע, האָט מאַריע קראווטשענקאַ א זיפץ געטאָן און אומגעקערט דעם באַכער זינע אָנגעהאַרעוועטע אסיגנאַציעס. „דיר זינען זיי אצינד בילכער, — האָט זי צו אים א שמייכל געטאָן. — לערן זיך, ליאַניע, שטעל זיך אָף די פיס, דעמלט וועלן מיר זיך צערעכענען." קעדיי אומקערן דעם כויוו, איז ער, זייענדיק שוין אן אינושעניער, נאָכאמאָל געקומען קיין אר-

מאן פון מאַסקווע אין 1954, אַבער קראוויטשענקאָ
איז שוין דאָרט נישט געווען, און קיינער האָט נישט
געוויסט, ווױזן זי איז אַריבערגעפאָרן. ערשט אין
עטלעכע יאָר אַרום האָט דער קאנדידאט פון טעכ-
נישע וויסנשאפטן לעאָניד מיכילאָוויטש סאַבטשוק
זיך צופעליק דערוויסט, אז קראוויטשענקאָ ווױנט
אין מאַסקווע. צוזאַמען מיט זײַן פרוי איז ער גע-
קומען צוגאסט צו מאַריען, געשענקט דער באַלע-
באַסטע זײַן נאָרוואַס דערשינענעם בוך — אַ מאַ-
נאָגראַפיע. דאן האָט לעאָניד דערזען באַ מאַריען
אפן לאַץ די מעדאַל „דעם פאַרטיזאַנער פון דער
פאָטערלענדישער מיליטאַרמע“.

— אַהאָ! די ערשטע מאַדרייגע! — איז ער
נישטויער געוואָרן.

נאָר דאָס איז געשען דערנאָך, א סאך שפּע-
טער.

דערווייל, אין געטאָ, האָבן די האַלקינס,
אדאנק מאַריע קראוויטשענקאָ, אויסגעצאָלט זייער
כײלעק קאַנטריבוציע, און אַף אַ שטיקל צײַט זײַ-
נען זיי אויסגעלייזט געוואָרן פון אַ טױט־געפאַר.
עס זײַנען אדורך עטלעכע וואָכן. איינמאַל אפּדער-
נאכט איז אין געטאָ אַריינגעקומען א פרוי אין אַ
שוואַרצער פאַטשיילע. אַף איר אַרבל האָט זיך אָן-
געזען אַ געלער מאַגנאָויד. ווידעראמאַל האָט
טאַטיאַנע אַנטאַנאַוואַ קאַציובינסקאַיאַ, רײזיקירן-
דיק מיט איר אייגן לעבן, געקומען צו ראטעווען
די האַלקינס — זיך דערוויסט, אז עס גרייט זיך
ווידער אן אקציע. פון געטאָ איז מען אַרויס, צײַ-
טערנדיק, אז אַט וועט אַניאַגן אַ קױל, נאָר דאָס
אַנטלױפן איז זיי אַפּגעגאַנגען גלאט. מע האָט זיך
באהאַלטן באַ די קאַציובינסקיס אפן בוידעם. דריי
טעג איז אַלעמענס לעבן געהאַנגען אַף אַ האַר:
די היטלעראָוועס און זייערע מעשאַרסים האָבן
אַרומגענישטערט מיט פאַרדאכט און מיט אכזאַריעס.
קלאַרע לױוואָנאַ האָט זיך אַפּגעגעבן כעזשבן, מיט
וואָס דאָס אַלץ קאָן זיך ענדיקן פאַר די קאַציר-
בינסקיס. סאַפּקאַלסאַף האָט זי זיך אַנטשלאָסן, און
באַנאַכט, געהיים פון דער באַלעבאַסטע, האָבן די
האַלקינס פאַרלאָזט איר שטוב. מע איז אוועק אין
בוריאַן אַף דער פּוסטקע. קאַיאָר האָט דאָרט קלאַ-
רע לױוואָנאַ איבערגעלאָזט די קינדער: „כױלעל
זיך דורכגיין, געווייר ווערן, וואָס עס הערט זיך...“
אומגעקערט האָט זי זיך גאַנץ גיך, איר פאַנעם
איז געווען לױטער און רױק, ווי באַ אַ מענטשן,
וואָס האָט באשטימט זײַן גױרל און האָט אפּגע-
הערט זיך שרעקן.

— מע האַרגעט קינדער און זקיינים, — האָט
זי געזאָגט, — געזונטע דערוואקסענע טרייבט מען
אַרבעטן. איך און אדע וועלן גיין. דו, ליאַניע, רא-
טעווע זיך, סטאַרע זיך בלייבן לעבן...

קלאַרע לױוואָנע און איר טאַכטער, די אכצן-
יאַריקע אדע, זײַנען לױטן אויסגען געווען טיפישע
יידישקעס, — די פאַשיסטן וואָלטן טייקעף דער-
קענט, ווער זיי זײַנען. אָן זיי פאַרמאַגט ליאַנקע אַ

שאַנס אויסגעלייזט צו ווערן: אַ שאַרף נעזל, בלויע
אויגן, טונקל־בלאַנדע האַר — אַף אַ יידן ענלעך
נישט מער, איידער אַ באַליביקער אוקראַינער אַדער
רוס. די מאמע און די שוועסטער זײַנען אוועק —
אַף לײד און אומקום. ליאַניע איז געבליבן. אויס
נאָענטע, אויס קרויווים, נישט קיין מאַקעס־מיקלעט,
נישט קיין שטיקל ברויט, אַליין מיט זײַנע צאַרעס,
קיינער וועט נישט העלפן...

ער האָט זיך אַרומגעשלעפּט איבער דער
שטאַט אַ שאַ, און צוויי, נישט וויסנדיק, וואָס צו
פירנעמען און ווױזן זיך אהינטאַן. געבליבןקעט,
געבליבןקעט און פאַרקערעוועט — אין געטאָ... אַף
דעם מאַרק־פלאַץ דערזעט ער רױנירטע כאַלופּעס,
אומעטום — האַריגים. צווישן די דערהאַרגעטע
שפּאַנען אַרום, צונויפּשלעפּנדיק זיי אין קופּעס,
פאַליצײען. איינער פון זיי גרייפט אָן אַף ליאַניען:
„אַטשו פונדאנען! מע האָט שוין אַלץ, וואָס ס׳איז
געווען מעגלעך, פאַנאַנדערגעשלעפּט אָן דיר.
אוועק, ביזוואנען מ׳האַט דיר נישט אַריינגעלייגט אין
קאַלנער...“

ליאַנקען האָבן די פיס אוועקגעטראָגן אהיים.
לעס דער שטוב באגעגנט ער טאַטיאַנע קאַציובינ-
סקעס זון פעטיען.

— ווארט דאָ צו, כױלעל פּרעגן דער מאמען,
וואָס מע טוט.

ליאַניע האָט זיך אַבער נישט דערווארט. אַ פאַ-
ליציאַנט האָט אים דערזען און אַפּגעפירט אין פאַ-
ליצי־באַצירק, וווּ עס זײַנען שוין געווען צונויפּ-
געזאַמלט די לעבנגעבליבענע נאָכן פאַגראָם יידן.

אינדערפרי האָט מען אַלעמען אַרויסגעפירט
אַף דער גאַס, אַ דײַטשישער אַפיצער איז שוין
גרייט געווען אַפּפירן די קאַלאַנע. מיטאַמאַל האָט
זיך פונעם האמוין אַרויסגעקליבן אַ קלייניטשקע
באַיאַרטע פרוי, רעדנדיק עפעס אַף דײַטש און
טײַטלענדיק מיטן פּינגער אין ליאַנקעס זײַט. דאָס
האַט אים דערזען אין דער קאַלאַנע פאַרורטיילטע
זײַן לערערן פון דער דײַטשישער שפּראַך גאַלינע
פאַוולאַוואַ. דער אַפיצער האָט באקוקט ליאַנקען,
דערנאָך אַרויסגענומען אים פון דער ריי און אַרייַן-
געטריבן אַף צוריק אין פאַליצי־באַצירק. אהין האָט
זיך אויך אוועקגעלאָזט גאַלינע פאַוולאַוואַ. די קאַ-
לאַנע איז אַפּגעפירט געוואָרן, און מיט ליאַנקעס
גױרל האָט זיך פאַרנומען דער דעזשורנער אַפי-
צער. גאַלינע פאַוולאַוואַ האָט פליסיק דערוויזן,
אז זי ווייסט ליאַנקעס מישפּאַכע שוין אַ שלאַל
מיט יאָרן, אַלע זײַנען זיי, און, הייסט עס, אויך
דאָס יינגעלע, — אויסגעשפּראַכענע אוקראַינער,
און אַריינגעפאַלן אהערצו איז ער איבער אַ מיס-
פאַרשטייעניש. דער דײַטש האָט פונקטוועל צונויפּ-
געשטעלט אַ פּראָטאַקאָל און אַרויסגעפאַדערט נאָך
צוויי איידעס, וועלכע זאָלן איינינעם מיט גאַלינע
פאַוולאַוואַנען באשטעטיקן, אז ליאַנקע איז „אומשול-
דיק“. ליאַניע איז געזעסן מיט אַראַפּגעלאָזטע

אויגן, פארשטייענדיק, אז עס ווערט געלייזט זיין גיירל.

אין שכינעסדיקן צימער האבן געווארט, מע זאל זיי ארויסגעבן דעם שפיז-פאקא, די גע- צערטלטע מיצאד דעם נייעם הארטן רעזשים וויי- בער פון פאליצייזען, ארטיקע היטער פון דער אר- דענונג. אהין איז אריינגעלאפן גאלינע פאוולאוו- נא, זוכנדיק נאך צוויי איידעס.

— טוט א קוק! — האט זי אויסגעשריגן. — באלד וועט זיך גיסן אוקראיניש בלוט! פאר אונד- זערע אויגן קומט אום אן אומשולדיק קינד פון דער אוקראינישער ערד, אן אומגליקלעכער יאסעם! דער ווייגעשריי פון דער אלטער לערערן האט אנגעריירט די הערצער בא די זאטע מומעס, אופ- געוועקט בא זיי אזעלכע ראכמאנעס-געפילן, אז צו זייערע אויגן האבן זיך אליין א צי געטאן נאזטיכ- לעך, און צוויי פון זיי האבן טאקע אונטערגעכאס- מעט דעם אפיצערס פראטאקאל, וועלכער האט אויסגעלייזט ליאנקען פון אומקום.

דער ראכמאנעס צום פארמורזעטן יינגעלע איז געווען אזוי קונציק ארויסגערופן, אז איינע פון די פרויען האט געמאלדן פארן גאנצן פובליקום, אז זי אדאפטירט פאר א זון דאס יאסעמל, בא וועמען „בייס א באמבארדירונג איז אומגעקומען די גאנצע מישפאכע“. ווי ס'האט זיך ארויסגעוויזן, איז די באלטיוויכע געווען די פלוינעסטע פונעם שעה פון דער אומאניער פאליציי.

ביזוואנען ס'וועלן פארטיק ווערן די דאקו- מענטן פון אדאפטירן פאר א זון דאס יאסעמל, האט מען ליאניען דערווייל אפגעשיקט אין א קינ- דערהיים, אין וועלכן ס'האבן זיך אופגעהאלטן פארבליבענע אן עלטערן קינדער, הויפטזאכלעך יידישע. ווען די דייטשישע נייע ארדענונג איז אין שטאט פארפעסטיקט געווארן, האט מען די קינ- דער גרופעסווייז אנגעהויבן אוועקפירן, ס'איז גע- מאלדן געווארן — אין אנדערע קינדערהיימען. נאך איינמאל האט זיך באוויזן אין הויף א יאטל פון די ארויסגעפירטע, א פארבלוטיקטער פון קאפ ביז די פיס, און האט דערציילט, אז מע האט די קינדער צעשאסן, ער איז ניצל געווארן צופעליק, און בא- נאכט, ווען ס'איז אים געלונגען ארויסקריכן פון דער גרוב, איז ער געקומען ווארענען וועגן דעם די פארבליבענע אין קינדערהיים. נאטירלעך, אז זיי האבן צוביסלעכווייז אנגעהויבן זיך פאנאנדער- לויפן.

נאך דער באפרייונג פון אומאן איז לעאניד געקומען אהין צו פארן און זיך דערוויסט, אז צוועלף יידישע קינדערלעך איז טאטיאנע קאציר- בינסקען געלונגען אפצופירן אין קעלער פון איר שטוב און דערנאך אין ראיעלע געפארלאזע ער- טער. שפעטער וועט לעאניד זאגן וועגן טאטיאנע אנטאנאווען: „דאס איז א מענטש, וואס האט הע- כער פון אלץ געשטעלט דאס אינטערנאציאנאלע געפיל“.

ווי ס'זאל ניט זיין פאראדאקסאל, נאך ליא- ניען האט פונעם קינדערהיים ארויסגעשלעפט טא- קע דער שעה פון דער אומאניער פאליציי. בא אים אין שטוב האט דאס יינגל אפגעלעבט צוויי כאדא- שים. אבער אין אט דער גינסטיקער, דוכט זיך, דירע וואכט די גאנצע צייט אינעם קינדס נעשאמע די דערווארטונג פון עפעס אן אומגליק. און איינ- מאל פאסירט דאס, וואס פריער אדער שפעטער האט געדארפט געשען: אין פירהויז שטויסט זיך ליאניע אן פאנעם-על-פאנעם מיט איינעם א באכער אין א פאליציי-אוינפארם, וועלכער האט זיך גע- לערנט מיט זיין שוועסטער אדע אין איין קלאס און האט גוט געוויסט, ווער ער איז. ווידעראמאל טוט אים דער מאלכאמאנעס א הייסן דעכע אין פאנעם אריין. איינשלאפן באנאכט האט שוין ליא- נייע ניט געקאנט, ער איז געלעגן שטיל, ווי א מיזל, זיך צוגעהערט צו אלע מינדסטע שארכן. פלוצעם דערטראגט זיך צו אים א שעפטשעריי פון די באלעבאטים אין אלקער:

— ווען וועסטו ארויסגעבן דעם זשידליק?

— כ'וועל דערווייל צווארטן, זונטיק אין אונט פירט מען אפ א פארטיע, אראפצושרייבן זי אף יענער-וועלט, קלער איך אים אויך מיטנע- מען...

אין יענע טעג האט שוין ליאניע געהערט דאס ווארט „פראנט-ליניע“. ערגעץ ווייט, אף יענער זייט פון דער אקופאציע, זיינען פאראן סאוועטישע מענטשן און סאוועטישע געזעצן, מע דארף בלויז איבערטערעטן אט די „ליניע“, און צו אלע גרוילן וועט נעמען א סאף. אבער ליאניען איז שוין אויך געווען באוויסט, אז קעדיי איבער דער אקופירטער ערד דורכגיין ביזן פראנט, מוז מען האבן כאטש א וועלכס-ניט-איז פאפירל. און ער באקומט ארויס פונעם קאמאד דעם באלעבאס' העפטל, א געוויינ- לעך שילעריש געקעסטלט העפטל, רייסט ארויס א בייגעלע מיט א פאליציי-שטעמפל און שרייבט אן: „די צייגעניש איז געגעבן...“. ניין, פארשטייט זיך, אנווייזן, אז די ספראווקע איז געגעבן האל- קינען, טאר מען ניט. ליאניע קלייבט איבער אין זיקארן פארשיידענע פאמיליעס, טראכט צו אייני- קע, אט סאפקאלסאף, אפגעזוכט: סאבטשוק לעא- ניד מיכילאוויטש. דאס פארט ער, סאבטשוק, קיין פאלטאווע, צו זיין מומע מאריע פעטראווא סאב- טשוק...

דער דאזיקער נאווער „דאקומענט“, אן אג- געשריבענער אף אן ארויסגעריסן געקעסטלט ביי- געלע פאפיר מיט א קינדערשן קסאוו, איז געווארן לעאנידס ערשטע פערזאן-שיין, שפעטער — דער גרונט פאר אן אפיציעלער צייגעניש, צוערשט ביזן סאף פון דער מילכאמע, דערנאך אפן גאנצן לעבן... דריי מעסלעס איז ער געגאנגען פון אומאן ביז פאלטאווע, ווו ער האט געהאפט זיך דערקלייבן צו דער פראנט-ליניע. דער הונגער האט אים אונ- טערגעהאקט די פיס. אן עסטרייכישער דאקטער-

אפיצער, וועלכער איז געפארן אף א וועגעלע קיין פאלטאווע און זיך אפגעשטעלט איבערצובייסן באם וועגראנד, דערזעט ליאניעס הונגעריקע אויגן און גיט אים א שטיקל ברויט. דאס דרייט געווארענע יינגל בעט דעם דאקטער, ער זאל אים ארופלעזן אפן וואגן. די ליפ באם עסטרייכער טוט זיך ביטל-דיק א קנייטש: „לייזלעך פאראן?“ ליאנקע נעמט זיך מיט אימפעט פארזיכערן, אז ניין, ער איז ניט קיין לייזיקער. דערווייזנדיק עס, קערט ער איבער אף דער לינקער זייט דאס העמדל. און דער עס-טרייכער טוט א וונק: „מיילע“. א האלבן טאג געפארן, און מיטאמאל דערזען א מענגע אויסגע-צערטע מענטשן מיט לאפעטעס און טראגברעט-לעך — דאס האבן קאצעטניקעס געבויט א וועג פאר די דייטשן.

— מאמע! טו נאר א קוק!!

צוויי פרוי'שע פיגורן גלייכן זיך אויס און ווערן פארגליווערט. שרעק און באוונדערונג אין דער מאמעס אויגן. ליאנקע האלט זיך קוים איין, א שטומער געשריי פארקלעמט, ווי מיט א רייף, דעם גארגל — אט אזוי איז פארגעקומען זיין לעצ-טע באגעגעניש, ניין — זיין לעצטע געזעגעניש מיט דער מאמע און מיט דער שוועסטער. אין פיל יארן ארום וועט מען אים מיטליין, אז דער לאגער, ווו זיי האבן געשמאכט, איז ליקווידירט געווארן, און אלע קאצעטלער האט מען אומגע-בראכט, אלעמען אין איין טאג, אין צוויי-און-פער-ציקסטן.

מיטן עסטרייכער איז ליאניע דערפארן ביזן דניעפער, צום סאמע טיך-איבערגאנג. ווייטער — ניט, צוליב דעם זינען בא אים קיין דאקומענטן ניט געווען. באם ברעג דערזעט ער אן אבאז ליי-דיקע וועגענער — דאס האבן די דייטשן באפוילן, אז די פויערים זאלן צושטעלן צום פראנט אקס-טראנספארט. ליאנקע שמועסט זיך דורך מיט די באבערדלטע מוזשיקעס, און איינער פון זיי גיט אים גערן איבער זיין פערד-און-וואגן, קעדיי אליין זיך אומקערן אהין, פונוואנען ער איז געקומען. צווישן די אבאזניקעס איז געזעסן א יונגער רויט-ארמייער, וועלכער איז אנטלאפן פון געפאנגענ-שאפט. ליאניע באפריינדעט זיך מיט אים. סאשע איז געווען פארכאפט מיט איין פארלאנג — איבער-קלייבן זיך צו אונדזערע און אפסניי שלאגן די פאשיסטן. שוין אף מארגן, נאך דעם ווי הינטער כארקאוו, ווהין ס'האט זיך איבערגערוקט די פראנט-ליינע, זינען איבערגעגעבן געווארן די ווע-גענער און די דייטשן האבן אפגעלאזט אהיים די פויערים, ארויסגעבנדיק אלעמען, בעסויכעם ליא-ניען, צייגענישן, דערזעט ער סאשען אין דער קא-לאנע פון די קריגס-געפאנגענע. און דא הייבט ער אן צווייפלען, צי ס'וועט זיך אים איינגעבן איבער-גיין די פראנט-ליינע.

ווייטער איז בא אים אלץ געווען, ווי בא אנה-דערע סאָוועטישע מענטשן ביים דער אַקופאציע —

הונגער און קעלט. ער האט געארבעט אין בייליגן-דיקע דערפער פאר א ביסן ברויט און אזוי אויס-געהאלטן און איבערגעלעבט דעם ערשטן ווינטער. דערנאך האט אים אפגעגליקט — אן אויסגעמא-טערטן און קראנקן, האט אים אינעם דארף סטא-ראסעליע, גרושאַווסקער ראיאן, אריינגענומען צו זיך אין שטוב אן אוקראינישע פויערטע, „די מומע סאניע“ פלאכאטא, וועלכע האט אים אויסגעהיילט, דערווארעמט און געטרייסט. אט די פרוי האלט ליאניע פאר זיין צווייטער מוטער. זי האט אלץ געוויסט וועגן אים — ווער ער איז, פונוואנען ער שטאמט — זי האט אים אבער אויסגעהאדעוועט, אויסגעכאוועט, געשטעלט אף די פיס. נאכן זיג האט זי אים געשיקט זיך לערנען — אין שול, אין אינסטיטוט. ביז די לעצטע טעג פון איר לעבן האט לעאניד זיך אפגעגעבן איר מיט אזא גע-טריישאפט און זארגזאמקייט, ווי עס פאסט פאר א גוטן און געטרייען זון.

1973. דער דאקטאר פון טעכנישע וויסנ-

שאפטן, פראפעסאר סאבטשוק פארט צום ערשטן מאל ארויס לויט זינע דינסט-איניאנים קיין אויס-לאנד. עס האט אזוי פאסירט, אז א מירעווידי-טשישע פירמע האט פראדוצירט די אויסשטאטונג פארן וויסנשאפטלעך-פארשערישן אינסטיטוט, ווו דער פארויזער פון דער קאמיסיע פאר אופנעמען געקויפטע מאשינען איז געווען לעאניד מיכילא-וויטש. די דירעקטארן פון דער פירמע האבן גע-שאפן פאר אים די בעסטע באדינגונגען, געווען צו אים מילד און אופמערקזאם. לעאניד מיכילא-וויטש איז ארויסגעטראטן מיט א פארטראג אין מינכענער אוניווערסיטעט, מע האט אים באגעגנט און באגלייט מיט אפלאדיסמענטן. צו זינע רייד האבן מיט דערעכערען זיך צוגעהערט אינזשע-ניערן און געשעפטמאכער. אין יעדער שטאט פון דער פעדעראלער רעפובליק פלעג אים באגעגע-נען א דאקטער, ביכדיי אונטערצוהיילן דעם אנגע-שוואלענעם פינגער (די אנגאבן פון דער קראנ-קייט-ליסטע האט מען פון שטאט צו שטאט אי-בערגעגעבן דורכן טעלעפאן). לעסאף, באגלייטנ-דיק סאבטשוקן אהיים, האט דער ראש פון דער פירמע פרעזענטירט „א קלייניטשקע מאטאנע דעם געערטן פראפעסאר“ — א כעזשן פון די הוי-צאעס, וואס די פירמע האט געהאט פאר אט דער היילונג, און דער ראש פון דער פירמע האט דא גלייך מיט פארגעניגן צעפליקט דעם כעזשן אף פיץ-פיצלער, — זאל עס אפשאצן דער גאסט ווי א זשעסט פון דאנקבארקייט צו אים.

די גאנצע צייט אבער האט ווייטיקדיק גע-צאפלט דאס הארץ באם אויסגעהאלטענעם, קארגן אף ווערטער געלערנטן. ווען ער האט געקוקט אף די לייט, אף וועמען מע גיט גוט אכטונג, אף די אונטערגעצויגענע באיארטע הערן מיט גראווע שלייפן, מיט א מיליטערישער האלטונג. האט ער

געטראכט, אז אט די זעלבע לייט וואלטן אין 1941 געקאנט אים שטורכען אין פאנעם מיט אן אויסגע- פוצטן שטיוול באם אריינגאנג פונעם האטעל לעם דער געטא-וואנט, מיימעסן מיט א שטעקן זיין מא- מען און די שוועסטער, שטיקן מיט גאז יידישע קינדער, צעשיסן אייפלעך, זקיינים, פרויען. און די אומגעריכטע פראלאנגאציע פון דער קאמאנ- דירונג אף דריי טעג, אזא מין אנגענעמע פאר אלע מיטגלידער פון דער קאמיסיע, איז פאר סאב- טשוקן געווען אן אומאנגענעמע.

עס זיינען שפעטער נאך געווען אנדערע ריי- זעס אין דער דייטשישער פעדעראטיווער רעפוב- ליק, נאך יענע, די ערשטע, איז אריין אין זיין זיקארן ווי א שווערער כאלעם, קאן זיין דערפאר, ווייל דארט זיינען געווען צוויי מענטשן: דער פיר- און-פערציקיאריקער געלערנטער לעאניד מיכילא- וויטש סאבטשוק, א קארעקטער, הארטער און פריינטלעכער מאנצבל, און דאס ביזן טויט איבער- געשראקן צוועלפיאריק יינגעלע פון דער יידישער געטא ליאנקע האלקין...

צוויי קרעפטיקע זין זיינען אויסגעוואקסן בא מיין אלטן באקאנטן לעאניד סאבטשוק. זיי זיינען נאך יונג, לערנען זיך אין אינסטיטוט, אין דער אספיראנטור, פארוויילן זיך, פארליבן זיך, מיט איין ווארט, מע לעבט אין דער פולער מאס. זיי קוקן פארויס, האבן ניט ליב ארומצוקוקן זיך. די געשעענישן, וועלכע זיינען פארגעקומען מיט פער- ציק יאָר צוריק, זיינען פאר זיי — געשיכטע. דער-

פאר עפשער האט לעאניד מיכילאָוויטש דערציילט ניט זיי, נאָר מיר וועגן זיין ווייטער קינדהייט, וועגן דעם ווייטיקדיקן טויט פון זיינע נאָענטע. עמעצער דארף דאָך ווען-ניט-איז פארשטיין, ווי שווער עס איז צו לעבן אן דעם, מע זאָל צומאָל ניט פארנייגן דעם קאָפּ באַ די הייליקע קוואַרים, וואָס ניט קעסיידער פארמאָגן זיי מאַצייוועס...

כ'בין זיך מוידע, אז ניט איין מאָל האָב איך איבערגעפרעגט באַ לעאָניד מיכילאָוויטש וועגן זיין ווייטער פארגאנגענהייט, געוואָלט פארפֿינקט לעבן איינצלהייטן, אפסניי און ווידעראמאָל אויס- הערן דעטאלן. באַמערקנדיק, ווי עס גיסן זיך אָן דערביי מיט שווערקיט זיינע וויעס און ס'אנטריי- נען אין דער טיפעניש די אויגן, ווי דער אַטעם זיינער פאלט אריין אין א פיבערהאפטן ריטם, ווי ער סטארעט זיך, איך זאָל ניט זען אף זיין דלאַ- ניע דעם ניטראַגליצערין, — האָב איך זיך דער- פילט ניט באקוועם. אזוי אומגעמיטלעך אף דער נעשאַמע האָט, מיסטאם, געדארפט זיין באַ יענע כירורגן אין די בייפראַנט-שפיטאַלן, ווען עס פלעג זיי אויסקומען אָפּערירן פארווונדעטע, ניט אַנ- ווענדנדיק נארקאָזמיטלען. עמעס, אן אונטערשייד איז דאָ יאָ פאראן: די כירורגן האָבן געהיילט, אָבער וואָס קאָן איך טאָן? ס'איז אָבער עפשער גאָר ניט ווייניק אופצורופן דעם זיקארן פון די עלטע- רע דוירעס און די אופמערקזאמקייט פון די יינ- גערע צוליב דעם, מיר זאָלן וויסן און געדענקען דאָס, וואָס מיר זיינען מעכויעוו וויסן און געדענ- קען...

לעאָניד סאבטשוק מיט זיין איבערזעצער לעבן דעם האָטעל אין דער מזרעוו-דייטשישער שטאָט האַמעלן

נויר זעצן פאר צו דרוקן

ווערק פון יונגע שרייבער

גענאדי עסטרייך

צוויי דערציילונגען

א צימער מיט א הויכער סטעליע

ס'איז צוגעקלאפט דער גאסן-אנווייזער מיט דער ציפער „8“, און איבער שמאלע טרעפ ארופגעקוקט מען אפן דריטן שטאק. זי האט באקוקט די לאנג ניט געקאלכטע ווענט, די טירן מיט אפגעפאלענער פארב און די ארויסגעשטעלטע צינקעווע עמערס מיט קארטאפֿל-שאַלעכץ. די טרעפ זינען געווען דורכגעזאפט מיט רייכעס פון שפיין, וועלכע מע האט דא געגעסן היינט, מיט א כוידעש צוריק, מיט א יאר און עפשער מיט הונדערט יאר צוריק... קיין קנאָפּקע פונעם גלעקל האט ריטע ניט געפונען. ס'איז אויסגעקומען קלאפן אין דער טיר, ביז פון יענער זייט האט עמעצער אנגעהויבן סקריי פֿען מיט אן אלטן „ענגלישן“ שלאָס.

אין א שמאלן שפאלט פון דער טיר, וועלכע האט זיך פארהאלטן מיט א דיק קייטל, האט זיך באוויזן א זקיינישע נאָז און א גלעזל פון רונדע בריילן:

— ווער האט אייך צוגעשיקט? איר זייט פון די עסערן?

— ניין, איך בין פון בערדיאנסק, — האט זיך פארלוירן ריטע.

די נאָז האט געשוויגן, באטראכטנדיק דורכן שפאלט דאָס מיידל אין די גאלדיקע זומער-שיכעלעך.

— פאניעטשקע, צו וועמען קוקסטו דאָרט ארויס? — האט זיך דערהערט פון יענער זייט טיר.

אויב אין מאַסקווע ארויסגיין פון דעם קורס-קער וואָקזאל, דורכשניידן מיטן אונטערערדישן איבערגאנג די טשקאלאָוו-גאס, פארקערעווען אָף רעכטס, פארביי די אייזנבאן-קאסעס און דעם קי-נאָטעאטער „זוועזדא“, קומט מען ארויס צום ראָג פונעם גאידאר-געסל. דאָס געסל האט מען אין די לעצטע יארן א ביסל באנייט מיט מאַדערנע היי-זער, אָבער אינגאנצן איז עס געבליבן קימאט אזא, ווי פריער, ווען ריטע איז געקומען קיין מאַסקווע. זי האט זיך דעמלט פארפלאַנטערט. פארקערעוועט ניט אָף רעכטס, ווי די מומע עמע האט איר גע-שריבן, נאָר אָף לינקס. אזוי איז זי דערגאנגען ביז דער אָבאָר-גאס, וווּ א פרוי אין א גרינער שליאפּקע (ריטע געדענקט נאָך איצט די שליאפּקע מיט דעם לאַקירטן באַנטיק) האט איר גאנץ טרוקן דערקלערט, אז צום גאידאר-געסל קאָן מען קומען פיל גיכער, אויב גיין אין דער קעגניבערדיקער ריכטונג.

ריטע האט זיך שיר ניט צעוויינט. ס'האט זיך ניט געוואָלט ווידער שלעפן דעם טשעמאַדאן און דאָס קוישל, וואָס איז אנגעפאקט מיט לערנביכער, גערויכערטע פישלעך און היימישן איינגעמאכטס. דערצו נאָך האט שטארק זיך געוואָלט אראָפּווארפן פון די פיס די נייע, אָפּענע פון הינטן בא די פיא-טעס זומער-שיכעלעך, וועלכע מע האט בא זיי אין שטאַט גערופן „קיין טראַט צוריק“.

דאָס הויז איז געשטאנען קימאט אפן ראָג. ריטע איז אריין אונטער דער ארקע, דאָרט, וווּ

— איך מײן, מאניעטשקע, אז ס'איז עמע-
צער פון דער אַכראנקע, — האָט געענטפערט די
נאָז, קוקנדיק נאָך אַלץ אַף ריטען.
די טיר האָט זיך מיטאַמאַל געעפנט. בא דער
שוועל זינען געשטאנען צוויי אלטיטשקע.
— איר זוכט עמעצן, בארישניע? — האָט
געפרעגט די יינגערע, ווי ריטע האָט פארשטא-
נען, — מאניעטשקע.

— יא. פיאָדאָראָו לעבט דאָ?
— פיאָטער ניקאָלייטש? פארשטייט זיך.
— איך בין זיין פלימעניצע. פינקטלעכער...
— וואָס זשע שטייט איר? קומט אריין, —
מאניעטשקע איז צוריקגעטראָטן, קעדיי דורכלאָזן
ריטען, — ווער האָט אייך, טייערע, געשיקט אהער
מיטן הינטער-אריינגאנג? איר האָט אזוי איבערגע-
שראָקן מיין שוועסטער...

קימאט גלייך פון דער טיר זינען זיי אלע
אריינגעקומען אין א היפשער קיך מיט צוויי גאז-
פליטקעס, און פון דער קיך — אין א ברייטן קא-
רידאָר. די ערשטע איז געגאנגען מאניעטשקע.
נאָך איר האָט מיט די לעצטע קויכעס געשלעפט
דעם טשעמאַדאן און דאָס קוישל ריטע. מאניעטש-
קע איז געבליבן שטיין בא דער טיר פונעם
הינטער-אריינגאנג.

— אַט איז זייער צימער, — האָט זיך אַפ-
געשטעלט מאניעטשקע, — אַבער סײַ פיאָטער נײ-
קאָלייטש, סײַ עמעטשקע זינען אַף דער אר-
בעט. שטעלט דאָ אוועק אייערע זאכן. זיי ווייסן,
אז איר דארפט קומען?

— יא, אַבער זיי ווייסן ניט, אז גראַד היינט.
עפשער וועל איך אַנקלינגען?
— ביטע, קלינגט.

א גרויסער שוואַרצער טעלעפאָן-אפאראט איז
געשטאנען אַף א פאָליצע אין א פארטיפונג פונעם
קאָרידאָר. די מומע עמע האָט זיך אָנגעוואָרפן אַף
ריטען, פארוואָס זי האָט ניט געגעבן צו וויסן פון
פריער וועגן איר קומען.

— איך וואָלט איבערגעלאָזט דעם שליסל
בא מאריאם אבראמאָוונען, — ריטע האָט פאר-
שטאנען, אז אזוי רופט מען מאניעטשקען, —
פריער פון פיר אזייגער וועל איך סייווי ניט קו-
מען. ווו וועסטו זיך ארומדרייען אזוי לאנג? ביסט
דאָך מיסטאמע הונגעריק, — האָט געשריען אינעם
טרייבל די מומע עמע.

— נעמט זיך ניט צום הארצן, מומע, כ'וועל
דערווייל אָפגעבן די דאָקומענטן.
— און דו וויסט, ווו דער אינסטיטוט גע-
פינט זיך?

— בא מיר איז פארשריבן. מעטראָ „קראס-
נאָסעלסקאיא“.

ווען ריטע איז ארויס פונעם מעטראָ, האָט
זי באשלאָסן זיין קליגער און גלייך זיך אָנפרעגן,
וויאזוי דורכגיין צום אינסטיטוט. דאָרע, דעם פאָ-

טערס א ווייטע קרויווע, האָט ערעוו ריטעס אַפ-
פאָרן געגעבן איר אן אייצע צו פרעגן דעם וועג
נאָך בא אלטע לייט. די יונגע לויפן, ווי אונטער-
געשאַסענע, אָדער זיי ווייסן גאָרניט. דאָרען קאָן
מען גלייבן, זי האָט א רייכע מאַסקווער דערפא-
רונג. אין שטאָט האָבן אלע זי געקאָנט ווי דאָרע
די ספעקוליאַנטקע. קיין מאַסקווע פלעגט זי אַפט
פאָרן „נאָך סכּוירע“. ס'פלעגט טרעפן, אז די מא-
מע האָט איבערגעשיקט מיט איר פאר דער שוועס-
טער א ביסל פיש צי אן עמער מיט פרוכטן, הא-
גאם דער טאטע, וואָס האָט מיט עקל צוגעזען די
געשעפטן פון זיין קרויווע, איז געווען קעגן וועל-
כער-ניט-איז טויווע פון איר זייט.

ריטע איז באלד צוגעגאן צו א זאָקן, בא ווע-
מען דער איילנדיקער האמוין האָט געהאלטן אין
איינ פארטשעפען און צעשאַקלען דאָס קוישל מיט
א לעבל ברויט:

— איר וועט מיר ניט אונטערזאָגן, וויאזוי
דורכגיין צום פעדאגאָגישן אינסטיטוט?

— איר מיינט אוואדע דעם אינסטיטוט אַף
פאָטיאָמקינס נאָמען...

— עפשער.

— ער איז דאָ ניט ווייט.

ריטע האָט פארשטאנען, אז אליין וואָלט זי
דעם אינסטיטוט בעשום-אויפן ניט געפונען. זי
האָט געטראכט דערווען א ריזיקע געביידע, און דאָ,
פארבאהאלטן הינטער ביימער, איז געשטאנען אן
אומבאמערקט אלט הויז. ווען ניט די שילד, וואָלט
זי געמיינט, אז דאָס איז א שול פאר קינדער.

אין ענגן וועסטיביול איז געזעסן א פרוי אין
א שוואַרצן כאַלאַט. זי האָט גערן דערקלערט ריי-
טען, אז דאָ געפינען זיך בלויז צוויי פאקולטעטן,
דער ענגלישער און דער ראַמאַנאַ-גערמאַנישער,
און די דאָקומענטן נעמט מען אָן אין דער הויפט-
געביידע, וואָס געפינט זיך לעבן מעטראָ „פרוב-
זענסקאיא“. כּוץ דעם, דארף אזא באשיידן מיידל
ביכלאל ניט סטארען זיך אָנקומען אפן „אינאז“,
ווו מע פירט זיך אַוּף אזוי ווי מע וויל:

— גיב נאָר א שמעק, — האָט זיך געקלאָגט
די פרוי, — שוין א כּוידעש לערנט זיך דאָ קיינער
ניט, און סייווי איז אַלץ דורכגערויכערט, ווי אין
א קאזארמע. ביים די האפסאַקעס קאָן מען פאַשעט
ניט אריינגיין אין די טואלעטן.

די מומע עמע האָט שוין געווארט אַף ריטען.
— ביסט א מאַלאַדיעק, — האָט זי גענומען
קושן זיך מיט איר און אריינגעשלעפט זי אין צי-
מער, — איך פלעג טאַמיד זאָגן ראָזען, אז דו
מיט דיין קאַפּ דארף זיך לערנען בלויז אין מאַסק-
ווע. נו, אַרדן זיך איין. באלד וועט קומען פיאָדאָ-
ראָו, וועלן מיר עסן.

ריטע האָט זיך צוגעזעצט אַף א דיוואן. די
מומע האָט עפעס גערעדט וועגן דעם גרויסן מאַ-
לער איסאק בראַדסקין און וועגן דעם לייטענאַנט

שמידט, וועלכע שטאמען אויך פון בערדיאנסק, וועגן דעם, אז זי קאן זיך ניט פארשטעלן, וואס פאר א מאגן קאן אויסהאלטן די ביטערע וואסער פונעם טייך בערדע, וועגן די פישלעך „ביטשקעס“, וואס ווערן טייערער און טייערער...

ווען ריטע האט זיך אופגעכאפט פון שלאף, האט זי דערזען באם טיש די מומע, דעם פעטער און מאריאם אבראמאווונע מיט איר שוועסטער. — נו, פעפערקע, שטיי שוין אוף, — האט פריילעך אויסגעשריגן דער פעטער, — אדער מיר וועלן אליין אופעסן אלע דינע ביטשקעס.

— ריטאטשקע, די פיש זיינען פאשעט מע- כיעדיקע, — האט מיט היספילעס געטרייסלט מיט א פישל מאריאם אבראמאווונע. — איר ווייסט, טייערע, איך און פאיוע אבראמאווונע זיינען אויס- געוואקסן אין קערטש. דערפאר זיינען פיש פאר אונדז די בעסטע אכילע. איך בין גערעכט, פא- ניטשקע?

פאיוע אבראמאווונע האט עפעס א מורמל גע- טאן און איז ארויסגעלאפן פונעם צימער.

— זי איז געווארן אומדערטרעגלעך. — מאריאם אבראמאווונע איז אפגעשטאנען, — מע דארף גיין. איך האב מוירע איבערלאזן זי אליין. ס'קאן זיין, אז די אויווערבאטלטיקייט איז פאר- טראכט געווארן ווי א שוידרעאקציע פון דער שרעק פארן נאענטן טויט... — זי איז צוגעגאנגען צו דער טיר און איז געבליבן דארט שטיין, שאק- לענדיק מיטן קאפ, גלייך ווי זי וואלט געווען ניט מאסקים מיט עפעס א געדאנק. — איר ווייסט, ווען איך וואלט ניט דורכגעלעבט מיט פאניעטש- קען קימאט דאס גאנצע לעבן, וואלט איך איצט באשלאסן, אז בא איר איז אן איינגעבוירענע אכ- זאריעסדיקייט צו מיר. די לעצטע טעג פייניקט זי מיך מיט צופיל שפראכן. מיטאמאל הייבט זי אן ריידן אף דייטש און אף פראנצויזיש... דאס איז נאך נישקאשע. די דאזיקע שפראכן, דאנקען גאט, געדענק איך נאך גוט, אבער אז זי נעמט זיך צו לאטיין אדער אלטגריכיש... און (ווען איז דאס פארגעקומען, נעכטן צי אייערנעכטן?) — אף הע- ברעיש... שטעלט זיך פאר, איך האב אפילע ניט געוויסט, אז זי געדענקט די אלע שפראכן! אבער אנטשולדיקט, — איז זי פלוצעם ווי מעוואלבל געווארן, — א גרויסן דאנק אייך, עמעטשקע, פיאטער ניקאלייטש, און אייך, ריטאטשקע, א גוטע נאכט! — און איז אוועק.

דער פעטער האט, ניט איילנדיק זיך, אויס- געטרונקען דאס ביסל ביר, וואס איז געבליבן אפן דעק פון זיין גלאז.

— דו קאנסט זיך, ריטע, אפילע ניט פאר- שטעלן, וואס דאס איז געווען פאר א מענטש נאך מיט צוויי יאר צוריק, ווען מיר זיינען אריינגע- פארן אין אט דער דירע. בלויז מיט צוויי יאר צוריק! — דער פעטער האט א מאך געטאן מיט דער גלאז, וועלכע ער האט נאך אלץ געהאלטן

אין דער האנט, — אפילע צוריק מיט א יאר פלעגט עמע אלעמאל לויפן צו איר נאך אייצעס. פאיוע אבראמאווונע, זאלסטו וויסן, איז געווען א גלענצנדיקער גינעקאלאג...

— הער שוין אוף צו באלבען! — האט אים איבערגעשלאגן די מומע. — דיינס האסטו שוין היינט געזאגט.

דער פעטער האט א פרוו געטאן ארומנעמען דאס ווייב, אבער זי איז אפגעשפרונגען ווייטער פון אים, אפן ארט, ווו פריער איז געזעסן פאיוע אבראמאווונע.

— וועגן דעם, אז אפן בערדיאנסקער פליאזש האב איך אונטערגעקליבן א ניט גענוג פילבארע פרוי, האב איך גלייך פארשטאנען... — דער פע- טער האט שפילעוודיק אנגעבלאזן פולע באקן און א סווישטשע געטאן, — ווי געפעלט עס דיר? — האט ער זיך ווידער געווענדט צו ריטען, — מע האט מיר היינט פארגעלייגט אריבערפארן אף צוויי יאר קיין נארילסק. אונדזער אינסטיטוט עפנט דארט אן אפטייל, און מיט קאדצען איז שוואך. פרעגט זיך, וואס איז עס שלעכט? צו יענער צייט וועלן מיר באקומען א דירע, און דא וועט דערווייל באלעבאטעווען ריטע, — דער פעטער האט שוין גערעדט צו דעם ווייב, — וואס ווילסטו נאך? — איך וויל שוין גיין שלאפן, — די מומע האט אנגעהויבן צונויפקלייבן די טעלער.

ריטען האט מען אויסגעבעט אף דעם זעלבן דיוואן, ווו זי איז פריער אזוי אומגערעכט איינגע- שלאפן.

הינטער דעם דיקטענעם שיידווענטל, מיט וועלכן דער פעטער האט צעטיילט דעם גרויסן גאסט-צימער, האבן זיך שטיל געאמפערט דער פעטער מיט דער מומען. אף דער הויכער סטעליע האבן זיך געיאגט איינער נאכן אנדערן די שיין- פלעקן, וואס זיינען אריינגעדונגען פון די אנט- קעגנשטייענדיקע הייזער. פון צייט צו צייט פלעגט דער גאנצער צימער א ציטער טאן, און די ראזע- ווע פארצעליינענע באלערינקע אפן צוגעדעקטן מיט א בייקעוון סערוועטל טעלעוויזאר פלעגט נאך א וויילע טאנצן אינעם ריטם פון די באנען, וואס פלעגן זיך דורכטראגן אין די טונעלן פונעם מעט- רא אונטער די הייזער פון דעם געסל...

דער רעגן האט אנגעהויבן גיין נאך באנאכט, און דעם רעים קיין נארילסק האט מען דריי מאל נאכאנאנד אפגעלייגט אף א שאַ-אנדער האלבן. אין דעם גאידאר-געסל האט זיך ריטע אומגעקערט שוין אפדערנאכט.

זי האט זיך צוגעזעצט אפן דיוואן, באטראכט דעם צימער. א גאנצער טאג וועט געוויס אוועק- גיין אף ברענגען אים אין א נארמאלן צושטאנד. אבער מיט דעם קאן מען זיך ניט איילן. סייווי ווארט זי אף קיינעם ניט. כאטש דער פעטער האט זיך געכאכמעט, אז, האבנדיק אזעלכע אפארטא-

מענטן, דארף זי שפעטער זיי ארויסגיין באגעגע-
נען מיט א כאסן...

פאר די צוויי וואכן, וואס זי לערנט זיך, האט
זי נאך מיט קיינעם פון די מיידלעך זיך ניט צו-
נויפגעכאווערט. אין דער גרופע, אויסער איר,
זינען פאראן אנדערע צען מיידלעך, מאסקווער,
און זי הערט ניט אוף מוירע צו האבן, אז בישטי-
קע לאכן זיי אויס איר דארעמדיקע אויסשפראך.
עמעצער האט אנגעקלאפט אין טיר.

— איך שטער אייך ניט? — איז געווען זי-
גערק צו וויסן מאריאם אבראמאוווע. — כ'האב
זיך שוין באמרוינט. איר זינט דאך אוועקגעפארן
נאך אינדערפרי... וואס איז דאס, איר וויינט?

— איך האב אפילע ניט באמערקט, — מיט
די פינגער האט ריטע אנגעטאפט בא זיך די
טרערן, — מיר איז פלוצעם געווארן אזוי שרעק-
לעך...

מאריאם אבראמאוווע האט זיך צעלאכט.
— באליידיקט זיך ניט. איך האב זיך פא-
שעט דערמאנט, ווי מיט, קאן מען זאגן, טויזנט
יאר צוריק בין איך געזעסן אט אזוי אין מיין פע-
טערבורגער צימער און געוויינט, ווייל אין דער
גאנצער שטאט איז דעמלט בא מיר געווען בלויז
אין באקאנטער — דער קופערנער ריטער. ווייסט
איר וואס, לאמיר טרינקען טיי. פאניע אבראמאוווע
כאפט א דרעמל. איך ווייס, אז איר האט ווונדער-
לעך געשמאקן איינגעמאכטס פון גאניידן-עפעלעך.
באלד וועל איך ברענגען טיי, און איר נעמט ארויס
דאס איינגעמאכטס.

מאריאם אבראמאוווע האט געטרונקען טיי,
קרעכצנדיק אזש פון פארגעניגן.

— איר ווייסט, ריטאטשקע, פונקט אזא איינ-
געמאכטס האט געפרעגלט מיין מאמע. זי פלעגט
מיר אויך איבערשיקן ווארעניע און פיש. אזוי אז
אלץ כאזערט זיך איבער.

— פאניע אבראמאוווע האט זיך אויך גע-
לערנט אין פיטער?

— יא. אבער ערעווי מיין אנקומען אהין האט
מען זי ארעסטירט. אינגאנצן אומגערעכט. פאר
אונדז, פארשטייט זיך. ניט איך, ניט די עלטערן
האבן דעמלט ניט געהאט קיין אנונג, אז זי איז א
רעוואלוציאנערקע.

— איר זינט אויך געווען א רעוואלוציאנ-
ערקע?

— דאס איז שוין געווען שפעטער, ווען פא-
ניעטשקע איז געקומען פון דער עמיגראציע. זי
האט מיר, ווי מע זאגט היינט, אריינגעצויגן אין
דער ארבעט. אגעווי, איך דארף א קוק טאן, צי זי
איז נאך ניט אפגעשטאנען.

אין עטלעכע מינוט ארום האט זיך מאריאם
אבראמאוווע אומגעקערט.

— זי שלאפט, אזוי אז מיר קאנען נאך א
וויילע זיך שושקען. כאטש, עמעס, איר, ריטאטש-

קע, שווייגט, און איך מוטשע אייך מיט אוראלטע
מייסעס...

— איר קאנט זיך אפילע ניט פארשטעלן,
ווי אינטערעסאנט ס'איז מיר. איך האב אזא גע-
פיל, אז איך רעד מיט א...

— מיט א דינאזאור, — האט זיך צעלאכט
מאריאם אבראמאוווע. זי האט אבער באמערקט
ריטעס צעמישטקייט און צוגעגעבן, — אמאל האב
איך אויך אזוי געקוקט אף די פאלקיסטן.

— מאריאם אבראמאוווע, און פארוואס האט
פאניע אבראמאוווע דעמלט, אינעם ערשטן טאג,
געפרעגט בא מיר, צי איך בין ניט פון די עסערן?
מאריאם אבראמאוווע האט פריילעך א קוק
געטאן אף ריטען.

— מיסטאמע זינט איר, ריטאטשקע, טאקע
א טיפישע עסערקע-טעראריסטקע. איך שפאס,
פארשטייט זיך. בא אונדז זינען טאקע אינ-
דערעמעסן געווען באקאנטע עסערן. באוונדערט,
איינער. — זי האט א ביסל צוגעזשמורעט די
אויגן, גלייך ווי זי וואלט געקוקט ערגעץ
ווייט, — ארנאלד. ער האט אויך געשטאמט פון
קערטש. דער טאטע זינער איז געווען בא אונדז
צווישן די ערשטע גווירים. מע קאן זאגן, אן אינ-
טעליגענטער סויכער. אונדזער פאטער האט אלע
יארן געארבעט בא אים אלס הויפט-בוכהאלטער.
האקיצער, איר האט געפרעגט וועגן די עסערן —
ארנאלד איז געווען אן עסער... עמעס, ס'האט אים
געווארפן אין אלע זיטן. אנגעהויבן האט ער ווי
א מענשעוויק, דערנאך — אן עסער. שפעטער
האט ער זיך אריינגעטאן אין די אידייען פון די
ציעניסטן-סאציאליסטן, געווען אזא פארטיי. מיט
וואסערע אידייען זיי זינען ארויסגעטראטן, האב
איך דעמלט ניט פארשטאנען, און היינט געדענק
איך שוין אינגאנצן ניט יענעם מעשוועדיקן געמיש.
ווי ס'זאל ניט זיין, נאר ניט לאנג פאר דער רע-
וואלוציע איז ארנאלד אוועקגעפארן צו פראפא-
גאנדירן די דאזיקע אידייען קיין וויסרוסלאנד.
פינסק, האמעל — אט יענע ערטער. אין מעשעך
פון א כוידעש, צי צוויי כאדאשים האט ער זיך
געגרייט, שטודירט יידיש. מיט יידיש איז בא אים
געווען קימאט אזוי, ווי בא מיר היינט מיט לא-
טיין, — מאריאם אבראמאוווע האט א שמייכל
געטאן, — א מאדנע זאך, אף יידיש פלעגט ער
רעדן מיט א פראנצויזישן פראנאנס. טאקע מיטן
פראנאנס איז ער אוועקגעפארן...

— ער איז אומגעקומען? — האט ניט אויס-
געהאלטן ריטע.

— ווער ווייסט. מער האבן מיר אים ניט גע-
זען, — מאריאם אבראמאוווע איז אפגעשטא-
נען. — אבער, טייערע ריטאטשקע, איך דארף
גיין. פאניע אבראמאוווע האט זיך שוין מיסטאמע
אפגעכאפט.

— ער האט אייך אפילע ניט געשריבן? —
ריטע איז אויך אפגעשטאנען.

— ניין. מיר האבן געווארט. אמאל דאכט זיך, אז מיר האבן אפגעווארט דאס גאנצע לעבן. פאניעטשקע ווייסט דאך ניט, כאטש דער סאד האט שוין מיסטאמע קיין זין ניט, אז ערעו זיין אפפארן האט ארנאלד מיר געגעבן א שווע... איך האט נאך קיינער ניט געגעבן קיין שווע? — ניין.

— ס'איז ווונדערלעך. הייסט עס, אז אלץ דינג איז נאך אין דער צוקונפט. ריטע האט פארמאכט די אויגן. א נייער צוג האט א טרייסל געטאן דעם צימער און אוועקגע- טראגן אים ערגעץ-ווי איינינעם מיטן דינאן, מיט דער ראזעווער פארצעליענער באלערינקע, מיט דער הויכער סטעליע, אף וועלכער ס'האבן זיך געדרייט די צופעליקע שיין-פלעקן.

די ווערענע באבע באשעווע

קיין יידענע, וואס זאל זיין ווערענער פון דער באבע באשעווע, האב איך נאך דערוויל ניט גע- זען. איר מאן איז געווען א באלעגוף און איז ער- געץ פארשוונדן אין די דרייסיקער יארן. פון דעמלט אן לעבט זי מיט איר איין-און-איינציקן זון. איר שוור ליובע איז מיין מוטערס א שוועסטער. באקומט זיך, אז דער באבע באשעוועס זון, וואלא- דיע, קערט זיך מיר אן א פעטער.

די מעטאמארפאזעס פון יידישע נעמען זיינען אלעמען באוויסט. אן אנדער פעטער מינער האט ניט לאנג צוריק געהאט שוועריקייטן באם באק- מען די פענסיע, וויל אין פארשיידענע דאקומענטן איז ער געווען פארשריבן סיי ווי בענציאן, סיי ווי בינאמין, סיי ווי וועניאמין, סיי ווי יעווגעני. איך רעד שוין ניט וועגן דער ברייטער גאמע פון זיינע פאטערנעמען. דער פעטער וואלאדיע הייסט אינ- דערעמעסן דאוויד. מער פון אלץ געפעלט מיר, אז אף דער ארבעט איז ער דאוויד מאטווייעוויטש, און אינדערהיים — וואלאדיע...

יעדן טאג אינדערפרי טיילט אויס דער פע- טער וואלאדיע א שטיקל פלייש און גיט עס אפ זיין מאמע מיט אן אנווייז, וואס מע דארף קאכן. — מאמע וועסט מאכן אכט קאטלעטן.

— וואלאדיע, און אויב עס וועט זיך באק- מען נאך זיבן?

— וועסטו ניט עסן.

דער פעטער וואלאדיע איז, ווי מיר זעען, א גוטע צאצקע, אבער די באבע באשעווע איז טויזנט מאל ווערענער.

די באבע באשעווע פירט קימאט די גאנצע באלעבאטישקייט, ווארעם די מומע ליובע איז בא זיי א מעלכישער מענטש. זי איז פארוואלטער פון א פרויען-קאנסולטאציע. בא אונדז אינעם אפטייל ארבעטן מערסטנס פרויען. און אז עס הייבט זיך אן צווישן זיי א קריגעריי, איז פרעגט שוין ניט. פארנאכט ווערט מאמעש צעריסן דער טעלעפאן. אלע קרויווים און באקאנטע האבן זייערע קרויווים און באקאנטע, וועלכע קלייבן זיך יא, צי קלייבן זיך ניט פארפירן קינדער. מע קליינגט דער מומע

ליובע אפילע באנאכט. אמאל האלטן ניט אויס בא איר די נערוון, און זי ווארפט זיך ארוף אף דער שוויגער. וויפל נייע יידישע אידאמען, וואס לאזן זיך ניט איבערזעצן, האב איך דערהערט פון דער באבע באשעווע ביים אזעלכע רייסערייען! סאפ- קאלסאף באווייזט זיך אין קיך דער פעטער: — מאמע, גיי ארויס! דו זעסט דאך, אז לוי- בע איז היינט אופגעבראכט.

— ווייניק צו זאגן! זי איז פאשעט מעשו- גע. — שטעלט אוועק א פינטל די באבע באשעווע און גייט ארויס פון קיך.

די באבע האט ביכלאל קיין מוירע ניט פאר קיינעם. זי האט פאשעט ליב איר וואלאדיען. ווען דער פעטער עסט, זעצט זי זיך אוועק אנטקעגן אים און קוקט, ער זאל ניט פארגעסן עפעס אריי- לייגן צו זיך אין מויל. און אז ער לייגט טאקע אריין אין מויל, דארף זי זען, ס'זאל איינגעשלו- גען ווערן, וויל דער פעטער האט א טעווע אָנצו- שטופן פולע באקן און קוקן דערביי דעם טעלעווי- זאר, וועלכער ברענט בא זיי טאמיד אף דער קיך. אזוי וואלט ער, דאכט זיך, געזעסן שאענלאנג, ווען די באבע באשעווע וואלט אים ניט אונטערגע- שטופט מיט אירע רייד „וואלאדיע, דו עסט?".

כונן דעם זון, האט די באבע באשעווע ליב נאך צוויי מענטשן — מאריאנען, איר אייניקל, און זשעניען, דאס אורייניקל. מיט זשעניען, דעם קו- טשעראוון מאזיק מיט א פאנעם פון א מאלעכל, נעמט זי זיך באזונדערס איבער:

— ווי קאן ער זיין ניט קיין שיינער? מא- ריאנע איז דאך בא אונדז א קראסאוויצע, און מא- ריק איז אויך נישקאשע...

מאריקן ווייס איך נאך פון די סטודענטישע יארן, כאטש מיר האבן זיך געלערנט אף פארשיי- דענע פאקולטעטן. באגעגענען פלעגן מיר זיך בא עדיק טאנקארוקין. זיי האבן איינינעם געשפילט פארן אינסטיטוט אין האנטבאל. שפעטער, ווען עדיק האט אנגעהויבן שפילן אין דער העכסטער ליגע, האבן זיך בא אים געביטן די כאוויירים — אנדערע באכערים מיט גאר נייע מיידלעך. מיר

האָבן זיך איבערגעקליבן צו גראפן, אף דער סאגני-
דאטשנאי-גאס. וואָס גייט בארג-אראָפּ פארביי
דעם גרויסן מארק. גראף — גרישע אפינאגענאָוו —
האַט זיך געלערנט אינעם פעדאגאגישן אינסטיטוט,
אפן מוזפּעד. דערפאר זיינען די אַוונטן בא אים
געווען, קאָן מען זאָגן, מוזיקאלישע.

טאקע בא גראפן האָט זיך מאריק באקאנט
מיט מיין שוועסטערקינד. מאריאנע האָט זיך אויך
דעמלֶט געלערנט אפן מוזפּעד. איר אינסטרומענט
איז געווען א מאנדאלינע, אָבער אין די קאמפא-
ניעס פלעגט זי מיט א ווייטיקדיקן געזיכט-אויס-
דרוק זינגען אונטער א גיטארע אַקאָרדזשאַוועס ליי-
דער. ווען מאריק האָט דאָס ערשטע מאָל דערזען
אַט די ארבעטישע יעסורים אף מאריאנעס אויסגע-
צויגן פאַנעם, האָט ער בא מיר שטייל געפרעגט
(ער האָט ניט געוואוסט, אז זי איז מיינע א קרויווע):
— טשטאָ עטאָ זא סטראדאיושטשאיא לאָ-
שאדקא?¹

אין א כוידעש אָדער צוויי ארום האָב איך
זיי באגעגנט אפן „פּיאטאטשאָק“, אנטקעגן דעם
שטענדיק האלב-פוסטן אַרטיקן טעאטער. דאָ קלייבן
זיך צונויף די יוגנטלעכע פון דער גאנצער אלטער
שטאָט (אין דער נייער שטאָט האָבן זיי אן ערטל
לעבן דער פילהארמאניע).

כאָטש מאריאנע איז מיינס א שוועסטערקינד,
האָב איך ניט ווייניקער פון אנדערע זיך געכיי-
דעשט, וואָס מאריק האָט גראָד אין איר עפעס
געפונען. ער איז דאָך אזא שיינער יאט...

די באַבע באשעווע איז געווען צערודערט פון
נעם שידעך. די זשעזמערס האָט זי געהאלטן פאר
א פראָסטער מישפּאָכע. זי האָט ניט געקאָנט פאר-
געסן, אז סענדער זשעזמער, דער פעטער פון מא-
ריקס זיידע, האָט קלוימערשט ארויסגעגאנוועט בא
איר זיידן א נייע שווארצע בורקע. דערפאר זיינען
נאָך אין דער קאַלאָניע די ביידע געזינדן געווען
אף מעסערס.

— וואָס, דו לויפסט שוין צו דעם גאנעווי? —
פלעגט זי בורשטען, קוקנדיק ווי מאריאנע קלייבט
זיך ערגעץ גיין, — די ליבע ברענט...

סאָפּקאַלסאָף האָט זי זיך בארויקט און אָנגע-
הויבן אפילע קלייבן נאכעס פון מאריקן. בא איר
איז שטענדיק אזוי. קויפט דער פעטער אָדער די
מומע עפעס א כייפּעץ, דארף זי לעכאטכילע איי-
בערמישן די מעציע מיט בלאָטע. און שטייט די
זאך עטלעכע טעג אין שטוב, ווערט זי שוין די
בעסטע אין דער גאנצער וועלט.

כּוץ דעם, האָבן זיי, די באַבע באשעווע און
מאריק, זיך צונויפגעניכעט אדאנק די צייטונגען.
מיר, לעמאַשעל, שרייבן אויס בלוין צוויי בלעטער:
די „פראוודא“, די אַרטיקע צייטונג. און עס סטייעט
פאר אלעמען, סיי פאר מיר, סיי פארן טאטן. מא-
ריק האָט ליב אַנקויפן א גאנצע קופּע — אָנהייבן-

¹ וואָס איז דאָס פאר א לינדנדיק פערדל? (ר.ס.).

דיק פון „גודאָק“ ביז „לעסנאיא פראַמישלענאָסט“.
וואָס זוכט ער דאָרטן, ווייס איך ניט. אָבער די
באַבע באשעווע איז צופרידן.

יעדן טאָג, ווען זי באגלייט ארויס אלעמען
פון דער שטוב, נעמט זי צונויף די נעכטיקע קופּע
צייטונגען און זעצט זיך ליינען. זי ליינעט נאָר
וועגן פאסירונגען, גנייוועס, אויספאַרשונגען און
דעסגלייכן. מער פון אנדערע האָט זי ליב די אַר-
טיקע יוגנטלעכע צייטונג. איך מיינ, אז קיין בעסער
ליינער, ווי באַבע באשעווע, האָט די דאָזיקע ציי-
טונג נאָך ניט געהאט.

די באַבע באשעווע ליינעט נאָר אף א קאַל.
די קולמינאציע-מאַמענטן באגלייט זי מיט אייגענע
פיירושים.

איבער די צייטונגען האָט זי געהאט א פאר-
דראָס ביים דער לעצטער פאַלקסצייטונג.
איך קום איינמאָל אריין צו זיי (כ'וויין ניט
ווייט, באם טעלעצענטער) און הער, ווי דער פע-
טער שרייט אף איר:

— ביסט שוין אינגאנצן אויווערבאָטל! באַל-
בעסט, וואָס עס איז ניט געשטויגן און ניט גע-
פליגן! — דער פעטער איז ביכלאָל פון די גראָ-
בע-יונגען. אמאָל, פארשטייט זיך, דארף מען זיין
פון אייזן, קעדיי אויסהאלטן דער באַבע באשעוועס
שטיק, אָבער דער פעטער קאָן זי אויסזידלען קיי-
מאט מיט די לעצטע ווערטער אויך איבער עפעס
א נארישקייט.

אלס קלאָל, הערט אים אויס די באַבע בא-
שעווע מיט א שמייכל. אָבער דעמלֶט איז זי געווען
צעטראָגן ניט אף א קאטאָוועס:

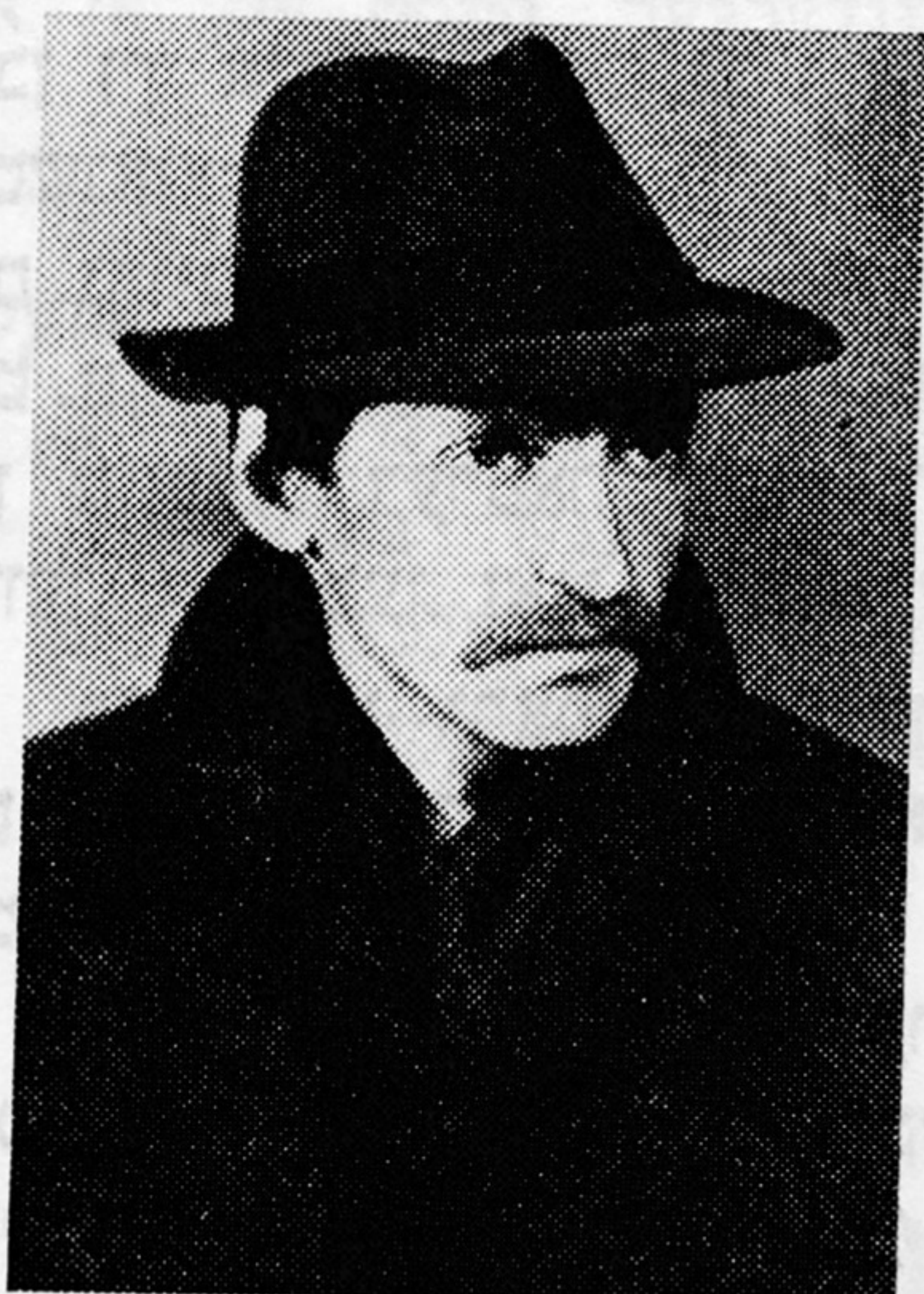
— איך ווייס אליין ניט, וויאזוי דאָס איז
פאַרגעקומען. ס'קומט אריין א באַכערעץ מיט א
פאַרטפּעל, איך האָב נאָר ניט געוואָלט אים אריינ-
לאָזן, און ער זאָגט, אז ער דארף מיך איבער-
שרייבן. פרעגט ער, ווי אלט בין איך, ענטפער איך.
דערנאָך פרעגט ער: „קאקאי או וואס ראָדנאָי
יאזיק?“¹ ווייס איך ניט, וואָס צו ענטפערן. „נו, —
זאָגט ער, — באבוליא, נא קאקאם יאזיקע ווי דו-
מאיעטע?“² קיינמאָל האָב איך זיך ניט צוגעהערט,
אף א וואָסער לאָשן איך טראכט. איך האָב אים
אריינגעפירט אין קיך, ווו עס ליגן די גאזעטעס,
קוקט ער אף זיי און פרעגט: „נא קאקאם זשע
יאזיקע ווי טשיטאיעטע גאזעטי?“³ ענטפער איך
אים, אז ניט אף יידיש. האָט ער טאקע אזוי פאר-
שריבן: — ראָדנאָי יאזיק — „ניע יעוורעסקי“...

אַט אזוי האָט זיך באקומען, אז די באַבע
באשעווע איז, ניט פאר אייך געדאכט, געבליבן
אַן א מאמע-לאָשן.

¹ וואָסער מאמע-לאָשן איז בא אייך? (ר.ס.).

² „נו, באַבעניו, אף וואָסער לאָשן טראכט איר?“
(ר.ס.).

³ אף וואָסער לאָשן ליינעט איר די צייטונגען?
(ר.ס.).

געבוירן געוואָרן אין 1951 אינעם
שטעטל וואסילקאוו, קיעווער געגנט. פאר-
ענדיקט דעם לענינגראדער אינסטיטוט פאר
קולטור. ארבעט אלס קינסטלער-שניצער.
ווינט אין בעלז.

מיכאל פעלזענבאום

מיין כאָלעם

די נאכט איז געקומען אומבאמערקט...
איך פארמאך מייןע אויגן און קלאָר שטעל זיך פאַר,
וואַזוי דאָס אלץ איז געווען.
דער קלאַנג איז געבליבן הענגען
אינדערלופטן, אַנפילנדיק מיט זיך דעם ארום.
איך זע א יינגעלע, עס האָט אַנגעשטרענגט
זיין אויער און הערט זיך צו צו דעם קלאַנג
ווי א באַצויבערטער. איך זע רעאל די קויל,
וואָס זי פליט אין דעם יינגעלע, איך שטרעק אויס
מייןע ציטעריקע הענט, און מאַך א פרוו
צו פארטיידיקן דאָס אומבאהאַלפּענע קינד.
— יינגעלע, איך רייס זיך ארויס פון דעם כאָלעם...
איך רייס זיך ארויס פון דעם כאָלעם
צו העלפן דיר.

די קינדער זיינען פארשפארט אין דער אלטער מיל
אפן ראנד פונעם דאָרף. הונדערט און פופציק
הרודקעלעך לעבן... דריי טעג אָן וואסער,
אָן עסן, דריי טעג פאמעלעכער טויט... אפן
פערטן טאָג וויינען די קינדער שוין אָן טרערן.
און די נאכט איז געקומען אומבאמערקט...

— זיידע, גיב א קוק א מינע שיינע שטערן... אַט דער
שטערן פינטלט אזויווי אן אויג... גיב א קוק,
זיידע, צו אונדז גייט א מיידעלע.
דאָס מיידעלע שטייט בא דער וואנט, און עפעס
זי האלט אין דער האנט. קוקט אף דעם וואך-סאַלדאט,
וואָס שטעלט זיך איבער פון איין פוס אפן אנדערן.
נאָר אַט קערט ער זיך אָפּ פון דער וואנט,

דאָס מיידעלע לויפט צו און ווארפט אריין אינעם שפאלט
עפעס, וואָס זי האלט אין דער האנט,
און אנטלויפט. דער וואך-סאַלדאט דרייט זיך אויס
צום מיידעלע, נעמט זי אָן בא דער האנט
און זאָגט איר אף דייטש:

— אויב איך וועל דיר נאכאמאל זען, וועסטו כאפן א קויל
גלייך אין קעפל.

איך קאן נישט איינלייגן אין מיין כאלעם:

— וואך-סאלדאט, פארוואס ביסטו געווען א ווילדער
נאך איין אויגנבליק, פארוואס?

— דאווידל, וואס איז דא אין פאקעטל?

— באלד וועל איך עס אפויקלען... אוי, זיידע, דא ליגט
ברויט מיט א שטיקל קעז...

— גיב עס מיר, דאווידל, איך וועל צעטיילן פאר אלעמען...

— זיידעניו, וויאזוי וועסטו צעטיילן? פאר אלעמען וועט נישט סטייען,
מיר זיינען דאך א סאך, א סאך.

— אוי, נאריש דאווידל, פאר אלעמען — דאס הייסט נאך
פאר די קינדער.

אלע דארשטיקע פון מיין כאלעם, איך וויל
איין אנפאיען, און יעדן געבן א שטיקעלע
ברויט.

— באבעניו, וואס איז דאס עפעס? דו ווינסט, דער זיידע

וויינט, איר פירט זיך ווי קליינינקע קינדער. ווען

דער טאטע וועט קומען, וועל איך אים דערציילן, וויאזוי
איר פירט זיך אוף...

פונדאנען זאל דאווידל וויסן, אז זיין טאטע ליגט אפן שלאכטפעלד

אין דער נאכט לעבן קוילנווארפער

און קוקט מיט די טויטע אויגן אין הימל?...

נאך דו גלייב, דאווידל, דער טאטע וועט קומען,

ער וועט קומען אינגיכן.

— זיידעניו, ווהיין גייען מיר? און פארוואס גייען מיר

צופוס באנאכט? זע, סארא שיינע לעוואנע!

בא אונדז איז זי טאקע די שענסטע

לעוואנע אין דער וועלט. יא, זיידעניו? די לעוואנע איז

ווי די זון, עס זעט זיך אלץ ארום. אוי, זיידעניו, גיב נאך א קוק,

וואס פאר א גרויסע גרוב... און איך וויל שלאפן אין שטוב.

באבעניו, פארוואס טוסטו מיר אויס די מיטקעלעך? ס'וועט זיין

מיר א בושע. באבעניו, ס'איז מיר קאלט.

אויך דו, באבעניו, און דער זיידע, ביידע הויל-נאקעט.

אוי, פארוואס שיסן די סאלדאטן?

ס'איז דען היינט א פאראד?

— רעד נישט, דאווידל... קום צו מיר אף די הענט.

איך וועל דיר א ביסל דערווארעמען... שלאף, מיין אייניקל,

שלאף...

— זיידע, ווען איך וועל אפשטיין פארטאג, וועט שוין קומען דער טאטע?

— יא, מיין אויזער, דיין טאטע וועט קומען... שלאף...

דריי טעג ציטערט די ערד. דריי טעג

הערט זיך א קרעכץ פון אונטער דער ערד.

און ווען דער קרעכץ ווערט שטילער, — דאן ווערט שרעקלעכער אין דער וועלט.

איך רייס זיך ארויס פון דעם כאלעם,

נאך מינע הענט ווערן פאריזונעט

אין דער אומענדלעכקייט.

און די נאכט איז געקומען אומבאמערקט...

לירישע מיניאטיוורן

מיר זיינען געשטאנען באם עק פון דער אלטער גאס.
איך האב פארקוקט זיך אף די טראפנס רעגן,
וואס טריקענען ניט אויס אף דיין פאנעם.
און פלוצעם האבן מיר געזאגט דינע אויגן
אזעלכע ווערטער,
וואס כ'האב זיי קיינמאל ביז איצט ניט געהערט.

נאך ניט לאנג צוריק האט דאס געדיכטע
גרינגעוויקס פארשטעלט מיין פענצטער,
אבער היינט זע איך פונדאנען
צוויי שרייענדיקע שטארכן.

אלגעמיינע רעפליק

קעגן אומפאראנטווארטלעכע אנפאלן

אף א יונגן דיכטער

נאך אט, קימאט מיט 70 יאר צוריק, האט סערגיי
יעסענין אנגעשריבן א ליד, וואס מע האלט זי —
הערט א מיסע! — פאר א שעדעווער, און די ערשטע
סטראפע פון דער דאזיקער ליד איז אזא:

Душа грустит о небесах,
Она нездешних нив жилища.
Люблю, когда на деревьях
Огонь зеленый шевелится...

(„די נעשאַמע בענקט נאך הימלען, זי איז ניט
קיינ טוישעו פון די נייט-היגע פעלדער. כ'האב ליב,
ווען אף די ביימער א גריין פייער שארט זיך...“).
אויב איר ווילט, וועל איך פרעגן:
וועמענס קאנקרעט נעשאַמע? נאך וועלכע,
פינקטלעך, הימלען בענקט זי? אף וואס דינט אן
דער אווטאָר? צי ווייסט ער ניט, לויט דער וויסנ-
שאפט, אז קיין שום נעשאַמע איז נישט? און וואס
איז דאס פאר א „ניט-היגע פעלדער“? וואזוי קאן
זי שארן אף די ביימער עפעס א גריין פייער?..

אין דער צייטונג „ביראבידזשאנער שטערן“
קלאגט זיך דער אווטאָר פונעם ליטערארישן איבער-
זיכט ד. ריטער אף דער אַפּוועזנהייט פון קלאַרקייט
אין לעוו בערינסקיס לידער. ד. ריטערן קימערט,
אייגנטלעך, ניט בלויז די פארנעפלטקייט פון די
דאזיקע לידער. אים איז ניט צום הארצן זייער ביל-
דערישקייט („געלע הינער...“), דער בעסאראבער
אקצענט און אפילע זייער גראפיק („ברייטע שו-
רעס...“).

ד. ריטער ברענגט, אין טאך גערעדט, צוויי בא-
ווייזן. דער ערשטער און דער וויכטיקסטער: איך
פארשטיי עס ניט, און איר וועט דאס אויך ניט
פארשטיין. ד. ריטער פארשטייט ניט, לעמאשל, וואס
דאס איז פאר א לירישער העלד (נאכעם), וועלכער
דערציילט וועגן עפעס זינער א ריזע מיט מאלא-
כים. ריטער פארשטייט ניט, פארוואס א צווייטער
לירישער העלד סטאניסלאוו לייענט דעם טאנאך.
דערצו נאך „בא היינטיקע צייטן“. ער פארשטייט
ניט וואזוי מע קאן זאגן „פאלעטע ביימער“.

מיר זינען געפלוין הויך איבער די ביימער,
אנעמענדיק זיך בא די הענט.
ס'איז געשטאנען אזא מין שטילקייט,
אז עס האט זיך ניט געהערט אפילע,
וויאזוי עס בענקען די ביימער.

איך וויל זיך צודריקן צו דיין הארץ
און דערהערן ווי ס'קלאפט
קלינגענדיק דער רעגן
אינעם גלאז פונעם אפענעם פענצטער.

די שטראסע אקסענעלד
די שטראסע אקסענעלד
די שטראסע אקסענעלד
די שטראסע אקסענעלד
די שטראסע אקסענעלד

איך האב דיר לאנג באגלייט מיט די אויגן.
דו ביסט געפלוין אינדערלופטן,
לאוירנדיק צווישן די מענטשן און צווישן די ביימער.
ס'איז געשטאנען אין דער וועלט
א קלעמענדיקע שטילקייט.

זאמלען די שטראסע אקסענעלד

א פיסע פון קלימערשט כאסוקאלע

די נעמען ווי די מענטשן האבן געקענט קערן דא צו דער מיטעל

ציעס און אירע גרויסע אנהייבער, נייטיקט זיך ניט,
ווי די גאנצע סאָוועטישע דיכטונג, אין קיין קא-
טאקליזמען. מיט יעדער שורע אירער איז זי גע-
ווענדט צו העלפן דער וועלט און דער מענטשהייט
אויסצומיידן קאטאקליזמען. באזונדערס אזעלכע,
וועלכע די פיינט פון שאלעם ווילן ברענגען מיט
זייערע אטאם-אופרייסן און שטערן-מילכאמעס.

צוליב וואס דא ריידן מיט באנאלע ווערטער וועגן
דיכטונג? לאמיר פאשעט אפזאגן דעם יונגן דיכטער
אין דעם רעכט צו דרוקן זיך אין „סאָוועטיש היימ-
לאנד“.

אויב שוין ריידן ערנסט, גייט דא ניט בלויז
וועגן דער פעיקייט און אפצונעמען א באלביקע נייע
שטים אין דער דיכטונג, נאר וועגן אידעאלאגישע
דריידלעך. צום גליק, זינען אזעלכע דערשיינונגען
אנטשיידן פארורטיילט סיי אין די לעצטע פארטיי-
דאקומענטן, סיי אין די מאטעריאלן פונעם 8-טן צו-
זאמענפאר פון די סאָוועטישע שרייבער.

דער זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“ טוט א
גרויסע זאך, דערצייענדיק א נייע פלעיאדע שעפער
פון דער היינטיקער יידישער סאָוועטישער ליי-
טעראטור. אבער דאס אויסכאווען יונגע שרייבער
באטייט אויך — פארטיידיקן זיי פון אנפאלן.

די זאך איז דא, געוויינלעך, ניט אין יעסענינען
און ניט אין בערינסקין, נאר אין דער פארשפריי-
טער קרענק — טויבקייט צום פאָעטישן וואָרט.

יא, דאס איז א נייער נאָמען אין דער יידישער
דיכטונג, זייער אן אייגנארטיקער פאָעט, וואָס זיין
שאפונג פארדינט, אפאָנעם, א באזונדערן געשפרעך.
דא וועל איך אבער זאגן קורץ: בערינסקי טראַגט
ניט אונטער דעם ליינענער זינעם קיין אפגעזיט-
איבערגעקניטע קאשע, נאר צווינגט אים צו אר-
בעטן מיטן קאָפּ און מיט דעם הארץ, דענקען און
פילן. און ווו איז דאס געזאגט געוואָרן, אז ליינען
לידער איז א לייכטע און פאָשעטע זאך? נאר בא-
ליביקע באמיטלען צו ליינען זיי ברענגען פאר-
געניגן, א גייסטיקע און עסטעטישע האנאַע. דער-
ביי וועל איך, אגעווי, באמערקן, אז מיר פארמאָגן
אין אונדזער יידישער ליטעראטור גאר ניט אזויפיל
דיכטער, אז מע זאָל, ארויסגייענדיק פונעם אייגע-
נעם קאפּריז, מאכן צונישט פון עכטע לידער.

איצטער וועגן ד. ריטערס צווייטן ארגומענט.
ער איז שטארק אפגעבראכט פונעם „ראָזעוון קא-
טאקליזם“, וועלכן ער האט באמערקט אין די בא-
האנדלטע לידער. נו, פארשטייט זיך, אזא קאטא-
קליזם דרינגט לאַגיש ארויס פון דעם עצעם „סטא-
ניסלאוו“ שטאַף. אבער טוט נאר א קוק, וואָס עס
איז אויסן דער אווטאָר פונעם איבערזיכט: „די
יידישע סאָוועטישע דיכטונג, א געטרייע די טראדי-“

אלעקסאנדער בראַדסקי,

מיטגליד פונעם שרייבער-פארבאנד פון פּסער

געבוירן געוואָרן אין 1963 אין ביראָביד-
זשאן. פארענדיקט די ביראָבידזשאנער פער-
דאגאגישע שול. ארבעט אין דער רעדאק-
ציע פון דער צייטונג „ביראָבידזשאנער
שטערן“. לערנט זיך הינטעראויגיק אפן
פאקולטעט פון זשורנאליסטיק אין וויטמיר-
רעכדיקן מעלכע-אוניווערסיטעט.

נינע זילבער מאן

היימישער מאַטיוו

מיין ערד, דו ביסט העל און געוויינלעך,
האַסט זוניק די ווייטן צעשפרייט.
כ'טראָג אָפּ פאר מיין פּרילינגדיק היימלאַנד
די סאמע צערטלעכע רייד.

מיין פויגל אין הימל אין בלויען,
ער זינגט שוין די ליד, וואָס כ'האַב לייב.
דאָס שטרויעלע — נעסטן צו בויען —
נעם, פויגל, אראָפּ פון מיין לייב.

איך גיי צום באגינען

אָף אקסלען פאטלאטע אים טראָגט
די נאָך ניט באצווונגענע טינגע.
דער טאָג נעמט אריין אין זיין קוויש
די זוניקע ווארעמע שטראלן,
דעם פויגלשן מילדן גערויש,
די וואלד-שושקערייען אלע,
די טייגישע קילקייט פון נאכט,
די דופטיקע גרעזעלעך גרינע...
איך גיין אזוי מונטער און לייכט
צום נייעם, צום קלאָרן באגינען.

די טשעריאַמוכע נייגט זיך צום טייך,
דער נעפל צעשפרייט זיך א דינער.
איך גיי אזוי מונטער און לייכט
אנטקעגן דער זון, צום באגינען.
איך גיי מיטן טוייקן שטעג,
כ'פארטרייב די באנאכטיקע שאַטנס.
דאָס ווינטל באגלייט מיך אין וועג,
די ביימער און קוסטעס ער שאַקלט.
אַט קומט שוין דער ליכטיקער טאָג —
פארכאַלעמט, פארטרוימט און פארדייגעט,

דער ערשטער יידישער רעקרוט אין רוסלאנד

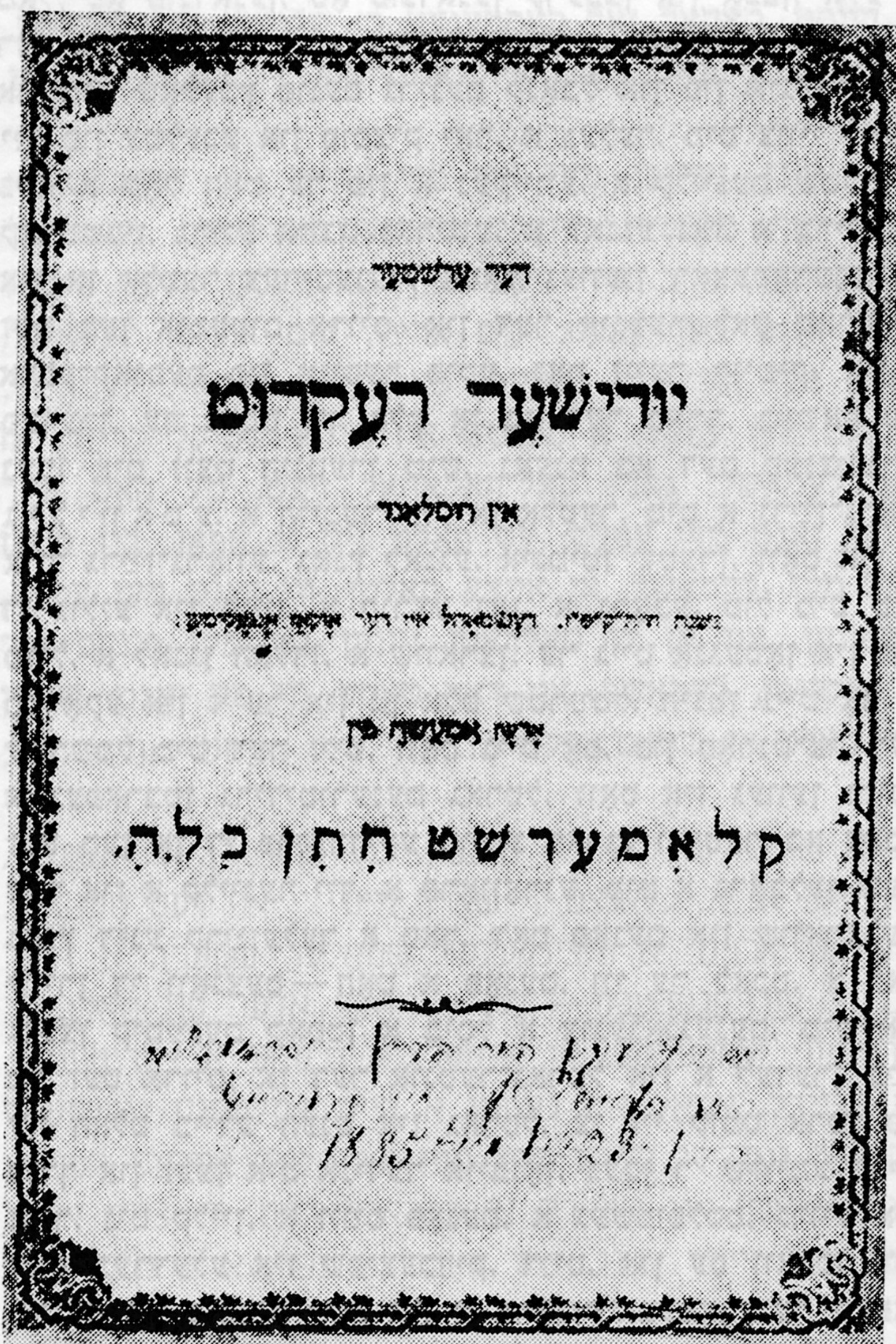
אין יאָר 1827

דענסטמאַל איז דער אוקאז אָנגעקומען

אָדער

א מײַסע פון קלוימערשט כאָסן-קאלע

די נעמען, ווי די מענטשן האָבן געהייסן, וואָס קערן דאָ צו דער מײַסע:

ר' ארן דער קלוגער. מע
רופט אים אין ניביוואלע דער באל-
מאכשאַווע. ער איז דער גרעסטער אוי-
שער אין שטאָט. א געלערנטער אין
אלערליי כאַכמעס און לעשוניעס. ער
איז א כאַשעוו בא דעם סאר פון דער
שטאָט, און זיין האנדל איז מיט אַקסן
קיינ ווארשע.

פערעלע. זיין ווייב. זייער
שיין, און זייער קלוג, און זייער גוט.
שליימע פסיאָכע. פאר-
נעס-כוידעש¹ אין שטאָט, א קרעמער —
א גראַבער-יונג.

בראָכע. זיין ווייב. א טויבע,
רעדט שיפיליאווע און איז זייער א
בייזע. זי איז א בעריע אין קלייט.
הער-שלייב. זייער בעניאָכיד,
א גרויסער שטאָט-נאר. ער האָט ניט
לאנג כאַסענע געהאט.

ציוויעלע. דעם שטאָט-נארס
ווייב. א שיין ווייבעלע און ניט פרום.
וועללע גיליוואטע. אויך
פארנעס-כוידעש. ער האנדלט מיט פעל.
אויך אן אמאָרעץ.

כאנציע. זיין ווייב. זייער
קלוג. זי איז א שאדכנטע אין שטאָט.

¹ פארנעס-כוידעש — א קאהאַל-פירער.

גאווריעל ש'ע.ד. א גרויסער שיקער. אים נעמט קאהאל צו פאר א לאוטשע צו די רעק-
רוטן.

ליפשע די מויד. א שענקערן, אן אלטע יידענע.
ייסראליק אקר יינער. ער טויג צום אקסן-מאסע-מאטן; א קלוגער ייד. ער איז א שוטער-
אף א קליינעם כילעק מיט ר, ארן באל-מאכשאווע.

מאכליע. זיין ווייב. א בלינדע אף ביידע אויגן. זי איז א גרויסע מעיוכעסעס.
נאכמען דער גרויסער. מאכליעס א זון פון איר ערשטן מאן. ער איז אין שטאט א
מאיאסעניק², א צארע; א שיינער, קלוגער יונג, אפילע מיט מילעס, נאך ניט קיין לייט.

פינכעס דער רויטער. פון טיטעווע, וויינט שוין לאנג אין ניביוואלע. מע האט אים
ליב אין ניביוואלע. ער האלט די שטאט-ארענדע.

ציפרע. זיין ווייב. זייער שיין, און קלונג, און גוט.
פרומע, אדער פרומעלע. פינכעס מיט ציפרעס איינציק קינד. זייער א שיין, קלוג,
גוט מיידל פון זעכצן אינעם זיבעצנטן יאר.

אכוץ: יידן און ווייבער, יינגלעך און מיידלעך; פאליצייסקע, סאלדאטן און כעוורע שאמאסים.

1. ניביוואלער קאהאל ויצט באם פארנעם-כידעש

שלויע פסיאכע אום שאבעס

(ר' שלוימע פסיאכעס שטוב איז ניט ווייט פון דער שול. די שטוב איז א גייע. ערשט נאך דער
סרייפע אויסגעבויט, מיט א שטרויענעם דאך, מיט פרייזבעס און ווייס פון דרויסן אפגעשמירט. א שטיקל
ווענטל איז נאך ניט דערקאנטשעט. די פענצטער אין גאס אריין שטייען אפן. דא איז אין דרויסן, פאר
דער שטוב, קימאט די גאנצע שטאט: יידן און ווייבער, יינגלעך און מיידלעך. אינווייניק איז די שטוב
אויך פול אָנגעשטופט. אלע זיינען, נעבעך, מיט פינצטערע פענעמער, זייער טרויעריק. מע הערט אלע
מאל, טא פונדאנען, טא פונדאנען קרעכצן און אכצן. אלע קוקן צו דעם אוילעם, וואס זיצן ארום טיש.
דער טיש איז ניט לאנג, נאך לענגעכדיק, צוגעדעקט מיט א צעריסן קויטיקן טישטעך, פול מיט ברעקלעך
און מיט שאלעכץ פונעם גרינעם קנאבל און פון אוגערקעס. אויבנאן ויצט שלוימע פסיאכע, א
ייד פון עטלעכע און פופציק יאר, א געלער, מיט צוויי לאנגע, געלע פייעס, קיין באַרד וואקסט אים גאָר
ניט; א קאל האט ער פון א נעקייזע, א קליינעם שטערן, א געקארטשעטן; די באקן זיינען אויך גע-
קארטשעט. גרויע אויגן, נארישע, א לאנגע נאז, א ברייט מויל. ער גייט אָנגעטאן, אַנשטאט א כאלאט,
אין אן אלטער צעריסענער, אמאל געוועזן ראצעטארענער זשופיצע. דעם אונטערשלאק, בלויזער קיטני,
זעט מען אומעטום ארויס, און דער אונטערשלאק האלט דאס גאנצע מאלבעש, ניט צוגעגארטלט. אן
ארבע-קאנפעס פון וויסער פיקע, נאך זייער קויטיק; אין אן אלטער, פליסענער יארמעלקע, פול מיט
פעדערן. ער נעמט זיך אלץ אן בא דער באַרד, בעשאס ער שמועסט, כאטש ער האט קיין באַרד ניט.
נעבן אים ויצט הינטערן טיש, נאָענט בא דעם פענצטער, דער אנדערער פארנעם-כידעש, וועל וול
גיליוואטע. א הויכער ייד, אן אלטער, מיט א גרייז-גראַווער באַרד, א גאנץ לאנגע, א שמאלע, פייעס
אויך גרייז-גראַווע, גאנץ לאנגע. אינמיטן שטערן, וואס איז זייער געקארטשעט, האט ער א גרויסע גוליע;
די גוליע איז רויט. א קורצע נאז, א גראַבע, פול מיט טאבעקע. גראַבע וואַנצעס, וואס דעקן צו דאָס
מויל, א לאנגן האלדז, א שווארצן. ער גייט אָנגעטאן אין א גייעס איילנטיינעם קאפטן מיט א שמאלער
סטראַקע און זייער אין אן אלט שטרימל. הינטן גייט אפ א גאנץ שטיק שטרימל, רוקט זיך אלץ דאָס
שטרימל מיט דער זינט, וואס גייט אפ, פון פאַרנעם-צו. דער ווערד איז גאָר צעריסן. צוגעגארטלט מיט
א געפארבטן גרייטורענעם גארטל, וואס איז געווען רויטער גרייטור, און עס קריכט אפ די פארב,
זעט מען אן די פריערדיקע רויטע פארב. וויטער בא דעם טיש ויצט ר' ייסראליק אקר יינער.
דער איז א קליינער ייד, א פראַוואַרנע, מיט א גראַבלעך בערדל, א קליינס, געקרייזלטע פייעלעך, קליינע,
גאנץ דינע קרייזעלעך א סאך. דאָס פאַנעם איז שווארצעלעך און א ביסל נאָר געקארטשעט, אונטערגע-
שוירן די וואַנצעס — האט א פאַנעם, ווי ער לאכט. א לאנגע נאז און שווארצע גרויסע אויגן, אין א
גאנצן קיטנינעם קאפטן א ביסל א צוגעגאנגענעם, מיט א ברייטער סטראַקע, א זיידענעם גארטל, און
מע זעט ארויס, אן דער אונטער-גארטל איז א לעדערן ביי-גארטעלע. א גייעס הויכן ספאָדעק, א גוטן.
ער האלט ביידע הענט אין גארטל. צו זיי קומט אריין פינכעס דער רויטער. אלע לאָזן אים
דורך און זעצן אים אנידער אויבנאן, נעבן ר' שלוימע פסיאכע. פינכעס איז א שטשאַגילסקע ייד, ניט
הויך, ניט קליין, א ווייס פאַנעם, א געשטופלטע, גרויע אויגן, א גרויסע נאז א לאנגע, א ברייט מויל.
דאָס בערדעלע איז שפיצעכדיק, רויט, און עס ווארפן זיך דורך גראַווע האַר. פייעס אויך אוינע. א
פאַנעם פון פופציק יאר. אין א בראַנזראַצעמאַרענער קאפאטע, א שווארץ-זיידענעם גוטן גארטל, א גוט

¹ אקסן-מאסע-מאטן — האנדל מיט אקסן.

² מאיאסעניק — צעלאַזטער יונג.

שטרנימל. אנדערע יידן, וואס א טייל זיצן בא דעם טיש און א טייל שטייען ארום אין צעריסענע אדער האלב-צעריסענע קאפטנס אדער זשופיצעס מיט געלע שטרנימלעך. די, וואס שטייען אין שטוב, קריכן ארום אף די בענק און אף די בענקלעך און אף דעם בעטל, אף א קעסטל, אף אן איבערגעקערטער סטופ-קע. דאס זיינען אלץ יעכידים אין שטאט. באלעבאטים, קרעמערס, שענקערס, כאלפאנים¹, האזן-הענדלערס, הענדלערס מיט וואקס, האניק און וואס האנדלען מיט כילעוו. אין דער ענגעניש שטופט זיך דורך גאור? על ש ע ד, א ייד פון א יאר פופציק אדער מער, א גאנץ היכער, א זייער געזונטער, א ברייטער, מיט א רויט פאנעם, פארשוואלענע רויטע אויגן, גרויע, און זייער א רויטע נאז, מיט א קליין גראווערדעלע, מיט צעקאשמעטע פייעס. ער איז אינגאנצן זייער קויטיק, ווי איינער, וואס האט זיך קיינמאל נישט געוואשן. א קויטיק העמד, א פארשמאלצעוועטן קאפטאניק פון סיבירסקי קיטני, א צעריסענעם. די סטראקע אפגעריסן, נאך דער צייכן איז געבליבן, אז דא איז געוועזן א סטראקע. א שטיקל פון א גארטל איז מיט א קנאפ צוגעקניפט. עפעס אזעלכעס, ווי א ספאדעק, און האר און און א ווערך. דער קאפטאניק איז ארום-ארום צעשפאלטן און פארשמירט. זאקן צעריסענע, וואלענע, און אלטע שקראבעס פון אפ-געטראטענע שטיינע, וואס א שוסטער האט אונטערגענייט. אף די עלנבייגנס און אף די פלייצעס זיינען לעכער, זעט מען ארויס דאס הוילע לייב.

גאור? על ש ע ד: כאטש איך בין, מעשווע, גאר נישט קיין שאמעס נישט, איך גערופן דעם רענדאר, ר' פינכעס דעם רויטן, מעשווע, צו קאהאל. (ער קוקט זיך ארום און דערנעבן ר' פינכעס.) האט מיר, מעשווע, נישט קיין פאריבל. איך האב נישט געזען, אז איר זענט געקומען, אט, שמועסט פון דער מאני, וואס איז, מעשווע, נעכטן אנגעקומען. מימאנעפשער, אז קאהאל זיצט, מוזן זיי זאגן, וואס מע האט צו טאן. מימאנעפשער, דארף מען שיקן נאך א טרונק. אפילע בא א בארמינען זיצט מען נישט אן טרינקען. וואס שווייגט איר, פארנעס-כאדאשים, מימאנעפשער?

פינכעס דער רויטער: וואס וויל די שטאט? אדעראבע, זאגט. אז אזא ביטערע גזירע איז אף יידן אויסגעגאנגען, מוז דאך די שטאט זען עפעס צו טאן: דאס איז קיין קאטאוועס נישט. שלוימע פסיאכע: קאהאל מיינט, אז מע זאל זיך גאר נישט כאסמענען אף דער מאני. קאהאל איז קאהאל, און א שטאט איז א שטאט. קיין גוטער-ייד איז נישט צו פרעגן. דער... זאל לעבן, האט נאך נישט אנגענומען די גזירע, נאך וואס זאל זיך קאהאל כאסמענען.

פון דרויסן (הערט מען א געשריי פון יידן און פון יידענעס.) לאז דער אויסגערופן ווערן, ווער עס האט דערינען א כילעק, דער, וואס הייסט, קאהאל זאל כאסמענען! ר' שלוימע איז גערעכט. בראכע, וואס שווייגט איר, וואס לאזט איר באגראבן, וואס לאזט איר אויסרייסן די גאנצע שטאט? בראכע, לאזט אייער מאן נישט כאסמענען.

פינכעס: אז איר האט מיך פונדעסטוועגן גערופן, מעג איך מיר אהיים גיין. דראבסטווע: שעלטן און ווייסן נישט פארוואס. נאך איר זענט דאך, מישטיינסגעזאגט, פארנעס-כידעשער, זענט איר אזוי בלינד, אז איר מיינט, עס ווענדט זיך דערינען, אויב איר וועט אייך כאסמענען אדער נישט? וועל וויל גיליוואטע: לעמאש, ווי זאגט מען עפעס: קום אריין, קום ארויס. לעמאש, אז מע זאל נישט דארפן קאהאלס כסימ, וואלט מען דאך נישט געהייסן כאסמענען קאהאל. לעמאש, איך לייג קאוועד אף אייך, ר' פינכעס. ווי זאגט מען עפעס: א מענטש איז ווי א שטיקל קרייד, אז מע שרייבט — שרייבט עס ארום און אראפ. לעמאש, גאנץ קאל-האקאהאל זיצט, מע האט אייך ליב, לייגט מען קאוועד אף אייך. לעמאש, ווי זאגט מען עפעס: עס פאלט נישט א שפאן, ביז ס'איז נישט עפעס דראן. יעכידים זיינען אויך דא, וויל מען, לעמאש, אן אייזע האלטן, ווי זאגט מען עפעס, לעמאש: די יונגע קינען, וואס די אלטע שפייען. און אז די סאלדאטן זיינען געקומען פונעם גא-ראד און האבן געבראכט דעם אוקאז פון די נעקריטן, לעמאש, איז דאך טאקע, ווי מע זאגט: שנייץ די נאז און שמיר דאס פאנעם. לעמאש, איר האלט די שטאט-ארענדע... (ער וויל ווייטער „מאשלען“, רייסט זיך ארום צום טיש די באלעבאסטע.)

בראכע: (א דארע יידענע, א הויכע, א שווארצע, זייער א מיעסע, מע זעט אין איר פאנעם, אז זי איז טויב. די אויגן, כאטש זיי זיינען אין קאפ אריין, גלאנצט זי שארף מיט זיי אף דעם מענטשן, וואס זי וויל ריידן מיט אים, אז די אויגן קומען ארויס. א פיציקעלער שמאלער שטערן, א זייער לאנגע נאז, א ברייט מויל, און די בארד איז ווי צונויפגעהעפט — פון א מאקע אדער פון פאקן. די באקן איינגעפאלן. זי גייט אנגעטאן אין א רויטער יאמפערקע, אן אלטער, א סיטקע א צעריסענער; א וויסט פון בלויער מארע, אויך צעריסן, א קליידל, אמאל איז געווען א רויט אטלעסנס געשטעפט אף ביינעל, אצינדערט איז עס צעריסן. און קימאט נאך די ביינעל זעט מען שטיקלעך אטלעס הענגען נאך אף א טייל ערטער. א ציצן פארטעד אויסגעוואשן און שטארק אנגעקראכמאלעט. די צוויי ארבל פונעם העמד זיינען זייער געבלאווט. א שטערנטיכל זייער לאנג, נישט איבערגעהעפט, א קויטיקס. פון

¹ כאלפן — דער, וואס בייט אויס איין סארט געלט אף אן אנדערן.

² מאני — מיינט מען דא דאס פאפיר, וואס איז אנגעקומען וועגן רעקרוטן געבן.

³ דראבסטווע — האמוין, פון פוילישן „דראב“ — א יונג.

די שפיצן זינען אלע פערל אָפגעשט, און בא די רעדער אויך פון א סאך ערטער אָפגעשט די פערל. זי שטופט אוועק אלע יידן מיט קאס און צעיאָגט זיך צום מאן, צום פארנעס־כּוידעש, מיט אויסגע־שטירעטע ציין, און פון ביידע הענט קולעקעס, מיט א געשריי. איך הער דאָש גאַרניסט, איך וועל דיך באַגראָבן צען איילן אין דער ערד אריין, אז דו וועסט כאַשמענען די גזירע אף יידן. הערשטו, סלוימע, דיין לעבן איז קיין לעבן ניט! וואָש, יידן זאָלן ווינען אף דיר? איך האָב איין בעניאָכיד, זאָל איך אים איינסטעלן? כאַשמע ניט, הערשטו? וואָש, יידן זאָלן מיך פאַרסעלען? איך וועל דיך אוישריישן, אז דו וועסט נאָר אַנרירן א פען.

ש ל ו י מ ע פ ס י א י א כ ע: שעלט ניט, פלור ניט, איך וועל מיך אוואדע ניט כאַשמענען. בעשום־אויפן וועל איך ניט כאַשמענען.

ב ר א כ ע: וואָש, דו ווילסט דאפּקע כאַשמענען? וועל איך דיר די פייעש אוישריישן, איך וועל דיר אוישנעקערן, אז דיין נאָמען וועט אוישגערישן ווערן. איך הער דאָש גאָר ניט.

ש ל ו י מ ע פ ס י א י א כ ע: (זעט, אז זי איז טאקע טויב, דעריבער הערט זי ניט, זאָגט ער הויך צו איר.) איך וועל מיך ניט כאַשמענען. (ער שאַקלט מיטן קאָפּ „ניין“.) גיי, שוין, ארורע, איך כאַשמע ניט. (זי גייט אוועק.)

פ ו נ ד ר ו י ס נ. בראַכע זאָל טאקע ניט דערלאָזן. וואָס, א שטאַט צעקוילען? צי סע געפּעלט עמעצן ניט, לאָז ער ניט ווינען הי. די שטאַט וועט ניט בענקען. נישקאַשע, מע וועט לויפן צו ציפֿ־רען אויך, זי זאָל ניט דערלאָזן.

ו ו ע ל ו ו ל ג י ל י ו ו א ט ע: (הענגט זיך ארויס פונעם פענצטער און שרייט ארויס צום אוי־לעם.) בראַכע, לעמאַש, איז גערעכט. מיר וועלן פאר אוואדע ניט כאַשמענען. ניין, די סאַלדאטן זינען דאָך נאָר צוויי. לעמאַש, קאָהאַל קאָן מען ניט נייטן; אז מע וויל ניט, וויל מען ניט. ווי זאָגט מען עפעס, לעמאַש: געפּעלט דיר ניט, בעט דיר באַזונדער. (ער קערט זיך אום אין שטוב אריין צו אלע, וואָס שטייען און זיצן.) די שטאַט איז אין גוטע הענט. לעמאַש, ווי זאָגט מען עפעס, איינאָ, לעמאַש: א יאָר איז אין א שטערן ניט אָנגעבונדן.

פ י נ כ ע ס: (שטעלט זיך אָפּ און זאָגט הויך צום אוילעם) האָט מיר ניט פאַריבֿל, ר' שלוימע און ר' וועלוול, און איר אלע יידן, איר פאַרשטייט גאָר ניט, וואָס איר שרייט. איר ווייסט, נעבעך, ניט, אז די ביטערע גזירע איז ניט פון אייך. אונדזער קייזער האַלט דאָס פאר א כעסעד און האָט געגעבן אן אוקאז, אז ייִדישע קינדער זאָלן אויך זיין סאַלדאטן. אייער האַסקאַמע דארף מען גאָר ניט. וואָס די סאַלדאטן הייסן, איר זאָלט אייך כאַשמענען, איז נאָר, אז זיי האָבן אייך אָפגעגעבן דאָס פאַפיר. וועט איר ניט כאַשמענען, בלייבט אלץ די גזירע א גזירע. (ער ווישט זיך מיט א פאַטשיילע אויס די טרערן פון די אויגן און רעדט מיט א וויינענדיקן קאָל.) נאָך וואָס זאָלט איר אייך אליין פיר־זאָגן אזעלכע נאַרישקייטן? איך וועל אייך באַווייזן, אז איר זענט אין טאָעס. אַט וועל איך רופן די סאַלדאטן פונעם גאַראָד און וועל זיי זאָגן, זיי זאָלן צוריק גיין אָן אייער צעשרייבן אין ביכל, וועלן זיי אוועקגיין. בעסער זאָל מען לייענען דאָס פאַפיר, וועט מען וויסן, וואָס צו טאָן, די שטאַט זאָל ניט דארפן צו צאָלן שטראָף דעריבער, אז מע וועט ניט אָפגעבן דעם רעקרוט צו דער צייט.

א ל ע: גוט איז אייך צו זאָגן: איר האָט א מיידל, וועט איר זען גיכער כאַסענע צו מאכן אייער פרומען. מיר וועלן די קליינע מיידלעך אפילע אויך זאָרען כאַסענע מאכן, ווי אין דער רעדיק־ציע איז געווען, אָבער מיט די ייִנגלעך, וואָס וועט זיין? ווער וועט דאָס קאָנען צווען, זיין ייִנגל זאָל ווערן, כאַלידע, א נעקריט? (אלע הייבן אָן צו וויינען, פון דרויסן וויינט מען אויך. א געיאַמער, א געוויין, א געכליפערט.) ר' פינכעס, האָט גאָט אין האַרצן, איר זענט א גוטער, אייער ווייב איז א דימענט, איר גיט פיל צדאַקע, אלע האָבן אייך ליב. פאַרוואָס זאָלט איר הייסן כאַשמענען? ניין, ניין, ניין, ניט כאַשמענען, בעשום־אויפן ניט! לאַמיר גאָר נישט צונעמען דאָס פאַפיר, אָדער די מאַני צו־ריקגעבן די סאַלדאטן.

פ י נ כ ע ס: מער האָב איך קיין קויעך ניט. אז איר ווילט אַנאַרבעטן א צאַרע און הערט, וואָס דער ראָוו, דער... (ער האַלט זיך אַיין.) זאָגט אייך פיר. לאָזט מיך אוועקגיין. מיר רייסט מיין ייִדיש האַרץ, אז איר זע, יידן זינען נאָך אזוי איינגעשפאַרט און ווילן מיך ניט הערן. אז איר גיב אייך צו פאַרשטיין מיט סייכל.

ש ל ו י מ ע פ ס י א י א כ ע: נו, וועלוול, שיק גאָרליעלן, ער זאָל רופן אהער די צוויי סאַל־דאטן, וועלן מיר אינעמעסן זען, אויב ס'איז אזוי, ווי ר' פינכעס זאָגט. ווי זאָגט איר, יידן, פרווון מעג מען, הא, וואָס זאָגט איר, ראַבויסיס? ר' וועלוול, זאָגט ארויס דעם אוילעם, וואָס שטייט אין דרויסן, אז מע שיקט רופן די סאַלדאטן אף א פרווון; זיי, דער אוילעם, זאָל זיך ניט דערשרעקן, ר' וועלוול.

¹ ארורע — שלאק.

וועל וועל גיליוואטע: (בייגט זיך ארויס און שרייט הויך.) ר' שלוימע און אלע זאגן, מע זאל שיקן רופן די סאלדאטן; לעמאשעל, ווי זאגט מען עפעס: פאר א כופע מוז מען זיך קריגן, לעמאשעל.

פון דרויסן. נאך ניט כאסמענען, נאך ניט כאסמענען! מיר האבן שוין אוועקגעשיקט צו ציפרעלען אויך, זי זאל ניט לאזן דעם מאן, ר' פינכעסן, כאסמענען, נאך ניט כאסמענען! ניין, ניין! און צוריק געבן דאס פאפיר די סאלדאטן טאקע.

גאורעלע שעה: עפעס הינטישע פיס האב איך, מעשווע. קיין שאמעס בין איך נישט, צו באנעצן דעם פיסק גיט מען נישט, נאך איך גיי פארט, מעשווע, און וועל ברענגען אהער די סאלדאטן, זיי זינען בא ליפשע דער מויד. ווער ווייסט, וויפל זיי האבן אף קאהאל אנגעטרונקען. איך וועל אויך אף קאהאלס כעזשבו, מעשווע, א גרויסן טרונק בראנפן טאן, טאקע, טאקע מעשווע, א גרויסן. מימאנעפשעך, אז די סאלדאטן טרינקען בא איר, מימאנעפשעך, מעג איך אויך מעשווע, א טרונק בראנפן טאן.

(ער גייט אוועק, דא בלייבט שטיל — אלע זינען ווי פארטויבט אף עטלעכע מינוט.)

וועל וועל גיליוואטע: לעמאשעל, איר, ר' פינכעס, האט פריער געזאגט, אז מיר וועלן אנארבעטן א צארע, לעמאשעל, וואס מיינט איר דערמיט? ווי זאגט מען עפעס: פון א קאלטענע טוט דער קאפ ניט וויי. לעמאשעל, וואס קאן דא זיין פאר א צארע, לעמאשעל? ווי זאגט מען עפעס: פון א כאזערעק קאן מען קיין שטריימל ניט מאכן. לעמאשעל, איך בין אן איבערגעשראקענער, ר' שלוימע ווייסט. נו, לעמאשעל, אז איר זאגט, אז עס קאן, לעמאשעל, ארויסקומען א צארע. ווי זאגט מען עפעס: א שטעקן האט צוויי עקן, לעמאשעל. נאך ר' פינכעס, כ'לעבן, זאגט, וואס האט איר, לעמאשעל, געמיינט דערמיט?

פינכעס: (הייבט זיך און רעדט הויך, אז די פונדדוים זאלן אויך הערן.) הערט, ראבוי-סיים! איך בין פון א קליין שטעטל, פון טיטעו, נאך אז מײן טאטע האט געלעבט און איך בין יינגער געווען, האב איך די גאנצע יארן אין בערדיטשעוו מיך געריבן בא די גרעסטע לייט און האב מיך אויסגעלערנט רוסיש און יידיש שרייבן און ליינען. איך האב מיך גענוג אנגעהערט צווישן די בראדער און צווישן אנדערע מענטשן, וואס זינען געניט און וואס זינען געוועזן אף דער וועלט אין אנדערע מעדינעס, כוץ אין פעטערבורג און אין מאסקווע. מיר, יידלעך אין קליינע שטעטלעך, קאנען, נעבער, גארנישט און ווייסן גארנישט. דעריבער מעג איך אייך זאגן, איר פארשטייט דא ניט, וואס דא איז. מיר מיינען, דאס איז א גזירע. אנדערע גרעסטע לייט זאגן, אז דער קייזער האט יידן דערמיט א כעסעד געטאן, קעדיי יידן זאלן דערמיט האבן גלייך רעכט און א כאזאקע¹ אין דער מעדינע, יידן זאלן ניט זיין ווי גיירים² אין דער מעדינע. מיר ווייסן לעסאטע נאך ניט, וואס דערפון וועט ווערן, נאך סייווי טארן מיר ניט זיין אקעגן ראצן האקייזער³. אונדזער דין-טוירע זאגט אונדז, אז וואס דער קייזער הייסט, מוז מען אקוראט אזוי פאלגן, ווי אנדערע מיצוועס, וואס שטייען אין דער טוירע. נאך, פארשטייט איר מיך, אז עמעצער וויל ניט פאלגן עפעס א מיצווע אדער ער טוט אן אויירע קעגן דער טוירע, וועט אים האשעם ייסבארעך⁴ שטראפן. ווער עס פאלגט אבער ניט, וואס דער קייזער הייסט — אכוי, וואס גאט וועט אים שטראפן — וועט ער געשטראפט ווערן טייקעף טאקע. כאסוועכאלילע, אז איר וועט מיט אייער אקשאנעס ניט וועלן געבן קיין רעקרוטן, וועט איר מיט געוואלט געבן, און קאהאל וועט מוזן שטראף צאלן, — אכוי וואס מע וועט זיי עפשער אוועקשיקן קיין סימביר. איך ווייס, אז פון דער ניי איז דאס ביטער; איך ווייס, אז יידן זינען ביז אהער פריי געוועזן פון רעקרוטן, איז אף א מאל זייער שווער צו דערטראגן א יידיש קינד אוועקצוגעבן פאר א רעקרוט. פארגעסט אבער ניט, אז די גזירע איז שוין; וואס וועט דא העלפן אייער ניט וועלן? מיר רייכט מײן הארץ, איך פיל דאס גאנץ גוט, וואס דאס ביטערניש איז, א מאמע זאל איר זון מוזן אוועקגעבן, אדער פאטער און מוטער זאלן זען זייער קינד אוועקנעמען פאר א רעקרוט.

(פון אינווייניק און פונדדוים הערט מען א גרויס געוויי, אז פינכעס קאן ווייטער ניט ריידן. ער וויינט אויך. דאס דויערט עטלעכע מינוט. עס ווערט שטילער, רעדט ער ווייטער.)

נאך פארגעסט ניט, אז עס קאן נאך, כאלילע, ערגער ווערן. דער זאקאן איז, אז די פארנעס-כאדאשים, וואס פאלגן ניט, נעמט מען זיי אוועק פאר רעקרוטן. נו, פארשטייט איר, אין וואס פאר א סאקאנע איר ברענגט די שטאט, אין וואס פאר א סאקאנע איר ברענגט די פארנעס-כאדאשים דורך דעם, וואס אייך דוכט זיך א נארישקייט, אז נאך אין אייער כסימע איז'ס געווענדט? מער וויל איך אייך ניט זאגן.

בראכע: (האט געהאט איינעם נעבן זיך, וואס האט איר אין אויער אריינגעזאגט אלץ, וואס

¹ א כאזאקע — מאנאפאלירעכט, פארפעסטיקט לויט דער רעליגיעזער טראדיציע.

² גיירים — פרעמדע.

³ ראצן האקייזער — דער ווילן פונעם קייזער.

⁴ האשעם ייסבארעך — גאט.

פינכעס האט דערציילט און געזאגט, אז זי האט דערהערט פון סאקאנע, טוט זי זיך א שטופ דורך אלע און לויפט ארום ביז אויבנאן, צום מאן, מיט ביידע קולעקטעס. הערשטו, סלוימע, דו וועסט זיך נישט כאשמענען! וואש, איך זאל האבן א מאן א נעקריט? נישט דערלעבן זאלן דאש די שאנים! זארעש זאלשטו בעטן די מאשקוויטער, זיי זאלן ווארטן ביז נאך האוודאלע, און דו זאלשט זיך כאשמענען. דיין לעבן איז קיין לעבן נישט. איך וועל דיר אוישריישן, איך וועל דיר דעם טויט מאכן, מעסוגענער הונט! וואש! דו ווילשט דיר ווארפן אין פייער אריין? א, איך וועל אליין בעטן די מאשקוויטער, וועלן זיי ווארטן, און דו מושט דיר כאשמענען. הערשטו, מעסוגענער הונט, יימאך וועזיכרוי! זאלשטו ווערן!

(זי לויפט אוועק און וויל גיין אנטקעגן די סאלדאטן. דערווייל קומט אריין גאוורזעל שעד מיט צוויי סאלדאטן: איינער א גאנץ הויכער, א שווארצער, מיט א לאך אין דער באק, דער אנדערער א קליינער מיט אן אפגעשאסענער האנט. די סאלדאטן זינען נישט שטארק שיקער, נאר גאוורזעל שעד איז זייער שיקער.)

גאוורזעל שעד: מעשונע, האבן שוין די סאלדאטן געוואלט צוריקגיין אין גארד אריין, האבן איך זיי אף מאסקוויטעריש טאקע געזאגט, אז כאטש קאהאל וויל זיך נישט כאשמענען, מעשונע גאר... (ער הייבט אן צו פאלן פון די פיס.) א רועך אין ליפשעס טאטן אריין! זי האט מיר, מעשונע, געגעבן פון דער האנט דעם טרונק בראנפן. ליפשען די מויד זאל, מעשונע, טאקע, טאקע אין איר טאטן א רועך אריין... (ער קאן ווייטער נישט.)

וועל וויל גיליוואטע: (שפרינגט אפיר פון הינטערן טיש און פארטשעפט מיט א העקעלע פונעם ארבל דעם טישטעך און שלעפט אלץ מיט זיך און האט גאר נישט צייט, שיט ער אויס אלע ברעך לעך מיט אלע שאלעכצן ארום אף די יידן, וואס שטייען דא. ער וויל אפטשעפטן און קאן נישט. מאכט מעס קאס מוז ער דא טאקע אזוי, מיט אלעס אנגעטשעפטערהייט, ריידן.) לעמאשעל, א רועך אין דיין טאטן אריין, דו שיקעריסקע! ווי זאגט מען עפעס, לעמאשעל, פאר א געשלאגענעס הונט טאר מען קיין שטעקן נישט ווייזן, — א רועך אין דיין טאטן אריין! לעמאשעל, נאך וואס האט ער געדארפט זאגן, לעמאשעל, אז קאהאל וויל נישט כאשמענען? ווי זאגט מען עפעס: מער געארט, מער גענארט. אזא שעד, אזא שיקעריסקע, לעמאשעל, דארף זאגן די סאלדאטן, אז קאהאל וויל זיך, לעמאשעל, נישט כאשמענען. אף מיר ציטערט די הויט, לעמאשעל, בראכע! (ער גייט צו צו בראכען און שלעפט דעם טישטעך מיט זיך.) וואס, איר וועט, לעמאשעל, דאס שווייגן? (ער ראמט איר אין אויער אריין.)

בראכע: (דערשרעקט זיך און גייט מיט וועלדען איינעם צו צום מאן.) דיין לעבן וועט קיין לעבן נישט זיין, איר וועל דיר אוישריישן, מעסוגענער הונט! קום, וועלן מיר בעטן די מאשקוויטער, זיי זאלן ווארטן ביז נאך האוודאלע. איך וועל זיי סענקען א האלב ברויט און ראשעל פון אויגערקעש, וועלן זיי סוין ווארטן. נו, גיי סוין, באגראבן זאל איך דיר, איך וועל דיר אוישריישן. זאג, סלוימע, זיי צו פון קאהאל עפעס. שיקערישקע, א סעד איז טאקע א רועך. וואש האט אזא סעד די מאשקוויטער גע- דארפט זאגן, אז קאהאל וויל זיך נישט כאשמענען? (זי גייט צו צו די סאלדאטן און זאגט זיי עפעס שטילערהייט. וועלדעל גיליוואטע און שלוימע פסיאכע שושקען זיך אויך מיט די סאלדאטן.)

גאוורזעל שעד: (האלט זיך שטארק צו בא דעם טיש און רעדט מיט קויעך.) מעשונע, מעג מען העטער-איסקע², און שיקעריסקע טאר מען נישט, מעשונע, פארוואס? איך בין גאר נישט קיין שאמעס, נאר אז קאהאל הייסט, גיי איך. ליפשען דער מויד זאל א רועך אין איר מאמען אריין! אז זי האט מיר געגעבן פון דער האנט, האט זיך מיר דער קאפ פארדרייט. אבער שיקער בין איך, מעשונע, נישט שיקער.

(ער וויל צוגיין צו די סאלדאטן, שלוימע פסיאכע לאזט אים נישט. זיי ראנגלען זיך ביידע, גאוורזעל שעד פאלט ארום אף א בענקל און צעברעכט דאס בענקל.)

די סאלדאטן: (זינען קלוג. און ווי זיי זעען, אז אלע בעטן זיי, זיי זאלן ווארטן ביז נאך האוודאלע, זאגן זיי: „ניין“ און ווייזן, אז זיי מוזן צוריק גיין אין גארד אריין.)

בראכע: (הייבט אן צו שרייען גאר נישט מיט איר קאל און טשעפט אפ דעם טישטעך פון וועלדעל גיליוואטעס העקעלע און איינוועגס.) גוואלד וועל איך כרייען, וואש וויל די סטאט האבן פון מיר? אט ווילן די מאשקוויטער צוריקגיין אין גארד אריין און אוישזאגן, וועט מען מיין מאן אוועקסיקן אפן שיביר. וואש ווילט איר, די סטאט זאל בלייבן אן א קאפ? אך איז מיר, איך בין דאש גאר נישט מעכזיעו. סלוימע, ווארף דיר אפ פון פארנעש-כידעסאפט! איך זאג דיר, איך וועל דיר אוישריישן. גענוג געווען פארנעש-כידעס! אז דו בישט דער קאפ פון דער סטאט, נו! וואש סוויגשטו? וואש סוויגט איר, ראבוישים? מיין מאן זאל זיין א נעקריט, וואש? (זי רייסט זיך בא דעם פאנעם און שרייט.) גוואלד, גוואלד!

¹ יימאך וועזיכרוי — עס איז פארגרייזט. עס דארף זיין „יימאך שמוי וועזיכרוי!“ — זיין נאמען און געדעכעניש זאלן אפגעמעקט ווערן.

² העטער-איסקע — דאס רעכט לויטן יידישן רעליגיעזן דין צו נעמען פראצענטן. דא איז דאס אויך א ווארט-שפיל צו „שיקעריסקע“ (א שיקארניק).

ש ל ו י מ ע פ ס י א י א כ ע: (מיט א וויינענדיק קאגל) וואס זענט איר אויסן אף מיין לעבן? און איר, וועלכע, וועט אויך גיין קיין סימביר. ראבויסיס, פארשליסט די טיר, די סאלדאטן זאלן ניט אוועקגיין.

י י ס ר א ל י ק ד ע ר א ק ר י י נ ע ר: אט פאלגט מיר, לאמיר גיין צו ר' ארענען. ער וועט אן איינע געבן, וויאזוי די סאלדאטן איינצוהאלטן. (ער הייבט זיך און גייט פריער אוועק.) א ל ע: יא, צו ר' ארענען, יא, צו ר' ארענען. (די גאנצע האלצטע גייט צו ר' ארענען.)

2. נאכאמאל ניביוואלע, בא דעם נאגיד ר' ארן,

טאקע דעם אייגענעם שאבעס נאכן טיש

(א הייפל ניט ווייט פונעם פאלאץ, ווו דער סאר, גראף ניביוואלסקי אליין, זיצט. פון פארנט איז שטאכעטן פון פרוטעס, שיין און געדיכט געפלאכטן, א טויער און א קליין טירעלע. ווייט און ברייט איז דער ליידיקער פלאץ אין הויף. אף איין זייט ליגט געהאקט האלץ און שטייען וועגן, וואס מע פירט היי, א טעלעגע מיט א פאס וואסער. אף דער אנדערער זייט זיינען סטיינעס, אף פערד און אף קארעטעס אריינצושטעלן; אלץ מיט טויערן. טיף אריין איז א שיין געבני מיט שינדלענעם דאך, מיט א סאך פענצטער. פאר די פענצטער איז א גארטנדל, מיט צאצקעס, געזעצט אין בייטן, און א טייל אין וואזאנעס, זייער שיין. א קליין פידאשעקל מיט געטאקטע פאר לייבן אונטער א דעכעלע. בענקלעך הילצערנע, גע- בויטע, לאנגע בא די זייטן, דערנאך קומט מען פון דעם פידאשעקל אריין אין א הייזל, פונעם הייזל אין א טיר אין א גרויסער זאלע אריין: זייער שיין געמאלטע ווענט מיט א סטעליע. די ברעטער, וואס איז אויסגעברוקירט, זיינען ריין אפגעוואשן. דא שטייען בענקלעך, איבערגעצויגן מיט ציץ. א גרויסער קיילע- כיקער טיש. א זיגער הענגט אף דער וואנט. און אף איטלעכער וואנט איז א שפיגל. קליינע טישלעך שטייען נעבן איטלעכן שפיגל. פאר די פענצטער זיינען ציצענע פארהאנגען, אזא ציץ ווי בא די בענקלעך. דא שפילן זיך צוויי קליינע שיינע מיידעלעך, א ניאנקע מיט א סאך פאטשערקעס גיט אכטונג אף די קינדער. אנטקעגן דער טיר אין דער אנדערער שטוב אריין הענגט א גאנץ גרויסער שפיגל, און נאך פאקאיעס און פאקאיעס. דא צו די קינדער קומט פון די פאקאיעס ארויס פערעלע. זייער א שיינע, הויך גע- וויקסיק, אין א גרויס שטערנטיכל, אף דעם וויסן האלדז איין שנור זייער גרויסע ארלעאנסקע פערל. אַנגעטאן אין א זיידן שלאפרעקל, א בלאָווס. די פינגער פון די וויסע הענט מיט גוטע דימענטענע פינגערלעך. זי האט א פאָנעם פון א יאָר אכט און צוואנציק ביז דרייסיק, ניט מער. זי גייט צו די קינדערלעך און קושט זיי. די יינגסטע, איטעניו, הענגט זיך אן אין איר; זי נעמט דאס קינד אף דער האנט און זעצט זיך נעבן א פענצטער, מיט א ביכל אין די הענט, לייענען. באלד דערוף קומט אריין ר' ארן קלוגער, ניט הויך געוואקסן, אזויווי פון זעקס און דרייסיק יאָר. א שיין, שווארץ בערדל און קליינע שווארצע פייעלעך, א שיין, געזונט פאָנעם, א ווייס, מיט רויטע באקן, א לאנגע, שפיציקע נאָז, צוויי זייער קלוגע, שווארצע אויגן, אין א שווארץ-ראצעמאָרענער קאפאטע, מיט זינדווארג אונטער געשלאָגן. געלע, בענקענע הויזן, מיט שטיוול גלאנצדיקע. און א זשילעט מיט א ווייס האלדזטיכל, מיט א זיגערל, זעט מען ארויס, ווייל די קאפאטע איז אָפן. אין א שווארצער ריינער יארמעלקע. ווי ער קומט אריין, לויפט דאס עלטערע מיידעלע צו אים צו; ער קושט זיך מיטן קינד און זעצט זי אף א בענקל אנדער נעבן זיך. ביידע זיצן נעבן פערעלען.)

ארן: איא, די מאמעס, וואס די קינדער הייסן נאך זיי, האבן ארום זיך געהאלטן: דיין מאמע דיר, און מיין מאמע מיר. היינט זיינען ביידע, נעבעך, פאר דער צייט געשטארבן. זיי זאלן אבער אצינדערט לעבן, וואלטן זיי האנאע געהאט. דיין מוטער האט כאטש עטלעכע יאָר געלעבט נאך אונד- זער כאסענע, און דער טאטע האט שוין געזען, אז אונדזער קינד הייסט נאך דער מאמען. מיין פאטער און מוטער, נעבעך, האבן גארניט דערלעבט. אזוי גייט די וועלט, און אזוי בייטן זיך די מענטשן. מיר קאנען דאס גאר ניט דערקלערן. און דא הערט און אונדזער סייכל. (ער גיט א זיפן און גיט א קוש דאס קינד און דאס אנדערע קינד.)

פערעלע: און איך מוז נאך זאגן עפעס מער, אז דאס, וואס דיין טאטע-מאמע זיינען אזוי פרי געשטארבן, איז געווען פאר דיר א גרויסע טויווע, וואָרעם זיי זאלן ביידע געווען לעבן, וואלטן ניט מעגלעך געוואָרן קיין ווארשע, וואלטן געבליבן א ניביוואלער יידעלע. צו פערצן יאָר וואלטן כאסענע געהאט, און איך וואלט ניט געהאט קיין ארן; עפשער וואלטן געוואָרן א ייִסראָליק דער אָקריינער אָדער א שלוימע פסיאָכע גאָר. און איך זאל ניט דורך גאטס האנט געוועזן דיר פאר א ווייב געגעבן ווערן, ווער ווייסט, עפשער וואלט איך געהאט א הערשלייב פאר א מאן, ווי ציוויע, נעבעך. נאָר ניין, איך בין ערלעכער געוועזן און עפשער קליגער אויך א ביסל. לאמיר ניט קלערן, ליבער מאן, לאמיר בעסער האנאע האבן, ווי גאט האט געפירט, און בעטן גאט, ער זאל אונדז שטענדיק

דאס לעבן, אונדזערע קינדערלעך צו קאנען מעגאלד זיין, אזוי ווי מיר ווינטשן. איקער שאכאכטי, זאג מיר, איך בעט דיר, וואס איז דאס פאר א ליארעם אין שטעטל, אז כוץ די רעקרוטן וועט מען יידישע מיידלעך נעמען אין די פאבריקן אריין, דעריבער ווילן יידן אנהייבן פיציקעלעך מיידלעך כאסענע מאכן? עפעס זאגן זיי, ווי אין דער רעדיקציע, ווי ס'איז געוועזן בעשאס רעדיקציע. איך פארשטיי ניט ביידע זאכן. איך בעט דיר, זאג מיר, וואס הייסט דאס? דו ווייסט דאך אלץ, איך בעט דיר.

א ר: דאס ערשטע איז א ליגן, א פראסטער ליגן. נאר אונדזערע יידלעך אין דער מעדינע זיינען אזוי גראב, אזוי נאריש, און קאנען נאך ניט אפילע א ווארט לייענען, אז מע קאן זיי פירזאגן אלע שקארים. דער, וואס ווייסט, נעבעך, גארנישט, מיינט, אז דער רעבע, דער גוטער ייד — וואס זיי רופן „גוטער ייד“, בעמעס אבער זיינען די רעבעס, וואס איך קען עטלעכע, ניט גוט און ניט ייד! — ווייסט אלץ. דער רעבע איז אבער נאך אנוויסנדיקער פון זיי. דעריבער פלוידערן די גוטער יידן, און די פראסטע גלייבן און זאגן נאך. וואלטן זיי עפעס געוויסט פון רוסיש אדער אן אנדער לאשן לייענען, איז אין דער צייטונג קלאר צו זען, אז דאס, וואס זיי האלטן פאר א גויירע, איז, פארקערט, א כעסעד פונעם קייזער. אז דער קייזער הייסט, א מיידל ווייניקער פון אכצן יאר און א יינגל ווייניקער פון צוואנציק יאר זאלן ניט טארן כאסענע האבן, מוז מען אים ניט הארציק דאנקען דערפאר? דער אוקאז איז אבער נאך ניט ארויסגעקומען, און עפשער וועט מען דערינען עפעס אנדערש מאכן מיט די יארן, עפשער זעכצן און אכצן יאר. קער דען ניט אזוי צו זיין און אפילע אלץ דיין טוירע? בא די בעהיימעס בעצורעס אדעם³ איז אלץ א גויירע. אזוי איז אין טיף-רוסלאנד א גויירע בא רוסן, אז מע הייסט אים מאכן א קוימען, דער רויך זאל ארויס. ניין, דאפקע א פולע שטוב מיט רויך, דאפקע דערשטיקט צו ווערן און צו ליגן אף דער ערד, ביז דער רויך ציט זיך ארויס דורך א פענצטערל, וואס איז פאר-שטופט מיט שטרוי. שלאגן מוז מען זיי, אז זיי זאלן לאזן קוימענס מאכן. א ביטערע גויירע, א גע-וויין! בלינד ווערן, קראנק ווערן, שטארבן פון טשאד און פון רויך, נאר ניט אנדערש קאן ער באשטיין! אזוי איז געוועזן אין דייטשלאנד, אז מע האט די קארטאפליעס צום ערשטן מאל געהייסן זייען, קעדיי אז קארן געראט אמאל נישט, זאל מען קאנען האבן די קארטאפליעס, וואס איז זייער גרינג צו האבן מיט ווייניק ארבעט. נו, אזא טויווע האט בא דעם פראסטן גראבן מענטשן געהייסן א גויירע. אקוראט איז דאס אויך אזוי: יידן זיינען, נעבעך, ארעם און מאכן דאפקע כאסענע צו דרייצן יאר. טאר מען דאס? דעריבער איז דאס א כעסעד: דער קייזער הייסט, אז דאפקע אכצן יאר און צוואנציק יאר, אדער דאס מיידל זעכצן יאר, ווי דו, מיין טייערע פערעלע, ביסט געווען, און דער מאנצבל אכצן אדער מער. וואס זיי זאגן דאס ווארט „רעדיקציע“, איז אויך אזא מייסע. נאך פאר פוילן האט דער פוילישער סענאט געוואלט מאכן פאר יידן די אייגענע גויירע, אז דאס מיידל צו אכצן און דאס יינגל צו צוואנ-ציק יאר זאלן מעגן כאסענע האבן, האבן די נאראנים אנגענומען די טאקאנע⁴ פאר א ביטערער גויירע, און מע האט געשווינד-געשווינד קליינע פיצעלעך קינדער פון אכט יאר כאסענע געמאכט. דאס הייסט „רעדיקציע“.

פערעלע: אז דו זאגסט מיר, פארשטיי איך. זאג מיר נאך עפעס, און דאס, וואס מע זאל נעמען יידן פאר נעקריטן, אדער פאר סאלדאטן, ווי דו רופסט עס, איז דאס אויך ניט קיין גויירע? דאס איז דאך אוואדע א ביטערע גויירע.

א ר: ניין, פערעלע, די זאך מוז מען אנדערש פארשטיין. אונדזער קייזער, ווי איך מיינ, וויל אין זיין מעדינע אלס אומעס⁵, וואס וווינען אין זיין אימפעריע, גלייך מאכן, און איטלעכער זאל גלייכע רעכט האבן צו וווינען אדער צו האנדלען אומעטום, ניט אזויווי ביז אהער איז געוועזן, אז אין פופצן גובערניעס נאר האבן יידן געמעגט וווינען און האנדלען. פארשטייט זיך, אז דער, וואס וויל א גלייכע רעכט האבן, ווי יענער, מוז טראגן דעם אל פון דער מעדינע גלייך ווי יענער. היינט גיבן יידן אבער ניט קיין רעקרוטן, דעריבער הייסט דער קייזער, אז יידן זאלן אויך געבן רעקרוטן, וועט שוין רעכט זיין, אז זיי זאלן מעגן גלייך מיט יענע אומעטום וווינען און אומעטום האנדלען. אז דו קויפטט דיר א שטאט אין שול, צאלסטו פריער געלט, דענסטמאל האסטו א רעכט צו זיצן און צו שטיין אף דיין שטאט. מיר דראפן און מוזן גלייבן אונדזער קייזער, אז דורך דעם, וואס יידן וועלן געבן רעקרוטן, וועט ער זיי גלייך מיט אלע געבן א פראווע צו האנדלען און צו וווינען אומעטום. דאס דארף א מענטש פארשטיין אליין.

פערעלע: דערווייל איז דאך אבער זייער שלעכט דער מאמען מיטן טאטן, אז מע נעמט בא זיי אוועק א קינד, ווי איז מיר. סטייטש, א קינד אוועקנעמען! אז איך דערמאן מיר דערינען, וויאזוי וואלט מיר געוועזן, כאטוועשאלעם, עמעצער זאל וועלן מיין קינד אוועקנעמען. איך וואלט

¹ מעגאלד זיין — דערציען, אופכאווען.

² איקער שאכאכטי — דאס וויכטיקסטע, דעם איקער האב איך פארגעסן.

³ בעצורעס-אדעם — אין געשטאלט פון א מענטשן.

⁴ טאקאנע — אין געגעבענעם פאל — א פארארדענונג.

⁵ אומעס — פעלקער.

געשטארבן פאר געוויס. וואָס העלפט מיר דאָס, וואָס מע נעמט בא יענעם אויך? איז יענעם אויך פינצטער. אָבער מיר איז דאָך זייער שלעכט, שלעכטער פון אלע אנדערע אומגליקן פון דער וועלט. אַרן: איך וועל דיר גאָר קורץ ענטפערן, וואָרעם ייִסראָליק דער אַקריינער, זע איך, קומט אַנצוגיין. עפעס קומט ער קיינמאל נישט שאבעס, און אצינד יאָגט ער זיך. עס מוז עפעס נישט זיין. (אין דעם קומט אריין ייִסראָליק דער אַקריינער.)

ייִסראָליק דער אַקריינער: גוט-שאבעס אייך! איך בין אומיסטנע פריער געקומען, איר זאָלט וויסן, וואָס דער גאנצער אוילעם וויל פון אייך. אַט באלד וועלן זיי אַנקומען. אַרן: ווארט נאָר אַ ביסל, ביז איך וועל פערעלען דערקלערן עפעס, עפשער וועט עס אייך אויך צוניין קומען. פערעלע, איא, מיר זיצן דאָ גאנץ רויק און האָבן עטלעכע גילדן אונדזער אייגנס. איז'ס אונדזערס, קיינער טאָר באַם אנדערן נישט אוועקנעמען, כאָלילע. און אז אַ שלעכטער מענטש וויל אוועקגאנווענען אָדער גאזלענען באַ איינעם זיין פארמעגן, ווערט ער באַשטראָפּט. פארוואָס איז דאָס אזוי? וויל ס'איז דאָ אַ טיקן-האמדינע¹ און אַ פאַליציע, אַ מאַגיסטראַט און אַ גובערנאטאָר אוכעדוימע, די היטן אונדז אלע אָפּ פון גנייוועס און פון גזיילעס און אפילע פון אוילעס, קיינער זאָל דעם אנדערן קיין שום אוילע נישט טאָן. ווייסטו, ווער זיי אלע און אונדז אלע היטן? די סאַלדאטן. אז מיר זאָלן נישט האָבן אזויפיל סאַלדאטן, מיט פאַלקן, מיט גענעראלן, וואָלטן די פראנצויזן אָדער אַן אנדער סוינע אלץ אוועקגענומען, גאָר אונדז מיט אונדזער פארמעגן, מיט די פאַליציעס, מיט די מאַגיסטראַטן, מיט די גובערנאטאָרס. דעריבער מוז מען מילכאַמע האַלטן, מע זאָל נישט לאָזן דעם סוינע אריין אין דער מעדינע. פּרעגט מען, ווער זאָל גיין מילכאַמע האַלטן פאר אונדז? מיט דעם דערעך-האטעווע² דארפן אלע גיין שלאָגן זיך מיט דעם סוינע. נאָר מע דארף אָבער נישט אזויפיל, עטלעכע הונדערט טויזנט סאַלדאטן קאָנען אויך דעם סוינע אין אַ מילכאַמע בייקומען. מוז מען אַ גוירל ווארפן, ווער עס זאָל בלייבן אינדערהיים, און ווער עס זאָל גיין פאר אַ סאַלדאט. דעם גוירל מאכט איטלעכס דאָרף, איטלעכע שטאָט צווישן זיך טאקע און קלייבט אויס, וועמען צו געבן פאר אַ רעקרוט. דעריבער דארפן מיר באַטראַכטן די סאַלדאטן פאר טייערע מענטשן, וואָס גייען אין דער מילכאַמע אריין פון אונדזערטוועגן. דאָס איז נישט גענוג, וואָס מע גיט זיי קליידער און זשאַלעוואניע, ניין, זיי גייען דאָך אין אַ פייער אריין, זיי שטעלן איין זייער לעבן פון אונדזערטוועגן. היינט, פאר-שטייטו, אז די מאמע מיטן טאטן דארפן בעשאַסמיסע, אז מע נעמט באַ זיי אוועק אַ קינד פאר אַ סאַלדאט, וויסן, אז דאָס קינד גייט טאקע פאר זיי, אז נישט וואָלטן דאָך אלע געמוזט גיין אין דער מילכאַמע אריין. דאָס איבעריקע וועל איך דיר אַן אנדערס מאָל איבעריידן. נו, ר' ייִסראָליק, וואָס דערציילט איר נישט?³

ייִסראָליק דער אַקריינער: אז אלע זאָלן אזוי פארשטיין, ווי איר, אָדער כאָטש נישט זיין קיין גלאַטע בעהיימעס, וואָס וואָלט קאָשע געווען? אין די קליינע שטעטלעך זינען אונדזערע יידלעך גלאַט בעהיימעס, נאָר קיין מילך גיבן זיי נישט, און אַקסן זינען זיי אויך נישט, אז מע קאָן זיי נישט טרייבן קיין ווארשע. מיך האָט מען נאָכן טיש טייקען גערופן צו ר' שלוימע פסיאָכע, צום פארנעס-כוידעש, און נישט אָפּגעטראָטן. איך האָב געמוזט טייקען גיין. קאָהאַל איז געזעסן, און דאָס

¹ טיקן-האמדינע — מעלכע-אַרדענונג.

² מיט דעם דערעך-האטעווע — נאטירלעך.

³ באַמערקונג צו אַרן קלוגערס מאַנאַלאָג און צו זינע דערקלערונגען וועגן די קארטאָפּל-בונטן און וועגן דעם רעקרוטן-אוקאז.

לעכערלעך איז אַרן קלוגערס רעדע וועגן די טויוועס, וואָס די צארישע רעגירונג האָט געטאָן דעם רוסישן פויערטום.

די סיבע פון די קארטאָפּל-בונטן איז אויך נישט די, וואָס ווערט ארויסגעשטעלט דורך אַרן קלוגער. אין דער ווירקלעכקייט האָבן די פריצים און גוטבאזיצערס אומעטום, וווּ עס זינען נאָר איינגעפירט געוואָרן קארטאָפּל-פארוויינגען, גענומען אפן כעושבן פון דער אינטענסיווער קולטור פארקלענערן די ערד-כאַלאַקים באַ די פויערים, צווינגענדיק זיי פאקטיש איבערגיין דעריקער אָף קארטאָפּל-דערנערונג. אַט די „טויוועס“ פון די הערשנדיקע קלאסן האָבן ארויסגערופן די אזויגערופענע קארטאָפּל-בונטן. אזויארום האָבן די פויערים מאַכמעס זייער אָפּגעשטאנענקייט געבונטעוועט קעגן איינפירן קארטאָפּל אָף אַ צוואנג-אויפן, זעענדיק אין די קארטאָפּליעס די סיבע פון זייער פאראַרעמט ווערן. אין טאָך איז אין די קארטאָפּל-בונטן אויסגעדריקט געוואָרן אַ סטיכיישער פראָטעסט פון די פויערישע מאַסן קעגן דער פריזשער עקספּלואַטאציע.

די גאנצע רעדע פון אַרענען איז אַ בוילעטע איליוסטראַציע צו דעם, ווי אונטערטעניק און געטריי זינען געווען דער בלוטיקער ניקאלייזשער אָרדענונג אפילע די מער פאָרגעשריטענע פאַרשטייער פון דער נייער יידישער בורזשואזיע. מיט דער הילף פון דער צארישער רעגירונג האָבן זיי געהאַפּט דער-שלאָגן זיך צו רעפּאַרמעס פונעם יידישן לעבנסשטייגער.

אַרן קלוגער באַגריסט פאקטיש די רעקרוטשינע, כאָטש זי האָט זיך געלייגט ווי אַ שווערע בלוטיקע לאַסט אָף די יידישע פּאָלקסמאַסן. ער מיינט, אז מיט דער רעקרוטשינע אין האַנט, ד.ה. מיט „גלייכע פליכטן פאר יידן“, וועט מען אויספועלן „גלייכע רעכט פאר יידן“.

ביים אַרן קלוגער רעדט אָבער וועגן גלייכבאַרעכטיקונג, דערמאָנט ער נאָר דאָס רעכט צו האַנדלען אומעטום אין גאַנץ רוסלאַנד, מיט איין וואָרט — דאָס רעכט, אין וועלכן ס'האָט זיך מער פון אלץ גע-נייטיקט די יידישע בורזשואזיע. דאָס דאָזיקע רעכט וויל די יידישע בורזשואזיע קריגן אפן כעושבן פון דער בלוטיקער אונטערדריקונג פון דער אַרעמשאַפט, וואָס דארף צושטעלן די רעקרוטן.

גאנצע שטעטל איז דא געוועזן. איר וועט ניט גלייבן, וואס דארט האט זיך געטאן, אז איך זאל עס אייך דערציילן. ר' פינכעס דעם רויטן האט א מאלעך אהין געבראכט. אז ער זאל ניט געווען זיין, וואלט געקאנט זיין א גאנצער קלאפאט... אלע האבן געמיינט, אז דער אוקאז, וואס מע האט געשיקט פונעם גאראד, איז, — אז מע בעט קאהאל, זיי זאלן געבן א נעקריט, און אז די סאלדאטן, וואס האבן געבראכט דאס פאפיר, האבן געהייסן, עמעצער פון קאהאל זאל זיך אין ביכל צעשרייבן. נו, מיינען די יידלעך, בעים¹ זיי וועלן זיך אינעם קליינעם סאלדאטס ביכעלע ניט צעשרייבן, איז דער גאנצער אוקאז פונעם קייזער קיין אוקאז ניט... אלע האבן געשריגן: כאסמעט אייך ניט! ערשט, אז ר' פינכעס דער רויטער, לאנג לעבן זאל ער, האט זיי געגעבן צו פארשטיין, אז דער אוקאז איז אן זיי אויך אן אוקאז, אן זייער כסימע וועט מען די פארנעס-כאדאשים נעמען פאר נעקריטן, אדער עפשער שיקן קיין סימביר — אט דא האבן זיי זיך דערשראקן.

א ר: א ראכמאנעס, א ביטערער ראכמאנעס! (ער ווישט זיך די אויגן פון טרערן.) אזוי בלינד, אזוי אנוויסנדיק. עפעס א גליק, אז דאס איז ניט אין א גאראד, דארט וואלט מען זיי שוין גענומען. נו, וואס האט פינכעס געפויעלט, זאגט שוין.

י: סראליק דער אקר ינער: סטייטש געפויעלט, סטייטש געפויעלט? די בעהיימעס האבן זיך אזוי דערשראקן, אז מע האט געציטערט, און די טויבע פאסקודניצע איז טאקע שיר מע-שוגע געווארן: לעמאנאשעס, יא כאסמענען, לעמאנאשעס, נאר כאסמענען, טאקע כאסמענען! פערעלע: נו, האבן זיי אום שאבעס געכאסמעט, וואס רעדט איר?

י: סראליק דער אקר ינער: ניין, כאליע, נאר אלע האבן מוירע געקריגן פאר דער מוירע, וואס פינכעס האט זיי געמאכט, און האבן געשריגן: לעמאנאשעס, יא כאסמענען, נאר כאס-מענען, טאקע כאסמענען! די סאלדאטן איז מען געלאפן ברענגען און בעטן, זיי זאלן ווארטן ביז נאך האוודאלע. קורן, איך האב געהאט דעם איינפאל, אז איך האב זיי געהייסן קומען צו אייך, און אט גייט די גאנצע האלאטע... (מע זעט דורך דעם פענצטער גיין יידן און יידענעס, יינגלעך און מיידלעך. זיי שרייען איבער דער גאס און קריגן זיך ביז נאענט פון פאר דעם הויף. דא טרייבן די פאר-נעס-כאדאשים אוועק די האלאטע און גייען אליין אריין.)

אינהאלט פונעם 3-טן און פונעם 4-טן בילד

דאס דריטע בילד קומט פאר אין דעם אייגענעם הייפל בא ר' ארן דעם נאגיד. עס קומען אריין די פארנעס-כאדאשים, פינכעס דער רויטער און וועלוול גיליוואטע. עס קומט פאר א געשפרעך צווישן זיי מיט ארענען. ארן לייענט דאס פאפיר, וואס איז אנגעקומען פון „גאראד“, און ניט צו דער-קלערן, אז מע פאדערט איין רעקרוט, וואס זאל טויגן, אזוי ניט — וועט מען אים בראקעווען. ער איינצעט שטילערהייט באטראכטן זיך, וועמען זאל מען אפגעבן פאר א רעקרוט, און בעט ר' פינכעסן, ער זאל צו אים מארגן אריינקומען א שמועס טאן וועגן עפעס. פערעלע נעמט אוף די געסט מיט פרוכטן און מיט מעד. מע פארזוכט — און מע געזעגנט זיך אפ.

דאס פערטע בילד קומט פאר אין שענק-שטוב בא ליפשען דער מויד. אין שענק קומען אלעמאל אריין אנדערע באזוכער. עס זינען דא עטלעכע באלמעלאכעס, צווישן זיי — נאכמען דער גרוי-סער. נאכמען דער גרויסער זינגט לידלעך. פון די לידלעך ווערט קלאר זיין ארט לעבן און זינע בא-צונגען מיט דער ארומיקער געזעלשאפט; ווו ער טאגט, דארט נעכטיקט ער ליט, ער הערט קיינעם ניט און הילעט שטענדיק. אלע זינען בא אים גלייך, און פון קיין כאשעווע מענטשן וויל ער ניט וויסן. עס ווערט אויך קלאר, אז נאכמען דער גרויסער איז שטארק פארליבט אין פרומעלען, פינכעס דעם רויטנס טעכטערל, און אז דער איינציקער מענטש, צו וועמען ער ווענדט זיך אין א נויט און וועמען ער טרויט, דאס איז ר' ארן קלוגער.

5. נאכאמאל בא דעם נאגיד ר' ארן, מאנטיק

(עס קומט אריין פון דעם גערטנודל, וואס פאר די פענצטער, אן א שלייער, נאר מיט א פאטשיילע צוגער-בונדן דעם קאפ, פערעלע.)

פינכעס דער רויטער: (אין א קאמלעטענער קאפאטע און א ספאדעק, נעמט אראפ דעם ספאדעק בא דער טיר.) גוט-מארגן! איא, איך בין שולדיק, איך האב געדארפט נעכטן קומען? נאר איך האב נישט געקאנט קומען איבער מיין ציפרען, זי איז, נעכער, קראנק געווען איבער דעם אוקאז. איך גיב איר צו פארשטיין און רעד איר אויס, אז אין איטלעכן שטעטל געפינען זיך אזעלכע

¹ בעים — אויב.

יונגען, וואס טויגן נאָר פאר סאַלדאטן. זי וויינט און וויינט און זאגט, אז זי קאָן נישט אופהערן. בא מיר אין שטוב איז טישעבאָוו. איך פרעג זי אפילע: מיר האָבן דאָך נאָר איין מיידל, וואָס וויינט זי מער פון די, וואָס האָבן יינגלעך? זי שרייט פונעם שלאָף: „וואָס נעמט איר מיר אוועק מיין קינד, מיין איינציק קינד?“ היינט שלאָפט זי א ביסל, האָב איך מיך ארויסגעכאפט אהער, וויל איך ווייס, ר' ארן האָט מיט מיר עפעס צו ריידן. ר' ארן איז אוועקגעגאנגען אין הויף אריין מיסטאם?

פערעלע: ער וועט באלד צוריק קומען... אייער ציפרע איז דאָך קלוג, וואָס נעמט זי זיך אזוי צום הארצן? גלייבט מיר, אז אין מיר וויינט אויך מיין הארץ, אז איך דערמאן מיר, וואָס די מאמעס וועלן לידן, אז מע וועט בא זיי אוועקנעמען קינדער (זי רעדט מיט א וויינענדיק קאָל און ווישט זיך מיט א פאטשיילע די אויגן). פאר רעקרוטן. נאָר וואָס קאָנען מיר דערצו העלפן? אַט ווערט מען קראנק. איך וועל היינט זיין בא אייך, וועל איך איר אויסריידן. זאגט זשע, און פרומעלע מוז, נעבעך, אויך זיין פארוויסט, אז די מאמע ליגט אין בעט? איך ווייס, ווי דאָס קינד האָט ליב די מוטער, און ווי ציפרע האָט ליב דאָס טעכטערל. איינס און א שיינס איז בעסער פון א סאך קינדער נישט-געראַטענע. אַט גייט שוין מיין ארן, וועל איך מיר קאָנען גיין אַנטאָן.

(ארן קומט אריין. פערעלע גייט אוועק אין דעם אנדערן כוידער אריין).

ארן: איא, איר ווייסט נישט, וואָס איך האָב דאָ אזוי געבעטן, איר זאָלט קומען צו מיר? איר זייט מיר נאָך א באלכיוו צו דערציילן די מיסע פון אייער ציפרע, וויאזוי זי איז פאָטער געוואָרן פון דעם גאנצן פישל בילענקי פון טיטעו און וויאזוי איר האָט אריינגעפלאַכטן אין דעם ראָווס אַנשטעל מיט די מייסן, אייער ציפרע זאָל ער מוזן געטן. כאָטש איר וועט פרעגן, היינט איז אוואדע נישט די צייט פון אזעלכע מיסעס? דער טערעץ איז אַבער, ווי איך וועל אייך געבן צו פארשטיין, אז אונדז איז דאָס גראַד אצינדערט נייטיק. וואָרעם פארגעסט נישט, אז אף די ביטערע פארנעס-כאדאשים, ר' שלוימע מיט וועלדען, איז זיך נישט סוימעך צו זיין רעקרוטן אַפצוגעבן, איז דאָס אף אונדז מוטל¹. דאָ וועט, אזוי מיר דאכט, אויך מוזן אן אַנשטעל זיין, דעם איינעם רעקרוט אַפצוגעבן — געלויבט צו גאָט, אז נאָר איין רעקרוט: איך האָב א רעקרוט, וואָס זאָל זיך אליין שטעלן, וועט דאָס שטעטל פאָטער ווערן פון א הולטיי און אַפגעבן א רעקרוט. טרעפט, וועמען איך מיינ!

(ווי ער שמועסט דאָ, קומט אריין פערעלע אַנגעטאָן און געשלייערט.)

פינכעס דער רויטער: עפעס שטויס איך מיר, אז איר מיינט נאכמען דעם גרויסן. נאָר דער נאכמען איז א בעניאכיד דער מוטערס. און א בעניאכיד נעמט מען נישט, אזוי איך האָב געלייענט אין דעם אוקאז. דערצו איז קאָשע — וועט גאָר אזא נאכמען זיך וועלן גיין יאווען? אזא ווינט, אזא צאָרע, אזא זאווערוכע, ווי טרעט מען גאָר צו צו אים? אַנשטעלן געשיקט זיך צו מאכן מיט איינעם, וואָס איז מעיושעווע, נאָר שלעכט, מוז מען זיך אן אייצע געבן. אַבער אזא שלימוינעס, אזא וויכער, אזא שלימאזל, וואָס קאָן אים רירן?

ארן: דאָס וועל איך אייך שוין שפעטער זאָגן. נאָר איר מוזט מיר דערציילן אייער אַנשטעל, טאָמער וועט מיר עפעס צוניין קומען...

פערעלע: ציפרע, אייער ווייב, האָט מיר אמאָל דערציילט די גאנצע זאך, איך קאָן אַבער אקוראט נישט געדענקען מיין מאן נאָכצודערציילן. ער זאגט, דאָס קאָן אים צוניין קומען.

פינכעס: אז עס גייט אייך דערינען, מוז איך מיר אנדערזעצן נישטערנערהייט און אייך דערציילן.

פערעלע: בא אונדז וועט איר דאָך אויך וועלן טרינקען טיי. אַט ברענגט מען אריין, און עפעס צו פארבייסן אויך. נאָר מיין מאן גארט אזוי, בעט איך אייך אויך.

(אלע זעצן זיך.)

פינכעס: וואָלט מיר נישט אזוי געווען אפן הארצן, וואָלט איך אייך די מיסע געקאָנט לאַנג און ברייט דערציילן. נאָר אזוי איך בין גאָר פארביטערט, מיין ציפרע איז שלאָף, — און איבער וואָס? איבער דעם אוקאז, — וויל איך אייך בלויז צוליב טאָן, אַדער קעדיי עס זאָל אייך צוניין קור-מען, בעקיצער דערציילן. מיין ווייב ציפרע האָט, נעבעך, געהאט א מאן, דעם פישל בילענקי אין טיטעו. דער איז געוועזן, כּוץ וואָס א גראַבער-יונג, נאָך דערצו א גאנצעו. אז עס האָט זיך אַבער נישט געטראָפן עמעצער, וואָס זאָל דאָס ווייבל אויסלייזן... איז זי, נעבעך, טאקע גוט פארשווארצט געוואָרן פון דעם גראַבן-יונג און פון זיין פאסקודנער יונגער טאָכטער, א גרושע³, וואָס קיין הונט וואָלט זי אויך נישט גענומען. אז איך בין אהין אריינגעגאנגען, האָט די שאטיע⁴ געמיינט, אז איך, דער אלמען פינכעס, וויל זי נעמען: זי האָט זויערן כּיין געמאכט, ווען איך בין אריינגעקומען אהין. איך האָב אַבער גרויס ראכמאַנעס געהאט אף דער ציפרע, נעבעך, נאָר עס איז קיין שום טאכבולע⁵.

¹ איז דאָס אף אונדז מוטל — עס איז אונדזער פליכט.

² מעיושעו — געזעצט.

³ גרושע — א געגעטע.

⁴ די שאטיע — נארישע.

⁵ טאכבולע — מיטל.

ניט געוועזן דער ציפרען ארויסצוהעלפן. זי פלעגט וויינען פאר מיין מוטער און פאר מיין פאטער, מע זאל איר ארויסהעלפן פאטער צו ווערן. מאלט אייך, אז מיין אלטער טאטע האט געזאגט: „נו, פינכעס, באווייז דא דיין קלוגשאפט, העלף דעם ווייבל, נעבעך!“ גראד, אז עס האט זיך געטראפן די מייסע, ווי דער פישל מיט דער פאסקודנער טאכטער האבן אוועקגעגאנוועט בא דעם זאטקעוויצער אוירעך זעקס הונדערט רענדלעך...

א ר: איך געדענק, איר האט מיר דערציילט, אז דער אוירעך האט אים געגעבן צו באהאלטן איבער שאבעס דאס געלט, און ער האט דערנאך געלייגט.

פ י נ כ ע ס: ...דא איז דער פישל ארומגעגאנגען גאר ווי געקאכט. בא זיך איז ער שוין געווען אן אוישער מיט די זעקס הונדערט רענדלעך, די פאסקודנע טאכטער אויך; ווארעם זיי האבן בא זיך מיסטאם אפגעשמועסט א שווע אפצושווערן. און אפילע, אז דער ראוו האט געהייסן פאסטן און נעכטיקן אין שול, איידער מע גייט שווערן, האבן זיי דאס געהאלטן פאר א קינדער-שפילכל. ציפרע, נעבעך, האט דאך פון גארנישט ניט געוויסט, האט זי אנגעהויבן מיט אים צו שמועסן: מיין מאן, דער אוירעך, איז דאך עפעס פארט ניט מעשווגע, א ייד וועט זיך פלוצעם אויסטראכטן זעקס הונדערט רענדלעך? מיין פישל האט איר דערלאנגט א גרויסן פאטש, און נאך איינעם, און נאך איינעם, און דערצו האט ער געשריגן, ער וויל זי דאפקע געטן, זי טויג אים נישט, זי איז נישט קלוג, זי טויג ניט צו דער פארנאסע. ווהיין לויפט זי? צו מיין מאמען און צו מיין טאטן. דער דייען ר' גדאליע, וואס אין טיטעו, איז דעם טאטנס צי דער מאמעס א קארעו, א גרויסער שויטע, און אז דער טאטע זאל אים הייסן אין פייער אריין, וואלט ער אויך געגאנגען. מיין טאטע האט נאך דעם דייען געשיקט, ער זאל אריינגיין צו פישלען, — עפעס קער ער אים אויך אן! — אויב איר וויסט, אז איטלעכער נאר איז זיך קלוג, נאר אלע אנדערע קער ער אן א נאר, — און האט אים מעכאבעד געוועזן מיט א מיצווע: אדער ער זאל שאלעם מאכן טייקעף, אדער... א געט. מיין פישל און די טאכטער דערצו, — איבער נאכט זיינען זיי זיך געוועזן אשירים, — האט דער פישל באלד געגעבן זיין האסקאמע... אט וועט ער נעמען א ווייב, אויך מיט רענדלעך, וועט ער שוין גאר לויכטן. איך האב דא צוגעזען און צוגעהערט. די ציפרע וויינט אבער ווייטער: סטייטש, דער פישל וועט מארגן כאראטע האבן און וועט זי ניט וועלן דערנאך געטן?

פ ע ר ע ל ע: ווי קאן מען כאראטע האבן, אז ער האט געגעבן זיין האסקאמע בא דעם דייען? פ י נ כ ע ס: אז מע קאן אוועקגאנווענען בא אן אוירעך א בייגארטעלע מיט רענדלעך, קאן מען דאס נאך גרינגער.

א ר: נו, קומען מיר דאך צום אנשטעל, וואס איך וויל דא הערן. פ י נ כ ע ס: איר געדענקט דאס, וואס איך האב אייך דערציילט, אז אונדזער קלוגער ראוו אין טיטעו, ווי ער האט געזען, דער פישל וויל אפשווערן פאלש, האט ער געהייסן זיין קלוגן שאמעס לייזער, וואס איז אין דער יוגנט א מארשעלעך געוועזן, מאכן צורעכט עטלעכע באקאנטע מענטשן אין שול אריין, פארשטעלן פאר מייסים, קעדיי, אז מע וועט באנאכט פישלען פאר דער שווע אריינ-לאזן נעכטיקן אין שול אריין, זאלן זיי אים וועלן קלוימערשט ווארגן.

א ר: נו, וואס האבן געהאט די מייסים צו אייך? איך פארשטיי ניט. פ ע ר ע ל ע: איך האב, כ'לעבן, שוין פארגעסן. האט פישל טייקעף פאר די מייסים מוידע גע-וועזן? סטייטש, אז איר, מייסים, וויסט, אז ער האט געגאנוועט, מוזט איר דאך וויסן, ווו עס ליגט? גייט און גיט אפ דעם אוירעך. האט ער זיך ניט געשטויסן?

א ר: גאנאווים זאלן אזוי קלוג זיין, ווי פערעלע, כאסוועשאלעם, וואלטן זיי אדער קיין גא-נאווים ניט געוועזן, אדער אז זיי זאלן יא גאנווענען, וואלטן זיי קיינמאל ניט אפגעגעבן. איך בעט זיך, פערעלע, לאז שוין עקן ר' פינכעסן, און מיר וועלן שווייגן ביז צום עק. דערציילט, ר' פינכעס. פ י נ כ ע ס: דעם סעקרעט פון די מייסים בין איך געווייז געווארן פון דעם קלוגן שאמעס. ער איז געגאנגען ווערבעווען בא אונדזער שאכן א מענטשן, איינעם לעמל צונג. האב איך עפעס דערשנאפט און האב דעם שאמעס געשענקט זעקס גילדן, ער זאל בעסער מיר נעמען. בין איך דא געווען א מעס אין שול און האב דעם פישלען נאכדעם, אז ער האט שוין אויסגעזאגט הויך פאר די מייסים, ווו דאס געלט ליגט, — און ווי איר וויסט, האט דער ראוו מיט נאך עטלעכע אונטערגעהערט אין פאליש, — האב איך אים א ווארג געגעבן אף א קאל, ווי יענע מייסים האבן געמאכט, ער זאל געבן א געט דעם ווייב. און ער האט מיר, דעם מעס, טקיעס-קאף געגעבן, אז דעם אנדערן טאג זאל ער זי געטן. ער, פישל, מיינט נאך אדהייסען, אז דאס זיינען פארט מייסים געוועזן. האט ער טאקע דעם אנדערן טאג איר געט געגעבן.

פ ע ר ע ל ע: נו, האט זיך אויסגעלאזט א כאסענע מיט ר' פינכעסן. פ י נ כ ע ס: גלייבט מיר, איך שווער אייך בא גאט, אז איך האב דאס גאר ניט אין זיינען גע-

¹ טקיעס-קאף — געבן די האנט, פארפליכטן זיך (א רעליגיעז-יידישער פארפליכטונג-זאקט).

האט. איך האב דאס אלץ געטאן פאר ראכמאנעס. נאָר מיין טאטע און מאמע האבן זי ליב געהאט, ווי אן אייגן קינד, און האבן מיך קימאט גענייט, איך זאָל ציפרען נעמען. ערשט אין א יאָר ארום האבן מיר כאסענע געהאט, ביז הונדערט יאָר. נו, ר' ארן, קאנט איר דא עפעס א נויץ האבן? ארן: זייער פיל. אפילע ווען איך וועל ניט מיט מייסן צו טאן האבן, זע איך, אז מענטשן גלייבן זייער גרינג. נו, וועט מיר אויך דא געראטן א פלאן, מיר זאָלן האבן באלד א רעקרוט, נאָר קיינער זאָל ניט וויינען, — נאָר דורך גלויבן.

פֿינכעס און פערעלע: מעגן מיר אויך וויסן פון דעם פלאן, מיר זאָלן דאך עפעס קלוג און גוט זיין.

ארן: איך וויל אליין אף מיר ניט שטעלן, דעריבער וויל איך, איר זאָלט הערן און זאָלט מיר איינער דייע זאָגן, ווי אייך וועט דאס געפעלן אדער נישט געפעלן. הערט נאָר, איך מיין, אז דער נאכמען דער גרויסער זאָל זיך גאָר אליין שטעלן. א האקדאמע מוז איך אייך זאָגן דאס, וואָס איר ביידע ווייכט. נאכמען, דער הולטיי, דער מאיאסעניק, ווי מע רופט אים הי אין שטאָט, איז פאר-ליבט — אדער ווי היגע יידן שמועסן: איינגעליבט — אין איינער פרומעלען. איך וועל שיקן צו אים כאנציען פאר א שאדכנטע קלוימערשט. די כאנציע, וועלדויל גיליוואטעס ווייב, איז א גאנץ קלוגע יידענע, זי וועט אים איינריידן, אז זי וועט אויספירן דעם שידעך — וואָס ארט דאס אייך? — נאָר ביטני, ער זאָל זיך אליין שטעלן פאר א רעקרוט. איינערע אלע קאשעס, אז ער וועט זיין א רעקרוט, ווי וועט ער קאנען כאסענע האבן, דאס איז בא אזא מענטשן גאָר ניט פאראנען. איר האָט דא אליין דערציילט, אז אן אלטער ייד, דער פישל בילענקי, אז ער הערט, די מייסן זאָגן אים, זיי ווייסן, ער האָט בא דעם אוירער גענומען דאס געלט, פרעגן זיי אים, ווהיזן ער האָט דאס געלט געלייגט, און ער זאָגט אויס, ווו און וואָס. די קאשע האָט טייקעף פערעלע געפרעגט. דערפון זען מיר, אז גראַבע מענטשן זינען ניט אזוי קלאָר... דעריבער דאכט מיר, אז דער באַכער וועט כאנציען גלייבן, וועלן מיר פאָטער ווערן אזא הולטיי פון דער שטאָט, און א רעקרוט וועלן מיר אָפגעבן, וואָס מע וועט אוואדע ניט בראקעווען. הערט נאָר ווייטער. איך וועל אים דא אין איין שאַ אויסקליידן און וועל אים שענקען פון מיר עטלעכע זאכן, וואָרעם ער קומט, ווען ער האָט שוין גאָר א נויט און איז הונגעריק אדער גאָר נאקעט, צו קיינעם ניט, נאָר צו מיר. איך גיב אים טאָמיד א גרויסע נעדאווע. וועט ער זיין אויסגעקליידט... דעם דין ווייסט איר ניט, כאַטש א בעניאכיד, אז ער שטעלט זיך אליין אל כעזשן האקאָהאל, נעמט מען אים אָן. איך זאָג אייך דעם עמעס, אז עפשער טוט מען אים אויך א טויווע דערמיט. איך בעט אייך נאָר בעסאָד צו האלטן מיין פלאן.

פֿינכעס: אוואדע א טויווע! ער איז דעריבער אזא הולטיי געוואָרן, וויל די נארישע מאמע האָט אים פארצויגן און האָט אים אלץ נאָכגעגעבן. נו, האָט זי איר גענעם אף דער וועלט, — אז ער האָט זי געוואָלט שלאָגן און איז שוין געוואָרן א שטאָט-קינד, ניט דער מאמעס קינד. ווייטער און ווייטער וועט ער ווערן א גאזלען, א רעצייעך אין וואַלד, אף די וועגן, אף אלע שטרוזן. אוי, מאמעס, גייט זעט, וואָס פון פארציען, וואָס פון נאָכגעבן קינדער קומט ארויס: מע הארגעט דאס קינד און מע טוט א ראַע דער וועלט. א סאָלדאט וועט ער זיין א גוטער. דאָרט וועט ער מוזן שטיין ווערן און וועט ניט טאָרן שיקערן. נאָר אויב איר קאנט דאס אויספירן, ווייס איך ניט. כאנציען וועל איך אייך אליין באלד שיקן. זי איז זייער קלוג, דאס איז עמעס, נאָר וויאזוי זי וועט אים איינריידן, ווייס איך ניט.

פערעלע: און די בלינדע מוטער, מיינט איר, וועט מערוצע זיין? מיר דאכט, כאַטש ער האָט זי געוואָלט שלאָגן, כאַטש זי האָט כארפעס און בושעס דורך אים, וועט זי פאָרט ניט וועלן, דער זיסער בעניאכיד זאָל זיין א רעקרוט.

פֿינכעס: דאס האָט איר גאָר ניט אין זין צו האבן. מע האָט מיר דערציילט, אז זי האָט אליין געבעטן, מע זאָל אים אוועקשיקן קיין סיביר אפילע. וואָס האָט זי אָנצווערן? ער איז דאך א פארלירענער מענטש. נאָר כארפעס און בושעס האָט זי, נעבעך, אלע טאָג פון זינע מייסעס. אזוי וועט זי זינער פאָטער ווערן. טוט, ר' ארן! אויב עס וועט אייך געראטן, וועט דאס זיין א שטיק. איך מוז אהיים גיין, וויל מיין ציפרע איז, נעבעך, גאָרניט געזונט. ווי ליגט אלץ אין איין פייער, זינט דער אוקאז איז געקומען, און שרייט פונעם פייער: „גוואַלד, מע נעמט בא איר אוועק איר קינד.“ זייט געזונט! אז ציפרען וועט א ביסל בעסער ווערן, וועל איך ווידער קומען צו אייך. (פֿינכעס גייט אוועק.)

ארן: הער נאָר, פערעלע, איך טאָר מיך ניט פארלאָזן אף זיין שיקן, איך מוז דעם מעשאַרעס שיקן, כאנציען אהער רופן, און טאקע דעם נאכמען דעם גרויסן טייקעף אויסקליידן. איך וועל הייסן אַנגרייטן אלטע זאכן, גאנצע, פון נאכמעס וועגן.

¹ שטרוזן — גאסן (דייטש — שטראסע).

² מערוצע זיין — מאסקים זיין.

אינהאלט פונעם 6-טן און פונעם 7-טן בילד

דאס 6-טע בילד קומט פאר אין שענק בא ליפישען דער מויד. עס קומט אריין נאכמען, שוין אויסגעקליידט: שפעטער א ביסל קומט אן כאנציע די שאדכנטע מיט אן אויסרייד, אז זי איז געקומען אויסקויפן גאווריעל שעדס פעלץ. אינדערעמעסן זוכט זי נאכמענען. דערזען נאכמענען, דערציילט זי אים, אז זי וויל אים שאדכענען פרומעלען פאר א קאלע, אז ער געפעלט זייער פרומעלען, זי רופט אים נאך זיך אין גאס ארויס.

דאס 7-טע בילד קומט פאר אין גאס, באנאכט. כאנציע רעדט איין נאכמענען, אז ער געפעלט זייער שטארק פרומעלען. זי נעמט זיך אונטער אויספירן דעם שידעך, אויב נאכמען וועט דערווייזן זיין ליבע דורך דעם, וואס ער וועט זיך אליין שטעלן פאר א רעקרוט און וועט כאסמענען א פאפיר (זי גייט אים טאקע דאס פאפיר גלייך איבער) און וועט עס מארגן אריינטראגן אין הויף אריין. זי גייט אים אויך איבער א פינגערל פון פרומעלען, א צייכן פון איר ליבע. נאכמען איז אויסער-זיך פאר גליק. ער איז מאסקים זיך אליין צו פארשרייבן פאר א רעקרוט, און ער בעט בא כאנציען, זי זאל אים געבן א מעגלעכקייט פארבייגיין פרומעלעס פענצטער מיט דער „פראשעניע“ אין דער האנט. כאנציע גייט איין אף דעם, זי ווארנט אים נאך, קיינער זאל נישט באמערקן, אמיט קאן מען דעם שידעך קאליע מאכן. נאכמען בעט איבערגעבן פרומעלען, אז ער וועט קיינעם נישט אויסזאגן און אז ער וועט מער קיין בראנפן נישט טרינקען. דערביי גייען זיי זיך פאנאנדער.

8. אין ניביוואלע בא פינכעס דעם רויטן

אין עק פון דער גאס, צום מארק-צו, איז א ניי הייפל, פירעקעכיק, מיט א דאך פון ניי שידלעך. פון דער גאס גייט מען אף צוויי טרעפלעך אריין אין הייזל. די פענצטער זינען: דריי אף איין זייט פון די טרעפלעך און צוויי אף דער אנדערער העלפט. דער באלעבאס, ר' פינכעס דער רויטער, איז שוין אוועקגעגאנגען פונדערהיים צו ר' ארן באל-מאכשאוו. ציפערע שלאפט נאך, ווייל זי איז שלאף. אין דער גרויסער שטוב פון די דריי פענצטער שטייט א קאנאפע און בענקלעך מיט ציין איבערגעצויגן. א קא-מאדע. אף דער קאמאדע שטייען עטלעכע פאר זילבערנע לייכטער, א שקאטולקע און א פאר ספאריס. אף די ווענט הענגען קארטינעס עטלעכע און קליינע שפיגעלעך. איבער דער טיר, וואס גייט אין שלאפכיי-דער אריין, איז אזוי ווי אן איינגעמויערט שאפקעלע מיט א גלעזערן טירל. דערינען שטייען שאלן און א טשייניק, גלעזלעך און פלעשלעך געשליפענע. צו דער אנדערער טיר-צו, וואס גייט אין הייזל שוין אריין, איז א קאמין, אויך מיט צוויי פאליצעס. די אייבערשטע איז פול מיט ספאריס, די אנדערע איז מיט פלעשלעך פון רעפועס, עטלעכע פאר גאפל און מעסער, ביינערנע, א וועקשטיין, א קעמל, א שטרויען בערשטל און א שפיגעלע, וואס לייגט זיך צונויף אין א פאפירן רויט פודעלע. אינמיטן שטוב שטייט א קיילעכדיקער טיש, א הילצערנער, א פראסטער; דערוף שטייען גלעזער מיט אפגעטרונקענעם טיי. א טינטער מיט פענעס און פאפיר. אונטערן טיש שטייט א סאמאוואר, א קופערנער. בא דעם פענצטער זיצט כאנציע. נעבן איר, קעגניבער אף א בענקל, זיצט פרומעלע, א מיידל פון זעכצן יאר, הויך גע-וואקסן און פעט, זייער שיין, מיט רויטלעכע האר ווי גאלד. א ווייס שיין פאנעם, א קיילעכיקס, מיט רויטע בענקלעך, צוויי גרויע אויגן, זייער קלוגע, א קליין מילעכל מיט צוויי רויטע ליפן, א בערדעלע מיט א כיינגריבעלע, די האר פיין געפלאכטן אין צוויי צעפ, א שלאפרעקל א ציצנס, זייער מאדנע גע-נייט, שייך און זעקלעך ריין און ווייס. די הענט זינען אויך זייער שיין און ריין. זי ארבעט א זאק און הערט, וואס כאנציע דערציילט.

כאנציע: (לאכט.) דו זאלסט געוועזן הערן, ווי ער האט געשפרונגען פאר סימכע, און זאלסט געוועזן זען זיין זינגען: „פרומעלע מיין, פרומעלע זיס, א קאפארע זאל איך ווערן פאר אירע פיס“, וואלסטו געהאט א גאנץ יאר צו לאכן. וואס זאגט ער, „פרומעלע מיין, פרומעלע פיין, זאל נאך א פיפס טאן, וועל איך נישט א טראפן, נישט א קאפ בראנפן נעמען אין מויל אריין“. כא-כא-כא! (זי לאכט.) אז איך האב אים געוואלט ארופברענגען, ער זאל זיך פארשרייבן אליין פאר א נעקריט, האב איך אים קלוימערשט געגעבן א פינגערל, וואס איז ווערט א גראשן... איך האב אים געזאגט, פרומעלע האט אים דאס געשיקט. (זי לאכט.) כא-כא-כא! האט ער דאס א ביסל אנגעהויבן צו קושן, און ווידער געשפרונגען „פרומעלע מיין, פרומעלע פיין“, געזונגען און איז געוועזן גאר-גאר העט ארופצופליען אין הימל אריין.

פרומעלע: (איז שטארק פארטראכט און הערט פארט צו איטלעכס ווארט און קוקט ארויס פון פענצטער.) נו, אז איר האט אים געזאגט, ער זאל זיך אליין פארשרייבן פאר א רעקרוט, נו, וואס האט ער געענטפערט?

כאנציע: כא-כא-כא! (זי פארהוסט זיך לאכנדיק.) האט ער זיך גאר מעיאשעו געוועזן, מיינסטו? נישט א מינוט! „פון פרומעלעס וועגן, אז מיין פרומעלע הייסט, גיי איך אין פייער אריין

אדער אין וואסער אריין טייקען". „פרומעלע איז זיס, א קאפארע זאל איך ווערן פאר אירע פיס". דאס האט ער געזונגען און געשפונגען, ווי א מעשונגענער, און אלץ געקושט דאס מעשענע פינגערל. פ ר ו מ ע ל ע: עפשער האט ער געמיינט, דאס פינגערל איז א טייערס? ווער ווייסט, וויפל דאס פינגערל איז בא אים איינגעשאצט?

כ א נ צ י ע: וואס רעדסטו, מיין קינד, — אין דער פינצטער! ער האט דאס גאר ניט אנגעקוקט אפילע, נאר וואס איך האב אים פירגעזאגט, אז פון פרומעלעס האנט איז דאס פינגערל, האט ער עס געקושט און געקושט און געקושט. דו זאלסט געוועזן זען זיינע האויזעס, וואלסטו געלאכט און זיך בא די זייטן געהאלטן. אזא מאיאסעניק, וואס טויג אים געלט, וואס טויג אים עפעס? „פרומעלע מיין, פרומעלע מיין, פרומעלע איז שיין, פרומעלע איז זיס, א קאפארע זאל איך ווערן פאר אירע פיס", האט ער געזונגען און געשפונגען, אז איך האב מוירע געהאט, עמעצער זאל ניט דערזען. זאג, מיין קינד, וואס ביסטו אזוי פארמישט און בלייך?..

פ ר ו מ ע ל ע: (טוט א שווערן זיפן.) איר זענט דאך א קלוגע, וויאזוי האט איר אים ארויס-געזאגט אזא נארישקייט, ער זאל זיך גיין פארשרייבן אליין פאר א רעקרוט? דא גייט ער דאך אוועק אף אייביק פאר א סאלדאט.

כ א נ צ י ע: כא-כא-כא! (זי לאכט און האלט זיך בא די זייטן.) איך זאל נאר די מאמע ניט אפזעצן מיט מיין געלעכטער. איך קאן מיך ניט איינהאלטן פאר געלעכטער. סטייטש, פון פרומעלעס וועגן! אז איך האב אים געזאגט, פרומעלע זאגט: אז אויב דו האסט זי ליב, וויל זי, דו זאלסט זיך גיין פאר דער גאנצער שטאט פארשרייבן פאר א נעקריט, אף דער מינוט האט ער מיך ארומגעכאפט. (פרומעלע לייגט אוועק דעם זאק ארבעטן, זיפצט שטארק און איז זייער בלייך און הערט זיך גוט צו.) איך שעם מיך צו זאגן, און גיט מיך א קוש. „טייקען, אז פרומעלע מיין, פרומעלע מיין הייסט, גיי איך גאנצפרי און כאסמע מיך פאר א נעקריט". און האט מיר צוגעזאגט, אז גאנצפרי וועט ער דא פארבייגיין מיט דער סופליקע, גרייטערהייט געכאסמעט, און וויל זיך נאר זען און דיר זאגן „גוט-מארגן". (זי טוט א קוק ארויס פונעם פענצטער.) זע נאר, אט גייט ער, די צארע, אויסגעפוצט, ווי צום טאנץ, און קוקט טאקע גלייך אהער. אזא לייד, אזא צארע טרעפט זיך ניט אין דער גאנצער וועלט. קוק אים נאר אן, ער מיינט, די וועלט איז זיין, כא-כא-כא... (זי לאכט און פארשטעלט זיך דאס מויל.) קוק נאר, ווי ער איז אויסגעשטשאגלט ווי עפעס רעכטס, מישטיינסגעזאגט. קראפעווע וואקסט אויך. גאנץ טשאקענדיק אויסגעצוואנגן די פייעלעך. וויי איז דער מאמע, וואס האט אזא צארע! א גוט קאדעש! זע נאר, אט קומט ער נענטער. איך מוז מיר צוהאלטן דאס מויל, איך זאל אים ניט לאכן אין די אויגן אריין.

(פרומעלע ציטערט, ווי איינע, וואס האט קאדאכעס, און רוקט זיך פארט צום פענצטער.)

פ ר ו מ ע ל ע: (טוט א זיפן.) וואס זאל איך טאן, זאל איך אים ענטפערן „גוט-יאר"? כ א נ צ י ע: (לאכט און האלט זיך דאס מויל.) כא-כא-כא, ענטפער אים קלוימערשט. (מע זעט אינעם פענצטער נאכמענען גיין זייער גוט אנגעטאן, אויסגעצויגן. א שטעקעלע אין דער איינער האנט, אין דער אנדערער האלט ער א פאפיר. ער גייט פאר די פענצטער און טוט א שאקל מיט א סימכע און א ביסל דערשראקן דעם קאפ און זאגט „גוט-מארגן". פרומעלע קוקט שטארק צו אים און זאגט ציטעריק „גוט-יאר".) נו, שוין ביסטו איבערגעקומען די גאנצע זאך און פאטער. (זי זעט, פרו-מעלע איז זייער בלייך און וויל זיך אנדערלייגן אף דעם אנשפאר פונעם בענקל.) וואס איז דיר, פרו-מעלע? האב קיין מוירע ניט, קיינער וועט ניט וויסן, ער האט מיר געשווירן, אז ער וועט קיין שום מענטשן ניט זאגן ניט א ווארט. א, דערוף בין איך שוין, בארעכהאשעם, קיין נאר ניט, איך האב'ס באווארגט. (פרומעלע זיפצט שווער, און טרערן שטעלן זיך איר אין די אויגן.) גלייך דו ווייסט, וואס פאר א טיווע דאס איז פאר דער שטאט אזא מאיאסעניק פאטער צו ווערן אף אייביק! ווייסטו, וואס ער האט א ביסל געטאן נעכטן? מיין מאן איז געגאנגען איבער דער גאס אין זיין מאסעמאטן, קומט דער מאיאסעניק פון הינטן און גיט מיין מאן א שנאל אין דער גוליע אריין און טוט א שפרונג אוועק. נו, ווי כאפט מען אזא שפרינגער? מיין מאן איז פארשעמט געווארן און האט שיר געכאלעשט.

פ ר ו מ ע ל ע: (טוט קוים אזוי ווי א לאך.) נו, דאס איז פון יונגע מענטשן א קאטאוועסל, אבער אן ערלעכער, גוטער יונג איז ער דאך, אבער קיין שלעכטס, כאליע, האט מען פון אים קיינמאל ניט געזען און ניט געהערט, ער איז פארשייט...

(זי ווערט ווידער גאר שטיל און בלייך און שטארק פינצטער. האלט מיט איין האנט זיך בא דעם הארצן, מיט דער אנדערער האנט האלט זי זיך צו דעם מויעך און זיפצט שטארק.)

כ א נ צ י ע: האב מיר ניט פאריבל, יונגער סייכל, סטייטש, אז ווידער ניביוואלע זאל זיין א רעכטע שטאט, וואלט מען ניט געדארפט כאפן אזא יונג און אפשמיסן? מיין מאן איז דאך פארט פארנעס-קוידעש און אן אלטער באלעבאס אין שטאט. זאג נאר, פרומעלע, ערשט האסטו געלאכט, און עפעס

¹ סופליקע — א מעלדונג (אז נאכמען גיט זיך איין פאר א רעקרוט).

ביסטו פארטראכט און זיפצסט. און ביסט אזוי טויט און אזוי פינצטער. הא, וואס די מאמע איז, נעבעך, ניט געזונט? איך וויל דיר ווידער לאכנדיק מאכן, אז איך וועל דיר נאכאמאל דערציילן, ווי דער מאיאסעניק נאכמען האט מיך ארומגענומען און האט מיך א קוש געגעבן, האב אים א רוער! ער האט מיך שיר ניט פארברענט מיט זיין פיסק. אז איך בין אמאל געוועזן א יונג ווייבל, — שקאדע, וואס איך בין היינט אן אלטע יידענע! — בין איך אמאל אויך שיין, ווי דו קוקסט מיך אן, געוועזן. מיין מאמע איז געווען א קרעמערן, פלעגן קומען פריצים און פריצטעס: „א, יאקע טא פיענקע, א, יאקע טא לאדנע!...“¹ אמאל איז, הערסטו, אריינגעקומען א יונגער פארעץ, א שיינענדיקער, און איז צוגעפאלן און האט מיך, הערסטו, א קוש געטאן. האב איך א גאנצן טאג געוויינט. מיין מאמע האט מיר אויסגעשטראפט, הערסטו, מיט די ווערטער: „מיין קינד, לאז זיך דיר דאכטן, א הונט האט א לעק געטאן.“ נאר דאס געדענק איך, אז דער יונגער פארעץ האט מיך אויך אזא הייסן קוש געטאן, ווי פייער. האב איך מיך נעכטן דערמאנט דאס, וואס מיין מאמע האט מיר געזאגט: „אט לאז זיך מיר דאכטן, א הונט האט א לעק געטאן. גאט וועט מיך דערפאר ניט שטראפן, גאט ווייסט דעם עמעס, אז איך האב נאר געטאן, אבי די שטאט צו פאטערן פון א נעקריט. עפעס א קאטאוועס, זינט פרייטיק אן וויינען אלע מאמעס, וואס האבן קינדער. (פרומעלע ברעכט די הענט, זיפצט און איז זייער בלייך און פינצטער, און טרערן שטעלן זיך איר אין די אויגן, זי וויל עפעס זאגן און קאן דאס מויל ניט עפענען; דער קאפ הענגט אראפ) זאג, מיין קינד, וואס זיפצסטו! געלויבט צו גאט, דיין מאמע האט קיין יינגלעך ניט. וואס דארפסטו דיר צו זארגן? אט קומט דער טאטע וועט ער אונדז דערציילן, וויאזוי דער מאיאסעניק נאכמען האט אפגעגעבן דאס פאפיר אין הויף.

(פינכעס דער רויטער קומט אריין און לייגט אנידער דעם קאפעליוש. ער קוקט זיך ניט צו צו פרומעלען, זי הייבט זיך קוים און וויל הערן, וואס ער וועט דערציילן. זי זעצט זיך צוריק און דער קאנאפע. זי איז בלייך ווי א טויטע און פארשרומפן דאס מויל. די אויגן זינען ווי פארגלייזט, און זי ברעכט די הענט.)

פינכעס: נו, כאנציע, איר זענט א באלמעלאכעטע. איר זאלט געוועזן זען, ווי דער נאכמען איז געקומען גלייך אין הויף אריין. ר' ארן איז אויך דערביי געוועזן. דער סאר האט געמיינט טכילעס, עס איז עפעס רעכטס, און דער קאפיטאן-ספראוויק איז גראד געווען בא אונדזער גראף, — האט דער ספראוויק געזאגט: גראף גיביוואלסקי, עמעצער איז צו דיר געקומען. האט מען דא אריינגעלאזט דעם באכער, ער האט טאקע געשיינט. (פרומעלע מאכט צו די אויגן און האלט זיך מיט דער האנט באם הארצן און ציטערט, בלייך, פינצטער, ווי די ערד.) גיט ער דעם ספראוויק דאס פאפיר און זאגט מיט וואו כיישעק דערצו: „איך וויל זיין א רעקרוט פאר דער גאנצער שטאט.“ (פרומעלע טוט א שאקל און א טרייסל מיט זיך. ווי א כוילע-נויפל.) און רעדט נאך, מישטיינסגעזאגט, אזוי גוט פוי-ליש דערצו. ר' ארן און איך, האבן מיר נאר געציטערט, ווי דער ספראוויק און דער גראף האבן אים אנגעהויבן אפצוריידן! סטייטש, אזא שיינער מענטש, אזא יונגער מענטש זאל זיך אליין אוועקגעבן אף זיין גאנץ לעבן פאר א סאלדאט? (פרומעלע ווערט ווי פארמישט, און דאס מויל איז איר פארצויגן. זי טוט ווידער מיט זיך א שטארקן טרייסל.) הערסטו, פרומעלע, דו הערסט ניט? ענטפערט דער באכער: „דאס, וואס איר זאגט מיר, ווייס איך אליין, נאר איך וויל אזוי, איך טו דאס מיט גרויס כיישעק, איך האב דערפון גרויס האנאע.“ פארשווארצט איז די מאמע געווארן, וואס האט אזא זון! ער האט גע-זאגט, ער וויל זיין א נעקריט פאר ליבשאפט. קיינער האט ניט פארשטאנען, וואס ער מיינט, נאר מיר. (פרומעלע עפנט די אויגן און ציטערט מיט הענט און פיס.) נו, האט מען אריינגעבראכט די גוטע שווערע אייזערנע קייטן און מע האט דעם גוטן נאכמען אנגעטאן אף ביידע פיס (פרומעלען בא-שלאגט א קאלטער שווייס, זי פארווארפט דעם קאפ.) און צוויי סטאראזשעס צוגעשטעלט צו אים, טייקעף געשיקט נאך קאהאל, זיי זאלן וויסן דערפון. מיינט איר, מיין נאכמען האט זיך עפעס דער-שראקן אדער ער איז אומעטיק געווארן? (פינכעס איז אזוי פארטאן כאנציען די מיטע צו דערציילן. אז ער זעט גאר נישט צו פרומעלען. זי ווערט צונויפגעוויקלט און איז ווי א טויטע. נאך זי הערט נאך אלץ, וואס פינכעס דער פאטער דערציילט, און גיט זיך א ווארף אלעמאל, ווי א כוילע-נויפל, אז די סלינע גייט איר פונעם מויל, און טוט דא בא די ווערטער א זיפץ.) כאלילע! ווי צום טאנץ איז ער געגאנגען. דער גראף האט אים געגעבן א טרונק בראנפן, האט ער געזאגט, ער טרינקט ניט א קאפ, ניט א טראפן, פון נעכטן אפדערנאכט אן. (פרומעלע עפנט די אויגן.) זארגט אייך ניט, כאנציע, איך בין ניט אוועקגעגאנגען פון דארטן, ביז דער ספראוויק האט אים געהייסן אין די שווערע קייטן ארופלייגן אף א וואגן מיט צוויי סטאראזשעס, און דעם יידן לאוושע, גאווריעל שעד, דערצו, מיט א ראפארט אוועקגעשיקט אין גאראד אריין. אהא, ער איז שוין אף דעם וועג, פון דארט וועט ער

¹ יאקע טא פיענקע, יאקע טא לאדנע — פויליש: ווי שייין דאס איז, ווי פיין.
² כוילע-נויפל — אן עפילעפטיקער.

שוין אייביק ניט צוריקומען. (פרומעלע טוט ווידער א טרייסל מיט זיך אינגאנצן און רירט זיך שוין דערנאך ניט, נאך זי הערט נאך אפאנעם. פינכעס איז אבער אלץ פארטאן כאנציען צו דערציילן און זעט גאר ניט אהין צו פרומעלען. כאנציע איז אויך פארטאן צוצוהערן און האט גרויס האנאע דערפון.) דער גאנצער הויף האט זיך פארווונדערט אף דעם כיישעק פון דעם נאכמענען. א שיינער יונג איז ער, צום שלימאזל. (פרומעלע כארכלט און איז גאר אויסן געבליבן. פינכעס קוקט זיך אום צו איר און ווערט זייער דערשראקן.) וויי איז מיר, פרומעלע! וואס איז דיר? ביטער איז מיר! כאנציע, זעט נאך! (ער ברעכט די הענט און גייט צו צו איר און גיט זיך א זעץ מיט ביידע הענט אין קאפ אריין.) איר זעט ניט? זי איז דאך גאר פארביי, וויי און אך איז מיר! כאנציע, גיכער!

פ ר ו מ ע: (טוט א שטארק הויכן געשריי, ווי איינער, וואס מע גיט אים מיט א האק א זעץ אין קאפ אריין, „אוי“ — און פאלט אראפ פון דער קאנאפע אף דער ערד, ווי א קלאץ. פון דעם שטארקן געשריי האט זיך ציפרע אופגעכאפט פונעם שלאף און קומט אריינצולויפן. פרומעלע ליגט אויסגעשטרעקט אף דער ערד. מע רייסט זי, מע שרייט איבער איר, זי רירט זיך ניט. דערנאך טוט זי נאך א זאג מיט א לאשן, וואס מע פארשטייט קוים.) מיין נאכמען, מיין נאכמען... איבער מיר... יא! איך בין דיין... (נאכדעם טוט זי א כארכל און הערט און צו לעבן.)

צ י פ ר ע: (שרייט אומגעהייער און רייסט זיך באם פאנעם.) מיין איין-איינציק קינד, מיין פרו-מעלע! מיין איין-איינציק קינד איז געשטארבן! (זי בלייבט כאלעשן.)

פ י נ כ ע ס: (שרייט מיט א געוויין, וואס רייסט דאס הארץ.) גוואלד, ראטעוועט מיין ווייב! ראטעוועט מיין קינד! גוואלד, ראטעוועט, ראטעוועט! (דא זינען אריינגעלאפן פון דער גאס א פולע שטוב מיט מענטשן, און די שטוב איז באלאגערט. די מענטשן פאָרען זיך מיט פרומעלען און ווייזן איינער דעם אנדערן: „זי איז שוין טויט, ווי אלע טויטע“, און די, וואס פאָרען זיך מיט ציפרע, מינ-טערן זי. פינכעס לויפט איבער דער שטוב און צום פענצטער און שרייט מיט א ביטער געוויין.) גוואלד, וואס פאר א שלאק! גוואלד, ביטער איז מיר! (ער שלאגט זיך אין קאפ אריין.) לויפט נאכן דאקטער, לויפט נאך ר' ארענען. גוואלד! וויי און ביטער איז מיר!

כ א נ צ י ע: (פאָרעט זיך שטארק מיט ציפרען צו מינטערן און שטופט זיך דורך וויינענדיקער-הייט. די הענט ברעכט זי און שלאגט זיך אין הארצן אריין און אין קאפ אריין און יאמערט הויך.) ביטער איז מיר, אז אך איז מיר און ביטער! איך, איך בין געוועזן איר מאלכאמאָוועס, טאקע נאך איך. פרומעלע, זיי מיר מויכל, איך האב דיר ניט רעכט געקענט, איך בין אן אלטע נארישע יידענע, איך האב פארגעסן, אז דו ביסט נאך יונג בלוט. ציפרעלע, וויי איז מיר, איינער איין-איינציק קינד, וויי איז מיר און פינצטער! ראטעוועט כאטש ציפרען. פרומעלע איז א מעס. פרומעלע איז שוין גע-שטארבן.

צ י פ ר ע: (מיט א לאכנדיק-וויינענדיק קאל.) כא-כא-כא! א מיידעלע, א מיידעלע זאל ניט... א מיידעלע זאל גיין אין כידער אריין, דער בעלפער איז געקומען נאך דיר... פרומעלע, פרומעלע, גיי אין כידער אריין, פרומעלע, דו לעבסט... (זי ציטערט, ווי איינע, וואס האט דאס קאדאכעס.) קאלט, קאלט, ווארעם, קאלט, מיידעלע. א מיידעלע זאל גיין אין כידער אריין, כא-כא-כא...

(זי פלעסקעט מיט די הענט און וויינט, און לאכט, נאך ניט מיט איר קאל. ס'קומט אריין דער דאקטער מיט ארענען. דער דאקטער גייט צו צו פרומעלען, טאפט און זוכט דעם דויפעק. ער טוט א מאך מיטן קאפ און מיט די הענט, אז דא איז שוין גארניט צו ראטעווען. זי איז טויט, ווייזט ער און רופט ארענען, ער זאל הייסן ציפרען אוועקטראגן אין אנדער כידער אריין. זי לאזט זיך ניט און שלאגט, און לאכט, און וויינט. מע נעמט זי אבער מיט געוואלט. ארן שטייט און שושקעט זיך מיט כאנציען. כאנציע מאכט מיט די הענט און ווייזט אף איר הארצן, זי שלאגט זיך אין קאפ אריין. ארן ווערט בלייך, ווי די וואנט, און איז זייער דערשראקן.)

א ר נ: (גייט צו צו פינכעסן, שלאגט זיך אין קאפ אריין און וויינט און שרייט.) ליבער, גוטער ר' פינכעס, א גרויס אומגליק, א ביטערער שלאק! ווער האט זיך געזאלט ריכטן, אז פרומעלע האט נאכמענען טאקע ליב, און דערפאר, וואס ער האט זיך מאקריוו געווען פאר איר, איז ער איר נאך טייערער געווארן? איך האב געטאן נאך מיט סייכל און האב פארגעסן, אז דארטן, ווו דאס הארץ פילט, הערט און דער סייכל. איך וויל בעסער שווייגן, ווארעם אין אזא שטעטל איז'ס נאך א שטיקל בושע אויך. איינער אומגליק טוט מיר אקוראט אזוי ווי עפשער, ווי אייך. א ביטערער אומגליק, א ביטערער שלאק פון גאט!

פ י נ כ ע ס: (גיסט מיט טרערן און יאמערט און שרייט.) מיין איין-איינציק קינד. מיין טייערע, גוטע, שיינע פרומעלע, וואס ווארפט אונדז אוועק? דו ביסט גערעכט. איך וואלט געדארפט דיר פרעגן, איך וואלט געדארפט די מאמע צו פרעגן פריער, אויב איך זאל דאס טאן. יא, איך בין שולדיק. (ער שלאגט זיך מיטן קאפ אין דער וואנט אריין און וויינט, און יאמערט הויך.) ווהיז איך קער מיר, איז מיר אך און וויי! דא ליגט מיין איינציק קינד מיט די פיס צו דער טיר. (פון דרויסן און פון

אינווייניק הערט מען א גרויס געיאמערט מיט א געוויין. דאָרט איז ציפרע שלאָף און מעשווגע גע-
וואָרן פאר צאר. (ער גייט אזוי האַלאַסטעדיק אַרײַן צום אלקער. מע עפנט אים און מע לאַזט אים
אַרײַן. מע הערט, דער דאָקטער לאַזט איר צו דער אַדער, און זי, ציפרע, שרײַט, וויינט און לאַכט:
„א מיידעלע, א מיידעלע זאָל גיין אין כײדער אַרײַן.“ און גייט אוועק פון פינכעסעס שטוב אהיים.)
א ל ע: לאַזט דורך מאַכליע די בלינדע! נאכמענס מאמע גייט, לאַזט זי אַרײַן אין שטוב אַרײַן.
מ א כ ל י ע: (זייער א שיינע עלטערע יידענע, א הויכע, די אויגן זײַנען צו. א מיידל פירט זי.
זי גייט אָנגעטאָן אין א ציצענעם שלאָפראָק. א ריינעם. אין א שלייער מיט א רויטער יאמפערקע. קיין
ברוסטוץ אַדער א קלייד זעט מען נישט, ווײַל דער שלאָפראָק איז צו ביז אַרוף. איר פאַנעם איז מיט
גרויס קאס, זי ציטערט און פלאטערט פאר קאס. מיט איין האנט האלט זי זיך אָן אין מיידל, וואָס
פירט זי, די אנדערע האנט האלט זי אינדערהײך, ווי א קולעק געמאכט, אזויווי מע וויל עמעצן שלאָגן.
אזוי קומט זי אַרײַן אין שטוב אַרײַן און בלייבט מיטן מיידל, וואָס פירט זי, שטיין בא דער טיר. זי
זאָגט מיט א וויינענדיק קאָל און מיט ציטערדיקן קאס, מיט אזא געשריי, אז אלע ווערן זייער דער-
שראָקן. דער דאָקטער עפנט אָף די טיר פונעם אלקער און גיט א קוק אַרײַן. און דאָ הערט מען
ציפרען לאַכן און שרײַען: „א מיידעלע, א מיידעלע...“ וווּ איז זי, די שלעכטע, די פאלשע כאנציע?
גיב מיר אַפּ מיין קינד, מיין איין-איינציק קינד, מיין זון, מיין נאכמענען. מיין שײנענדיקן זון האָט
מען דורך דיר אוועקגעפירט פאר א נעקריט. (זי לאַזט אָפּ דאָס מיידל און שטרעקט אויס ביידע הענט
און זוכט ארום זיך, און טאפט ארום.) גיב מיר אַפּ! וווּ איז זי, די פאלשע שלאנג? גיב מיר אַפּ מיין
זון, מיין שײנענדיקן נאכמענען! איך וויל דיר צערייסן, ווי א הערינג, מיין קינדס מאַלכאמאָועס!
גיב מיר אַפּ מיין זון, גיב מיר אַפּ מיין זונס קאלע, די שיינע פרומעלע, גיב מיר אַפּ מיין קינד, מיין
אייין-איינציקן בעניאַכיד. ער איז געווען א פארשיטער יונג, אַבער א גוטער יונג, א שײנענדיקער זון,
מיין קינד. שלאנג כאנציע, וווּ איז זי? (זי וויינט און שרײַט נאָך שטאַרקער און ציטערט מיט הענט
און פיס און מיט דעם גאַנצן גוף.) מיין קינד זאָלסטו אָפגעבן, מיין קינדס קאלע גיב מיר אַפּ. איך
האָב דאָס פינגערל, וואָס ער האָט מיר באנאכט געשיקט, איך זאָל'ס ערשט איבערמאַרגן עפענען.
שלאנג כאנציע, ימאך-שמויניצע, פאלשעניצע, מיין בעניאַכיד גיב מיר אַפּ! (זי טוט א טרעט נעענ-
טער, טרעט זי אָן דעם מעס. די כעוורע שאמאָסיס שטופן זי אוועק און זאָגן איר, מע טאָר נישט טרעטן
אָף א מעס.) לאַזט מיר, לאַמיר כאַטש אַנטאפן די טויטע קאלע פון מיין זון, פון מיין בעניאַכיד.
דו האָסט דיר נישט צו שעמען, פרומעלע, מיין זון קומט ארויס פון גרויסע לײט: מיין ערשטער מאן
איז געווען ר' שלוימע כאריף, א גרויסער אוישער און א גרויסער כאַשעוו בא אלע סראָרעס. יא, זײַן
פאָטער איז געוועזן דער גרעסטער מעיוכעס צווישן יידן. נאכמען קאָן אויך לערנען און שרײַבן און
איז א שײנענדיקער יונג. גיט זי מיר אהער, די שלאנג, די פאלשע כאנציע, די ימאך-שמויניצע, וווּ
איז זי? (זי פאלט אנדער כאלאַשעס איבערן מעס.)

דערמיט עקט זיך די גאנצע מינסע.

ליטעראטור-קריטיק ביבליאגראפיע פראגן פון קונסט

מויזשע וואלף

אומרו און גלויבן

(וועגן ב. מאגילנערס דיכטערישער שאפונג)

דער נאמען פון מאגילנערס לידער-זאמלונג — „מיין זיקארן“¹ — באטייט ניט נאר אינהאלט, נאר אויך זשאנער און סטיל. דער שטרענגער נאמען איז ווי אן אנוואג: „איך געדענק“.

ביים דער גרויסער פאטערלענדישער מילכא-מע איז דער דיכטער אוועקגעגאנגען אפן פראנט, אנטשיידענענע אין שווערע שלאכטן מיט די פא-שיסטישע כאיאאס. ער ווייסט זייער גוט דעם טאם פון פארלוסטן, פון ווייטיק און צאר, אבער אויך פון ניצאכן, פון פרייד און ליבע. אין דער ליד „צום טרוים“ שרייבט ער:

בא יעדערן זיין טרוים — זיין עווערעסט,
וואס פינקלט אין דער ווייט, אין הימל בלייבן...

ב. מאגילנער איז א טרוימער, נאר א טרוי-מער א רעאליסט, וואס זיצט מיט פארלייגטע הענט. פארקערט, ער איז שטענדיק אקטיוו, טאמירט אין וועג — אין קעסיידערדיקן שטורעם פון „קוים דערגרייכבארע הייכן“, ער קלעטערט אף „שארפע פעלדזן“. ס'מאכט זיך „א גליטש — א ריס אראפ“, נאר ער פארלירט ניט קיינמאל זיין מוט:

צומאל עס בלוטיקן די הענט,
און אנדערש מאל — די הארבע קני פארווונדעט,
אקשאנעסדיק, אף שטיינערדיקע ווענט
מיר קריכן, ואיינס צום אנדערן געבונדן.

ב. מאגילנערס „וועגן און שטעגן“ זיינען אבער א סאך קאמפליצירטער און הארבער, ווי עס קאן זיך דוכטן פון די אויבנצירטע, אין טאך זייער ריכטיקע, פערזן. א מער פילזייטיקע פאר-

באריס מאגילנער
איז געקומען אין דער
סאָוועטישער יידישער ליי-
טעראטור שטיל און בא-
שיידן, מיט לירישע ליי-
דער און מיט א ביכל
דערציילונגען. זיין ליטע-
רארישע טעטיקייט האט
זיך אנגעהויבן אין דער
ערשטער העלפט פון די
דרייסיקער יארן. באזונ-
דערס האט זי זיך אנטפלעקט אף די שפאלטן פו-
נעם זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“. אין 1981
דערשיינט זיין פראָזע-זאמלונג „מיין אין קאזאן“,
וועלכע רופט ארויס אן אינטערעס בא דעם ליי-
נער און בא דער קריטיק.

דער דערפאלג פון ב. מאגילנערס פראָזע
וואלט געקאנט, דוכט זיך, אפוענדן אין א זייט די
פאָעזיע. אבער דער דיכטער אין ב. מאגיל-
נערן האט זיך ניט אונטערגעגעבן און ניט אופגע-
הערט צו פירן אן אקטיוו לעבן. פארקערט, זיין
פאָעזיע ווערט מיט יעדן יאר אלץ באדייטנדיקער
און ערנסטער. לעצטנס האט דער ליינער באקו-
מען די מעגלעכקייט זיך באקאנען מיט באַריס מא-
גילנערס אייגנארטיקע לידער און פאָעמעס שוין
אין א בוך-פארם. זשורנאל-פובליקאציעס, ווי אָפט
זיי זאלן זיך ניט באווייזן, זיינען פונדעסטוועגן ניט
בעיעכילעס צו געבן א גענוגנדיקע פארשטעלונג
וועגן דעם דיכטער. דערפאר ווארט אזוי דער
ליינער אף א בוך פונעם פאָעט, וועלכער איז בא-
מערקט געווארן לויט זיינע פערזאלישע פובליקא-
ציעס.

¹ באַריס מאָגילנער „מיין זיקארן“, פארלאג „סאָ-
וועטסקי פיסאטעל“, 1985, מאַסקווע.

שטעלונג וועגן דעם דיכטערס פערזענלעכקייט,
וועגן זיינע איבערלעבענישן און זוכונגען, קאן מען
געפינען אין א ריי אנדערע אוטאביאגראפישע
לידער.

איך לעב אין געראנגל —
דער ווינט זינער מיך פארשיקערט,
ער לאזט מיך ניט פאלן —
פארטארטעוועט מיט זיין קעלט.

עס שטייט פאר אונדז אוף א דיכטערישע
פערזענלעכקייט, מיט אן אומרוקן גייסט, אונד-
זערער א מיטציטלער, א סאָוועטישער ייד, וועל-
כער לעבט מיט די אינטערעסן פונעם גאנצן לאנד.

ב. מאַגילנערס לידער-זאמלונג באשטייט פון
זעקס ציקלען לירישע לידער, דריי פאָעמעס און
א בינטל „לידער פון ברידער“ — איבערזעצונגען
פון רוסיש, אוקראיניש, מאָלדאויש, העברעיש,
אראביש.

דאָסראָו לידער טיילן זיך אויס מיט זייער
טמימעסדיקייט און נאטירלעכער אינטאנאציע. אין
דעם ביכל זיינען ניטאָ קיין מאַרעשכוירעדיקע ליי-
דער, קיין איין אומעטיקע נאָטע. און ניט דערפאר,
ווייל ב. מאַגילנער זעט אלץ אין ראָזעווע פארבן,
נאָר ווייל ער איז פול מיט ביטאָכן און געזונטן
אַפטימיזם. פאר אים איז כאַראַקטעריסטיש די אר-
מיטלבארע, אינטימע באַציונג צום מענטשן, צו
דער נאטור.

אורטיילנדיק לויט די לידער, קאן מען זאָגן,
אז באַ מאַגילנערן איז שטארק אנטוויקלט דאָס
געפיל פון אַכרייעס. יעדן קער און ווענד אין זיין
שאפונג וועגט ער אָפּ אָפּ דער וואָג פון יוישער.
אַפט לייגט ער צו דעם אויער צום אייגענעם האַרץ,
פרוּווט אויס די אייגענע שטים, צי אין איר האָט
זיך ניט אריינגעשמוגלט א פאלשע נאָטע.

אין דעם טאָך פון זיינע לידער ליגט די ליבע
און איבערגעגעבנקייט צום סאָוועטישן פאָטערלאַנד.

פאראן בא מיר היסכיוועסן און יוישער,
איך בין געווען מיט זיי אן אוישער.
איך נעם אף זיך דעם דראַענדיקן יאָך
פון דעם, וואָס עס איז דאָ,
און וואָס ס'וועט זיין דערנאָך.

דער אופבלי פון ב. מאַגילנערס שעפערשישער
מי פאלט צונויף מיט זיין לעבן אין הינטערמאָסק-
ווע. דאָ האָט די פאָעזיע זיך אנטפלעקט פאר אים
אין איר גאנצער ליידנשאפט און שטרענגקייט, און
זי איז געוואָרן דער אינהאלט פון זיין לעבן.

דער דיכטער איז פארליבט אין זיין הינטער-
מאָסקווע-לאַנד. דער האַניק-דופט און דער דאַרשט
פארנארן אים אָפט אין וואַלד, וווּ ער גייט צום
קוואַל נאָך לעבעדיק וואסער, און „ס'ווערט פריש
און גרינג, און ניי די וועלט“. אָבער —

אין טיפן וואַלד
א קאלטער בליץ
פליט דורך און פאלט.
ניט אינדערהייך
דאָ, אָפּ דער ערד
פארשאַטנט ווייך...
ס'קאָן זיין — א שווערד,
פון יענער צייט,
פון יענער שרעק,
וואָס איז שוין ווייט
אין טהאָם אוועק...

די שרעק איז ניט אוועק אין טהאָם. זי האָט
זיך באהאַלטן, באַדעקט געוואָרן מיט פארשיידענע
שיכטן — דינגעס, איבערלעבענישן, פארבונדענע
מיט דעם טאַגטעגלעכן שאפן און לעבן. נאָר עס
איז גענוג איין „קאלטער בליץ“ פון א שטיקל
פארזשאַווערט אייזן, וואָס שטארצט ארויס פון דער
ערד און דערמאָנט „א שווערד פון יענע צייט“,
ווי פון דעם „פארווונדעטן זיקאַרן“ רייסט זיך ארויס
דער אומרו.

דאָ און דאָרט וועקן זיך אוף דרעמלענדיקע
באַמבעס מיט פארשפּעטיקטן אופרייס, וועלכע
האַבן מיט מער פון פערציק יאָר צוריק זיך אריינגע-
געשניטן אין די טיפּענישן פון אונדזער לייב-איי-
גענער ערד און לאַקערן אָפּ אונדזער לעבן ביז
הייַנט — „מיט אַפּגעפלאַקערטע סרייפּעס שמעקן
די ווינטן. זיי בלאָזן פון דאָרט, פון די בלוטיקע
יאָרן“.

„אומרו“ — אזוי רופט זיך אַן דער ציקל ליי-
דער, וואָס איז א מין דערמאָנונג וועגן דער מיל-
כאַמע. די מילכאַמע-טעמע און די טעמע פונעם
נאַציאָנאַלן אומגליק פלעכטן זיך דאָ אָפט איבער
און גיבן צו דעם דיכטערס לידער א העראַזשן און
טראַגישן כאַראַקטער.

דער ציקל איז אָנגעזאפט מיט דראַמאטישער
געשאַפּאנטקייט, ער איז פארבונדן מיטן לירישן גע-
שטאַלט פון א פאָשעטן פאַלקס-מענטש, דעם סאָל-
דאַט, וואָס ליידט, שלאָגט זיך און זיגט. ניט וויסנ-
דיק פון זעלבסטצופרידנקייט און פאָזע, טוט ער
אלץ, וואָס מע דארף — דאָס שווערסטע, דאָס
פיינלעכסטע.

די דראַמאטישע מילכאַמע-דערמאָנונגען לאָזן
ניט צורו דעם דיכטער-פראָנטאַניק.

מיט מינעס האָט פארוואָרפן אונדז דער פיינט,
ס'האָט זייער ווילדער פייף דאָס האַרץ געשפּאַלטן.
כ'בין צוגעפאלן צו דער ערד, זי זאָל מיך
וואַסבאהאַלטן.
און ניט געוויסט, — די זון נאָך שייַנט?

ב. מאַגילנערס לידער זיינען אופריכטיק. פאר
זיי איז כאַראַקטעריסטיש א רעאליסטישע אָפּשפיג-
לונג פון דער ארומיקער וועלט. דער דיכטער
ווייזט ארויס דאנקבארקייט צו זיינע מיטשלאכט-
לער. ער רופט זיי ניט אנדערש ווי „ברידער“

וועלכע האבן, ריזיקירנדיק מיטן אייגענעם לעבן, ניט איין מאל אים באשיצט, געראטעוועט פון טויט. אין דער ליד „בלעבט שטיין אף א רעגע“ ווענדט זיך דער דיכטער צו די לעבנגעבליבענע, צו די נאך דער מילכאמע נייגעבוירענע דוירעס, צו די, וואס האבן פון קיין מילכאמע ניט געוויסט. ער פאדערט פון זיי און פון אונדז אלעמען — גע- דענקען און ניט פארגעסן וועגן די, וועלכע זינען אומגעקומען.

אין ב. מאגילנערס „זיקארן-דיכטונג“ פאר- נעמט אויך א באדייטנדיק ארט די צווייטע צענט- ראלע מילכאמע-טעמע — דער גרויסער יידישער פאלקס-אומגליק. אין די טראגישע לידער, אין וועלכע ס'קלינגען מאטיוון פונעם כורבן, דערציילט דער דיכטער וועגן שוידער און פיין. אבער אויך וועגן מוט, וועלכן ס'האבן ארויסגעוויזן די געטא- קעמפער און די אסירים אין די טויט-לאגערן. ער דערציילט וועגן דעם אף זיין אייגענעם אויפן, אויסדריקלעך און מיט גרויסע ווייטיק-געפילן. מיט שוידער און אנסאפיקן צאר זינען אַנ- געפילט די פערזן, אין וועלכע דער דיכטער דער- ציילט וועגן דעם אומקום פון זינע אייגענע — „דער טאטע, די מאמע, דאס ווייב און דער זון.“ זיי שטייען באם ברעג פונעם יאר און זאגן ווידי. לעבן זיי — דאס אייפעלע אין וויגל. דער מערדער האט ניט געשווינט און אכזאריעסדיק דאס קינד צעשאסן.

דאס אייפעלע צאנקט.

אין אייביקייט פליט

און די הענטעלעך פאכען, ווי פליגל.

הענטעלעך פון א צעשאסן אייפעלע, וואס פאכען אין דער לופט, ווי פליגל — א שוידערלעכע דעטאל!

דעם דיכטערס זיקארן-מאטיוון זינען גע- ווענדט ניט נאר אין דער פארגאנגענהייט. די סינע, וואס האט פארפלייצט די וועלט, „זידט ווי ברענ- שטאף אין אטאם-קעסל“, דערפאר ברומט און קאן זיך ניט בארוינקן דעם דיכטערס זיקארן, ווייל אכוי דעם אמאליקן שוידער זעט ער אויך דעם, וואס קומען און ברענגען מיט זיך נאך גרעסערע ליידן און צארעס. ב. מאגילנער, אליין א סאלדאט, אן אַנטיילנעמער פון די טראגישע געשעענישן, וויסט גוט, אז דער וועג צו שאַלעם און סאַציאלער גע- רעכטיקייט איז א שווערער, אבער דער איינציק ריכטיקער פאר אלע מענטשן פון גוטן ווילן. זייענ- דיק א הייסער פאטריאט פון אונדזער פאטערלאנד, איז ער איינציטיק אן אינטערנאציאנאליסט. זיין הארץ בלוטיקט, ווייל עס ברענען סאלוואדאר, סאברא און שאטילא.

א וויכטיק ארט פארנעמט אין ב. מאגילנערס לידער-זאמלונג אויך די ליבע-טעמע. זי האט בא- קומען איר אויסדרוק אינעם ציקל לידער „כאטש גראו דאס הארץ“. סראו זינען דאס מיניאטיוון,

אבער, ווי באוויסט, דער איקער איז דאך ניט די גרייס פון א קונסט-ווערק. אין ב. מאגילנערס ליי- רישע מיניאטיוון, וואס זינען אויסגעבויט אף קליינע ווארט-פלאצדארמען, הערן זיך קלאר און דייטלעך די איבערלעבונגען סיי פון דעם יאכיד, סיי פון מיליאנען מענטשן.

דער לירישער העלד פון ב. מאגילנערס לידער איז פון דער יוגנט פארליבט אין איינער, אין דער איין-און-איינציקער, און נאר אין איר. זיין ליבע איז פון סאמע אנהייב פול מיט „לייד און פרייד“ — יאָרלאנג אן איינציטיקע, אן שום האַפענונג אף א ליבע-ענטפער. „איך ווארט, כ'בין גרייט, איך הער, גיב נאָר א רוף — און איך וועל גלייך שוין דא זיין“.

ב. מאגילנערס ליבע-לידער זינען שטענדיק דיאלאגיש. ער פירט מיט זיין געליבטער אן אומפּהערלעכן שמועס. דערפאר פילן מיר, אז ווו דער דיכטער זאָל ניט זיין, איז די געליבטע פרוי שטענדיק מיט אים. איר גייסטיק געשטאלט דינט פאר אים ווי א קאמייע, ווי א „טאליסמאן“, וועל- כער פארהארטעוועט אים אין „פייער, אומוועטערס און פינען“.

פאר ב. מאגילנערס דיכטונג איז אויך כא- ראקטעריסטיש דער פאָלגנדיקער ציקל לידער, וועלכער איז אריין אין דער זאמלונג אונטערן נאָמען „גלייב“. אין אים ווערן פארלענגערט די הויפט-מאטיוון, וואס קלינגען אין די פריערדיקע ציקלען און שטעלן צונויף דעם אַני-מאמין פון דעם דיכטערס לעבן און שאפן.

אין וואס זשע באשטייט דער גלויבן פונעם פאָעט? — פריער פון אלץ איז עס דער גלויבן אין די יעסוידעס פון דער סאַציאליסטישער געזעל- שאפט, אין די גרויסע אידעאלן פון דעם היינטיגן טיקן סאָוועטישן מענטש.

דער דיכטער ווענדט זיך צו זיין זון, צום אייניקל, צו די יונגע מענטשן פונעם איצטיקן דאָר, ער דערציילט זיי און וואַרנט זיי אן עלטערער כאווער:

גייט טאָמיר מיט דער היים באנאנד,

כאָטש ס'איז צומאָל ניט לייכט.

פארגעסן וועט איר דאָס — א שאנד

עס וועט מיר זיין פאר אייך.

מיט פאשטעס און צוטרוי רופט זיי דער דיכ- טער צו גיין אין די וועגן פון די עלטערן: „ערלעך און ווירדיק, געטריי און באשיידן“, זיין שטענדיק צוזאמען מיט מענטשן און מיט פריינט. אין דעם איז דער זין פון דעם מענטשנס קיעם. און ניט דערפאר, ווייל אלץ איז אין לעבן פולקום, שיין און גערעכטיק. ניין! דער דיכטער וויסט, אז אין לעבן זינען דא ניט נאר „רויזן“, ס'זינען פאראן אויך דערנער, א סאך אומרעכט און ליידן. לויטן סטיל זינען ב. מאגילנערס לידער פאר- בונדן מיט דער רייכער טראדיציע פון דער יידישער

סאָוועטישער ליריק. אָבער אין דער זעלבער צייט גייט דער דיכטער מיט זיין אייגענעם וועג, שאפט אין א ספעציפישן נוסעך.

א באזונדערן אינטערעס רופן ארויס ב. מאַ גילנערס לידער, וועלכע שטעלן צונויף דעם ציקל „אנטלייט מיר א מעטאפארע“. שוין דאָס קעפל אליין איז אן אַנדייט, אז דאָס מוזן זיין „לידער וועגן לידער“. ס'איז טאקע אזוי. אָבער אכויף דעם, האָט דער דיכטער אהער אריינגעפירט פילאָסאָפֿישע מאַטיוון וועגן די געזעצמעסיקייטן אינעם לעבן, אין דער געזעלשאפט און אין דער נאטור. ער מעלדעט זיין קרעדאָ — די פרינציפן פון זיינע שעפּערישע אַנשויונגען. אָבער ווייט ניט שטענדיק פאלט די דעקלאַראַציע צונויף מיט די געשאפּענע ווערק, ווייל אריבערפירן די שפראך פון קונסט אף לאַגישע קאטעגאָריעס איז זייער שווער, אפילו גרויסע דיכטערס גיט זיך דאָס אָפט ניט איין...

אין דער ליד „מיין פריינט דעם סקולפּטאָר“ פאַלעמיזירט דער דיכטער מיט זיין כאווער דעם סקולפּטאָר, וועלכער מיינט, אז לידער קומען אַן גרינג:

וויפל ווילסט, מעגסט שטרייטן,
אלציינע זינען פאַרט
דער ווידערשטאנד פון שטיינער,
דער ווידערשטאנד פון וואָרט.

די ליד ווערט געשלאָסן מיט אזא סטראָפּע:

זיי האָבן קיין ראכמאַנעס ניט,
דעם קאַפּ אין זיי כאַטש פלעט,
די שטיינער — אפן סקולפּטאָר,
דאָס וואָרט — אפן פאַעט.

דער דיכטער פירט אונדז אומדערווארט אריין אין זיין שעפּערישער לאבאָראַטאָריע און אנטדעקט

פאר אונדז די שוועריקייטן, וועלכע דער שעפּער דארף גיווער זיין, קעדיי דאָס וואָרט „זאָל אַנהייבן זינגען“.

באזונדערס דארף דאָ דערמאָנט ווערן די ליד „פון שקיע ביז שקיע“, אין וועלכער דער דיכטער דערציילט אונדז וועגן זיין רעאקציע אף קריטיק, אף אייזעס פון ליענער, וועלכע זאָגן אים אונטער, וויאזוי צו פארבעסערן זיינע פערזן. מיט אַפּשיי הערט ער אויס די טיינעס. ער איז גרייט מוידע זיין, אז זיי זינען באגרינדעט, אז ניט אלע פערזן זינען ריפּע און געראַטענע.

ער באציט זיך צו זיינע לידער, ווי צו לעבע-דיקע געפאשעס, וועלכע זינען אַנגעקומען שווער און בלייבן אים טייער. פונדאנען שטאמט דער צוזאָג „אומקערן דעם כויוו“, קעדיי —

פון לעבן דעם ווונדער,
די קארדזאָגראמע
ניט לאָזן פארשוונדן —
פארקריצן אין גראמען.

ב. מאַגילנערס „לידער וועגן לידער“ וועקן באם ליענער ליבע צום דיכטערישן וואָרט און גוטע געפילן צו דעם קינסטלערישן בארוף.

די פאַעמעס, וואָס זינען איינגעשלאָסן אין דער זאמלונג, באווייזן, אז דער דיכטער פארמאָגט מאטעריאל אף אויסצוועבן גרעסערע לייוונטן. אין זיי אנטפלעקן זיך די הויפטאייגנשאפטן פון זיין קונסט — אידיישע ריפּקייט, פאַלקסטימלעכקייט און אן אייגנארטיקער דעמאָקראטישער סטיל. די טעמע פון דעם דאָזיקן ארטיקל איז אָבער אַפּגע-געבן אינגאנצן דעם לירישן נוסעך פון מאַגילנערס דיכטונג, און דעריבער, קעדיי אויסמיידן אויבער-פלעכלעכקייט, וועלן מיר זיך באנוגענען מיט די ארויסגעזאָגטע געדאנקען וועגן באַריס מאַגילנערן דעם ליריקער.

כראָניק

א קאַנצערט אין מינסק

דער יונגער מאַסקווער קאָמפּאָ-זיטאָר סערגיי טשעבאַטאַריאָו אף די ווערטער פון ארן ווערגעליס. אינעם טריפטיד זינען איינגע-שלאָסן די לידער „א טפילע“, „בעז“ און „האנעשאַמע“, וועהאַר-גוף שעלאַך.

אַפּערע-טעאטער, פארדינסטפולער ארטיסט פון דער ווייסרוסישער רעפּובליק מיכאיל ושליוק. צוזא-מען מיט קלאסישע אַרגל-ווערק איז אויסגעפילט געוואָרן דער וואָקאלער טריפטיד פאר שטים און אַרגל, וועלכן ס'האָט געשאפן

דעם 5 נאָיאבער פאַריקס יאָר איז אין מינסק, אין דעם קאמער-נעם קאַנצערט-זאַל, פאַרגעקומען אן אַוונט פון אַרגל-מוזיק, אין וועלכן עס זינען ארויסגעטראָטן די באוונסטע מאַסקווער אַרגא-ניסטקע נאטאליע מאלינא און דער סאַליסט פונעם מינסקער

אן איידעם מיצאד דער באשולדיקונג

ס'איז אומעגלעך זיך פארשטעלן די נאכמיל-
כאמעדיקע ליטעראטור און אזעלכע ביכער, ביי-
כער — דאקומענטן. ביכער — געשריבענע מיטן
בלוט פון דעם הארצן. ניט קיין אויסגעטראכטע,
מאכן זיי דעם איינדרוק פון אומגלייכלעכס, פאנ-
טאסטישס. קאן דען אזוינס זיין? דער פאשיום האט
געקאסט דער מענטשהייט פופציק מיליאן לעבנס.
נאר קיין איינער פון זיינע פארברעכנס איז ניט
געבליבן אן איידעם. אן איידעם מיצאד דער בא-
שולדיקונג אף דעם גרויסן מישפעט פון דער גע-
שיכטע. ס'קומט אונדז אפן זינען דער טאגבוך פון
דעם האלענדישן יידישן מיידעלע אנע פראנק,
וועלכע איז צו פופצן יאר געווארן, לאמיר ניט
מוירע האבן פאר דעם ווארט, א קלאסיקער פון דער
אנטיפאשיסטישער ליטעראטור. קיינער קאן ניט
זאגן מיט פולער זיכערקייט, אז דאס דאזיקע מיי-
דעלע וואלט געווארן א שרייבער, ווען זי זאל
בלייבן לעבן. דער טאגבוך פון אנע פראנק דער-
שיטערט אלעמען, ווער עס באקאנט זיך מיט אים,
ניט בלויז אדאנק דער באגאבטקייט פון דעם דא-
זיקן מיידעלע, נאר, דעריקער, ווי א שוידערנדיקער
דאקומענט פון דער מילכאמע. אן סאפעק, פאר-
נעמען די „בריוו“ פון אנע קראסנאפאראקע א בע-
קאוועדיק ארט אין דער ריי פון אזעלכע ווערק-
דאקומענטן. דער ווייטיק איז שטארקער פון דער
ציט — עס איז פאראן אזא ווייטיק, און דער
פאקט, וואס אנע פראנק האט איר טאגבוך געשריבן
„פון דער נאטור“, און אנע קראסנאפאראקע שרייבט
אירע „בריוו“ אין פערציק יאר ארום נאך די ווירק-
לעכע געשעענישן — דאס אלץ באשטעטיקט, אז
די צייט איז אומעכטיק פאר אזא ווייטיק. פארקערט,
די דורכגעגאנגענע צייט פארשארפט אים נאך מער.
די „בריוו“ האט געשריבן א מענטש מיט א שארף
אויג. דער אויטאר האט אויסגעקליבן א שווערע
ליטערארישע פארם: קורצע, צומאל, אין עטלעכע
שורעס, קאפיטעלעך, אין וועלכע עס דערציילט
זיך וועגן איין עפיזאד, וועגן איין געשעעניש
אינעם לעבן פון דער געטא.

באם שאפן אזא ווערק פאדערט זיך פונעם
אויטאר עכט פינקטלעך צוקלייבן דעם מאטעריאל.
דא איז יעדער ווארט מיט גאלד גלייך און יעדעס
קאפיטעלע ווערט א זעלבשטענדיקע טראגישע
אדער העראישע נאוועלע. אט איז איינע פון זיי:
„ניט באוויזן עוואקוירן זיך“. אין איר פארקניפט
זיך די דערציילונג. ניט באוויזנדיק זיך עוואקוירן,

אין זיין אנוואג די
יונגע שרייבער שטרייכט
אונטער אלעקסאנדער
איוואנאוויטש קופרין: „דו
ביסט דער רעפארטיאר
פונעם לעבן. דרינג אריין
אין דער סאמע געדיכ-
טעניש, אין געווימל פו-
נעם לעבן. זיי א באגרע-
כער, א פאקעל-טרעגער,
טראג זיך איינינעם מיט
די פישער אין א יאם-
שטורעם אף אן אפגעריי-
סענער אייזקריע, קום
אריין אומעטום, זיי א

בראדיאגע, א פיש, א ווייבל, געבויר א קינד, אויב
דו קענסט. פארגעס אף א צייט זיך אליין. ווארף
אוועק דיין דירע, אויב זי איז א גוטע. אלץ ווארף
אוועק, אלע קויכעס גיב אפ בלויז דער באליבטער
שרייבער-ארבעט“.

איך ליינען די ניט-אויסגעטראכטע דערציילונג
פון אנע קראסנאפאראקע „בריוו פון מיין זיקארן“¹
און טו א טראכט, אז אפילע דער גרויסער קופרין
האט ניט געקאנט פארויסזען די ניסיונעס און
פייניקונגען, וועלכע עס קאן איבערלעבן א מענטש,
איידער זיין האנט וועט אליין זיך א צי טאן צו דער
פען. אנע קראסנאפאראקע שרייבט אין דעם קורצן
פארווארט צו איר בוך: „לאנג, זייער לאנג האב
איך זיך באמיט דיך אויסמיידן, מיין זיקארן! העכער
פערציק יאר. נאר דו האסט געזיגט. געצווינגען
מעכניע-מיסס זיין דעם אוואר. און פאר מיין צייט-
ווייליקן פאראט האסטו אין מיר געקאמע גענומען:
ניט אלץ האסטו פארהיט פון מיין פארגאנג-
גענהייט...“ דער בוך אנטהאלט די איבערלעבונגען
אין מינסקער געטא. דער אויטאר האט אויסגעניצט
ניט בלויז די אייגענע דערמאנונגען, נאר אויך
פארצייענונגען פון אנדערע געטא-אסירים. אשטיי-
גער, פון דעם דאקטער בערטע ברוק און פון איר
זיבעציגאריקער טאכטער ליאליע, וועלכע זיינען
נאכדעם איינינעם מיט דעם אויטאר געווארן פאר-
טיזאנער...

¹ «Письмы моей памяти». Ганна Красна-
пёрка (на белорусском языке). Минск.
«Мастацкая літаратура», 1984 г.

קערן זיך אום אינעם אַקופירטן מינסק אַנע, איר יינגערע שוועסטער און זייער באַבע. דאָס איז גע- ווען דעם 1-טן יול 1941, די שטאָט איז צערוינרט, פארברענט. אין די ערשטע מילכאָמע-טעג איז אוועק אפן פראַנט דעם מיידעלעס פאָטער. די מו- טער איז געבליבן שטעקן אין א קאָמאנדירונג.

„מיר גייען אין א קאָלאָנע פון פלייטיגן. הונ געריקע, היימלאָזע. די באַבע קאָן נישט גיין, דאָס האָרץ האַלט נישט אויס. איך און אינע פירן זי, העלפן איר, זי איז אַן קויכעס... אומענדלעכע באַמ- באַרדירונגען. קוילנוואַרפערס באַשיסן אונדז פון די אַראַפלאַנען. עס הערט זיך א גערויש פון מאַטאָ- ציקלעטן, געשרייען אַף א פרעמדער שפראך. אונדז פירט מען ארויס... מע פירט אונדז צו צו א קראָם. די דייטשן טראָגן ארויס פארשיידענע זאכן. מע שטופט עס אונדז אין די הענט מיט גוואַלד. אונדז ווערט קלאָר — דער מאַמענט ווערט אַראַפגענומען פאר דער קינא. שפעטער הייבט מען אַן כאַפן מענטשן.

— קאָמוניסטן! יידן!

דאָס, וואָס מיר זיינען יידן, ווערט פאר אונדז א קלאָרע. „פאָרוואָס, — שרייבט איליאַ ערענ- בורג, — האָט זיך די רעזיכע פון די פאָשיסטן אויסגעגאָסן קוידעמקאָל אַף די יידן? וועגן דעם זיינען אַנגעשריבן דיקע ביכער, באַאריכעסדיקע דערקלערונגען, און זיי האָבן פונדעסטוועגן גאָר- נישט נישט דערקלערט. פילצאָליקע דוירעסדיקע פאָרורטיילן, לעגענדעס, וואָס קלינגען ווי פאָס- קודנע אַנעקדאָטן, אַבערגלויבענישן, וועלכע מע האָט דערהויבן צו א פילאָסאָפישער סיסטעם, קי- נע, טיפּשעס, פאר א נויט — געפינען א קאפאָרע- הינדל, — דאָס אלץ האָט זיך פארפלאַכטן אין איין נעץ... ווייזט אויס, אז עס זיינען פאראן זאכן, וועלכע ס'איז אומעגלעך צו דערקלערן...“

צום גליק, האָט די וועלט פארשטאנען, אז אויב די פאָשיסטן ראָטן אויס איין פאָלק, קאָנען זיי און זיי וועלן אויסראַטן אויך אַנדערע פעלקער. און די וועלט האָט זיך באהעפט קעגן דער ברוי- נער פעסט, און די מענטשהייט האָט זיך געראטע- וועט. דער פאָשיזם פון די 30-ער — 40-ער יאָרן האָט אנטפלעקט דעם עקלדיקסטן, דעם סאַמע שוידערלעכסטן טאָך פון דער מילכאָמע: דעם כייזשן האָס צו א מענטשן, שוין בלויז דערפאר, וואָס ער איז נישט געבוירן געוואָרן א דייטש. דאָס רוסישע פאָלק, א פאָלק אן אינטערנאַציאָנאַליסט, האָט צעבראַכן דעם רוקן באַם פאָשיזם.

אַנע קראַסנאַפּיאַרקע לייזט א זייער קאָמפלי- צירטע פראַגע. זי קערט זיך אום צו איר קינדעייט, קעדיי ווידעראַמאָל מיט די אויגן פון א פופצינאַריק מיידעלע דורכגיין דעם גענעם פון דער געטאָ, נאָר אין דער זעלבער צייט לאָזט זי דורך, אזוי צו זאָגן, דאָס איבערגעלעבטע דורכן היינטיקן טאָג און בא- גייט זיך דערביי אַן „אומיסטנדיקייט“ און אַן פא- ראלעלן. דער אווטאָר רעדט זייער ווייניק וועגן זיך. דער ווייטיק פונעם אייגענעם האַרץ איז דער ווייטיק פון די כאַוויירים אין געטאָ, פון די ברי- דער און שוועסטער, אַף וועמענס גוירל ס'איז אויסגעפאלן דער שרעקלעכסטער אויספרוו: בלייבן א מענטש דאן, ווען דאָס איז, דוכט זיך, אינגאנצן אומעגלעך. ניין, דער מענטש דארף טאַמיר בלייבן

א מענטש. אין די „בריוו“ איז דער הויפט-העלד — דער מענטש. ס'דערשיטערן די שורעס אין בערטע מאַסייעווען ברוקס פארצייכענונגען: „עס לייגט זיך נישט אפן סייכל... וויאזוי קאָן מען עס פאר- שטיין? אויסטיילן צום פארניכטן א ראַיאָן... צו- נויפשלעפן אלע, וואָס האָבן דאָ געלעבט, אלעמען אַן אויסנאָם, אלטע מענטשן און קינדער, און טרייבן זיי צו די פאָרגרייטע גריבער, אריינזאָרפן אהין מענטשן לעבעדיקערהייט... נאָדכעם באַגיסן זיי די קעפ מיט ברענשטאָף...“

„דער געטאָ-קאָמענדאנט האטענבאך האָט גע- זאָגט, אז די באדינער פונעם אינפּעקציאָנעלן שפי- טאַל וועלן פארניכטעט ווערן אין דער לעצטער ריי! נאָכדעם, ווען מע האָט אונדז, מיך מיט דער טאָכ- טער און מיטן דרייאַריקן אייניקל, אַנגעהויבן אריינשטופן אין דער אווטאָמאַשין לויטן צעטל פו- נעם קאָמענדאנט, האָט צום גליק איינער א דייטש אונדז אַפגעלאָזט... אונדז, די „באַגעדיקטע“, האָט מען באפוילן זיך שטעלן אַף די קני, אַף דעם נאַסן שאַסיי און קוקן אין איין פינטל. מיין אייניקל, דער דרייאַריקער טאָליע, האָט אלץ געפרעגט צי ער שטייט ריכטיק...“

און ווידער — די דערמאָנונגען פונעם אוי- טאָר, זיי זעצן פאַר אופצולעבן דאָס לאַנג-פאַרגע- קומענע און עס דוכט זיך, אז דער איצטיקער דאָך- טער, א באַריכערטער מיט לעבנס-דערפאַרונג, און יענץ פופצינאַריק מיידעלע ריידן מיט איין שפראך — מיט דער שפראך פון ווייטיק און נישט פארשטיין, וויאזוי עס קאָן פאַרקומען אזוינס צווישן מענטשן. „דער פאַגראָם פונעם צוואנציקסטן נאָיא- בער... עס גייט עפעס א סאַרטיראָווקע. איך הער בוילעט צוויי ווערטער: „לעבען“, „טאָד“. הייסט עס, אין איין קאָלאָנע שטופן זיי די מענטשן, ווע- מען ס'איז נאָך באשערט צו לעבן. אין דער אַנ- דערער — יענע, וואָס מע וועט פירן צום טויט. מיר פאלן אריין גראַד אין דער דאָזיקער... די קאָלאָנע קאָנוואָרט מען פון ביידע זייטן... און דאָך — ווהין פירט מען?..“

— איך וויל לעבן! — רייסט פלוצעם דורך די שטילקייט דאָס קאָל פון אונדזער אינע. און ס'איז ווידער שטייל.

— מאמע, — הער איך, ווי מיין מאמע שעפ- טשעט צו דער באַבע, — מע דארף ראטעווען די קינדער... מירן פרווון אנטלויפן דאָרט, ווו דער וועג פארקערעוועט. האַלט זיך אַן פאר מיר. — איך וועל נישט קאָנען, די פיס גייען נישט, — ענטפערט די באַבע, — ראטעווע די קינדער, לויף מיט זיי...“

די מאמע הייסט מיר אַראַפרייסן די געלע- לאטע פון דער ברוסט. אליין רייסט זי אַפ די לא- טעס בא זיך און בא אינען... פלוצעם באווייזט זיך אַף דער לינקער זייט גאס א פורל, וואָס באוועגט זיך אנטקעגן אונדזער קאָלאָנע. אַט באלד איז דאָס פורל לעבן אונדז.

— שפרינגט ארוף אפן וואָגן! — די מאמע שטופט אונדז ארויס פון דער קאָלאָנע... דער פויער טרייבט אַן דאָס פערדל מיט א מעשווגענעם קויער. הינטער אונדז — א שיסעריי... נאָר מיר זיינען שוין ווייט פון דער קאָלאָנע. מיר רייסן

אראפ די געלע לאטעס פון דער פלייצע. „לויפט, ראטעוועט זיך!“ — שרייט דער פויער.

די באבע האט מען צעשאסן. די אנטלאפענע זינען ווידער אריינגעפאלן אין געטא. ווידער דער געטא-שוידער. ס'האט זיך געדוכט, אז יעדער נייער טאג וויל איבערשטיגן דעם נעכטיקן מיט זיין רעציקע, אויב מע קאן ביכלאל רעדן אין גע- טא וועגן אזא זאך, ווי טעג. דאס איז געווען איין אומענדלעכע שרעקלעכע נאכט, אין וועלכער ס'האבן געפראוועט זייער שיידים-טאנץ ווילדע אומבעראכמאנעסדיקע כײַערעס. וואס האט מען זיי געקאנט קעגנשטעלן? — מענטשלעכקייט. איינע פון די גאוועלעס הייסט טאקע אזוי — „גוטע מענטשן“. גוטע מענטשן — דאס זינען אינטערנא- ציאנאליסטן, וועלכע בלייבן טריי זייער מענטש- לעכן כויו אין די סאמע שווערסטע מינוטן...

די אפארינס, וואנדע יאסיפאווע און פעליקס טימאפיייעוויטש, זינען פון דער מילכאמע געווען באפריינדעט מיט דער מישפאכע גאלדמאן. די דא- זיקע פריינטשאפט האט זיך ניט איבערגעריסן אויך נאך דעם, ווי די גאלדמאנס זינען אריינגעפאלן אין געטא. די אפארינס האבן ניט נאר געגעבן א מאקעס-מיקלעט די געטא-אסירים, נאר זיי פלעגן, ריזיקירנדיק מיטן לעבן, באזוכן זיי, ברענגען קאר- טאפל, א שטיקל ברויט... און נאך האט די גאלד- מאנס אונטערגעהאלטן זייער שכינע, די אלטע לויזע. זייענדיק א דייטשקע, האט זי געהאסט די פאשיסטן...

ניין, ס'איז ניט געווען און עס קאן ניט זיין קיין אומגליק בלויז פאר איין פאלק. די מילכאמע האט אנטבלויזט די מענטשלעכע נעשאמס, גע- געבן א מעגלעכקייט דעם מענטשן אויסצוקלייבן צווישן גוטס און שלעכטס. ניט אלע האבן אויסגע- קליבן גוטס... די ליטעראטור האט זיך קיינמאל

ניט באזייטיקט פונעם קאמף פארן עמעס. א לי- טעראטור און דעם דאזיקן קאמף איז שווער זיך פארצושטעלן. דארט, ווו דער עמעס פונעם לעבן מיט זינע ווידערשפרכן און אומגערעכטיקייטן ווערט צוגעפוצט, דארט ווערט די ליטעראטור טויט.

ס'איז אבער אויך ניט עמעסדיק אזא ליטע- ראטור, אין וועלכער עס פעלן מוסטערן, וואס רופן צו הויכער, עכטער גוטהארציקייט און ריי- נעם מענטשלעכען גייסט. איך מיינ, אז ס'זי דער אוטאָר פון די „בריוו“, ס'זי די, וועגן וועמען זי דערציילט אונדז, זינען געווארן איין הויפט-העלד גראד דערפאר, ווייל אין זייער גוירל האט זיך אנטפלעקט יענע באזונדערע באציאונג צו דעם מענטשלעכען אינטערנאציאנאלן כויו, וועלכע עס האט אין זיי דערציאגן אונדזער פארמילכאמעדיק סאוועטיש ארט לעבן. מינסק איז פון שטענדיק אן געווען א פילנאציאנאלע שטאט. דא האבן זייט בא- זייט געלעבט וויסרוסן, רוסן, פאליאקן און יידן. אין אן איי-צאָרע איז דאס געפיל פון אינטערנא- ציאנאליזם געווארן א מעכטיק געווער.

אין איר שלום-קאפיטל שרייבט אנע קראס- נאפארקע: „וועגן דעם, וויאזוי מיר זינען געווארן פארטיזאנער אין דער 12-טער קאוואלעריע-בריגא- דע אפן נאמען פון סטאלינען, מיט וועלכער ס'האט אנגעפירט וולאדימיר אנדרייעוויטש טיכאמיראוו (שפעטער — א העלד פון ראטנפארבאנד), קאן מען אַנשרייבן א באזונדער בוך...“ לאמיר האפן (וועגן דעם זאגן איידעם די שעפערשע מעגלעכקייטן פון- נעם אווטאָר), אז אזא בוך וועט אנע קראסנא- פארקע אַנשרייבן.

ל ע א נ י ד ק א ו א ל

א נייער אַנצייגער

דער אַנצייגער „מעדינאס-ישראל“ שטעלט מיט זיך פאַר א נייע אויסגאבע פון דער אַנצייגער- סעריע וועגן די לענדער פונעם אויסלענדישן מיר- רעך, וועלכע עס לאָזט ארויס דער אינסטיטוט פון מירזעכקענטעניש. דער בוך אנטהאלט די נייטיקע יעדעס וועגן די נאטור-באדינגונגען פון יישראל, וועגן דער באפעלקערונג, וועגן די לעשינעס און רעליגיעס, וועגן דער מעלכישער אַרדענונג, פאלי- טישע פארטייען, געזעלשאפטלעכע אַרגאניזאציעס און פראפארייען, וועגן דער פרעסע, געשיכטע, עקאנאמיק, באוואפנטע קרעפטן, וועגן דער אוי- סערן און אינערן-פאליטיק און קולטור פון מעדי- נאס-ישראל.

די אווטאָרן פונעם זאמלבוך דעמאסקירן די רעאקציאנערע אידעאָלאָגיע פונעם ציעניזם, דעם אגרעסיוון אויסערנפאליטישן עקספאנסיע-קורס און די שאוויניסטיש-ראסיסטישע אינערן-פאליטיק פון די יישראל-רעגירער, באווייזן דאס אַרט און

די הויפט-רעדאקציע פון מירזעך-ליטעראטור פונעם פארלאג „נאוקא“ („וויסנשאפט“) האט ארויסגעלאָזט אן אַנציי- גער אונטערן טיטל „מע- דינאס-ישראל“¹. דעם דאזיקן בוך האט צוגע- גרייט א גרויסער אוי- טאָר-קאלעקטיוו פון וויסנ- שאפטלעכע מיטארבעטער פונעם אינסטיטוט פון

מירזעכקענטעניש בא דער וויסנשאפט-אקאדעמיע פון פסער און געלערנטע פון אייניקע אנדערע אינסטיטוטן.

¹ Государство Израиль. Справочник, М., Наука, 1986, 280 стр.

די ראליע פון אַט דער מעלכע אין דער סיסטעם פונעם צווישנפעלקערלעכן ציעניזם, אין די פלע- נער פונעם אימפער־אליזם, קוידעמקאל פון פשא. איינציטיק איז אינעם זאמלבוך באוויזן „אן אנדער יִסראַעל“ — די ארבעטנדיקע פון דער מע- דינע, אירע פראַגרעסיווע, דעמאָקראטישע קרעפטן, אינעם אוואנגארד פון וועלכע עס גייט די קאמו- ניסטישע פארטיי פון יִסראַעל און דער „דעמא- קראטישער פראַנט פאר שאַלעם און גלייכבארעכ- טיקונג“, וועלכן זי האָט געשאפן. די מאטעריאלן פונעם זאמלבוך, די פאראנענע אין אים פאקטישע יעדעס וועגן דעם געזעלשאפטלעך-פאָליטישן לעבן, וועגן דער קולטור פון יִסראַעל דערווייזן איבערצייגענדיק, אז אינעם לאַנד עקזיסטירט א קלאסן-צעשיכטונג, עס גייט און עס וואקסט אן דער קלאסן-קאמף. דער רעצענזירטער בוך דעמאס- קירט די לאַזונגען פון דער ציעניסטישער און אימ- פער־אליסטישער פראַפאגאנדע, וועלכע דערקלערן, אז יִסראַעל איז א „ציעניסטישע מעדינע“, א „ריין יידישע מעלכע“, „א לאַנד פון יידן פון דער גאַרער וועלט“, א וויטרינע פון דעמאָקראטיע אאוו. און אדג.

אין דער צייט, ווי ס'איז ניטאָ און ס'קאָן ניט זיין קיין אזויגערופענע עקסטערניטאַרעלע „אל- וועלטלעכע יידישע נאציע“, געפינט זיך אין א פראַצעס פון אויסבילדונג א נייע — יִסראַעלדיקע נאציע. אינעם לאַנד וווינען ארום 700 טויזנט אראבער, וועלכע שטעלן מיט זיך פאַר די נאציא- נאלע מינדערהייט און איינציטיק א באשטאנדטייל פונעם פאלעסטינער אראבישן פאלק.

דער רעצענזירטער בוך אנטהאלט א גרויסן, און אין א באדייטנדיקער מאָס, א ניסמן, פאקטישן מאטעריאל איבער א ביז גאַר ברייטן קרייז פראגן. נאָך איין מילע פונעם אַנצייגער איז דאָס, וואָס דער מאטעריאל איז אונטערגעטראָגן קלאַר און בוי־לעט.

לויט אונדזער מיינונג, זינען אינעם בוך פא- ראן אויך אייניקע בלויוזן. ניט אלע אווטאָרן האָבן געקאָנט אָפקלייבן פון דער מאסע פאקטן ווירק- לעך דאָס, וואָס דארף פיגורירן אין אן אַנצייגער; א ריי אָפטיילן איז אָנגעשריבן שוואכער פון אן- דערע. ערגעץ-ווו טרעפן מיר איבערכאזערונגען, ניט קיין נייטיקע פראַטים, ווי אויך סטיליסטיש- רעדאקצאַנעלע כעסרוינעס און באזונדערע פאק- טישע אומפינקטלעכקייטן. ניט אומעטום איז אינעם אַנצייגער דורכגעפירט אן איינארטיקייט. אזוי, לע-

מאַשל, זינען די נעמען פון פאָליטישע פארטייען איבערגעזעצט, און די איבערזעצונג פון א ריי גע- זעלשאפטלעכע אַרגאניזאציעס, צייטונגען, אינדוס- טריעלע קאָמפאניעס, בענק ניט געגעבן. לויט אונדזער מיינונג, וואָלט מען אין דער בילאָגע גע- דארפט געבן די בילאָגראפיע פון די גרונטיקע וויסנשאפטלעכע אָפּהאנדלונגען און אויסגאבעס פון אן אַנצייגער-כאראקטער וועגן יִסראַעל, ווי אויך וועגן דער קריטיק פון דער אידעאָלאָגיע און פראקטיק אָף רוסיש און אָף אויסלענדישע שפראכן. אַט די אלע מאָמענטן זינען אָבער ניט אימשטאנד א וואקל צו טאָן די אלגעמיינע פאָזי- טיווע מיינונג וועגן דעם אַנצייגער „מעדינאס-יִס- ראַעל“.

צום סאָף — נאָך איין באמערקונג. ס'איז ניט אויסגעשלאָסן, אז אין שייכעס מיטן דערשיינען פונעם בוך „מעדינאס-יִסראַעל“ וועט אין דער יִסראַעלדיקער פרעסע און ערגעץ-ווו אפן מירעוו האָבן אן אָרט (ווי עס האָט גאנץ אָפט געטראָפן אין דער פארגאנגענהייט) פארשיידענע מינים פא- ליטישע ספעקוליאציעס. די פובליקאציע פון אַט דעם אַנצייגער באטייט, זעט איר, „א קער אין דער פאָזיציע פון מאַסקווע“ בענעגייט יִסראַעל. אגעוו, זינען מעגלעך אויך אנדערע אזעלכע מינים אָפ- קלאנגען: העיויס דער סאָוועטנפארבאנד קריטיקירט שארף, ווי פריער, דעם ציעניזם און דעם אגרע- סיוון, עקספאנסיע-קורס פון די יִסראַעל־דעגירער, הייסט עס, אז ער פירט קלוימערשט אפן נאָענטן מיזרעך „אן איינזייטיקע פראַראבישע פאָליטיק“, „האלט אונטער די אידי וועגן ליקווידירן מעדי- נאס-יִסראַעל“.

פאלעמיזירנדיק לאכלוטן ניט מיט די מעגלע- כע „אָפּאָנענטן“, וועלן מיר אונטערשטרייכן (וועגן דעם דערמאָנען אויך די אווטאָרן פונעם רעצענ- זירטן בוך), אז דער סאָוועטנפארבאנד איז קעסיי- דער ארויסגעטראָטן און טרעט ארויס פאר א גע- רעכטיקן און פעסטן שאַלעם אפן נאָענטן מיזרעך אין די אינטערעסן פון אלע פעלקער און מעלכעס אין אַט דעם רעגיאָן.

גראַד דער סאָוועטנפארבאנד האָט פאָרגע- לייגט און פארטיידיקט פעסט און קאָנסעקווענט דעם פלאן וועגן שאפן א רעאלן און עפעקטיוון מעכאניזם, וואָס זאָל איינשטעלן א ווירקלעכן שא- לעם אינעם נאָענטמיזרעכדיקן רעגיאָן.

ל ע ו ו י א ק א ב ס א נ

פראבלעמען פון די אוראלטע מיזרעך-קולטור

אין דער ליטעראטור פון דער קומראנער קעהילע (קסאווידאן פונעם יאם-האמעלעך). צום באדויערן, איז אין די פארעפנטלעכטע קורצע טעזיסן מעגלעך געווען בלויז צו דערמאנען וועגן אייניקע שטריכן פון דער ארגאניזאציע פונעם מישפאכע-לעבן — וועגן דער נעגאטיווער באציונג צום געט און צו דער פאליגאמיע, דער הילף פאר ניט-כאסענע-גע-האטע קרויווים, דער וויכטיקער ראליע פון די פרויען אאו.

די ארבעט פון ז. קיקנאדזע „ליין“ און „וואל“ אינעם מיף וועגן קולטור“ איז געווינדמעט דעם אנאליז פון דער ביבל אלס מאקער איבער דער געשיכטע און דער קולטור פון די אוראלטע מיז-רעך-געזעלשאפטן. דער אויטאָר ווענדט זיך צו דער קעגנשטעלונג פון די ערדארבעטערישע און פיי-ציכטלערישע ציוויליזאציעס פונעם אוראלטן מיז-רעך. אלס ביישפיל ווערט געבראכט די געשיכטע וועגן קאניען און העוולען, אויך די אפגעשפילגלעטע אין די טאנאך-ספאָרים ביטל-באציונג פון די „אפ-שטאמיקע פונעם מידבער“ צו די פרוכטן פון דער ערדארבעט און צום שטאַט-לעבן, זייער פארבאָט צו טראָגן בגאָדים, וואָס זיינען געמאכט איינציטיק אי פון ליין-פּעֶדעס, אי פון וואָל-פּעֶדעס. מיט דעם איז די „טאנאך-קולטור“, לויט דעם אויטאָרס גע-דאנק, קעגנגעשטעלט דער מעסאָפאָטאמישער צי-וויליזאציע, ווו „ליין“ און „וואל“, דאָס הייסט די ערדארבעט און די פיצוכט שאפן א סימבאָל פון א קולטורעלער אייניקייט.

די מאַסקווער לינגוויסטן אלעקסאנדער מי-ליטאריאָו און לעוו גאַראַדעצקי האָבן באהאנדלט די פראגע „וועגן א פראַיעקט פון אן עטימאָלאָגישן ווערטערבוך פון די סעמיטישע לעשוניעס“. ווי עס מיינען די אויטאָרן, גיט די סעמיטישע שפראכן-פאמיליע אוניקאלע מעגלעכקייטן פאר די פאַר-שונגען איבער היסטאָרישער לינגוויסטיק.

צוויי פאַרטראָגן אָף דער קאָנפערענץ זיינען געבויט אפן סמאך פון קאנדידאט-דיסערטאציעס. דער ערשטער איז אלעקסאנדער שעמערעווס פאַרטראָג „דאָס טאַגטעגלעכע לעבן פון די מילי-טערישע קאָלאָניסטן אינעם אכעמענישן מיצ-ראים“. ער באזירט זיך אָף די בארימטע אראמעישע פאפירוס-טעקסטן פון עלעפאנטינע און סיענע פון נעם 5-טן י"ה. פאר אונדזער ערע. דער צווייטער פאַרטראָג — מאיא טשעידזעס „צו דער פראגע וועגן דער דיאלעקט-אַנגעהערקייט פונעם ארא-מעישן דענקמאַל טאַרגעס אַנקעלדאָס“ — איז געווען געווינדמעט דער איבערזעצונג פונעם כומעש אין אראמעיש, וואָס איז געמאכט געוואָרן אין 3-טן — 5-טן יאָרהונדערטער פון דער נייער ערע.

מע דארף האָפן, אז די קומענדיקע וויסנ-שאפטלעך-מעטאדישע קאָנפערענצן וועגן דער אוראלטער מיזרעך-קולטור וועלן ברענגען דער מיזרעך-קענטעניש נייע ווערטפולע פאַרשונגען.

ווי באוויסט, איז נאך אין אָנהייב פון די 80-ער יאָרן פאַרגעקומען די ערשטע אלפאָרבא-נישע וויסנשאפטלעך-מעטאדישע קאָנפערענץ לויט דער טעמע „די אוראלטע מיזרעך-קולטור און די פראגן פון איר אונטעריכטונג אפן היסטאָרישן פא-קולטעט“. וועגן איר איז זינערציט דערציילט גע-וואָרן אין „סאָוועטיש היימלאנד“¹.

מיר ווילן דאָ דערציילן וועגן אייניקע פאַר-טראָגן, וועלכע זיינען געלייענט געוואָרן אָף דער צווייטער אלפאָרבאנישער וויסנשאפטלעך-מעטא-דישער קאָנפערענץ.

די יונגע מאַסקווער העברעיסטקע אלעקסאנ-דרע אייכענוואלד האָט אין איר פאַרטראָג „צו דער אַפשאצונג פון די קולטורעלע קאָנטאקטן לויט לעקסישע אנטלייגונגען (אפן מאטעריאל פון די איראניזמען אינעם טאנאך)“ אנאליזירט די אנט-לענע פון דער אוראלטער פערסישער שפראך ווערטער אין די ביבלישע ספאָרים „עזרא“, „עס-טער“, „נעכעמיע“, „דאניעל“ און אנד. אזעלכע אנטלענע ווערטער — די אויטאָרן רופט זיי „אירא-ניזמען“ — טרעפן זיך סײַ אין העברעישע, סײַ אין ביבליש-אראמעישע טעקסטן.

אין די טעזיסן פון פ. דיאטראַפּטאָוו „די קולטן פון די מיזרעכדיקע געטער אין באַספאָר אין די ערשטע יאָרהונדערטער פון אונדזער ערע“ ווערט באטראכט די האשפאָע פון די יידן און פון זייער קולטור אָף דער אַרטיקער באפעלקערונג פונעם אַנטישן קרים. די עקזיסטענץ אין אוראלטן קרים פון היפשע יידישע קעהילעס איז שוין פון לאנג אנערקענט מיצאד דער היסטאָרישער וויסנ-שאפט. דער דאָזיקער פאקט ווערט באשטעטיקט סײַ דורך שריפטלעכע דענקמעלעך, סײַ דורך אר-כעאַלאָגישע געפינסן (מאצייוועס, אופשריפטן אדג.), וועלכע זיינען באוויסט זינט דער צווייטער העלפט פונעם XIX יאָרהונדערט. לויט די אַפגע-היטע דענקמעלעך האָבן די יידישע קעהילעס איינ-געשלאָסן אין זייער באשטאנד אויך א געוויסע צאָל אַרטיקע גייר-פראָזעליטן. אין דער דאָזיקער יידיש-עלינישער סווינע האָבן זיך אין די ערשטע יאָרהונדערטער פון דער נייער ערע אויסגעפורעמט פארשיידענע רעליגיעזע באוועגונגען, וועלכע זיי-נען שפעטער געוואָרן א גרונט פאר דער פאַר-שפרייטונג פונעם קריסטנטום.

דער טראדיציאָנעל-וויכטיקער געביט פון דער מיזרעך-קענטעניש — דאָס שטודירן די אוראלטע שריפטלעכע דענקמעלעך פונעם יאם-האמעלעך — איז געווען פאַרגעשטעלט אָף דער קאָנפערענץ מיט די טעזיסן פון דער באוויסטער לענינגראדער העברעיסטקע קלאודיע סטארקאָווא „א דערמאָנונג וועגן דער מישפאָכע און די מישפאָכע-באציונגען

¹ א. ראזגאן, די היינטיגייטיקייט שטאמט פון דער פארגאנגענהייט. „סאָוועטיש היימלאנד“, 1983, נומ. 6.

פון דער ליטעראטור- געשיכטע

כאים ביי דער

דריי עטיוודן

(פונעם ציקל „זוכן און געפינען“)

פארהיטן אף אייביק

דעם 26 דעקאבער 1935 האט אין דער ציי-
טונג „דער עמעס“ זיך באוויזן א מעלדונג:
„צום 100-יאריקן יוביליי פון מענדעלע מוי-
כער-ספארימס געבורטסטאג.

עס ווערט אנגענומען דער אבאנעמענט
אף געזאמלטע ווערק
פון מענדעלע מויכער-ספארימס

אין 9 בענדער

די דאזיקע אויסגאבע איז די ערשטע וויסנ-
שאפטלעכע אויסגאבע פון מענדעלעס ווערק, וואס
גיט א פולע פארשטעלונג וועגן זיין שאפונג. כוּצן
גרונט-טעקסט שליסט איין די אויסגאבע די וויכ-
טיקסטע וואריאנטן און ווערט באגלייט מיט קא-
מענטארן און באמערקונגען. א גאנצע ריי מענדע-
לעס ווערק דערשיינט אין דער אויסגאבע צום
ערשטן מאל. דער ערשטער באנד דערשיינט אין
אקטיאבער ד. י. די גאנצע אויסגאבע וועט פאר-
ענדיקט ווערן אין 1937-טן יאר. עס איז ארויס
פון דרוק און ווערט צעשיקט די אבאנענטן דער
באנד 6.

דער באנד 6 — דער ערשטער, וואס איז גע-
ווען צוגעגרייט צום דרוק, „שלוים רעב
כאימס“ — איז דערשינען אונטער דער אלגעמיינער
רעדאקציע פון ארן גורשטיין, מייער ווינער, מוישע
ליטוואקאו און ייצכאק נוסין. די טעקסט-רע-
דאקציע, דעם אריינפיר און באמערקונגען האט
געמאכט א. גורשטיין, די וואריאנטן-באשרייבונג —
ארן וואראבייטשיק און ארן ראסקין.

איצט, אין פופציק יאר ארום, זינט עס האט
זיך אנגעהויבן צו פארווירקלעכן די דאזיקע אויס-
גאבע, איז אינטערעסאנט אופצושטעלן איר געשיכ-
טע. אלנפאלס כאטשיג דערפאר, וואס צווישן דער
צייט, ווען דער לייענער האט גענומען אין האנט
דעם ערשטן באנד אינעם סאלאט-גרינלעכן איינ-
ציג

בונד, און דעם היינטיקן טאג, האט זיך אריינגע-
מישט א מילכאמע-סרייפּע, וועלכע האט אפגע-
ווישט פון דער ערד אזויפיל ווערטן!

די נעשאַמע פון צוגרייטן די ערשטע וויסנ-
שאפטלעכע אויסגאבע פון מענדעלעס ווערק איז
געווען ארן גורשטיין. ער האט קאנצענטרירט ארום
זיך די בעסטע קענער פון מענדעלע מויכער-ספא-
רימס שאפונג, צו אים האבן זיך געצויגן אלע פע-
דעם פון דער ארגאניזאציע-לשעפערישער אויס-
פירעמונג פון דער אויסגאבע. און דער נעס, וואס
עס האט זיך פארהיט א באדייטנדיקער טייל פון
זיין ארכיוו, גיט אונדז איצט א מעגלעכקייט אריינ-
צוקוקן אין דער לאבאראטאריע פון דער ארבעט.
דער גורשטיין-פאנד אינעם צענטראלן מעלד-
כע-ארכיוו פון ליטעראטור און קונסט (צגאלי)
טראגט דעם נומער 2270 און אנטהאלט הונדער-
טער אינאיינעם-איינסן. די איבערוועגנדיקע מערהייט
מאטעריאלן האבן דא א שייכעס צו דער דערמאנ-
טער אויסגאבע. צווישן זיי געפינען זיך מייער ווי-
נערס 48 בריוו, העכער הונדערט בריוו פון ארן
וואראבייטשיק, אירמע דרוקערס 26 בריוו, 6 בריוו
פון נאכמען מיזילין, נאכעם אויסלענדערס 45
בריוו, 10 בריוו פון ייצכאק נוסין, 9 בריוו פון
נאכעם שטיפן, מאקס עריקס 16 בריוו, 19 בריוו
פון מענדעלעס טאכטער נאדעזשדע אבראמאזשיטש
און פיל אנדערע.

נאר לאמיר זיך אומקערן צום באנד 6, צו
„שלוים רעב כאימס“. ווי באוויסט, האבן די
ערשטע קאפיטלען פון דעם דאזיקן ווערק זיך אג-
געהויבן דרוקן אין יאר 1899, אבער שפעטער האט
מענדעלע זיך ווידער אומגעקערט צו דער אווטא-
ביאגראפישער טעמע ווינער. אלס רעזולטאט איז
אין 1914 דערשינען די אזויגערופענע „צווייטע
סעריע“ פון „שלוים רעב כאימס“. אבער אויך

דאס איז גיט געווען דער סאף פונעם ווערק. צו „שלוים רעב כאימס“ געהערן מענדעלעס זיכרונגן נעם „טאקע נאך זכום-אונעס“, צוויי פארזעצונגען „פון מיין סייער-האזיכרונגעס“, „א פארבענקעניש“, ווי אויך די נאטיצן צו זיין ביאגראפיע. דער זעקסטער באנד פון דער „עמעס“-אויסגאבע שליסט טאקע איין די דאזיקע אלע דערמאנטע זאכן.

צווישן די פארהיטע אויסגאבעס פון די צו-גאב-קאפיטלען, וועלכע זיינען איינגעשלאסן אין באנד 6, דאס הייסט — פון די קוואלן, מיט וועלכע ס'האט זיך באניצט א. גורשטיין, ארבעטנדיק איבער אט דער אויסגאבע, געפינען זיך אין אונדזער רעשום א ריי מאטעריאלן, וואס ווארפן א שיין אף דער קאמפליצירטקייט פון דער אופגאבע, וואס איז געשטאנען פאר גורשטיינען. אין דער ערשטער ריי דארף מען אנווייזן אפן 19-טן באנד פון דער ווארשעווער אויסגאבע פון מענדעלעס „אלע ווערק“, וועלכער איז דערשינען אין 1924. אינעם נאכ-ווארט „צו דער טעקסט-געשיכטע פון „שלוים רעב כאימס“ שרייבט א. גורשטיין, אז אויסגעצונדיק די דערמאנטע ווארשעווער אויסגאבע, האבן מיר אט דעם טעקסט גרינטלעך דורכגעזאגט, ווייל ער פארמאגט א צאל אפווייכונגען פון מענדעלעס אריגינאל.“

אפווייכונגען פון מענדעלעס אריגינאל? ווי-אזוי קאן מען דאס פארשטיין? גאנץ פאשעט: ווייל מענדעלעס צוגאבן צו „שלוים רעב כאימס“, אדער ריכטיקער געזאגט, צום צווייטן טייל פון דעם ווערק, זיינען געשריבן געווארן אין העברעיש, און איבערגעזעצט האט זיי ב. עפעלבוים. אין דער דאזיקער איבערזעצונג איז די „צווייטע סעריע“ פון „שלוים רעב כאימס“ געווען געדרוקט אין ווארשעווער „היינט“ אין 1914, נאך אין א בוך-פארם איז זי דערשינען שוין נאך מענדעלעס טויט אלס 19-ער באנד פון דער דערמאנטער ווארשעווער אויסגאבע, אונטער אן אויסגעטראכטן נאמען „מיין לעבן“ און מיט פיל גרייזן.

ס'איז באוואוסט, וויאזוי מענדעלע האט זיך באציגן צו די אויסגאבעס פון זיינע ווערק — סיי אין יידיש, סיי אין העברעיש. ער האט זיי געהאלטן אין איין איבערמאכן, און די פארלעגער פלעגן פון אים האבן צו זיינען און צו זאגן. „שלוים רעב-בערק, דער פארלעגער פון דער ווארשעווער אויסגאבע „אלע ווערק פון מענדעלע מויכער-ספארים“, שרייבט אין זיינע זיכרונגעס „די יוביליי-אויסגאבע פון מענדעלעס ווערק“ (געדרוקט אין די „יווא-בלעטער“, באנד 35, ניו-יארק, 1951):

„...מענדעלע האט דורכום געוואלט אלץ אליין איבערזעצן. אף אן איבערזעצער האט ער זיך נישט געוואלט פארלאזן. ער האט אלץ געטיינעט: „פארשטייט איר מיר, מע מוז פילן, שלייפן, טאקן, פאלירן, ארומגלעטן יעדעס ווארט, יעדע שורע, יעדן ראיען... און ווער וועט עס האבן אזויפיל געדולד, ווי איך אליין? און אגעו, איז עס דאך מיינס, מיינס אין לאשנקוידעש. און פון לאשנקוידעש וועט עס ווידער ווערן מיינס אין מאמע-לאשן. עס איז דאך נישט קיין איבערזעצונג, נאר אייגנס...“ (דארט, ז. 204—205).

אואדע האט מען געדארפט האבן געדולד — אזא, ווי בא מענדעלען אליין, — ארויסגעבנדיק א וויסנשאפטלעכע אויסגאבע פון מענדעלעס ווערק. געדולד און אכרייעס. אזא געדולד און אזא אכרייעס האט טאקע ארויסגעוויזן א. גורשטיין, גרייטנדיק דעם טעקסט פון „שלוים רעב כאימס“ באזונדערס איז דאס בילעט צו זען לויט דער אויסבעסערונג פונעם לעצטן קאפיטל פון די „צו-גאבן“. אין דער ווארשעווער אויסגאבע הייסט עס: „שטריכן צו מיין ביאגראפיע“. א. גורשטיין שטרייכט עס איבער, באמערקנדיק: „דאס שרייבט מענדעלע? ניין!“ — און ער רופט עס אן: „מענדעלעס נאטיצן צו זיין ביאגראפיע“. און דאס איז פולשטענדיק בארעכטיקט, ווייל אין סאקאלאווס זאמלבוך „סייער זיקארן“, ווו די דאזיקע נאטיצן זיינען געווען געדרוקט אף העברעיש (1889), האבן זיי קיין נאמען נישט געהאט. און וואס איז שוין דעם טעקסט גופע, ווערן געמאכט אזויפיל אויס-בעסערונגען, אז אפטמאל פארבלייבט נישט פון דער פריערדיקער איבערזעצונג קיין איין „לעבעדיק“ ארט. לאמיר זיך דערלויבן צו מאכן כאטש איין פארגלייך.

אין ווארשעווער באנד 19:

„איינמאל און דער בריוטרעגער האט מיר געבראכט א פארמאכטן בריוו פון אויסלאנד. און אז איך האב געעפנט דעם בריוו און געווען זייער טשיקאווע צו וויסן, ווער עס שרייבט דאס צו מיר פון א פרעמד לאנד, ווו איך האב נישט קיין שום באקאנטן, און פאר מינע אויגן איז דער נומער 31 פון דער צייטונג „המגיד“, ערשטער יארגאנג, און עפעס ווי באקאנטע ווערטער שיינען מיר ארויס פון די שורעס פון לייטארטיקל אונטערן נאמען — „מכתב על דבר התנוד“ — וואס איז געדרוקט מיט גרויסע אויסזעס. און ווי איבעראשט בין איך גע-ווארן, דערזענדיק אין סאף מיינער מיין נאמען אונטערגעשריבן, און הינטן געפונען אן אומער-קונג, וואס לויבט שטארק דעם מיינער און זינגט אף אים דעם „הלל הגדול“, בעטנדיק בא די גע-לערנטע, זיי זאלן אים איבערזעצן אף אנדערע שפראכן. איך בין געווען אינגאנצן צעטומלט...“ אין דער „עמעס“-אויסגאבע:

„אין איינעם א טאג האט דער בריוטרעגער מיר געבראכט א פארמאכטן בריוו פון אויסלאנד. און אז איך האב אים געעפנט מיט א ציטערדיק הארץ און זייער טשיקאווע צו וויסן, ווער עס שרייבט דאס צו מיר פון א פרעמד לאנד, ווו איך האב נישט קיין שום באקאנטן, און פאר מינע אויגן איז דער נומער 31 פון דער צייטשריפט „המגיד“, ערשטער יארגאנג, און עפעס ווי בא-קאנטע ווערטער שיינען מיר ארויס פון צווישן די שורעס פונעם לייטארטיקל אונטערן נאמען „מכתב על דבר התנוד“, וואס איז געדרוקט מיט גרויסע אויסזעס. פארוואונדערט און איבעראשט פון דעם, וואס איך האב געזען, האב איך איבערגעקערט דאס ערשטע בלאט און דערזען, אז סע געפינט זיך דארט מיין נאמען. און א באמערקונג באם סאף פונעם ארטיקל לויבט אים שטארק און זינגט איבער אים דעם „האלל האגדול“, בעטנדיק בא די גע-לערנטע, זיי זאלן אים איבערזעצן אף די שפראכן

פון די פעלקער. עטלעכע רעגעס בין איך געווען שרעקלעך צעטומלט..."

ווי מיר זעצן, איז די רעדאקטור געווען א ריין-טעקסטועלע, זי איז געמאכט שטרענג אין העסקעס מיט מענדעלעס העברעישן טעקסט. ווייזט אויס, אז א. גורשטיין, קאנטראלירנדיק די אידענטישקייט פון ביידע טעקסטן, האט זיך געוואלט איבערצייגן, צי ער איז גערעכט, אריינטראגנדיק די געהעריקע אויסבעסערונגען, און די רעדאקטור קוקט איבער אויך מייער ווינער. דאס קאן מען זען לויט זיין באמערקונג אף דער זייט 149 פון דער ווארשעווער אויסגאבע. אויסמעקנדיק די פראצע: "איך האב אויך אויסגעהערט די שטראפרייד פון מינע פארערער די "הוכבי הלשון העברית" אף דעם, וואס איך וועל פארשווערן מיין נאמען און קאוועד צווישן יידן, אפגעבנדיק מינע קויכעס דער דאזיקער פרעמדער", באמערקט ווינער:

"איך ווייס ניט, פונדאנען עפעלבוים האט די זאכן גענומען. אין אריגינאל שטייען זיי ניט. ער האט זיי פון זיך אריינגעזעצט? — מייער."

אין סאכאקל האט זיך באקומען אן עכט וויסנשאפטלעכע אויסגאבע פון "שלו"מע רעב כאימס" — מיט א פליסיק דורכקאנטראלירטן טעקסט, מיט דערקלערונגען און אויסטייטשונגען, מיטן גאנצן שפראכלעך-עטימאלאגישן אפאראט. פון די 9 בענ-דער, וועלכע ס'האט פארפלאנירט ארויסגעבן דער "עמעס"-פארלאג, זיינען, צום באדויערן, דערשינען בלויז פיר: "מאסאעס בינאמין האשלישי" און "דאס קליינע מענטשעלע" (אין זעלבן 1935, באנד 3), "דאס ווינטשפיינגערל" (באנד 5, אין 1937), "פיש קע דער קרומער" און "דער פריזיו" (באנד 4, אין 1940). אן אנגעשטרענגטע ארבעט איז געגאנגען איבער די אנדערע בענדער. אין איר האבן זיך באטייליקט, אכויז ארן גורשטיינען, מייער ווינער און ייצכאק נויסנאווי, אויך נאכעם אויסלענדער, ארן וואראבייטשיק, שאול באראוואי, י. רימיניק. בא-זונדערס קאמפליצירט איז געווען דאס צונויפ-שטעלן דעם באנד דערציילונגען און דעם באנד מענדעלעס בריוו.

די ליטעראטור-פארשער האבן אין מעשער פון א סאך יארן פארגעזעצט די זוכונגען פון מענ-דעלעס עפיסטאליארישער יערושע, און פון צייט צו צייט האבן זיך בא אונדז אין לאנד און אין אויסלאנד באוויזן אינטערעסאנטע פובליקאציעס אין דער דאזיקער ריכטונג. מענדעלעס 63 בריוו האט פארעפנטלעכט מיט גענויע דערקלערונגען נאכעם שטיף אינעם ערשטן באנד קיעווער "שריפטן" (1928). אין 1931 האט די מינסקער "צייטשריפט" (באנד 5) אפגעדרוקט מענדעלעס 23 בריוו פון דער אזויגערופענער בינשטאק-קאלעקציע (פון שאול גינזבורגס ארכיוו). א גרויסער טייל אבער פון מענדעלעס עפיסטאליארישער יערושע איז געבליבן ניט פארעפנטלעכט. מיט באארבעטן מענדעלעס בריוו, וועלכע האבן זיך אופגעהאלטן אינעם אדעסער מענדעלע-מוזיי, האט זיך פארנו-מען א גאנצער קאלעקטיוו ליטעראטור-פארשער. צי זיינען פארהיט געווארן די מאטעריאלן, ביפראט מענדעלעס בריוו, וועלכע אונדזערע ליי-טעראטור-פארשער האבן באארבעט פארן באנד 8

פון דער "עמעס"-אויסגאבע? אף דעם גיט אן ענטפער דער זעלבער גורשטיין-פאנד אינעם צענט-ראלן מעלדונג-ארכיוו פון ליטעראטור און קונסט. אט האלטן מיר אין די הענט 7 פאפקעס מיט מענ-דעלעס בריוו פון דער בינשטאק-קאלעקציע: אין דער פאפקע נומ. 267 — 66 בריוו, אין דער פאפ-קע נומ. 268 — 68 בריוו... א גאנצער אויצער! און ער ווארט, מע זאל זיך פאר אים ווי געהעריק נעמען. און גוט, וואס ער היט זיך אפ אין אזא בעקאוועדיק ארט, ווי צגאלי.

מענדעלעס "די קליאטשע" האט געדארפט אריינגיין אין צווייטן באנד פון דער פלאנירטער "עמעס"-אויסגאבע. וועגן דער ארבעט איבער די טעקסטן פון אט דעם באנד קאן מען זיך דערוויסן פון ארן וואראבייטשיקס בריוו צו גורשטיינען, בא-קומען א גענויע פארשטעלונג, וואס פאר אן אויס-זען עס וואלט געהאט דער באנד.

ווי באוויסט, האט "די קליאטשע" געהאט דריי וואריאנטן. פאר די פארלעגער איז אנטשטאנען די פראגע: אף וועלכן וואריאנט זיך אפשטעלן? דעם 14 פעווראל 1941 שרייבט א. וואראבייטשיק צו א. גורשטיינען:

"...דער ערשטער געדרוקטער וואריאנט פון דער "קליאטשע" (73) אונטערשיידט זיך גאנץ ווינציק פונעם צווייטן (89). דער צווייטער איז גאר א סאך מער אפגעשליפן און קינסטלעריש. וועגן אויסוואל שטייט דא גאר קיין פראגע ניט. א פרא-גע איז: צי נעמען דעם II אדער III וואריאנט (יוביליי-אויסגאבע). דער II איז א סאך נעענטער צו מענדעלעס וועלט-אנשויונגען פון זיין ראדיקאלן פערזאנל, איידער דער III. דער II וואריאנט איז מער פארגאנצט, אין אים זיינען ווייניקער דא זיי-טיקע אפזייכונגען — אריינגעפירטע קאפיטלען; ער איז אין טאך מער אגרעסיוו קעגן מיטלאטער און (קעגן) די רעשטלעך פון דער לייב-אייגנטי-מערשער ארדענונג; אין אים פילן זיך לאכלוטן נישט קיין בענקעניש נאך דער קנעסעטי-סראעל און קיין מוירע פאר איינזאמקייט און בילדונג. דער III וואריאנט איז אבער אין א ריי שטעלן א סאך קינסטלערישער פארן II. אין III זיינען פאראן אנטיקאפיטאליסטישע מאטיוון (שטאמען פון די 900-ער יארן!), ווי אויך אויסגעשפראכן אנט-אימ-פער-אליסטישע (1901). אין III וואריאנט זיינען פאראן עטלעכע אויסגעשפראכן אנט-מאלימודישע ארויספאלן (שפרכן פונעם באלשעם) און אן אי-בעראשנדיקע כקירע וועגן דעטערמינישקייט פון דעם מענטשנס האנדלונגען" (צגאלי, פאנד 2270, באשרייבונג 1, איניען 107, בל. 36).

א. וואראבייטשיק לייגט פאר:

"איך מיינ, אז מע דארף געבן אלס גרונט-טעקסט דעם II וואריאנט (1889). פונעם III ווא-ריאנט קאנען א פאר פראגמענטן זיין אלס זעלב-שטענדיקע נאעוועלעס פון די "קסאווים פון סראליק דעם מעשוגענעם". אזא נאעוועלע איז אפגעדרוקט אין "יוד", 1901, נומ. 47—52 אונטערן נאמען "יסראליק פארפליט אין די הויכע אוילעמעס". צום עצעם סיפער-האמיסע פון דער "קליאטשע" באציט זיך די נאעוועלע קימאט אזוי, ווי! אדעראבע,

א פאטאסטאט פון די ערשטע צוויי זייטלעך פונעם
עלפטן קאפיטל מיט א. גורשטיינס אויסבעסערונג
גען.

ס'איז, פארשטייט זיך, א שאד, וואס דער
באנד מיט מענדעלעס, "קליאטשע" איז אינעם
„עמעס" פארלאג ניט דערשינען. לאמיר ניט פאר-
לירן די האפענונג, אז די קינפטיקע ליטעראטור-
פארשער וועלן דאס האבן אין זינען, ווען מע וועט
דארפן פארווירקלעכן א פולע אויסגאבע פון מענ-
דעלע מויכער-ספארימס ווערק. און ווען זיי וועלן
צוטרעטן צו דער דאזיקער ארבעט, וועלן זיי גע-
וויס נעמען אין אכט א. גורשטיינס און א. ווארא-
בייטשיקס אנווייזונגען.

ניט ווארטנדיק, ביז עס וועט אנקומען פון
א. וואראבייטשיקן דער טעקסט פון דער „קליא-
טשע", האט גורשטיין וועלבשטענדיק זיך גענומען
פאר דער רעדאקטור פונעם באנד. פונדאנען איז
עס געדרונגען? פון דעם, וואס צופעליק האבן זיך
פארהיט עטלעכע בענדער פון מענדעלעס ווארשע-
ווער יוביליי-אויסגאבע, וועלכע האבן געהערט צו
א. גורשטיינען, צווישן זיי — די „קליאטשע" מיט
א. גורשטיינס פראווקע.

פונקט ווי א. וואראבייטשיק, איז א. גורשטיין
געווען גענייגט צו געבן דעם גאנצן טעקסט פונעם
צווייטן וואריאנט און אלס צוגאב — די ניין קא-
פיטלעך פון דער יוביליי-אויסגאבע. מיר גיבן דא

פינף ניט-פארעפנטלעכטע בריוו

פון מענדעלע מויכער-ספארימ

„די איבעריקע מענדעלע-בריוו צו 5. בינ-
שטאקן, וואס ש. גינזבורג האט אפגעזאמלט, זיי-
נען, ליידער, ביז אהער ניט פארעפנטלעכט. מע
דארף דא עפנטלעך פראטעסטירן קעגן ייצכאק
ריבקינד, דעם ביבליאטעקער פון דעם יידישן טעא-
לאגישן סעמינאר אין גוי-יארק, וואס אין זיין רע-
שום געפינט זיך די ליטערארישע יערושע פון
ש. גינזבורג, אלעוויאהאשאלעס, וועלכער האט זיך
קאטעגאריש אפגעזאגט, ניט געקוקט אף אונדזער
באקאשע, אונדז געבן קאפירן די בריוו."

דער פראטעסט האט דעמלט ניט געהאלפן.
אונדז איז ניט באוויסט, צי פאר די קנאפע דריי-
סיק יאר, זינט עס איז דערשינען ג. מייזלס „מענ-
דעלע-בוך", האט דער געוויסער ייצכאק ריבקינד
אנטפלעקט פאר דער עפנטלעכקייט דעם ניט-פוב-
ליקירטן טייל פון מענדעלעס בריוו צו 5. בינ-
שטאקן. נאר ווען איך האב גענומען אין די הענט
די פינף בריוו, וועלכע געפינען זיך אין דער לעני-
גראדער עפנטלעכער ביבליאטעק אף מ. יע. סאל-
טיקאווי-שטשעדרינס נאמען, האט זיך גלייך א
ווארף געטאן אין די אויגן, אז דאס זיינען פון דער
זעלבער... יא, פון דער בינשטאק-קאלעקציע! ס'איז
אבער באלד אנטשטאנען די פראגע: צי זיינען זיי
ביז איצט ערגעץ פארעפנטלעכט, צי עפער זיינען
זיי דערווייל קיינעם ניט באוויסט?

אנגעשריבן זיינען זיי, ווי די מערהייט מענ-
דעלעס בריוו צו 5. בינשטאקן און זיין מישפאכע,
מיט א קליינעם אויסנאם, אף רוסיש. לאמיר דא
דערמאנען, אז לייב בינשטאק (1836—1894) איז
געווען איינער פון מענדעלעס נאענטע פריינט. ער
האט אפגעדרוקט אין 1884 אינעם רוסיש-יידישן
זשורנאל „וואסכאד" א ווערטפול ארטיקל וועגן
מענדעלעס שאפונג, צוזאמען מיט אים אנגעשריבן
די ביכלעך „לופט-באלאן" (1869) און „דער פיש
וואס האט איינגעשלאנגען יינע האנאווי" (1870)
און אין 1868 ארויסגעגעבן א רוסישע איבערזע-

אין צענטראלן מעלכע-ארכיוו פון ליטערא-
טור און קונסט ווערן אפגעהיט עטלעכע קאלעק-
ציעס פון מענדעלעס בריוו צו דער מישפאכע בינ-
שטאק, וועלכע ס'האט אפגעזאמלט א. גורשטיין
אפן סמאך פון שוין פארעפנטלעכטע פובליקאציעס
אין זשורנאלן און צייטונגען. דער ליטעראטור-
פארשער האט, ווי באוויסט, ניט באוויזן צו פאר-
ענדיקן די דאזיקע ארבעט — ער איז אומגעקומען
אין דער מאסקווער אפאלטשעניע, פארטיידיקנדיק
די הויפט-שטאט פון די פאשיסטישע הארדעס.

דער לעצטער פון די ליטעראטור-פארשער,
ווער עס האט זיך פארנומען מיט צונויפזאמלען
מענדעלעס בריוו, איז געווען נאכמען מייזל. אין
זיין „מענדעלע-בוך", וואס ער האט צונויפגעזאמלט
און וואס איז דערשינען אין 1959, פארנעמט מענ-
דעלעס עפיסטאליארישע יערושע העכער א דריטל
פון דער גאנצער אויסגאבע. אבער ג. מייזל האט
אויך דעמלט אינגאנצן זיך באזירט אף שוין פאר-
עפנטלעכטע מאטעריאלן, צווישן זיי אף דער בא-
רימטער בינשטאק-קאלעקציע, וועלכע האט געהערט
צו דעם געוועזענעם גרינדער און רעדאקטאר פון
דער פעטערבורגער יידישער צייטונג „דער פריינט"
שאול גינזבורג. די מינסקער „צייטשריפט" (באנד
5, 1931), פובליקירנדיק א טייל פון דער דאזיקער
קאלעקציע, האט אנגעוויזן, אז די וויסרוסישע
וויסנשאפט-אקאדעמיע האט זי אפגעקויפט בא ש.
גינזבורגן, וועלכער האט דעמלט געוויינט אין לע-
נינגראד. די פובליקאציע האט ארומגעכאפט מענ-
דעלעס בריוו צו 5. בינשטאקן פאר די יארן
1863—1880.

אינעם „מענדעלע-בוך" זיינען פארעפנטלעכט
57 בריוו צו 5. בינשטאקן און צו זיינע פאמיליע-
מיטגלידער (די „צייטשריפט" האט געגעבן 23
בריוו, אנווייזנדיק, אז די קאלעקציע אנטהאלט 90
בריוו). פארוואס זשע ניט אלע? ג. מייזל קלאגט
זיך אין דעם זעלבן „מענדעלע-בוך" (ז. 40):

צונג פון מענדעלעס העברעישן ראמאן „פאטערס און קינדער“.

מענדעלעס בריוו, וועלכע געפינען זיך אין אונזער רעשום, זינען ניט קיין קאפיעס, נאר אריגינאלן, וואס עס איז באזונדערס וויכטיק אין געגעבענעם פאל.

אט איז דער ערשטער בריוו:

„אדעס, דעם 21 אקטאבער 1882 י“.

טייערסטער פריינט, מ(אדאם) בינשטאק!

אייער בריוו האט מיך ניט אויסצודערציילן וויאזוי דערפרייט. איך דארף אייך זאגן, אז אייער ווארט ביכלאל האט פאר מיר א באזונדערע צוי-בער-קראפט. ס'איז דען א שפילעכע, די בעסטע יארן פון מיין לעבן האב איך פארבראכט אין אייער געזעלשאפט, און אייך שטענדיק פארטרויט מינע אינאנים און די פארבארגנסטע געדאנקען, צו וועלכע איר האט זיך שטענדיק באצויגן מיט מיט געפיל, מיט אופריכטיקער זארגזאמקייט. איך האב אייך א היפשע צייט ניט געשריבן בלויז דערפאר, ווייל אין אט דער צייט בין איך שרעקלעך פאר-נומען מיט די אינאנים פון מיין שטעלע. אויסער דעם בין איך געווען אין דער מאכט פון א מא-רעשכורע, און אין אזעלכע פאלן מייד איך אויס מענטשן און באגעגן זיך ניט מיט זיי. וועגן ליטע-ראטור האב איך בין איצט אפילע ניט געטראכט איבער זייער וואגיקע סיבעס, וואס אף זיי צו דער-קלערן וואלט איך געדארפט אַנשרייבן א גאנצן בוך. וועט איר מיר גלייבן, אז די יידן-פראגע איז די לעצטע צייט פאר מיר געווארן אומקלאר, און מיין קוק אף פיל זאכן האט זיך אנטשיידן געענ-דערט; שרייבן ווידער וועגן א וועלכן-ניט-איז קעגן-שטאנד קאן איך ניט, ביז ער איז ניט אינגאנצן אויסגעקלארט אין מיין באווסטזיין און דורכגע-פילט פון מיין גאנצן הארצן. אט די צייט פון צא-רעס פאר יידן, וואס האט ארויסגערופן בא אונדז אזויפיל שרייבערלעך און פאטריאטלעך, האט גע-האט אף מיר א פארקערטע ווירקונג, אוועקלייגן-דיק אף מיר דעם שטעמפל פון שוויגן. ווי שרעק-לעך עס זאלן אייך ניט אויסזען מינע ווערטער, אבער, צום באדויערן, אזוי איז עס. פון אייער מאן האב איך ניט באקומען קיין ווארט אפילע. ער איז א פיינער פארשוין — וואס איז דא צו ריידן. זינדט אים אויס, איך בעט אייך, פאר מיר. מיין ווייב און מינע קינדער זינען געזונט און שיקן אייך א הארציקן גרוס. טינעס קארטל מאכט א באצויבערנדיקן איינדרוק, זי איבעראשט מיט איר שלאנקייט און מיטן אַנגענעמען אויסדרוק פון איר פאָנעם. איר זעט, איך האב נאך אין איר קינדהייט דערקענט אין איר א קינפטיקע שיינהייט. ס'קאן ניט זיין, אז אזא טינע זאל ניט זיין גליקלעך.

זייט געזונט, פריינט מינער, איך בעט אייך פונעם גאנצן הארצן ניט פארגעסן אייער אופריכ-טיקן פריינט.

ש. אבראמאָוויטש״.

דער דאזיקער בריוו איז אדרעסירט צו 5. בינשטאקס פרוי ריווקע (געבוירענע — גאלדפארב) בינשטאק. זי איז געשטארבן אין 1895 אין עלטער פון 51 יאר.

דאס ערשטע מאל איז דער בריוו פארעפנט-לעכט געווארן אין דער היסטאריש-ליטערארישער זאמלונג „מענדעלע און זיין צייט“, וועלכע איז דערשינען אינעם פארלאג „דער עמעס“ אין 1940. מיר כאזערן אים איבער, קעדיי אים ניט אפרייסן פון די אנדערע פיר בריוו, וועלכע געפינען זיך אין דער לענינגראדער ביבליאטעק.

קאמענטירן דעם ערשטן בריוו האט ניט קיין זיין, אף וויפל ער שפילט אפ מענדעלעס צושטאנד אין א געוויסער צייט, וועגן וואס עס איז שוין אין פארשיידענע ליטעראטור-פארשערישע ארבעטן גע-זאגט געווארן ניט ווייניק. אין דער געשיכטע פון נעם יידישן פאלק איז דאס יאר 1881 אריין מיט שרעקלעכע גזירעס מיצאד דער צארישער מאכט, מיט פאגראמען אין א ריי שטעט און שטעטלעך פונעם טכום-האמישעווי. דערצו זינען בא מענדע-לען געווען א ריי פערזענלעכע אומגליקן, וועלכע האבן אים שיר ניט אינגאנצן איינגעבראכן.

דער צווייטער בריוו, אין ערגעץ ניט קיין פארעפנטלעכטער, איז אדרעסירט ערנעסטינע (טי-נע) בינשטאק — לייב און ריווקעס טאכטער, וועגן וועלכער עס גייט א רייד אין ערשטן בריוו.

„אדעס, דעם 21 יאנואר 1883.

טייערער פריינט! דעם 24-טן פונעם היינ-טיקן כוידעש איז דיין געבורטסטאג. אין אט דעם טאג וועל איך אין מיין מישפאכע-קרייז פייערלעך אופהייבן א קאס פאר דיין געזונט און אלע אונד-זערע וועלן דיר ווינטשן אלדאס בעסטע. מיר זיי-נען צוגעוויינט דייך האלטן, פריינט מינער, פאר א טייערן מיטגליד פון אונדזער מישפאכע, און אלע דינע אינטערעסן זינען גאנצט צו אונדזער הארצן.

דיך זען געזונט און גליקלעך — דאס איז אונדזער אופריכטיקער ווינטש. גלייב, אז די דאזיקע ווער-טער גייען פון פולן הארצן. דו האסט שוין פון לאנג מיר גארנישט ניט געשריבן, און כאטש עס ווונדערט מיך, בייער איך זיך ניט אף דיר, נאר איך בעט, דו זאלסט אף ווייטער מיך ניט פאר-געסן און זיך דערמאנען וועגן מיין עקזיסטענץ. נו, וואס מאכן די מאמאשע און די קינדער? פון זיי האב איך אויך ניט פון לאנג קיין ווארט. דאס איז שוין, מיין איך, גאר שלעכט. אונדזער לעבן גייט דא אין דער געוויינלעכער קאליע. אף זומער ווארטן מיר, אז מייער זאל קומען. צי ליינעסטו זינע לידער אין „רוסקי יעווריי“? זינע לידער פאר דער לעצטער צייט האבן די ווערט, מע זאל זיי איבערלייענען. ער איז א שטארקער דיכטער, אים דארף מען ליינען ניט געפילט, מיט טיפער אופ-מערקזאמקייט. יעטווידעס ווארט — דאס איז גע-דאנק, יעדער פערז — דאס איז א יאם פון ברע-נענדיקע געפילן... ווי מיינסטו, טינע, מירן זיך נאך ווען-ניט-איז זען? גיב איבער מיין הארציקן גרוס דער מוטער דינער און די ליבע קינדערלעך, וועלכע איך האב אזוי ליב. זיי געזונט און פאר-געס ניט דיין אופריכטיקן און פונעם גאנצן הארצן איבערגעגעבענעם דיר פריינט.

ש. ראבינאָוויטש״.

צו דעם דאזיקן בריוו קומט נאך א צושריפט:

„ליבע ערנעסטיגע!

איך האָב, אז מײַן באַגריסונג וועט ניט וויי-
ניקער אייך זײַן צום האַרצן. אלזאָ, איך באַגריס
אײַך מיטן געבוירן-טאָג און ווײַנטש אײַך גליק,
וואָס איר האָט די ווערט און וואָס נאָר א מוטער
קאָן ווײַנטשן איר טאָכטער. אײַער גוט-האַרציקער
פריינט

פ. אבראמאָוויטש.

גריסט ליבלעך אײַער מוטער און די קי-
דערלעך.

דעם צושריפט האָט געמאַכט מענדעלעס פרוי
פאָלינע (פעסיע) אבראמאָוויטש. ס'איז אינעם בריוו
פאראן א שטעל, וואָס איז באַזונדערס אינטערע-
סאַנט: מענדעלעס אַפרוף וועגן דער דיכטונג פון
זײַן זון מײַער (מיכאַיל), וועלכער איז שוין אין
יענער צײַט געווען דער אויטאָר פון עטלעכע דיכ-
טערישע פובליקאציעס אין דער רוסיש-יידישער
פרעסע. אונדז האָט זיך אײַנגעגעבן אויסצוקלאָרן,
וועגן וועלכע לידער עס גייט דאָ א רייד: אינעם
נומער 50 פון דער רוסיש-יידישער וואַכנשריפט
„רוסקי יעווריי“ פארן 1882 איז געווען אַפגעדרוקט
מיכאַיל אבראמאָוויטשעס באַלאַדע „דער פארקיי-
שעפטער פריינד“ און גלייך נאָך דעם (אינעם נו-
מער 52 פון דער זעלבער צײַטשריפט אין זעלבן
יאָר) — „די לעגענדע וועגן דעם בעכער“.

און נאָך איין באַמערקונג אין שײַכעס מיט
דעם דאָזיקן בריוו. ביז היינט איז ער אין ערגעץ
ניט פובליקירט, אכּוּך די עטלעכע ווערטער וועגן
מ. אבראמאָוויטשן, וועלכע ס'האָט געבראַכט א.
גורשטיין אין זײַנע קאָמענטארן צו מענדעלעס עט-
לעכע בריוו, אַפגעדרוקטע אינעם שוין דערמאָנטן
זאַמלבוך „מענדעלע און זײַן צײַט“, אַנווייזנדיק,
אז דער בריוו פארן 21 יאנואַר 1883 צו ערנעס-
טינע בינשטאַק איז נאָך ניט פארעפנטלעכט.

דער דריטער בריוו פון דער לענינגראדער
קאַלעקציע איז אַן א דאטע, נאָר לויטן אינהאַלט
געהערט ער קימאַט צו דער זעלבער צײַט, ווי דער
פריערדיקער. אדרעסירט איז ער צו דער זעלבער
ערנעסטינע בינשטאַק:

„טײַערע ערנעסטינע!

אַט האָסטו דיר א האַרציקן דאַנק פאר דיין
ליבן, לאַנגדערוואַרטן בריוו. איך האָב, דאָרף איך
זיך מוידע זײַן, אלץ געטראכט צו דערהערן עפעס
אינטערעסאַנטע ניס וועגן דיר, נאָר בײַנע לעב-
נע גייט (אָדער באשטייט) אלץ בא דיר, ווי פריער.
וויזט אויס, אפן אַלימפ און אין זשיטאַמיר שלאָפן
אלע געטער און געטנס. האָב ניט קיין פאריבל,
וואָס איך שרייב דיר אזוי ווייניק. איך שווער דיר
בא יופיטערן, אז איך וואָלט פונעם גאַנצן האַרצן
דיר געוואָלט אויסגיסן א גאַנץ פעסל טינט, אָבער
דאָס ביטערע מאַל — דער גוירל שטערט מיר
שטענדיק, אַנשיקנדיק אַף מיר טיילוואַנשישע אינאָ-
נים. אַר, פריינט מײַנער, איך בין אצינד ווי א
סאַלאַווי אין שטייגל, איך בענק נאָך דער פאַר-
לירענער פרייהייט, און ווען די מאַרעשכורע נעמט
שוין מעסקן טאַטשען די נעשאַמע מײַנע, דעמלֶט
אײַל איך זיך אײַנטונקען אין די כוואליעס פון די

אינאָנים אַף דער דינסט און ווער מעגלעך אין
עפעס א פלעגמאַטיש, ביז נאָר מאַדנע באשעפּע-
ניש. זײַ געזונט, פריינט מײַנער! אלע אונדזעריקע
שיקן דיר א האַרציקן גרוס. סאַשען, וואָלאָדיען און
אניוטען גיב איבער מײַנע האַרציקע גרוסן. זײַ
געזונט און פאַרגעס ניט דיין פריינט.

ש. אבראמאָוויטש.

צו דעם דאָזיקן בריוו זײַנען צוגעגעבן צוויי
צושריפטן, געווענדט צו יעווע אבראמאָוויטש. יעווע
(כאווע) איז געווען מענדעלעס צווייט קינד נאָך
מײַערן. געבוירן געוואָרן איז זי אין 1864, און
ווען די מישפּאַכע אבראמאָוויטש איז אין 1881
אריבערגעפאַרן קיין אַדעס, וווּ מע האָט מענדעלען
פאַרגעלייגט די שטעלע פונעם פארוואלטער פון
דער טאַלמעטוירע, איז יעווע געבליבן אין זשיטאַ-
מיר, וווּ זי האָט זיך געלערנט אין דער גימנאַזיע.
געלעבט האָט זי בא די בינשטאַקס. ס'האָבן זיך
פארהיט די זיכרוינעס פון לײַב בינשטאַקס זון
אַלעקסאַנדער, אין וועלכע ער דערציילט וועגן
מענדעלעס אַפפאַר פון זשיטאַמיר:

„מיט א שווער האַרץ האָבן מיר זיך צעשיידט
מיט אונדזערע פריינט, אָבער נאָך זײַער אַפפאַרן
איז אונדזער ענגע פריינטשאפטלעכע פארבינדונג
ניט איבערגעריסן געוואָרן. אלס א „מאַשקן“ איז
בא אונדז געבליבן מענדעלעס צווייטע טאָכטער...
כאוועלע, דעמלֶט שוין א שילערן פון עלטערן
קלאַס. נאָך איר ענדיקן די גימנאַזיע, אין א יאָר
אַרום, האָט נאָך איר געדאַרפט קומען איר פאַ-
טער...“

צו איר טאַקע, צו כאווען, ווי מיר האָבן שוין
דערמאָנט, איז געווענדט א צושריפט צום דריטן
בריוו:

„טײַערע יעווע! מיר זײַנען אלע געזונט, קיין
ניס איז נישט, מיר לעבן טאַג אַף טאַג, ווי גע-
וויינלעך, און גאַט צו דאַנקען... זײַ געזונט, עס
מיט אפּעטיט, לערן זיך אַנשטענדיק און שרייב
מיר אַפּטער.“

דיין ש. אבראמאָוויטש.

און נאָך א צושריפט — פון מענדעלעס פרוי:
„טײַערע יעווע!

בא אונדז זײַנען קיין שום ניס נישט. שרייבן
שרייב איך דיר בלוין, דו זאָלסט זיך ניט באומ-
רויקן. אַט קומט אַן פאַר אונדז, אַרעמע יידן, דאָס
נייע יאָר, און וואָס? מיר וועלן זיך טרייסטן מיט
דער האַפּענונג, אז דער אייבערשטער וועט אונדז
ניט פאַרלאָזן און וועט העלפן יעדערן, אין וואָס
ער גייטיקט זיך, און ביכלאַל, עס זאָל זײַן בע-
סער... אָבער אַך און וויי, אומקערן דאָס אומעג-
לעכע קאָן מען נישט... אלזאָ, פריינט מײַנער, מיר
וועלן בעטן גאָט, ער זאָל אונדז מער ניט אויס-
פרוון אַף אזא אויפן, אונדז, אַרעמע, בלייבט ניט
מער, ווי צו זײַן האַכנאַעדיק און געדולדיק. די
קינדער זײַנען געזונט. נאדקע איז א כאכאַמע,
דער פאַפאַשע גייט אוועק אין שול און געזעגנט
זיך מיט איר, ענטפערט זי אים: „זײַ געזונט! זעט,
אז די שילער זאָלן זיך לערנען.“ אַף כידושים,

וויאזוי זי פארשטייט אלץ און זאגט אלץ צום ארט.
זי געזונט, שרייב אונדז אפטער, די מאמע, וואס
האט דיר ליב, —

(פֿעסיע אבראמאָוויטש).

א גרוס די בינשטאָקס.

ווייזט אויס, אז מיט די ווערטער „...אומקערן
דאָס אומגעלעכע קאָן מען ניט...“ ווערט אנגעדייט
אפן ארעסט און פארשיקונג פון מענדעלעס זון
מייער (וועגן דעם, וויאזוי דאָס איז פאָרגעקומען,
איז דאָ ניט דאָס אָרט צו ריידן באאריכעס — די
דאָזיקע געשיכטע איז אן און פאר זיך א באזונד-
דערע טעמע). נאדקע איז מענדעלעס יינגסטע
טאכטער — נאדעזשדע, א געבוירענע אין 1878.
דער פערטער בריוו פון דער לענינגראדער
קאלעקציע איז אדרעסירט צו לייב בינשטאָקס זון
מיכאיל:

„אדעס, דעם 17 נאָיאבער 1900 י.“

מיין טייערער מישע!

א גרויסן דאנק דיר, פריינט מינער, פאר דיין
בריוו און פאר דער ביגעלייגטער צו אים קאפיע
פונעם בריוו פון ניקאלי פערטראוויטשן. איצטער
ווייס איך שוין אלנפאלס, ווו ער געפינט זיך. זאל
זיך גאט דערבארעמען איבער אים און טינען! איך
האב געוואלט אנשרייבן טינען קיין ניקאלסק, נאָר
אנימטע שרייבט אין איר בריוו פארן 4טן היינטיקן
נאָיאבער, אז טינע איז ארויסגעפארן צום מאן דעם
23 אָקטאבער קיין טיאנצזין. איך בעט דיר אפ
ווייטער ניט איבערלאָזן מיר אן יעדעס וועגן
אונדזער ליבע, אזוי נאָענטע מיר צום הארצן. ער,
פריינט מינער, ווען איר זאלט וויסן, ווי שטארק
איך האב אייך אלע ליב! אָבער צוליב וואס ריידן
וועגן דעם, איר דארפט עס פילן. מיין סאשענקע
שווייגט עפעס. וואס טראכט ער דערמיט, וואָלט
איך געוואלט וויסן? צי בייזערט ער זיך ניט אפ
מיר? אָבער פאר וואָס? שרייב, וויאזוי איר האט
מיט סאשען זיך איינגעארדנט, און ביכלאל שרייב
וועגן אלץ, וואָס עס האט א שייכעס צו אייך.
אויב איך בין ניט אקוראט אינעם בריוו-אויסטויש
מיט אייך, ווייט מיר מויכל, איך בין דאָך, ווי איר
ווייסט, שטענדיק פארנומען און שטענדיק ניט אין
דער שטימונג. די קינדער מינע פרעגן שטענדיק
אין זייערע בריוו וועגן אייך אלעמען און שיקן אייך
די הארציקסטע גרוסן. מיין סאשע איז איצטער
צוגאסט בא נאדיען אין קיעוו, און איך בין דער-
ווייל פארבליבן מיט מיין אלטיטשקער — זיידע-
באָבע. וואָס פאר א בוך, שרייב (מיר), דרוקסטו
איצט? היינט וועל איך אנשרייבן איך אנימטען. די
פריי מינע שיקט אייך א הארציקן גרוס.

איך קוש אייך!

דיין ש. אבראמאָוויטש.

דער דאָזיקער בריוו האט לויט דער כראָנאָ-
לאגיע געדארפט זיין אין אונדזער דערמאנטער
לענינגראדער קאלעקציע דער לעצטער, נאָר ער
איז באצייכנט אונטערן נומער 4. און אזוי ווי אינעם
פינפטן בריוו כאזערן זיך איבער אייניקע פערזאנען,

וועלכע ווערן דערמאנט אינעם פערטן בריוו, ברעג-
גען מיר גלייך אייך דעם פינפטן:
„אדעס, דעם 15 פעווראל 1883 י.“

טייערער פריינט!

די טרויעריקע געשעעניש, וועלכע איז גע-
שען אין דער שטוב פון אייער ברודער, האט מיר
פארשאפט גרויס אנגעסנעפעש. שיער צו זאָגן,
דאָס איז א גרויסער אומגליק, אָבער אזוי זיך נע-
מען צום הארצן און פארלירן דעם קאָפ טאָר מען
ניט פונדעסטוועגן. אלץ קאָן געשען אפ דער וועלט.
מיר האָבן אין אונדזער לעבן אלץ געזען, ער איז
ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער. דריקט
אים אויס, ביטע, פון מיין נאָמען מיין טיפן מיט-
לייד, אין אזעלכע טרויעריקע פאלן איז א מיטלייד
פון א פריינט א געוויסע טרייסט.

מיקויער יעווען בעט איך אייך פונעם הארצן
טאָן אזוי, ווי איר וועט געפינען פאר איר נוצלעך
און לויבבאר, נעמענדיק דערביי אין אכט אייך מיין
איצטיקע לאַגע. איר ווייסט, אז איך האָב זיך
קיינמאל ניט געקלאָגט אפילע אין די סאמע קרי-
טישע אומגעבונגען, אייך איצטער וועל איך זיך
ניט קלאָגן, כאָטש אין פינאנסעווע הינזיכט בין איך
דערווייל העכסט געענגט. איך בעט אייך בלויז זען,
ביים איר וועט דינגען פאר יעווען א דירע, עס זאל
ניט זיין פאר מיר צו טייער, ווי אייך, אז די דאָ-
זיקע ענדערונג זאל זיך ניט אַפּרופּן שלעכט סי-
אף יעוועס געזונט, סי אף אירע דערפאַלגן. איבער-
ריקנס, פארלאָז איך זיך אין דעם אלעמען אפ
אייך, האָפנדיק, אז איר וועט איינאָרדענען אַט דעם
איניען ווי עס באדארף צו זיין, פאר וואָס איך דאנק
אייך הארציק פאָרויס. פון אונדזער לעוו מאַסייע-
וויטשן האָב איך ניט לאַנג צוריק באקומען א
בריוו. ער שרייבט, אז אפ יאָמטעוו וועט ער קומען
אזוי. טינען וועל איך אנשרייבן אן אנדערס מאָל.
איך שרייב אַט דעם בריוו אין דער שול בעכיפאָזן.
די טעג וועט, דאכט זיך, ארויסגיין פון אונטער
מיין פען עפעס פיקאנטס, נאָך אונדזער געשמאק
נאָך. מיין ווייב און די קינדער זינען געזונט און
שיקן אייך אלעמען א הארציקן גרוס. דער אופ-
ריכטיק איבערגעגעבענער אייך פריינט

ש. אבראמאָוויטש.

צו אַט דעם לעצטן בריוו איז פאראן אן
אופשריפט פון אויבן, געמאכט מיצאד א מיטארבע-
טער פון דער ביבליאָטעק: „א בריוו צו א ניט קיין
פעסטגעשטעלטער פערזאָן“, און אין קלאַמערן:
„ניקאלי פערטראוויטש פעטריטשענקאָ?“, און נאָכא-
מאל אין קלאַמערן: „דעם מאן פון ע. ל. בינ-
שטאָק?“.

און גראַד די דאָזיקע באַמערקונגען פארפלאַג-
טערן עטוואָס דעם איניען. אונדזערע זוכונגען האָבן
באוויזן, אז קיין ניקאלי פערטראוויטש פעטריטשענ-
קאָ איז ניט געווען. עס זינען געווען צוויי פערזאָ-
נען, וועלכע האָבן געהאט א שייכעס צו מענדעלען:
י. מ. פעטריקאָווסקי — דער איבערזעצער פון מענ-
דעלעס „די טאָקסע“ אפּ רוסיש (דערשינען אין
בעלאָצערקאָו אין 1884) און ג. פ. פעסטערעשענ-
קאָ — איינער פון די איבערזעצער פון מענדעלעס
העברעישן ראָמאַן „פאָטערס און קינדער“ (דער-

שינען אין פעטערבורג אין 1868). דער לעצטער האט טאקע געהייסן ניקאליי פעטראוויטש און ווערט ניט איין מאל דערמאנט אין מענדעלעס בריוו צו 5. בינשטאקן. אין איינעם אזא בריוו שרייבט מענדעלע פון בערדיטשעוו דעם 16 אויגוסט 1867:

„היינט האב איך באקומען איינער טייערן בריוו פון 14 ד. כ. און איך אייל צו ענטפערן, אז איך האב געהאט גרויס הארצווייטיק פון דער מי-טיילונג וועגן דעם אומגליק, וואס האט געטראפן ה' פעטערעטשענקא. אין איינער בריוו צו אים גיט אים איבער א גרוס פון מיר, ווי עס פאסט“ (דאס מענדעלע-בוך, ז. 86).

אזויארום, גייט א רייד וועגן עפעס אן אומ-גליק, וואס האט געטראפן פעטערעטשענקא. אינעם בריוו צו ניקאליי פעטראוויטשן פארן 15 פעווראל 1883 שרייבט מענדעלע ווידעראמאל וועגן עפעס אן אומגליק, „וועלכער איז געשען אין דער שטוב פון איינער ברודער“. פארשטייט זיך, אז איינעם און דעם זעלבן מענטשן קאנען טרעפן צוויי אומגליקן און אין פארשיידענע צייטן. דאס וואלט זיך גע-לייגט אפן סייכל. אבער אינעם פערטן בריוו (פארן 17 נאייאבער 1900) גייט א רייד וועגן ניקאליי פעטראוויטשן, וועלכער איז, ארויסגיינדיק פון דער לאגיק פונעם בריוו, טינעס (ערנעסטינעס) מאן, און זי איז ארויסגעפארן צו אים קיין טיאנצזין. מע קאן מאכן א האשאַרע, אז טינע בינשטאק האט כאסענע געהאט פאר ניקאליי פעטראוויטש פעס-טרעטשענקא, און דאן וואלט עס געווען אויך פאר-שטענדלעך. נאך אין די באמערקונגען צו מענדע-לעס ברוו אין דער „ציטשריפט“ ווערט געזאגט: „ערנעסטינע בינשטאק, שפעטער וויינבוימס פרוי“ — און ווידער ווערט פארפלאגטערט דער איניען: ווע-מענס פרוי איז געווען ערנעסטינע בינשטאק — פעטערעטשענקאס צי וויינבוימס? אלנפאלס, דער-ווייל איז קיין אבסאָליוטע קלאַרקייט ניט פאראן. לעסאָף, נאך אייניקע דערקלערונגען.

צום פערטן בריוו:

„מיין סאשענקע שווייגט“ — געמיינט אלעק-סאנדער בינשטאקס עלטערן זון, מיט וועלכן מענ-דעלע איז געווען באפריינדעט אין מעשעך פון פיל יאָר. אינעם זאמלבוך „מענדעלע און זיין צייט“ זיי-נען פארעפנטלעכט אלעקסאנדער בינשטאקס אינ-טערעסאנטע זיכרוינעס.

„מיין סאשע“ — מענדעלעס יינגסטע טאכטער. „בא נאדיען אין קיעוו“ — מענדעלעס עלטע-רע טאכטער נאדעזשדע. צום פינפטן בריוו:

„מיקויער יעווען בעט איך אייך...“ — מענ-דעלעס טאכטער יעווע איז נאכן פארענדיקן די זשיטאמירער גימנאזיע אוועקגעפארן זיך לערנען קיין פעטערבורג, און מענדעלע בעט נ. פ. פעס-טרעטשענקא, דעם פעטערבורגער טוישעוו, צוזוכן פאר איר א דירע.

„די טעג וועט, דאכט זיך, ארויסגיין פון אונ-טער מיין פען עפעס פיקאנטס...“ — וועגן וואס פאר א „פיקאנטס“ דא גייט א רייד, איז ניט קלאָר. אין 1883, ווי אויך אין די ווייטערדיקע יאָרן, ביזן 1889, ווען ער האט פארעפנטלעכט אין שאלעס-אלייכעמס „יידישער פאלקס-ביבליאָטעק“ די ערשטע טיילן פונעם „ווינטשפּינגערל“, האט מענדעלע קיין נייע ווערק ניט אָנגעשריבן, ניט רעכענענדיק די העברעישע דערציילונג „בסתר רעם“ (אין דער באהעלטעניש פון דער אופטרייסלונג) (אָפּגעדרוקט אין די נומערן 41 און 42 פון דער צייטשריפט „היום“ פארן 1886), און די נייע באארבעטונג פון „פישקע דער קרומער“ (אין 1888).

אזעלכע זינען מענדעלעס פינף בריוו, וועלכע געפינען זיך אין דער קאלעקציע פון דער לענינג-גראדער עפנטלעכער ביבליאָטעק אף מ. יע. סאל-טיקאו-שטשעדרינס נאָמען. מיט עפעס-וואס דער-גאנצן זיי אונדזער פאַרשטעלונג וועגן דער עפיס-טאָיארישער יערושע פון אונדזער גרויסן שריי-בער.

„דער ניטצליכער קאלענדאר פאר די רוסישע יידן“

די ציטאטע, וועלכע זעט אויס, ווי אָנגעשריבן ערשט היינט, האבן מיר גענומען פון א קאלענ-דאר, וואס איז דערשינען מיט 110 יאָר צוריק אין זשיטאמיר, אין דער דרוקעריי פון י. באקסט. דער נאָמען פונעם קאלענדאר איז א גאנץ לאנגער:

„דער ניטצליכער קאלענדאר פאר די רוסישע יידן, אף דעם יאָר פינף טויזנט זעקס הונדערט זיבן און דרייסיק זינט די וועלט איז באשאפן גע-וואָרן (שנת תרל"ז לפ"ק).“

דער אווטאָר איז אָנגעוויזן: ש.י. אבראמא-וויטש, דאס הייסט — מענדעלע מויכער-ספאָרים. צו יענער צייט איז ש.י. אבראמאָוויטש שוין ניט געווען קיין פאַנעם-כאדאַשעס אין דער יידיש-העברעישער ליטעראטור. פון קינסטלערישע ווערק אף יידיש האט ער שוין געהאט ארויסגעלאָזט

„אין אונדזערע געגנטן הייבן די פעלדער אָן וואס א יאָר ווייטער אלץ שיטערער ווערן, מאכמעס מע האקט דאָרט זייער פיל אויס אף הייצן, אף פאַסטראַיקעס און אף אוועקשיקן געהילף קיין אויסלאנד. היינט די אייזנבאן — זי פארשלינגט ווי א הונגעריקע כייעראַע גאנצע וועלדער מיטאמאל. אין וועלכן אָרט זי גייט, פאלן פאר איר אנדער די ביימער איינס נאך דאס אנדערע, יונגע און אלטע גאָר אָן קיין שום אונטערשייד. מע טראכט איצט בא אונדז אין לאנד איינצופירן קלוגע און גוטע האנאַכעס, וויאזוי מע זאָל באם האקן די וועלדער זיך גויעג זיין, אז טאַמיר זאָל בלייבן דער סכום וואלד, וואס איז נייטיק צום קלימאט. וואָרעם די וועלדער האלטן צו די ווינטן און דאס פייכטקייט, זיי לאָזן די טיכן ניט אויסטריקענען...“

„דאס קליינע מענטשעלעך“, דעם ערשטן וואריאנט פונעם „ווינטשפייגלעך“, דעם ערשטן וואריאנט פון דער „קליאטשע“, די דראמע „די טאקסע“. ס'איז געווען נאך איין געביט, אין וועלכן שאלעם-יאנ-קעוו אבראמאווטש האט זיך געפילט, ווי א פיש אין וואסער, — וויסנשאפט. און ס'וועט לאכלוטן ניט זיין איבערגעטריבן, אויב מיר וועלן באהויפטן, אז ער איז געווען איינער פון די ענציקלאפעדיסטן פון זיין צייט.

דאס ערשטע ווערק זינס איז געווען „א בריוו וועגן דערציאונג“, וואס איז באצייכנט מיטן יאר 1857, ווען ער איז געווען א לערער אין דער קאמענעצער קאזיאנער יידישער שול פון דער ערשטער שטופע. דער אינטערעס צו פאנאנדער-ארבעטן אקטועלע פראגן פון פעדאגאגיק איז בא-אים פארבליבן אפן גאנצן לעבן. אין 1862 האט ער ארויסגעגעבן דעם ערשטן באנד פון „טוילדאס האטעווע“ — א העברעישן וואריאנט פון פראפ. לענצס „נאטור-געשיכטע“ (וויגערס). אין פיר יאר ארום איז דערשינען דער צווייטער באנד פון דער דאזיקער אויסגאבע (פייגל), אין 1872 — דער דריטער באנד (קריכנדיקע באשעפענישן). וועגן דעם, וואס פאר א קאלאסאלע ארבעט דאס איז געווען, האט שפעטער דערציילט מענדעלע אליין:

„דעם צווייטן און דריטן טייל האב איך ניט איבערגעזעצט פונעם געלערנטן לענג, ווי דעם ערשטן טייל, נאר איך האב צונויפגעזאמלט פון די ביכער פון די נייע אף דער גאנצער וועלט בארימטע נאטור-פארשער און האב זיי צונויפגע-שטעלט צום ניצן און פארגעניגן פון די העברעי-שע לעזער... איך האב אויסגעשטעלט אלע לעבע-דיקע באשעפענישן און האב פאר זיי אויסגעפונען נעמען און זיי געגעבן אן ארט אין דער העברעי-שער ליטעראטור. איך האב געמאכט נייע נעמען, איך האב זיי באשאפן לויטן גייסט פון דער הע-ברעישער שפראך. איך האב אויך צונויפגעזאמלט, ווי סנאפעס אין שיער, אלע טערמינען און נעמען פון לעבעדיקע באשעפענישן, וואס געפינען זיך אין דער ביבל, טאלמוד און מעדראשים און האב זיי דערקלערט לויט די באוויסטע געלערנטע קא-מענטאטאָרס...“ (זע „אלע ווערק פון מענדעלע מויכער-ספאָרים“, 19-טער באנד, ווארשע, 1924, ז. 154—155).

אין 1870 האט מענדעלע ארויסגעגעבן דעם בוך „דער פיש, וואס האט איינגעשולוגען יינע האנאווי“ — א באשרייבונג פון הייפיש. אין 1869 האט ער צוזאמען מיט ל. בינשטאָקן ארויסגעלאָזט א יידישע באארבעטונג פון זשול ווערנס „דער לופט-באלאָן“.

אין זיינע וויסנשאפטלעכע אויסגאבעס איז מענדעלע ניט געווען פאָשעט אן איבערזעצער. אזוי, לעמאַש, האט ער אין 1867, לויטן אופטראָג פון דער „כעוורע מעפיצי האסקאלע“, זיך אונטערגע-נומען איבערצוצעצן ד. אי. אילאווויסקיס „געשיכ-טע פון רוסלאנד“, נאך ער האט ניט געקאנט איינ-שטימען מיט אילאווויסקיס אדלשטאנד-אַריענטא-ציע און זיך דערלויבט א געוויסע פרייהייט אין דער איבערזעצונג. דער בוך איז איבער דעם ניט ארויסגעגעבן געוואָרן.

מענדעלעס וויסנשאפטלעכע טעטיקייט האט ארומגעכאפט אזעלכע געביטן, ווי פעדאגאגיק, נא-טורוויסנשאפט, כימיע, געשיכטע, נאך דעריקער איז ער קוידעמקאל געווען א ליטעראט און א לינ-גוויסט. אין 1875 גיט ער ארויס אין זשיטאָמיר זיין איבערזעצונג פון „זמירעס ייסראָעל“ און „פיי-רעק שירע“ און זעצט איבער טיילן פונעם טייל. די סאָוועטישע קריטיק פון די דרייסיקער יאָרן האט אָפגעשאצט די דאזיקע ווערק אלס פאר-שטארקונג פון די נאציאנאליסטישע מאַמענטן אין מענדעלעס אידעאָלאָגיע. אָבער באגלייך מיט דעם האט דער שרייבער געהאט אויך אן אנדערן ציל. דעם 28 אָקטאָבער 1875 שרייבט ער צום ארויס-געבער פון דער צייטונג „ייסראָליק“:

„מיין צוועק איז מיט דעם דאזיקן ווערק (עס גייט א רייד וועגן „זמירעס ייסראָעל“ — כ. ב.) און מיט אנדערע ביכער פון דעם מין, וואס וועלן מיט דער צייט געדרוקט זיין, צו רייניקן די יידי-שע טפילעס פון דער מיסעקייט פון די צעדרייטע איבערזעצונגען, וואס מע האט געמאכט ביז איצט אף איורע-טייטש. וואָרעם די דאזיקע איבערזע-צונגען האבן שלעכט געווינקט אף אונדזער פאָלקס-מאסע, האבן פארדארבן איר געשמאק און האבן געלערנט יידן צו פישטשען אזויווי אויפֿעס און ארויסצוברענגען מיט זייער מויל מעשוועדיקע אומפארשטענדלעכע ווערטער...“ (זע „דאס מענ-דעלע-בוך“, ז. 102).

מענדעלעס „ניטצליכער קאלענדאר פאר די רוסישע יידן“ איז אויך געווען א סינטעטיש וויסנ-שאפטלעך ווערק. איצט, אין העכער הונדערט יאָר ארום, בלעטערנדיק דעם „קאלענדאר“, הערסטו ניט אף זיך צו ווונדערן, וויפֿל האָרעוואניע און וויפֿל קענטענישן האט געדארפט אריינלייגן אין אים דער פארלעגער.

דער „פארלעגער“?

ניין, אין געגעבענעם פאל איז מענדעלע ניט בלויז דער פארלעגער, נאך אויך דער אויטאָר. אפן לעצטן זייטל פון דער הילע קומט ער צו די ליינער מיט אזא וואָרט:

„מיט דעם דאזיקן קאלענדאר מיינעם אפן יאָר תרל"ז (דאס הייסט, 1876) מאַך איך די האט-כילע פון די ווייטערדיקע קאלענדארן, וואס איך וועל, אימירצעשעם, אלע יאָר דרוקן. אָפֿלויבן דאָ פאר אייך, ראבויסי, אי זיך אליין, אי מיין קאלענ-דאר האלט איך פאר א נארישקייט: ערשטנס, איז אליין לויבן זיך זייער ניט קיין שיינע מידע; צווייטנס, בין איך דאך ניט ערשט פון דעם נעכ-טיקן טאָג פונעם איי ארויסגעקראַכן, וואס איך בין געקומען מיט אייך באקאנטשאפט צו מאכן און סטארען זיך ארויסצונארן בא אייך אייער גוטע מיינונג איבער מיר... מיר זיינען, ראבויסי, אלטע באקאנטע. איר קענט מיר, באַרעכהאשעם, שוין צוואנציק יאָר דורך מיין ארבעט אין דער יידישער ליטעראטור, און די מיינונג, וועלכע איר האט פון מיר אין דער דאזיקער גאנצער צייט געמאכט, א גוטע אָדער א שלעכטע, די מיינונג וועט דאך שוין אזוי, ווי זי איז, בא אייך בלייבן; און דריטנס, האלט איך אייך, ראבויסי, כאָלילע ניט פאר קינ-דער, קיין פינגער אין מויל באדארף מען אייך, באַרעכהאשעם, ניט אריינלייגן...“

א טאבעלע, וואס ווייזט, וועלכע שא איז אין פארשיידענע שטעט, ווען אין זשיטאמיר איז האל- בער טאג;

א טאבעלע, ווען די זון גייט אף, ווען זי פארגייט און וויפל האלט דער טאג אין זשיטאמיר; וועטער; די ענדערונגען אין דער פאגאדע; די גוורעס-האבירע אין דער לופט; בליק, דונער, פאלנדיקע שטערן, טומאן, וואלקנס, רעגן, שניי, האגל, ווינט, טוי.

וויכטיק זינען נישט אזוי די קאלענדאר-יעדיעס, ווי די קאמענטארן און דערקלערונגען, וועלכע מענדעלע גיט צו זיי. נאך דעם, ווי ער ווייזט אן אף די ענדערונגען אינעם וועטער אין יאר 1876, האלט ער פאר נייטיק צו ברענגען „די סימאנים אין דער נאטור צו דערקענען די פאגאדע“, ווייל „פון אלטע צייטן אן האבן די געלערנטע זיך שטארק אינטערעסירט דערמיט, וויאזוי פארויסצו- זען די פארענדערונג אין דער פאגאדע, נאר זייע- רע אלע כקירעס וועגן דעם האבן זיך אויסגעלאזט מיט גארניט, מע קאן קלאר דערוף זיך נישט טוי- מער זיין“. דעריבער, ווייזט אן מענדעלע, „זינען ריכטיקער די נאטור-סימאנים אף דער פאגאדע, וועלכע זינען באם האמוין אנגענומען“. און ער גיט אייניקע פון זיי:

גייט די זון אף אדער זי זעצט זיך רויט, באווייזט עס אף א ווינט.

גייט זי אף אדער פארגייט אין א טומאן, באווייזט עס אף א רעגן.

א רינג ארום דער זון איז אף א רעגנדיקער פאגאדע.

איז די לעוואנע טונקל — ווייזט עס אף א נעץ; איז זי לויטער — אף א טרוקענער פאגאדע, מיט א בלויזעכן קאליר — אף א רעגן; רויטלעך געפארבט — אף א ווינט; א רויטער רינג, וואס פארגייט באלד, — אף א שיינער פאגאדע.

א טרוקענער מיזערע-ווינט באווייזט אף א שיינער פאגאדע א לאנגע צייט.

א רעגנבויגן פארנאכט ווייזט אף א שיינעם וועטער...

דערנאך גייען סימאנים, וועלכע האבן א שייכעס צו דער אופירונג פון פארשיידענע בא- לעכאים:

ווען אקסן האלטן די מארדע אנטקעגן דא- רעם-זייט און עפענען שטארק אף די נאזלעכער, אדער ווען זיי לייגן זיך אדער לעקן זיך דאס לייב אפטער, איז א סימען, אז באלד וועט גיין א רעגן. שפרינגען שאף הויך און לוסטיק — ווייזט עס אף א שיינעם וועטער.

ווען שאף און ציגן באדן זיך, איז דאס פאר א רעגן.

ווען גייענדיק צוריק פונעם פעלד הערן די שאף נישט אף צו עסן גראז און גייען נישט מיט כיישעק אין שטאל אריין, וועט באלד גיין א רעגן. כאזירים, אז זיי שרייען, איז א סימען אף א רעגנדיקער פאגאדע; טאסקען זיי ארום שטרוי — ווייזט עס אף א בורע.

א הונט, אז ער עסט ווייניק און שלאפט א סאך, ווייזט עס אף א רעגנדיקער פאגאדע.

דער נוסעך פון „אמאר מענדעלע“ דערלויבט אים צו פארפירן א געמיטלעכן, אופריכטיקן שמועס מיט די ליינער. דער איקער-ציל איז געווען צו דערקלערן, פארוואס ער האט זיך גענומען פאר אזא ארבעט:

„מיין קאלענדאר ליגט איצט פאר אייך, מיט- טאמע וועט איר פארשטיין אים אפצושאצן קעפי זיין ווערט. איך קאן אייך נישט מער דאס נאר וואגן, אז פון מיין זייט האב איך מיך נישט געפוילט און נישט געשפארט קיין מי צו מאכן דעם קאלענדאר גוט און נוצלעך פאר אונדזערע יידן ווי איך האב נאר געקענט. איך קאן אייך אויך פארזיכערן, אז איך וועל מיך ווייטער אויך נישט פוילן און אלע יאר זיך סטארען מיין קאלענדאר צו פארבעסערן מיט אלע מעגלעכקייטן.“

דער קאלענדאר איז באשטאנען פון צוויי טיילן. דער ערשטער כילעק, ווי מענדעלע רופט עס אן, איז דער יאר-לועך, „וואס ווייזט אונדז דעם כעזשן פון דער צייט און דערביי אלע וויכ- טיקע זאכן און מינהאגים אין דעם יידישן גלויבן, ווי, לעמאשל, ראשיי כאדאשים, יאמטויווים, טא- נייסים אוקעדוימע, וואס זינען מיט דער צייט געקניפט און געבונדן. אויך איז דא דער קריסט- לעכער לועך מיט די פראזאדיקעס און טאבעלנע טעג“. דער צווייטער טייל פונעם קאלענדאר „ווייזט נישטצליכע אינאנים אין וועלט-זאכן, וועל- כע זינען נייטיק צו וויסן איטלעכן, וואס לעבט אין דער וועלט צווישן מענטשן.“

ס'איז שווער איבערצורעכענען, וואס פאר א יעדיעס ברענגט מענדעלע אין זיין לועך, לאמיר אנרופן בלויז אייניקע:

וואס דער יאר-לועך באטייט און דער פיירעש פון א סאך זאכן, וואס איז נייטיק צו וויסן;

אז א קאץ לעקט די לאפקע, ווייזט עס אף א שיינעם וועטער; לעקט זי דעם עק — אף א רעגנדיקער פאגאדע; רייסט זי די וואנט — אף ניט קיין שיינעם וועטער; קראצט זי די פאדלאַ-גע — ווייזט עס אף א מעטעליצע און אף א ווינט. א סאך מייז אין אסיען איז א סימען אף א ווארעמען ווינטער; גראבן זיי טיפע גארעס — וועט דער ווינטער זיין א קאלטער...

פיל אנדערע יעדעס קאן מען באקומען פון מענדעלעס קאלענדאר — היסטארישע דאטעס פון דער יידישער און ניט-יידישער געשיכטע; וועגן פיזישע, כימישע, געאגראפישע דערשיינונגען; א שלאג סטאטיסטיק; א באשרייבונג פון די וויכטיק-סטע טייכן אין דער וועלט, פון אלע מעדינעס אף אלע קאנטינענטן, פון אלע רוסישע גובערניעס; וועגן דער באפעלקערונג, יורדישע קלאלים, גר-מיזמאטיק, בוכהאלטעריע, וועגן דעם האנדל פון רוסלאנד מיט אנדערע לענדער. עס זיינען איבער-גערעכנט אלע יארידן, וועלכע קומען פאר אין קייעווער, פאדאליער און וואלינער גובערניעס, און נאכאמאל — וועגן דער באדייטונג פון די וועל-דער...

אונדז איז היינט פארשטענדלעך, פארוואס מענדעלע האט אינעם קאלענדאר מיט אזא אפגע-בראכטיקייט אפגעוויבן זיין קאל קעגן די פאסע-סארס פון זיין צייט, וועלכע האקן אויס די ביימער „איינס נאך דאס אנדערע, יונגע און אלטע גאר אן קיין שום אונטערשייד“.

די פראבלעם, וועלכע מען רופט אין אונדזער צייט „דער מענטש און די נאטור“, איז נאך אלץ אקטועל. נאך מער — זי ווערט וואס א יאר נאך שארפער, ווייל די ווארענונגען, מע וואלט זיך בא-קלערן און טאן אלץ, וואס עס איז מעגלעך, קעדיי איבערלאזן נאך זיך ניט קיין מידער, נאך א בליענדיקן סאך, — האבן ניט געהאלפן. ניט אומ-זיסט האט די דאזיקע טעמע געקלונגען אויך אפן לעצטן צוזאמענפאר פון די שרייבער פון פסטר. און ס'קומט אפן געדאנק אן ארויסזאגונג אין אן אנדער קאלענדאר, ניט אין מענדעלעס:

„...וועלדער זיינען אונדזער סאמע זיכערער געהילף אינעם קאמף פאר א גערעטעניש. זיי פאר-היטן די פייכטקייט, האלטן אונטער די פולוואסער-דיקייט פון אונדזערע גרויסע טייכן, לינדערן דעם קלימאט, פארהאלטן די הייסע ווינטן און זאמלן... נאך דאס איז נאך ניט אלץ. וועלדער זיינען די גרעסטע קוואלן פון געזונט, דאס זיינען קאלאסא-לע גרינע לאבארטאריעס, וועלכע ארבעטן אויס זייערשטאף, שלינגען איין גיפטיקע גאז און שטויב...“

וועגן דער פראכט און באדייטונג פון אונד-זערע וועלדער קאן מען אינקורצן ניט דערציילן. א סאך פון אונדז האבן פון לאנגאנע „געקערענקט“ פאר די וועלדער, געשריבן וועגן זיי, זיך באמיט איבערצוגעבן דעם לייענער די ליבשאפט צו אונד-זערע גרינע „אקעאנען“, צו אונדזערע וואלד-רייכטימער.

דאס האט דער היינטיגער קאלענדאר געבראכט די ווערטער פונעם אנגעזעענעם רוסישן סאָוועטישן שרייבער קאנסטאנטין פאוסטאָווסקי. און ס'איז פאשעט צו באוונדערן, ווי ענדלעך זיי זיינען אף די ווערטער פונעם קלאסיקער פון דער יידישער ליטעראטור.

ביכלאל האט מענדעלעס „דער ניטצליכער קאלענדאר“ אף אלע הונדערט פראצענט אנט-שפראכן דעם נאמען זיינעם און איז געווען א בוי-לעטע אפשיגלונג פון דער צייט. נעמען, לעמאשל, די פראגע וועגן דער דינסט פון די יידן אין דער צארישער ארמיי. זינט דעם אוקאז פון דער רוסי-שער רעגירונג וועגן יידישע רעקרוטן (פארן 26 אויגוסט 1827) זיינען פאריבער פופציק יאר. דעם 1 יאנואר 1874 האט אלעקסאנדער דער צווייטער באשטעטיקט דעם נייעם „אוסטאוו איבער וואַינסקי פאָווינאָסט“. די יידישע באפעלקערונג אין רוסי-לאנד האט דעם נייעם אוסטאוו אפגענומען אלס א נייע גזירה. און קעדיי פארלייכטערן זיי צו פאר-שטיין, וואס עס באטייטן די פילצאליקע קלאלים פונעם צארישן אוקאז, זעצט מענדעלע אים איבער צוזאמען מיט 5. בינשטאקן און גיט אים ארויס אין זשיטאמיר. אין דעם „ניטצליכן קאלענדאר“ געפינען מיר אויסצוגן פונעם „אבשטשע וואַינסקי פאָווינאָסט“ מיט א דערקלערונג:

„אזוויי דאס וואַינסקי פאָווינאָסט איז זייער א וויכטיקער איניען, וואס איז שטארק געגיי-אטלעכן, שטעלן מיר דעריבער דא ארויס בעקי-צער פונעם אוסטאוו די הויפט-זאכן, וועלכע זיינען נייטיק צו וויסן“.

ווי באוואוסט, איז מענדעלעס „מאסאָעס ביניא-מין האשלישי“ דערשינען אין 1878. אבער מען-דעלע האט „מאסאָעס“ שוין געשריבן אין אנהייב פון די 70-ער יארן. צו דער צייט, ווען ער האט ארויסגעגעבן זיין קאלענדאר, זיינען שוין געווען גרייט די ערשטע קאפיטלען, און ער שליסט זיי איין צום סאך פונעם „ניטצליכן קאלענדאר“ און-טערן זעלבן נאמען, וועלכן מיר ווייסן ביז היינט: „קיצער מאסאָעס ביניאמין האשלישי, דאס הייסט, די נעסיע אדער א ריזע-באשרייבונג פון ביניאמין דעם דריטן, וואס ער איז אף זייע נעסיעס פאר-גאנגען העט ווייט, אזש אונטער די האַרע-כוישער, און האט זיך גענוג אנגעזען און אנגעהערט כיי-דושים, שיינע זאכן, וואס זיי זיינען ארויסגעגעבן געווארן אין אלע שיוויס לעשוניעס און היינט אויך אין אונדזער לאַשן“.

אינעם קאלענדאר זיינען אפגעדרוקט די ערשטע דריי קאפיטלען פון „מאסאָעס“ און דער אנהייב פונעם פערטן קאפיטל מיט א צושריפט: „זייט מיר געזונט, ראבויסיס! לאַמיר לאָזן דער-ווייל אונדזערע פארשוניען גיין זייער וועג, אינ-קורצן וועל איך אייך ווייטער דערציילן די מייסע. ווי איך בין א ייד! ווי מיינ נאָמען איז מענדעלע מויכער-ספאָרים!“

אט אזוי האט צוזאמען מיטן „ניטצליכן קא-לענדאר“ א שפאן געטאן אין דער וועלט איינס פון מענדעלעס מערקווירדיק ווערק...

צום 80-טן געבורטסטאג פון דמיטרי שאסטאקאוויטשן האט דער מאַקווער מוזיקאלער קאמער-
טעאטער אופגעפירט א ספעקטאַקל „מיר שפילן שאסטאקאוויטשן“, ווו עס זינען איינגעשלאסן געוואָרן
8 לידער פונעם ציקל „פון דער יידישער פאלקס-דיכטונג“.
אף די בילדער: אבראם (ארטיסט ג. קורפע), ריוואטשקע (ארטיסטקע א.י. בערטעניעווא), די
זארגפערליקע מומינקע (ל. קאלמאקאווא). אונטן — א סצענע פונעם ספעקטאַקל.
פאָטאָ — א. דובנאָוו

דער גענאלער קאָנפּאָזיטאָר דנױטרי שאַסטאַקאָוויטש

בלויז אדאנק דער קאָלאָסאלער גוטהארצי-קייט, וואָס איז ניט באגרענעצט מיט קיין שום נאציאָנאלע ראמען, האָט דער גרויסער קינסטלער געקאָנט שאפן איינס פון זיינע פולקומסטע ווערק — דעם וואָקאלן ציקל „פון דער יידישער פאָלקס-פּאַעזיע“. אינעם ציקל זיינען איינגעשלאָסן אכט לידער: „דער געוויין נאָך דעם פארשטאַרבע-נעם זיגקיןד“, „ערעו א לאנגער צעשיידונג“, „די געטרייע מאמע און מומע“, „די וואָרענונג“, „דער טאטע, וועמען מע האָט פארלאָזט“, „ווינטער“, „די ליד וועגן נויט“, „גליק“ (שאפונג 79, 1948). דער גוואלדיקער דראמאטיזם און מיטלייד צו דער דער-נידעריקטער נעשאַמע באהעפטן זיך מיט א דינעם באצויבערנדיקן הומאָר. אינטערעסאנט, אז די נע-מען צו יעדער ליד האָט שאַסטאַקאָוויטש אליין צוגעטראכט.

אינעם קאמער-טעאטער אונטער דער קינסט-לערישער אָנפירונג פון ב. א. פאָקראָווסקי איז דער ציקל פארקערפערט געוואָרן אף דער בינע צום ערשטן מאל, זינט ער איז געשאפן געוואָרן. (מע דארף דאָ אָפּמערקן, אז דעם קאוועד אויסצופילן די לידער צום ערשטן מאל אין א קאנצערט האָט דער אויטאָר אָפּגעגעבן אין 1961 דעם בערלינער סימפאָנישן אָרקעסטער אונטער דער אָנפירונג פון קורט זאנדערלינג).

איינע פון שאַסטאַקאָוויטשעס בעסטע שאפונ-גען, די דרייצנטע סימפאָניע, איז אָנגעשריבן אף יעווגעני יעווטושענקאָס לידער „די קאריערע“, „די שרעק“, „באבי יאר“...

אַר ק א ד י ד ו ב נ א ו

די מוזיקאלע געזעלשאפטלעכקייט האָט אָפּ-געמערקט דמיטרי שאַסטאַקאָוויטשעס אכציקיאָריקן געבורטסטאָג. ס'איז שווער זיך פאַרצושטעלן, אז שוין העכער 11 יאָר שלאָגט ניט דאָס הארץ פונעם געניאלן קאמפאָזיטאָר.

בלויז אזא קינסטלער, וועלכער איז ענג פאר-בונדן מיט אונדזער לעבן, מיט אונדזערע לידן און פריידן, מיט אונדזערע זוכונגען און דערגריי-כונגען, א קאמפאָזיטאָר, וואָס האָט געזען דאָס לעבן ניט נאָר דורך אבסטראקטע קלאנגען, אויס-פרווינדיק די דראמעס פון דער רעאלער ווירקלעכ-קייט אף זיך גופע, האָט געקאָנט אזוי נאָענט נע-מען צום הארצן די עמאַציאָנעלע ווידעראנאנדן פונעם מוזיקאלן מאטעריאל.

איך הער שאַסטאַקאָוויטשעס מוזיק, און עס באוונדערט מיך איר גראנדיעזער דיאפאזאן. עס דערשיטערט דעם קאמפאָזיטאָרס טיפער, אופמערק-זאמער אינטערעס צו די דערשיינונגען פון אונדזער לעבן.

שאַסטאַקאָוויטש האָט געקאָנט שרייבן אזא פארשיידנארטיקע מוזיק, ווי דער ראַמאנס „אומ-שטערבלעכקייט“ אף די ווערטער פון מיקעלאַנד-זשעלאַ בואַנאראַטי און די „פיר לידער פונעם קא-פיטאן לעביאדקיין“ פון פ. דאָסטאָיעווסקיס „שיי-דים“, דעם וואָקאלן ציקל „סאטירעס“ אף די ווער-טער פון סאשע טשאַרנין, וועלכער האָט אויסגע-לאכט די קליינבירגער אין דער עפאָכע פון דער רעאקציע, און ראַמאנסן אף די ווערטער פון די ליענער פונעם היינטציטיקן סאטירישן זשור-נאל „קראָקאָדיל“.

ווייניק באוויסטע פאטאגראפיעס פונעם
דיכטער און דראמאטורג אייזיק הובערמאן

(1906—1966)

1

2

1. אין סאף פון די 30-ער יארן
א. הובערמאן (ערשטער פון רעכטס)
מיט א גרופע אפיצערן ביים דער
מילכאמע
2. די אדעסער שרייבער באגריסן
דעם דיכטער אין צוזאמענהאנג מיט
זיין 60-טן געבורטסטאג.
3. א. הובערמאן מיט א גרופע אר-
טיסטן נאך דער פרעמיערע פון זיין
פיעסע „שענקט בלומען די געליבטע“
אין אדעסער טעאטער פון מוזיקאלער
קאמעדיע

3

וויאזוי דארף אויסזען א מענטש

א סאלדאט, וואס איז דורכגעגאן די ערשטע וועלט-מיליטארישע, דעם בירגערקריג און די גרויסע פא-טערלענדישע מיליטארישע. אין דער ערשטער וועלט-מיליטארישע און אויך אין דער גרויסער פאטערלענ-דישער איז ער געווען באוויינט מיט שלאכט-אר-דענס און מעדאלן.

פינקטלעכקייט, דיסציפלין, געזונטע פאשעט-קייט זיינען שטריכן פון קושניראווס לעבן און שא-פונג. זיינע לידער זיינען פול מיט ליכט, ליבע, פאטריאטיזם. יעדע שורע אין זיי איז פינקטלעך, אויסגעטאקט און אופריכטיק. זיין דיכטונג איז-גאנצן גענומען האט א קאנקרעטע באדייטונג: לעבן, קעמפן און זיגן. אזא גענויקייט אין דער צילגעווענדטקייט דרינגט ארויס פון דעם דיכטערס סאלדאטישער ביאגראפיע. ער שרייבט:

זיבן מאל צום גוטן איך דערמאן איצט
מיין פעלדפעבעל ניקאנאר אינוואניטש.
אין סיבירער דריטן פאלק אין אלטן
האט ער מיך א ביקס געלערנט האלטן,
מיך געלערנט שטרענג און אויסגערעכנט...

אין זיינע לידער האט ארן קושניראו אכטונג געגעבן ס'אפן אינהאלט, ס'אפן דער פארם. פאר אים איז געווען מאמעש לעבנסוויכטיק, ווי-אזוי די שורע לייגט זיך אוועק, ווי זי שטייט אין דער ליד און וועלכער איז איר אויסזען. אויך אינעם לעבן האט אים געארט, וויאזוי א מענטש פירט זיך, ווי ער באגייט זיך מיט זיין גלייכ, און אויך וויאזוי דער מענטש איז אנגעטאן, צי האלט ער פון ריינקייט און ציכטיקייט, צי האט ער האנאע פון א ניי קלייד. ער פלעגט זאגן, אז פאשעטקייט און שיינקייט פון אן אנצוג, פון א מאנטל זיינען א באווייז פון דעם כאראקטער באם מענטשן.

קושניראו האט געהאט שטרענגע מאסן ניט נאר צו אנדערע, נאר אויך צו זיך. א ווארט זאל זיין א ווארט, א מיינונג ארויסזאגן אפן, ארויס-ווייזן איבערגעגעבנקייט צו א כאווער, צו א פריינט. און ווער רעדט נאך — צו א פרוי, צו א קינד.

איך באקום א סאך בריוו פון ליינער, וועל-כע לעבן אין פארשיידענע שטעט פון אונדזער לאנד. איינע א פרוי שרייבט מיר, אז זי לעבט אין באשקיריע, ליינעט דעם זשורנאל „סאָוועטיש היימ-לאנד“ זייער אופמערקזאם, מאמעש פונעם ערשטן זייטל ביזן לעצטן, און זי בעט מיר, איך זאל ענט-פערן אף אייניקע פראגעס. ניט ענטפערן אזא ליי-נערן איז פאשעט אומעגלעך.

איינעם פון אירע בריוו האלט איך איצט אין די הענט און ליינען אים שוין דאס וויפלעטע מאל. באזונדערס אינטערעסירט זיך די ליינערן, ווי-אזוי די שרייבער, וועגן וועלכע איך דערמאן זיך אין מיינע נאטיצן, פלעגן זיך אנטאן, דאס הייסט, אין אלגעמיינעם זיין — וויאזוי קליידן זיך געוויי-לעך גרויסע שרייבער.

די פרוי שרייבט, אז זי איז א מאמע פון צוויי מיידלעך, איינע איז אלט 16 יאר און די צווייטע 19. נאך האט זי א זון, וועלכער איז גע-קומען פון דער ארמיי, אים גייט שוין דאס דריי-און-צוואנציקסטע יאר. די גאנצע צייט האלטן זיך די קינדער אין איין אמפערן. די מאמע דארף זיי דערקלערן, אז רייכע און טייערע מאלבושים זיי-נען ניט קיין אומבאדינגט נייטיקע באדערפע-ניש באם מענטשן. און ווייטער דערקלערט זי, וויאזוי זי לערנט אירע קינדער ביכלאל זיך אופירן — ווי זי זאגט אינעם בריוו, זיין לייטישע מענטשן.

געענטפערט האב איך איר אזוי:

וועגן אלע שרייבער, וואס ווערן דערמאנט אין מיינע פארעפנטלעכטע נאטיצן, איז אין א בריוו אומעגלעך ארויסצושרייבן, אבער וועגן אייניקע וועל איך זיך נאך עטוואס דערמאנען. זאל זי עס דערציילן אירע קינדער.

אנגעהויבן האב איך פון ארן קושניראוון.

דער בארימטער דיכטער איז געווען אין זיין לעבן פונקט אזא דערהויבענער און פראסטער, ווי דער לירישער העלד פון זיינע לידער. זיין זעל איז געווען באהויכט פון מענטשלעכקייט, באגייט-טערונג און גוטסקייט. דערצו דארף מען געדענ-קען, אז דער ליריקער ארן קושניראו איז געווען

ליבע צו ווייב און צו קינד —
א ווארעמקייט טריפט אזא ריזפע,
זי מאכט מיך אי מילדער, אי שטייפער —
ליבע צו ווייב און צו קינד.

יא, ארן קושניראוו איז געווען א מענטש
אין פולן זין פון ווארט. און שטענדיק, ווי דער
דיכטער אליין זאגט אונדז, איז זיין לעבן געווען
געבונדן מיטן קלאנג פון זיין מווע, מיט דעם קאל
פון זיין פאלק. איך וויל ברענגען א ציטאטע פון
זייער א ליד און מיט דעם פארענדיקן דעם איצ-
טיקן שמועס וועגן אט דעם אויסטערלישן דיכטער-
מענטש.

א. וויפל ליבע נעמען כ'היפער איבער
און נאך צו איינעם כ'ווענדע מינע ווערטער,
אט די, ביז איצט נאך ניט ארויסגעווענדעט:
ניט נאך מיין לעבן, אלע לעבנס מינע
דיר גיב איך אפ, דיר זאלן זיי געהערן,
מיין מוט, מיין בלוט זאל דיר פארעכנט ווערן,
און אויב באשערט מיר רום, זאל דיר עס שיינען,
דיר, וועמענס נאמען כ'טראג פארקריצט אין הארצן,
אין וועמענס לעבן כ'גלייב מיט פולן גלויבן,
מיט וועמענס גליק איך וויל נאך זיין דערהויבן,
און וועמענס רוף איך פאלג —
מיין פאלק!

ס'זיינען דורכגעגאן אינגאנצן פינף יאר זינט
הערש רעמעניק איז ניטא מיט אונדז, ער איז
אוועק אין דער אייביקייט, אבער אין אונדזער צייט
האט ער געלעבט, און די קינדער אייערע, כאטש-
ווע לייענער פון „סאָוועטיש היימלאנד“, וועלן ניט
קענען זאגן דער מאמע, אז דאס, וואס זי דער-
ציילט זיי, האט א שייכעס צו מענטשן, וואס האבן
געלעבט מיט הונדערט יאר צוריק.

איך געדענק זייער גוט, אז הערש רעמעניק
פלעגט קיינמאל ניט רעדן פון אנטאן זיך רייך. אין
זיקארן איז נאך פריש זיין ווארט, אז ווען מע
לעבט צווישן מענטשן, דארף מען אויסזען ווי א
מענטש, דעריבער מוז מען, פארשטייט זיך, זיך
איבערטאן, ניט באווייזן זיך אין גאס אין די
היימישע קליידער. עס שטערט ניט, פלעג ער
זאגן, אנטאן אן אנצוג לויט דער מאדע, ווייל
אנדערש זעט דער מענטש אויס „ווי אן אבעזיאנע“,
אבער עס איז ניט אומבאדינגט גיין אנגעטאן אזוי,
אז ארום און ארום זאל מען לייגן אף דיר אכט און
טייטן מיט די פינגער. מע דארף, אז דער מאלבעש,
וואס דו טראגסט — א מאנטל, א היטל, שייך, אן
אנצוג, זאל זיין צו דער מאס אופגענייט, די שייך
זאלן דיר ניט שטערן, ניט זיין צו גרויס אדער
צו קליין, — אין דער מאס און באקוועם. אין דער
דירע, ווו די רעמעניקס האבן אפגעלעבט א סאך
יארן, האט ער קיינמאל ניט געקלאגט זיך, אז ער
דארף א גרעסערע ווינונג, א באזונדערע, געלעבט
האט ער מיט שכינים, — ווי דאס יוגווארג רופט
איצט אן, אין א „קאמונאלקע“. ער מיט זיין פרוי
האבן פארנומען א צימער פון 14 מעטער. אין

איין דירע מיט זיי האט געלעבט אן אנדער מיש-
פאכע. די צוויי מישפאכעס זיינען געווען אזויווי
אייגענע. ווען בא די שכינים איז געבוירן געווארן
אן אייניקל, איז עס געווען א גרויסע פרייד בא
רעמעניקן מיט זיין פרוי, פונקט ווי דאס אייניקל
וואלט געווען זייערס. און דאס קינד, ווען עס האט
אנגעהויבן רעדן, פלעג זאגן, אז עס האט דריי
זיידעס און דריי באבעס, דאס הייסט די עלטערנס
טאטע-מאמע און אויך די רעמעניקס.

וויפל מאל מע האט פארגעלייגט דער מיש-
פאכע רעמעניק א באזונדערע דירע, איך ווייס, אז
פינף צי זעקס מאל האבן זיי זיך אפגעזאגט, ווייל
זיי האבן ניט געוואלט אוועקגיין פון דער מיש-
פאכע, וועלכע האט מיט זיי איינינעם געלעבט אף
איין קיך, אין איין קווארטיר.

נאך א פאל ווייס איך — וועגן שמועל האל-
קינען. ער איז שוין זעקס און צוואנציק יאר ניטא
מיט אונדז. דער מענטש איז געווען א באזונדערס
אינטערעסאנטער. וועגן מאלבושים איז קיינמאל
בא אים ניט געשטאנען די פראגע. א לאנגע צייט
האט ער געטראגן א בלאזון מאנטל, אפגעבן אים
אויסרייניקן עטלעכע מאל אין יאר, און יעדעס מאל
פלעגט ער קומען אף דער ארבעט און זאגן: „זאל
זיך אייך ניט אויסדאכטן, אז בא מיר איז א נייער
מאנטל“, און אין דער צייט פלעגט ער געבן א
פיר מיט דער האנט, וואס עס האט באטייט, אז
דאס איז ניט דער איקער. דער איקער איז, אז
ער האט היינט געבראכט א נייע ליד און ער האט
שוין נאך א נייע ליד, מע דארף גיכער איבער-
דרוקן אף דער מאשינקע, קעדיי דער אוילעם זאל
זיך באקאנען.

מיר איז אויסגעקומען צו זיין בא די האלקינס
אינדערהיים, אויך אף דאטשע, ווו ער האט גע-
לעבט זומערצייט, אין מאלאכאוווקע. טאמיר איז
ער געווען אקוראט אנגעטאן. איך האב אים אמאל
געפרעגט: וויאזוי באקומט זיך עס בא אייך, אז
ווען איך זאל ניט קומען, זייט איר ווי אף א
יאמטעוו אנגעטאן? זיין ענטפער איז געווען:
אינדערפרי, ווען ער שטייט נאך אף, האט ער
טאמיר אין זינען, אז ער דארף זיך זעצן צום טיש
ארבעטן, דאס הייסט — שרייבן. איז ווי קען מען זיך
זעצן צום טיש, קעדיי צו טאן אזא שיינע ארבעט,
און זיך ניט אויספוצן: אויסבינדן דעם האלדזטוך,
אומבאדינגט — א רעקל אפן העמדל, ווי ס'געהער
צו זיין פארקעמען די האר, אפגאלן זיך...

ער פלעגט קיינמאל ניט זיין אויסגעפוצט אין
אויסלענדישע שייך, אדער רעקלעך. איך שרייב דא
אויסלענדישע, ווייל איך ווייס, אז אונדזערע יונגע
כעווערעלייט און, ווי איר, טייערע כאווערטע,
שרייבט אויך וועגן אייערע קינדער, „זוכן מיט
ליכט אויסלענדישע שמאטעס“. איך ווייס עס אויך
פון מיין אייניקל, וועלכער איז איצט אלט 22
יאר. ניט לאנג צוריק האט ער געקויפט א פאר
אויסלענדישע שייך, וועלכע ער האט אפגעטראגן
דריי טעג, און איך האב זיי געמוזט אפטרעגן
צוריק אין קלייט, ווייל אפן צווייטן טאג זיינען זיי
שוין געווען אפגעבליאקעוועט, און ער האט דורכ-
גענעצט די פיס. מע האט די שייך בא מיר גענומען
צוריק אין קלייט אף אן עקספערטיזע און אין צוויי

וואכן ארום אומגעקערט מיר דאס געלט. אזוי אז אויסלענדישע זאכן זיינען ניט טאמיר אזוי גוט. נאך עטוואס וויל איך נאך צוגעבן. איך בין איינמאל געקומען צו שמועל האל-קינען ארבעטן אף דער מאשינקע אהיים. זיין פרוי מארע האט מיר אנגעקלונגען און געבעטן, איך זאל קומען וואס פריער, וויל זיי האבן געדארפט אפגעבן אין פארלאג א בוך. עס איז נאך געווען גאנצפרי, שמועל האלקין האט מיר געעפנט די טיר, די פרוי איז אוועקגעגאן אין אפטיק נאך רעפועס. שווער איבערצוגעבן, וויאזוי האלקין האט זיך אנטשולדיקט פאר מיר, פארוואס ער איז גע-ווען אנגעטאן אין א פיזשאמע. נאר דא האט ער מיך געבעטן, איך זאל דורכגיין אין א צימער, פון וועלכן ער האט אנגעוויזן די טיר, און אליין זיך ווידער אנטשולדיקט און געזאגט, אז ער וועט מוזן גיין זיך אוועקלייגן, וויל ער האט געהאט, האט ער אנגערופן, „א לעבעדיקע נאכט“, ניט געשלאפן, „דאס הארץ האט ניט געלאזט שלאפן“. אזוי האט ער טאקע געזאגט: איך וועל אייך געבן די לידער, איר וועט זיי אליין דרוקן, און איך מוז ליגן, דער טאג האט זיך אויך אנגעהויבן מיט ווייטיקן אין הארץ.

א מין דערציגנקייט, א מין צניעסדיקייט, א מין אקוראטקייט אינעם לעבן און אין דער ארבעט! איך וויל זיך דערלויבן אנרופן נאך איין מענטשן.

דאוויד האפשטיין. זיין גוטער כאראקטער. דא וויל איך ניט ריידן וועגן מאלבושים, פאשעט עס איז מיר געקומען אפן געדאנק, אז אייערע קינדער, טייערע כאווערטע, דארפן ניט נאר וויסן פון שוין אנטאן זיך. דאס וויכטיקסטע איז, זיי זאלן וויסן, אז מע דארף זיין א גוטער מענטש, איך מיינ דא — א גוטער כאווער. איך ווינטש אייך, אז אייערע קינדער זאלן ליב האבן זייערע כאוויירים און די כאוויירים זאלן זיי ליב האבן. מע זאל זיך מיט אלצדינג טיילן. קיינמאל ניט זאגן קיין ליגן דעם פריינט. אלצדינג דערציילן אזוי ווי עס איז אין דער ווירקלעכקייט. אויב עס איז זיי עפעס ניט געפעלן אינעם כאווער, דערקלערן אים, פארוואס עס איז ניט געפעלן. אלפאלס — מע זאל גלייבן, אז אייערע קינדער האבן א גוטן מיינ.

אזא מענטש איז געווען דער גרויסער דיכטער דאוויד האפשטיין. איינמאל איז ער געפארן מיט א שרייבער-קאמאדירונג אין א שטאט, ווו ער איז ארומגעגאן אף די צענטראלע גאסן און זיי בא-קוקט. פלוצעם האט ער דערזען א קלייט, אין וועלכער עס פארקויפן זיך עפעס מעשונעדיק גרויסע מאשינען. צום אלעם ערשטן האט ער גע-מיינט, אז דאס איז אינווענטאר פאר דער ערד-ווירטשאפט, קאמבינען, צי נאך אנדערע גרויסע מאשינען, וואס מע ניצט זיי אויס ביים מע נעמט אראפ די גערעטעניש. ער איז צוגעגאן צום פאר-קויפער און געזאגט, אז ער פארשטייט עפעס ניט, צוליב וואס עס זיינען אט די גרויסע מאשינעריעס. דער פארקויפער האט דערקלערט, אז דאס זיינען אנגעקומען גרויסע מאשינען אף צו וואשן גרעט. האפשטיין האט באקוקט פון אלע זייטן איין מאשין און פרעגט צי ער מעג זי קויפן, צי עפער נאר פאר אנשטאלטן פארקויפן זיך אזעלכע מאשינען. מע האט אים געענטפערט, אז ווער עס וויל, קען קויפן. אין דער צייט האט ער גארניט געקלערט וועגן דער גרייס פון דער וואשמאשין, גענומען, געבראכט אהיים. ווען די היימישע האבן אים גע-זאגט, אז עס איז א צו גרויסע מאשין, ניטא קיין ארט, ווו זי צו שטעלן, זי וועט פארנעמען דאס גאנצע וואש-צימער, דאס איז א מאשין נאר פאר א וועשעריי, ניט פאר אונדזער מישפאכע. האט ער זיך זייער דערפרייט און געזאגט:

— טאקע דאס געפעלט מיר. מירן זי אוועקשטעלן, די מאשין, אינמיטן הויף, און זאלן אלע וואשן גרעט. און אזוי איז טאקע געווען. ביים דאוויד האפשטיין האט מיר דערציילט דעם עפיזאד, האב איך ניט געקאנט פארשטיין, פונדאנען נעמט זיך אזויפיל הארציקייט און גוטסקייט צו א מענטשן, — טראכטן וועגן א גאנצן הויף שכינים, אז זיי זאלן האבן ווו צו וואשן זייער גרעט.

אט אזוי, טייערע פרוי, שטעל איך זיך פאר די האפענונג, אז מענטשן וועלן זיין מענטשן. און איך ווינטש אייך, איר זאלט האבן גרויס נאכעס פון אייערע קינדער. זיי זאלן אויסוואקסן גוטע, הארציקע, ליבע, ליטישע מענטשן.

כראניק

אף דער בינע פון א טביליסער טעאטער

נעם יידישן מוזיקאלן קאמער-טעאטער מאניע קאטליארעווע. נאך איר דעכיוט אף דער מאסקווער בינע האט א. סטאוויצ-קיס פיעסע, וועלכע הייבט און די קאמפליצירטע פראבלעם פון דער יידישער עמיגראציע, דער-ווארבן דאס צווייטע לעבן אף דער בינע פונעם בארימטן טביל-ליסער רוסישן טעאטער.

טראקטירונג פון דער פיעסע אין פארגלייך מיט דער שטעלונג פון נעם מאסקווער טעאטער אף ק. סטאניסלאווסקיס נאמען. א באזונדערן דערפאלג האבן בא די צושייער געהאט די יידישע טענץ, וועלכע ס'האט געשטעלט אין טביליסי, פונקט ווי אין מאסקווע, דער כארעאגראף פון

אין טביליסער רוסישן מעלכער-טעאטער אף א. ס. גריבאיעדאווס נאמען איז דורכגעגאן די פרע-מיערע פון ארקאדי סטאוויצקיס פיעסע „שאלעס-אלייכעם-גאס, 40“ (רעזשי — פאלקס-ארטיסט פון דער גרוזינישער ססר ג. זשאראדאניא און ל. דזשאשי). דאס איז א נייע סצענישע

אין דער אויסלענדישער אנטיסאָוועטישער פרעסע, דערונטער אין דער יידישער, ווערן געמאכט סיסטעמאטישע ספעקוליאציעס ארום דער פראגע וועגן אריינפארן אין פסער און ארויספארן פון פסער צוליב פריוואטע איניאנים און אף שטענדיק, וועגן דער ווידערפארייניקונג פון מישפאכעס.

קעדיי אָפּנעמען בא די פעלשער די מעגלעכקייט צו פארקריפלען די ווירק-לעכע זאכלאגע, דרוקן מיר איבער דעם טעקסט פונעם אינטערוויו, וועלכן ס'האט געגעבן פאר דער צייטונג «Известия» דער ערשטער שטעלפארטרעטער פונעם יוסטיץ-מיניסטער פון פסער אי. ס. סאמאשטשענקא.

רעד. פון „סאָוועטיש היימלאנד“

פון קאמפעטענטע קוועלן

קעדיי צו פארלייכטערן די קאנטאקטן

פונעם 1 יאנואר 1987 האבן אנגעהויבן גילטן די דערגאנצונגען, וועלכע זיינען אריינגעטראגן געווארן דורך דער באשטימונג פון דעם מיניסטארן-ראט פון פסער פארן 28 אויגוסט 1986, צו די טאקאנעס וועגן אריינ-פארן אין פסער און וועגן ארויספארן פון פסער.

אונדזער געזעצגעבונג, נעמענדיק אין אכט דעם פראיעקט פונעם בערנער דאקומענט. מיר האבן באשלאסן ניט ווארטן, ביזוואנען דער דאקומענט וועט ענדלעך אנגענומען ווערן, אף וויפל פון אזעלכע באשלוסן שפילן אויס די בירגער פון פארשיידענע לענדער, און דאס הייסט, אז עס שפילט אויס די זאך פון איינשטעלן און פאר-פעסטיקן קעגנזייטיקע פארשטענדעניש צווישן די פעלקער.

— ווי עס זעט אויס, האט די פאזיציע פון דער אמעריקאנער דעלעגאציע באזונדערס קיינעם ניט פארכידעשט. ארויסשטעלנדיק זיך אלס „קעמ-פער פאר די רעכט פון אלעמען און פון אלץ“, זיינען די פארייניקטע שטאטן אומפארשעמט אויווער אף די מענטשן-רעכט ניט בלויז בא זיך, נאר אויך אין אויסלאנד. עס איז כאראקטעריסטיש, אז ביז איצט, לעמאש, ווילן ניט די פשא ביכלאל ווערן אנטוויקעלט פונעם צווישנפעלקערלעכן פאקט וועגן בירגערלעכע און פאליטישע רעכט.

— און דער סאָוועטנפארבאנד האט דעם דאזיקן פאקט ראטיפיצירט נאך אין 1973 יאר און דער דאזיקער פאקט, פונקט ווי דער העלסינקער שלוס-אקט, און אויך דער סאכאקל-דאקומענט פון

— די שטרעבונג צו פארלייכטערן די קאנ-טאקטן צווישן מענטשן — אט פון וואס עס איז געפירט געווארן אונדזער רעגירונג, ווען זי האט אריינגעטראגן די דערגאנצונגען, — האט געזאגט דער ערשטער שטעלפארטרעטער פונעם יוסטיץ-מיניסטער פון פסער אי. ס. סאמאשטשענקא.

— איך וויל דערמאנען, — האט פארגעזעצט אי. ס. סאמאשטשענקא אין זיין אינטערוויו פאר דער צייטונג «Известия», — אז פאריקן פרי-לינג איז אין בערן פארגעקומען א באראטונג פון פארשטייער פון די לענדער, וועלכע האבן צוריק מיט עלף יאר אונטערגעשריבן דעם שלוס-אקט אין העלסינקי. מע האט גערעכנט, אז אין בערן וועט אנגענומען ווערן א סאכאקל-דאקומענט, אין וועלכן עס וואלט אריין א פארשטענדיקונג וועגן די קאנ-טאקטן צווישן מענטשן. צום באדויערן, איז דאס ניט געשען. די סיבע? די פאזיציע פון די פאריי-ניקטע שטאטן, וועלכע האבן פאקטיש ארונטער-געריסן דאס אנעמען דעם דאזיקן וויכטיקן דאקו-מענט, וואס איז שוין געווען קאארדינירט צווישן אלע אנטוויקעלטער פון דער באראטונג.

און פונדעסטוועגן האט דער סאָוועטנפאר-באנד אנגענומען א באשלוס וועגן פארפולקומען

דער מאדרידער באגעגעניש, ווערט טאקע, פאר-
שטייט זיך, דיסקאנטירט אין דער סאָוועטישער
געזעצגעבונג איבער דער פראַבלעם פון קאָנטאַקטן
צווישן מענטשן. נאָך מער, אין א ריי פאלן זיינען
מיר אוועק ווייטער פון די פאָזיציעס, וועלכע ווערן
פאַרויסגעזען דורך די דאָזיקע דאָקומענטן. געטאָן
איז דאָס מיטן ציל צו פאַרלייכטערן די היסטאָד-
לעס פון אונדזערע בירגער און פון די אויסלעג-
דער.

— צי וואָלט איר ניט געקאָנט אַפּשטעלן זיך
אָף אייניקע שליסל-דערגאַנגענען?

— ערשטנס, וויל איך אַפּמערקן, אז די
לייזונג פון די פראַגן, וועלכע זיינען פאַרבונדן
מיט קאָנטאַקטן צווישן מענטשן, באזירט זיך אפן
אַפּהיטן דעם וויכטיקן פּרינציפּ — גלייכהייט פון
אַלע בירגער פאַרן געזעץ, אומאַפּהענגיק פון זייער
אַפּשטאַמונג, סאָציאַלער און פאַרמעגנס-לאַגע, נא-
ציאָנאַלער און ראַסן-אַנגעהערקייט, געשלעכט,
בילדונג, שפּראַך און באַציונג צו רעליגיע. דאָס
איז דער פונקט 20 פון די טאקאָנעס וועגן
אריינפאַר און ארויספאַר.

צווייטנס, עס זיינען פינקטלעך באשטימט די
סמאכן אָף אריינפאַרן אין פססר און ארויספאַרן
פון פססר צוליב פּריוואַטע אינאַנים. דאָס איז —
ווידערפאַרייניקן זיך מיט מיטגלידער פון דער
אייגענער פאַמיליע, באגעגענען זיך מיט נאָענטע
קריוויים, כאסענע האַבן, מעוואקער כוילע זיין
שווער-קראַנקע קריוויים, באזוכן די ערטער, ווו עס
זיינען געבראַכט געוואָרן צו קוורע נאָענטע
קריוויים, דערלייזן יערושע-פראַגן. עס קאָנען גע-
נומען ווערן אין אכט אויך אנדערע וויכטיקע
סיבעס.

דריטנס, אין אַלע צווישנפּעלקערלעכע פאַר-
שטענדיקונגען, וועלכע זיינען שווער קאָנטאַקטן
צווישן מענטשן, זיינען אין יעסאָד אוועקגעלייגט
געוואָרן די קעגנזייטיקע פאַמיליען-באַציונגען. אין
דעם פונקט 24 האַבן מיר פאַרשריבן, אז עס
וועלן באטראכט ווערן די היסטאָדלעס אָף ווידער-
פאַרייניקן זיך ניט בלויז מיט א מאן, א ווייב, א
פאָטער, א מוטער, א זון, א טאכטער, נאָר אויך
מיט אן אייגענעם ברודער אָדער אן אייגענער
שוועסטער, האגאם, ווי באוויסט, אן אייגענער
ברודער און שוועסטער זיינען ניט שטענדיק פאַ-
מיליען-מיטגלידער פון דער געגעבענער פערזאָן.
מיר זיינען אפילע באוויסטזייניק אוועק ווייטער:
אויב די פערזאָן, וואָס איז זיך מיטשטאדל מיקויער
ארויספאַרן, האָט ניט אין פססר קיין פאַמיליען-
מיטגלידער, טאָ קאָן אַנגענומען ווערן צום בא-
טראכטן די היסטאָדלעס באם צושטעלן אן איינלא-
דונג אויך פון אן אנדער קאָרעו.

און נאָך: אינעם פראַיעקט פון דעם בערנער
דאָקומענט איז אַנגעוויזן געוואָרן אָף דער נויטווענ-
דיקייט צו פאַרשנעלערן דאָס באטראכטן די היש-
טאדלעס, ווי אויך פאָשעטער מאכן די פראַצעדור
פון אויספֿורעמונג. אין דעם סאַכאַקל-דאָקומענט
פון דער מאדרידער באגעגעניש איז געזאָגט, אז
אין די פאלן, אשטייגער, פון ווידערפאַרייניקן
מישפּאַכעס ווערט די באטראכטונג פון די היש-
טאדלעס דורכגעפירט לויט דעם געוויינלעכן סיי-
דער אין מעשער פון זעקס כאדאַשים. און אָט איז

דער פונקט 28 פון די טאקאָנעס: „א היסטאדלעס
וועגן צייטווייליקן אריינפאַרן אין פססר און ארויס-
פאַרן פון פססר צוליב פּריוואַטע אינאַנים ווערט
באטראכט אין ווי ווייט מעגלעך קורצע טערמינען
און, אַלס קלאָל, ניט שפּעטער ווי אין א כוידעש-
לעכן טערמין, און אויב די נעסיע איז פאַרבונדן
מיט אן ערנסטער קראַנקהייט אָדער מיטן טויט
פונעם קאָרעו, — אין מעשער פון דריי טעג. א
היסטאדלעס וועגן אריינפאַרן אין פססר און ארויס-
פאַרן פון פססר אָף שטענדיק וווינען ווערט בא-
טראכט אין מעשער פון 1 כוידעש“. ווי איר זעט,
זיינען מיר אוועק באדייטנדיק ווייטער דערפון,
וואָס איז פאַרגעשלאָגן געוואָרן אין בערן און אין
מאדריד, און בלויז נאָר אין יענע פאלן, ווען עס
אנטשטייט א נויטווענדיקייט צוגאַבלעך דערלערנען
פראַגעס, וועלכע זיינען פאַרבונדן מיט דער היש-
טאדלעס, קאָן דער באטראכטונגס-טערמין פאַר-
לענגערט ווערן ביז זעקס כאדאַשים, אָבער ניט
מער. די רעזולטאַטן פון דער באטראכטונג, און
אין פאל פון אַפּזאָגן — די מאַטיוון פונעם
אַפּזאָג — ווערן דערפירט צו קענטעניש פון דעם,
וואָס האָט די היסטאדלעס אַנגעגעבן. אגעו, ווייט
ניט שטענדיק פאַראַרדנט די געזעצגעבונג פון די
מיירעוועלענדער מיטצוטיילן די מאַטיוון פונעם
באַשלוס. דאָ טאקע וויל איך אַפּמערקן, אז אין
פאל, ווען עס ווערט א צווייט מאָל באטראכט א
פריער אַפּגעווענדטע היסטאדלעס, ווערן גענומען
אין אכט — קעדיי צו מאכן פאָשעטער די פראַצע-
דור פון אויספֿורעמונג — די דאָקומענטן, וועלכע
זיינען פריער צוגעשטעלט געוואָרן, באם באדינג,
פארשטייט זיך, אז פאר דער דאָזיקער צייט זיינען
ניט פאַרגעקומען קיין ענדערונגען, וועלכע קאָנען
האַבן א וועזנטלעכן באדייט באם באטראכטן די
היסטאדלעס.

— עס זיינען פאַראן מיסטאמע אויך באגרע-
נעצונגען פאַרן אריינפאַר און ארויספאַר?

— יא, פאַראן. אינעם דריטן פונקט פונעם
ארטיקל 12 פון דעם צווישנפּעלקערלעכן פאַקט
וועגן די בירגערלעכע און פאָליטישע רעכט ווערט
געזאָגט וועגן באגרענעצונגען, וועלכע זיינען ניי-
טיק „אָף באשיצן די מעלכע-זיכערהייט, די גע-
זעלשאפטלעכע אַרדענונג, דאָס געזונט אָדער די
זיטלעכקייט פון דער באפּעלקערונג אָדער די רעכט
און די פרייהייט פון אנדערע“. די באגרענעצונגען,
וועלכע זיינען פאַראן אין אונדזערע טאקאָנעס,
אנטשפּרעכן פולשטענדיק די פאָדערונגען פון דעם
דאָזיקן פאַקט.

— וועגן וואָס קאָנקרעט גייט א רייד?

— אינעם פונקט 25 פון די טאקאָנעס ווערט
געזאָגט, אז ארויספאַרן צוליב פּריוואַטע אינאַנים
ווערט ניט דערלויבט א בירגער פונעם סאָוועטן-
פאַרבאנד, ווען ער איז, ביפראט, „אינפאַרמירט
וועגן מעלכע-סוידעס אָדער עס זיינען פאַראן
אנדערע סיבעס, וועלכע רירן אָן די זיכערהייט
פון דער מעלכע“, „אויב דאָס איז גוירעם די פאַר-
מינערונג פון וועזנטלעכע רעכט און געזעצלעכע
אינטערעסן פון אנדערע בירגער פון פססר“, „אויב
עס זיינען פאַראן געזעצלעכע סיבעס אָף צוציען
אים צו קרימינעלער פאַראנטוואָרטלעכקייט“.

דערגאנצונגען צו די טאקאנעס וועגן אריינפארן אין פסטר און וועגן ארויספארן פון פסטר? — דער טעקסט פון דער באשטימונג פונעם מיניסטארן-ראט פון פסטר איז פארעפנטלעכט אין דער זאמלונג באשטימונגען פון דער רעגירונג פון פסטר, אין דעם נומער 31 פאר היינטיקס יאר. די באשטימונג וועט פארעפנטלעכט ווערן אויך אין איינעם פון די נאענטסטע נומערן פונעם זשורנאל «Человек и закон» (דער מענטש און דער געזעץ).

עס איז וויכטיק צו באטאנען, אז די באגרע- נעצונגען גילטן בלויז קאלומאן עס עקזיסטירן די אומשטאנדן, וועלכע דערמעגלעכן ניט, אז די אנטשפערעכיקע ארגאנען זאלן דערלויבן דעם אריינפארן אדער ארויספארן. אבער ווי נאר די דא- זיקע אומשטאנדן, לאמיר זאגן אזוי, פארלירן זייער קראפט, ווערן די שטערונגען אראפגענומען — די הישטאדלעס קאן באטראכט ווערן א צווייט מאל. — אייוואן סערגיעוויטש, ווי וואלט מען גע- קאנט זיך באקענען מיטן פולן טעקסט פון די

אנגאבן פון דעם נייסטן יישראלדיקן רעגירונגס-יארבוק

קינדער אף יעדער מוסולמענישער פרוי מיט 15 יאר צוריק).

וואס איז שייך דעם מעלכע-בידושעט, האט סיקראן אפגעמערקט דעם צווייטן אף 3 פראצענט פון די מיליטערישע הויזאקס, וועלכע האבן אין 1985 באטראפן 24 פראצענט פונעם נאציאנאלן ברוטא-פראדוקט, אדער ארום 3,33 מיליארד דא- לאר.

סיקראן האט דערקלערט, אז פאר די לעצטע צוויי יאר האט די ארבעטלאזיקייט אין יישראל זיך סטאביליזירט אפן ניווא פון 7,5 פראצענט, אדער 115 טויזנט ארבעטלאזע מענטשן. ער האט אפגעמערקט, אז אין 1985 איז די צאל פאלעסטי- נער, וואס שטאמען פון אקופירטע שטאטן און ארבעטן אין יישראל, אויסגעוואקסן פון 93 טויזנט ביז 97 טויזנט נעפאשעס.

דער יארבוק אנטהאלט אויך אנדערע אנגאבן: — די דורכשניטלעכע צאל פון געטן איז 5 טויזנט א יאר, וואס עס באטרעפט 4 פראצענט פון יעדער טויזנט מישפאכעס.

— די צאל הייראטן צווישן די יידן איז אין 1985 געווען די סאמע נידעריקע זינט דעם 1969 — 23 טויזנט 400.

עמיגראציע: ציפערן און פראגנאזן

דער שטעלפארטרעטער פון דעם פארויזער פונעם ספעציעלן נאציאנאלן ראט פארן קאמף קעגן דער שטייגנדיקער עמיגראציע ניסן כארמון האט דעם 26 נאציאנאלן פאריקס יאר דערקלערט אין דער יישראלדיקער ראדיא, אז די צאל יישראלים, וואס זינען ארויסגעפארן פונעם לאנד, וועט אויסוואקסן צום 2000-טן יאר ביז 900 טויזנט נעפאשעס.

לויט די אנגאבן פון דעם דאזיקן ראט, האבן אין מעשער פון די לעצטע אנדערהאלבן יאר עמי- גרירט פון יישראל 325 טויזנט מענטשן, אין דער צייט, ווען אין מעשער פון די פארגייענדיקע פיר יאר איז זייער צאל געווען 256 טויזנט.

דעם 5-טן נאציאנאלן פאריקס יאר האט דער קארעספאנדענט פון דער נייס-אגענטור „אסאשיי- טעד פרעס“ מיטגעטיילט פון יערושאלאים: דער הויפט-סטאטיסטיקער פון יישראל מוישע סיקראן האט געווארנט, אז די פארגרעסערונג פון דער עמיגראציע, די פארקלענערונג פון דער אימיגרא- ציע און דער סטאטישער פראצענט פון די גע- בורטן שפיגלען זיך נעגאטיוו אפ אפן וואקס פון דער באפעלקערונג אין דער מעדינע.

פארופנדיק זיך אפן יארבוק פון דער רעגיר- רונג, וואס איז אין אט די טעג דערשינען, האט מ. סיקראן דערקלערט די זשורנאליסטן, אז אין 1985 האט די עמיגראציע איבערגעשטיגן די אימי- גראציע אף 4700 נעפאשעס: 10 טויזנט 600 מענטשן זינען אריינגעפארן קיין יישראל, אין דער צייט, ווען 15 טויזנט 300 האבן פארלאזט דאס לאנד.

אין אקטיאבער 1986 האט די יישראלדיקע באפעלקערונג באטראפן 4 מיליאן 310 נעפאשעס, פון וועלכע 3 מיליאן 550 זינען יידן, — ווערט אנגעוויזן אינעם יארבוק. די איבעריקע איינווי- נער — 590 טויזנט זינען מוסולמענער, 100 טויזנט — קריסטן, 73 טויזנט — דרוזן. די דאזיקע אנגאבן שליסן איין אויך די באפעלקערונג פון די אנעקסירטע מיצאד יישראל מיזרעך-יערושאלאים און גאלאנער הייכענישן, אבער זיי רעכענען ניט אריין די באפעלקערונג פונעם מירעווי-ברעג פון דעם יארדן און פון דעם אזא-פאס, וועלכע זינען אקופירט מיצאד יישראל (813 טויזנט פאלעסטי- נער וווינען אפן מירעווי-ברעג און 525 טויזנט — אין אזא-פאס; דאס זינען בערעכדיקע אנגאבן, ווייל קיין פאלקסצייטונג איז ניט דורכגעפירט גע- ווארן אין די דאזיקע ראיאנען זינט סענטיאבער 1967).

אין 1985 איז די באפעלקערונג פון יישראל אויסגעוואקסן אף 1,6 פראצענט אין פארגלייך מיטן וואקס אף 2 פראצענט אין די פארגייענדיקע דריי יאר. אף יעדער יידישער פרוי קומט אויס דער געבורט פון 2,85 קינדער, אף יעדער מוסול- מענישער פרוי — 4,86 (אין פארגלייך מיט ניין

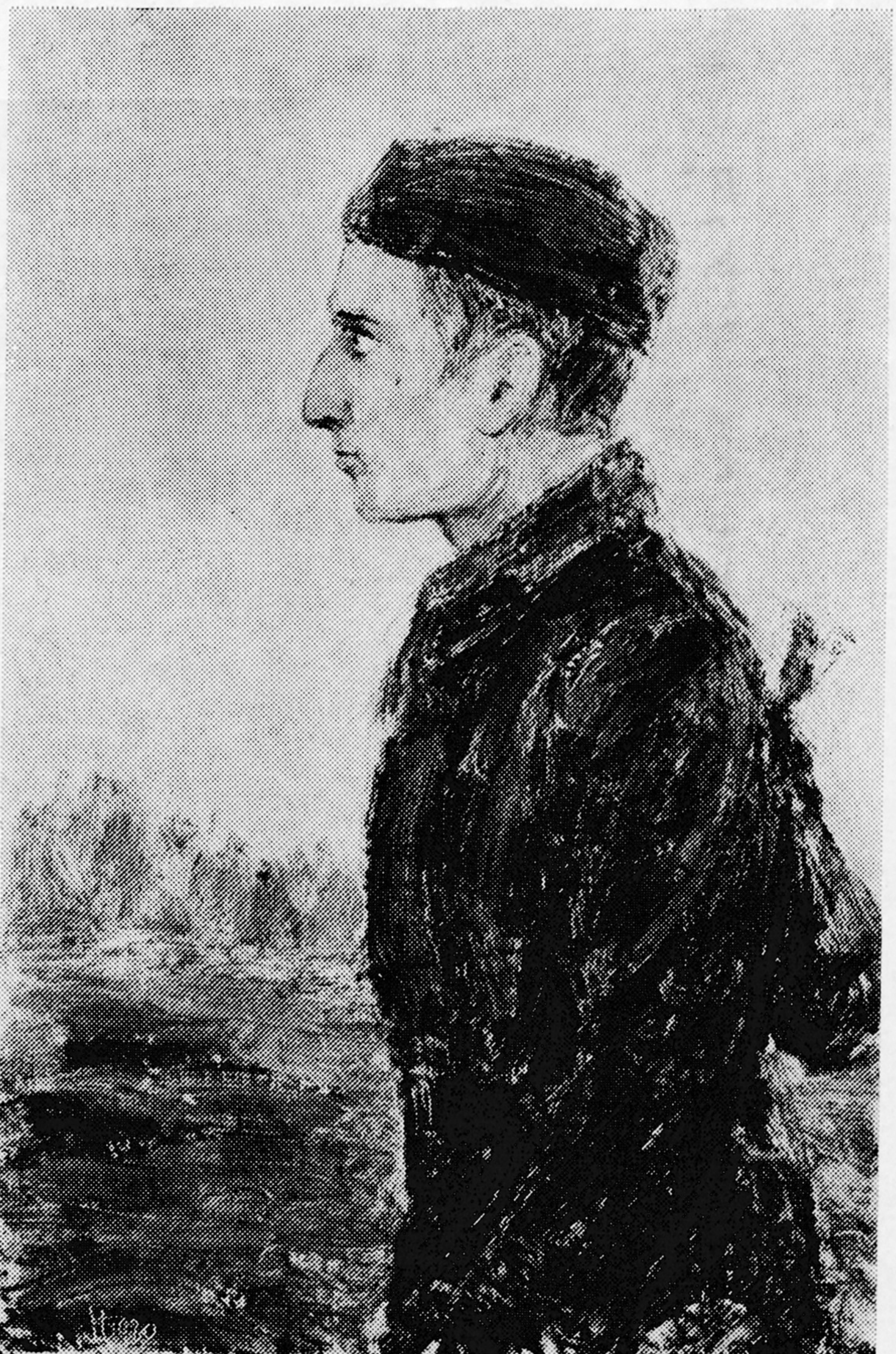
קינסטלער

וואלערי גאנעסין

פארטרעט פון א פרוי

אפן פראנט!

וואלערי גאנעסין איז געבוירן געווארן אין 1930 אין קיעוו. זיך געלערנט אין דניע-פראפעטראווסקער קונסט-שול און אין קיעווער קונסט-אינסטיטוט. ער וויינט אין דער שטאט זאלאטאנאשע, טשערקאסער געגנט, אוקראינע, ארבעט אלס פארבער אף איינער פון די אינדוסטריעלע אונטער-נעמונגען פונעם טרעסט „טשערקאסוואד-סטראי“.

דעם קינסטלערס הויפט-זשאנער זיינען פארטרעטן — געשטאלטן פון דער היינט-צייטיקייט און פון דער נאענטער פארגאנגענהייט, פאשעטע מענטשן, הארעפאשני-קעס, מילכאמע-קדושים. 26 זיינע בילדער האט ער געשענקט דעם שאלעם-אלייכעם-מוזיי אין פערעיאסלאוו-כמעלניצקי.

א זאקן

א פרוי אין רויטן

אן עמער וואסער

נאכן פאגראם אין 1905

א קאצעוו

באם שניידער

ערעז דעם הונדערטסטן געבורטסטאג פון א געלערנטן

אין 1967 האט דער מאסקווער פארלאג „פראסוועשטשעניע“ ארויסגעלאזט זי. קאסלערס און ר. מאקשייקס בוך „די סיסטעם פון שנעלן כעזשבענען לויט טראכטענבערגן“ (איבערזעצונג פון ענגליש). אינעם בוך ווערט דערציילט ניט נאר וועגן דעם פעדאגאגיש פערספעקטיוון, אבר סאליוט נייעם צוגאנג צו מאטע- מאטישע אויסרעכענונגען, נאר אויך וועגן דעם גוירל פון א מערקווירדיקן מענטשן און גע- לערנטן.

דער פראפעסאר יאקאו טראכ- טענבערג איז געבוירן געווארן אין 1888 אין אדעס, פארענדיקט דעם פעטערבורגער בארג-אינ- סטיטוט, געווען הויפט-אינזשע- נייער פונעם אבוכאווער שיפבו-י- זאוואד. אן איבערצייגטער פאצי- פיסט, האט ער אפגעגעבן פיל קויכעס דער פראפאגאנדע פון די אידייען פון שאלעם סיני אין רוס- לאנד, סיני אין דייטשלאנד, ווו ער האט געלעבט, אנהייבנדיק פון 1919, און שפעטער אין עסטרייך, ווהין ער איז אנטלאפן נאך היטלערס קומען צו דער מאכט אין דייטשלאנד. זיינע אינ- טערעסן זיינען געווען אויסערסט פארשיידנארטיקע. אים געהערט דער אריגינעלער מעטאד פון אונטעריכטן אויסלענדישע שפראכן, וועלכער איז אנערקענט

און ברייט אנגעווענדט געווארן אין דייטשלאנד.

נאכן אנטלויס איז טראכטענ- בערגן אויסגעקומען אין מעשעך פון זיבן יאָר זיין פארשפארט אין פארשיידענע טורמעס און לא- גערן. די פאשיסטן האבן אים ארעסטירט און אריינגעווארפן אין א קאנצלוגער. מיט דער הילף פון זיין פרוי האט זיך אים איינגעגעבן אנטלויפן קיין יוגא- סלאוויע. אבער די געסטאפא- לייט האבן אים געפאקט אויך דארט. געפינענדיק זיך אין שווי- דערלעכע אומענטשלעכע באדינ- גונגען, האט ער, סטארענדיק זיך פארהיטן דעם געזונטן גייסט און די פסיכיק, אינגאנצן זיך איינ- געטונקט אין דער פארשלאסענער וועלט פון ציפערן.

„די סיסטעם פון שנעלן כעזש- בענען“ — דאס איז די פרוכט פון זיינע מאכשאַוועס פאר די דאזיקע שוידערלעכע יאָרן.

אין 1944 האט זיין געטרייער פריינט — דאס ווייב נאכאמאל אים געראטעוועט. זי האט זיך דערשלאגן, אז מע זאל אים אי- בערפירן קיין לייפציג, און דארט האט זי נאכאמאל ארגאניזירט זיין אנטלויפן. האגאם מע האט אים אינגיכן ווידער ארעסטירט און ארויסגעשיקט קיין טרעסט אין די שטיינגריבער, איז דאס סאמע ערגסטע שוין פארביי. אינגיכן

האט ער באוויזן אנטלויפן קיין שווייצאריע.

אין סאף פון די 40-ער יאָרן האט טראכטענבערג געשאפן אין ציריך דעם מאטעמאטישן אינ- סטיטוט — דער איינציקער פון אזא מין לערן-אנשטאלט, ווו קינדער לערנען צוזאמען מיט דערוואקסענע, וועלכע האבן אפסניי אנגעהויבן זיך לערנען לויט טראכטענבערגס מעטאד. הויפטזאכלעך זיינען דאס געווען רעכנערס, באנק-אנגעשטעלטע, אינזשעניערן. ווען מע האט איינ- געגלידערט די רעכענונגס-טעכ- ניק, האט דער מאטעמאטישער אינסטיטוט אנגעוויירן זיין בא- דייטונג. אט וואס אבער ס'איז אינטערעסאנט. טראכטענבערג האט אנגענומען אין זיין אינ- סטיטוט קינדער, וועלכע מע האט געהאלטן פאר גייסטיק אפגע- שטאנענע, קינדער, וואס האבן זיך פארהאלטן אין זייער גייסטי- קער אנטוויקלונג. זיי האבן זיך געלערנט גיך רעכענען, אומגע- קערט זיך אין א געוויינלעכער שול, דארט געהאט דערפאלגן אין מאטעמאטיק און בייגעקומען די גייסטיקע אפגעשטאנענקייט, ארויסווייזנדיק אינטערעס צו דער לער, צו אינטעלעקטועלער בא- רייכערונג.

יו ש ו ו א י ו ש ו ו י ע ו ו

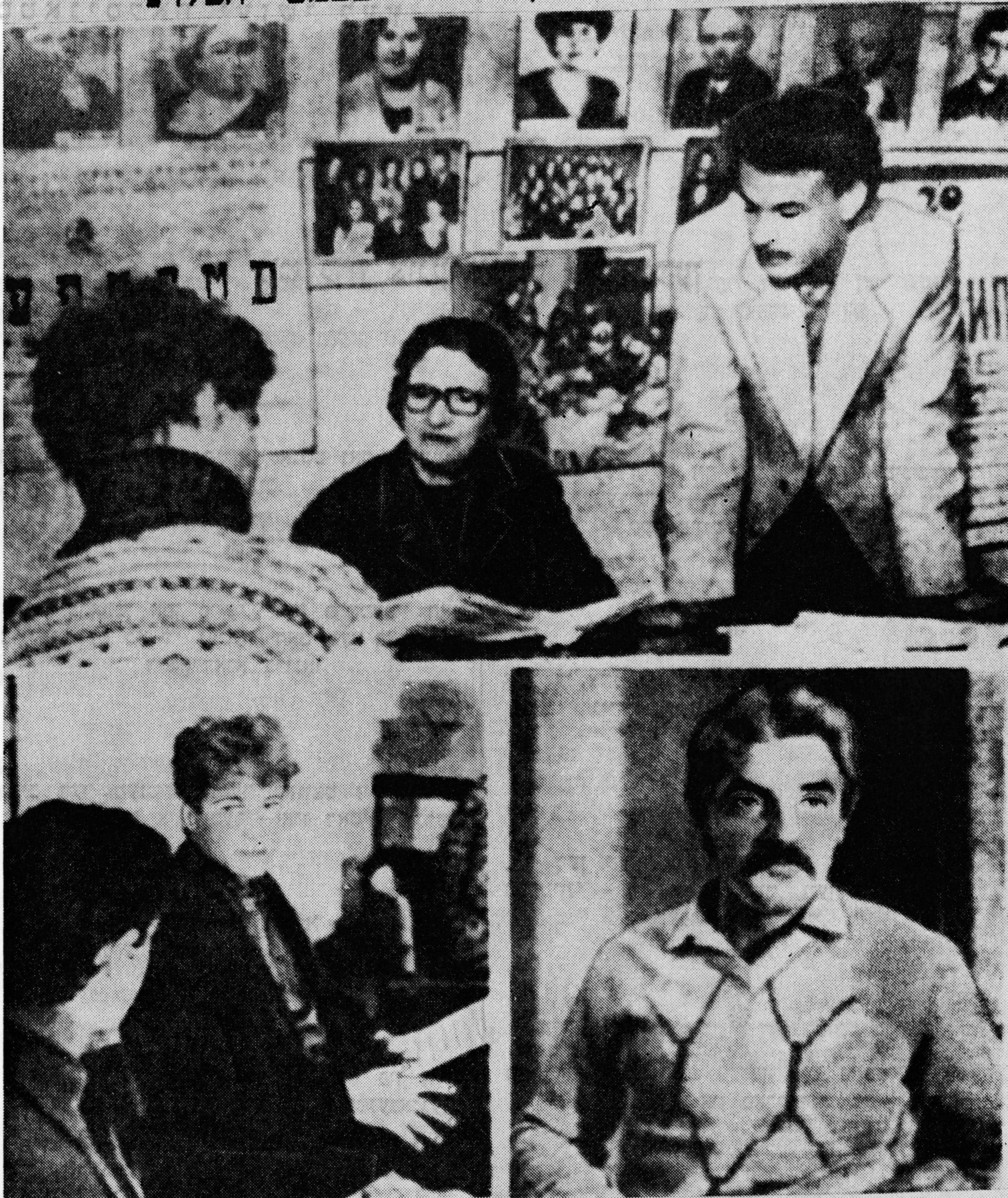

דער וועטעראן פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאַמע אי. אומאנסקי פירט א לימעד פון
שאַלעם אין דער ביראָבידזשאַנער מיטלשול נומ. 5.
אין מעכאנישן צעך פונעם זאָרד, "דאלסעלמאש".

אכ דער בינע-שאלעמ-אלייכעמס העלדנ

שוין גיט דאס ערשטע מאל ווענדט זיך דער קאלעקטיוו פונעם ביראבידזשאנער יידישן פאלקס-טעאטער צו דער שא-
פונג פונעם גרויסן יידישן שרייבער שאלעמ-אלייכעמס. אין סארשיידענע צייטן זינען מיט גרויס דערפאלג אופגעפירט
געווארן, טעאטער דער מילכיקער, „מאלטאוו“, „דער גרויסער געווינס“, „סטעמפעניו“, אצינד ארבעט דער טעאטער איבער
דער נייער שטעלונג לויטן ראמאן „בלאנדזונע שטערן“. אינעם ספעקטאקל, וועלכע עס שטעלט וו. זעמליאנסקי
וועלן די צושייער זיך באגעגענען מיט די וועטראנען פונעם טעאטער בעסיע גערשקאווא, אלגע פיימענאווא, מיט די יונגע
אקטיארן מיכאיל קייזער און דאזיג בעקער, מארינע סמירנאווא און אנדערע.
די פרעמיערע וועט פארקומען סוף דעקאבער.
אם די בילדער: עס גייען די רעפערענציעס.

פאטא - וו. בעלינקער.

סטאניסלאוו יעזשי לעץ

ניט קיין צוגעקעמטע געדאנקען

„אך, ווי עס ווילט זיך נאך זיין אן אלטיטשקער
צווישן לעבעדיקע!“ — האט אויסגעשריגן א ניין-
קער צווישן די טויטע.

אויך די צייט פון איינשטיינען איז געווען אפהענגיק
גיק פון דעם שטאטישן זייגער.

„איז דען קעדי ווערן א באבע אף אזא קורצן
טערמין?“ — טראכט איך זיך, ווען כעוורעניקעס
קלעפן זי פון שניי.

מע קאן בייטן דעם גלויבן, ניט בייטנדיק דעם
גאט. און פארקערט.

פונדאנען ווייסט דער ווינט ווהן צו בלאזן?

ער איז באגאנגען א פארברעכן: דערהארגעט א
מענטשן. אין זיך.

רוף ניט באנאכט צו הילף: קאנסט נאך אפוועקן
די שכינים.

טו א טראכט: אפן פייער, וואס פראמעטיי האט
צוגעגאנוועט בא די געטער, האט מען פארברענט
דזשארדאנא ברונא!

אויב דער מענטשנפרעסער באנוצט זיך מיט א
גאפל און מיט א מעסער — איז דאס פראגרעס.

מע קאן דרייען צוריק דאס הענטל פון דער שאר-
מאנקע, אבער ניט די מעלאדיע.

קיינער וויל ניט פילן דעם געשמאק פון הייוון
אינעם טייג, וואס איז אף הייוון אופגעגאנגען.

שטענדיק וועט זיך געפינען א נאך שארפערע
טעמפקייט.

זאלסט זיך שטענדיק ווענדן צו פרעמדע געטער.
מע וועט זיך אויסהערן אויסער דער ריי.

סאף. אנהייב זע „סאָוועטיש היימלאנד“ נומ. 12, 1986.

די רעפארם פונעם קאלענדאר פארקירצט ניט די צייט פון שוואנגערשאפט.

וויאזוי זעצט מען איבער זיפצן אף אנדערע שפראכן?

„געוויס דארף זיין זייער שווער אויסטראכטן אלץ פון קאפ?" — האט זי מילד מיך געפרעגט. „שווער, — האב איך געענטפערט, — נאר איך מיינ, אז פונעם פוס וואלט געווען נאך שווערער."

לאכט ביז טרערן — אן אייזע פאר אפטימיסטן און פעסימיסטן.

דער קלאנג וועט זיך קיינמאל ניט אומקערן צו דער סטרווע.

מע דארף לעבן אונטער א קאפירקע, קעדיי, ווען דו וועסט ניט זיין, זאלסטו האבן א באווייז, אז דו ביסט געווען.

צי האט ליב דער מענטשנפרעסער ריידן אין נאמען פון די אופגעגעסענע?

און עפשער דארפן ריינע הענט זיין לענגער?

אך, ווען מע וואלט געוויסט דעם היימישן אדרעס פונעם אייבערשטן!

רעד ניט קיין נארישקייטן — דער סוינע הערט זיך אונטער.

דאס, וואס ער איז געשטארבן, איז נאך ניט קיין באווייז, אז ער האט געלעבט.

מע קאן עפענען דאס מויל פון אנציקלונג און עס פארמאכן מיט א גענעץ.

דער קויער איז שרעקלעך מיט זיינע שוואכקייטן.

אפטער פון אלץ איז דער ארויסגאנג דארט, ווו עס איז געווען דער אריינגאנג.

דאס לעבן נעמט אפ בא מענטשן צופיל צייט.

מאנומענטן זיינען אפטער פון אלץ שטיינערנע.

אויב עס איז דיר געפעלן דער זאק, קויף אים צוזאמען מיט דער קאץ, וועלכע מע האט דיר געוואלט אין אים פארקויפן.

יעדע אלטע מויד איז אמאל געווען א יונג מיידל.

איך האב מוירע פאר ניט-אנגעלאדענע ביקסן. מיט זיי צעקלאפט מען די קעפ.

גרינגער פון אלץ איז פארבלאנדזשען אין וואלד, ווען מע וועט אים אויסהאקן.

קיין איין טארקוועמאדא וועט ניט ארויסציען בא מענטשן אזויפיל סוידעס, וויפל דער דארשט נאך רום.

עס עקוויסטירן פאר אדיעס אף ניט-עקוויסטירנדיקע
ווערק.

אינטעלעקטועל ניט-אפהענגיקע זינען בלויז געוין
נים און מעשוגאָים.

פון גולן איז גוט צו מאכן א קייט.

דער זייגער שלאגט. אלעמען.

היט זיך, ווען אנפליגלידיקע צעשפרייטן די פליגל!

מע זאגט, אז בא מענטשן, וואס האבן פארלארן
די ציין, ווערט דער צונג א ביסל פרייער.

די פראנצויזישע רעוואלוציע האט אנשולדעך
דערווייזן, אז עס פארשפילן יענע, וועלכע פארלירן
די קעפ.

טוט נאך א טראכט — וויפל מאבלען זינען שוין
געווען אן נויטען!

מע האט אים צעקלאפט מיט די שטיינער פון זיין
אייגענעם דענקמאל.

דאס, וואס איין דיכטער רעדט וועגן א צווייטן,
קאן מען זאגן ניט זייענדיק ביכלאל קיין דיכטער.

צי קאן מען מיט קויער שאפן שעדעווערס? מע
קאן, מע דארף נאך האבן קויער.

פאעטן זינען ווי קינדער: ווען זיי זיצן באם
שריבטיש, דערגרייכן זיי ניט מיט די פיס די ערד.

פאר וויפל שטימען רעכנט מען, באם אונטערציען
דעם כעזשבן, די שטים פון דער געשיכטע?

דער ערשטער מענטש האט זיך ניט געפילט
איינזאם. ער האט דאך ניט געקענט ציילן.

דאס געוויסן איז בא אים א ריינער. נאך ניט
געווען אין באנוץ.

די טעכניק וועט דערגיין ביז אזא מאדרייגע, אז
דער מענטש וועט זיך קאנען באגיין אן זיך.

קעדיי זיך דערקלייבן צום קוואל, דארף מען
שווימען קעגן דעם שטראם.

שטיי ניט אפ פון דער צייט, אנדערש קאנסטן
פארטשעפען יענע, וועלכע טרייבן זי אונטער.

שווער איז צו גלעטן א כייז, ווען זי איז אין א
מענטשלעכער פעל.

אויב א ווירקלעכער לעץ לאכט פון א ווירקלעכן
לעץ, הייסט עס, אז איינער פון זיי איז געווען
ניט קיין ווירקלעכער.

בא אים איז געווען א פארביק לעבן. ער האט געביטן די פאנען.

אמבעסטן אפטימיסטיש איז געזאגט געווארן בא בען אקיווען: „אלץ איז שוין געווען“.

וואס נידעריקער דו פאלסט, אלץ ווייניקער טוט וויי.

דער מענטש איז א ווייטיקער פראדוקט פון ליבע.

זיי האבן שטאלץ געטראגן אף דער ברוסט די עטיקעטקע מיט דער פרייז, פאר וועלכער מע קאן זיי ניט קויפן.

ער האט זיך אופגעהאנגען אפן שטריק פונעם גרעסטן גלאק, קעדיי וועגן דעם צעקלינגען אומעטום.

סארא רייכע דארף זיין די מעלכע, וואס פארגינט זיך פון א העלפט באפעלקערונג אויספארמירן פאליציי און די צווייטע העלפט האלטן אין די טורמעס אף קאזיאנעם כעזשבן.

דאס לעבן פון איין מענטשן ענדיקט זיך אפטמאל מיטן טויט פון א צווייטן.

אין דער צוקונפט וועט די וועלט זיך באגיין אן שליסל. עס וואלט זיך געוואלט א קוק טאן אף דעם אפילע דורכן לעכל פונעם שלאס.

ווער ווייסט, וואס עס וואלט אנטדעקט קאלומב, ווען ער טרעפט ניט אן אף אמעריקע.

איך האב מוירע פאר מאלאכימלעך. זיי זיינען גוטניקע, מע קאן זיי איינריידן, זיי זאלן ווערן רוכעס.

מע שטעלט פעסט די טיף, ווארפנדיק אין איר שטיינער.

פראוואצירן דארף מען דעם אינטעלעקט און ניט די אינטעלעקטואלן.

אף די מאפעס זיינען פארשוונדן די וויסע פלעקן, עס זיינען ארויסגעקראכן בלוטיקע.

„איך האב געהערט, אז די וועלט איז ווונדער-לעך“, — האט געזאגט דער בלינדער. „דאכט זיך“, — האט געענטפערט דער זעעוודיקער.

אפטלעך לייען איך בא די קלאסיקער אוועלכע נאיווע אפאריזמען, אז איך הייב אן גלייבן אין זייער געניאלקייט.

כ'וואלט גערן געווען, אז דאוויד זאל געווען הארגענען גאליאפן מיט א הארפע.

יידיש — הערשל פאליאנקער

САМОУЧИТЕЛЬ ЕВРЕЙСКОГО (ИДИШ) ЯЗЫКА

УРОК IV (ЛИМЕД ФИР)

לימעד פיר

Особенности чтения буквы «йуд»

(звуки [и] и [й])

1. Запомните! Буква «йуд» с точкой внизу всегда обозначает звук [и]!

Киев	ק'יעוו
------	--------

Задание 11. Прочтите и напишите по-русски:

- (1) ר'אדיא, (2) אווי'אטאר, (3) אוקרא'ינע, (4) מיכא'יל, (5) בי'אלאג, (6) די'אל'עקט, (7) פי'אנ'ער, (8) סטאד'יאן, (9) פרעז'ידענט, (10) אקו'אריום.

Задание 12. Читайте правильно по слогам:

- 1) росистый, 2) ранний, 3) спокойный, 4) способный, 5) снежный, 6) летать, 7) цвести, 8) идейный, 9) армейский, 10) партийный, 11) новенькие, 12) синенькие
- (1) ט'וי'יק, (2) פר'י'יק, (3) ר'וי'יק, (4) פ'ע'יק, (5) שני'י'יק, (6) פל'י'יען, (7) בל'י'יען, (8) אי'ד'י'יש, (9) אר'מ'י'יש, (10) פאר'ט'י'יש, (11) נ'י'י'י'יקע, (12) בל'וי'י'י'יקע.

II. Буква «йуд» как обозначение звука «йот»=[й].

В сочетании с гласным или с дифтонгом буква «йуд» (без точки!) произносится как согласный звук «йот», сходный с русским «й» в словах «йод», «майор», «район» или с немецким звуком «j» в слове «ja», или с английским «y» в слове «yes».

Запомните соответствия следующих букв и буквосочетаний:

Я	יא —
январь	יאנואר —
	יע — e
Евгений	יעווגעני —
	יא — ã
ёлка	אלקע —
	יו — ю
Юра	יורא —

Задание 13. Прочтите вслух и напишите русскими буквами:

- (1) י'אשא, (2) י'אלטא, (3) יאנו'אר, (4) יאד, (5) י'אלקע, (6) רא'יאן, (7) י'אפע, (8) יעל'ענא, (9) יער'מ'ילאן, (10) יעקאטע'רינא, (11) יעווג'עני, (12) יור'יסט, (13) י'וליא, (14) י'אקאוו.

III. Сочетание «йуд+йуд с точкой внизу» произносится [йи]:

[дэр йид]	— еврей	דער ייד
[ди йидн]	— евреи	די יידן
[дос ййдиш]	— идиш	דאס יי'דיש
[дос ййнгл]	— мальчик	דאס יינגל
[ди ййнглэх]	— мальчики	די יינגלעך
[дэр ййшэв]	— поселок	דער יי'שעוו
[ди ййшувим]	— поселки	די יי'ש'ווים

IV. Сочетание «йуд» с дифтонгом [ой] читается [йой],

[ди йойх] — бульон	די יויך
[дэр йойвл] — юбилей	דער ייִוויל
[дэр йойшэр] — справедливость	דער ייִרעשע
[дэр йойрэш] — наследник	דער ייִרעשע
[йойэл] — йсел (имя)	יִיִעל
[йойсэф] — Иосиф	יִיִסעף

Задание 14. Читайте слова, стараясь четко, с «нажимом» произносить согласную «йот» — [й].

I. [йа] = יא

1) море, 2) парень, 3) жакет, 4) ягода. (1) דער יאם, (2) דער יאט, (3) דער יאק, (4) די יאגעדע.

II. [йо] = יא

5) да, 6) йод, 7) год, 8) праздник. (5) יא, (6) דער יאד, (7) דאס יאר, (8) דער יאמ.

III. [йэ] = יע

9) каждый, 10) тот, 11) охотник, 12) известие. (9) יעדער, (10) יענער, (11) דער יעגער, (12) די יעד'יע.

IV. [йу] = יו

13) молод, 14) молодость, 15) молодежь, 16) юбилей. (13) יונג, (14) די יוגנט, (15) דאס יונגווארג, (16) דער יוביליי.

V. [йи] = יי

17) еврей, 18) еврейский, 19) поселок, 20) мальчик. (17) דער ייד, (18) ייִדישער, (19) דער ייִשעווע, (20) דאס ייִנגל.

VI. [йой] = יי

21) бульон, 22) наследник, 23) справедливость, 24) брожение. (21) די יויך, (22) דער ייִרעשע, (23) דער ייִרעשע, (24) די ייִרונג.

З а м е т ь т е! Буква «йуд» используется иногда для обозначения предыдущего согласного:

Онегин אָניעגין

Задание 15. Читайте слова (имена собственные). Обратите внимание на обозначение мягкости согласных буквой «йуд».

(1) מ'אָטע, (2) 'עליע, (3) ס'אַניע, (4) מ'אַניע, (5) ד'אַדיע, (6) ב'אַסיע, (7) פ'עסיע, (8) זי'אמע, (9) א'יציע, (10) ה'עניע.

Рукописные буквы

Задание 16. Руководствуясь указаниями о начертании рукописных букв (см. таблицы 13, 14, 15), научитесь правильно писать буквы, обозначающие звуки г, ф, п, ц.

Задание 17. Прочтите и напишите:
 Годовщину Великой Октябрьской социалистической революции мы отмечаем праздничной демонстрацией на Красной площади в Москве.

אָס יאָרטאָג פֿאַן אַ
 גרױסער סאָציאַליסטישער
 אָקטױאָבער-רעוואָלוציאָניזם
 מערקן מיר אַפֿ מיט אַ
 פֿײַערלעכער אַעמאָנסטראַציע
 אַף אַם רויטן פֿלאַץ
 אין מ׳קאָרלעס.

Грамматика

Числительные

I. Количественные числительные отвечают на вопрос [вифл?] — «сколько?»

— Сколько? — Давайте считать!

וויפֿל? — לאָמיר ציילן!

צענדליקער פֿון 10 ביז 100	פֿון 11 ביז 20	פֿון 1 ביז 10
10 — צען	11 — עלף	1 — איינס
20 — צוואַנציק	12 — צוועלף	2 — צוויי
30 — דרײַסיק	13 — דרייצן	3 — דריי
40 — פֿערציק	14 — פערצן	4 — פיר
50 — פֿופֿציק	15 — פופצן	5 — פינף
60 — זעכציק	16 — זעכצן	6 — זעקס
70 — זיבעציק	17 — זיבעצן	7 — זיבן
80 — אַכציק	18 — אכצן	8 — אכט
90 — נײַנציק	19 — נײַנצן	9 — ניין
100 — הונדערט	20 — צוואַנציק	10 — צען

Числительные типа 21, 37, 45 и т. п., состоящие из десятков и единиц, образуются по следующей схеме: 1) сначала называются единицы, 2) затем — союз [ун] — «и», 3) после него следует название десятков, например:

буквально: «один и двадцать»

буквально: «два и двадцать»

21 — איין און צוואַנציק

22 — צוויי און צוואַנציק

23 — דריי און צוואַנציק; ... 56 — זעקס און פֿופֿציק; ...

78 — אכט און זיבעציק; ... 99 — ניין און נײַנציק

Названия круглых сотен образуются из названий единиц с добавлением слова [хундэрт] — «сто»:

дословно: «две сотни»

200 — צוויי הונדערט;

300 — דריי הונדערט; 400 — פיר הונדערט; ... 900 — ניין הונדערט; ... 999 — ניין הונדערט ניין

און נײַנציק; 1000 — טויזנט; 2000 — צוויי טויזנט; 1986 — איין טויזנט ניין הונדערט זעקס און

אַכציק (1000 + 900 + 6 + 80); 2356 — צוויי טויזנט דריי הונדערט זעקס און פֿופֿציק.

דאָצענט ש. סאַנדלער

En libretita de marzo de la revista "Soviétish Heimland" se representa un ensayo de Elvira Fáguel "La vida salvada" sobre la vida de un científico soviético, completa de pruebas, dificultades y lucha.

Se publican "Recuerdos de una mecanógrafa" de Maria Landman (Moscú).

En la sección de poesía hace su debuta Miguel Felzenbaum (Beltsy, Moldavia) con su poesía "Mi sueño". La revista sigue publicando las poesías de autores jóvenes. En libretita de marzo se publican unas poesías de Nina Zilberman (Birobidzhán).

Los leyentes de la revista se representan con un gran número de sus poesías. Incluyen las obras de Miriam Kan-Kahan (Riga), Abram Rajman (Cherkasy), Henia Gorstein (Vilnius), Rajel Kuznetsova (Odesa), Abram Núguer (Belgorod), Isaac Roit (Jersón), Guitman Smerkovich (Kaunas), Peisaj Zilberg (Starokonstantinov), Itsa Lerner (Jarkov), Lev Yudovin (Vitebsk), Abram Lemberger (Kramatorsk), Clara Peschanskaya (Kiev), Miguel Kopstein (Leningrado), Simja Shwartsman (Kishinev), Samuil Guershuni (Cheliabinsk).

En la sección "La crítica literaria" el crítico moscovita Moisey Volf representa su artículo sobre la actividad creadora del poeta Boris Moguilner.

En la sección "Literatura y arte" la revista publica tres obras de J. Beider (Moscú) sobre el clásico de la literatura judía Mendele Moicher-Sforim.

Lazar Yakobson (Moscú) hace una reseña de la guía "Estado de Israel" que apareció en la editorial "Nauka" en 1986). Al destacar que la guía contiene la información necesaria sobre las condiciones climatológicas de Israel, población del país, sus idiomas y religiones, el modo estatal, partidos políticos, organizaciones sociales y sindicatos, prensa, historia, económica, fuerzas armadas, política doméstica y exterior, cultura, el reseñista destaca la nitidez y claridad de representación del material en guía. Los autores desenmascaran la ideología reaccionaria del sionismo, el curso agresivo expansionista internacional y la política racista interior del gobierno israelí, muestran lugar y papel de este estado en el sistema del sionismo internacional, en los planes del imperialismo, ante todo de los EE.UU. L. Yakobson recuerda que la Union Soviética invariablemente sigue apoyando la paz justa y duradera en el Medio Oriente en aras de todos los pueblos y estados de esta region.

La atención de los leyentes será atraída por un breve ensayo ilustrado de Arkady Dubnov "El compositor genio Dmitry Shostakovich".

En la rúbrica tradicional de la revista "Informamos a nuestros leyentes" se publica la entrevista con el primer vice-ministro de Justicia de la URSS I. S. Samoshchenko sobre los suplementos al Estatuto de salida y entrada a la URSS, que entraron al vigor desde 1 de enero del año corriente (según el periódico "Izvestia").

El candidato de las ciencias históricas Igor Krúpnik (Moscú) representa su artículo "Problemas del estudio de las culturas antiguas". Sobre el científico Yakov Trajtenberg nos cuenta en su ensayo Y. Yushvaev (Bakú), que se publica con motivo de 100 años de Y. Trajtenberg.

El leyente va a encontrar en el número de marzo de la revista aun una página humorística donde se representan las frases de Erzy Lec. El número se finaliza con las clases del idioma idish.

Suplemento: Grigory Baraz "Corazón de la madre"

EL RESUMEN

“Soviétish Heimland” (“La Patria Soviética”)
N 3, marzo, 1987

La libretita de marzo de la revista se inaugura con la “Conferencia teórica”, en que participan los publicistas A. Capto, L. Dadiani y G. Bakanursky. En su obra “La unidad dialéctica del internacionalismo y patriotismo” Alejandro Capto (Moscú) escribe, que el socialismo real confirmó con toda la evidencia la conclusión fundamental del marxismo-leninismo que la solución exitosa de la cuestión nacional, la formación del hombre nuevo, internacionalista y patriota es posible solo sobre la base de las ideas marxista-leninistas, en curso de la actividad creadora del partido y pueblo. El autor prueba, que el internacionalismo y patriotismo internamente pertenecen a la clase obrera. Fortalecer el sentimiento de la Patria, fidelidad al deber internacionalista significa de elevar la conciencia de los soviéticos, su disposición hacer todo para la aceleración del desarrollo socioeconómico del país, el extender del progreso tecno-científico. Lionel Dadiani (Moscú) autor del artículo “Bund” y sionismo” representa a los leyentes la ideología y actividad práctica de reestructurado en 1947 “Bund”, que es actualmente una organización de pequeña burguesía, nacionalista, antisoviética y anticomunista. Los vínculos entre el sionismo y la reacción clerical es el tema de artículo del publicista Grigory Bakanursky (Odesa).

En rúbrica “Hacia 70 años de Octubre” se publica un trozo de la novela de Shmuel Bregman “Incendios” y el cuento de Tsódek Dolgopolsky “Retrato del rey”. Ambos autores trabajaban activamente en la literatura soviética judía en los primeros decenios del poder soviético.

La prosa del número está representada también con la culminación de la novela de Jaim Melamud “Alrededor de cuatro sauces” y dos cuentos del literador joven Guennady Estreich (Moscú).

Las obras prosáicas también están incluidas en los rúbricas “Nuestro rincón cósmico” y “Fechas literarias conmemorables”. En la primera el leyente va a encontrar unos capítulos del libro del cosmonauta Pablo Popovich (Moscú) “Amanecer de la ciudad estellar”, en la segunda — una drama del escritor-civilizador Israel Aksenfeld (1787-1866) “El primer recluto judío en Rusia”. I. Aksenfeld nació en Nemirov (ahora es la region de Vinitsa). Desde 1824 vivía en Odesa, trabajaba como abogado y notario. I. Aksenfeld escribió un gran número de dramas, comedias, cuentos y novelas. Sus obras se propagaban en guisa de manuscritos. Durante de la vida del autor fueron publicadas solamente algunas obras suyas. Casi en todas las novelas, dramas y cuentos I. Aksenfeld critica agudamente el modo de vivir feudal de Edad Media entre los judíos. Nuestra publicación está dedicada al 200 aniversario de natalicio del escritor.

The poetry section carries "My dream", a poetic début by Mikhail Felzenbaum (Beltsy, Moldavia), and poems by young authors including those by Nina Zilberman (Birobidzan).

The magazine publishes an extensive collection of readers' poems: by Mariam Kan-Kagan (Riga), Avrom Rakhman (Cherkasy), Genia Gornshtein (Vilnius), Rakhil Kuznetsova (Odessa), Avrom Nuger (Belgorod), Isaak Royt (Kherson), Gitman Shmerkovich (Kaunas), Peisakh Zilberg (Starokonstantinov), Itsi Lerner (Kharkov), Lev Yudovin (Vitebsk), Avrom Lemberger (Kramatorsk), Clara Peshchanskaya (Kiev), Mikhail Kopshtein (Leningrad), Simkha Shvartsman (Kishinev), Samuil Gershuni (Chelyabinsk).

The "Literature and Art" section carries three sketches about the classic of the Jewish Literature Mendele Moicher Sforim by Ch. Beider (Moscow).

"The Literary Criticism" section carries an article by literary critic Moisei Volf (Moscow) about the work of the poet Boris Mogilner, and Lazar Yakobson's (Moscow) review of the reference-book "The State of Israel" brought out, in 1986, by the "Nauka" Publishers. Stating that the reference-book contains the necessary information on the nature of Israel, her population, languages and religions state order, political parties, public organizations and trade-unions, press, history, economy, armed forces, foreign and home policy and culture, the reviewer points to the material of the reference book being clearly and efficiently expounded. Its authors expose the reactionary ideology of Zionism, the aggressive and expansionist foreign policy and racist home policy of Israel's rulers, showing the place and role of Israel in the imperialist plans, primarily of the USA. L. Yakobson emphasizes that the Soviet Union has been invariably advocating a just and lasting peace for the Middle East in the interests of all peoples and states of that region.

We hope our readers will enjoy the illustrated essay by Arkady Dubnov entitled "The Great Composer Dmitri Shostakovich".

The traditional section "We are Informing our Readers" carries the interview (reprinted from "Izvestya") with I. S. Samoshchenko, First Deputy Justice Minister of the USSR, on the additions to the Regulations on the Entry into the USSR and Departure from the USSR, that came into force as from January 1, 1987.

Igor Krupnik, Ph. D. (History) of Moscow has contributed an article "Problems of the Study of Ancient Oriental Cultures". Yu. Yushvayev (Baku) has written an article about the scientist Yakov Trakhtenberg on the occasion of the centenary of his birthday.

The current issue contains a humorous page with the sayings of Stanislaw Jerzy Lec. It concludes with a lesson for those learning Yiddish.

Supplement: "Mother's Heart" by Grigori Baraz

RÉSUMÉ

"Sovietish Heimland" ("Soviet Homeland")

No 3, March 1987

The March issue of our magazine opens with a "Theoretical Conference" in which publicists A. Kapto, L. Dadiani and G. Bakanursky are participating. In his work "Dialectical Unity of Internationalism and Patriotism" Alexander Kapto (Moscow) writes that real socialism has convincingly confirmed the fundamental conclusion of Marxism-Leninism that the successful solution of the national question and the formation of a new man, an internationalist and patriot, can be achieved only on the basis of the Marxist-Leninist ideas, in the course of the creative work of the Party and people. The author proves that internationalism and patriotism are inherent in the working class. Cultivating love of country and loyalty to their international duty is tantamount to enhancing the political consciousness of the Soviet people and their readiness to do everything for the acceleration of the social and economic development of the country and for the perfection of the scientific and technological progress. Lionel Dadiani (Moscow) deals, in his article "Bund and Zionism", with the ideology and practical activity of "Bund" reorganized in 1947, which has at present turned into a petty bourgeois, nationalist, anti-Soviet and anti-Communist organization. The links between Zionism and the clerical reaction are discussed by publicist Grigori Bakanursky (Odessa).

The section under the heading "October's 70th Anniversary" carries an extract of the novel "Fires" by Shmuel Bregman, and "The Tsar's Portrait", a story by Tsodek Dolgopolsky. Both writers were active in the Soviet Jewish literature in the first decades of the Soviet power.

Prose is also represented in the issue by the conclusion of the novel "Around Four Willows" by Chaim Melamud (Chernovtsy), and two stories by the young writer Gennadi Estraiikh. (Moscow).

Prose works are also included in "Our Space Corner" and "Literary Memorial Dates". The former contains chapters from the book "The Morning of the Stellar Town" by cosmonaut Pavel Popovich (Moscow), the latter featuring, to commemorate the bi-centenary of the birthday of the writer-emlightener Isroel Axenfeld (1787-1866), his drama "The First Jewish Recruit in Russia". Born in Nemirov (now Vinnitsa region) he lived, from 1824, in Odessa, working as notary and lawyer. Isroel Axenfeld wrote many dramas, comedies, stories and novels criticising the medieval feudal Jewish way of life. His works were widely circulated in manuscript with only a few of them published during his lifetime.

The current issue includes an essay by Elvira Fagel (Moscow) entitled "A Saved Life" about a Soviet scientist whose life was full of trials, misfortunes and fight, as well as "Memories of a Typist" by Maria Landman (Moscow).

Публикуются «Воспоминания машинистки» Марии Ландман (Москва).

В отделе поэзии дебютирует Михаил Фельзенбаум (Бельцы, Молдавия) стихотворением «Мой сон». Журнал продолжает печатать стихи молодых авторов. В мартовской книжке публикуются стихи Нины Зильберман (Биробиджан).

Большой подборкой стихотворений представлены читатели журнала. В нее входят произведения Мириам Кан-Каган (Рига), Аврома Рахмана (Черкасы), Гени Горнштейн (Вильнюс), Рахили Кузнецовой (Одесса), Аврома Нугера (Белгород), Исаака Ройта (Херсон), Гитмана Шмерковича (Каунас), Пейсаха Зильберга (Старокопани), Ици Лернера (Харьков), Льва Юдовина (Витебск), Аврома Лембергера (Краматорск), Клары Пещанской (Киев), Михаила Копштейна (Ленинград), Симхи Шварцмана (Кишинев), Самуила Гершуни (Челябинск).

В разделе «Литературная критика» выступает со статьей о творчестве поэта Бориса Могильнера московский критик Моисей Вольф.

В разделе «Литература и искусство» журнал помещает три этюда Х. Бейдера (Москва) о классике еврейской литературы Менделе Мойхер-Сфориме.

Лазарь Якобсон (Москва) рецензирует справочник «Государство Израиль», который вышел в издательстве «Наука» в 1986 году. Отмечая, что в справочнике содержатся необходимые сведения о природных условиях Израиля, населении страны, ее языках и религиях, о государственном строе, политических партиях, общественных организациях и профсоюзах, о прессе, истории, экономике, вооруженных силах, внешней и внутренней политике, культуре, рецензент отмечает четкость и ясность изложения материала в справочнике. Авторы разоблачают реакционную идеологию сионизма, агрессивный экспансионистский внешнеполитический курс и расистскую внутреннюю политику правителей Израиля, показывают место и роль этого государства в системе международного сионизма, в планах империализма, прежде всего США. Л. Якобсон напоминает, что Советский Союз неизменно выступал и выступает за справедливый и прочный мир на Ближнем Востоке в интересах всех народов и государств этого региона.

Внимание читателей привлечет краткое иллюстрированное эссе Аркадия Дубнова «Гениальный композитор Дмитрий Шостакович».

В традиционной рубрике журнала «Информируем наших читателей» публикуется интервью с первым заместителем министра юстиции СССР И. С. Самощенко о дополнениях к Положению о въезде в СССР и о выезде из СССР, вступивших в силу с 1 января сего года (перепечатка из газеты «Известия»).

Кандидат исторических наук Игорь Крупник (Москва) выступает со статьей «Проблемы изучения древневосточных культур». Об ученом Якове Трахтенберге рассказывает в своей заметке Ю. Юшваев (Баку). Она публикуется в связи со столетием Я. Трахтенберга.

Найдет читатель в мартовском номере журнала и страничку юмора, на которой даны образцы изречений Станислава Ежи Леца. Номер заканчивается уроками еврейского языка.

**Приложение: Григорий Бараз
«Сердце матери»**

РЕЗЮМЕ

«Советиш геймланд» («Советская родина»)

№ 3, март, 1987

Мартовская книжка журнала открывается «Теоретической конференцией», в которой участвуют публицисты А. Капто, Л. Дадани и Г. Баканурский. В своей работе «Диалектическое единство интернационализма и патриотизма» Александр Капто (Москва) пишет, что реальный социализм убедительно подтвердил основополагающий вывод марксизма-ленинизма о том, что успешное решение национального вопроса, формирование нового человека, интернационалиста и патриота, возможно лишь на базе марксистско-ленинских идей, в ходе созидательной деятельности партии и народа. Автор доказывает, что интернационализм и патриотизм внутренне присущ рабочему классу. Укреплять чувство Родины, верность интернациональному долгу — значит повышать сознательность советских людей, их готовность сделать все для ускорения социально-экономического развития страны, развертывания научно-технического прогресса. Лионель Дадани (Москва), автор статьи «Бунд» и сионизм», знакомит читателей с идеологией и практической деятельностью реорганизованного в 1947 году «Бунда», представляющего собой в настоящее время мелкобуржуазную, националистическую, антисоветскую и антикоммунистическую организацию. Связь сионизма с клерикальной реакцией — тема статьи публициста Григория Баканурского (Одесса).

В рубрике «К 70-летию Октября» опубликован отрывок из романа Шмуэля Брегмана «Пожары» и рассказ Цодека Долгопольского. «Портрет царя». Оба писателя активно работали в советской еврейской литературе в первые десятилетия советской власти.

Проза в номере представлена также окончанием романа Хаима Меламуда (Черновцы) «Вокруг четырех верб» и двумя рассказами молодого литератора Геннадия Эстрайха (Москва).

Прозаические произведения напечатаны и в рубриках «Наш космический уголок» и «Литературные памятные даты». В первой читатель найдет главы из книги космонавта Павла Поповича (Москва) «Утро Звездного городка», во второй — драму писателя-просветителя Исроэла Аксенфельда (1787—1866) «Первый еврейский рекрут в России». Родился И. Аксенфельд в Немирове (сейчас Винницкой области). С 1824 года жил в Одессе, работал нотариусом и адвокатом. И. Аксенфельд написал большое количество драм, комедий, рассказов и романов. Его произведения широко распространялись в виде рукописей. При жизни автора были напечатаны только отдельные его произведения. Почти во всех романах, драмах и рассказах И. Аксенфельд выступает с острой критикой средневекового феодального быта в еврейской среде. Наша публикация посвящена двухсотлетию со дня рождения писателя.

В мартовской книжке журнала «Советиш геймланд» напечатан очерк Эльвиры Фагель (Москва) «Спасенная жизнь» о жизни советского ученого, наполненной испытаниями, невзгодами и борьбой.

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД

(Советская родина)

Ежемесячный
литературно-художественный журнал

На еврейском языке

Орган Союза писателей СССР

Издается с 1961 г.

Издательство «Советский писатель»

Главный редактор **А. ВЕРГЕЛИС**

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

Х. Бейдер (зам. главного редактора),
Т. Ген, С. Гордон,
Нотэ Лурье, Х. Меламуд,
Б. Миллер, Б. Могильнер,
Г. Полянкер, А. Тверской, И. Шрайбман,
И. Шустер (ответственный секретарь)

Адрес редакции журнала:
101000, Москва, Центр, ул. Кирова, 17.

Т е л е ф о н ы:

главный редактор — 228-27-91
ответственный секретарь — 923-96-07

Художественная и техническая редакция

С. Черняк, Е. Чернина
Корректор **Х. Островский**

Сдано в набор 29.12.1986. Подписано к печати
18.02.1987. Формат 70×108¹/₁₆. Бумага типо-
графская № 1. Печ. л. 11+0,25 вкл. (Усл. печ.
л. 15,75). Бум. л. 5,5+0,125. Цена 70 коп. Зак. 2195.

Ордена Трудового Красного Знамени
Московская типография № 7 «Искра революции»
«Союзполиграфпрома» Государственного
Комитета СССР по делам издательств,
полиграфии и книжной торговли.
Москва, 121019, пер. Аксакова, 13.

© Журнал «Советиш геймланд», 1987

Цена 70 коп.

70821

issn 0134—4315

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД

СОВЕТСКАЯ РОДИНА

В НОМЕРЕ:

Теоретическая конференция «Советиш геймланд». А. Капто. Диалектическое единство интернационализма и патриотизма. Л. Дадзани. Два вида мелкобуржуазного национализма. Г. Баканурский. Союз с клерикальной реакцией.

К 70-летию Великого Октября. Ц. Долгопольский. Рассказ «Портрет царя». С. Брегман. Главы из романа «Пожары».

Х. Меламуд. Вокруг четырех верб (роман, окончание).

Продолжаем публиковать произведения молодых писателей. Г. Эстрайх. Два рассказа. Стихи М. Фельзенбаума, Н. Зильберман. Наша реплика.

Стихи наших читателей.

Очерки Э. Фогель, М. Ландман. Литературная критика. Вопросы искусства. Рецензии М. Вольфа, Л. Коваля, Л. Якобсона. А. Дубнов. Композитор Дмитрий Шостакович.

Из истории литературы. Х. Бейдер. Три этюда.

Наш космический уголок. П. Попович. Утро Звездного городка.

Информируем наших читателей. Это интересно. Хроника. Веселые строки. Самоучитель еврейского языка.

Резюме на русском, английском и испанском языках.

1987

№ 3